

FUNDAȚIA CULTURALĂ „VALEA BÂRGĂULUI”

ANUARUL BÂRGĂUAN

ȘTIINȚĂ, CULTURĂ, ARTE ȘI LITERATURĂ

Anul II, Nr. 2, 2012

Redactor fondator: NICULAE VRĂSMAȘ

BÂRGAIELE ÎN SPAȚIU ȘI TIMP

(EXERCITII DE TRECUT...

CU PRIVIRE SPRE VIITOR)

VOLUM ÎNGRIJIT DE NICULAE VRĂSMAȘ

E I K O N

Cluj-Napoca, 2012

Apariția lucrării a fost sprijinită de:
CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD
PRIMĂRIILE DIN PRUNDU BÂRGĂULUI, BISTRIȚA BÂRGĂULUI, TIHA
BÂRGĂULUI, JOSENI BÂRGĂULUI ȘI LIVEZILE

Foto coperta I: Vedere Borgoprund și Tiha, din anii 30. (Colecția Călin Bulț din Bistrița).

Foto coperta IV: Două ilustrate din 1928, reprezentând râul Colibița și stațiunea cu vile din zona actualului baraj, în prezent sub nivelul apelor din lacul de acumulare. (Colecția Călin Bulț, din Bistrița).

Editura EIKON
Cluj-Napoca, str. București, nr. 3A
Redacția: tel/fax 0364-117246; 0728-084801
e-mail: edituraeikon@yahoo.com
Difuzare: tel/fax 0364-117246; 0728-084803
e-mail: eikondifuzare@yahoo.com
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de
Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS) – cod 132

Editori: Valentin AJDER
Vasile George DÂNCU

Lector de carte: Nicolae VRĂSMAȘ

Tehnoredactare computerizată: Nicolae VRĂSMAȘ

Coperta: Ioachim GHERMAN

ISSN 2247 – 4072

CUPRINS

SUMAR.....	9
SUMMARY.....	9
LISTA AUTORILOR (în ordinea prezentării lucrărilor)	10
NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI	11
I. CADRUL NATURAL AL ȚĂRII BÂRGAIELOR.....	12
Geologie.....	12
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Geologia, ca spațiu și timp de formare a „Țării Bârgaielor”</i> (<i>Scurtă istorie geologică a Țării Bârgaielor și a regiunilor înconjurătoare.</i>)	12
Ioan CHINTĂUAN, <i>Valoarea decorativă a concrețiunilor grezoase de la Rusu Bârgăului</i>	16
Geografie.....	21
Restituiri	21
Teo VRĂSMAȘ, <i>Relieful Țării Bârgăului</i>	21
II. ISTORIE.....	29
Etnopetrografie	29
Ioan CHINTĂUAN, <i>Cruci de piatră din „Țara Bârgaielor”</i>	29
Istoria în documente	34
Mihai GEORGIȚĂ, <i>Considerații cu privire la trecutul Văii Rodnei și Bârgăului</i> (<i>până în secolul al XIV-lea</i>)	34
Andreea SALVAN, <i>Zestrea bisericească a parohiilor bârgăuane în secolul al XVIII-lea</i>	55
Adrian ONOFREIU, <i>Contribuții referitoare la consemnarea proprietății localităților</i> <i>bârgăoane în secolele XVIII-XIX</i>	58
Liviu PĂIUȘ, <i>Someșeni în vâltoarea revoluției de la 1848-1849</i>	67
Viorel Rus, <i>Bistrița Bârgăului, Mureșenii și Tiha în tabelele statistice ale vicarului</i> <i>Grigore Moisil din anul 1863</i>	69
Simion CRISTEA, <i>„Munți s-o făcut șăs!...”</i>	78
III. REPERE BÂRGĂUANE.....	80
Biserici și mănăstiri bârgăuane	80
Restituiri	80
Dumitru BODEA, <i>Istoria parohiei Prundu Bârgăului</i>	80
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Biserica nouă din Prundu Bârgăului împlinește 175 de ani</i>	82
Ioan JAUCA, Vasile TURC, <i>Scurt istoric al Parohiei Prundu Bârgăului</i>	84
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Crucea Ortodoxiei de la Piatra Fântânelor</i>	86
Ioan LAZĂR, <i>La cumpăna dintre Ardeal și Bucovina, Mănăstirea „Piatra Fântânelor” –</i> <i>o „oază” de rugăciune, liniște și unitate ortodoxă</i>	89
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Sfințirea bisericii din Ciosa</i>	91
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Înălțarea la Muntele Grui</i>	92
În slujba credinței	93
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Bârgăuanul Dan Eliodor Moldovan, preot „Magna cum laude”</i> <i>în Elveția</i>	93
Titus WACHSMANN-HOGIU, <i>Proaspăt doctor în teologie: Preot Dan Eliodor Moldovan</i>	94
Fundații și societăți culturale bârgăuane.....	96
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Asociația „Învierea” - Susenii Bârgăului</i>	96
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Elevi bulgari – voluntari pentru o zi - în atelierul de icoane al</i> <i>asociației „Învierea” din Susenii Bârgăului</i>	98

Școlile Bârgaielor	100
Restituiri	100
Viorel NEMEȘ, <i>Aspecte ale situației învățământului din Țara Bârgăului</i>	100
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Vechimea așezărilor bârgăuane și prima școală prundeană</i>	104
Constantin ANDRIȚOIU, <i>225 de ani de școală la Prundu Bârgăului</i>	105
Călin MUSTEAȚĂ: <i>Scurt istoric al școlii din comuna Bistrița Bârgăului</i>	108
IV. ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR.....	114
Restituiri	114
Octavian COSTINAȘIU, Repertoriul nunții pe Bârgău	114
Ioan CERNUCAN, <i>Casa cu cindeauăle</i>	117
Folclor bârgăuan	119
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Alaiul Nunților de pe Bârgău</i>	119
Titus WACHSMANN-HOGIU, <i>Ansamblul Folcloric „Plaiurile Bârgăului” 1976-2009</i> (33 de ani).....	121
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Cântecul și dansul, în memoria manuscriselor</i>	123
Ioana SUCIU , <i>Agendă culturală bogată la Prundu Bârgăului</i>	126
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Dumitru Ciupa, un taragotist de renume</i>	129
V. EVOCĂRI ȘI PORTRETE DE BÂRGĂUANI.....	131
Evocări	131
Simion CRISTEA, <i>Profesorul Alexandru Husar (1920-2009), un prieten al Bârgăului</i>	131
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Inima lui Anton Vlad a încetat să mai bată</i>	133
Cetățeni de Onoare	134
Menuț MAXIMINIAN, <i>Titus Wachsmann Hogiu și Niculae Vrăsmaș, cetățeni de onoare ai</i> <i>Bârgăului</i>	134
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Propunere de acordare a Titlului de Cetățean de Onoare al comunei</i> <i>Prundu Bârgăului, domnului TITUS WACHSMANN - HOGIU</i>	136
Adrian MĂNARCĂ, <i>Propunere de acordare a Titlului de Cetățean de Onoare al comunei</i> <i>Prundu Bârgăului, domnului NICULAE VRĂSMAȘ</i>	138
VI. CENTENARE, ANIVERSĂRI, COMEMORĂRI 2012	142
Nestor Șimon – 150 ani de la naștere.....	142
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Posteritatea lui Nestor Șimon</i>	142
Niculae VRĂSMAȘ, <i>„Nestor Șimon și „Valea Borgoului”</i>	144
Centenar Vasile Netea	146
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Centenar Vasile Netea</i>	146
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Despre Vasile Netea și „Țara Bârgăului”</i>	148
Restituiri	149
Vasile NETEA, <i>„Țara Bârgăului”</i>	149
Centenar Teodor Ghițan	151
Titus WACHSMANN-HOGIU, <i>Teodor Ghițan (3 iulie 1912-20 septembrie 1992)</i>	151
Restituiri	153
Teodor Ghițan, <i>Un țăran nonagenar de pe Valea Bârgăului - Gavril Cioanca al</i> <i>Mironescului - are ocazia în viața sa să cunoască pe trei mari poeți ai noștri:</i> <i>V. Alecsandri, M. Eminescu, George Coșbuc</i>	153
Centenar Sabin Pop	157
Titus WACHSMANN-HOGIU, <i>Actorul Sabin Pop (1912-1974)</i>	157
Aniversări și comemorări 2012	158
175 de ani de la nașterea preotului Teodor Vrăsmașiu.....	158
125 de ani de la instalarea preotului Iuliu Suceava (1887-1945).....	159
Radu Petrescu, 85 de ani de la naștere și 30 de ani de la trecerea în eternitate	160

Niculae VRĂSMAȘ, <i>Privind prin „Oceanul întors” al lui Radu Petrescu</i>	160
80 de ani de la nașterea poetului Teo Vrăsmaș	162
Menuț Maximilian, <i>Teo Vrăsmaș, 80 de ani de la naștere</i>	162
Ioan Cernucan, 75 de ani de la naștere	163
Titus WACHSMANN-HOGIU, <i>Ioan-Liviu Cernucan (17 aprilie 1937 – 29 iulie 1986)</i>	163
Matei Albu, 99 de ani de la naștere	167
Constantin ANDRIȚOIU, <i>Matei Albu 99 de ani de la naștere</i>	167
Simion Cristea, 75 de ani de la naștere	169
Titus WACHSMANN-HOGIU, <i>Preot prof. Simon Cristea (8 noiembrie 1937)</i>	169
Alte aniversări și comemorări 2012	173
Pantelimon Lucuța (1839-1922)	173
Leontina Beșa (1882-1958), înv. dir, 130 de ani de la naștere.....	173
Eliseu Dan (1859-1927), preot, 85 de ani de la trecerea în eternitate.....	173
Ioan Dologa (26.04.1859-12.10.1927), 85 de ani de la trecerea în eternitate	173
Ilarion Bosga (1856-1937), înv. dir., 75 de ani de la trecerea în eternitate	173
Eudochia Ghița (1932-), prof. univ., 80 de ani de la naștere	173
Pr. prot. stavrofor Trif Eugen, 70 de ani de la naștere	173
Corespondențe	174
Titus WACHSMANN-HOGIU, <i>Corespondențe pe teme culturale despre Valea Bârgăului</i>	174
Corespondența cu Teodor Ghițan	174
Corespondența cu istoricul Vasile Netea.....	177
Corespondență cu prof. Ion Salomir Delatopârcea.....	178
VII. BÂRGĂUL LITERAR & ARTISTIC	180
Istorie literară	180
Mircea PLATON, <i>Primele texte scrise în limba slavonă și în limba română pe Valea Bârgăului</i>	180
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Primul poet de origine bârgăuană, Vasile Reu (Rău) - Bob - Fabian (31.12.1795, - 07.04.1836)</i>	182
Diana TODORAN, <i>Mircea PLATON, Scriitorul bârgăuan Ion Th. Ilea, întemeietor al reportajului literar românesc</i>	184
Despre scriitori bârgăuani (2)	187
Titus WACHSMANN-HOGIU, <i>Spațiul și timpul lui Aurel Rău</i>	187
Olimpiu NUȘFELEAN, <i>Dinu Flămând poartă Bârgaiele, muntele Heniu și cimitirul satului cu sine</i>	189
Menuț MAXIMINIAN, <i>Titus Wachsmann-Hogiu, poetul</i>	192
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Atunci și acum, în viziunea lui Titus Wachsmann – Hogiu</i>	193
Vasile V. FILIP, <i>Despre o „Carte a spiritualității bârgăuane”</i>	194
Menuț MAXIMINIAN, <i>Bârgăuani de top</i>	197
Menuț MAXIMINIAN, <i>Cartea celor șapte generații</i>	199
Niculae Vrăsmaș, <i>Reflexul literaturii la Constantina Raveca Buleu</i>	200
Cărți noi semnate de bârgăuani	204
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Titus Wachsmann – Hogiu, între poezie și proză</i>	204
Titus WACHSMANN-HOGIU, <i>Ulița Șforțului, de Ion Mânzat</i>	207
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Ulița lui Ion Mânzat la Bistrița</i>	210
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Mărturii peste timp, de Mircea Vlădică și Pavel Costea jr</i>	211
Menuț MAXIMINIAN, <i>Descendenți ai familiei Vlad, de George Vlad</i>	212
Victor ȘTIR, <i>Cartea de familie a „Vlădenilor”</i>	213
Menuț MAXIMINIAN, <i>Mărturii despre cândva</i>	214
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Bistrița Bârgăului în carte</i>	215
Victor ȘTIR, <i>„Bistrița Bârgăului, Contribuții documentare”</i>	217
Niculae VRĂSMAȘ, <i>O nouă carte scrisă de bârgăuani, „Colibița – dimensiuni turistice”</i>	218

Camelia STRUNGARI, <i>Arealul turistic Piatra Fântânele - Măgura Calului, într-o prezentare de excepție</i>	219
Niculae VRĂSMAȘ, <i>O monografie geografică a județului Bistrița – Năsăud</i>	220
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Despre Valea Bârgăului, în „Arhiva Someșană”</i>	221
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Premii noi acordate lui Dinu Flămând</i>	225
Interferențe	226
Ion BUZAȘI, <i>Două cărți născădute</i>	226
Ioan SENI, <i>Breviar astrist – ianuarie 2012</i>	227
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Bârgăuanii și Rebreanu</i>	230
Virginia BRĂNESCU, <i>Și eu am fost la Bârgău</i>	232
Niculae VRĂSMAȘ, <i>50 de ani de la înființarea Casei de Copii din Prundu Bârgăului</i>	234
Arta plastică și bârgăuanii	238
Titus WACHSMANN-HOGIU, <i>Marcel Lupșe (21.08.1954)</i>	238
Menuț MAXIMINIAN, <i>Ritmurile lui Miron Duca</i>	240
Niculae VRĂSMAȘ, <i>La Tiha Bârgăului s-au născut mari artiști</i>	241
Maria Trifu, <i>la 90 de ani</i>	241
Zilele Operei „Constantin Pavel”	242
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Opera Românească și Bistrița Bârgăului</i>	242
Zilele Operei „Constantin Pavel” ediția I (19 - 21 mai 2010)	242
Zilele operei „Constantin Pavel” ediția a II-a (25 - 26 mai 2011)	245
Zilele Operei „Constantin Pavel” au ajuns la ediția a treia	247
VIII. INTERVIURI	248
Andrei MOLDOVAN, <i>Ancheta – Interviu cu NICULAE VRĂSMAȘ</i> , membru al Societații Scriitorilor din Bistrița-Năsăud	248
Menuț MAXIMINIAN, <i>Cu Ana Oltean, despre Bârgău, flautul fermecat și centrul lumii</i>	251
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Interviu cu dr. Ioan Chintăuan</i> , despre custodia ariilor naturale protejate	253
IX. BÂRGAIELE ÎN SPAȚIU ȘI TIMP	255
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Așezările bârgăuane între Tiha și Livezile</i>	255
<i>Drumul Bârgaielor</i>	255
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Tiha Bârgăului, vechea poartă a Transilvaniei</i>	256
Tiha Bârgăului, o vatră străveche în curs de modernizare	259
Tiha Bârgăului și drumul european	261
Tiha Bârgăului, o comună bine gospodărită	262
La Tiha Bârgăului se revigorează tradiția	263
Colinde din bătrâni, la Tiha Bârgăului	264
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Bistrița Bârgăului în plină dezvoltare</i>	265
Proiecte în derulare la Bistrița Bârgăului	266
Niculae VRĂSMAȘ, <i>„Toamna Bârgăuană”, o sărbătoare a „Plaiurilor Bârgăului”</i>	267
O nouă toamnă bârgăuană	268
Toamna Bârgăuană la cea de a III - a ediție	270
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Ansamblul „Plaiurile Bârgăului” în Franța</i>	271
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Succes bârgăuan, la Tulcea</i>	272
Ovidiu LĂZĂROAIE, <i>Cupluri de aur sărbătorite la Prundu Bârgăului</i>	274
Sărbătorile iernii bârgăuane	275
La Josenii Bârgăului folclorul este la loc de cinste	277
„Flori Bârgăuane” și poetul de la Runcu Salvei	279
„Josenii în sărbătoare”	280
Zilele comunei Josenii Bârgăului	281
Muzeul comunei Josenii Bârgăului, după Tiha și Josenii revigorează tradiția	282

Sărbătoarea Bobotezii la Rusu Bârgăului.....	283
Comuna Livezile, între istorie și prezent.....	284
Livezile au devenit capitala fotbalului județean.....	286
Niculae VRĂSMAȘ, <i>Cultura bârgăuană în „Revista ilustrată”</i>	287
X. RETROSPECTIVĂ CULTURALĂ BÂRGĂUANĂ.....	289
Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului	289
Menuț MAXIMINIAN, <i>Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului</i>	289
Menuț MAXIMINIAN, <i>Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului - ediție de colecție</i>	290
Virgil RAȚIU, <i>Simpozionul cultural al Văii Bârgăului – ediția 40, Mesagerul, Cultură, Duminică, 05.06.2011</i>	291
Gabriela CIORNEI, <i>De 40 de ani, Simpozionul Văii Bârgăului, reper pentru cultura românească</i>	292
Ieșirea în lume a revistei culturale „Anuarul Bârgăuan”	293
Valentin Falub, <i>Poezia română contemporană în dezbaterile Clubului Saeculum Beclean</i>	294
Niculae Vrăsmaș, „ <i>Anuarul Bârgăuan</i> ”, prezentat la „ <i>Zilele Bistriței</i> ”	296
Despre „Anuarul Bârgăuan” (1).....	297
Victor ȘTIR, <i>Niculae Vrăsmaș a „pornit” Anuarul Bârgăuan</i>	297
Aurel RĂU, <i>Am răsfoit cu plăcere Anuarul Bârgăuan</i>	298
Virginia BRĂNESCU, <i>Anuarul Bârgăuan - Un document prețios despre activitatea culturală a Văii Bârgăului</i>	299
Menuț MAXIMINIAN, <i>Anuarul bârgăuan, publicație de excepție a Văii Bârgăului</i>	301
Ioan SENI, <i>Anuarul Bârgăuan – veritabilă cronică de ținut neaoș românesc</i>	303
Ioan MITITEAN, <i>Bârgăuanul Niculae Vrăsmaș, ctitor de operă</i>	305
Vasile DOBRESCU, <i>Un veritabil act de cultură</i>	306

SUMAR

„Anuarul Bârgăuan” este o publicație culturală care cuprinde domeniile: științe, cultură, arte și literatură, cu privire la ținutul bârgăuan și zonele adiacente, editată în cadrul Fundației Culturale „Valea Bârgăului” în anul 2011 de redactorul fondator Nicolae Vrăsmaș,

Primul volum, intitulat: „Despre Țara Bârgaielor și oamenii ei”, coordonat și îngrijit de Nicolae Vrăsmaș, a fost lansat cu ocazia jubileului de 40 de ani de la înființarea Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului și a inclus, în principal, lucrări, inedite, apărute în ultimii ani, dar și comunicări mai vechi, susținute în cadrul simpozionului.

Volumul al doilea, cel de față, a fost alcătuit sub aceeași coordonare, în ideea îndeplinirii obiectivelor propuse și a continuării publicării de date privind „Bârgaiele în spațiu și timp”.

SUMMARY

„The Year-Book of Bârgău” is a cultural publication which includes works from different domains: sciences, ethnography, arts and literature, all related to the region of Bârgău and the contiguous areas, published by the Cultural Foundation „Valea Bârgăului” in 2011, by the editor foundation, Nicolae Vrăsmaș.

The first volume, entitled: „Despre Țara Bârgaielor și oamenii ei” („About the country of Bârgău and its people”), coordinated and arranged by Nicolae Vrăsmaș, was launched in the 2011th anniversary Jubilee of the Cultural Symposium of The Borgo Valley and included, mainly, new works which have appeared in the recent years as well as some old works held within the Symposium.

The second volume, the present one, was made under the same coordination, with a similar structure, but a more extended one, continuing the publication of new data on „The Borgo Land in space and time.”

LISTA AUTORILOR

(în ordinea prezentării lucrărilor)

Niculae VRĂSMAȘ, geolog, scriitor, jurnalist, „Răsunetul”, Bistrița-Năsăud, redactor „Gazeta de Bârgău”

Ioan CHINTĂUAN, cercetător științific I, dr., Bistrița.

Teo VRĂSMAȘ

Mihai GEORGITĂ, dr. Arhivele Naționale, Direcția Județeană Oradea.

Andreea SALVAN, drd. Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bistrița-Năsăud.

Adrian ONOFREIU, dr. Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bistrița-Năsăud.

Liviu PĂIUȘ, scriitor, directorul Muzeului Minier Rodna.

Viorel RUS, scriitor, Bistrița.

Simion CRISTEA, preot, profesor, Cluj-Napoca.

Dumitru BODEA

Ioan JAUCA, preot, Prundu Bârgăului.

Vasile TURC, preot, Prundu Bârgăului.

Ioan LAZĂR, jurnalist, director executiv „Răsunetul”, Bistrița.

Titus WACHSMANN-HOGIU, profesor, scriitor, Bistrița.

Viorel NEMEȘ

Constantin ANDRIȚOIU, profesor pensionar, Prundu Bârgăului.

Călin MUSTEAȚĂ, profesor, Bistrița Bârgăului.

Octavian COSTINAȘIU

Ioan CERNUCAN

Ioana SUCIU, director Căminul Cultural Prundu Bârgăului.

Menuț MAXIMINIAN, scriitor, jurnalist, director editorial „Răsunetul”, Bistrița.

Adrian MĂNARCĂ, senior jurnalist, Bistrița

Vasile NETEA

Mircea PLATON, profesor pensionar, Prundu Bârgăului.

Diana TODORAN, profesor, Cluj-Napoca.

Vasile V. FILIP, prof. dr. Colegiul „Liviu Rebreanu” Bistrița.

Victor ȘTIR, jurnalist, „Mesagerul” Bistrița.

Camelia STRUNGARI, jurnalist, „Mesagerul” Bistrița.

Ion BUZAȘI, scriitor, Blaj.

Ioan SENI, prof. președintele ASTRA, Desp. Năsăud.

Virginia BRĂNESCU, pictor, scriitor, Bistrița.

Andrei MOLDOVAN, profesor, scriitor, Beclean, președinte SSB-N.

Virgil RAȚIU, scriitor, director Editura „Aletheia”, Bistrița.

Gabriela CIORNEI, jurnalist, „Răsunetul”, Bistrița.

Valentin FALUB, jurnalist, Beclean, „Răsunetul” Bistrița.

Ioan MITITEAN, învățător, Năsăud.

Vasile DOBRESCU, prof. univ. dr. Universitatea „Petru Maior” Târgu Mureș.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumul de față reprezintă continuarea publicării unor lucrări despre locurile și oamenii Țării Bârgaielor, unele cu pretenții științifice, bazate pe studii și cercetări de arhivă și teren, altele doar pur informative, simple exerciții de trecut... cu privire spre viitor, abordând teme felurite, dar necesare adunării într-un tot, ca bancă de date utilă cunoașterii depline a cursului vieții și a cronologiei evenimentelor, în spațiu și timp.

Niculae VRĂSMAȘ

I. CADRUL NATURAL AL ȚĂRII BÂRGAIELOR

Geologie

Niculae VRĂSMAȘ,

Geologia, ca spațiu și timp de formare a „Țării Bârgaielor” (Scurtă istorie geologică a Țării Bârgaielor și a regiunilor înconjurătoare.)

*„Totul curge, totul se schimbă, nimic nu stă pe loc”
(Heraclit)*

Cadrul natural actual, al Țării Bârgaielor, este spațiul rezultat în urma unei evoluții geologice desfășurate într-un timp îndelungat, care face parte dintr-un teritoriu mult mai larg, ce a cuprins Carpații Orientali și Bazinul Transilvaniei, în care desfășurarea fenomenelor geologice s-a produs într-o strânsă interdependență.¹

În lunga scară a timpului geologic, acest spațiu a fost acoperit de ape, până spre sfârșitul erei mezozoice, când, din marea cretacică a început să apară, ca rezultat al orogenezei fazei austrie, scheletul de roci cristaline al Munților Carpați, urmat de o scufundare a Bazinului Transilvaniei.

Aceste fenomene de formare a cordiliei cristalofiliene din insula nordică a Carpaților Orientali, corespunzătoare alinamentului munților Maramureșului, Rodnei și Bistriței, au condus la individualizarea unor prime „țări”, formate în spațiile exondate, pe scara timpului geologic, din apele mării paleogene, reprezentate de „golfurile” Maramureșului, Bucovinei, Mureșului, Bârgăului și Someșului Mare (Țara Năsăudului), a căror evoluție, din faza de orogeneză savică, va conduce la formarea munților sedimentari ai Bârgăului, care se ridică pe un teritoriu ce ocupă azi zona de izvoare a Someșului Mare, o bună parte a izvoarelor actuale ale râului Dorna, întreaga vale a Bârgaielor și a cursului superior al râului Șieu.

Spre sfârșitul erei terțiare, fenomenele geologice cunosc o intensă și violentă manifestare, cauzată de paroxismul magmatismului european, desfășurat din Islanda până în Asia Mică, având cea mai mare dezvoltare în lanțul vulcanic neogen al Carpaților Orientali, unde s-au format numeroase caldere și cratere vulcanice. Intruziunile și erupțiunile vulcanice au condus la formarea Munților Oaș - Gutâi și Țibleș, care închid, spre nord „Țara Oașului” delimitând, spre sud, pe cea a „Maramureșului” de „Țara Lăpușului” și a „Năsăudului”, munții vulcanici ai Bârgăului despart „Țara Năsăudului” de cea a Bârgaielor, la rândul ei delimitată, prin crestele eruptive ale Munților Bârgăului și Călimanilor de „Țara Dornelor”, iar spre sud, piemontul vulcano – sedimentar al Călimanilor separă o posibilă „țară” a Șieului.

Ca o particularitate, Țara Năsăudului primește tente originale de „țară de versant” suprapunându-se practic, până aproape de Beclean, întregului bazin-versant de miazănoapte al Someșului Mare.² Explicația geologică a acestei trăsături morfologice de asimetrie a depresiunii, comparabile cu cea din bazinul Șieului, se poate pune pe seama constituției petrografice diferite a versanților, îmbinate cu întârziate mișcări tectonice, care dau importante energii de relief. Spre deosebire de cele două „țări” vecine, Țara Bârgaielor se deschide în spațiul dintre ele, ca o oglindă vestică a Țării Dornelor, păstrând o simetrie a versanților cu dezvoltare în formă de amfiteatru.

¹ Vezi Niculae Vrăsmaș, *Prundu Bârgăului, o vatră străveche*, vol.1, Editura Karuna, Bistrița, 2007

² Oana-Ramona Ilovan, *Țara Năsăudului. Studiu de geografie regională*, Presa Universitară Clujeană, 2009

Glaciațiunea cuaternară și-a lăsat amprenta, în zonele muntoase înalte ale masivelor Rodna și Călimani, iar ultimele mișcări orogenetice, ale fazei valahice, au dus la o înălțare a masivelor muntoase, modelate ulterior de fenomenele exogene, până la morfologia actuală a reliefului Țării Bârgăielor și a regiunilor înconjurătoare.

Stratigrafia și petrografia Țării Bârgăielor.

În lunga evoluție geologică, a teritoriului Țării Bârgăielor, desfășurată într-o perioadă de circa 55 milioane de ani, a existat o permanentă conexiune, între fenomenele de aici și cele care au avut loc în ariile învecinate. Formațiunile geologice mai vechi, aparținând rocilor metamorfice, nu apar la suprafață decât în ariile învecinate, de la nord și est, în Munții Rodnei și Munții Bistriței, precum și în fundamentul Țării Bârgăielor, după cum indică datele din forajele executate la vest, în Depresiunea Bistriței. Răspândirea cea mai mare, la suprafață, în o au depozitele sedimentare, care ocupă partea centrală, depresionară, colinară și muntoasă, a Țării Bârgăielor, precum și rocile magmatice, specifice Munților Bârgăului și Călimani.³

Formațiunile metamorfice se dezvoltă pe axa centrală a insulei nordice a Carpaților Orientali, cuprinzând Munții Maramureșului, Rodnei și Bistriței, fără să apară la zi în aria de cuprindere a Țării Bârgăielor, unde apar exclusiv roci sedimentare și magmatice.

Depozitele sedimentare din Țara Bârgăielor au ocupat, în perioada antemergătoare vulcanismului neogen, întreaga suprafață a teritoriului, fiind străpunse ulterior, sau acoperite, de magmatitele Munților Bârgău și Călimani.

Vârsta depozitelor sedimentare este greu de stabilit, din cauza lipsei unor fosile caracteristice. Ea a fost atribuită, în urma studiilor stratigrafice, analizelor micropaleontologice și determinărilor de laborator, vârstelor paleogen - neogene și cuaternare.

Depozitele paleogene sunt răspândite în partea de est a Țării Bârgăielor, în zona de izvoare a pâraielor Iliuța, Dornișoara, Colibița și Tiha, fiind atribuite ca vârstă Oligocenului.

Petrografia acestor depozite este reprezentată prin gresii cuarțitice și feldspatice și marne, de culori cenușii deschise, cenușii gălbui, cenușii maronii sau cenușii închise. Textura rocilor este compactă. La compoziția mineralogică participă: cuarțul, feldspații plagioclazi, microclinul, pertitul, calcitul, hidroxizii de fier, minerale argiloase și, uneori, pirita, fin diseminată.

Depozitele miocene sunt răspândite în partea central - vestică a teritoriului fiind reprezentate prin microconglomerate, gresii și marne, care se deosebesc, de cele oligocene, prin poziția stratigrafică și culoarea lor, cenușiu - albăstrui.

Depozitele pliocene se aștern, concordant, peste cele ale Miocenului și au o răspândire redusă, la sud de Josenii Bârgăului, pierzându-se, spre est, sub vulcanoclastitele andezitice ale Munților Călimani. Petrografic, depozitele pliocene sunt reprezentate prin marne nisipoase, de culoare cenușie-albăstrui.

Depozitele cuaternare sunt larg răspândite în lungul vailor, care străbat Țara Bârgăului, unde au format numeroase și întinse terase, depozite aluvionare și grohotișuri.

Magmatitele neogene.

Magmatismul neogen s-a desfășurat extrem de intens, la început prin manifestări subvulcanice și intruziuni, specifice Munților Bârgău, apoi fenomenele s-au amplificat, deplasându-se către sud-est, în Munții Călimani, unde caracterul complex al vulcanismului cunoaște cea mai grandioasă dezvoltare din Europa.

Fenomenele magmatice din Călimani au dat naștere uneia dintre cele mai mari caldere vulcanice din lume, situată în cursul superior al râului Neagra Șarului, iar produsele efuzive ale acesteia ocupă suprafețe imense, cu dezvoltare în zonele periferice ale Munților Călimani și Gurghiu - Hărghita.

Rocile magmatice, din Munții Bârgăului, au ridicat și au boltit depozitele sedimentare paleogen - neogene, formând structuri lacolitice, de tip Heniu, însoțite de numeroase apofize,

³ Niculae Vrăsmaș, Sultana Vrăsmaș, *Studii și prospecțiuni geologice în Munții Bârgău, perimetrul Heniu (1983)* Arh. SC Prospecțiuni SA, București

dyke-uri, sill-uri, stâlpi, cupole și alte corpuri subvulcanice asociate. În Munții Bârgău nu au fost identificate aparate vulcanice de tip exploziv extrusiv, ca în masivul Călimani.

Principalele structuri, cu caracter subvulcanic specific Munților Bârgău, dispuse de la vest către est, sunt următoarele: Heniul, Muncelul, Bondariul, Porcoi, Oala (Miroslava, Gogoșa), Căsarul, Măgurița, Ariilor, Corca, Precob, Zimbroya, Tășuleasa, Măgura Calului, Piatra Fântânele, Făgețel, Cornu, Buba, Dălbidanul, Tomnaticul și Chicera Dornei.

Magmatitele din Țara Bârgaielor sunt reprezentate prin tipuri variate de roci, cu forme diferite de zăcământ, corespunzătoare aspectelor caracteristice Munților Bârgăului (sill-uri, nyke-uri, stâlpi și lacolite), precum și Munților Calimani (corpuri intrusiv și aparate vulcanice de mari dimensiuni, curgeri de lave și depuneri de brecii și piroclastite pe suprafețe întinse).

În funcție de compoziția mineralogică, în Țara Bârgaielor s-au putut separa trei grupe principale de roci magmatice: roci eruptive cu amfiboli, roci eruptive cu amfiboli și piroxeni și roci eruptive cu piroxeni și amfiboli, sau piroxenice.

Grupele rocilor eruptive cu amfiboli cuprinde **microdiorite cu amfiboli, microdiorite porfirice cu amfiboli, andezite amfibolice și andezite amfibolice cu cuarț**, care apar mai bine dezvoltate în Muntele Heniu, Muncelul și Oala (Miroslava). Sunt roci de culoare cenușie, în care la compoziția mineralogică amfibolii au un rol predominant, în raport cu piroxenii, în cazuri mai rare apărând și cuarțul. Structura este porfirică și textura masivă. Andezitele amfibolice sunt cele mai larg răspândite formând fondul general, în cadrul căruia se diferențiază celelalte roci mai larg cristalizate. Aceleași tipuri de roci se găsesc și în Munții Călimani, sub formă de corpuri subvulcanice, acoperite de curgeri de lave mai noi, alcătuite din andezite și piroclastite.

Grupele rocilor eruptive cu amfiboli și piroxeni cuprinde: **microdiorite, microdiorite porfirice și andezite cu amfiboli și piroxeni**, a căror răspândire corespunde aceluiași sector menționat anterior, dar cu dezvoltare mai largă, ocupând și zona sudică a Munților Bârgău și predominând în Munții Călimani, unde sunt acoperite de curgeri de lave și piroclastite, de compoziție predominant piroxenică.

Grupele rocilor eruptive cu piroxeni și amfiboli cuprinde magmatite de tip efuziv, predominant andezite, care se dezvoltă cu precădere în Munții Călimani, sub formă de curgeri de lave andezitice cu intercalații de brecii, tufuri și predominant poduse vulcanoclastice (piroclastite și aglomerate andezitice).

Categorisirea magmatitelor din Țara Bârgaielor, sub forma prezentată, se bazează pe examenul strict mineralogic, dar separarea lor cartografică, pe hărțile geologice, este dificilă, prin faptul că trecerile de la o formă mineralogică la alta, se face în mod gradat, iar limita e greu de trasat în observațiile și cercetările de teren.

Magmatitele sunt uneori afectate de soluții hidrotermale care transformă roca inițială, producând frecvente fenomene de limonizare, argilizare, cloritizare, sericitizare, caolinizare, carbonatare, silicifiere, biotitizare, epidotizare, adeseori însoțite de mineralizații metalifere.

Astfel de fenomene sunt frecvente în zona marilor corpuri subvulcanice, din Muntele Heniu, Oala, Căsarul, Măgurița, Buba, din Munții Bârgău, dar mai ales în corpurile eruptive din Călimanii de nord, deschise pe pâraiele Aurari, Izvorul Lung, Dorna și în Caldera Călimani.⁴

Substanțe minerale utile din Țara Bârgaielor.

Gradul de cunoaștere geologică, a teritoriului Țării Bârgaielor, a condus la identificarea unor substanțe minerale utile legate, în principal, de provinciile metalogenetice ale concentrațiilor asociate vulcanismului neogen din aria Țibleș – Bârgău – Călimani și a flișului paleogen și depozitelor sedimentare neogen- cuaternare, ale Munților Bârgău și depresiunii Transilvaniei.

Cercetările geologice au identificat, în acest teritoriu, acumulări polimetalice și auro-argentifere, cercetate cu lucrări miniere și foraje din subteran, în sectorul Colibița – Dornișoara și indicații în zonele munților Oala (Miroslava) și Heniu, dar care nu îndeplinesc, în prezent, parametrii unor exploatare miniere rentabile.

⁴ Niculae Vrăsmaș, Sultana Vrăsmaș, *Studii și prospecțiuni geologice în Munții Călimani, perimetrul Colibița - Dornișoara (1978)* Arh. SC Prospecțiuni SA, București

Singurele acumulări care prezintă interes economic, ce ar putea cunoaște o eventuală valorificare, sunt rocile vulcanice, utilizabile în construcții, din zona munților Heniu, Oala, Măguricea, Tășuleasa, Măgura Calului și Pietriceaua (Colibița), aflate parțial în exploatare.

Fig. 1. Cariera Valea Străjii

Ioan CHINTĂUAN¹,

Valoarea decorativă a concrețiunilor grezoase de la Rusu Bârgăului

Noțiuni explicative.

Analiza valorii decorative, a ce? Răspunsul se află în titlu: a „concrețiunilor grezoase”! Ce sunt ele?

Concrețiunile grezoase sunt, în primul rând, roci foarte asemănătoare (uneori, chiar identice) cu gresiile, alcătuite din nisip cimentat natural cu carbonat de calciu sau dioxid de siliciu. Diferă de gresii prin forma lor și prin detalii de geneză.

Concrețiunile grezoase constituie deci formațiuni naturale (roci), de forme și dimensiuni diferite, alcătuite din nisip de compoziții mineralo-petrografice variate, formate în strate groase de nisip, situate la adâncime sub o stivă groasă de alte strate de roci sedimentare.

Mișcările tectonice, din diferite etape ale evoluției geologice a zonei unde ele există, au făcut ca stratele cu concrețiuni grezoase să ajungă, uneori, la suprafață sau în apropierea ei. Eroziunea pluvială a făcut ca ele să fie desprinse din nisip și astfel să ajungă la zi, în râpe (deschideri naturale), ogașe, torenți, malurile apelor curgătoare.

Concrețiunile, în întregul lor, sunt aglomerări de substanțe minerale, de formă sferică, eliptică sau neregulată, care au luat naștere la suprafața unei roci sedimentare în timpul formării ei (sindepozițional), sau în interiorul unei astfel de roci deja formate (postdepozițional).²

În rocile care alcătuiesc scoarța terestră există următoarele tipuri de concrețiuni: concrețiuni de silix, în calcare; concrețiuni sideritice, în marne și argile; concrețiuni de gips; concrețiuni de aragonit etc.

Concrețiunile grezoase se întâlnesc în literatură (inclusiv de specialitate) sub numele de trovanți, bălătruci, dorobanți, popicele zeilor, microliți etc.

Geneză, forme și valoare decorativă.

Concrețiunile grezoase sunt aglomerări de nisip cimentat natural, la care se adaugă subordonat pietriș, ce au luat naștere în interiorul stratelor groase de nisipuri, cu vârste geologice diferite, îngropate la adâncimi de sute de metri, sub alte strate de roci diferite.

În această stivă groasă de strate ce acoperă depozitul de nisip compact, mai tinere și cu roci diferite, au circulat și circulă soluții apoase având compoziții chimice date de rocile străbătute. Apele de suprafață, în drumul lor spre adânc au solubilizat și au luat în soluție hidroxizi ferici, carbonați de Ca și Mg, sulfati (remanente), printre granulele de nisip, din vechiul bazin acvatic în care nisipul s-a depus.

Din aceste soluții, în anumite condiții fizico-chimice, hidroxidul feric, sub formă de gel, încărcat pozitiv, precipită (se depune) în jurul fragmentelor de marne cu resturi organice, încărcate negativ, dispersate în stratul de nisip compact. Urmarea acestui proces chimic este formarea unei cruste de hidroxizi de fier în jurul fragmentelor de marne, fragmente de forme foarte diferite, păstrând forma lor. Acestea vor constitui nuclee-centre de concreționare și în jurul lor, printre granulele de nisip, se va depune, datorită condițiilor fizice (presiunea stratelor suprapuse = presiunea litostatică) și chimice, concentric și radial, carbonatul de calciu și silica coloidală.

Prin această cimentare a granulelor de nisip, concrețiunea crește, păstrând forma nucleului-centru de concreționare. Precipitarea carbonatului de calciu este mai mare, înțelegând prin aceasta nu numai cantitatea ci și continuitatea, chiar în condițiile în care acest proces are un caracter pulsatoriu. Cantitatea mai mare a carbonatului de calciu este explicabilă prin solubilizarea mai ușoară a calciului din rocile acoperitoare, sub acțiunea dioxidului de carbon rezultat din descompunerea organismelor prinse în timpul sedimentării în bazinul acvatic respectiv. Factorii care controlează precipitarea calciului sub formă de carbonat în condițiile speciale în care se află soluțiile menționate

¹ Ioan Chintăuan este cercet.șt.I, dr. din Bistrița

² Chintăuan, I., Codrea, V. *Aceste pietre stranii*, Edit.Supergraph, Cluj-Napoca, 2000, p.11

sunt: concentrația soluției; concentrația ionilor de hidrogen (pH-ul); potențialul de oxido-reducere (Eh-ul); temperatura; presiunea hidrostatică; presiunea litostatică; presiunea oxigenei; presiunea dioxidului de carbon.

Analizând acțiunea unora dintre factorii menționați, reamintim că presiunea litostatică (= greutatea unei coloane de roci pe o anumită suprafață – Plito – exprimată în bari/cm²) crește la fiecare 1000 m cu 250-300 bari și determină gradul de porozitate și compactitate a rocilor². Se știe că presiunea hidrostatică (PH₂O), în funcție de densitatea apei (0,8-1,0 g/cm³) influențează solubilitatea mineralelor și implicit includerea în soluție a unor elemente și substanțe chimice. O influență cu rezultate comparabile o au presiunea oxigenului și a dioxidului de carbon.

Aprecierea mediului în care concrețiunile grezoase se formează trebuie făcută, luând în calcul atât condițiile inițiale (sindepoziționale) cât și modificările ulterioare (postdepoziționale) ale ambianței sedimentare. Ea este influențată atât de compoziția apei ce se infiltrează prin succesiunea de roci sedimentare (diferite chimic) care acoperă și preseză nisipurile în care se află fragmentele de marne (care pot deveni sau nu nuclee - centre de concreționare), cât și presiunii (litostatice și a gazelor).

Atunci când nuclee-centre de concreționare se află la distanțe relativ mari unele de altele în stratul gros de nisip compact, prin concreționare se formează **concrețiuni simple**. Ele au dimensiuni diferite de la centimetrice la metrice, iar forma este sferică sau ovoidală.

În cazul în care nucleele de concreționare, de forme diferite, se află la mică distanță unele de altele, prin creșterea fiecărei concrețiuni, ele se unesc dând **concrețiuni agregate** sau îngemănate.

Într-o altă categorie se grupează concrețiunile a căror formă diferă de aceea a nucleului de concreționare și pe care le numim **concrețiuni complexe** sau **figurative**. Ele își datorează forma includerii, în timpul procesului de creștere, a unor pietrișuri, enclave de alte roci etc. S-au spațiat de creștere, în timpul concreționării, a fost modificat (limitat prin mișcări tectonice). Modificările mediului de concreționare – compoziția soluției, cantitatea soluției, caracterul pulsatoriu al soluției, schimbarea vitezei sau direcției de curgere a soluției, neomogenitatea depozitului de nisip, mișcările microtectonice din perioada de concreționare – duc tot la geneza unor astfel de concrețiuni.

Formarea concrețiunilor grezoase s-a desfășurat pe un interval mare de timp și acest proces continuă și azi în adâncime. Concreționarea încetează în momentul în care condițiile mediului de geneză se schimbă, schimbare datorată mișcărilor tectonice care aduc aceste nisipuri compacte la suprafață. Stratele respective ajunse astfel la suprafață sunt supuse eroziunii, fenomen care face ca din nisipul compact să fie scoase la zi concrețiuni grezoase de dimensiuni și forme diferite.

Luând în considerare numai forma concrețiunilor grezoase, formă care dă valoarea estetică, decorativă, ornamentală a acestora avem următoarea clasificare:

1. Concrețiuni simple: sferice, ovoidale, cilindrice;
2. Concrețiuni agregate (îngemănate):
 - a. Antropomorfe;
 - b. Zoomorfe
3. Concrețiuni complexe (figurative):
 - a. Biomorfe (ciuperci, arbori etc.)
 - b. Tehnomorfe (mese, coloane etc.)³

Concrețiunile agregate și cele complexe sugerează o intervenție umană, uneori fiind interpretate ca realizări umane ancestrale.

Geneza naturală a concrețiunilor grezoase, nu exclude, datorită formei unora dintre ele, utilizarea în scop ornamental/decorativ. Folosirea în scop decorativ este probată de prezența lor în gospodăriile țărănești; în parcuri și grădini publice; la popasuri turistice și locuri de agrement; în spațiul verde al unor vile. Concrețiunile grezoase sunt formațiuni (structuri) cu geneză naturală, dar această geneză nu exclude posibilitatea folosirii în scopuri magice sau de cult precristian (statui-menhir).

Deschideri naturale (râpe, revene, ogașe etc.) cu nisipuri compacte în care se găsesc concrețiuni grezoase există în număr relativ mare în România. Cu toate acestea, numărul aflorimentelor cu concrețiuni grezoase de mare valoare estetică sunt puține.

³ Ibidem, p.13

Concrețiunile grezoase de la Rusu Bârgăului.

Concrețiuni grezoase de mare valoare estetică există în România, la: Oteșani (VL) – Valea Gresarea; Colțești(VL); Izvoarele(CT); Cicău(AB); Rusu Bârgăului și Crainimăt(BN). Dintre locațiile menționate, situl „Râpa Mare” de la Rusu Bârgăului(BN) se detașează prin numărul mare al concrețiunilor grezoase cu valoare decorativă.

„Râpa Mare” este situată la marginea sud-estică a localității Rusu Bârgăului, pe malul stâng al râului Bistrița ardeleană și s-a format prin prăbușirea formațiunilor sarmațiene ale versantului nordic al dl.Cetățuia (**Fig.2**).

Fig.2. „Râpa Mare” de la Rusu Bârgăului

Aceste formațiuni sunt alcătuite din strate groase de nisipuri compacte cu intercalații rare de gresii, marne și argile. În nisipurile compacte, neuniforme ca granulație, se află nuclee - centre de concreționare, concrețiuni grezoase juvenile, concrețiuni grezoase realizate, de forme și mărimi diferite. Apar aici toate tipurile de concrețiuni grezoase menționate, cu dimensiuni cuprinse între câțiva centimetri și câțiva metri.

Nisipurile includ, înafara concrețiunilor, fragmente incarbonizate de arbori, enclave de conglomerate și de argile.

Din această râpă, de mari dimensiuni ($L = 100\text{m}$; $H_{\text{max}} = 70\text{m}$), se desprind și cad pe mal în râu concrețiuni grezoase. Cele de mari dimensiuni rămân în locul în care au căzut, iar celelalte sunt duse de ape, mai ales la viituri, pe malul dinspre sat și în avale (**Fig.3**). Se desprind, periodic, din acest abrupt și blocuri care, ajungând în apă, se dezagregă și concrețiunile ies la zi.

Fig.3. „Râpa Mare”

Varietatea formelor concrețiunilor grezoase este foarte mare și tot mare este și numărul lor. Continuu, din stratele de nisip compact sunt desprinse de apele de ploaie alte și alte forme, a căror valoare decorativă a atras și atrage atenția (**Fig.4, Fig.5**).

Fig.4 „Râpa Mare” detaliu 1

Fiind o deschidere naturală izolată și greu accesibilă (din cauza apelor râului), concrețiunile grezoase din „Râpa Mare” sunt mai protejate, iar valoarea lor decorativă este mai mare.

Interesant este faptul că localnicii nu au folosit concrețiunile grezoase pentru ași înfrumuseța gospodăriile. Au preferat lucrurile făcute de ei, din lemn sau din piatră (tuf vulcanic).

Singura casă care avea și are, de aproape 10 ani, concrețiuni grezoase decorative, este Casa parohială. Preotul a sesizat valoarea lor estetică și foarte repede va fi urmat și de enoriași.

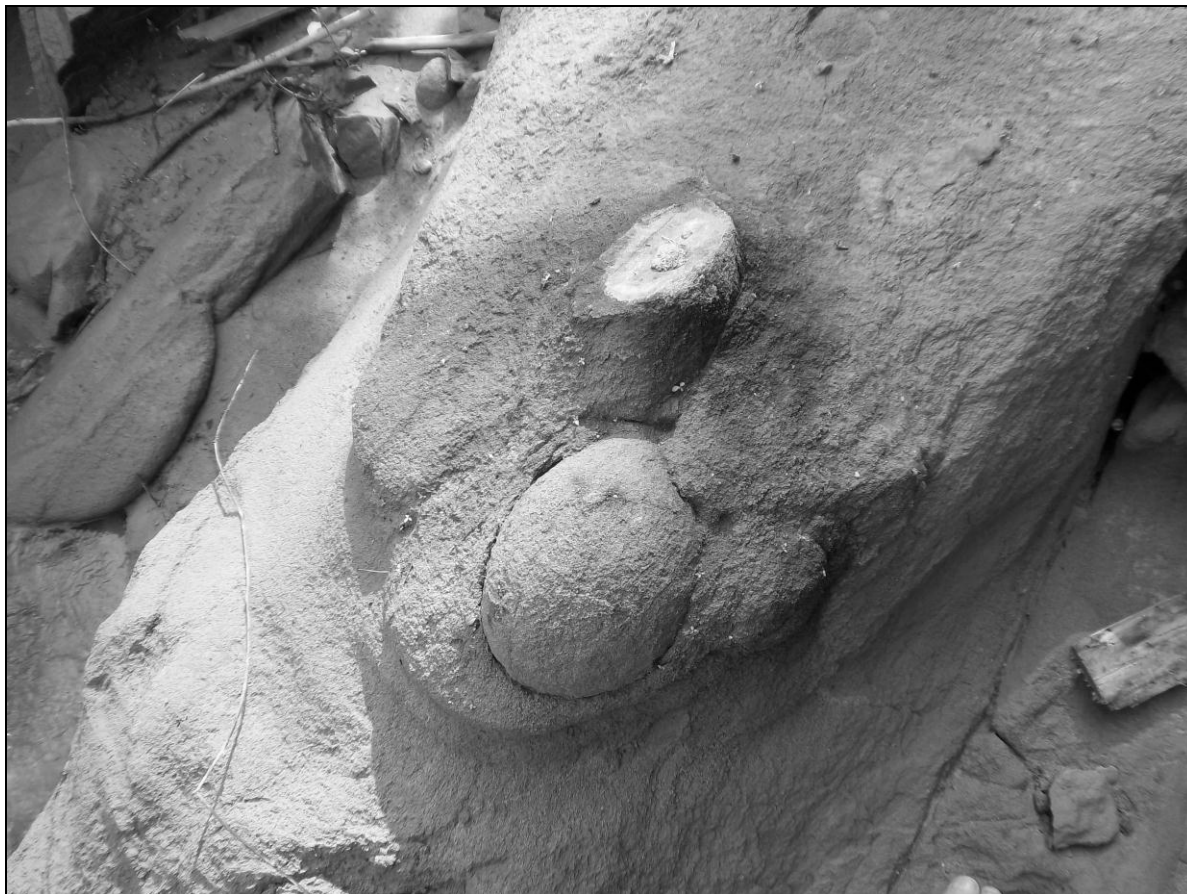

Fig.5 „Râpa Mare” detaliu 2

Frumusețea concrețiunilor grezoase de la Rusu Bârgăului este egalată numai de cele de la Domnești („Râpa cu păpuși” – rezervație geologică) și Crainimăt („Râpa caprelor” – propusă ca arie protejată).

Geografie

Restituiri

Teo VRĂSMAȘ, *Relieful Țării Bârgăului*⁴

„Fiecare loc de pământ are o poveste a lui,
dar trebuie să tragi bine cu urechea ca s-o auzi
și un dram de iubire ca s-o înțelegei.”
(Nicolae Iorga).

Scurtă caracterizare paleogeografică.

Configurația actuală a reliefului Țării Bârgăului este rezultatul unei evoluții geologice îndelungate, care s-a desfășurat într-o strânsă interdependență cu evoluția teritoriilor înconjurătoare și în primul rând formarea Carpaților Orientali, care a avut loc treptat, de la vest spre est, prin încrețirea sedimentelor din geosinclinal, pe parcursul mai multor faze de cutare, cu fiecare fază rezultând câte o fâsie muntoasă situată mai la est, de cea dinaintea ei.

Golful Bârgăului s-a creat într-o zonă de calm, din nord-estul Depresiunii Transilvaniei, într-un facies de fliș, care a funcționat din badenian până în pliocen, când magmatismul a desăvârșit aspectul geomorfologic actual al Țării Bârgăului, prin formarea catenelor de munți vulcanici ai Bârgăului și Călimanilor, în depresiunea cărora s-a format spațiul Țării Bârgăului, al cărui aspect geomorfologic este rezultatul unor lungi perioade evolutive, jalonate în fiecare etapă prin adaosuri de elemente structurale noi, începând din terțiar și terminând cu perioada actuală din cuaternar, când se modelează, de către factorii externi, ultimele retușuri ale reliefului.

Zona muntoasă

Marile masive vulcanice ale Munților Bârgăului și Călimanilor alcătuiesc sistemul natural arhitectural al Țării Bârgăului, formând o înșiruire de măguri vulcanice și creste alpine ce străjuesc, asemenea zidurilor unei cetăți, așezările bârgăuane. Masivele vulcanice se impun ca înălțime față de culmile mai joase din împrejurimi, care alcătuiesc muncii sedimentaro-eruptivi, din bazinul superior al Ilvei, Podișul sedimentar „Zimbroaia”, Depresiunea Dornelor, Defileul Mureșului și zona depesionar colinară a Bistriței.

Munții Bârgăului sunt delimitați la nord de Munții Rodnei prin valea Someșului Mare, între localitățile Ilva Mică și Șanț, de Munții Suhard, în nord-est, între Șanț și Coșna, de Țara Dornelor, la est, între Coșna, Poiana Stampei, râul Dorna și pâraul Zgârciu, de Munții Călimani, la sud, între pâraul Zgârciu, șeaua Terha, Izvorul Lung, Depresiunea Colibiței, și valea Bistriței Ardelene, până la Joseni, și de Dealurile Prislopului, la vest, printr-o linie arbitrară ce trece de la Joseni, prin Pasul Strâmba, la Ilva Mică. Sunt străbătuți de văile relativ adanci: Ilva, Lesu, Tiha (Bârgăul), cu defileul „Valea Străjii” și Bistrița Ardeleană cu defileul devenit baraj.

Principalele culmi muntoase din Munții Bârgău, care se dezvoltă de la vest către est, sunt următoarele: Tomaticul Heniului (1480 m), Heniul Mic (1610 m), Heniul Mare (1612 m), Muncelul (1542 m), Oala (Miroslava, Gogoasa, 1610 m), Căsarul (Tomnaticul, 1591 m), Măgurița (1582 m), Dealul Ariilor (1547 m).

⁴ Fragment recuperat din manuscrisul monografiei „Țara Bârgăului”, proiectată în 3 volume de către regretatul profesor Teo Vrăsmaș, care nu a fost finalizată. S-a păstrat denumirea de „Țara Bârgăului”, folosită de autor.

Munții Călimani se dezvoltă la sud de axa Văii Bistriței Ardelene, ocupând o arie întinsă ce se pierde în județele vecine, în afluenții Bistriței Aurii (Suceava), ai Mureșului (Hărgău și Mureș), pentru a se stinge spre apus, în afluenții Șieului.

Masivele vulcanice din nord-vestul Munților Călimani fac parte din relieful interfluvial intens crestat și cu pante abrupte al Masivului Calimani, dezvoltat în aglomerate vulcanice și andezite, cu înălțimi între 1800-2000 m, cu pășuni alpine, jnepenișuri și abrupturi petrografice, cu multe izvoare ce au o eroziune activă, cu o dezagregare termică intensă și câteva urme glaciare. Sunt cinci masive eruptive aici, care marchează limita cea mai înaltă a Țării Bărgăului, prin vârfurile: Zurzugau (1913 m), Bistricior (1990 m), Strunior (1879 m), Stracior (1962 m), Viisoara (1810 m).

Fig.6 – Dealurile Tihuței

Masivele vulcanice din Munții Călimani și Bărgău se impun, prin altitudine, față de masivele mai joase din împrejurimi și față de culoarele depresionare sau defileele din jur, datorită versanților foarte abrupti și a marilor diferențe de nivel.

În toate marile masive nu există pasuri decât poteci. Singurele șei înalte din Munții Bărgău sunt Târnița Heniului, între Heniu și Muncel, târnița Oalei, între izvorul Lăzăroaiei și Ciolocoi, iar în Munții Călimani de NV, cea mai largă și mai adâncă șea înaltă se află pe cumpana de ape dintre Bazinul Bistriței Ardelene și Bazinul Mureșului, respectiv între paraiele Pănulețul și Secu Rastoliței. O altă șea înaltă cu posibil rol de pas, este Poiana Terha, între Izvorul Lung și Zgârciu, care separă geografic Munții Călimani de Munții Bărgău.

Munceii sedimentaro-eruptivi se prezintă ca un platou ușor ondulat, cu înălțimea medie de 1000 m, format din depozite sedimentare străpunse din loc în loc de siluetele a numeroase masive vulcanice sub forma unor clăi de fân ce domină întreg platoul din bazinele superioare ale Ilvei și Leșului, cu circa 200 de metri.

Fig.7 – Muntele Măguricea

Acestea sunt: Zimbroya (1346 m), Tășuleasa (1214 m), Răchițele (Frumușeasa, 1210 m), Dealul Paltin (1226 m), Ciosa (Chicera Corbului, 1187 m), Dealul Drăgan (1200 m), Merezurile (1195 m), Dealul Calului (1200 m), Dealul dintre Iliuțe (1200 m), Dealul Frâu (1121 m), Măgura Calului (1226 m), Piatra Fântânelelor (1225m), Zimbru (1234 m), Chicera Șendroaiei (1132 m), la care se mai adaugă, în partea de vest a acestui platou, înspre Măgura Tisei și Cătunul Andreicuța (partea dreaptă a pârâului Iliuța Bozghii), Dealul Maxân (920 m), Dealul Senienilor (937 m), Dealul Hust (pe stânga Iliuței Bozghii), Dealul Bondari (1242 m), Prislopașul (1209 m), Porcoiul de Sus (1362 m) și Porcoiul de Jos (1490 m).

Podișul sedimentar Zimbroya constituie o unitate de relief importantă a Munților Bârgău care se dezvoltă, practic, dincolo de așezările actuale ale Țării Bârgăului și domină zona „munceilor” cu 200-400, dar se află sub înălțimile cristaline ale Rodnei și Suhardului. În ansamblul lui acest podiș se desfășoară între Somesul Mare, Valea Măriei, Valea Teșna și Valea Coșna, ocupând înspre sud și porțiunea dintre Dealul Frâu și Priporul Candrii. Altitudinea ajunge la 1400 m, iar relieful este relativ uniform și monoton, generat de un mare sinclinal orientat NV-SE, a cărui parte centrală este mai ridicată, reprezentând o inversiune de relief. Intruziunile vulcanice lipsesc aproape cu desăvârșire.

Podișul vulcanic al Călimanilor de nord-vest (Platoul sau Piemontul Călimanilor) constituie cea mai importantă formă de relief, din partea sudică a Țării Bârgăului, care ocupă cea mai mare parte din întregul complex eruptiv al Călimanilor de nord vest, dezvoltându-se sub forma unui podiș vulcanic înalt, cu altitudini în jur de 1500 m, caracterizat prin predominarea unor suprafețe plane, etajate adeseori în trepte. Văile sunt uneori larg deschise, în zona aproape plană de la izvoare, dar și cu abrupturi petrografice și numeroși martori de eroziune, alcătuiți din piroclasite și aglomerate andezitice ce dau uneori aspecte de defileu, în cursul mediu sau cel inferior, înainte de vărsarea în Șieu sau în Bistrița Ardeleană. (75)

Partea acestui podiș vulcanic, inclusă în limitele Țării Bârgăului, începe, dinspre vest, din culmea care pleacă din Poiana Tomii (1469 m), peste Cofuri, pe creasta stâncoasă Dealul Poiana Cofii (1499 m), Poiana Jirezilor (1569 m), Dealul Negru (1492 m), Dealul Moldoveanca (1570 m), Vulturul (1501 m), Piatra lui Irimie, Piatra lui Orban (1463 m), Iezerul, Tătarile, Creasta Stegii și până în Bistriceiorul (1990 m), apoi trecând spre nord, pe la vestul acestor mari masive vulcanice, prin Dealul Cocosul, Poiana Blagii, Preluci, Tomnatec, Dălbidan, prin șeaua Terha până în Vf. Buba (1670 m), pe curba de nivel de 1600 m, apoi, limita nordică a platoului, pleacă din Vf. Buba, pe versantul nordic al văii Izvorul Lung, prin nordul Depresiunii Colibița, cuprinzând interfluviul cu Piatra Bridireiului în centru.

Fig.8 – Culmea Ariile - Măguricea

Zona deluroasă

Dealurile din Țara Bârgăului sunt de fapt o prelungire a zonei muntoase, de o parte și de alta a râului Bistrița Ardeleană până în zona depresionară, încadrându-se între curbele de nivel de 500-1000 m, sub forma unor spinări și prelungiri domoale, de natură sedimentară și cunoscute în toponimia locală sub numele de "dealuri" sau "podereie".

Dealurile din dreapta Bistriței Ardelene sunt prelungiri ale măgurilor vulcanice ale Munților Bârgăului, începînd din zona muntelui Oala (Miroslava, Gogoasa), pe partea dreaptă a pârului „Bârgău” sau „Tiha”, avînd o desfășurare mai mare în zona Văii Tureacului. Între acestea sunt Ciolocoi, Arendașul, Priporul Tăluții, Dolinele, Gropana, Podereiul Secu Brujeni, Strîmba și Dumbrava.

Dealurile din stînga Bistriței Ardelene se dezvoltă între pârâul Pietroasa de jos și Valea Poienii, sub forma unor spinări, precum Dealul Runc, Dealul Jauchii, Dealul Tănase, Dealul Ruștii și Dealul Contenița.

Zona Depresionară

Depresiunea Colibița este cea mai cunoscută formă de relief al Țării Bârgăului, în formă de chiuvetă montană, sculptată prin fenomenul de eroziune diferențială produs la contactul sedimentarului oligo - miocen al Munților Bârgău, cu lavele și aglomeratele vulcanice ale Podișului vulcanic al Călimanilor de NV. Depresiunea Colibița este situată în bazinul superior al Bistriței Ardelene, acolo unde se intersectează meridianul de 24° 55' longitudine estică cu paralele de 47° 10' latitudine nordică, într-o zonă ce ocupă o suprafață depresionară de cca. 10 kmp, în limitele altitudinilor de 750 - 800 m, cu aspect de culoar începînd de la Gura Izvoarelor, bazinul de obârșie, până la intrarea în lacul de acumulare care ocupă în prezent, fundul chiuvetei Colibița, închizându-se în defileul Bistriței Ardelene, marcat de actualul baraj.

Fig.9 – Măgura Calului

Depresiunea Tiha-Bistricioara este formată din cele două ulucuri depresionare, al Tihei și al Bistricioarei, împreună cu interfluviul dintre ele, de tip piemontan, denumit "Strîmba", drenat de pârâul cu același nume, de la poalele vestice ale Pietrei Bridireiului (1108 m).

Ulucul depresionar al Tihei este opera pârâului Bârgău (Tiha), începînd de la ieșirea acestuia din Defileul Valea Străjii și până la Prundu Bârgăului, unde confluează cu pârâul Bistricioara, formînd râul Bistrița Ardeleană.

Ulucul depresionar al Bistricioarei este opera pârâului Bistricioara, de la ieșirea din Cheile Bistricioarei, până la confluența de la Prundu Bârgăului.

Interfluviul cu aspect piemontan Strîmba, iese de sub placa de piroclastite andezitice a Pietrei Bridireiului (1108 m) și este fragmentat de pârâul cu același nume.

Depresiunea Bârgăului (Prund-Livezile) este impropriu denumită geografic Depresiunea Livezile – Bârgău, întrucît această formă de relief s-a format pe locul fostului golf paleogen - miocen al Bârgăului, printr-un lung proces de eroziune diferențială în rocile neogene din care este alcătuită, fiind situată la contactul flișului paleogen din Munții Bârgăului cu eruptivul Munților Călimani și cu bazinul neogen al Transilvaniei.

În limite largi, Depresiunea Bârgăului se întinde până la izohipsa de 750 metri fiind străjuită la nord de Culmea Făgetului (Dealurile Prislopului), la sud de Bistrița Ardeleană (Piemontul Călimanilor), la est de culmile vestice ale Munților Bârgăului și Depresiunea Tiha – Bistricioara iar la vest de Dealurile Bistriței.

Terasele

Din cercetarile făcute până în prezent în Țara Bârgăului, au fost indentificate un numar de 4 terase, la 10,30-40, 65-70 și 130 m. Terasa 4 și terasa de luncă au cea mai mare dezvoltare, terasa 2 și 3 aparând doar fragmentar. În segmentul Mureșenii Bârgăului - Mijlocenii Bârgăului și Bistricioara – Prundu, sunt mai dezvoltate terasele 2 și 3, mai puțin pe versantul stâng, unde nu s-au putut forma terase datorită platoșei dure de aglomerate vulcanice.

Apele Bistriței Ardelene sunt adâncite cu 2-3 m în terasa de lunca, care în mod obișnuit nu este inundabilă, ca urmare râul nu mai poate contribui la aluvionarea ei decât foarte rar.

Începând de la Prundu Bârgăului, în aval, toate localitățile sunt așezate pe podul acestei terase, inundată foarte rar, în timpul marilor viituri, cum a fost de pildă cea din mai 1970.

În prezent râul Bistrița Ardeleană se găsește într-o fază de adâncire a albiei, grosimea aluviunilor nedepășind 3-4 metri. Aluviunile sunt constituite din pietrișuri andezitice printre care apar și rare fragmente de sedimentar și nisipuri.

Terasa de 10 m ținește malul stâng al Bistriței Ardelene, între Prundu Bârgăului și Susenii Bârgăului. Parte din conul de dejecție al pâraului Secu, pe care este așezată comuna Prundu Bârgăului, aparține nivelului acestei terase, la fel și în cazul localităților din amonte, Tiha Bârgăului, Mureșenii Bârgăului și Bistrița Bârgăului, așezate, în mare parte, pe această terasă.

Terasa de 30-40 de m este bine individualizată de-a lungul pâraului Bârgău (Tiha), în satele Tiha Bârgăului și Prundu Bârgăului, unde formează tăpșanul de 35 de m ce termină interfluviul „Strâmba”, dintre Tiha și Bistricioara (capătul de vest al Dealului Piscului). Această terasă are continuitate până la sud de orașul Bistrița.

Terasa de 65-70 m este prezentă în Depresiunea Tiha - Bistricioara, cu prundișuri, atât pe versantul stâng al pâraului Bârgău (Tiha), cât și pe versantul drept al pâraului Bistricioara, începând de sub Piatra Bridireiului, în aval.

Fig.10 – Dealul dintre Iliuțe

Terasa de 130 m prezintă ultimele indicii de terasă cu aluviuni și se prezintă ca niște tăpșane lipsite de cuvertura aluvionară, așa numitele „podereie” care apar fragmentar, în sectorul Prundu Bârgăului.

Interesant este și faptul că versanții stângi ai pâraielor Bârgău (Tiha) și Secu precum și ai Bistriței Ardelene începând de la Prundu Bârgăului în aval, sunt foarte abrupti pe anumite porțiuni apărând sub forme de râpe (Râpa de la Surupătură, Râpa din Mureșeni, Râpa de pe valea Tiha, Râpa Malului, Râpele făcute de pâraul Secu, Râpa de la Rusu Bârgăului).

Defilee, chei

În Țara Bârgăului au avut loc fenomene de eroziune fluvială care au dat naștere la o serie de defilee și chei, pe pârâul Bârgău (Tiha) și Bistricioara.

Defileul Valea Străjii este unul dintre cele mai vechi defilee care s-a format între Mureșeni și Tihuța, prin acțiunea de eroziune și captare a unei văi fosile, dinspre Pârâul Poștii, de către pârâul Tiha, între Zimbroya și Oala, pe de o parte și Măgurea și Căsarul, de cealaltă.

Fig.11- Gura Izvoarelor

Defileul Colibița (Cheile Bistricioarei) s-au format pe valea Bistricioara (Bistrița Ardeleană), prin fenomenul de captare a apelor din chiuveta Colibița. Eroziunea fluvială a condus la formarea unui defileu cu o lungime de 9 km, sub formă de chei, între depresiunea Bistrița Bârgăului și Depresiunea Colibița, în zona în care s-a construit barajul de la intrarea în stațiune.

Pasuri, Trecători

În toate marile masive ce străjuiesc Țara Bârgăului nu există pasuri decât poteci. Singurele șei înalte din Munții Bârgău sunt Târnița Heniului, între Heniu și Muncel, târnița Oalei, între izvorul Lăzăroaiei și Ciolocii. În Munții Călimani de NV, cea mai largă și mai adâncă șea înaltă, se află pe cumpăna de ape dintre Bazinul Bistritei Ardelene și Bazinul Mureșului, respectiv între pâraiele Pănulețul și Secu Răstoliței. O altă șea înaltă cu posibil rol de pas, este Poiana Terha, între Izvorul Lung și Zgârciu, care separă geografic Munții Călimani de Munții Bârgău.

Pasul Strâmba este situat la hotarul de nord vest al Țării Bârgăului, pe cumpăna de ape dintre bazinul Bistritei Ardelene și Ilvei, care o desparte Bârgăiele de Țara Năsăudului. Vechiul drum al graniței năsăudene, astăzi drum județean în curs de modernizare, trece pe la vest de vf. Runcurelul (Tomnaticul Heniului) și pe la est de vf. Dealul Oii, făcând legătura între Josenii Bârgăului, prin satul Strâmba (673 m), cu Ilva Mică și localitățile din Valea Someșului Mare.

Fig.45 Pasul Strâmba (Schița panoramică) „La cârjoi”

Pasu Bridireasa se situează pe șeaua dintre Bistrița Bârgăului – Cușma și Valea Budacului, trecând peste Platoul Călimanilor, cu intrare din Valea Bridireasa.

Pasul Blaju (Blagii) este situat pe șaua dintre muntele Căsarul (1591m) și Piatra Bridireiului și face legătura între Mureșenii Bârgăului și stațiunea Colibița și zona lacului de acumulare. Acest pas reprezintă, după evoluția geologică a zonei, traseul pe care a fost vechiul curs al apei din spre Colibița, antecedent epigeniei care a sculptat frumoasele chei ale Bistricioarei.

Fig.12- Lacul Colibița

Drumul „modern” construit peste Pasul Blajului a fost greșit amplasat, din cauza lipsei unui studiu geologic ingineresc, într-o zonă cu uriașe alunecări de teren, favorizate de înclinarea stratelor de gresii masive, ce constituie mase enorme care alunecă, gravitațional, pe patul de argile plastice. Era mult mai simplă și mai sigură amplasarea acestui drum pe malul opus al Blajului, unde, din același motiv al înclinării stratelor de gresii, terenul este stabil oferind un baraj natural alunecărilor.

Pasul Tihuța (Bârgău) este cel mai important pas din Țara Bârgăului, care face legătura, din vremuri străvechi, între Transilvania și Moldova (Bucovina).

Altitudinea maximă a Pasului Bârgău este de 1229 m, în locul numit Măgura Calului, acolo unde DN 17 (E-576) se întâlnește cu varianta „Drumul cel Vechi” sau „Drumul Romanilor”, cum i se mai spune. După cum se mai știe, prin Pasul Tihuța sau Bârgăului, închis la un moment dat de către sașii bistrițeni, austrieccii au construit două variante de drum, după ce Bucovina a căzut sub stăpânirea lor, a doua variantă fiind terminată în 1617.

Din Pasul Bârgăului privește este excepțională, spre toate cele patru puncte cardinale: nord. Munții Rodnei, Suhardului și Podișul sedimentar Zimbroya, est: Țara Dornelor și Călimanii de nord, sud și vest: Măgurile vulcanice și izvoarele văilor Bârgăului, Leșului și Ilvei.

Pasul Zimbru Șendroaia este al doilea pas ca vechime, prin care s-a făcut trecerea din Țara Bârgăiilor spre Bucovina și este situat între Piatra Fântânelor și Dornișoara. Cunoscut astăzi ca „Drumul Dornișorii”, în pavajul căruia se mai văd încă bucăți de andezit șlefuite de vreme, la fel ca pe Drumul Romanilor, acest drum a fost străbătut, în prima jumătate a secolului trecut, de linia ferată îngustă pe care circula „roibanul”, tras de o locomotivă Diesel electrică, între Vatra Dornei și Susenii Bârgăului.

Pasul Arândașul (Tureac) este o altă veche și actuală cale de legătură, între Valea Tureacului și Iliuța Bozghii, din păcate neamenajată, dar foarte utilă și cu largi perspective.

Trecătoarea și Pasul Tășuleasa ocolesc pe la sud poalele muntelui cu același nume și fac legătura pe o străveche cale, cunoscută sub denumirea „Pe cărări”, transformată, nu de multă vreme, într-un veritabil drum forestier, care face legătura între valea superioară a Leșului (Iliuța Bozghii) și valea superioară a Ilvei (Iliuța Calului) și respectiv comuna Lunca Ilvei, cu desprindere din pas spre localitățile Ciosa și Piatra Fântânelor. Este un pas de mare perspectivă economică și turistică.

Pasul Sălișoara este un pas de culme peste ”Păltineasa”, ce face legătura între Țara Bârgăului (localitatea Ciosa) și Țara Năsăudului (satul Ivăneasa), respectiv între comunele Tiha Bârgăului, Leșu, Ilva Mică și Ilva Mare.

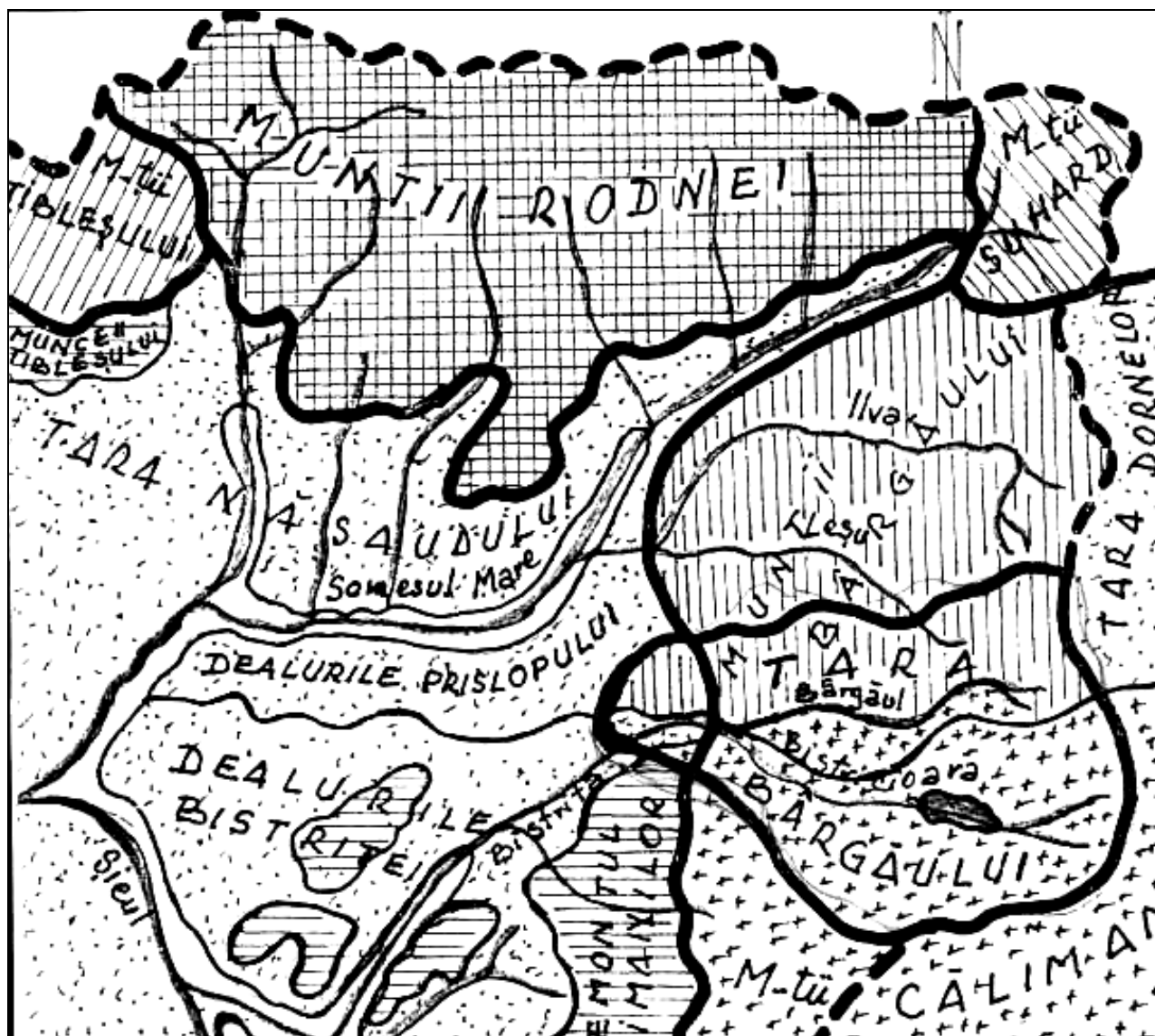

Fig.13 a- Încadrarea în relieful regional

Acestea ar fi cele mai importante și mai frecvente pasuri și trecători din Țara Bârgăului, alături de care mai sunt și altele, folosite mai mult de ciobani și forestieri sau de turiști. Așa de pildă în Platoul Călimanilor, trecerea din bazinul hidrografic al Bistriței Ardelene în bazinul Mureșului și al Șieului, se face prin câteva pasuri utilizate mai mult de către forestieri, vânători și ciobani.

II. ISTORIE

Etnopetrografie

Ioan CHINTĂUAN¹, *Cruci de piatră din „Țara Bârgaielor”*

Un început de necesar.

Probabilitatea ca acest început să fie mai greu decât altele este mare și cuvintele care urmează vă propun să îndrăznim. Începutul l-am făcut în alte câteva cărți, care nu au constituit altceva decât o provocare, pe care azi o aștept. Am plecat de la formațiuni naturale, de la roci cu forme curioase, dar decorative/ornamentale, de forme și dimensiuni diferite, aflate în poziții diferite, la baza unor strate groase de nisipuri compacte sau în aceste nisipuri. Aceste concrețiuni grezoase au fost folosite de oamenii locurilor, în scopuri utilitare (mese, măsuțe, stâlpi), decorativ dar și funerar. S-au folosit ca pietre de mormânt cu semnul crucii incizat/scrijelit pe ele și uneori era și numele celui care a plecat singur.

În aceleași locuri cu nisipuri existau și există bucăți mari (blocuri) de gresie, folosite și ele ca trepte, stâlpi de poartă și porțiță, bănci la poartă, stâlpi de „mejde” (de hotar; de limită între proprietățile a doi vecini). Unele dintre ele, mai alungite și mai rezistente au fost puse în locuri mai vizibile, mai înalte, dominante. Cei care au ales locul și au pus „în picioare” aceste pietre-aducere aminte nu au făcut-o întâmplător. Au ales funcție de o „chemare” a locului, transmisă omului de mediul (unde) electromagnetice care îl înconjură, câmp care a existat, există și are influență asupra organismului uman.

Așa au fost alese punctele (pozițiile, locurile) pentru menhiri, aliniamente și cercuri de menhiri, cruci votive de piatră și vechi așezăminte de cult.

Numărul acestor monumente preistorice, protoistorice și istorice, cu o legătură în timp între ele, cu un parcurs de la simplu sau arhaic la complex, a scăzut în timp. Multe au dispărut în urmă cu mii de ani sau au fost modificate, în perioade de schimbări dure.

Pe teritoriul României, monumente preistorice de tip menhir au fost descoperite târziu, dar celelalte monumente de piatră, derivate din „piatra alungită pusă în poziție verticală” (menhir), mai devreme. Menhiri, izolați sau în aliniamente și cercuri (cromlech) au existat dar majoritatea au fost distruși în timp, iar cei care mai există își datorează prezența, creștinării lor².

Statui și stele menhiri au fost descoperite în România și azi sunt în muzee, dar nu este exclus ca să mai existe. Crucile votive de piatră, mult mai târzii ca monumentele menționate anterior, sunt prezente în număr relativ mare, aproape pe întreg teritoriul țării.

Repartiția lor spațială este neuniformă și această neuniformitate nu o putem pune pe seama distrugerii lor într-o zonă sau alta. Au dispărut sau dispar din cauza neglijenței oamenilor și sunt mai puține azi, dar au rămas în aceleași locuri în care există de secole. Putem astfel presupune că au existat mai multe centre creștine, centre ale creștinismului (sau de creștinare?). În ordinea numărului de cruci votive de piatră avem următoarea situație zonală: Buzău, Argeș, Vâlcea, Mehedinți, Apuseni, Dobrogea, Bistrița-Năsăud, Maramureș, Harghita, Târgoviște, Slobozia, Brașov, Sibiu.

Lipsesc sau apar sporadic în nordul Moldovei, în Bucovina! Aici sunt multe și frumoase mănăstiri; cele mai multe și cele mai frumoase, dar crucile votive de piatră pe marginea drumurilor, la izvoare, pe înălțimi etc., lipsesc. Sunt absente aceste cruci și în alte zone; „Câmpia” Transilvaniei (centrul Transilvaniei); Lăpuș; Sighet; Satu Mare; Oradea; Arad; Timișoara.

Vom încerca să răspundem întrebării – de ce? – în paginile care vor urma.

¹ Ioan Chintăuan este cercet.șt.I, dr. din Bistrița

² Chintăuan Ioan, *Menhiri în România*, Edit.Napoca Star, Cluj-Napoca, 2007

După Bichir Florian și Codrescu Răzvan³ „Crucea este un vechi simbol cosmic (mult anterior apariției creștinismului) care reprezintă Soarele și armonia contrariilor. Punctul de întretăiere a brațelor ei simboliza centrul universului. Cele 4 brațe indicau cele 4 puncte cardinale. „Cruce” vine de la cuvântul latin „crux,- ucis”. Termenii „stauros” (în lb.greacă) și „crux” (în lb.latină) însemnau însă numai stâlpul vertical („crux simplex) de lemn, pe care mulți condamnați la moarte erau răstigniți”.

Aceiași autori afirmă că românii ar fi preluat de la cartaginezi metoda execuției pe cruce. În lumea antică europeană se întâlneau mai multe tipuri de cruci, iar românii, care dominau teritoriul Europa aveau „crux comissa” sau crucea Sfântului Antoniu, în forma literei „T”; „crux immissa” sau crucea latină veche având patru brațe (+); „crux decussata” sau crucea Sfântului Andrei (+) Iisus Christos a fost răstignit pe o „crux immissa”.⁴

Din literatura de specialitate reiese că există câteva sute de tipuri de cruci (cca.400), dintre care cităm:⁵

1. Crucea = crucea grammata = svastica (simbol păgân)
2. Crucea în cerc = crucea în roată = Crucea celtică;
3. Crucea furculiță
4. Crucea ancoră
5. Crucea Tau = crucea fără vârf (în formă de T = Litera greacă Tau) – după unii autori are originile în Orientul păgân;
6. Cruce egipteană
7. Cruce în cârjă
8. Cruce măr = cruce baston
9. Cruce globulară
10. Cruce în trepte
11. Cruce ramiificată
12. Cruce palmată
13. Crucea Sfântului Andrei (X) = crucea oblică
14. Crucea dublă
15. Crucea latină = crucea catolică = crux immissa = crucea evangheliei = crucea pasiunii (cu brațul din mijloc mai lung; forma cea mai răspândită);
16. Crucea greacă = crucea ortodoxă (+ - cu 4 brațe egale);
17. Crucea slavă = crucea rusească (cu 6 brațe egale; cele de la bază fiind înclinate
18. Crucea papală (cu 6 brațe laterale; cele de la mijloc fiind mai lungi
19. Crucea trilobată = crucea treflată = crucea trifoi
20. Crucea sagitată (extremitățile în formă de săgeți)
21. Crucea de Malta (brațe egale și extremitățile mult lățite) = crucea Malteză = crucea Ioaniților)
22. Crucea Cardinalului
23. Crucea lui Iacob
24. Crucea mobilă = Crucifixul
25. Monograma lui Christos / Hristos
26. Simbolul trinității
27. Crucea Sf.Anton = crucea funie
28. Crucea din Ierusalim = crucea israelită
29. Crucea reînoită
30. Crucea patriarhală
31. Crucea de sfințire

³ Bichir Florian, Codrescu Răzvan, 2004, Crucea. Forme și semnificații, Lumea credinței – Magazin ilustrat, Sept.An.II, nr.9(14), București, p.15

⁴ Vasilescu Virgil, 1993, Semnele cerului – cultură și civilizație carpatică, Edit.Arhetip-Renașterea spirituală, București, p.121

⁵ Ibidem, p.15

32. Crucea Tolosană
33. Crucea cârlig
34. Crucea de Lorena (cu două brațe orizontale)

Cele 34 de tipuri de cruci menționate sunt cele mai des întâlnite, dar dintre ele, puține le întâlnim între crucile votive de piatră.

Multe dintre crucile votive de piatră pleacă de la un astfel de tip, să-i spunem de bază și realizatorul cruce ajunge la altceva. Astfel acel „altceva” poate fi voința sau dorința meșterului pietrar, ori a celui care a făcut comanda/solicitarea.

Se ajunge în acest mod la forme de cruci votive de piatră, care pot fi încadrate la tipuri și numeroase subtipuri, pe care le vom cunoaște în paginile care urmează.

Ele diferă de altele nu numai prin forma crucilor votive, ci și prin ornamentică și înscrisuri. Crucile votive de piatră se află pe coline, margini de drum, intersecții de drumuri, la izvoare și lângă fântâni.

Crucea și crucile de pe Bârgău

„Crucea este al treilea din cele patru simboluri fundamentale, alături de centru, cerc și pătrat. Ea stabilește o relație între cele trei: intersecția celor două trepte ale sale coincide cu centrul, pe care ea îl deschide astfel spre exterior; pe de altă parte, crucea se înscrie în cerc, împărțind-ul în patru; înfășșit, din ea obțin pătratul și triunghiul, dacă i se unesc vârfurile prin patru drepte.”⁶

Crucea simbolizează pământul, dar ea are „..... o funcție de sinteză și măsură. În ea se întâlnesc cerul și pământul În ea se amestecă timpul și spațiul. Crucea este simbolul mediatorului, al mijlocitorului, al celui care este prin chiar natura sa, permanentă aducere laolaltă a universului și comunicare între pământ și cer, de sus în jos și de jos în sus”.⁷

„Crucea decupează, rânduiește și măsoară spațiile sacre”⁸. „Crucea înseamnă înrăștiere, emanare, dar și adunare, recapitulare”.⁹ „Crucea mai are și o valoare de simbol ascensional”.

Semnele care apar pe cruci, incizate sau sculptate, sunt simboluri cu semnificații cultice precreștine și creștine. Motivele ornamentale (funia/frânghia; soarele; medalioane), realizate de sculptorii țărani (pietrari) pe crucile votive de piatră, constituie simboluri preluate, prin transmitere peste secole, din generație în generație, din vechile credințe religioase. Altele (NIKE=NIKA=Victorie; INRI) aparțin bisericilor creștine.

Astfel din religia urano-solară sau credința urano-solară a fost preluat simbolul solar, sub formele sau multiple: cerc, rozetă, spirală, etc. (8 arhetipuri cu 96 variante). Din cele 8 arhetipuri figurate de V.Vasilescu,¹⁰ care reprezintă principalele semne ale cultului solar, numai 7 sunt prezente și pe crucile votive de piatră din România.

V.Vasilescu afirma: „Calculând frecvența simbolurilor în operele artei primitive cele șapte semne de început se pot eșalona astfel: spirala, coloana, unghiul, romb, hașura, liniile gemene, cercul. Ordinea corespunde cu cea a apariției lor în cultura spirituală cu importanța lor mistică de mai târziu”.

Unghiul apare și el pe crucile votive de piatră, iar despre acest simbol V.Vasilescu¹¹ spune că întruchipează viață, îndeplinire, abundență. Combinația de unghiuri dă **coloana**, simbol al dorinței omului de ridicare spre bine, spre înalt, de desprindere de josul întunecat.

Pe cruci se observă unghiuri cu vârful în jos și altele cu vârful în sus; uneori formează un **romb**, simbol al fertilității pământului.

⁶ Chevalier Jean, Gheerbrant Alain, 1994, Dicționar de simboluri, Edit.Artemis, București, p.394-395

⁷ Mârza, I., Chintăuan, I., 1975, Cercetări petrografice asupra tufului de Dej în regiunea Bistrița-Bârgău (jud.Bistrița-Năsăud), Stud.cercet.geol.-geofiz.-geogr., Seria Geologie, t.xx, nr.1, Acad.R.S.România, București

⁸ Ibidem, p.397-398

⁹ Ibidem, p.397-398

¹⁰ Ibidem, p.397-398

¹¹ Ibidem, p.397-398

Cercul, unghiul, coloana și rombii le găsim pe crucile votive de piatră din zona Buzău.

Spirala, simbol al energiei regenerative, apare pe crucile votive de piatră din zona Bistrița-Năsăud. Pe ele funia (=frânghia) se termina în spirală și tot ea se prezintă ca un șarpe.

Din semnele primare au derivat în timp semnele „X”; „S”; „S”-uri puse pe un ax, alcătuind razeta soarelui; pomul vieții; porumbelul; păsări; plante etc.

„X” este prima literă a numelui grecesc al lui Christos; „I.H.” = Iisus Hristos; IC = Iisus Christos. Aceste monograme sunt înscrise în cercuri.

Cele două cruci votive de piatră din „Țara Bârgăului” (sau a Bârgaielor) sunt de tip cruce catolică treflată, cu Iisus Christos răstignit și cu funie împletită pe marginea crucii. Sunt cruci votive de piatră, de tip răstignire. Prima dintre, aflată azi la Muzeul Bistrița, provine de la marginea DN17, între Rusu Bârgăului și Josenii Bârgăului. A fost pusă aici, la marginea unei fâșii de pământ aparținând familiei de la care muzeul a cumpărat-o. Strămoșii lui Relea a fost pietrar, așa ca și alți țărani din Rusu Bârgăului, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului și Susenii Bârgăului. Ei colecționau, din tuful vulcanic („tuf de Dej” – Badenian inferior) existent pe o fâșie care vine de la Dej-Piatra-Cepari-Dumitra-Dumbrava-Susenii Bârgăului-Bistrița Bârgăului, cruci funerare, trepte, troace. Din el au ridicat biserici, case, ziduri.

Urmele unei mari exploatare în trepte a „tufului de Dej” se mai văd și azi la Dumbrava, iar autorul acestor rânduri afirmă că de aici a fost dusă piatră pentru zidul cetății Bistriței; pentru bisericile evanghelice de la Bistrița, Herina, Târbuș etc. Casele și bisericile medievale din localitățile județului Bistrița-Năsăud au fost construite cu tuf de la Dumbrava, Cepari și Susenii Bârgăului (Dl.Cireșului). Din această rocă, adusă de această dată din carieră („baia”) de pe Dl.Cireșului (din cea mai mare dintre ele), au fost confecționate cele două răstigniri de piatră.¹² (fig.13, Fig.14).

Fig. 13

Fig. 14

¹² Mârza, I., Chintăuan, I., 1975, Cercetări petrografice asupra tufului de Dej în regiunea Bistrița-Bârgău (jud.Bistrița-Năsăud), Stud.Cercet.Geol.-geofiz.-geogr., Seria Geologie, t.xx, nr.1, Acad.R.S.România, București
Vezi și Chintăuan, I., 1993, Contribuții la istoricul cunoașterii, exploatare și utilizării rocilor în Transilvania de nord-est, Revista Bistriței, VII, Bistrița.

Crucea răstignire de piatră de la Rusu Bârgăului are pe față (**fig.15**):

- Iisus Christos răstignit (capul în punctul de unire a brațelor crucii treflate; brațele în brațele laterale ale crucii) cu capul înclinat spre dreapta, coastele în relief; tălpile opese;
- brațele treflate au o bordură în relief;
- brațul lung are o bordură în relief sub formă de funie împletită;
- la bază pe cruce apare sculptat un craniu pe două oase în X.

Fig. 15

Fig. 16

Pe cealaltă parte a crucii se află un înscris, cu litere chirilice (**Fig.16**) care spune: „Popa Achim”; 1798; „Siminic”; „Popa Ion”; „Preuteasa Parasca”.

A doua cruce-răstignire de piatră se găsește pe marginea dreaptă a aceluiași drum spre Moldova, prin „Țara Bârgaielor”- DN-17 – dar de această dată sus în Munții Bârgăului, în Pasul Tihuța, pe Măgura Calului (1227m).

Crucea este mult mai târzie decât crucea menționată anterior, dar este confecționată din aceeași rocă (tuf vulcanic). Este tot o cruce catolică trilobată, dar cu cele 3 brațe lobate în lobii nedecupați din rocă și în cele patru brațe se află Iisus Christos răstignit. Brațele și picioarele Domnului sunt puțin presate (măinile scurte; picioarele îndoite la genunchi; labele picioarelor sunt îndreptate înspre stânga și au o poziție orizontală). la baza crucii este sculptat un craniu poziționat pe două oase în X.

Pe fața cealaltă a răstignirii se află incizată adânc, o cruce catolică trilobată, dispusă în lungul primei cruci, pornind de pe un arc de cerc situat la bază.

Fața crucii cu Iisus Christos răstignit are la bază, sculptate numele celor două persoane (posibil soți) care cred ca au comandat crucea și au pus-o aici la marginea terenului care le aparținea.

Cele două cruci-răstigniri de piatră, deși confecționate din aceeași rocă dar în perioade diferite, au fost realizate și înălțate în același scop: mulțumiri Domnului și rugă de ocrotire.

Numeni nu a trecut și nu trece indiferent pe lângă ele, iar în acest mod ele au dăinuit, există și vor rămâne urmașilor celor care le-au creat și protejat.

Istoria în documente

Mihai GEORGÎȚĂ,¹ *Considerații cu privire la trecutul Văii Rodnei și Bârgăului (până în secolul al XIV-lea)*

De-a lungul timpului în depresiunea Bârgău și Rodna a trăit o populație românească. Comunitățile sunt menționate documentar în secolele XIII și XIV. Dar potrivit istoriografiei maghiare de nivel academic, românii au fost colonizați în nordul Ardealului, prin urmare și în aceste părți, undeva prin secolul al XIV-lea, când sunt pomeniți în izvoare. În pofida numeroaselor dovezi arheologice, lingvistice și logice, ignoarate cu bună știință, în lucrări recente, de inspirație rosleriană, ale unor academicieni unguri găsim afirmații de genul: «E cu totul sigur că românii nu trăiau în Ardeal»². Cronicile vechi care amintesc de români sunt suspectate de confuzii, iar cronica lui Anonymus³, care vorbește de pătrunderea ungarilor în Transilvania și de existența românilor pe aceste meleaguri, deși acceptată ca fiind autentică, este catalogată drept o fantasmagorie⁴; în schimb este utilizată din plin atunci când face referiri oarecum depreciative la adresa românilor⁵. Cea mai rezonabilă voce academică maghiară recunoaște în parte că românii, potrivit cronicarului anonim, au locuit în Transilvania înainte de venirea ungarilor, însă i se pare a fi contrazisă de toponimia preponderent maghiară. Astfel, poziția sa nu se îndepărtează de teoria imigraționistă, exprimată aici echivoc, numai că înțelege imigrarea românilor de la sud de Carpați ori din Transilvania sudică și nu de la sud de Dunăre: «Putem fi siguri că în Transilvania a existat populație românească cu mult înainte de Anonymus și dacă el a crezut că aceștia au fost locuitorii cei mai vechi, nici numărul lor nu a putut fi neînsemnat. Dar afirmația că în părțile mijlocii și nordice s-au așezat timpuriu, este cu totul improbabilă»⁶. Prin urmare, conform istoriografiei maghiare recente, nemaivorbind de cea din ultimele două secole, românii din părțile nordice ale Transilvaniei, firește și cei din depresiunile Bârgăului și Rodnei, au venit cândva prin secolul al XIV-lea din sudul Transilvaniei, unde au ajuns în secolele anterioare de la Sud de Carpați și chiar de la Sud de Dunăre. Academicianul Gyula Kristó, pe baza izvoarelor bizantine și a toponimiei, încercă să demonstreze că românii au pătruns în Ardeal la începutul secolului al XIII-lea, adică după mai bine de un secol de la cucerirea acestuia de către unguri. Cronicarii bizantini îi menționează pe *valahi* (români) în jurul anului 980 în Grecia pentru ca în 1160 să fie localizați și la nord de Dunăre. În documentele cancelariei maghiare sunt consemnați începând din 1210 în zona Făgărașului, iar din a doua jumătate a secolului al XIII-lea în Hunedoara și Alba, pentru ca la începutul secolului următor să fie menționați în Bihor și Zarand, urcând spre nord. Prin urmare, conform acestui istoric maghiar, traseul imigrației românești este din sud în nord -așa cum atestă și documentele pe care le-a utilizat- venind, împinși pesemne de ceva, de undeva din Africa, probabil din spumele mării mediterane, pentru că în 980 să fie prezenți în Grecia, de acolo au trecut în Balcani și la mijlocul secolului al XII-lea au ajuns între Carpați și Dunăre, de unde au urcat în veacul următor pe valea Oltului în Transilvania⁷. Sosirea lor în Transilvania și așezarea pe văi și munți sunt explicate prin fenomenul păstoritului trashumant, o ocupație fundamentală a românilor. Chiar dacă acest fenomen presupune o pendulare permanentă cu turmele între munte și șes -decî nu o imigrare propriu-zisă, ci mișcarea continuă între două sau mai multe vetre- pentru istoricul maghiar consemnarea documentară oficială, într-o vreme când se emiteau puține documente, rămâne sfântă și, totodată, criteriul principal de explicare a prezenței românilor în

¹ Mihai Georgiță este doctor în istorie, în prezent la DJAN Oradea.

² Gyula Kristó, *Ardealul timpuriu (895-1324)*, Szeged, 2004.

³ Despre istoriografia critică a cronicii lui Anonymus vezi: Ioan-Aurel Pop, *Românii și maghiarii în secolele IX-XIV. Geneza statului medieval în Transilvania*, Cluj-Napoca, 1996, p. 70-72.

⁴ Gyula Kristó, *op.cit.*, p. 44-52.

⁵ *Ibidem*, p. 232.

⁶ Pál Engel, *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei Medievale 895-1526*, Cluj-Napoca, 2006, p. 144-146.

⁷ Gyula Kristó, *op.cit.*, p.224-237

bazinul arcului carpatic⁸. Același criteriu funcționează și la alt academician maghiar de la care așteptările au fost mari. Emigrarea românilor de pe versanții Carpaților Orientali în centrul și nordul Ardealului s-a făcut în secolul al XIV-lea, prin măsurile de colonizare luate de noii regi ai dinastiei angevine. Dacă în comitatul Alba erau foarte puțini la finele secolului al XIII-lea, colonizările întreprinse de nobili și regi i-au adus în număr mare și spre nord, fiind menționați în comitatul Turda (1342), Cluj (1344), apoi Bistrița și Dăbâca (1366)⁹.

Mergând mai departe pe aceeași logică și pe invocarea mărturiilor documentare, ne întrebăm cum se face că în secolul al XIII-lea-când românii (vlahii), potrivit acestor istorici maghiari, abia au început să se așeze în Ardeal, după ce parcurseseră anevoios timp de două secole, începând din Grecia, migrația lor spre nord-să fie pomeniți concomitent și în cronicile poloneze ca locuitori în zona muntoasă din regiunea Sandecz, care despărțea Polonia de regatul Ungariei, trăind din păstorit și foarte temuți pentru incursiunile nocturne de pradă în târgurile de acolo¹⁰. Pe această logică ajungem în fața unei dileme: dacă din Grecia au ajuns în Făgăraș în decurs de 200 de ani și de aici în districtul Bistriței în alți 150, în regatul Poloniei, pe itinerariul de la sud la nord, ar fi trebuit să ajungă cel mai repede în secolul al XV-lea și nu în urmă cu două secole cum îi consemnează cronica poloneză. Acest tip de argumentație se vede prea bine că nu poate fi vandabil. În plus, este ușor de contrazis prin multe alte mărturii istorice, însoțite de explicații elementare. Trebuie să acceptăm, așadar, că românii sau vlahii-cum sunt denumiți în izvoare- trebuie să fi fost răspândiți din Balcani până în Carpații Păduroși, în Polonia, nu în urma unei migrații de la sud la nord, ci din timpuri străvechi, iar pomenirea lor în documentele oficiale maghiare nu echivalează cu nașterea și constituirea comunităților românești, ci reprezintă un moment al contactului dintre statul maghiar și români. De asemenea, există mărturii istorice care vorbesc despre prezența dacilor, a vlahilor sau românilor în teritoriul fostei Dacii Romane înainte de venirea ungurilor, între acestea un loc important ocupându-l cronica Notarului Anonim (Anonymus), unde este pomenit micul ducat al lui Gelu Românul, adică o formațiune politică prestatală, atacată de ungurii așezați în câmpia Panonică¹¹.

Dar să vedem care a fost structura etnică și organizarea socială pe văile superioare ale Someșului și ale Bistriței ardelenesti până la prima atestare documentară a localităților în secolele XIII și XIV, fiindcă aceste zone, fără îndoială, au fost populate din vremuri străvechi și nu au apărut din neant.

Atât pe valea Rodnei cât și pe valea Bârgăului s-au descoperit vestigii arheologice încă din perioada neoliticului. Pe vatra localității Rodna s-a descoperit un ciocan neperforat din perioada neoliticului timpuriu, iar la Maieru două ciocane perforate din perioada neoliticului mijlociu¹². La fel pe valea Bârgăului au fost descoperite unelte și obiecte șlefuite din perioada neoliticului (Unirea, Livezi, Prund și Mureșenii Bârgăului)¹³. Se presupune astfel că primele așezări umane de aici s-au constituit în zonele micilor depresiuni colinare și începând de la gurile văilor pe terasele râurilor Tiha și Bistricioara¹⁴. Aceeași situație trebuie să fi fost și pe cursul superior al Văii Someșului și a afluenților săi.

Aceste depresiuni și văi au fost populate neînterupt și în perioada următoare, cea a bronzului și a fierului. Dovadă stau o serie de alte descoperiri arheologice. Pe teritoriul Rodnei au fost descoperite mai multe ciocane și topore din bronz¹⁵. Topoare de bronz au fost decoperite și în Rusu Bârgăului ori în Cușma¹⁶. Din prima vârstă a fierului pe dealul Continita din Rusu Bârgăului au fost descoperite în 1963 fragmente de ceramică de culoare roșie, dar și un tezaur de monede de argint dacice din vremea lui Filip al II-lea (sec. IV î.H.)¹⁷.

⁸ *Ibidem*, p. 226.

⁹ Pál Engel, *op.cit.*, p. 146, 293-294.

¹⁰ Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XIX*, București, 1971, p. 24, nota 1.

¹¹ Vezi amănunte la: Ioan-Aurel Pop, *Românii și maghiarii...*, p. 74-83; 131-141.

¹² Liviu Păiuș, *Monografia comunei Rodna Veche*, vol. 1, Bistrița, 2003, p. 13-14.

¹³ G. Marinescu, *Cercetări și descoperiri arheologice în județul Bistrița-Năsăud*, „File de istorie”, Vol. IV, 1974, p. 32.

¹⁴ Niculae Vrăsmaș, *Țara Bârgaielor. Scurtă încadrare geo-istorică*, în „Anuarul bârgăuan”, an 1, nr. 1, 2011, p. 15; Remus Deac, *Valea Bârgăului-vatră de legendă și adevăr*, în „Anuarul bârgăuan”, an 1, nr. 1, 2011, p. 103.

¹⁵ Liviu Păiuș, *op.cit.*, p. 14.

¹⁶ Niculae Vrăsmaș, *op.cit.*, p. 16.

¹⁷ Remus Deac, *op.cit.*, p. 103; G. Marinescu, *op.cit.*, p. 32.

Iată am reușit să identificăm în faza Latene a fierului pe băștinașii acestor locuri: geto-dacii. E posibil ca tot din această perioadă să fi provenit și monedele dacice de argint descoperite în localitatea Șanț¹⁸. În această fază s-a petrecut și pătrunderea celților, iar necropolele și ceramica atestă o serie de contacte între cele două culturi, cu înrâuriri reciproce până la simbioză. Este vorba de o conviețuire care a dus în final la asimilarea celților de către daci, proces care era deja încheiat la mijlocul secolului al II-lea î.H.¹⁹. Urme ale prezenței celților au fost descoperite și la Prundu-Bârgăului²⁰. Apare firesc faptul că aceste văi au fost cuprinse în secolul I î. H. în statul dacic unificat, chiar dacă au fost mai slab populate. Cea mai apropiată cetate dacică de Valea Bârgăului și a Rodnei a fost descoperită până în prezent la est de localitatea Sărățel, pe dealul numit « Cetate ». Era o fortificație de refugiu, utilizată deci numai în timp de război, însă nu este exclus un rol important pe care-l avea în supravegherea exploatării și comerțului cu sare. Ea a sfârșit într-un mod violent, foarte probabil în timpul luptelor dintre daci și romani la începutul secolului al II-lea d.H. Urmele materiale și tezaurele monetare descoperite în cetate și în alte localități mai apropiate ori îndepărtate ne demonstrează faptul că băștinașii aveau legături și contacte cu lumea greco-romană. Dovadă de necontestat sunt monede republicane romane descoperite la Cepar și Năsăud²¹. Despre o așezare urbană dacică, situată de specialiști pe teritoriul de azi al Rodnei ori Bistriței, vorbește geograful antic Ptolemeu. Ea se numea *Arcobadara* și se afla la o distanță mare la est de Porolissum, ceea ce indică această zonă²². Urme ale civilizației dacice descoperite la Bistrița și exploatările aurifere antice de la Rodna vin să întărească posibilitatea existenței unei astfel de așezări urbane dens populate.

Cucerirea regatului dacic de către romani va modifica pentru aproape două secole situația existentă în zonă, în primul rând pentru că Valea Bârgăului și a Rodnei se vor situa în afara limesului Daciei Romane. Castele romane de la Livezile și Orheiul Bistriței fac parte dintr-o linie de fortificații de la poalele Carpaților Orientali care marchează frontiera răsăriteană a Daciei Romane²³. Dincolo de aceste două caste, la est și nord, se întindea așa-numitul teritoriul al dacilor liberi. Cercetările arheologice efectuate la castrul de la Livezile și inventarul arheologic extrem de sărac, rezultat în urma acestora (fragmente ceramice și de cărămizi)²⁴, au dus la concluzia că ar fi doar un castru de marș, a cărui perioadă de existență s-ar reduce la primi ani după cucerirea Daciei, locul său în sistemul defensiv al noii provincii romane fiind luat probabil de castrul de la Orheiul Bistriței²⁵. Prin urmare, valea Bârgăului și a Rodnei au rămas sub controlul dacilor liberi, mai exact a costobocilor²⁶, o ramură sau un trib mare al dacilor²⁷, purtători ai culturii Lipița, care se presupune că erau răspândiți în zonele montane ale Maramureșului, Rodnei și Bârgăului până în bazinele superioare ale Prutului și Nistrului. Aceștia ating maximul de putere în secolul al II-lea, când sunt organizați într-un regat. Este cunoscut numele unui rege costoboc, Pieporus, căsătorit cu dacia Zia. Ei se aflau fie în relații clientelare cu imperiul roman, fie în conflict. Un raid pustiitor întreprind la Sudul Dunării pe la 170²⁸, după ce în 157-158 sunt înfrânți alături de dacia liberi. Politica imperiului față de barbari, dar mai ales față de daci se schimbă, acceptând să fie colonizați în provincia Dacia. Se spune că guvernatorul Sabinianus ar fi colonizat 12000 de daci mărginași în jurul anului 190²⁹. În aceste momente de bună înțelegere cu dacia rămași în

¹⁸ Liviu Păiuș, *op.cit.*, p. 14.

¹⁹ Lucian Vaida, *Considerații asupra locuirii dacice pe teritoriul județului Bistrița-Năsăud*, în „Revista Bistriței”, X-XI, 1997, p. 21-22.

²⁰ Niculae Vrăsmaș, *op.cit.*, p. 16.

²¹ Lucian Vaida, *op.cit.*, p. 22-24.

²² *Ibidem*, p. 25. Constantin C. Giurescu, *Transilvania în istoria poporului român*, București, 1967, p. 19.

²³ Vezi: *Istoria Transilvaniei*, vol I. (până la 1541), coordonatori Ioan-Aurel Pop, Tomas Nagler, Cluj-Napoca, 2003. Capitolul semnat de Mihai Bărbulescu, *De la romani până la sfârșitul mileniului I*, p. 141.

²⁴ D. Protase, Șt. Dănilă, *Un castru de pământ la Livezile pe granița de nord a Daciei*, în « Studii și cercetări de istorie veche », XIX, 3, 1968, p. 531-540.

²⁵ N. Gudea, *Der dakische Limes. Materialien zur seiner Geschichte*, în « Jahrbuch des römisch germanischen Zentralmuseums Mainz », 44, 2, 1997, p. 54-55.

²⁶ C.C. Giurescu, *op.cit.*, p. 18.

²⁷ Ioan Glodariu, *Istoria și civilizația dacilor*, în „Istoria Transilvaniei”, vol. I, 2003, p. 72.

²⁸ Mihai Bărbulescu, *loc.cit.*, p. 179.

²⁹ *Ibidem*, p. 141-143.

afara limesului, probabil s-a construit și drumul roman prin pasul Bârgăului³⁰ spre Bucovina și Moldova, unde s-au descoperit urme ale civilizației romane, urme ce atestă relațiile comerciale cu dacii liberi și influența civilizației romane în regiunile limitrofe³¹. De la Napoca un drum se îndrepta în răsărit spre munții Rodnei, unde se presupune că romanii exploatau argintul³². Însă recent s-a demonstrat că și dacii cunoșteau foarte bine tehnicile mineritului, iar un drum roman către Rodna poate releva legăturile economice dintre romani și băștinașii, aflați în afara limesului. Contactul cultural și raporturile economice cu dacii liberi de dincolo de granița răsăriteană, în special din imediata apropiere a castrelor de la Livezile și Orheiul Bistriței sunt dovedite prin descoperirile unor monede romane din timpul împăraților Hadrian și Lucius Verus la Prundu-Bârgăului³³.

Este foarte greu în zilele noastre să se afirme de către istoricii onești că populația din Dacia Romană, și cu atât mai puțin teritoriul dacilor liberi, ar fi fost total părăsită în urma retragerii administrației imperiale din această provincie, ordonată de împăratul Aurelian³⁴. Numeroase mărturii arheologice demonstrează continuitatea populației daco-romane în secolele următoare. E drept că marile centre urbane și cele mai importante castre au fost părăsite, iar provincia se ruralizează și pe teritoriul ei pătrund în primul rând grupuri de daci liberi. Vestigii ale continuității (secolul IV d. H.) vechilor așezări pe vatra lor anterioară, adică din epoca romană, s-au descoperit la Archiud și Stupini³⁵. În fostul castru roman de la Ilișua s-au descoperit mai multe bordeie postromane și ceramică lucrată manual, ce aparține unei comunități de daci liberi, care au pătruns acolo după retragerea garnizoanei romane, continuând să trăiască și în secolul următor³⁶. La Anieș lângă Rodna s-a descoperit un tezaur de monede bizantine, mai exact un tezaur de monede postauréliene din secolul al IV-lea³⁷.

Însă nu doar daco-romani vor trăi în aceste zone pentru că din secolele al IV și V pătrund și triburi ale migratorilor din neamurile germanice: goții și gepizii (o altă ramură a goților). Însă așezarea acestora a fost una temporară și chiar dacă s-au format anumite centre de putere sau chiar un regat gepid, realități probate prin siturile unor morminte princiare, pătrunderea n-a fost prea intensă. Chiar dacă Iordanes în lucrarea sa *Getica*, va numi vechea Dacie, *Gothia*, iar mai apoi, în vremea sa, *Gepidia*, desigur după conducătorii politici ai teritoriului, asta n-a însemnat distrugerea romanității și dispariția băștinașilor, căci cei veniți, care au deținut puterea politică și militară, au fost puțini în comparație cu indigenii și s-au așezat vremelnice, percepând un soi de tribut acestora. Au evitat în general să se amestece cu autohtonii, de aceea probabil nu s-a păstrat nici o influență în civilizația materială, în cultură ori în limbă³⁸. Gepizii, stăpâni formali asupra Transilvaniei timp de aproape un secol, sunt prezentați de izvoare ca o populație liniștită, conviețuind pașnic cu băștinașii³⁹. La Cepari, lângă Năsăud, a fost descoperit un mormânt princiar gepidic, de secol V, unde s-au găsit un inventar arheologic foarte bogat⁴⁰, ceea ce demonstrează prezența lor în zonă, dar nu au reușit să reconfigureze situația etnică. S-a afirmat în trecut că minele de la Rodna au fost exploatare de gepizi, dar recent a fost infirmată această ipoteză pe baza faptului că acești migratori nu cunoșteau tehnicile mineritului, iar dacă

³⁰ Vezi pentru acest aspect: Simion Lupșan, *Scurte considerații istorice referitoare la căile de comunicație de pe Valea Bârgăului în decursul timpurilor*, în „Anuarul Bârgăuan”, An I, nr. 1, p. 83-84; Niculae Vrăsmaș, *Drumul romanilor din pasul Bârgăului*, în „Anuarul Bârgăuan”. An I, nr. 1, p. 77-81.

³¹ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. I, București, 1974, p. 77, 80.

³² *Ibidem*, p. 100-101.

³³ Niculae Vrăsmaș, *op.cit.*, p. 16.

³⁴ Constantin C. Giurescu, *op.cit.*, p. 35-42.

³⁵ Mihai Bărbulescu, *op.cit.*, p. 180-185. La Archiud s-au descoperit urme ale așezării umane din perioada neoliticului, a bronzului, daco-romană din secolele III-IV d.H. și o așezare din secolele VII-VIII: Vezi: Dumitru Protase, *Archiud: Săpăturile arheologice din 1961 și 1963-1966 la „Fundătura”*, în „Revista Bistriței”, XXII, 2008, p. 115-137.

³⁶ Dumitru Protase, Corneliu Gaiu, George Marinescu, *Castrul roman și așezarea civilă de la Ilișua (Jud. Bistrița-Năsăud)*, în « Revista Bistriței », X-XI, 1997, p. 78

³⁷ Liviu Păiuș, *op.cit.*, p. 14.

³⁸ Mihai Bărbulescu, *op.cit.*, p. 189-195.

³⁹ Ioan-Aurel Pop, *op.cit.*, p. 22-23.

⁴⁰ Dumitru Protase, *Un mormânt din secolul V la Cepari (Transilvania)*, în „Studii și cercetări de istorie veche”, 2, nr. X, 1959, p. 478-485.

s-a extras minereu de metale prețioase după retragerea administrației romane atunci protagoniști trebuie căutați între populația daco-romană de aici⁴¹.

Singurii migratorii care au lăsat urme în etnogeneza și glotogeneza românilor sunt slavii. Ei pătrund în partea estică a Transilvaniei și în Maramureș prin secolul al VI-lea, înaintarea lor spre vest fiind deocamdată stăvilită de gepizi, care vor fi alungați definitiv de avari. Felul în care s-au așezat slavii în aceste părți ni-l poate indica hidronimia. Populația autohtonă daco-romană s-a retras spre zonele mai înalte, pe cursurile superioare ale râurilor. Slavii au tradus, bunăoară, denumirea râului Repedele, dat de băștinașii daco-romani, în Bistrița, dar această denumire se mai păstrează și azi în partea superioară a văii, spre izvor, la unul din afluenții râului Bistrița, dovedind că autohtonii, care utilizau această denumire, au fost împinși ori sau retras spre cursul superior⁴². Aceeași situație, însă mai clară, întărită de toponime, o întâlnim în Maramureș. Există aici în amonte două localități Repedea, cărora le corespund în aval două localități cu denumirea Bistra(traducerea slavă a latinescului *rapidus*). O situație asemănătoare o putem constata pe valea superioară a Someșului Mare. Localitatea Rodna foarte probabil vine din slavona veche „rogna”, care înseamnă „șanț”, iar localitatea următoare, de mai sus, se numește și azi „Șanț”, cuvânt cu același înțeles în română, maghiară și germană⁴³.

Cu toate că slavii erau mai numeroși în comparație cu alți migratori ce s-au perindat pe teritoriul actual al României au sfârșit prin a fi asimilați de daco-romani și protoromâni, însă nu fără a lăsa influențe în cultura materială, în limbă și în organizarea social-politică ori administrativă. Fiind o populație seminomadă, practicând și agricultura, au coabitat mai ușor cu băștinașii, iar până spre sfârșitul secolului al IX-lea au fost în cea mai mare parte asimilați. Câteva enclave au mai rămas, deoarece cronică lui Anonimus menționează că în ducatul lui Gelu Românul trăiau vlahi(români) și slavi. Aceste elemente vor fi în cele din urmă, de la caz la caz, românizate ori maghiarizate⁴⁴.

Este dovedit faptul că protoromânii și slavii trăiau în obști satești conduse de un jude sau cneaz local, apoi într-o formă mai organizată în uniuni de obști, structurate pe cursurile unor râuri, denumite în istoriografie voievodate sau cnezate de vale. Nu știm cu precizie dacă aceste cnezate de vale erau deja unificate atunci când ducele Gelu conducea „terra ultrasilvană”, în care trăiau români și slavi, sau au fost unificate de acesta. Cert este faptul că la venirea ungarilor exista un ducat ori o formațiune prestatală, formată prin unificarea cnezatelor de vale. O asemenea formațiune prestatală nu avea totuși o organizare complexă și un grad accentuat de centralizare, reprezentând mai degrabă o uniune de cnezate de vale româno-slave, o uniune confederativă, reunite probabil în anumite raporturi specifice, sub conducerea lui Gelu, dar lipsindu-i unitatea centralizată⁴⁵. Așa se explică, între altele, incapacitatea de a riposta pe măsură la atacul ungarilor. Ne interesează aici în mod deosebit dacă văile Bârgăului și Rodnei, unde existau în mod sigur obști satești ori uniuni de obști, făceau parte din ducatul lui Gelu. Într-o cercetare recentă Tudor Sălăgean demonstrează că acest voievodatul lui Gelu se întindea pe suprafața actualului județ Cluj, viitorul centru al stăpânirii maghiare în Transilvania și locul de unde au cucerit pe urmă întreaga provincie⁴⁶. În schimb, Alexandru Madgearu în analiza cu privire la românii în opera lui Anonymus afirmă că formațiunea prestatală condusă de Gelu se extindea cu aproximație asupra județului actual Cluj și asupra unor părți din județele Sălaj, Bistrița-Năsăud și Mureș. Reședința acestui voievodat o situează în centrul vechi al Clujului și nu la Gilău. De aici stăpânea ocele de sare de la Turda, Dej, Cojocna și drumul comercial al sării de pe Someș pe Criș. Foarte posibil, fortificația de pământ și lemn de la Șirioara, din apropierea Bistriței, marca limita de est a voievodatului lui Gelu și reprezenta una din sistemul defensiv, alături de alte fortificații descoperite recent la Cuzdrioara și Viile Tecii. Ele au fost ridicate într-o primă fază în secolele IX-X, fiind contemporane cu cetățile de la Dăbâca și Cluj-Mănăstur. Denumirea slavă a localității Dăbâca, precum și faptul că la nici 2 km de ea se află localitatea Țeligrad, care înseamnă în slavonă „cetate întreagă”, și tot în apropiere Moigradul, arată că

⁴¹ Vezi: Liviu Păiuș, *op.cit.*, p. 14.

⁴² Constantin C. Giurescu, *op.cit.*, p. 44-45.

⁴³ Stelian Brezianu, *Identități și solidarități medievale. Controverse istorice*, București, 2002, p. 135.

⁴⁴ Mihai Bărbulescu, *op.cit.*, p. 196-197.

⁴⁵ Tudor Sălăgean, *Țara lui Gelou. Contribuții la istoria Transilvaniei de Nord în secolele IX-XI*, Cluj-Napoca, 2006, p. 163. în continuare: *Țara lui Gelou...*

⁴⁶ *Ibidem*, pp. 91-130.

grupul de fortificații „graduri” (cum își denumeau slavii cetățile) au fost create când încă slavii nu erau asimilați în întregime; este vorba de o conviețuire româno-slavă când s-au impus nevoi de apărare. Toate dovezile converg spre certitudinea construirii fortificațiilor de la Șirioara, Dăbâca și Cluj-Mănăstur înaintea pătrunderii ungarilor în Transilvania, dar ele cunosc și a doua fază de construcție⁴⁷ când aici domnea deja un conducător ungar sau peceneg.

După cum vedem Văile Bârgăului și a Rodnei nu intrau în voievodatul lui Gelu, aflându-se la marginea acestuia, ceea ce nu înseamnă că uniunile de obști de aici nu întrețineau legături cu protoromânii din „țara lui Gelu românul”. Numai că în timp ce ungurii au cucerit țara lui Gelu, stabilindu-și centrul la Dăbâca⁴⁸, pecenegii, alți migratori asiatici, pătrund și se așează în părțile de răsărit ale Transilvaniei⁴⁹. Contactele dintre unguri și pecenegi au evoluat între colaborare și animozități. Unele grupuri de pecenegi au acceptat să participe ca trupe auxiliare în oastea maghiară și au fost colonizați pe noile teritorii ocupate⁵⁰. Alte grupuri s-au așezat în zone încă neocupate, de unde băștinașii s-au retras din fața noilor năvălitori. Spre exemplu, localitatea Viișoara de lângă Bistrița era considerată *villa Paganica* și numită *Besenew*, de la *bessi*, cum sunt numiți pecenegii în izvoarele latine⁵¹, iar mai apoi în germană a fost denumită *Heidendorf* (satul păgânilor). Nu departe de Viișoara se află localitatea Galații Bistriței, despre care s-a spus că era un vechi toponim celtic, însă Stelian Brezeanu crede că formele *Galoz*, *Golaz*, *Goloz*, ar fi de origine pecenegă, derivate din termenul *kalat* „cetate”⁵². Cuzdrioara, localitate unde s-a descoperit o fortificație medievală timpurie, era denumită în maghiară *Kazárvár* („cetatea cazarilor”)⁵³. Desigur, este vorba de o cetate deținută în anumite vreme de pecenegi, deoarece ei mai erau cunoscuți în izvoarele asiatice sub denumirea de pecenegi-cazari, de la o ramură a acestei populații așezată în Kaganatul cazar⁵⁴. S-a opinat că până spre jumătatea secolului al XI-lea nord-estul Transilvaniei nu se afla în sfera de control a regatului maghiar, neputând fi exclusă prezența în această zonă a pecenegilor, la fel ca în Țara Oltului. Ei au fost, cu siguranță, încadrați în sistemul de apărare a frontierei regatului, până în perioada colonizării germane⁵⁵. Așadar, potrivit datelor istorice, confirmate și de câteva toponime, unele grupuri de pecenegi au fost prezente din secolul al XI-lea pe teritoriul actualului județ Bistrița- Năsăud, dar nu credem că ele s-au stabilit în depresiunile montane ale văilor Bistrița și Someș. Acolo trebuie să fi trăit obști de sate românești.

„În vreme ce anumite clanuri ale pecenegilor își ofereau serviciile suveranilor unguri, alți confrăți ai lor organizau raiduri de pradă în Regatul arpadian. O astfel de invazie s-a produs asupra Transilvaniei în a doua parte a domniei lui Ștefan cel Sfânt. Ultima incursiune de acest fel, care a afectat nu numai Transilvania, ci și estul Ungariei, a avut loc după toate probabilitățile în anul 1068”⁵⁶. Unele cronici latino-maghiare vechi, între care și cea a lui Simon de Keza, atribuie această invazie pecenegilor, dar o datează în vremea regelui Ladislau I cel Sfânt (1077-1095). În schimb, Cronica pictată de la Viena și alte izvoare narrative mai târziu o pun pe seama cumanilor, deși plasează invazia în timpul regelui Saloman (1063-1074). Cu toate acestea, specialiști au convenit că invazia aparține pecenegilor și a avut loc în 1068, când au străbătut pasurile Carpaților Orientali și au pătruns în Transilvania, de unde s-au îndreptat spre provincia Nyr din Ungaria. De aici s-au reîntors cu numeroși robi și animale pe cursurile râurilor Someș și Lăpuș⁵⁷. Foarte probabil pecenegii au pătruns prin pasurile Rodna și Bârgau în Transilvania, pe unde încercau să se și reîntoarcă. Notarul comunei Josenii Bârgăului, alături de jude și jurați, chestionat în 22 februarie 1865 pentru realizarea unei ample lucrări istorico-geografice a Ungarie

⁴⁷ Alexandru Madgearu, *Românii în opera Notarului Anonim*, Cluj-Napoca, 2001, p. 159-184

⁴⁸ Tudor Sălăgean, *Țara lui Gelou...*, p. 174-175, 194-195.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 201.

⁵⁰ Victor Spinei, *Marile migrații din estul și sud-estul Europei în secolele IX-XIII*, Iași, 1999, p. 119.

⁵¹ *Ibidem*, p. 88.

⁵² Stelian Brezeanu, *op.cit.*, p. 134-135.

⁵³ Alexandru Madgearu, *op.cit.*, p. 180-181. Cronica pictată de la Viena pomeneste chiar de o căpetenie a pecenegilor care purta numele Kazar. Vezi: *Izvoarele istorie românilor. Cronica pictată de la Viena*, ed. G. Popa Lisseanu, vol. XI, București, 1937. p. 178.

⁵⁴ Victor Spinei, *op.cit.*, p. 99, 107.

⁵⁵ Tudor Sălăgean, *Țara lui Gelou...*, p.202-203.

⁵⁶ Victor Spinei, *op. cit.*, p. 123.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 123-124.

și Transilvaniei, afirma că Munții Bârgăului sunt pomeniți pentru prima dată în izvoarele narative în anul 1070, când aici regele Salomon, cu Ladislau și Geza i-au înfrânt pe cumani⁵⁸. Principalele cronici care fac trimitere la lupta dintre unguri și pecenegi în 1068 sunt, cum am văzut, cea a lui Simon de Keza și cea Pictată de la Viena. Însă nici una nu consemnează vreo luptă în Munții Bârgăului și nici nu îi pomeneste în vreun fel, numai dacă notarul avea o informație din alt izvor. Dar credem totuși că exista aici o confuzie, iar informația, după toate datele, notarul o știa din Cronica pictată de la Viena sau alte cronici mai târzii inspirate din aceasta. În fapt, Cronica pictată este cea care narează în detaliu lupta dintre unguri și pecenegii, pe care-i confundă cu migratorii cumani, și plasează evenimentul în timpul regelui Saloman, care alături de ducii Geza și Ladislau i-a zdrobit pe invadatori. Cronica lui Simion de Keza este extrem de lapidară cu privire la eveniment: „în vremea acestuia (Ladislau cel Sfânt n.n.) în Cele Șapte Castre (Transilvania n.n.), pe muntele ce se numește *Kyrioleis*, besii, cei mai mari dușmani ai ungarilor, după ce au devastat Ungaria, în fuga lor se unesc la un loc și sunt astfel bătuți de regele Ladislau și de Unguri că n-a mai rămas nici unul dintre ei cum se spune”⁵⁹. Ni se comunică frust că pecenegii au fost bătuți crunt de unguri pe muntele *Kyrioleis*. Așadar, nici un cuvânt care să amintească de Munții Bârgăului ori să rezoneze în vreun fel. Cronica Pictată de la Viena aduce mai multe detalii în privința localizării acestei lupte. Astfel, pe când se întorceau pecenegii din Ungaria pe cursurile râurilor Lăpuș și Someș, regele Saloman și ducii Ladislau și Geza, cu armata lor, au trecut prin poarta Meseșului pentru a le tăia calea și i-au așteptat în cetatea Dăbâca aproape o săptămână. Aflând că se apropie, regele a descins noaptea cu armata în proximitatea oștirii pecenege. În zorii zilei, trupele combatante s-au așezat în formație de luptă, dar pecenegii observând superioritatea adversarilor „s-au strâns în grabă pe sprânceana unui munte foarte înalt, socotind că acesta are să-i fie de cea mai mare siguranță. Căci este foarte greu urcușul aceluși munte, care de locuitori este numit *Kyrieleys*”. Oastea ungarilor s-a regrupat la poalele muntelui, în timp ce dintre cei mai îndrăzneți arcași ai pecenegilor au coborât până la mijlocul coastei muntelui pentru a-i îndepărta pe ungurii de la urcare cu o ploaie de săgeți. În final, după o confruntare dârză, ungurii obțin o victorie strălucită⁶⁰. Remarcăm din nou denumirea aceluși munte, care în opinia tuturor specialiștilor trebuie să fie asociată cu denumirea localității Chiraleș, situată la 2 km de fortificația medievală de la Șirioara⁶¹, devastată foarte probabil și ea în timpul acestor confruntări⁶². În privința toponimului *Kyrieleys* s-a afirmat că ar deriva din grecescul *Kyrie eléeson*, care face trimitere la o așezare monahală formată după reglementările fraților călugări Chiril și Metodie⁶³. Nu doar toponimul, aflat nu departe de cetatea Dăbâca, ne indică faptul că lupta nu s-a purtat pe valea Superioară a Bistriței, în Munții Bârgăului, dar și descrierea locului cu pricina. Precizarea că lupta s-a dat pe „un munte foarte înalt” nu trebuie să ne deruteze și să credem că ea n-a putut avea loc decât pe cei mai înalți munții din apropiere, cum erau Munții Bârgăului. Descrierea ne lămurește că muntele nu era înalt, ci mai sigur un deal înalt. O luptă cu multe forțe combatante nu se putea desfășura pe întinderea unui munte înalt de peste 1500 de metri, cu atât mai puțin împădurit. Faptul că o parte din arcașii pecenegilor au coborât până la „mijlocul muntelui”, de unde au tras asupra oștirii maghiare aflate la baza „muntelui”, ne lămurește pe deplin că nu puteau face acest lucru decât de pe un deal înalt ce nu putea depăși 700 de metri. Astfel de dealuri înalte sunt în jurul Șirioarei și la Chiraleș. În plus, ungurii folosesc, mai cu seamă în limba lor veche, același termen pentru deal și pentru munte (hegy). Spre exemplu, după ce au cucerit cetatea Biharea, reședința ducelui Menumorut din Crișana⁶⁴, localitățile din jurul acesteia, aflate pe dealurile din împrejurimi, au fost considerate localități de munte, iar toponimia

⁵⁸ Apud, Simion Retegan, *Satele născădute la mijlocul secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 2002, p. 16.

⁵⁹ *Izvoarele istorie românilor. Simon de Keza*, ed. G. Popa Lisseanu, vol. IV, București, 1935, p. 103-104.

⁶⁰ Idem, *Cronica pictată de la Viena*, p. 175-177.

⁶¹ Ioan-Aurel Pop, *op.cit.*, p. 136, 148; Victor Spinei, *op.cit.*, p. 124; Pál Engel, *op.cit.*, p. 59; Alexandru Madgearu, *op.cit.*, p. 178-179; Tudor Sălăgean, *Țara lui Gelou...*, p. 203.

⁶² Alexandru Madgearu, *op.cit.*, p. 178-179; Tudor Sălăgean, *Țara lui Gelou...*, p. 203.

⁶³ Victor Spinei, *op.cit.*, p. 124, nota 158. Se spune în unele lucrări că acolo a funcționat o obște călugărească veche, unde mai târziu s-a fondat o mănăstire benedictină. Vezi: *Izvoarele istorie românilor. Cronica pictată de la Viena*, p. 176, nota 2.

⁶⁴ Vezi detalii la Ioan-Aurel Pop, *op.cit.*, p. 96-112.

maghiară indică indubitabil fenomenul⁶⁵ și chiar denumirea în română a unor localități ca Săldăbagiu de Munte ori Uileacul de Munte, transpuse din vechiul toponim maghiar. Prin urmare, sunt prea multe date care ne obligă să nu situăm lupta în Munții Bârgăului.

În același chestionar din februarie 1865 notarul localității Joseni afirma că numele Borgo se trage de la coloniile romane, adică ar fi un cuvânt de origine latină, dar nu putem acredita o astfel de proveniență. În latină nu apare forma Borgo, nici măcar între cuvintele comune⁶⁶ și nu desemnează nimic. În italiană, cuvântul *borgo* desemnează un târg, o suburbie și apare ca toponim, într-adevăr la multe localități din Italia, care desigur au fost târguri de-a lungul istoriei. Bârgăul n-a jucat un asemenea rol economic, decât foarte târziu din secolul al XVIII-lea, Prundu Bârgăului, și nu și-a legat denumirea de vreun vestit centru comercial. Se știe foarte bine că Bistrița, aflată în apropiere, a jucat acest rol în evul mediu. De asemenea, toponimul Borgo, cum apare la început în documentele oficiale în limba latină și apoi în maghiară, ambele utilizate de administrația regatului maghiar, nu pot fi socotite cuvinte de origine maghiară. Mai exact spus, nu maghiarii, care și-au întins autoritatea peste Transilvania și aceste părți, au înființat Bârgăul și i-au dat numele, cum se afirmă în alte cazuri⁶⁷. În mod sigur denumirea a fost preluată de oficialități de la băștinași și nu invers. La fel cum toponimul Bistrița a fost luat de protoromâni direct de la slavi, și nu prin intermediul maghiar, a cărui formă împrumutată este *Beszterce*⁶⁸. Toate toponimele cu fonetismul similar au același echivalent în maghiară: Bârgău>Borgo, Buduslău>Bogyozlo, Bicău>Biko, Bârsău>Borzo, Băgău>Bogo, Cărsău>Karaszó, Cărstău>Karaszto, Cigmău>Csigmo, Cătcău>Kacko ș.a.m.d.⁶⁹. De regulă, vocalele -o sau -a(cu aceeași pronunție ca prima) din cuvintele maghiare, în poziție finală, dau obligatoriu diftongul și terminația -ău în limba română. De pildă, karfa>corfău, szikla>țiclău, biró>birău, fogadó>făgădău, koporsó>copârsău⁷⁰. Prin similitudine adaptarea fonetică maghiară a lui *ău* final din cuvintele românești nu putea fi decât în -o. Așadar, toponimul Bârgău trebuia să dea și a dat în maghiară Borgo. În plus, el nu are nici o semnificație în maghiară, dar nici în română, ceea ce i-a determinat cu tărie pe unii lingviști, care s-au ocupat de etimologia acestui toponim, să-i caute originea. Am văzut că în latină și italiană nu desemnează o realitate specifică. S-a afirmat apoi că ar fi de origine germană, denumire preluată desigur de la vecinii sașii, care s-au așezat mai târziu în zonă. Astfel Bârgau, ar fi derivat din germanul Burg(au), cetate, oraș, bastion, ceea ce ne duce cu gândul la o fortificație umană⁷¹. O astfel de cetate nu s-a descoperit pe valea Bârgăului și nu poate fi vorba de așa ceva. Cea mai plauzibilă opinie aparține marelui lingvist Nicolae Drăganu potrivit căruia Bârgău derivă din cuvântul slav *bârg*, care înseamnă văgăună, înfundătură, ascunzătoare⁷². Interesantă, totuși, ni se pare asemănarea cu verbul german *bergen*, care are următoarele sensuri: a (se) ascunde, a tăinui, a se pune la adăpost⁷³. Să fi împrumutat protoromânii de la popoarele germanice ori de la slavi acest toponim?. Având în vedere sensurile apropiate ale termenului slav și german, ele trebuie să aibă, firește, o origine comună veche, care nu poate fi căutată decât pe timpul când formau uniunea populațiile indo-europene și aveau aceeași cultură și limbă, undeva în neoliticul târziu (mileniul V-IV î. H.). S-a stabilit că indo-europenii erau răspândiți din Europa Nordică (fără Scandinavia) până în Balcani⁷⁴. Rădăcina veche indo-europeană *bhergh înseamnă tocmai a se adăposti, a se refugia, a se ascunde, a se slava, a se apăra. Ea a dat în gotică

⁶⁵ Amintim câteva localități de lângă Oradea și Biharea cu denumirea în maghiară pentru a ilustra fenomenul: Hegyközüjlak –Uileacul de Munte, Hegyközzöldobagy-Săldăbagiu de Munte, Hegyközsatár-Cetariu, Hegyközpályi-Paleu, Hegyközkovácsi-Cauaceu, Hegyköztattelek-Tăutelek.

⁶⁶ Vezi G. Guțu, *Dicționar latin-român*, București, 1983.

⁶⁷ Gyula Kristó, op.cit., p. 235-236. Autorul susține că stratul toponimic de bază în Făgăraș și Hațeg, zonele pe unde au pătruns românii în Transilvania în timpul imigrației, este maghiar ori german, preluat de românii.

⁶⁸ Constantin C. Giurescu, op.cit., p. 45.

⁶⁹ Vezi multitudinea de exemple la Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, Vol.I,II, București, 1967

⁷⁰ Királyi Francisc, *Contacte lingvistice. Adaptarea fonetică a împrumuturilor românești de origine maghiară*, Timișoara, 1990, p. 109-110, 143-145.

⁷¹ Remus Deac, op.cit., p. 103.

⁷² Nicolae Drăgan, *Toponimie și istorie*, Cluj, 1968, p. 143.

⁷³ *Dictionar german-român*, Editura Științifică, București, 1958.

⁷⁴ Jean Haudry, *Indoeuropenii*, București, 1998, p. 142-145.

bairgon, islandeză veche *bjorgo*, germană veche *bergau*, mai apoi în limbile scandinave vechi *beorgau*, în albaneza *bergo*, în slavona bisericească *brego*, în rusă *beregu* (a se adăposti), galo-romană și ilirică *barga*, derivat din *borga* (a se ascunde). Posibil să aibă legătură și cu rădăcina **bheregh* –înalt, muntos, care a dat în gotică veche *bairgahei* (regiune muntoasă), islandeză veche *bjorg*, germana veche *berg*, gotică *baurgs* (cetate), celtă *brig* (loc înalt de refugiu), latină *burgus* (castel, fort), armeană *burgon*, vechea slavonă *brega* (margine, graniță), sanscrită *brijeg*, rusă *bereg*, albaneză *bregu*, slava veche *brego* (refugiu, loc protejat), macedoneană *berga*⁷⁵. Toate sensurile acestor cuvinte se potrivesc cu descrierea Bârgăului; loc înalt, muntos, unde oamenii se puteau refugia, ascunde sau adăposti la fortificația naturală a pădurilor și munților. Se vede bine că acest cuvânt are o certă influență veche indoeuropeană. Dar nu credem că ea a venit pe filieră slavă sau germanică. Foarte probabil etimonul are origine tracă, având în vedere că populația tracilor era una indo-europeană, care utiliza o limbă cu multe urme mai ales în albaneza de azi. De la vechi traci au preluat forma și dacii, un neam tracic, probabil cu altă pronunție, dacă ne gândim că Bârgău are oareșce rezonanță fonetică și corespondență fonologică în *brâu* și *pârâu*, cuvinte de origine traco-dacă, comune atât limbii române, cât și limbii albaneze actuale⁷⁶. Însă cel mai mult ne vine în sprijinul acestei ipoteze geografia. Există, în afară de localitățile de pe valea Bârgăului, o altă localitate cu denumirea Bârgău, în actualul județ Maramureș, dar care odinioară a aparținut de Satu-Mare. De asemenea, în localitatea Groși de lângă Baia Mare, există o pădure cu denumirea Bârgău. Observăm la o primă vedere pe hartă, că valea Bârgăului, dar și aceste toponime, se situează în afara graniței Daciei Romane, deci aparțineau zonei așa-zisilor daci liberi. De la ei trebuie să fi moștenit protoromânii acest etinom–Bârgău, ce înseamnă, desigur, loc de refugiu, de adăpost, și nu de la slavi ori germani, care nu au pătruns în amonte pe valea Bârgăului. Toate acestea demonstrează, în egală măsură, vechimea locuitorilor pe Valea Bârgăului, din timpul vechilor indo-europeni, a căror urme au fost descoperite aici-așa cum am văzut- încă din neolitic. Altfel spus, atât datele istorice cât și toponimul în sine arată că aceste locuri au fost populate încă înainte de venirea ungarilor. Dacă Repedele e hidronim de origine daco-romană, Bistrița de origine slavă, Șieu în mod cert e unul de origine maghiară⁷⁷. Aceeași situație poate fi remarcată și în cazul toponimelor Repede, Bistra și Șieu, din Maramureș. O privire pe hartă este frapată de coincidența dispunerii lor aproape perfecte din perspectivă geografică, în județul Bistrița-Năsăud și Maramureș. Pe de altă parte, sunt mărturii evidente ale pătrunderii maghiarilor pe văile și depresiunile din Ardeal, împrumutând hidronime și toponime acolo unde ele existau.

Cu certitudine, înfrângerea pecenegilor la Chiraleș în 1068 marchează începutul primei etape de cucerire organizată a Transilvaniei de către regatul arpadian⁷⁸. La Șirioara, fortificația reconstruită va funcționa în această a doua fază ca centru a unei structuri militare de frontieră a regatului ungar, poate un mic comitat de graniță aflat sub comanda unui *comes confinii*. Mărturii despre o astfel de organizare s-a păstrat în toponimie(de ex. Bylokol, Bylok, vechea denumire a localității Domnești), ele supraviețuind colonizării germane⁷⁹. În veacul următor pentru a consolida stăpânirea regatului ungar în nord-estul Transilvaniei, cucerit integral între timp, au colonizat germanii în zona Bistriței și Rodnei, cu rosturi militare de apărare a frontierei și economice de exploatare a minereurilor prețioase⁸⁰.

Dar coloniștii germani nu au venit acum să populeze în aceste zone un spațiu depopulat, deoarece aici viețuiau de veacuri români și strămoșii lor. Faptul este recunoscut-în pofida unora care încă tăgăduiesc evidență-de documentele oficiale ale cancelariei regatului ungar și chiar de sași. O astfel de realitate este reflectată într-un document din 1557 referitor la litigiul dintre comunitatea românilor din Petriș și sașii din Satul Nou pentru o pădure, despre care românii spuneau că este a lor din vechime. În sprijinul afirmației lor, românii au adus înaintea tribunalului, format din judele și jurații orașului Bistrița, un document autentic din 10 iunie 1366 întărit cu peceti atârnată. Acest act, reprodus în cel din 1557, dezvăluie un litigiu mai vechi din perioada colonizării sașilor în regiunea Bistriței, când și-au însușit pe

⁷⁵ Julius Pokorny, *Indogermanische etymologisches Wörterbuch –indo-european etymological Dictionary*, 1959.

⁷⁶ Vezi: I.I. Rusu, *Limba traco-dacilor*, București, 1967.

⁷⁷ Constantin C. Giurescu, op.cit., p. 44.

⁷⁸ Ioan-Aurel Pop, op.cit., p. 148.

⁷⁹ Tudor Sălăgean, *Țaralul Gelou...*, p. 203-204.

⁸⁰ Ioan-Aurel Pop, op.cit., p. 155-157.

nedrept lemne din pădurea Cușmei, ce aparținea românilor din Petriș, intenționând chiar să fondeze un nou sat pe pământul lor. Împotrivirea românilor-așa cum arată documentul de la 1366- se baza pe dreptul de proprietate asupra teritoriului moștenit de strămoșii, pe care „îl au de peste o mie de ani și pe care l-au apărut de multe ori cu sângele, atât ei cât și strămoșii lor”. Întrunit în urma unei porunci a regelui, Magistratul Bistriței (judele și jurații), după „o chibzuită consfătuire”, au găsit ca „dreaptă și potrivită cu rânduiala legii” decizia ca hotarele „să rămână neschimbate și nemodificate așa cum au fost ele statornicite la intrarea în țară a hunilor și întărite de ducii lor”. Mai precis, se decide ca „această pădure să rămână pe lângă satul românilor, căruia îi aparține din vechime, cum dovedește așezarea ei, precum și cunoașterea publică, iar această colonie teutonică sau germană, dacă crede că nu poate să trăiască fără pădure montană, să se tragă în prediul Dumitrița și să-și așeze acolo satul”. Actul mai arată că românii au acceptat așezarea noului sat (Satul Nou) al germanilor lângă al lor și s-au împăcat onorabil. Cu toate că litigiul a fost declanșat de sași, a căror plângere a ajuns la regele Ludovic I, motivată fiind de privilegiile acordate la momentul colonizării, s-au lovit de drepturile imemorabile ale românilor în aceste locuri și au pierdut, iar trimișii regelui Gaspar Hennel și Simon de Frank au apreciat judecata ca „drept făcută și întocmită”, recunoscând drepturile cele străvechi ale românilor, pe care le-a validat apoi regele⁸¹. Astfel, conștiința publică susținea vechimea românilor din aceste părți ale Transilvaniei, fiind confirmată de documente oficiale emise în cancelaria regală. Vechimea românilor de peste o mie de ani, recte din timpul hunilor, recunoscută în acte publice oficiale, trebuie pusă în legătură cu mitul medieval maghiar al descendenței ungurilor din huni, folosit ca un reper principal în trecutul lor istoric. Desigur, românii știau că strămoșii lor erau acolo înainte de venirea hunilor, atunci când doar s-au statornicit hotarele, realitate specificată chiar în documentul din 1366. Această realitate o putem transpune, fără să greșim, nu numai pe Valea Bârgăului, care se învecinează cu Petrișul și Cușma, ci și-de ce nu?- pe Valea Rodnei. Aici locuiau românii în obști sătești înainte de colonizarea sașilor, cu tot ce presupunea proprietatea devălmașă a pământurilor și pădurilor.

Prima menționare documentară a Văii Rodnei apare într-o cronică rusească, așa-numita Cronică a lui Ipatie, în care sunt relatate momente din expansiunea regatului maghiar spre est și relațiile cu migratorii cumani. În 1229, oastea regelui ungar, aflată în luptă cu cea a cnezatului halicean, a fost constrânsă să se retragă spre sud, traversând Nistrul, iar din nordul Moldovei a trecut munții prin pasul Rodna. Câțiva ani mai târziu, în 1235-după cum se relatează în aceeași cronică-suferind o nouă înfrângere din partea halicienilor, unguri s-au retras spre « Baia denumită și Rodna »⁸². Așadar, valea Rodnei încă din acea perioadă era folosită ca o poartă de trecere prin Carpații orientali în Moldova și spre cnezatele rusești. Mai aflăm din această cronică că Rodna era denumită și Baia, adică localitate cu exploatare minieră. Desigur, de câteva decenii bune, aici au fost colonizați de către regii Ungariei, din rațiuni economice și militare, familii de mineri sași⁸³, care au deschis o nouă fază de extracție a minereurilor aurifere și argentifere la Rodna. Ea a ajuns o localitate prosperă și destul de populată pentru acele timpuri.

Despre « bogata Rudana »(Rodna), ne furnizează mai multe informații călugărul catolic Rogerius, italian de origine, care se afla în misune religioasă în momentul invaziei tătar-mongole din Transilvania⁸⁴. Rodna-după cum mărturisește acest cronicar „fără nici un adaos de neadevăr”⁸⁵-era „un oraș al teutonilor(sasilor), așezat între munții înalți, unde se afla mina de argint a regelui” și „unde se găsea o mulțime nenumărată de popor”, între care erau „oameni războinici și nu duceau lipsă de arme”. Aceștia „când au auzit despre sosirea tătarilor, le-au ieșit în cale prin păduri și munți”. „Cădan, comandantul tătarilor, observând însă mulțimea celor înarmați, a întors spatele, prefăcându-se, că fuge dinaintea lor”. Sașii din Rodna au crezut că au obținut o victorie ușoară, s-au întors „au depus armele și au început să se îmbete cu vin, după cum pretindea furia teutonică. Dar tătarii, întorcându-se repede,

⁸¹ Teodor Ghițan, *Un important document bistrițean de la 1366*, în « File de istorie », Iv, 1976, p. 134-145. Diferite aspecte ale documentului sunt analizate recent la: Ioan-Aurel Pop, *Din mâinile valahilor schismatici...Românii și puterea în Regatul Ungariei medievale (secolele XIII-XIV)*, București, 2011, p. 66-67.

⁸² Informație preluată de la: Victor Spinei, *Moldova în secolele XI-XIV*, Chișinău, 1994, p. 89.

⁸³ Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, Ediția a II-a, Cluj-Napoca, 1972, p. 30.

⁸⁴ Șerban Papacostea, *Românii în secolul al XIII-lea. Între cruciadă și imperiul mongol*, București, 1993, p. 95.

⁸⁵ *Izvoarele istorie românilor. Cântecul de jale*, Ed. G. Popa-Lisseanu, vol. V, București, 1935, p. 97.

fiindcă nu existau nici șanțuri, nici ziduri, și nici alte întărituri, intră în oraș deodată prin mai multe părți. Și cu toate că s-a făcut pe ici pe colo un mare măcel, poporul văzând că nu poate să se împotrivescă se lăsă cu totul în mâna tătarilor”⁸⁶. Aflăm, așadar, din descrierea lui Rogerius că Rodna era un oraș minier bogat, unde trăia o populație numeroasă, de origine săsească. Se pare că nu de mult timp localitatea a fost transformată într-un oraș, întrucât nu era prevăzut cu nici un fel de sistem de fortificații. Rolul militar pe care trebuia să-l îndeplinească, pe lângă cel economic în producția mineritului de metale prețioase, nu era desăvârșit în acel moment. Erau sașii, deopotrivă mineri și războinici, înzestrați cu arme și trebuiau să păzească granița la această trecătoare, însă nu aveau un sistem defensiv. Astfel că printr-un mic șiretlic, armata mongolă a pătruns lejer în oraș și l-a cucerit. Rogerius ne spune că a fost un mare măcel, iar alte surse ne indică cifra celor uciși atunci în Rodna ca fiind de 4000 de oameni⁸⁷. Firește, localitatea era una dintre cele mari din Transilvania și datorită însemnătății sale economice. Populația care a supraviețuit măcelului s-a predat, iar combatanții au fost incluși în oastea hanului. Rogerius ne relatează în continuare că „după ce primi orașul sub protecția sa”, Cadan, conducătorul oștirii mongole, „s-a unit cu Aristaldus, comitele orașului, și împreună cu 600 de soldați teutoni (sași n.n.) înarmați, a început să vină cu ei dincoace de pădure”⁸⁸. Știm tot de la Rogeris că s-au îndreptat spre Bistrița pe care au cucerit-o pe 2 aprilie-la numai trei zile după căderea Rodnei-, ceea ce a însemnat lichidarea rezistenței în zona de colonizare săsească din nord-estul Transilvaniei, deschizând cale spre interiorul provinciei⁸⁹.

Invazia mongolă în Transilvania a produs mari pagube umane și materiale, trecând prin foc și sabie localitățile care au apărut în cale, astfel încât după cinci ani, în 1246, episcopul Transilvaniei încă se mai plângea că dioceza sa era aproape nelocuită⁹⁰. În 6 mai episcopul a obținut privilegiile de colonizarea unor posesiuni depopulate drastic, între acestea numărându-se și Herina. Locuitorii satelor-așa cum arată Rogerius- se refugiaseră în număr mare în munți. Devastarea din 1242, la întoarcerea mongolilor, pare să nu fi afectat atât de mult zona din nord-est ca pe cea din sudul Transilvaniei, pe unde s-au retras, întrucât, hoardele au ezitat, probabil, să utilizeze drumul Rodnei, mai puțin practicabil⁹¹. Imediat după retragerea mongolilor, dorind să pună în practică hotărârile conciliului de la Lyon, prin care s-au cerut statelor creștine, aflate în calea acestor ivadatori, să fortifice și să întărească teritoriile și pozițiile pe unde puteau pătrunde, regele Ungariei a luat măsuri de reorganizare a Transilvaniei și de restabilire a dominației sale cu ajutorul voievodului Laurențiu⁹², măsuri care constau în privilegii acordate celor care vroiau să se așeze în locurile pustiite și părăsite⁹³. Voievodul Laurențiu Aba a profitat de pe urma acțiunilor sale de reorganizare a Transilvaniei și a obținut un important domeniu pe Valea Șieului format din 7 sate⁹⁴. Tot lui, care era în același timp și comite al secuilor, îi va fi revenit sarcina să reabiliteze locurile devastate de mongoli, să ia măsuri de administrare a Văii Rodnei și a minelor de aici. Astfel, potrivit unui document publicat cu mult în urmă de Victor Onișor, în 1245 regele Bela al IV-lea a însărcinat pe comitele secuilor-voievodul Laurențiu Aba-să ocupe și să administreze ținutul Rodeni cu satele aparținătoare, după drepturile și imunitățile care le-a avut acest ținut din vechime, iar din veniturile minelor să dea tezaurului reginei 130 de mărci de aur anual⁹⁵. În acest document erau menționate și localitățile aparținătoare de orașul Rodna: Sângeorz, Rebra, Feldru, Năsăud, Salva, Telciu, Mocod, Zagra. Deoarece documentul n-a mai putut fi depistat până astăzi, a

⁸⁶ *Ibidem*, p. 72.

⁸⁷ *Documente privitoare la istoria românilor*, Vol. I, partea I, ed. N. N. Densușianu, E. Hurmuzaki, București, 1887, p. 188. În continuare: *Documente*...

⁸⁸ *Izvoarele istoriei românilor. Cântecul de jale*, p. 72.

⁸⁹ Tudor Sălăgeanu, *Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Afirmarea regimului congregațional*, Cluj-Napoca, 2003, p. 36-38. În continuare: *Transilvania*...

⁹⁰ Mario Ruffini, *Istoria românilor din Transilvania*, București, 1993, p. 35.

⁹¹ Tudor Sălăgeanu, *Transilvania*..., p. 45-48.

⁹² *Ibidem*, p. 79-87. Mario Ruffini, *op.cit.*, p. 36.

⁹³ *Din istoria Transilvaniei*, București, 1960, p. 80.

⁹⁴ Tudor Sălăgeanu, *Transilvania*..., p. 88-89. Cele 7 sate sunt: Sărata, Sărățel, Chintelnice, Șieu-Măgheruș, Arcalia, Săsarm și Chiuza.

⁹⁵ Apud. Liviu Păiuș, *op.cit.*, p. 17.

ridicat semne serioase de întrebare asupra autenticității⁹⁶. Cât ne privește, văzând că împrejurările emiterii actului se potrivesc cu misiunea încredințată comitelui secuilor, voievodul Laurențiu, care-și avea domeniul pe valea Șieului, ne face să credem că documentul studiat de Victor Onișor a existat și era autentic. Mai reținem din acest document că minele erau exploatate în folosul reginei, iar ținutul Rodnei era ocupat ca posesie regală. Prin administrarea ținutului după „drepturile și imunitățile care le-a avut acest ținut din vechime” înțelegem, fără teama de a greși, că este vorba de drepturile și imunitățile avute de românii din vechime, recunoscute de ungurii când au cucerit Transilvania⁹⁷, și desigur a sașilor din Rodna. De altfel, regele, care acordase privilegiile locuitorilor pentru repopularea voievodatului, nu-și permitea să încalce drepturile românilor și sașilor de aici, ci doar să le protejeze cu sprijinul voievodului Laurențiu.

Regatul maghiar obține, după un război de patru ani cu cehii, cea mai mare parte din Stiria, unde regele Bela I-a așezat în 1258 cu rang de duce pe moștenitorul tronului, Ștefan. Dar magnații de aici s-au răsculat și l-au chemat în ajutor pe regele ceh Ottokar, care în 1260 i-a învins pe maghiari. Pierzând astfel Stiria, principele Ștefan al V-lea a primit spre guvernare Transilvania⁹⁸, „inaugurând una din cele mai faste perioade din istoria acestei provincii în cea de-a doua jumătate a secolului la XIII-lea”⁹⁹. A inițiat o serie de reforme care au pus capăt crizei traversate în urma invaziei mongole. Bun organizator și strateg militar, Ștefan s-a desprins de politica șovăilenicului tată și de tradițiile centraliste, adunând în jurul său colaboratori animați de idealul cavalerismului medieval, ce nu proveneau din rândurile aristocrației. Pe aceștia i-a promovat în cele mai înalte demnități ale regatului și i-a înzestrat cu domenii, formând, astfel, o nouă pătură aristocratică aflată în competiție cu vechea aristocrație. Ștefan nu s-a fiit să înstrăineze domenii ale castrelor regale cavalerilor săi, în timp ce regele Bela al IV-lea era adeptul conservării domeniului regal. Pe de altă parte, pacea ungaro-boemă, dar și alianțele matrimoniale încheiate în urma acesteia, spulberau idealurile ambițiosului Ștefan și îi amenințau moștenirea tronului. Toate au condus la un conflict deschis cu tatăl său, regele Bela al IV-lea. Nu doar ambiția lui Ștefan, ci și precauția față de intențiile evidente ale regelui de a lăsa celui de-al doilea fiu, prințul Bela, o cât mai mare parte din succesiunea regală, l-au făcut să încerce recunoașterea drepturilor care derivau din încoronarea sa regală, cât și impunerea unei autorități pe măsură. Deși titlul recunoscut în acea perioadă era doar de „duce al Transilvaniei”, acesta se purta, din proprie inițiativă, ca un adevărat suveran la răsărit de Tisa, iar instituțiile locale îl percepeau ca atare. Decizia lui Ștefan de a-și extinde autoritatea asupra teritoriului dintre Tisa și Dunăre a dus la o confruntare armată cu oștile regelui. Aflat în avantaj în urma conflictului, Ștefan, prin pacea de la Pojon de la sfârșitul lui noiembrie 1262, obține recunoașterea titulaturii oficiale de „rege tânăr al Ungariei, duce al transilvaniei și domn al cumanilor”, precum și extinderea autorității sale asupra tuturor teritoriilor regatului situate la răsărit de Dunăre. Astfel, pe teritoriul regatului se creau două formațiuni statale distincte. În teritoriul administrat de „regele tânăr”, acesta dispunea, în mod oficial, de structuri administrative și juridice similare acelor subordonate regelui Bela și de o curte regală ce reprezenta o copie fidelă a celei de la Buda. Cumanii treceau sub controlul lui Ștefan, iar regele Bela își asuma obligația de a nu-i atrage de partea sa. La fel, tânărului rege îi revenea același angajament în privința slavilor, teutonilor și boemilor din nord-vestul Ungariei. Cei doi regi își asumau, de asemenea, obligația să nu ia măsuri represive împotriva nobililor și a servitorilor fideli, dar nici să încalce în vreun fel proprietățile acestora. Titlatura de „rege tânăr” nu însemna nici un tip de subordonare reală, prerogativele erau practic similare celor exercitate de regele titular¹⁰⁰. După un an de pace aparentă, partida aristocratică grupată în jurul regelui Bela al IV-lea a inițiat o vastă campanie diplomatică și propagandistică menită nu numai să submineze poziția lui Ștefan, ci și să pregătească terenul pentru o înfrângere militară definitivă, urmată de dezmoștenire acestuia în

⁹⁶ *Monografia orașului Năsăud* (1245-2008), vol I, Năsăud, 2009: Vezi capitolul semnat de Lucian Vaida, Claudia Septimia Peteanu, Ioan Seni „Repere istorice din cele mai vechi timpuri până la desființarea Regimentului II de Graniță”, p. 84-85

⁹⁷ Vezi în acest sens demonstrația la Ioan-Aurel Pop, *Din mâinile valahilor schismatici...*, p. 59-69; Tudor Sălăgean, *Țara lui Gelou...*, p. 164-173.

⁹⁸ Pál Engel, *op.cit.*, p. 132.

⁹⁹ Tudor Sălăgean, *Transilvania...*, p. 111.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 112-118. Vezi și: Ștefan Pascu, *op.cit.*, p. 173

favoare principelui mai tânăr Bela. Perspectivă înlăturării lui Ștefan din calitatea de moștenitor a determinat un număr important din categoriile de susținători transilvăneni să-și reconsidere poziția față de el. Boiemi, polonezii, chiar și papa, echidistant la început, au venit în sprijinul regelui Bela. Așa se explică intervenția papei Urban al IV-lea în favoarea reginei Maria într-un act papal din 16 iulie 1264, prin care i se adresa lui Ștefan nu în calitate de rege tânăr sau moștenitor al tronului, ci doar în aceea, perfect neangajată, de „prim născut al regelui Bela”¹⁰¹. Papa îl somează pe Ștefan, sub amenințarea pedepselor bisericești să restituie reginei Maria, așadar mamei sale, satele și pământurile numite în limba obișnuită Bistrița, Rodna, Jelna și Crainimăt-ultimele două fiind identificate după noile cercetări, cu satele Sărata și Chiraleși-¹⁰², care au fost stăpânite „în tihnă și pace” atât de regina Maria, „cât și de toate înaintașele sale, din vremuri a căror amintire s-a pierdut”¹⁰³. Aceste proprietăți după cum rezultă din textul bulei pontificale, intrase în posesia lui Ștefan prin acordul de pace de la Pojon, însă nu era valabil atâta timp cât nu fusese semnat și de regină, motiv pentru care papa cere imperativ să le retrocedeze. Pe lângă evidențierea raporturilor politice și juridice între suverani, documentul scoate în relief și faptul că Bistrița și Rodna, care erau menționate în surse ca fiind localități de dimensiunea unui oraș, au ajuns să fie socotite, la această dată, simple sate alături de Jelna și Crainimăt (Sărata și Chiraleș). În mod sigur, diminuarea la nivelul satului, mai ales a Rodnei, a fost cauzată de invazia mongolo-tătară.

În același an, 1264, Ștefan, în calitate de „junior Rex Ungarie, dux Transilvanus, Dominus Cumanorum” (rege tânăr al Ungariei, duce al Transilvaniei și domn al Cumanilor), emite un act de dănie pentru comitele Hazos, care și-a adus serviciile credincioase și s-a sacrificat pentru regatul său („regno nostro”). Drept recompensă pentru serviciile aduse („in recompensationem servitiorum eiusdem”), îi acordă lui, urmașilor și succesorilor urmașilor („et suis heredibus heredumque succesoribus”) ținutul Nazwod („terram Nazwod”) cu toate pertinențele și utilitățile acestuia în chip irevocabil și permanent, ținut care aparținuse anterior altui slujbaș fidel, dar decedat și fără urmași, precizându-se că era acum ținut pustiu și lipsit de locuitori („vacuum tamen, et habitatoribus carentem”)¹⁰⁴. S-a afirmat despre acest act că ar conține prima atestare a Năsăudului și a „Țării Năsăudului”, dar ulterior afirmația a fost infirmată de istoriografie pe motiv că s-ar fi creat o confuzie între denumirea „terram Nazwod” și „țara Năsăudului”, în realitate Nazwod fiind o localitate din comitatul Komarom (fosta Cehoslovacie)¹⁰⁵. Totuși, rămâne un mare semn de întrebare, cum putea să acorde tânărul rege Ștefan danii în teritoriile controlate de tatăl său, de vreme ce prin tratatul de la Pojon s-au stabilit sferele de competență și stăpânire. Ba mai mult, în 1264, era presat de adversari să se restrângă în Transilvania, iar din toamna acelui an se va declanșa un război civil timp de 2 ani, purtat în principal pe teritoriul Transilvaniei. Învins în câteva rânduri, în final obține marea victorie de la Isaszeg, iar pacea încheiată în 23 martie 1266 și tratatul promulgat în iunie îi redă autoritatea și suveranitatea deplină, obținând de această dată respectarea și garantarea tratului și de către regină și ceilalți moștenitori pentru a nu mai avea posibilitatea să-l conteste; în plus posesiunile reginei din Transilvania treceau în administrația tinerei regine Elisabeta. În toată această perioadă Ștefan a mai controlat, în afară Transilvaniei, comitatele nord-vestice Bereg și Ung¹⁰⁶, iar majoritatea donațiilor le-a făcut în comitatele Alba, Turda, Târnava și Solnoc, puține în Cluj și Bihor¹⁰⁷. Ținutul pustiu și lipsit de locuitori a fost considerat un alt argument pentru a atribui starea de fapt Năsăudului, localitate devastată de invazia tătară. De cealaltă parte, s-a argumentat împotriva atestării „Țării Năsăudului” cum că nu ar figura în acel veac sintagma „țara Năsăudului”, care apare mai târziu. Într-adevăr. Dar cuvântul *terra* nu trebuie tradus în acel context prin țară ori ținut, ci ca sinonim al cuvântului *possessio*, deoarece tot în actele de donație ale lui Ștefan apare

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 120.

¹⁰² Gerhard Hochstrasser, *Sind „Zolosim et Querali” mit Salz und Kirieleis im Nösnerland identisch?*, în *Zeitschrift für Sienbenbürgische Landeskunde*, vol. II, München, 20, 1997.

¹⁰³ *Documente privind istoria României*, seria C. Transilvania, veacul XIII, vol II, București, 1952, p. 69-70. În continuare: *DIRC, Transilvania. Vezi și Documente...*, p. 319

¹⁰⁴ *Documente...*, p. 321-322.

¹⁰⁵ *Monografia orașului Năsăud*, p. 85.

¹⁰⁶ Tudor Sălăgean, *Transilvania...*, p. 121-132

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 145.

spre exemplu *terra Obruth* (Abrud) și *terra Solmus* (Stupini), ultima danie fiind în apropierea Bistriței¹⁰⁸. Or, se știe prea bine că Stupini niciodată n-a fost în istorie și n-a constituit o țară sau un ținut, așa cum erau socotite aceste unități administrativ-teritoriale românești, formate de regulă pe cursul unor văi și într-o depresiune montană. În orice caz, cercetărilor viitoare le revine sarcina să lămurească definitiv atât prin aprofundarea contextului istoric, cât și printr-o analiză cu ajutorul științelor auxiliare ale istoriei, dacă actul de danie se referă la posesiunea Năsăud sau nu.

Incursiunile tătare și luptele interne între facțiunile nobiliare pe de o parte, și între acestea și regii Ungariei, pe de altă parte, au subminat puternic structura regatului și poziția cârmuitorilor acestuia, permițând astfel posesorilor de danii regale să și le treacă cu titlu ereditar, iar dregătorilor să se instituie perpetuu în slujbe, care erau aducătoare de mari venituri¹⁰⁹. În 1268, un anume comite Rotho, care deținea proprietăți pe valea Rodnei și în Rodna, vinde comitelui Henrich și implicit „moștenitorilor săi și urmașilor moștenitorilor săi”, o parte din proprietățile sale, între care ogoare, case, o moară cu toate folosințele ei, jumătate din minele de argint, un turn de piatră, lângă care se afla o casă de lemn și o curte întărită cu zid de jur împrejur și tot pământul ce ținea de acestea¹¹⁰. Prin urmare, nu numai că un nobil deținea aceste mari proprietăți cu titlul ereditar, dar își aroga și dreptul de a le înstrăina, după ce le primisese inițial din partea regalității. Când privește fortificația cu turn s-a afirmat că ar fi cetatea de la Anieș, pe care Iuliu Marțian a cercetat-o în mai multe rânduri și pe care a denumit-o „Castrul Rodna”. În urma cercetărilor arheologice I. Marțian a plasat edificiul în secolul al XIV-XV-lea, dar conform opiniilor recente el ar fi tot una cu fortificația comitelui Rotho, construită înainte de 1268¹¹¹. Rămâne ca cercetările viitoare să lămurească acest aspect. În mod sigur, sașii care au mai rămas la Rodna după invazia tătară din 1241 sau nobilii împrăștiți acolo au ridicat imediat fortificații de apărare la Rodna și în zonă, pentru a nu mai avea surprize nefericite ca în momentul atacului mongol, când nu aveau sistem de apărare. Astfel de fortificații nobiliare au fost atestate pe tot cursul Văii Someșului, la a căror efort constructiv au participat și comunitățile locale. Astfel de cetăți de refugiu au fost construite, potrivit mărturiilor lui Rogerius, chiar în intervalul dintre invazia din 1241 și retragerea mongolă din 1242¹¹².

Rodna continuă să dețină un rol important în primele decenii din a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Comitele Rodnei și cel al Sibiului, nu erau sub directa autoritate a voievodului transilvaniei în 1272-1274, pentru că titularii acestora erau înalți demnitari sau diferite alte personaje din anturajul curții regale¹¹³. Un magistru Paul, comite de Rodna și Bistrița, menționat în 1274, era rudă apropiată cu un alt magistru Paul, mare stolnic al curții regale¹¹⁴.

Cumanii, alungați din Ungaria de regele Ladislau Cumanul în părțile hanatului mongol, s-au întors de acolo alături de hoardele tătaro-mongole într-o nouă invazie devastatoare asupra Transilvaniei, declanșată în toiu iernii (ianuarie) lui 1285. Traseele invaziei nu par să fi fost diferite de cele urmate în 1241, când o parte din oastea invadatorilor a trecut prin pasul Rodna. Distrugerii de amploare au fost semnalate doar în zona Bistriței și în Transilvania de Nord¹¹⁵. Atât Rodna cât și Bistrița s-au refăcut în câțiva ani după devastările din iarna anului 1285; e drept cu sprijinul regalității și marii nobilimi.

Spre sfârșitul secolului al XIII-lea regele pierde tot mai mult din autoritatea sa în favoarea marii nobilimi împrăștiată. Fiind nevoit să recunoască noua stare de fapt, regele Andrei al III-lea confirmă în 1291, pe lângă alte privilegii, stăpânirea ereditară a nobililor asupra pământurilor deținute¹¹⁶. Un an mai târziu, Ladislau, vicevoievodul Transilvaniei, confirmă împărțirea moștenirii între comitele Nicolae de Rodna și fiii fratelui său, comitele Benedict, anume a satelor de lângă Bistrița și de pe valea Rodnei, pe care aveau să le stăpânească pe veci, a minelor de aur și de argint, a cuptoarelor de prelucrare a

¹⁰⁸ *Ibidem* p. 145-146.

¹⁰⁹ Șerban Papacostea, *op.cit.*, p. 121-126.

¹¹⁰ *DIRC*, Transilvania, veacul XIII, vol II, p. 115; *Documente...*, vol. i, partea I, p. 336

¹¹¹ Liviu Păiuș, *op. cit.*, p. 18-19.

¹¹² Tudor Sălăgean, *Transilvania...*, p. 56-57.

¹¹³ *Ibidem*, p. 168.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 189, nota 7.

¹¹⁵ Șerban Papacostea, *op.cit.*, p. 123

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 130.

metalelor, a dreptului de vânat din munți, a pescuitului și a „orice alte folosințe ale pădurilor”. Tot cu această ocazie sunt amintite la Rodna, brutării, măcelării, cismării, morii de apă și alte ocupații meșteșugărești¹¹⁷, ceea ce denotă faptul că era o localitate destul de prosperă, având în vedere că numai cu câțiva ani înainte a căzut pradă invaziei tătar-mongole.

La moartea regelui Andrei al III-lea în 1301, regatul arpadian se afla într-o puternică criză. Oligarhiile, consolidate în cursul secolului al XIII-lea își disputau împărțirile teritoriale și coroana regală. Ladislau Kan, voievodul Transilvaniei, care jucase rolul de arbitru al situației politice a Ungariei, a reușit să ocupe o bună parte din proprietatea regelui și a moșiilor nobiliare¹¹⁸. Pe urmele voievodului Roland Borșa, Ladislau Kan sporește autonomia voievodatului Transilvaniei și încearcă să o transforme într-un stat independent. Își asumă prerogative suverane și confiscă coroana regală, devenind unul din cei mai puternici dinastați ai Ungariei. În consecință, confiscă toate posesiunile regale aflate în raza sa de acțiune, cum erau Dejul și Cojocna cu exploatarea de sare și Rodna cu exploatarea minereurilor prețioase. Dar alegerea lui Carol Robert de Anjou ca rege al Ungariei de către dietă, având sprijinul puternic al papei, l-a obligat în final pe Ladislau Kan, după ce fusese mai întâi excomunicat pentru refuzul înapoierii coroanei regale, să ajungă la un compromis cu regele¹¹⁹. Prin acordul de la Szeged din 8 aprilie 1310, Ladislau era în măsură să accepte suveranitatea noului rege, dar nu și restituirea proprietăților regale: minele de la Rodna, comitatele Bistrița, Sibiu, comitatele secuiești, „orașele” Dej, Cluj și Sic, împreună cu slujba cămării regale. Abia în vara anului 1310 Bistrița și probabil minele de la Rodna au revenit în proprietatea noului rege¹²⁰.

Valea Rodnei și Rodna continuă să dețină, pe parcursul secolului al XIV-lea, un rol semnificativ în economia regatului, mai ales că vama de la Rodna, care controla comerțul cu Moldova în această parte de graniță, aducea mari venituri visteriei regale, voievodatului, dar uneori și vameșilor. Cu toate acestea, Rodna va cunoaște o perioadă de declin, în favoarea orașului Bistrița, care înregistra o dezvoltare accentuată. O cauză a declinului Rodnei ar fi putut fi și marea inundație din 1390¹²¹.

După invazia din 1285, orașul Bistrița a primit o serie de scutiri și privilegii din partea regilor maghiari pentru a se putea reface și dezvolta din punct de vedere economic, lucru de care nu s-a mai bucurat și Rodna, prima expusă incursiunilor de jaf ale hoardelor tătare. În 1285, regele Ladislau Cumanul a scutit de două treimi din dări pe locuitorii Bistriței, „atât de prădați și sărăciți de pustiirile și pârjolul tătarilor”¹²². Scutirea a fost reiterată apoi de același rege în 1290¹²³ și reîntărită în februarie 1291 de către regele Andrei al III-lea¹²⁴. În 1330, regina Elisabeta acordă orașenilor și oaspeților din Bistrița, precum și „celor ce țin de acest scaun” dreptul de a fi judecați numai de rege sau de comitele și judele lor¹²⁵. Profitând de grija cu care erau tratați de regi, sașii bistrițeni au căutat să-și extindă autoritatea, influența și teritoriul pe seama zonelor limitrofe, intrând în conflict cu stăpânii domeniali.

Primul document care face o referire indirectă la valea Bârgăului este un act de danie al regelui Carol Robert, care-și dobândise între timp pe deplin autoritatea asupra Transilvaniei, acordat la 24 februarie 1311 lui Ioan, fiul lui Geubul din Bistrița pentru „faptele de credință și slujbele vrednice de răspaltă”, făcute „cu toată ardoarea credinței în multe făptuiri și treburi ale noastre”. Dania reprezenta „moșia numită Pettendorf” și se afla „între Iad și munți” în comitatul Bistrița, care era pământ regesc și ținea astfel de dreptul de danie al regelui („este pământ regesc și ține de dreptul nostru de danie”). Moșia Pettendorf era conferită împreună cu toate folosințele și tot ce ținea de ea lui Ioan, fiul lui Geubul „și prin-trânsul moștenitorilor lui și urmașilor moștenitorilor lui...ca s-o stăpânească și s-o aibă în pace și liniște pe veci”. Dania urma să fie întărită de o scrisoare privilegială a regelui prin care desigur

¹¹⁷ *DIRC*, Transilvania, veacul XIII, vol. II, p. 382-383.

¹¹⁸ Ștefan Pascu, *op.cit.*, p. 196.

¹¹⁹ Vezi amănunte la: Tudor Sălăgean, *Transilvania...*, pp. 263-332

¹²⁰ *DIRC*, Transilvania, veacul XIV, vol. I, p. 185-186.

¹²¹ Vezi amănunte la Liviu Păiuș, *op.cit.*, p. 20-22.

¹²² *DIRC*, Transilvania, veacul XIII, vol. II, p. 279.

¹²³ *Ibidem*, p. 323

¹²⁴ *Ibidem*, p. 360.

¹²⁵ *Ibidem*, veacul, XIV, Vol. II, p. 339.

beneficiarul putea să uzeze de toate drepturile asupra posesiuni („vom întări prin scrisoarea noastră privilegiată dania pe care i-am făcut-o”)¹²⁶. Într-adevăr, în 7 octombrie 1314, Carol Robert de Anjou întărește lui Ioan, fiul lui Geubul din Bistrița, care între timp primise demnitatea de comite, moșia Pettendorf, după ce în prealabil înaintase scrisoarea deschisă a regelui cu pecete regală privitoare la dania făcută în 1311. În fapt, scrisoarea trebuia întocmită și întărită acum sub formă de privilegiu, dar fără să lezeze dreptul și privilegiile altuia („Luând aminte că cele ce sunt dăruite și hărăzite de către domnitori în chip legitim și cuvenit trebuie să dăinuiască veșnic, ascultând dreapta cerere a numitului comite Ioan, credinciosul nostru, am poruncit să se întocmească scrisoarea noastră în formă de privilegiu fără a vătăma dreptul altuia, consfințind și întărind dania pe care i-am făcut-o mai înainte”). Scrisoarea privilegială a fost apoi pecetuită cu pecete dublă spre „veșnica trăinicie”, fiind redactată de prepozitul Ioan al bisericii din Alba-Iulia, vicecancelar al curții regale și arhidiacon de Târnava¹²⁷.

S-a invocat adesea în studiile despre trecutul Văii Bârgăului, pentru a argumenta prima atestare documentară a acestor locuri, un act din 1317, emis la Bârgău, act prin care s-au împărțit munții bârgăului între familiile nobiliare Bethlen și Apaffi, eveniment la care au participat și românii bârgăunai în calitate de martori¹²⁸. Dar o simplă analiză diplomatică a documentului, fără să mai punem la socoteală alte documente care contrazic datele acestuia, ne arată că el nu este autentic sau cel puțin a fost datat greșit. De altfel, istoricul sas G. D. Teutsch declară acest act neautentic ori datat eronat, dar fără să aducă argumente¹²⁹. Acesta a fost motivul pentru care editorii N. Densușianu și E. Hurmuzaki au considerat că documentul poate fi inclus în colecția lor cu data 1317, așa cum a fost copiat de Iosif Kemeny, socotit a fi un mare explorator al istoriei Transilvaniei din secolul al XVIII-lea¹³⁰. Astăzi sunt cunoscute multe falsuri și mistificări făcute de Iosif Kemeny, și nu ne-ar mira ca acesta să fi antedatat documentul pentru a veni în sprijinul nobililor Bethlen ori Apaffi. Examinând, la o primă vedere, numele autorităților desemnate să tranșeze definitiv litigiul dintre aceste familii nobiliare în privința munților Bârgăului și să confirme hotarele posesiunilor alpine, îl găsim ca prim semnatar al actului pe comitele comitatului Dăbâca-de care ținea și satele Bârgau-Franciskus Iklodi. Doar că el a ocupat funcția de comite în jurul anului 1580¹³¹. Alte documente pe care le vom analiza mai jos vin să întărească faptul că datarea acestui act la 1317 este greșită și astfel nu poate fi socotită prima atestare a Bârgăului.

În plus, am văzut că stăpân peste moșia dintre Iad și Munți era la 1311 Ioan, fiul lui Geubul, iar acesta n-a pierdut domeniul în anii următori, ci atât el cât și descendenții lui vor fi în următoarele decenii posesorii peste Valea Bârgăului, după cum vom vedea în continuare.

Ioan zis Henul, fiul lui Ioan, fiul lui Geubul moșteneau deja la 1328 alături de moșia Neppundorf (Pettendorf) și moșia Bârgău. Este prima dată când este menționată această moșie și localitate în originalul latin («Purgo»); ea n-a fost pomenită în documentul din 1311, dar desigur era inclusă în posesiunea lui Ioan fiul lui Geubul, care se întindea între Iad (Livezile) și Munții, cunoscută atunci numai sub denumirea Neppundorf. Asta nu înseamnă că localitatea a fost înființată în intervalul 1311-1328, ci mai degrabă era o așezare care abia intrase în sfera de interes a autorităților maghiare, fiind situată între munții și mai greu accesibilă, cu toate că teritoriul până în munți era socotit pământ regesc și reprezenta un punct din hotarul de răsărit al regatului. Denumirea oficială nu era una dată de oficialitățile maghiare, întrucât apare în documente fie ca Purgo, fie mai apoi Borgo, ceea ce denotă că era un toponim preluat de la băștinași pentru că nu se încetățenise definitiv în mediul oficial și circula în variante, precum moșia Pettendorf, Neppundorf ori Eppendorf. Localnicii îi spuneau desigur Bârgău, iar în documentele latine oficiale, cuvântul maghiarizat a dat Borgo până târziu. Prin urmare, localitatea

¹²⁶ *Ibidem*, veacul XIV, vol I, p.185.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 227-228.

¹²⁸ Documentul a fost publicat în: *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I, partea I (1199-1345), ed. N. Densușianu, E. Hurmuzaki, București, 1887, p. 576-577. Coriolan Suciuc folosește același document pentru prima atestare a localității Bistrița Bârgăului. Vezi: Coriolan Suciuc, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, p. 81.

¹²⁹ *Revista Transilvania*, anul 1871, p. 120, 129.

¹³⁰ *Documente...*, vol. I, p. 577, nota 2.

¹³¹ Lázár Miklós, *Erdély föispánjai (1511-1711)*, Budapesta 1889, p. 134.

Purgo(Bârgău) trebuie să fi fost una foarte veche, populată-așa cum dovedesc vestigiile arheologice - din vremuri ancestrale, și nu o așezare formată prin atragerea coloniștilor de către stăpânirea maghiară. Așa ne-ar putea face să credem, la o citire superficială, documentul emis în 1328 de voievodul Transilvaniei, Toma Szécsény, prin care intervine în favoarea lui Ioan zis Henul, fiul lui Ioan, fiul lui Geubul din Bistrița, pentru a liniști obștea iobagilor săi de pe moșiile Neppundorf și Bârgău. Voievodul a aflat că Ioan zis Henul era contestat și târât în procese pentru dreptul său asupra acestor posesiuni, iar locuitorii șicanați de un anumit zvon–pesemne privind îngreunarea stării lor prin dificultățile cu care se confrunta stăpânul domenal-aveau de gând să plece de pe aceste locuri și domenii: „Ni se dă de știre că voi(obștea iobagilor lui Ioan zis Henul n.n.), luându-vă după un zvon, ați avea de gând să plecați de pe acele moșii (Neppundorf și Bârgău n.n.), împrăștiindu-vă”. De aceea, voievodul Transilvaniei prin această scrisoare adresată obștei iobagilor lui Ioan zis Henul, caută să-i liniștească, dezmințind orice zvon și dând asigurări că pot să rămână în continuare nestingheriți în gospodăriile lor sub protecția autorității voievodale („Dar întrucât acest zvon nu este adevărat, vă încredințăm și vă chezășuim cu tărie pe cuvântul nostru prin scrisoareade față că, lăsând la o parte toate zvonurile, trebuie să rămâneți în pace și în liniște și fără nici o teamă la casele voastre sub osebita noastră oblăduire”). Fraza care ar ridica unele semne de întrebare în privința întemeierii acestor obști sătești face aluzie la faptul că ele s-ar fi întemeiat prin colonizare: „cei care vor să vină și să se așeze acolo să vină slobod și să se așeze fără grijă”. Firește, extrasă din context, ar însemna că Bârgăul și Eppendorful s-au constituit de curând, în urma colonizării unei populații venite din alte locuri. Însă, voievodul se adresează ca unor băștinași, iar fraza de încheiere ne lămurește deplin: „căci noi vom ocroti, față de oricine ar voi să turbure, atât pe cei ce vin să se așeze acolo, cât și pe cei ce se află acolo”. Așadar, se face o distincție clară între localnicii băștinași și cei care urmau să se așeze acolo. Pe de altă parte, putem remarca că totuși populația de pe valea Bârgăului nu era numeroasă, atâta timp cât mai era loc pentru colonizarea altora. În final, pentru a îndepărta orice îndoială, voievodul Toma promite că va solicita regelui să dea un privilegiu prin care să întărească pe veci moșiile Bârgău și Neppundorf lui Ioan zis Henul și să reducă definitiv la tăcere pe adversarii acestuia(„vom mijloci pe lângă regele nostru ca printr-un privilegiu al său să le întărească numitului Henul pe veci și în chip nestrămutat, silind la tăcere pe toți aceia care ar dori să-l dea în judecată”)¹³².

De fapt, aceste moșii au fost dăruite în 1311 pe veci lui Ioan, fiul lui Geubul, și urmașilor săi, implicit astfel lui Ioan zis Henul. E adevărat, că această danie a fost apoi întărită de o scrisoare privilegială în 1314, însă se pare că adversarii nu o recunoșteau și trebuia reîntărită acum pentru fiul acestuia Ioan zis Henul, în caz contrar, lipsa unei asemenea scrisorii privilegiale, deschidea calea disputelor pentru dreptul asupra acestor posesiuni. Considerăm, totuși, că ea a fost dată, însă n-a fost respectată de adversari, după cum vom vedea în continuare. Oricum, lucrurile nu au evoluat cum credea voievodul, căci dușmani lui Ioan zis Henul au rămas redutabili, cel puțin în legătură cu moșia Eppendorf.

În timpul adunării nobiliare de la Turda din martie 1331, Ioan Henul a înfățișat donațiile și privilegiile regale prin care i s-a acordat pe veci și „în chip nestrămutat” moșia Eppendorf, arătând că Toma, comitele Bistriței, din porunca regelui, vrea să o dea în stăpânirea locuitorilor din oraș. Toată adunarea nobiliară s-a opus în mod unanim la hotărârea comitelui și a afirmat că dacă, totuși, va decide să dea moșia bistrițenilor, iar Ioan Henul se va împotrivi, atunci pricina trebuie adusă în fața adunării nobiliare și nu în fața regelui, deoarece moșia Eppendorf este moșie nobiliară¹³³. Rezultă de aici că, deși Ioan zis Henul primise donația și privilegiile regale de la antecesorii, moșia Eppendorf nu avea încă o situație juridică clară, de vreme ce adunarea nobiliară o socotea nu ca pe o moșie regală, ci nobiliară, suspusă cutumelor nobiliare. Pe de altă parte, congregația nobiliară se arată solidară în apărarea a ceea ce nobili considerau a fi un patrimoniu comun al stării lor¹³⁴. Neavând, așadar, un regim juridic indubitabil, ea va naște dispute asupra dreptului de proprietate și uzufruct. Acest aspect se dezvăluie dintr-o scrisoare adresată de rege o lună mai târziu judei curții sale, comitele Pavel, prin care solicită

¹³² DIRC, *Transilvania*, veacul XIV, vol. II, p. 262

¹³³ *Ibidem*, vol III, p. 8.

¹³⁴ Tudor Sălăgean, *Transilvania...*, p. 370.

o amânare a termenului de judecată a tuturor cauzelor, și în mod deosebit pentru cauza lui Ioan zis Henul, chemat în judecată de „toți oaspeții și oamenii din Iad”, întrucât este înrolat în oastea regală pregătită de război, împreună cu Toma Szécsény voievodul Transilvaniei, stăpânul său și devotatul regelui. Termenul de judecată era pe 1 mai și trebuia amânat fără amendă până la 15 zile de la lăsarea la vatră¹³⁵. Este evident că nici pentru rege nu era suficient de clară situația moșiei Eppendorf, atâta timp cât chema părțile la judecată. Negăsind un sprijin ferm la rege, Ioan zis Henul s-a adresat firește congregației nobiliare din care făcea parte, considerând-o, de drept, proprietate nobiliară obținută în urma donației regale. Aflăm din acest document că moșia Eppendorf era revendicată de către locuitorii din Iad(Livezile), sașii din o parte a hinterlandului Bistriței. Deoarece erau așezați pe așa-numitul *Fundus Regius* (Königsboden), sașii bistrițeni și din satele înconjurătoare pretindeau, ca în virtutea unui drept conferit de regină în momentul colonizării lor, să folosească pământul regesc, între care se număra și Bârgăul sau Eppendorf, în special ultima moșie. Iar din 1330, în urma privilegiului acordat de regina Elisabeta, ei nu se mai supuneau decât instanțelor proprii și regale. Că lucrurile stăteau așa ne lămurește o adresă înaintată de comitele Toma al Bistriței regelui Carol Robert în 30 iulie 1331 din orașul Bistrița. Pricina de judecată era întemeiată pe faptul că sașii, considerați oameni ai regelui, susțineau că moșia Eppendorf era regească, de pe pământul regal (fundus regius) și prin urmare le revenea de drept lor, iar, de cealaltă parte, Ioan zis Henul, care dobândise și el între timp funcția de comite-cum precizează adresa comitelui Toma-susținea că moșia este a sa, fiind danie regală conferită tatălui său, comitele Ioan, fiul lui Geubul din Bistrița. În plus, dania a fost întărită prin scrisoarea privilegială a regelui nu numai pentru tatălui său, ci și pentru el. În urma acestui diferend, atât Ioan zis Henul, cât și sașii din Iad, au făcut plângere la rege, la voievodul Transilvaniei și la comitele Bistriței. Dar judecata acestei pricini a întâmpinat câteva dificultăți. Părțile procesului n-au putut fi aduse la înțelegere prin mijlocirea unor oamnei vrednici și înțelepți întruniți la scaunul de judecată al voievodului, așa cum în mai multe rânduri Ioan zis Henul a încercat să apeleze la acest for juridic, deoarece sașii au refuzat să accepte un asemenea mod de judecată ori o astfel de instanță, motivând că este posesiune regală și ca atare ar ține de dreptul de judecată exclusiv al regelui. Părțile temându-se să se împace ori să împartă moșia în tot acest timp, întrucât și voievodul Transilvaniei se afla la curtea regală, Toma comitele Bistriței le convoacă la judecată în data de 15 august 1331 la instanța regală, fapt ce-l comunică regelui cu două săptămâni înainte¹³⁶.

Nu știm dacă a avut loc această judecată, dar știm cu certitudine că regele a dat dreptate în final lui Ioan zis Henul, așa cum reiese dintr-o scrisoare de amenințare emisă la Oradea de Carol Robert în 6 octombrie 1332 la adresa bistrițenilor, dar mai ales a celor din Iad(Livezile). Aceștia, potrivit plângerii lui Ioan zis Henul și în ciuda tuturor eforturilor sale de împotrivire prin mijlocirea privilegiilor regale, au cules și culegeau fără încetare roadele și uzufructul de pe moșia Eppendorf, proprietatea lui Ioan zis Henul, și a „celor ce țin de ea, fără drept, împotriva voinței sale și spre paguba sa”. De aceea, regele, poruncește strașnic ca, după luarea la cunoștință a scrisorii sale, să fie datori a se opri și înfrâna „de la culegerea folosințelor zisei moșii Eppendorf, dată de măriia noastră numitului Ioan pentru credincioasele sale slujbe”, iar pentru pagubele produse de raptul roadelor de pe moșie să fie datori a-l despăgubi, altminteri vor cădea sub mânia regală („dacă i-ați adus unele vătămări sau pagube pomenitului Ioan în această culegere a folosințelor zisei moșii, trebuie să-i acoperiți acele pagube, și să-i dați și să-i faceți despăgubire...dacă vă temeți să cădeți sub mânia noastră regească, ferindu-vă să nu se îndrepte către noi deacum încolo vreo plângere împotriva voastră din partea aceluia cu privire la această pricină”)¹³⁷.

Însuși Ladislau, noul comite al secuilor și al Bistriței, doi ani mai târziu, din porunca regelui, anunță în 13 ianuarie 1334 din Bistrița că a luat sub ocrotirea și protecția sa pe Ioan zis Henul, împreună cu posesiunile sale pentru a-l apăra „de toți cei care ar vrea să-l tulbure și să-l supere pe nedrept”¹³⁸. În acele momente tulburi se pare că protecția comitelui Ladislau nu i-a folosit prea mult, întrucât sași din Iad(Livezile) nu se lasă intimidati și continuă să ignore drepturile lui Ioan zis Henul asupra moșiei Eppendorf, exploatând-o în dauna lui. A fost nevoie iarăși de intervenția regelui Carol Robert, în urma

¹³⁵ DIRC, Transilvania, veacul XIV, vol. III p. 9.

¹³⁶ Ibidem, p. 27.

¹³⁷ Ibidem, p. 280.

¹³⁸ Ibidem, p. 313.

plângerii formulate de Ioan zis Henul, căruia locuitorii din Iad împotriva dreptului său i-au ocupat moșia Ependorf (Epemezew), aflată în imediata apropiere a localității. Regele se adresează acum direct sașilor din Iad, în 4 mai 1334, poruncindu-le ferm să nu mai cuteze să folosească moșia lui Ioan zis Henul și să adune roadele de pe ea, întrucât acesta a fost pus în stăpânirea ei deplin, din porunca regelui, de către comitele Ladislau¹³⁹.

Este mai limpede acum că principalii uzurpatori ai dreptului de proprietate a lui Ioan zis Henul asupra moșiei Ependorf era obștea sașilor din Iad. Totodată, acesta este primul act unde se prezintă clar locația posesiunii sau așezării. Anume, se afla în apropierea satului Iad. Așa cum ne arată documentul din 1311, când a fost împrumutat Ioan, fiul lui Geubul, tatăl lui Ioan zis Henul, Ependorf se afla undeva între Iad adică Livezile și Prundu-Bârgăului, mai precis între Iad și Munți. Însă precizarea că era situată în proximitatea localității Livezile, trebuie să admitem așezarea ei pe teritoriul actual al localității Rusu Bârgăului sau în jurul acesteia. Mai trebuie notat aici faptul că Ependorf este numită în documente fie moșie, posesiune sau pământ agricol, ceea ce ar însemna la prima vedere că ar fi vorba doar despre un lot de pământ de pe care se aduna recolta. Denumirea Epemezew, varianta maghiară a termenului german Ependorf, folosit în acest document de cancelaria regală, indică un câmp agricol (mezew-mezö), dar și de livadă, luncă. (Epermezew ar putea însemna într-o variantă veche: livadă de frăgari). Dar denumirea germană Ependorf ne arată că era vorba, în egală măsură, și de o comunitate umană (Dorf-sat), iar termenul latin utilizat ca atribut *possessio* îl putem înțelege nu numai ca moșie, ci și cu sensul de domeniu feudal, care cuprindea atât pământul, cât și așezarea umană ce-l popula. De altfel, faptul este confirmat, chiar dacă numai o singură dată, în documentul din 1328, când este menționată obștea iobagilor din Ependorf, alături de cea din Bârgău.

În 23 iulie 1334, regel Carol Robert se adresează lui Ladislau, comite al secuilor și al Bistriței, tot privitor la plângerea lui Ioan zis Henul împotriva sașilor din Iad, care „culeg fără voia sa folosințele moșiei sale, numite Ependorf și a celor ce țin de ea”, și în disprețul nenumăratelor porunci regale. Întrucât Ioan zis Henul a fost încredințat protecției acestui comite împreună cu moșia Ependorf, regele îi poruncește să-l păstreze ca stăpân al moșiei și să-l apere de toți, dar „mai ales de oameni din zisul sat Iad”, silindu-i să asculte de poruncile regale date pentru ocrotirea lui Ioan zis Henul¹⁴⁰.

Deoarece sașii din Iad țineau de districtul săsesc al Bistriței și din dorința de a stabili în mod judicios chestiunea, Carol Robert, în aceeași zi, face o adresă și către judele primar și jurații Bistriței, invocând numeroasele plângeri ale lui Ioan zis Henul referitoare la abuzurile sașilor, dar mai ales a celor din Iad, comise prin rapturile repetate de pe moșia Ependorf. Ordonă cu tărie, în consecință, judeului și juraților din Bistrița să aibă în vedere gravele abateri ale sașilor, să se abțină de la folosirea și adunarea foloaselor de pe moșia Ependorf, aflată în posesia acestuia¹⁴¹.

Ioan zis Henul-de la care foarte probabil s-a păstrat denumirea muntelui Heniul, la poalele căruia este așezată localitatea Prundu-Bârgăului-trebuie să fi fost înaintat în vârstă și fiind un om de încredere al regelui a primit ca și tatăl său demnitatea și funcția de comite, însă nu știm a cărui comitat. În 1337 el a răposat. Despre demnitatea și decesul acestuia aflăm dintr-un act emis de rege în 6 iulie 1337 de la Vișegrad, prin care face cunoscut tuturor autorităților că l-a luat sub ocrotirea sa regală pe Martin, fiul lui Ioan zis Henul, răposatul comite, dimpreună cu toate moșiile, avuțiile și casele lui, și cele ce țin de ele, încredințându-l sub directă protecție a voievodului Toma și a comitelui Bistriței, Ladislau, iar în locul acestora sub oblăduirea lui Ștefan zis Pogan și Ioan zis Horoch¹⁴². Tot în 6 iulie din aceeași localitate, Carol Robert se adresează judeului primar și juraților Bistriței, înștiințându-i că în cinstea memoriei răposatului comite, lui Ioan zis Henul, locuitor și el al orașului Bistrița, l-a luat sub ocrotirea regală pe Martin, fiul acestuia, împreună cu toate bunurile și domeniile sale, punându-l sub directă

¹³⁹ *Ibidem*, p. 320. „Ne spune nouă Ioan zis Henul, din Bistrița, că voi ați cotropit un pământ sau moșie a sa, dăruită de maiestatea noastră, numită Epemezew, ce se află în preajma voastră, culegându-i folosințele în dauna dreptului său. Cu privire la aceasta poruncim cu tărie credinței voastre ca să-i lăsați moșia pomenită, după cum se știe că a fost pus în stăpânirea ei, din porunca luminăției noastre, de magistrul Ladislau, comite al secuilor și de Bistrița, spre a o stăpâni pe deplin, luându-vă de acum încolo mâinile voastre de pe ea. Altfel să nu cutezați a face”.

¹⁴⁰ *Ibidem*, p. 331-332.

¹⁴¹ *Ibidem*, p. 331.

¹⁴² *Ibidem*, p. 421-422.

protecție a voievodului Transilvaniei și a comitelui secuilor și al Bistriței. În consecință, le poruncește cu strânsnicie, îndeosebi sașilor din Iad, să nu mai folosească prin abuz moșia Ependorf, precum și alte moșii pe care Martin le-a moștenit de la tatăl său¹⁴³.

Orice poruncă regală nu-i împiedeca însă pe sașii din Iad să revendice și să folosească moșia Ependorf. În urma reclamațiilor făcute de Martin, în nume propriu, dar și, pesemne în calitate de tutore, a fraților săi mai mici, Ladislau și Nicolae, regele Carol Robert este înștiințat din nou că sașii bistrițeni, îndeosebi cei din Iad, au ocupat moșia acestora, Ependorf, despre care era bine știut acum că a fost dăruită „în chip de danie pe veci”, pentru credincioase slujbe aduse regatului, lui Ioan zis Henul și implicit urmașilor săi, ca pământ și danie regală. Fiindcă sașii i-au îndepărtat pe fiii lui Ioan zis Henul de pe moșia Ependorf și le-a uzurpat dreptul asupra ei, spre paguba lor și împotriva onoarei regale, Carol Robert, profund indignat de sfidarea poruncilor lui și de cutezanța sașilor din Iad, emite în 15 ianuarie 1341 din Vișegrad trei acte în favoarea lui Martin și a fraților săi, crezând că astfel va pune capăt definitiv litigiului. Primul act face cunoscut tuturor că regele, dator să facă dreptate fiecăruia în calitate de suveran, precum și faptul că trebuie să se arate binevoitor față de cei care slujesc corona Ungariei cu credință-intrând astfel în grațiile regale-menține și întărește din nou dania regală acordată inițial lui Ioan zis Henul și urmașilor acestuia și o pune sub ocrotirea sa, luând prin puterea suverană atribuită regelui moșia Ependorf de la sași și de la toți cei care ar vrea să o încalce și restituind-o de drept lui Martin, Ladislau și Nicolae, fiii lui Ioan zis Henul¹⁴⁴. Al doilea act este adresat direct judei și juraților Bistriței și trebuia adus la cunoștință în special sașilor din Iad („oaspeților din satul Iad”), comunicându-le că se fac vinovați de raptul și sechestrarea moșiei Ependorf, aparținătoare „în chip de danie pe veci” ca pământ regesc donabil, lui Ioan zis Henul și urmașilor săi, pe care o folosesc în răspărul onoarei regale și spre paguba lui Martin, Ladislau și Nicolae, fiii răposatului Ioan zis Henul. Regele nu-și ascunde indignarea față de îndrăznela sașilor din Iad, capabili să sfideze fără teamă poruncile regești și actele regale. Ca atare, Carol Robert se vede nevoit să-i someze iarăși pe judele și jurații Bistriței, dar mai ales pe sașii din Iad, să restituie moșia Ependorf fiilor lui Ioan zis Henul „și să-i lăsați în ea și s-o stăpânească în pace și fără turburare. Și astfel să nu faceți, dacă vă temeți să ne jigniți greu; ferindu-vă din răspuțeri să nu fie siliți acei fiii ai lui Ioan să mai ridice de acum înaintea vreo plângere împotriva voastră”¹⁴⁵. Se pare că regele era sătul peste măsură de conflictul dintre posesorii de drept ai moșiei Ependorf și sașii din Iad, conflict ce dura de mai bine de două decenii. De aceea, era hotărât să tranșeze definitiv litigiul, astfel încât mai adresează un al treilea act-o scrisoare deschisă-către comiții din Brașov și Bistrița, reproșându-le mai întâi că nu au luat măsuri ferme pentru a pune capăt fărădelegii comise de sașii din Iad („mirându-ne mult vă dojenim cum de nu căutați să înfrânați asemenea fapte neîngăduite, necuveniteși vătămătoare mai ales împotriva daniei noastre regești și să-i lăsați să făptuiască unele ca acestea?”). Având în vedere dreptul de judecată și prerogativele juridice ale comiților, întruchipând foruri de judecată, regele Carol le poruncește cu tărie să-i repună în stăpânire pe fiii lui Ioan zis Henul asupra moșiei Ependorf, să-i ocrotească și să-i apere îndeosebi împotriva sașilor din Iad sau a altora care ar dori să-i mai turbure¹⁴⁶.

Carol Robert de Anjou n-a mai apucat însă să vadă cum s-a finalizat disputa și cum s-a făcut dreptate fiilor lui Ioan zis Henul, căci în scurt timp va deceda. Succesorul lui, regele Ludovic I, va continua politica de tatălui său și în ceea ce privește fidelizarea nobilimii¹⁴⁷. Acesta se va confrunta din nou cu disputa pentru moșia Ependorf, căci sașii din Iad nu au ținut seama de poruncile regelui Carol, cu atât mai mult după ce decedase, și nici de sentințele date de comitele Bistriței la somația regală. În 24 septembrie 1349, regele Ludovic aflat la Târgu Mureș, emite un act în care face cunoscut că atunci când a fost la Bistrița cu anumite probleme, ce priveau instituția regalității, în fața lui și a nobililor care-l însoțeau, s-au prezentat sașii din Iad și s-au plâns că Martin și frații săi, fiii lui Ioan zis Henul „s-au înstăpânit cu de la sine putere pe o moșie sau pământ a lor numită Ependorf, trecând-o în folosul lor”. De aici se vede clar cum sașii din Iad ignorau toate actele, privilegiile și daniile regale acordate lui Ioan

¹⁴³ *Ibidem*, p. 421-422.

¹⁴⁴ *Ibidem*, vol. IV, p. 1-2.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 2-3.

¹⁴⁶ *Ibidem*, p. 3.

¹⁴⁷ Pál Engel, *op.cit.*, p. 202-209.

zis Henul și fiilor acestuia, pretinzând, probabil nu întru-totul fără temei-în virtutea privilegiilor acordate sașilor așezați pe fundus regius-dreptul de folosință a moșiei Ependorf, locuită după toate probabilitățile și conform numelui german al așezării și de către sași. Pentru a soluționa cazul, regele a chemat pe Martin să se înfățișeze la judecata regală. Acesta și-a probat nevinovăția cu acte și scrisori, ce dovedeau că moșia Ependorf aparținea de jure și de facto fiilor lui Ioan zis Henul din Bistrița. În plus, a înfățișat și actul semnat și întărit cu pecete regală de către Carol Robert în 15 ianuarie 1341. Din acest din urmă act a rezultat fără echivoc și au constatat, de asemenea, regele Ludovic și nobilii curteni, care-l însoțeau, că Ioan zis Henul și urmașii săi au primit ca danie regală moșia Ependorf ca s-o stăpânească pe veci, fapt pentru care Ludovic reconfirmă și întărește cu sigiliul propriu documentul emis de tatăl său în 1341, anulând totodată plângerea înaintată de sașii din Iad și obligându-i astfel să nu mai aibă nicio pretenție asupra moșiei¹⁴⁸.

Nu știm ce s-a petrecut în continuare cu domeniul fiilor lui Ioan zis Henul de pe valea Bârgăului, deoarece lipsesc mărtiriile documentare timp de mai multe decenii. Cert este că ei sau urmașii lor au pierdut acest domeniu, pentru că el a trecut în posesia altor familii nobile, în urma donațiilor regale ca o nouă danie prin care se anula de drept cea veche.

Așadar, aflăm că în 15 ianuarie 1386 regele carol al II-lea însărcinează capitlul din Alba Iulia să introducă pe Grigore, fiul lui Ioan Bethlen, precum și pe Petru și Ladislau, fiii lui Ioan din Mălâncrav în posesia moșiilor Enciu, Bârgău și Ependorf, situate în comitatul Dăbâca cu titlul de noua donație regală („*novae nostrae donationis*”), pentru servicii credincioase și devotamentul dovedit de aceștia. Punerea în posesie s-a făcut de față cu persoane nobile, anume: Ștefan de Tonciu, Ștefan de Orosfoiu, Thomas Gebard de Corneni și Mihael, fiul lui Petru de Nima, în calitate de martori și chezași. Acestea posesiuni le reveneau ca nouă donație, scoase de sub orice incidență anterioară, cu toate utilitățile, pertinențele, drepturile și locuințele ce țineau de ele, situate în jurisdicția orașului Bistrița, fără să fie pereclitate de vreo contradicție de jure¹⁴⁹.

Cu toate acestea, proprietatea lui Grigore Bethlen va fi contestată de persoane care se considerau proprietari de drept, probabil descendenți ai vechi familiei nobiliare a lui Ioan zis Henul. Astfel, la 29 mai 1390 Ladislau, vicarul episcopiei catolice de Alba Iulia, în urma unui proces intentat de Martin, fiul lui Mihail de Tălmăciu, împotriva lui Grigore, fiul lui Ioan Bethlen, atesta faptul că posesiunile Enciu și Bârgău au fost primite ca moștenire de la soția sa. Martin aduce probe imbatabile în favoarea cauzei lui, arătând că Grigore i-a încălcat dreptul de moștenire și proprietatea asupra moșiei Enciu și Bârgău. Ultima, așa cum menționează documentul, era deja formată din două sate („*in duabus villis utriusque Borgo*”)¹⁵⁰, care ulterior vor fi amintite în acte cu denumirea: Bârgăul de Sus și de Jos. Dar contextul istoric îi va fi favorabil familiei nobiliare Bethlen, care va stăpâni Bârgăul încă patru secole, alături de altă mare familie nobiliară maghiară, Apafi.

Dacă până în secolul al XV-lea destinul românilor care populau Valea Bârgăului și Valea Rodnei a fost oarecum asemănător din punct de vedere al statutului lor juridico-social, ce implica și starea economică, *recte* erau iobagi pe pământurile nobiliare, primite ca danie de la regii și reginele Ungariei, din acest secol destinul îi separă, iar cei de pe cursul superior al Someșului prin libertățile și privilegiile conferite de Matei Corvin vor fi mai avantajați, devenind într-un anumit grad oameni liberi, în timp ce românii bârgăuani vor cunoaște în continuare traiul șerbului supus pe domeniu nobiliar.

¹⁴⁸ DIRC, Transilvania, veacul XIV, vol. IV p. 506-507.

¹⁴⁹ *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, edit. Franz Zimmermann, Carl Werner, Georg Müller, vol. II, Sibiu, 1897, p. 602-603.

¹⁵⁰ *Ibidem*, p. 647-648

Andreea SALVAN¹, *Zestrea bisericească a parohiilor bârgăuane în secolul al XVIII-lea*

În deceniul la optulea al secolului al XVIII-lea, Atanasie Rednic înfățișează în câteva puncte extrem de sugestive situația unirii în episcopatul său. Punctual, din cele 1695 de biserici unite, după defecțiunea din 1760, uniții au pierdut marea lor majoritate, rămânând, la momentul anchetei cu doar 585 de biserici, marea lor majoritate fiind de lemn, semn al sărăciei populației². Ceea ce este cu adevărat interesant este situația unirii și a bisericilor din protopopiatele cu populații mixte, așa cum a fost și cazul Bistriței. Aici, construirea de biserici a depins nu numai de posibilitățile financiare ale comunităților românești, ci și de poziția autorităților săsești ostile, în general, inițiativelor românilor de a-și ridica propriile biserici. Avem de a face cu o situație extrem de interesantă. Pe de o parte avem conflictele dintre uniți și neuniți, pentru păstrarea sau acapararea bisericilor, iar pe de altă parte avem acest tip de conflict între sași, uniți și neuniți, toate influențând determinarea identitară a comunității cuprinse în cadrul protopopiatului.

Pentru o comunitate marcată în secolul al XVIII-lea de trecerea de la modelul identitar unit la cel ortodox, zona Bârgăului a reprezentat, din punct de vedere iconografic, un spațiu de joncțiune între arta locală, arta moldovenească și arta maramureșeană. Mai solide, mai împodobite sau din contră sărăcicioase sau dărăpănate, bisericile dovedesc interesul nemăsurat al creștinilor, precum și al preoților parohi pentru conservarea propriului lor sentiment religios. S-au investit în aceste biserici, în totalitate de lemn, în ritmuri și proporții diferite, un lucru fiind însă cert, în momentul în care s-a incubat în ei sentimentul apartenenței la una dintre cele două confesiuni, problema posesiunii bisericii devine una extremă de spinoasă. Atât cei care părăsiseră unirea, cât și cei care perseveraseră în ea, se considerau îndreptățiți să păstreze biserica, invocând dreptul dat de participarea la ridicarea și întreținerea ei. Cea care va învinge va fi voința celor mulți.

Alături de grija pentru biserici, zestrea de carte a acestora este în măsură să caracterizeze comunitățile, și, totodată să dezvăluie ecoul în parohii al politicii editoriale promovate de protopopiat. De la unele biserici, azi dispărute, de pe valea Bârgăului au rămas urme de fundație, cărți, obiecte bisericești care le atestă existența începând cu secolul al XV-lea. La Rusu Bârgăului, spre exemplu, se păstrează un *Tetraevangheliar slavo-român*, în manuscris, datat 1511, care are o mențiune extrem de interesantă la pagina 152: „Acest teraevangheliar l-a făcut preotul Mihai și soția sa Tecla pentru păcatele sufletelor lor ca să-i fie de mărturie toți preoții erei... S-a scris această carte în Bârgău în biserică spre sănătatea trupească a sa și mântuirea sufletescă. S-a scris cartea în anul 7019 (1511), 8 săptămâni, 4 zile Sfântul Gheorghe, miercuri după paști”³. Este atestată, așadar, existența acestor biserici de pe valea Bârgăului cât și a numeroși preoți. Pe aceeași vale a Bistriței, la Susenii Bârgăului s-au păstrat din iconostasul vechii biserici, mutată în Livezile, trei icoane mari: un Deisis, Maica Domnului cu Pruncul și Înălțarea, opere ale aceluiași pictor, remarcabile prin calitatea artistică a tratării fețelor și volumelor, precum și a suprafețelor. Inscripții de donație în slavonă sunt menționate pe toate icoanele

¹ Andreea Salvan este drd. Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bistrița - Năsăud

² Miron, Greta Monica, *Biserica greco-catolică din Transilvania. Cler și enoriași (1697-1782)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004, p. 321. Despre situația unirii, a preoțimii și a legăturii dintre localnici și biserică, în zona Bistriței, pe parcursul secolului al XVIII-lea, Arhiva Someșană cuprinde un interesant material bibliografic. (Ștefan Buzilă, *Autobiografia preotului Ioan Chita din Mintiu și genealogia familiei sale*. Anul 1939, nr. 26, pp. 45-72, *Documente bisericești*. Anul 1931, nr. 15, pp. 15-53, nr. 17, pp. 234-250, anul 1936, nr. 18, pp. 398-446, *Protopopii și vicarii Năsăudului*, anul 1940, nr. 27, pp. 251-378; Alexandru Ciplea și Virgil Șotropa, *Documente bisericești*, anul 1924, nr. 1, pp. 21-40; Iuliu Moisil, *Mitropolitul Gavril Bănulescu – Bodoni, 1750-1821*, anul 1937, nr. 21, pp. 697-700; Iosif E. Naghiu, *Ceva despre mănăstirile din Țara Năsăudului*, anul 1936, nr. 19, pp. 85-100; Virgil Șotropa, *Contribuții la istoria bisericească*, anul 1937, nr. 21, pp. 453-478, *Lupta românilor bistrițeni pentru biserică*, anul 1925, nr. 3, pp. 31-38, *Răboaie din trecut*, anul 1924, nr. 1, pp. 61-70, anul 1925, nr. 3, pp. 73-79, anul 1926, nr. 4, pp. 94-99.)

³ George Mândrescu, „Biserici de lemn din Țara năsăudului și din ținutul Bistriței”, în *Monumente de arhitectură din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului*, Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe române, Cluj-Napoca, 1981, p. 165.

însă cea de pe icoana Deisis ne atrage atenția prin faptul că este datată „... de la satul Dobr... a în zilele craiului racotzi zilele Domnului 7154 (1645)”. Împreună cu aceste icoane se mai păstrează o interesantă compoziție ilustrând Cina cea de taină. Inscropția, de data aceasta în limba română menționează existența bisericii din Susenii Bârgăului la 1700. Inscripția spune: *această sfântă icoană au plătit George Trăsneu și o au dat la Sfânta Biserică din Suseni anul 1700*. Spațiul ortodox se dovedește lacunar în descrierea dotărilor bisericești.

La Mureșenii Bârgăului în grădina bisericii se mai distinge urma fundației unei vechi biserici de lemn mutată în 1922 în Budacu de Jos. Se pare că aceasta avea planul dreptunghiular, cu abisida altarului decroșată cu cinci laturi. În biserica nouă ni se păstrează un *Proscomidier* de la 1762, două icoane pe sticlă cu un decor foarte bogat și un desen precis, datate ambele 1769, două sfeșnice bogat sculptate și pictate și un tetrapod de la începutul secolului al XIX-lea.

În biserica de la Bistrița-Bârgăului din secolul al XIX-lea, găsim piatra profilată a prestolului uneia din cele două biserici de lemn care, după cum menționează un istoric al comunei⁴ au fost mutate în secolul al XVIII-lea prin noi amplasamente. Inscripția săpată în piatră cuprinde mențiunea *Ilie Pop Simon, 1746*.

Pe o *Evangelie* slavonă de la 1550: *Alta, iată că vi să poruncește Molifti tale, precum am văzut și porunca pre cinstitului vicarășu, numai de cât să strângi de la feți câte 6 horgoș, și de la diieci câtă 3 horgoș, și pe Blagosloveștenii să-i strângi toți banii, fără țirpă de răstanție de la popa Urătu 15 horgoș și 4 oi, numai să le pornească de la Prund ei chizeși, pentru 5 horgoș, fătul așisderea și alte răstanții să le scoți și pe Marți în 29 să le aduci la Bistrița. Aciasta poroncim. Să fii cu hristos, amin. Scris rus; 1748, mar. 23. Protopop procop, Tarci.*

P.S. la luciu de pă luncă 1 hulpe la Lupșorul 1 Hulpe iară, nedămnd hulpe Lupșorul să iei de pă dănsul 4 florinți.

*Aciastă carte să meargă foarte cu grabă pre la toți feți de diecio, banii să-i aduceți în gios, la mine, azu demineati aștepti-să. Cinstit jurat lui pop Grigore de Bârgău. Molifti Sale că sănătate să să dee la Bârgău în (an lipsă)⁵. Părerea noastră este că această datare se poate face cu aproximație pentru deceniile 8-9 ale secolului al XVIII-lea întrucât o mențiune pe o *Liturghie* din 1775, păstrată la Băsești are următoarea mențiune: *Aciastă sfântă carte ou cumpărat Homorodan Anuță pomană lui Popa Ghiporghie din Bârgău de Sus, anul 1794, din Blaju*⁶.*

Pe lângă zestrea culturală a parohiilor, zestrea bisericească sau „dos „ecclesiae”, a reprezentat pământul deținut de biserică din vechime, distinct de restul pământului parohial, intravian sau extravilan. Constituită prin consimțământul satului de a acorda spre folosință preoților o parte din pământul comun sau din donații ale unor laici, boieri, ctitori ai bisericii, zestrea bisericească a oferit adesea venituri consistente preoților. Conscriptiile secolului al XVIII-lea oferă informații interesante despre zestrea parohiilor bârgăuane. Potrivit conscripției din 1733 doar popa Flore beneficia de recoltele de pe cele 7 câble de arabil, înscrise ca *dos ecclesiae*, în timp ce conform conscrierii confesionale a românilor din Transilvania efectuată de Nicolae Bethlen în 1762 pentru localitatea Also Borgo (Rusu Bârgăului) biserica beneficia de 6 câble arabil și 4 care de fânaț. O sumă interesantă dacă luăm în considerare faptul că aici se găsesc 2 preoți uniți ce servesc intereselor a 7 familii unite, în timp ce cele

⁴ Despre trecutul acestei biserici vorbește preotul Vasile Pavel în „Istoria comunei Borgo-Bistrița de Popa Vasile Pavel” publicată de Teodor Ghițan în *Arhiva Someșană*, nr. 23/1938. La pagina 470-471 este următoarea mențiune: „Biserica gr. – ortodoxă a fost așezată în sus pe locul Băcanilor și cea unită în Strâmba pe locul Popenilor și spuneau bătrânii că înainte de militarizare nu se pomenea să fie uniți, toții erau de religie gr. – orientală și Bârgăul întreg slujia la domni Bethlen Georg, Bethlen Pal și Bethlen Laios și se ținea de Varmeghia Dăbăcii de Jos.”

⁵ Nicolae Iorga, *Scrisori și inscripții ardeleni și maramureșene*, vol. II *Inscripții și însemnări*, București, 1906, p. 136.

⁶ Idem, p. 45. Pe popa Gheorghe îl regăsim în conscripția din 1783 pentru partea de posesiune a nobilului Alexii Bethlen, la numărul de casă 39. Are statut de jeler și ocupă funcția de crainic al localității Susenii Bârgăului. Potrivit conscripției are vârsta de 58 de ani iar din punct de vedere material poate fi considerat un preot înstărit, având 1 cal, 2 boi, 1 vacă, 3 juninci și 1 porc. Deține o sesie populată și una pustie împreună cu Ignat, arabilul dând o producție de 1 câblă și ½ ferdele și fânaț de 4 ½ cubuli. Vezi *Bârgăul sub pajura imperială*, ediție de texte, tabele, studiu introductiv și note de Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Andreea Salvan, Editura Eikon, 2011, p. 230.

113 familii ortodoxe nu aveau preot. De asemenea, în sat nu exista decât o biserică, ortodoxă, cea unită fiind în curs de edificare⁷.

Situația nu este foarte diferită nici pentru Bârgăul de Sus, așa cum apare menționat în conscripție, cu filiile Joseni, Mijloceni, Suseni, Prund, Colibitza și Tiha. Conscripția menționează 14 preoți uniți la 521 familii unite, în timp ce 520 de familii ortodoxe nu aveau nici un preot. Biserici greco catolice erau 2 în comparație cu cele 5 ortodoxe, zestrea bisericească fiind de 12 câble din arabil și 9 care cu fân⁸.

⁷ Costin Feneșan, *Izvoare de demografie istorică*, București, 1986, p. 333

⁸ Ibidem.

Adrian ONOFREIU¹, Contribuții referitoare la consemnarea proprietății localităților bârgăuane în secolele XVIII-XIX

O dată cu militarizarea din anul 1783, localitățile bârgăuane au intrat și în circuitul economic reprezentat de regimul militar al graniței. Acesta a impus un mod riguros de organizare a vieții zilnice a grănicerilor, în timp de pace, cât și a celor rămași acasă, în timp de război.

În domeniul vieții economice, proprietatea funciară a reprezentat pilonul și baza care au deschis alte oportunități localităților militarizate. De aceea, posesia sau proprietatea asupra pământului - după o expresie din epocă - a devenit fundamentul de organizare și desfășurare a vieții de zi cu zi.

Tocmai datorită acestui aspect, consemnarea proprietății sub diferite modalități de înregistrare a devenit fundamentală pentru autorități sau localnici. Fie din partea autorităților militare, fie a comunităților locale, proprietatea a fost înregistrată și consemnată în amănunt. Iar după desființarea regimentului de graniță de la Năsăud în anul 1851, atenția a fost și mai mare, atât din partea noilor parteneri de dialog - autoritățile din perioada neoabsolutistă, liberală și dualistă, personificate sub denumirea generică de *erariu/stat* - cât și a comunităților locale.

Acest fapt s-a datorat unui motiv simplu, dar extrem de pragmatic, atât din partea autorităților centrale, cât și a comunităților locale: pământul, ca principal bun imobil, s-a înscris pe traiectul ascendent stimulat de desființarea relațiilor de producție feudale, prin actele succesive din perioada 1848-1854. El devine marfă, intră în circuitul de valori al economiei capitaliste, este prețuit și valorizat prin ceea ce reprezintă, *încă* principala sursă de trai pentru marea masă a celor eliberați din sistemul feudal al stărilor privilegiate².

Cu atât mai mult, s-a impus consemnarea proprietății asupra pământului în zona fostei granițe militare năsăudene. O dată cu desființarea acestui sistem, zona s-a aflat în fața unei dileme a însăși existenței ei viitoare. Cu îndreptățire a definit Vicarul Macedon Pop situația nouă și așteptările din anul 1851. „*Noi, cei ce ne-am înmulțit pe o moșioară de nu ne putem aproviziona de traiul vieții de azi pe mâine dacă nu vom avea școli mai înalte și industriale, ca să ne organizăm un alt mod de trai, o meserie, un serviciu la jurisdicțiunea civilă, pentru care acum suntem complet nepregătiți, vom fi peste puțin timp, cei mai săraci*”³.

În acest context, și zona localităților bârgăuane a cunoscut același proces de conscriere a proprietății funciare. Prima dintre înregistrări a fost făcută ca preambul al militarizării, în anul 1783⁴. Și mai interesantă a fost conscripția realizată în același an, pentru posesiunile nobiliare de aici ale familiei de grofi Bethlen. Începută la data de 7 august 1783 și încheiată în data de 17 octombrie a aceluiași an, conscripția Văii Bârgăului s-a făcut la ordinul împăratului Iosif al II-lea, printre altele, din motivul că proprietarii de atunci ai comunei Bîrgău, membrii familiei Bethlen, nu posedau acte urbariale în regulă, și atunci trebuia reglementată această situație printr-un inventar, precum și pentru a se avea o situație clară a familiilor militarizate.

Conscripția se particularizează prin faptul că a fost constituită din înregistrări distincte, reprezentând părțile posesionare ale membrilor familiei Bethlen, după cum urmează: Alexii Bethlen, cu $\frac{5}{72}$ părți posesionare, Iosif Bethlen, cu $\frac{1}{36}$ părți posesionare, Ladislau Bethlen, cu $\frac{1}{18}$ părți posesionare, Nicolae Bethlen, cu $\frac{1}{36}$ părți posesionare, George Bethlen, cu $\frac{1}{4}$ părți posesionare, Adam Bethlen, cu $\frac{1}{18}$ părți posesionare, și Paul Bethlen cu $\frac{1}{4}$ părți posesionare.

În document sunt descrise cele două categorii preponderente ale populației de aici, iobagii și jelerii, raporturile acestora cu stăpânii feudali, starea de productivitate a pământului, înzestrarea fiecărei sesii, la nivel individual și la cel comunitar, prin mori, pive și alte bunuri comune.

¹ Adrian Onofreiu este dr. în istorie, Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bistrița - Năsăud

² Pentru cadrul general al evoluției societății transilvănene după Revoluția de la 1848-1849, vezi Iosif Marin Balog, *Dilemele modernizării. Economie și societate în Transilvania, 1850-1875*, Cluj-Napoca, 2007.

³ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 20/1851, pag. 91.

⁴ Descrierea în amănunt a hotărului „Bârgăului” la militarizare în *Bistrița Bârgăului. Contribuții documentare*, volum îngrijit și adnotat de Mircea Gelu Buta și Adrian Onofreiu, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010, document nr. 1, pp. 57-61.

În concluzie, conscripția oferă imaginea voinței domnilor referitor la impunerea fiscală a localnicilor, a statutului populației locale, în majoritate iobăgesc, a obligațiilor și veniturilor acestora⁵.

La câțiva ani de la înființarea confiniului militar autoritățile au evaluat potențialul zonei Bârgăului, prin consemnarea scrisă a proprietăților acestora. Păstrate ca documente în arhive⁶, documentele conțin în amănunt, descrierea granițelor pentru părțile de munți, a principalelor subdiviziuni, a condițiilor microclimatice, cât și a capacității de producție pentru hrana animalelor.

Spre exemplificare, muntele *Dălbidan*, aparținând localității Prund, era situat „în partea sudică a Munților Bârgăului, cu o înălțime de 1.697 m. Granița acestui munte se începe în *Dealul Bozghi* și de aici merge în dreapta în râul *Panu*, de aici în sus, până la *Colbi*, la posesiunea lui Lupu Măjer din Bistrița, de aici în sus, pe râul *Aurariu*, până în *Vârful Struniorului*, unde se împreună cu muntele *Bistricioara*; de aici, pe *Șdeabul Sgârcea* în jos până în râul *Dornișoara*; de aici, în stânga prin pădure în jos, între *Buba* și acest munte, până în *Opcina Terhei*, în *Tarnița*; de aici în jos, pe *Izvorul printre Haturi* până în pârâul *Izvorul Lung*; de aici în jos până unde se întâlnește *Dealul Bozghi* cu *Izvorul Lung*, apoi de aici, până la punctul prim.

După ce enumeră și părțile principale: *Terha*, *Prislopul Dălbidanului*, *Prelucile lui Șoinac*, *Piciorul Sterpelor* și *Piciorul Tomnaticului*, descrierea consemna și caracteristicile fizico-climatice astfel: „o parte e curată, o parte e pietroasă, o parte plană și o parte prețipisă. Peste tot e un munte foarte comod și cu apă de ajuns. În *Terha* se pot face 80 de care ordinare de fân”⁷.

O altă descriere, pentru muntele *Breaza* al localității Bistrița Bârgăului, consemna în plus față de cea mai sus citată, faptul că „o jumătate din acest munte e câmp, cealaltă parte e pădure de brad și sabie, e pășune de mijloc din cauza mocirlelor. Pentru oi este apă de ajuns, dar pentru vite mari nu și acestea trebuie mâunate la apă în hotarul Uifălăului⁸, la pârâul *Izvorul Budăcel*, care nu e departe, dar din cauza cărărilor, e greu pentru vite. Pășune pentru 1.200 de oi în 2 luni și pentru 200 boi, ½ lună”⁹.

După desființarea regimentului în anul 1851, înregistrarea proprietăților funciare devine mai densă și concretă.

O primă înregistrare a avut loc în anii 1851-1852 și a fost făcută la inițiativa autorităților statului de atunci.

Introdusă în monarhie prin *Patenta* din 4 martie 1850, conscrierea a fost făcută cunoscută în Transilvania prin *Publicarea* din 2 aprilie 1850. Scopul actului era acela de a se introduce și aici un sistem după care urma să se facă o egală distribuie a greutăților publice la toți proprietarii de pământ, print-o dreaptă contribuțiune. Responsabilitatea pentru realizarea conscrierii revenea – în primă instanță – *comitetelor comunităților*, urmând a fi verificate și îndreptate de autoritățile statului. Ca bază erau considerate măsurile autentice cauzate de segregări și comasări, conscrierile și descrierile, chiar neautentice¹⁰.

Realizate pentru toate localitățile din arealul fostului regiment de graniță, aceste consemnări cuprind - acolo unde s-au păstrat - descrierea hotarelor, cu ramurile de cultură, calitatea fiecărei sole de

⁵ „Oglinda” tabelară a conscripției în *Bârgăul sub pajura imperială*, volum îngrijit și adnotat de Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Andreea Salvan, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011, pp. 177-336.

⁶ Serviciul județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, d. 53/1796; în continuare. A.N.B.-N., fond...d....Vezi și anexa nr. 1.

⁷ Nestor Șimon, *Dicționar toponimic*, volum îngrijit de Ioan Mureșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2007, p. 99.

⁸ Azi, Corvinești.

⁹ *Ibidem*, p. 71. În amănunt, au fost consemnate împărțirile consecutive ale munților din 1770, 1796 și 1807. Aceasta din urmă a fost consemnată în cărțile funciare întocmite în anul 1838, pentru fiecare localitate a regimentului; apud. Nestor Șimon, „Proprietatea comunităților”, manuscris, la A.N.B.-N., colecția *Iulian Marțian*, dosar 10, f. 33-42. Vezi și anexa nr. 2.

¹⁰ „Publicarea nr. 25 a c.r. Guvernator civil și militar din 2 aprilie 1850 în privința prea înalt mandatei introduceri a unui provizor pentru contribuțiunea după pământuri în Transilvania” în „Foaia legilor provinciale și a Guvernului pentru Țara de Coroană Transilvania”, dăruabul IV, estrădat și trimis în 30 aprilie 1850, pp. 37-39; vezi și „Instrucțiunile” sub titlul „Instruktion für Ausführung der Grundertrags=Erhebungen für daß mit dem allerhöchsten Patente vom 4 März 1850 angeordnete Grundstener=Provisorium, Kronstadt, Gedruckt bei Johann Gött, 1850, 51 p, în A.N.B.-N., fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, d. 9/1838-1863, f. 73-99.

pământ, cantitatea și calitatea recoltelor obișnuite, modul de lucru a pământului, indicarea plantelor cultivate¹¹.

O altă situație a acelorași descrieri a fost cea în care s-a consemnat în amănunt hotarul fiecărei localități. Aici, în aceste documente, hotarul „curge” după un tipic și o înșiruire cunoscută doar de oamenii locului. Ei sunt cei care-l „povestesc”, îl umanizează, îl „sucesc”, arată că merge, ba „oblu, în vale”, ba, „suie” pe spinarea vreunui deal sau coastă de munte, când spre răsărit, când spre apus sau miazănoapte. Repere importante pentru acele timpuri erau unii arbori deosebiți, movile de piatră sau pământ însemnate cu diferite semne specifice, pâraie sau izvoare de ape, diferite forme de relief; lungimea era de ordinul sutelor de pași, iar toate acestea defineau faptul că hotarele se „grănițeau” între ele¹².

A fost identificată o astfel de descriere și pentru localitatea Tiha Bârgăului. Aici, după ce au „călcat” întreg teritoriul hotarului, la data de 30 mai 1851, membrii comunității au transpus într-un document tot ceea ce au identificat ca fiind granițe ale hotarului. Descrierea începea în locul unui triplex confinium, între Tiha, Bistrița și Prund, pe *Podereiul Piscului*, de unde urmează cursul, „grănițându-se, cu cel al Leșului și Ilvei Mari, din teritoriul fostului regiment de graniță, apoi cu localitatea Pilugani, din Bucovina și revine la localitățile Mureșeni, Prund și Bistrița Bârgăului.

Interesante sunt unele aspecte particulare, cum ar fi măsurarea anumitor porțiuni de graniță cu timpul necesar pentru parcurgerea lor: o jumătate de ceas, un ceas, un ceas și jumătate; în alte locuri, s-a utilizat lungimea măsurată de pasul omului: 600, 800, 2.000 de pași. Granița urcă, coboară, urmează trasee bine definite și îndeobște cunoscute de localnici, când spre răsărit, când spre sfîntit, când spre miază noapte. Abundă de asemenea denumiri toponimice, reprezentate fie de forme de relief, fie de denumiri de plante sau animale. Într-un final, spre sfîntit, „Pe Poderei, 2.800 de pași depărtare până la movila ce s-a făcut la începutul hotarului, pe locul lui Vasile Uifelean, și aici s-a și sfîrșit granița hotarului Borgo-Tiha”¹³.

Au trecut doar câțiva ani și, în contextul disputei dintre erariu și localitățile din fostul regiment de graniță pentru proprietate, autoritățile de atunci au întocmit un amplu document, care argumenta punctul lor de vedere. Sub forma unui contract și expertiză referitoare la segregarea¹⁴ proprietăților în fostul Regiment grăniceresc II român, în capitolul I este prezentat Dominiul Bârgăului cu 8 localități și 20 de pășuni alpine.

În scurta introspecțiune istorică, sunt prezentate argumentele pentru care acesta era considerat un domeniu al familiei Bethlen. Apoi, sunt descrise prestațiile la care supușii erau îndatorați în favoarea stăpânului feudal. „Supușii trebuiau să îndeplinească anual 17 robote manuale și de trei ori pe an, un serviciu de cărașie de 4 zile—precizează documentul—și s-au plătit anumite dări în natură. Inquilinii trebuiau să plătească jumătate din prestația lor, la care se adăuga de la toți zeciuiala și, de la morile de măcinat, 1 florin, iar de la taxele de pădurit, 30 cruceri”.

Pe acest domeniu, sunt analizate statutul proprietăților alodiale. În primul rând, cele din intravilan, care se concretizau, spre exemplu, în *Mijloceni*, într-un „teren al crășmei aparținând grofului Paul Bethlen, apoi un teren al casei curiale, aparținând părții de proprietate a lui Alexius Bethlen și un teren al crășmei lui Adam Bethlen”. Sunt identificate, atâtea câte erau, terenurile comunale. Astfel, în

¹¹ Vezi acest mod de descriere, identificat până în prezent pentru localitățile Ragla și Mocod, la Adrian Onofreiu, „Contribuții documentare privind caracterizarea hotarului satelor nășăudene la mijlocul secolului al XIX-lea”, în „Studii și cercetări etniculturale”, Bistrița, XII, 2007, pp. 179-187; în continuare, S.C.E.B.

¹² Asemenea descrieri s-au identificat până acum pentru Maieru – A.N.B.-N., colecția *Virgil Șotropa*, d. 181/1, f. 176-182, Nepos – Idem, fond *Administrația fondurilor grănicerești nășăudene*, d. 9, f. 1-4, muntele *Dieci* a localității Maieru – Idem, colecția *Virgil Șotropa*, d. 181/1, f. 67-7, muntele *Piciorul Oncului* sau *Lala* – ambii, ai localității Leșu, Idem, fond *Anton Coșbuc*, d. 209, f. 1-2; 4-5.

¹³ Ioan Băca, Adrian Onofreiu, „Aspecte particulare privind modul de delimitare a unei entități administrativ-teritoriale din cadrul Districtului nășăudean. Studiu de caz: comuna Tiha-Bârgăului”, în „S.C.E.B.”, XII, 2007, pp. 189-196. O mențiune despre existența aceluiași gen de document și pentru localitatea Bistrița-Bârgăului în *Bistrița Bârgăului. Contribuții documentare*...document nr. 26, poziția 7, p. 249; la fel, protocolul din 15 iulie 1851 despre hotărârea felurilor de cultură, poziția 8, descrierea felurilor teritorii din 10 mai 1851, poziția nr. 9 și protocolul despre clasificarea pământurilor din localitatea Bistrița Bârgăului, din 16 iulie 1851, poziția nr. 10, în *Ibidem*.

¹⁴ Separare, delimitare a proprietății între erariu=stat, pe de o parte și alți proprietari, persoane juridice sau fizice.

Prund, „2 terenuri comunale, și anume *Podireiul de Sus* și *Podireiul de Jos*, pentru care s-a plătit la militarizare”.

Dintre regalii, exclusiv numai familia grofului Bethlen a putut exercita dreptul de crâșmărit. În timpul administrației economice militare, conform paragrafului 75 al patentei de înființare, acest drept a fost folosit în beneficiul regimentului grăniceresc năsăudean. Din acesta, mai târziu a luat ființă fondul de provente. Comisia a trecut acest drept în tot teritoriul Bârgăului, în cele 8 comune, la fisc, menținând pentru localități dreptul de crâșmărit liber, timp de trei luni de toamnă ale anului.

Sunt apoi analizate situația dreptului de morărit, vânat și pescuit, care erau lăsate în folosința localităților. La fel s-a procedat și cu dreptul de pășunat și de tăiere a lemnului din păduri, permis numai în păduri alodiale clar determinate. Dreptul de jiruire a ghinzii și a jirului a aparținut proprietarului pădurii. Folosirea izvoarelor sărate, ca și dreptul de tăiere a cărnii au fost lăsate localităților.

În continuare sunt descrise în amănunt, pădurile și pășunile alpine, în număr de 20, pe întregul teritoriu al Bârgăului. Acestea erau *Pădurea Braniște*, pășunile alpine *Tomnatic* și *Heniu*, *Muncel*, *Porcoia Mare*, cu *Dealul Ursului*, *Mirolava*, *Bucșoaia*, *Măgura Dragoteștilor*- *Dealul Senienilor*, *Ciosa*, *Frumușaua*, *Dealul Calului*, *Măgura Calului*, *Dealul Îngrădit* și *Șendroaia*, *Buba*, *Dălbidan* și *Cisoara/Viisoara*, *Bistricioara*, *Negru* sau *Breaza*, *Piatra Orbanilor* și *Zimbroya*.

Alături de această imagine este important și capitolul referitor la așa numiții munți revendicați. Aici, granița între teritoriul militarizat și provincia vecină Moldova cuprindea și teritorii montane din arealul localităților din Ținutul Bârgăului. Între munții revendicați din zona Bârgăului, aflăm *Miragi*, *Dealul Lat*, *Paltin*, *Tomnatic*, *Dealul Batoșului cu Dumitrețul*, *Petrișoara*, *Mărișel*, *Fața Gardului*, *Izvorul Buciniș*, *Haita*, *Piatra Slatini*, *Poiana Coșni*, la care s-au adăugat *Muncea Înșirați*, *Bistricioara*, *Pietrile Roșii*, *Priporu Candri*, *Dealul Îngrădit*, *Măgura*.

În concluzie, o imagine de ansamblu a dominiului Bârgăului, provenit, conform referințelor comisiei, din alodiul medieval, ca proprietate a familiilor nobiliare¹⁵. Debutul perioadei liberale a consemnat și revigorarea interesului față de proprietatea care se afla în dispută între erariu și localitățile foste militarizate.

În această direcție, o primă consemnare o aflăm în documentele emise de Comisia segregatoare de proprietate care a activat pentru teritoriul fostului regiment II de graniță românesc. Având ca bază cele 15 puncte din Rezoluția imperială din 27 august 1861 de la Laxemburg, documentele intitulate *erkenntnis/sentință*, *decizie*, *radiografiază* în amănunt situația proprietății.

În aceste documente sunt consemnate separat, cu precizarea exactă a întinderii în iugăre și stâneni cadastrali, grădinile, arabilele, fânețele, pășunile, pădurile, locurile neproductive din interiorul hotarelor; separat, munții sau părțile de munți aparținătoare satelor, dar aflați în afara hotarelor lor, cu menționarea vecinătăților; separat, diverse izvoare de venituri: mori, cârciumi, gatere, vămi, dreptul de măcelărit, de vânat, de pescuit, fiecare cu venitul, interdicțiile, reglementările lui.

Copleșesc, în primul rând, informațiile asupra pământului – principala sursă de existență a oamenilor locului, bunul lor cel mai sigur și cel mai iubit, garanția viitorului, averea spre care se îndreaptă toate eforturile familiei și ale comunităților. Pământul apare aici în toate ipostazele sale juridice: proprietate comună, biserică, preoțească, școlară, familială, în toate situațiile geografice, intra și extravilan, înăuntrul sau în afara hotarelor, de șes, de deal, de munte, de față și de dos.

Foarte interesante sunt și informațiile referitoare la bunurile colective ale satelor: păduri, pământuri, case comunale, școli, cârciumi, fireze, fierării, și, mai ales, mori; apoi informațiile asupra bunurilor bisericilor, separate întotdeauna de cele aflate în folosința preoților (porțiunile canonice), precum și cele asupra dreptului de cârciumărit, de morărit, de măcelărit, de vânat, de pescuit.

Pentru localitățile bârgăuane au fost identificate și publicate până acum *erkenntnis*-urile referitoare la Joseni, Mijloceni, Prund, Suseni și Tiha¹⁶.

Trăsătura acestor documente este aceea că ele accentuează caracterul alodial al proprietății pentru aceste localități și rezervarea dreptului de a decide, în favoarea autorităților statului.

¹⁵ Textul integral al documentului, cu adnotări și trimiteri bibliografice consistente în *Bârgăul sub pajura imperială*, pp. 65-162.

¹⁶ Textul acestora în *Contribuții documentare referitoare la situația economică a satelor năsăudene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, volum îngrijit de Simion Lupșan și Adrian Onofreiu, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2007, *passim*.

Tot în direcția interesului autorităților pentru proprietatea imobiliară se înscrie și chestionarul din anul 1864. Pornind de la întrebările propuse, au fost redate aspecte definitorii privind organizarea hotarului, ramurile de cultură, toponimia localităților și scurte date privind evoluția istorică a localităților din arealul geografic al Districtului Năsăud consemnate în răspunsurile la ancheta toponimică a istoricului maghiar Pesty Frigyes.

Sunt cuprinse aici și răspunsurile oferite de localitățile bârgăuane. Acestea au ca trăsătură dominantă sublinierea – mai mult ca pentru alte teritorii – a descendenței romane a locuitorilor, cât și descrierea amănunțită a evenimentelor importante din trecut, cu accentuarea caracterului liber al proprietății și implicit, al statutului social al locuitorilor. Fresca este completată de descrierea în amănunt a hotarului localităților, după același model deja însușit: intravilanul, hotarul localității și apoi, posesiunile îndepărtate, pășunile și pădurile alpine¹⁷.

În anul următor, 1865, cele două mari petiții, una, adresată guvernului din Cluj în luna mai și cealaltă, monarhului, în octombrie, cuprind și analiza caracterului proprietății localităților bârgăuane. Dreptului forței, invocat de autorități, localnicii îi răspund - prin reprezentanții care au participat la elaborarea celor două acte - prin invocarea forței dreptului, sublinierea caracterului aparte al dominației feudale aici și necesitatea rezolvării în justiție a problemei proprietății, nu pe cale politico-administrativă, cum impuneau instituțiile monarhiei¹⁸.

În aceeași perioadă, prin străduința unor reprezentanți devotați cauzei foștilor grăniceri, au fost consemnate în amănunt proprietățile asupra pământului. În cadrul activității de informare a factorilor decidenți, Comisia statistică a Districtului Năsăud, creată și condusă de Florian Porcius a oferit o multitudine de date în sprijinul doleanțelor adresate autorităților. Tabloul cuprindea și o „oglină” a proprietății, inclusiv a localităților din cercul Bârgăului. Era prezentată fie situația statistică a fondului funciar al localităților, pe categorii de folosință: arabil, fânaș și grădini, pășuni, păduri, neproductiv și venitul realizat¹⁹, la care se adăugau, în format separat, suprafețele pășunilor și pădurilor alpine, pe trupuri/secțiuni ale acestora; spre exemplu, pentru Prund, I – Hotarul localității; II.a) Tihuța, b) Zimbroaia; III. a) Dalbidan; b) Piatra lui Orban; sau Suseni, I – Hotarul localității, II, Buba, Dealul lui Toader și Șendroaia²⁰, sau statistica morilor, cuprinzând informații referitoare la necesarul anual de bucate pe fiecare om calculat în mierțe, felul proprietății asupra morii – privată sau de societate, forța de mișcare – apă, vânt, vapor, cai și boi, numărul pietrelor, cantitatea anuală a bucatelor măcinate în mierțe, cantitate anuală de făină măcinată – fină, de pâine, de cucuruz, țărâțe, păsat, personalul lucrător– directori și vigili, calfe, învățăcei, mașiniști și bărdași, zilieri²¹.

Toate consemnările enumerate au fost făcute, atât de autorități, cât și de oamenii locului – foștii grăniceri – pentru a susține, fiecare în felul său, poziția asupra proprietății. S-a ajuns ca în anul 1872 această problemă să-și găsească rezolvarea prin „contractul” încheiat la 12 martie, între ministerul de Finanțe de la Budapesta și reprezentanții foștilor grăniceri. În esență, acest act prevedea recunoașterea, în general, a proprietăților avute din vechime sau a celor dobândite în timpul graniței, de către toate localitățile din fostul confiniu militar.

Prin pactul din 12 martie 1872 a fost reglementată și posesiunea pentru fânaș, pădure, pășune și munți, în sensul cedării acestuia „pentru totdeauna și nerevocabil, fostelor comune grănicerești”²².

De asemenea, au fost câștigate pentru localități și fondurile școlare tot ce a fost adjudecat erariului de proprietate, precum toți munții cu pădurile și tot terenul montan de la Rodna, Dosul Poienii Rotunde, toate sesiunile vacante, toate locuințele de proveniență din Năsăud și din cercul Borgo-Prundului, cu grădinile lor, și alte intra și extravilane, asemenea, drepturile regale de

¹⁷ Simion Retegan, *Satele năsăudene la mijlocul secolului XIX*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2002.

¹⁸ Textul celor două acte, alături și de cel al petiției din 1868, care sintetizează cererile locuitorilor în condițiile noi de după *Außgleich*-ul din 1867, în *Contribuții documentare referitoare la situația economică...* pp. 117-205; 229-248.

¹⁹ Adrian Onofreiu, *Districul Năsăud (1861-1876)*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2010, tabelul nr. 16, pp. 402-404.

²⁰ A.N.B.-N., fond *Districul Năsăud*, d 77, *passim*.

²¹ Adrian Onofreiu, *Districul Năsăud...* tabelul nr. 19, pp. 409-411. O sinteză a evoluției problemei proprietății în perioada Districtului Năsăud la Adrian Onofreiu, „Structura și organizarea proprietății funciare în zona rurală a Districtului Năsăud (1861-1876)”, în *Relația rural-urban: Ipoteze ale tradiției și modernizării*, coordonatori Iosif Marin Balog, Rudlof Gräf, Ioan Lumperdean, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010, pp. 427-444.

²² Textul la Victor Onișor, *Legile grănicerilor năsăudeni*, Bistrița, 1905, p. 53-58.

cârciumărit și morărit din cercul Borgo-Prundului și Monorului, așa încât erariul, cu drept de proprietate – se arată într-o circulară vicarială - „*nu are nici o palmă de pământ în acest District* (s.n.)”²³.

Aplicarea practică a acestui contract s-a făcut prin ordinul Ministrului de Interne de la Budapesta, din 5 mai 1872, nr.12.796. Au fost numiți, pentru transpunerea averilor la comune și fonduri, comisarii Gustav Groisz și Gustav Böhm, care au și transpus toate drepturile și bunurile imobile, comunelor din District și fondurilor școlare, spre scopuri școlare și comunale.

Actul practic de predare-preluare s-a desfășurat în vara anului 1872. Comisia alcătuită din comisarii mai sus menționați, a sosit la Năsăud în ziua de 18 iunie 1872 și a început procesul de predare către cei patru reprezentanți ai fondurilor școlare și reprezentanților localităților - câte doi pentru fiecare localitate. După ce s-a explicat conținutul actelor de predare-preluare, s-a trecut la activitatea practică în teren.

În 24 iunie, comisia a predat, la *Prundu-Bârgăului*: reședința locotenentului din localitățile Rusu-Bârgăului și Mureșeni, a căpitanului, din Tiha Bârgăului; în Bistrița-Bârgăului, următoarele proprietăți: reședința maiorului, supra - locotenentului, medicului, casa de vamă la Tihuța; în Susenii-Bârgăului, reședința supra-locotenentului; în Joseni și Mijloceni, sesiunea căpitanului și alte imobile pentru școală. În final, în 27 iunie, la Năsăud, s-a constatat că au fost predate celor îndreptățiți edificiile și posesiunile din Districtul Năsăudului, aflate încă în proprietatea erariului și, că toate drepturile de proprietate ale statului asupra pădurilor și pășunilor, aflătoare pe hotarul acelor comune, „sunt a se considera ca legal transpuse în proprietatea respectivilor îndreptățiți”²⁴.

Se încheia un proces lung, cu evoluții contradictorii, început odată cu actul de desființare a regimentului, proces care și-a găsit soluționarea finală în justiție, în anul 1890, când au fost retrocedați și așa zișii munți revendicați²⁵.

În acest mod, proprietatea a fost decisă în favoarea oamenilor locului, cei care de altfel o moșteneau din vechime sau au dobândit-o ca urmare a „grănițării” timp de aproape un secol. Incursiunea având ca subiect consemnarea proprietății localităților bârgăoane în spațiul temporar amintit relevă câteva concluzii.

În primul rând, această perioadă este cea care definește proprietatea, o conturează, o transferă pentru o scurtă perioadă erariului, ca apoi să fie recunoscută deplin celor în drept.

Pentru a susține această cauză, atât cei ai locului, cât și diverse autorități ale monarhiei au consemnat în varii forme conținutul și esența proprietății.

Din partea celor care și-au apărat-o, atitudinea a fost aceeași, indiferent de aria geografică a teritoriului militarizat.

Chiar dacă incluse mai târziu în acest sistem, localitățile bârgăuane s-au integrat în acesta și au avut o atitudine consonantă cu a întregului.

Din acest motiv, a rezultat o impresionantă documentație asupra proprietății, din care rezultă aplecarea și interesul pentru fiecare palmă și petic de pământ.

Descrierile umanizează aceste proprietăți imobile, astfel că ele prind viață, însoțesc pe stăpâni, le asigură hrană și cele necesare traiului și le devin ultim adăpost, în cazul morții.

De aceea, descrierile cuprind un inepuizabil tezaur de denumiri toponimice, care trădează legătura intrinsecă dintre om și natură. Mai ales aici, în zona înaltă a Munților Bârgăului, unde omul a fost în permanent contact și interacțiune cu pășunile, munții, potecile, apele, toate alcătuind un sum-um existențial.

²³ A. N. B.- N., fond Vicariatul Rodnei, d. 314/1872, f. 41.

²⁴ *Districtul Năsăud 1861-1876. Contribuții documentare*, autori Simion Lupșan și Adrian Onofreiu, Ed. Fundației „George Coșbuc” Năsăud, 2003, p.410.

²⁵ Protocolul din 10 ianuarie 1890 a reglementat chestiunea munților revendicați, prin pacea judecătorească încheiată la Bistrița și sancționată prin legea nr. XVII/1890. A fost completată prin legea XVIII/1890, despre regularea raporturilor de posesiune în comunele din fostul District al Năsăudului și legea XIX/1890, despre administrarea pădurilor comunale din fostul District Năsăud; Victor Onișor, *op.cit.* p.1 - 16; 44 - 75. Pentru detalii, vezi și *Monografia pădurilor comunale din fostul district grăniceresc Năsăud*, Cluj, 1921; Octavian Lungu, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud*, București, 1935; Gheorghe Cioc, *Pădurile comunității celor 44 comune foste grănicerești din județul Năsăud*, 1938 (mss.), la A. N. B.-N., fond *Gheorghe Avram*, d.1, 84 p.

Iar prin modul specific în care au fost realizate, aceste consemnări invită pe cei din prezent la o acțiune *participativă de retrăire a trecutului*.
Un beneficiu pentru care s-au jertfit atâtea generații !

Anexa nr. 1.

Proces-verbal

Ceea ce a ordonat Onoratul Comandament de regiment la 18 .I. pentru, cercetarea temeinică și aplanarea dreaptă a certei existente între comunele *Prund* și *Leș*, pentru îngăduința reciprocă pășunatului pe muntele *Muncel*, s-a executat de către subsemnații cu data de astăzi pe muntele *Muncel*, pe lângă citarea locuitorilor mai bătrâni din ambele comune, în felul următor:

1. Dacă a fost întocmit vreo dată actul de tranzacție amintit de Prundeni, privitor la îngăduința comună și reciprocă a pășunatului între cele două comune *Prund* și *Leșu* și, în care an, în prezența cui și prin cine ? Dacă acesta a fost dat spre păstrare ambelor părți și dacă s-a emis în dublu exemplar: Dacă acesta mai există și în a cui mâini se găsește sau au fost pierdute ? Să se descoase amănunțit, în ce fel au fost pierdute ? Dacă însă amintitul act de tranzacție s-ar mai găsi în *Leș* sau în *Prund*, atunci să fie anexat raportului, în original.

Ad. 1. Declarațiile unor săteni bătrâni din *Prund* spun, că la 2 ani după militarizarea Bârgăului s-a întocmit între ei și comuna *Leș* un act de învoială cu privire la îngăduința pășunatului pe muntele *Muncel*, că ambelor comune li s-a dat câte un exemplar (original), că cel din *Prund* a fost dat spre păstrare juratului defunct Dumitru Andreica și astfel, a ars pe urmă împreună cu casa acestuia și că al 2-lea exemplar a fost preluat cu același scop de părintele Artene din *Leș*; acestora nu li se prea poate da crezământ întrucât nu pot să precizeze anul în care s-a întocmit actul de învoială, nici pe ofițerul în a cărui prezență și prin a cărui mijlocire ar fi fost întocmit, că, dimpotrivă, părintele Artene din *Leș* un bărbat de aproximativ 80 de ani, care este foarte stimat în comună pentru onestitatea sa, este gata oricând să depună jurământ, că niciodată nu i-a ajuns în mână un asemenea act de învoială și de asemenea, și toți bătrânii care au fost atunci prezenți, declară unanim că nu au nici o cunoștință despre un asemenea act de învoială și, dată fiind împărțirea hotarului comunei *Leș*, o asemenea învoială nici nu s-ar fi putut face, fiindcă această comună își paște partea ei din *Muncel*, întotdeauna numai cu oile și astfel, în mod obișnuit, își aduce oile în sus numai foarte târziu, fiind vorba de o pășune de munte păzită (conținută) și că, până atunci, vitele cornuted ale Prundenilor, fără păstor, lăsate de capul lor, de obicei trec hotarul și pasc iarba și astfel, în fiecare an erau în ceartă cu comuna *Prund*.

2. De ce și cât de departe doresc să intre Prundenii cu vitele lor dincolo de movilele de hotar, astăzi existente.

Ad. 2. Întrucât comuna *Prund* din partea ei a pretextat lipsa de apă, i-a fost astfel voința și dorința, să i se permită a-și adăpa vitele pe hotarul comunei *Leș*, iar astfel, dacă afirmațiile lor ar fi fost întradevăr întemeiate, dat fiindcă atât în adâncime cât și deasupra apei se găsesc atât ogoare, cât și locuri de fân, nu li s-ar fi putut permite să intre în fiecare an în țarină, decât pe lângă pagube mari pentru comuna *Leș*.

3. Este adevărată pretinsa lipsă de apă de partea Prundenilor ? Se poate aceasta remedia fără încălcarea granițelor Leșenilor și în ce mod ?

Ad. 3. În imediata apropiere de plai, în pădure ceva mai la vale se găsesc pe teritoriul Prundenilor 5 izvoare de apă, dintre care trei sunt foarte bogate. Aceste 5 izvoare se unesc mai în jos în pădure și aici, comuna *Prund* ar putea să ridice 4 halaue de apă și chiar dacă ar veni o secetă cât de mare, să-și provadă vitele cu apă suficientă.

4. Ce pagubă cauzează Prundenii prin trecerea graniței Leșenilor, din cauza lipsei de apă ?

Ad. 4. După ce s-a dovedit comunei *Prund* că sunt porvăzuți cu apă suficientă, prin punerea de păzitori de boi, comuna *Leș* ar putea fi asigurată pe viitor de orice pagubă și de deplină armonie cu Prundenii.

5. Pagubele amintite s-ar putea înlătura dacă Prundenii ar pune păstori la adăpatul vitelor pe partea Leșenilor ?

Ad. 5. S-a pus în discuție deja în punctele 3 și 4.

6. Din ce motive temeinice refuză Prundenii să pună păzitori de vite pe acest munte ? Motivele invocate există oare întradevăr și astfel, ar putea fi invocate ?

Ad. 6. Comuna Prund a voit să susțină că vitele lor cornute din cauza gropilor multe, precum și din cauza regiunilor apropiate de neumblat, nu ar putea fi adunate în cireadă fără a le expune primejdiei ca una sau alta să cadă, însă, după ce dimpotrivă, li s-a dovedit că totdeauna vita fără pază este expusă la pericole mai multiple și, chiar și fiarelor sălbatice și că, în ținutul Someșului sunt încă rânduiți păstori, cu toate că aici sunt regiuni mai multe și mai periculoase și că astfel, delegații Prundenilor ar trebui să se rușineze ei însuși pentru pretențiunea lor nedereaptă, atucni ei au promis că pentru asigurarea graniței Leșenilor, ei vor pune pe viitor oameni de încredere ca păzitori la vite și că vor clădi pentru aceștia și colibă pe muntele *Muncel*.

Sugnatum, Suseni, la 22 mai 1795.

Prezenta învoială se confirmă cu complectarea că pe viitor ambele comune Prund și Leș să se țină de ea și că, mai ales Prundenii să se ferească de a servi Leșenilor motive pentru noi plângeri din cauza deteriorării hotarului communal, pentru care motiv ei vor pune la izvoarele situate pe teritoriul lor halaele necesare pentru adăpatul vitelor, vor angaja oameni de încredere ca păzitori de vite, conform punctului 6 al acestui act și vor construi pentru aceștia pe muntele *Muncel* o colibă. Fiecăruia dintre părțile litigante i se predă câte un exemplar al acestui act de învoială, care urmează să fie păstrat la comună cu toată grija.

Signat, Năsăud, la 14 iulie 1795.

A.N.B.-N., fond *Anton Coșbuc*, d. 106, f. 10-15.

Anexa nr. 2.

Proces-verbal

Care a fost dresat în urma ordinului Onoratei Comande a Regimentului din 24 iunie 1840 X 645 ½ /1960, referitor la poiana de 15 căruțe de fân de pe hotarul comunei Leș, aparținând celor trei grăniceri din Tiha.

La 1 iulie 1840 subsemnata comisie s-a deplasat la fața locului numit *Poiana Bondarului*, procedând la următoarele, după ce s-a făcut recunoașterea împrejurimii.

1. Suprafața pentru 15 care de fân sau 10 jug. și 5 stj² pentru cei trei grăniceri Mihail Sas, Pantelimon Bondari și Ion Dologa a fost determinată, măsurată și marcată astfel:

La est de marginea hotarului *Izvorul Porcoieșului* în sus, în jurul unei tufe de fag s-a pus o movilă de pământ; mai în sus, între două văgăuni, în jurul unui măr, a doua; la poala dealului, înspre deal, a treia movilă; la colțul aceluiași deal, în camp deschis, a patra; de acolo, de-a curmezișul spre vest, în mijlocul câmpului deschis, a cincea; spre sud, al colț la a doua poală a dealului, deasupra cpastei râpoase, a șasea; de acolo mai jos, la aceeași poală, nu departe de marginea pădurii, în jurul unui fag lipsit de crengi, a șaptea; mai jos, în aceeași direcție, pe lângă o movilă mai însemnată, mai la vale, pe camp deschis, a opta; în sfârșit, în aceeași direcție, nu departe de pâraul din *Tarnița Porcoieșului*, pe câmp deschis, a noua și ultimă movilă din pământ și piatră.

2. Acest pământ care e înăuntrul hotarelor marcate și descrie, a fost măsurat și împărțit celor trei grăniceri din Tiha, Mihail Sas, Pantelimon Bondari și Ion Dologa, în conformitate cu conținutul urbarial și anume: spre sud, grănicerului Ion Dologa, o parte pentru 7 care de fân sau 4 jug. 1.069 stj.², între vecinii, la dreapta, marcația descrisă, respectiv pământul communal al localității Leșu; stânga, Mihail Sas; la mijloc s-a dat grănicerului Mihail Sas partea pentru 4 care de fân ori 2 jug. 1.068 stj.², între vecinii, Ion Dologa dreapta și Pantelimon Bodnari, la stânga; a treia parte, s-a dat grănicerului Pantelimon Bondari, tot pentru 4 care de fân ori 2 jug. 1.068 stj.², între vecinii, dreapta, Mihail Sas, stânga, pământul comunei Leșu, respect coasta de la poala dealului.

3. Pământul rămas care revine comunei Leșu în această zonă, constând din 36 jug. 1.018 stj.² de livezi ori 54 care de fân, e marcat de asemenea la fel în toate părțile la marginea pădurii, ca să se previe lăzuirea acestui pământ din partea arendașilor. Granița acestui pământ care acum a revenit comunei Leșu este, la est, marginea hotarului pâraului *Porcoieșului*, iar la nord și sud, pădurea.

4. Pentru a evita în viitor erori, comuna Leșu roagă ca aceste pământuri să fie înregistrate în urbaniu sub această denumire nouă: *Piciorul sub Tarnița Porocoiului*, respectiv, *Poiana Bondarului*.

5. Semănăturile de orz de aporximativ 20 jug. făcute pe hotarul acum pomenit al comunei Leșu, să rămână în anul acesta celor trei grăniceri din Tiha, urmând să strângă recolta nestingheriți, precum și fânul produs în anul trecut și rămas nefolosit, la fel și clădirile de gospodărie, care pot fi dărâmate și transportate sau cedate celor din Leșu, după bună învoială.

6. Pentru ca să poată fi ținută totdeauna în evidență movilele ridicate, acestea să fie reânnoite în fiecare an, sub supravegherea unei comisii bilateral comune, care se va deplasa la fața locului, iar comunei Leșu, cât și arendașilor și celor trei grăniceri din Tiha, să le fie interzis cu strictețe să-și facă stricăciuni unul altuia, prin vite și prin oi, fiecare parte să rămână netulburată, în posesie.

7. Celor trei grăniceri din Tiha, care sunt dotați cu pământul arătat mai sus, să le fie permis să taie copacii și tufișul care se află pe partea lor, respective, înăuntrul semnelor de hotar, ca să poată astfel să ajungă la venitul deplin.

Drept care s-a dresat și s-a semnat procesul-verbal de noi, membrii comisiei.

Signatum Poiana Bondariului, la 1 iulie 1840.

Din partea comunei Leșu: Ioan Solcan, Maftei Artene, Grigore Dragotă, Alexa Gălan, Paul Artene, Macavei Solcan, bătrânii satului; Vasile Precup, Cifor Cilip, estimatori; Larion Dragotă, pădura; Natu Presecă, primar.

Din partea comunei Tiha: Toader Serețan, estimator; Constantin Rânziș, estimator; Eremie Răzvanță, Vartolomei Raț, jurați.

Pioraș Constantin, locotenent; Petre Tanco, plutonier.

Ibidem, f. 60-61.

Liviu PĂIUȘ, *Someșeni în vâltoarea revoluției de la 1848-1849*

Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania a avut aspectele ei specifice determinate de condițiile istorice și sociale ale acestui pământ românesc. „Revoluția de la 1848-1849 a fost fără doar și fără, unul dintre cele mai importante momente ale istoriei moderne nu doar în istoria românilor ci și a altor popoare din spațiul central sud-est european”¹

Ea a cuprins întregul pământ românesc, indiferent cine era puterea care-și exercita influența sau puterea, ea s-a constituit strigătul de dreptate socială ca desființarea iobăgiei, dar și a „recunoașterii națiunii române ca egală în drepturi, a admiterii limbii române în administrație și justiție” și a avut, pentru Transilvania, și o condiție deosebită aceea a nerecunoașterii unirii Transilvania cu Ungaria și în ceea ce privește pe grăniceri ei să „devină gărzii naționale și numirea de ofițeri români în regimente”²

Populația românească, dirijată de intelectualii români a trăit și a luat parte, într-un fel sau altul, la aceste evenimente care au marcat istoria României. Unele aspecte dispersate sunt evocatoare pentru starea de spirit a românilor ardeleni în această privință, ele dau culoare evenimentelor la care au participat și au plătit cu viața această dovadă de devotament.

Ne referim la fapta a doi oameni care și-a dau viața pentru cauza națiunii române din Ardeal. Nu aportul lor în desfășurarea faptelor contează, ci dorința lor de a se sacrifica în folosul poporului din Ardeal.

După cunoștințele noastre, prin studierea unor importante lucrări care privesc activitatea populației și a regimentului grăniceresc în anii revoluției³, așa cum afirma și autorul articolului care descrie faptele lor că: „și-a ales două persoane, despre care istoricii nu fac amintire. E drept că, dacă nu au fost împodobiți cu titluri mari, dar faptele lor trebuie date urmașilor”⁴.

Prezentarea participării lor la Revoluția din 1848/1849 este redată într-un articol apărut în „Foaia poporului”, de la Sibiu, din iulie 1897 și semnat „Mihu din Ardeal”.

Autorul este un bun portretist, reușind să creioneze portretul fizic al lui Savin Mușină, unul din cele două persoane despre care vorbește autorul articolului: „Savin Mușină a fost om de statură uriașă, era mai înalt de un stânjen, iar mâinile lui erau foarte groase. De tânăr a fost luat în regimentul grăniceresc de la Năsăud, unde servi cu credință Scăpat de slujba militară, el se făcu măiestru de lemn. Era lemnar și edifica case.” Voinicia lui iese în evidență în această meserie căci: „la edificarea caselor lucra numai el singur, nevând nevoie de ajutorul cuiva. Cu brațele lui puternice ridica cununile, bârnele și căpriorii casei, iar în luptă dreptă da piept cu 6-8 oameni”.

Viața liniștită acestui Savin Mușină, care la 1848 avea vreo 40-50 de ani, ia o întorsătură neșteptată: „La știrea că ungurii au cotropit și pustiit o parte a pământului grăniceresc în urma respingerii lui Urban care era în ținutul Bârgăului. Urban nu putea face mari mișcări, fiindcă nu prea avea oameni mulți și arme cu munițiune. Ce e drept, oameni i s-au pus în slujbă destui dar o parte a armelor, înainte de răscoală, i s-a cerut să le dea gardei ungurești. Așa și cloparii lui Savin Mușină și soții, în lipsă de arme, se înarmară cu câte un par de stejar smuls din vreo vie a sașilor. La Borgo-Prund, grănicerii susținuseră nu cu puteri deopotrivă o luptă foarte mare în urma căreia Urban se retrăsese către Bucovina. Savin Mușină însă nu părăsi locul de luptă. Se postă la un pod numit „Podul Tureacului”, în

¹ Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu: *Revoluția de la 1848-1849 în zona regimentului grăniceresc năsăudean*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2003, p. 7

² Acad. Dan Berindei (coord): *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 263

³ Ne referim la unele lucrări apărute recent:

a.) Ion Bolovan, Adrian Onofreiu: *revoluția de la 1848-1849 în zona regimentului grăniceresc năsăudean*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2002;

b.) Karl Klein: *Istoria de arme a regimentului cezaro-crăiesc de infanterie nr. 17 național român transilvănean*, în: Adrian Onofreiu, Ion Bolovan: *Contribuții documentare privind istoria Regimentului Grăniceresc Năsăudean*, Editura Enciclopedică, București, 2006

c.) Nestor Simon: *Starea regimentului și evenimentele din anii 1848-1849*, în: Ioan Mureșan (coord.): *Arhivele – mărturii ale trecutului*, Editura Mesagerul, Bistria, 2007

35 Florian Porcius: *Istoricul Ținutului Grăniceresc al Năsăudului*, editor prof. Liviu Păiuș, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2005.

mână cu un par de vie și pe când tăciunarii ce erau în stare a face „fapte vitejești” (de a aprinde biserici) treceau în șir de patru pe pod, pentru a-l urmări pe Urban, Savin Mușină cu trei (3) lovituri ca fulgerul a culcat la pământ pentru totdeauna trei (3) șiruri de câte patru, adică doisprezece (12) unguri. În urma acestora el a căpătat trei răni căzând la pământ. Era seară când a căzut și a doua zi târziu a murit”.

În cel de-al doilea caz este vorba tot de un fost grănicer, Toma Ureche. Acesta nu participă la lupta cu ungurii ci cade victimă furiei acestora. Autorul articolului face o radiografiere a „faptelor vitejești” ale ungurilor, privind crimele care sunt puse în seama românilor, uitându-se că ungurii au fost cei care prădau satele somesene.

Autorul vorbește, la început, despre viața acestui fost grănicer: „În anul 1848, Toma era în vârstă de 50-60 de ani și era dascăl comunal în Poiana. Ca tânăr a servit în regimentul grăniceresc, unde s-a ridicat până la rangul de „gefreiter”. La strigătul dureros: „Urban e urmărit!”, deși ostaș bătrân și eliberat din armată, își luă uniforma, ce de demult nu o îmbrăcase și porni la Bârgău. Pe când el ajunsese pe jos, lupta dintre grăniceri și unguri curgea. Ostenit, dascălul Toma bea un pic de vinars și porni fără altă armă decât bâta de călătorie, către focul luptei. Fiindcă nu se putea strecura printre unguri sta nehotărât în loc, deși plumbii cădeau în jurul lui ca ploaia.

Spun unii, că în mijlocul plumbilor el era nepăsător, fluiera încet. În urmă văzând că înnoptează se duse la un om din Borgo-Prund și se culcă. Peste noapte ungurii au dat peste el și văzându-l în uniformă îl luă și îl duseră înaintea comandantului suprem. Comandantul suprem, fără pic de judecată, a poruncit să fie dus cu puterea lângă fabrica de hârtie, unde îndată a și fost împușcat, ca un dobitoc ! Pe preot nu l-au lăsat să-l însoțească și să-l binecuvinteze. Iată deci un fapt făcut de un general”.

Cele două fapte nu aduc schimbări de ordin tactic în luptele cu ungurii la Bârgău, dar arată patriotismul unor oameni simpli gata să se jertfească pentru o cauză nobilă.

Viorel Rus, Bistrița Bârgăului, Mureșenii și Tiha în tabelele statistice ale vicarului Grigore Moisil din anul 1863

În ziua de 12 martie 1863, vicarul Grigore Moisil trimitea preoților greco-catolici subordonați din fostele comune grănicerești circulara nr. 84 având ca obiect strângerea de informații necesare scrierii istoriei fostului Regiment Grăniceresc al II-lea Român Năsăudean.

„Sunt 10 ani – scria vicarul – de când se tot vorbește că se va compune Istoria Regimentului nostru și nimenea nu se apucă de dânsa să o compue.

Acum s-au împlinit 100 de ani de când s-a militarizat Regimentul Năsăudului, iar în 12 mai 1863 se împlinește un secol de când părinții noștri au pus cel dintâi jurământ sub flamura împărătească ca grăniceri. Se cade dar astăzi a o serba de către fii acelor grăniceri și datele de lipsă le vom compune în istorie.

Pentru aceea se află cu cale ca datele să se culeagă încă până se mai află veterani cu servicii și umblați prin taberi.

Pentru aceea am compus formularul alăturat care cu aceea adaugere vi se trimite ca Rubricile să le umpleți cu cea mai mare scumpătate.

Fraților, întrebați de cei mai bătrâni și datele până în 12 april a. c. să le trimiteți.”¹

Formularul era intitulat *„Tabella Statistica preste individii din teritoriulu fostulu alu II-lea Regimentu Romanu de Granitia, acumu Districtulu Naseudului, esiti din scolele nasaudene și aplicati in oficiu in decursu de 100 ani”*. Răspunsurile primite la vicariat din 21 de parohii se păstrează în fondul Vicariatul Rodnei, dosar 183/1863, filele 5-68 și 73-79.²

Sunt notați în tabele, nominal, oamenii de seamă originari din fiecare fostă comună grănicerească - morți (+) sau în viață - școliiți în instituțiile de învățământ grănicerești năsăudene, cu profesiile, funcțiile și statutele pe care le-au avut, sau le aveau în anul 1863.

În coloane separate sunt înscrși preoții și personalul bisericesc ajutător - feții, diecii și curatorii; docenții (învățătorii) școlilor normale triviale, ori comunale; ofițerii - stabali (de stat major) de la gradul de maior în sus, superiori - locotenenții, căpitani și subofițerii - caporalii, sergenții și strajameșterii (sergenții majori).

Urmează coloanele oficialilor militari - furierii din cancelariile militare, ale oficialilor districtuali - canceliștii (funcționari din administrația districtului) și juzii cercuali (funcționari administrativi pentru cercuri) și a onorațiilor - oameni cu pregătire deosebită, dar fără slujbe salariate sistematic, precum practicanții și diurniștii.

Se precizează separat, pentru fiecare ofițer, dacă a servit în graniță, a servit în regimente de linie și dacă a fost în războaie³.

Informații deosebit de bogate cuprind și cele 5 coloane din tabele ce fac referiri la anul înființării fiecărei comune și numărul locuitorilor în anul 1863, contribuția în oameni la războaie în anii regimului grăniceresc, dintre care numărul morților, răniților și decorațiilor; numărul feciorilor dați ca soldați în regimentele cezaro-regești de linie după desființarea, în anul 1851, a regimentului grăniceresc năsăudean și oamenii din fiecare comună ce se aflau în servicii în anul 1863, ca preoți, docenți, ofițeri, oficiali militari, oficiali civili și onorațori.

De pe Valea Bârgăului, avem privilegiul de a se fi păstrat tabelele de răspuns la circulara vicarului Moisil: din **Bistrița Bârgăului** - sub semnătura preotului local Cifor Cioanca, datat 11 mai

¹ Arhivele Naționale, Serviciul județean Bistrița-Năsăud, fond *Emil Precup*, inv. 54, f. 125-126 (în continuare A.N.S.J.B-N.).

² Nu am găsit tabelele de răspuns din toate parohiile, foste componente ale vicariatului. Știm cu certitudine că au existat, pentru că în același fond și dosar unde am găsit cele 21 de tabelele există adrese de însoțire a trimiterii unora dintre ele la vicariat și în plus, în anumite lucrări, se fac referiri cu privire la cercetarea unora dintre ele în perioada păstrării tabelelor la Arhivele Statului din Năsăud.

³ Completarea tabelelor s-a făcut în baza unor indicații amănunțite date în partea a doua a circularei vicariale, *Ibidem*, f. 126.

1863; din **Mureșenii Bârgăului**, sub semnătura aceluiși preot Cifor Cioanca - administrator parohial, datat 1 mai 1863 și din **Tiha Bârgăului**, sub semnătura preotului Moisa Pop, datat 8 aprilie 1863⁴.

Iată principalele informații pe care le aflăm din tabele în legătură cu fiecare dintre cele trei localități și însumat, redactate și într-un centralizator pus la sfârșitul prezentului material:

1. Despre Bistrița Bârgăului:

- S-a constituit ca unitate administrativ-teritorială de sine stătătoare în anul 1787, iar în anul 1863 avea 1692 de locuitori.
- În perioada graniței, din localitate au studiat în școlile născudene 68 de tineri, calificându-se după absolvire: 9 preoți, 3 învățători, 12 cantori bisericești, 4 ofițeri superiori și 40 subofițeri, toți militarii au fost în serviciu în graniță, iar 4 fuseseră în război.
- Au participat în campanii militare 387 de grăniceri, dintre care s-au întors acasă 295 și au murit 92. După desființarea regimentului grăniceresc au fost încorporați în regimente de linie 135 de feciori, iar în anul 1863 se găseau încorporați 45 de feciori.
- În anul de referință 1863 erau în serviciu din localitate 2 preoți, 2 dascăli, 2 ofițeri, 1 oficial militar, 1 oficial civil.

2. Despre Mureșenii Bârgăului:

- A devenit localitate de sine stătătoare în anul 1805, în 1863 având 629 de locuitori.
- În cei aproape 100 de ani de grănicerie din localitate au urmat și absolvit școli născudene 5 tineri, din care au ieșit 2 preoți, 1 învățător și 2 subofițeri.
- Pe câmpurile de luptă în timpul graniței au participat 148 de grăniceri, din care au murit 18.
- În anul 1863, erau în activitate 1 învățător și 2 ofițeri, originari din Mureșeni.

3. Despre Tiha Bârgăului:

- A devenit așezare cu administrație de sine stătătoare în anul 1787, în anul 1863 avea 1663 de locuitori.
- Din localitate, au urmat în timpul graniței școli înalte la Năsăud 25 de tineri, rezultând după absolvire 7 preoți, 6 învățători, 2 cantori bisericești, 3 ofițeri superiori și 7 subofițeri, din care decedaseră între timp 15.
- Au participat în campanii militare în total 5478 de grăniceri din care 562 au murit, au fost răniți 1031, iar decorați au fost 4: cu medalii de aur **Constantin Rânziș** și **Pintelei Nemeș**, iar cu medalie de argint **Pavel Nascuțiu** și **Eremie Pavelean**.
- În regimentele de linie au fost încorporați după desființarea graniței 245 de feciori.
- În anul 1863 erau în activitate din localitate 2 preoți, 1 ofițer și erau încorporați în armată 86 de feciori.

Însumat:

Cele trei localități aveau în anul 1863 un număr de 3.984 locuitori. Au absolvit școli grănicerești 98 de tineri, între care 18 preoți, 10 învățători, 15 cantori bisericești, 7 ofițeri superiori, 49 subofițeri. Dintre militari, 46 au fost în serviciu grăniceresc, 1 în regiment de linie, din care 4 au fost în război. În total au participat în campanii de război 6013 grăniceri, 672 au murit pe front, 1031 au fost răniți, 4 au fost decorați pentru fapte de arme. Între anii 1851-1863 au fost încorporați în regimente de linie 380 feciori. În anul 1863 erau în funcție 4 preoți, 3 învățători, 5 ofițeri, 1 funcționar civil și 1 funcționar militar, încorporați în armata c.r. erau 131 feciori.

⁴ Tabelele se găsesc în original la A.N.S.J.B-N, fond Vicariatul Rodnei, d. 183, Bistrița-Bârgăului, f. 46, Mureșenii-Bârgăului, f. 39 și Tiha-Bârgăului, f. 27, iar în volum au fost publicate în *Personalități din granița născudeană*, Ediție îngrijită și adnotată de Adrian Onofreiu și Viorel Rus, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2009, pp. 184-186; pp. 218-219; pp. 255-259. Le-am redat, pe cât posibil, în versiune originală, ca formă, limbaj și conținut.

TABELE STATISTICE

1. Bistrița Bârgăului

No	Comuna	Asta comuna esista de la anulu si numera astedi suflete	Numele, conumele si caracte- rulu indivi- diloru	Statulu seau oficiulu ce lau avutu								Oficiri cari au servitu in granitia	Oficiri cari au servitu in linia	Oficiri cari au fostu in resbele	Comuna au datu dela militarisa re pena la des-milita- risare pentru servitiu	A datu dela des- milita- risare feciori la linia	Astediu se afla din comuna in servitiu						
				Preoti	Docenti	Persone bisericesci	Oficiri stabali	Oficiri Superiori	Oficiri sub.	Oficiali militari	Oficiali Civili c.r.						Oficiali districtuali	Onoratori	Preoti	Docenti	Oficiri	Militari	Oficiali militari
1.	Borgo- Bistriția	Esista dein tempure-le vechi astadi numera 1692 suflete, satu sau infintiatu dupa militari-sa re in Anu 1787.	+ Luca Pavelu Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	La turcu au servitu 43, la Prusi 1, la Polonia 69, la Italia 128, in 1848-49 la Ungaria 135, Italia <u>1859 11</u> Suma 387 In batae au cazutu 92 si au venitu si servitu acase 295.	Au datu 135 feciori si Wasile Pavelu Stefan Pavelu Cifor Cioan ca Iacob Mond a Simio n Rusz Iuoane s Purteil e Ioann Rusz Nicola e Rusz							
			+Andron Popp Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			-						
			+ Iuon Popp Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			-						
			+ Cozma Popp Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			-	1	-	-	-	-	-
			+Wasile Kokirze Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			-	-	-	-	1	-	-
			+Grigore Popp Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			-	-	1	-	-	-	-
			+Grigore Zabria Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			-	-	1	-	-	-	-
			+Grigore Uifeleanu Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			-	-	-	1	-	-	-
			+Macavei Popp Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			-	-	-	-	-	1	-
			+Gabriel Popp Docente	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-			-	-					
			Toader Kokirze Docente	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-			-	-					
			Eliasu Ciuria Docente, traeste	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-			-	-					
			Persone bisericesci: cantori	-	-	12	-	-	-	-	-	-	-	-			-	-					
			Wasile Mare + Officeriu super.	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1			-	1					

				Statulu seau oficiulu ce lau avutu												Astediu se afla din comuna in servitiu									
No	Comuna	Asta comuna esista de la anulu si numera astedi suflete	Numele, conumele si caracterulu individiloru	Preoti	Docenti	Persone bisericesci	Oficiri stabali	Oficiri Superiori	Oficiri sub.	Oficiali militari	Oficiali Civili c.r.	Oficiali districtuali	Onoratori	Oficiri cari au servitu in granitia	Oficiri cari au servitu in linia	Oficiri cari au fostu in rebele	Comuna au datu dela militarizare pena la des-militarisare pentru servitiu	A datu dela des-militarisare feciori la linia	Preoti	Docenti	Oficiri	Militari	Oficiali militari	Oficiali civili	Onoratori
	Borgo-Bistriția		Iuoan Rusz Officeriu super. + Iuoan Parasca Officeriu super. + Maftai Parasca Oficeriu super. Căprari de toti Soldati in granitie 517, in linie 45	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	1									
				-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1									
				-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1									
				-	-	-	-	-	40	-	-	-	-	40	-	-	-								
				-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-								

Borgo Bistrița in 11 maiu 1863 **Cifor Cioanca** m/p parohu

2. Mureşenii Bârgăului

No	Comuna	Asta comuna esista de la anulu si numera astedi suflete	Numele, conumele si caracterulu individiloru	Statulu seau oficiulu ce lau avutu										Comuna au datu dela militarisar e pena la des-militar isare pentru servitiu	A datu dela des-militari-sare feciori la linia	Astediu se afla din comuna in servitiu										
				Preoti	Docenti	Persone bisericesci	Oficiri stabali	Oficiri Superiori	Oficiri sub.	Oficiali militari	Oficiali Civili c.r.	Oficiali districtuali	Onoratori			Oficiri cari au servitu in granitia	Oficiri cari au servitu in linia	Oficiri cari au fostu in rebele	Preoti	Docenti	Oficiri	Militari	Oficiali militari	Oficiali civili	Onoratori	
1.	Borgo-Moroşeni	Esista dein tempulu vechiu şi a fostu cu comuna Tihei la-olalta numera 629 suflete, sau infiintiati la anu1805 dupe militarizare	Iuon Popp + Parohu Grigore Rusz + Parohu Leon Rusz Docentu George Maseri Suboficieri Constantin Hanganuti Suboficieri	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Feciori in tabara la Turcu 24 deintracestia au ramasu in batae 10. La Francu 19 deintracestia au ramasu in batae 6. In granitie au slujitu 80.	In linie suntu faţie dusi George Maseru Off. Militari. De la desmilitarisare in linie la B-ron Heinrich,	-	-	-	-	-	-	-	-
No	Comuna	Asta comuna esista de la anulu si numera astedi suflete	Numele, conumele si caracterulu individiloru	Statulu seau oficiulu ce lau avutu										Comuna au datu dela militarisar e pena la des-militar isare pentru servitiu	A datu dela des-militari-sare feciori la linia	Astediu se afla din comuna in servitiu										
				Preoti	Docenti	Persone bisericesci	Oficiri stabali	Oficiri Superiori	Oficiri sub.	Oficiali militari	Oficiali Civili c.r.	Oficiali districtuali	Onoratori			Oficiri cari au servitu in granitia	Oficiri cari au servitu in linia	Oficiri cari au fostu in	Preoti	Docenti	Oficiri	Militari	Oficiali militari	Oficiali civili	Onoratori	
	Borgo-Moroşeni		Suma totala	2	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	cu Domnulu Urbanu au mersu in batae in anu 1848-49 25 Cu medaile nu sau decoratu niciunulu 148	Turn und Taxis si la Konig Nieder-l and Infanteri e Regiment	-	1	2	-	-	-	-	

Borgo Moroşeni in 1 Maiu 1863

Cifor Cioanca Administratoru

3. Tiha Bârgăului

No	Comuna	Asta comuna exista de la anulu si numera astedi suflete	Numele, conumele si caracterulu individiloru	Statulu seau oficiulu ce lau avutu								Comuna au datu dela militarisare e pena la des-militarisare pentru servitiu	A datu dela des-militari-sare feciori la linia	Astediu se afla din comuna in servitiu									
				Preoti	Docenti	Persone bisericesci	Oficiri stabali	Oficiri Superiori	Oficiri sub.	Oficiali militari	Oficiali Civili c.r.			Oficiali districtuali	Onoratori	Preoti	Docenti	Oficiri	Militari	Oficiali militari	Oficiali civili	Onoratori	
1.	Borgo-Tiha	Exista dein timpii vechi, sau regulatu la anulu militare 1787, astedi 1663 suflete.	+ Maftieiu Ilyiesiu Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Comuna dela militarisare pana la desmilitarisare au datu dupa spusa batriniloru 5478 individi pentru servitiu catanesc, deintre carii au cadiutu in tote bataliile 562 individi, sau plezuritu 1031, sau decoratu cu	Dela desmilitarisare au datu la linie si anume la Regiment E.Herzog Heinrich 111, la Konig der Nie-derlan de 120, la la lageri 9, la Besche-leri 5.	2	-	1	86	-	-	-
2.			+ Toader Ilyiesiu Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-					
3.			+ Gavrilu Ilyiesiu Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-					
4.			+ Andron Ilyiesiu Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-					
5.			+ Lupu Ilyiesiu Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-					
6.			+ Axente Ilyiesiu Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-					
7.			+ Necifor Cioanca Parohu	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-					

8.	Borgo-Tiha	+ Larion Pavelean Docente com.	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	medaile de aur										
9.		+ Vasile Pop Docente com.	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Constantin Rinzis si										
10.		+ Mihailu Pop Docente com.	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ Pintelei Nemes, cu medaila de argintu										
11.		Ioanne Ilyiesiu Docente comunalu acum c.r. magistre drumu	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ Pavelu Necuțiu si										
12.		Ioanne Dologa Docente comunalu decoratu cu medaila de argintu acum serbesce ca cantor	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+ Eremie Pavelean										
13.		Toader Sutu Docente Com.																								
14.		+ Georgie Nemes Cantor	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-											
15.		+ Ioan Bozga recte Ilyiesiu fetu	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-											
16.		Iacob Rinzis c.r. supra locote. pens.	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-											
17.		Axente Bozga c.r. supra locote. pens.	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-											
			-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-											

No	Comuna	Din ce an există comuna și câte suflete avea în 1863	Numărul oamenilor de seamă originari din comună formați în anii regimului grăniceresc	Serviciile sau funcțiile ce le-au avut								Oficiri cari au servitu în graniția	Oficiri cari au servitu în linia	Ofițeri cari au fostu în războaie	Comuna a dat bărbați pentru război de la militarizare pe național-militarizare	Comuna a dat de la dez-militarizare feciori în regim de linie	În 1863 se aflau din comună în serviciu					
				Preoți	Docenti	Persone bisericesci	Ofițeri stabili	Ofițeri Superiori	Ofițeri sub.	Oficiali militari	Oficiali Civili c.r.	Oficiali districtuali	Onoratori				Preoți	Docenti	Ofițeri Militari	Oficiali militari	Oficiali civili	Onoratori
2.	Mureșenii Bârgăului	S-a înființat în 1805. Suflete: 629	Total: 5 Din care, în 1863, erau decedați 2 .	2	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	Total: 148 Din care au murit: 18	-	1	2	-	-	-
3.	Tiha Bârgăului	S-a înființat în 1787. Suflete: 1663	Total: 25 Din care, în 1863, erau decedați 15 .	7	6	3	-	3	7	-	-	-	2	-	-	Total: 5.478 Din care au murit: 562 Răniți: 1.031 Decorați: 4	2	-	1	86	-	-
	Total	3.984 suflete	Total: 98 Din care în 1863 erau decedați 30	18	10	15	-	7	49	-	-	-	46	1	4	Total: 6.013 Au murit pe front: 672 Răniți: 1.031 Decorați: 4	4	3	5	131	1	1

Simion CRISTEA, „*Munți s-o făcut șăs!...*”

De albumul amintirilor ne apropiem solemn, ca de o vitrină cu cristaluri de Paști. Sporite ulterior, câteva amintiri din vremea studenției îmi fac gingașe semne pentru a le aduce la condei. Amintirile mari se pârguiesc cu anii precum fructele grădinii, în aurul toamnei. Claritatea lor presupune jocul razelor de soare la geneza Afroditei.

Rândurile acestea unduiesc centripet, în jurul lui 1 Decembrie 1918, Ziua Marii Uniri de la Alba Iulia, unde au sărbătorit paste 100.000 de țărani, muncitori și intelectuali de la Iza maramureșană până la Dunărea bănățeană, din Țara Bârsei până la Crișuri.

Vestea Unirii Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România a umplut de bucurie toată suflarea românească. Au cântat atunci câmpiile și au dansat munții.

Conon Arămescu Donici (+1922), mitropolitul primat al Munteniei, fascinat de bucuria Unirii, ieșind în Dealul Mitropoliei, revărsă stentoric îndemnul: „Să cânte clopotele !” Și clopotele celor 167 de biserici ale Bucureștilor de atunci, au cântat bucuria Unirii trei zile și trei nopți, ca să ajungă izbânda românilor până în pragul Cerului. Tinerii care așteptau cu nerăbdare la trasul clopotelor socoteau gestul lor ca pe un act de înalt patriotism. (1. Unii dintre acei tineri au păstrat cu sfințenie amintirea acestui gest patriotic, lăsându-l moștenire din neam în neam. Eu însumi am întâlnit un astfel de moștenitor, pe Grigore Oltean, care povestea cu multă vervă și cu închinăciune de actul patriotic al străbunicului său de la 1918.

Din slăvita Adunare de la Alba Iulia făcea parte și Petru Cerceja din Bistrița Bârgăului, fost primar la comunei.

În una din duminicile aceluiași decembrie, Petru Cerceja este vizitat de fiica lui cea mică, Măriuca Țarcă (+1979), zis a Țânului, măritată în Joseni. Măriuca l-a luat și pe fiul ei, Simion, care avea atunci spre șase ani. Zăpada era abundentă, proaspătă, pufoasă și câțiva copii se jucau cu săniuța prin ocolul larg și plin de voie bună. Micul nepot Simion se juca și el printre copiii din vecini.

Cum soarele alunecase spre apus, sosiră vremea treburilor de seară. Vitele, oile numeroase și celelalte viețuitoare din găzdușag așteptau merindea de seară. Umblând prin șură și dând fân la vite și la staulul din grădină cu multe oi, vorbea de unul singur. Spunea bunicul cuvinte puține, într-o singură propoziție scurtă, pe care o repeta mereu, ca o poezie, dar cum era mai departe, nu se înțelegea ce spune, cuvintele sunând ca niște vorbe încâlcite. Din când în când ridica ochii la cer, ca de rugăciune, și obrazul îl avea senin ca atunci când era bucuros. Mirați, copiii au intrat grăbiți în casă spunând părinților cele auzite. Părinții i-au îndemnat să se apropie discret de bunicu să-l audă mai bine și să înțeleagă ce cuvinte rostește. Ba mai mult, curioși, părinții și-au dus, discret, urechea și ei mai aproape, înțelegând acea propoziție rostită de bunicu. El zicea: „Munți s-o făcut șăs!...” Atunci au înțeles că în această vorbă frumoasă își exprimă bunicul bucuria Unirii. Așa erau aceste inspirate cuvinte ca un parfum de magnolie din glastra unei mirese.

Umblând prin gospodăria lor, țăranii vorbesc cu vitele, cu oile, cu câinii, cu orășaniile..., cu tot ce mișcă în curte. În cazul nostru nu era vorba de așa ceva, era vorba de o revelație națională a sentimentului patriotic românesc trăit fierbinte la țară, la vatra sfântă a țăranilor. Marea Unire a picurat în sufletul bunicului Petru Cerceja și bucurie, și lacrimă, și lumină. Ne surprinde frumusețea și spontaneitatea expresiei, ca un text din Pateric sau din Filocalie. Se ivesc în viață evenimente istorice sau de familie care ne împodobesc buzele cu vorbe în care respiră la un loc și înțelepciunea și arta, ca în cazul acesta.

Când frații sunt în pace, ei sunt uniți, oricâte șiruri de munți i-ar despărți cu piscurile lor mărețe. Muntenii, moldovenii și transilvănenii și-au trăit, în toată istoria, bucuriile și durerile împreună, chiar și atunci când nu și-au putut întinde o mână de ajutor. Iar când oile lor se întâlneau la pășune se nunteau în Carpați iar ciobanii se îmbrățișau frățește. Când se întâlneau ciobanii români din orice parte a munților, și razele soarelui, și ploile ce veneau peste ei erau sfinte. Și inima și pământul lor rodeau bogat, cu mare sfințenie.

Ciobanii și țăranii de pe versantele Carpaților, ca toată țărănimea noastră, au fost ursiți să facă strajă neamului, pământului, limbii și credinței strămoșești. Țăranii noștri au ținut în brațele lor istoria neamului precum Maica Domnului pe Pruncul Iisus.

Se cuvine să amintim aici, cu aleasă venerație, și alți descendenți ai lui Petru Cerceja, țărani și ei, dar mari iubitori de istorie.

Amintim pe fiii săi, Anton și Ștefan, pe nepoții Simion Țarcă din Joseni, viitorul meu tată-socru, copilul prezent și el la acea frumoasă revelație patriotică de la 1918, și pe Leon Hangan, ginerele bunicului Cerceja.

Având vocația istoriei, acești îndrăgostiți de istoria neamului erau întotdeauna dispuși în a aprinde o flacără de patriotism în sufletul celor din jur.

Dragostea de patrie clocotea în sufletul lor ca o lavă vulcanică, inundând parcă tot sângele neamului.

Pe acești venerabili bărbați i-am cunoscut ca student, cu prilejul sfeștaniilor anuale de la casa lor, adevărate sărbători de familie, cu mulți invitați și cu mese îmbelșugate ce durau două zile. După convorbirile de la masă am asemănat aceste sfeștanii cu niște simpozioane de istorie, ce țineau până după miezul nopții. La masa centrală, lângă venerabilii preoți Ioan Suciș și Ioan Lăzurcă, trona ca un tribun Anton Cerceja având în dreapta pe fii săi Toader, arhanghelul bătrânețelor sale și pe Ioan, stins mai devreme. Ei au crescut în cultul împăratului Traian, ca și Badea Cârțan (+1911).

Moșul Anton (+1972), vorbea rar, precum arhieriei israeliților, cuvinte să le tot așezi în carte. Spunea el odată: „Pe noi ne-a așezat aici împăratul Traian ca să fim de veghe și de strajă împărăției romane. Noi nu ne-am croit cu sabia o patrie nouă. Noi nu ne-am luptat niciodată pentru cuceriri, ci pentru dezrobire. Carpații nu ne despart, ei ne unesc și ne apără”. Iar ca fost cioban și baci cu cumpenele darnice, spunea: „Numai în România știu oile să pască și să facă miei frumoși, după fluier.”

Vorbind despre Unirea din 1918, Toader Cerceja socotea că „prin ea ne-am împlinit misiunea istorică. Dacă suntem toți împreună „familia” României e și mai puternică și mai sănătoasă. Muntenia, Moldova, Transilvania și Basarabia, aceste surori gemene au același sânge, limbă și credință”.

Despre Napoleon și „cătanele negre” să-l fi tot ascultat pe Leon Hangan, ce vorbea colorat ca la deschiderea unui tablou celebru.

Ștefan Cerceja era îndrăgostit de sfântul Andrei Șaguna și de Biblia lui, singura ilustrată până astăzi la români.

Simion Țarcă din Joseni, alt nepot al lui Petru Cerceja, legăna în sufletul său, alături de credință, și istoria neamului. Pentru Nicolae Iorga nu îl mulțumeau cuvintele frumoase, el făcea și rugăciuni, cunoscându-i dramaticul sfârșit. El îi spunea atât de frumos fiului meu care îi era nepot: „Despre Iorga aș citi și aș grăi toată ziua, dacă m-ar scuti gospodăria și poruncile ei”.

Acestor bărbați minunați, istoria le era familiară precum fântâna din ocol și pomii din grădină. Când vorbeau la mese publice subliniau valoarea cuvintelor ridicându-se în picioare ca la tribună. Preoții din parohie, dascălii și consătenii îi înconjurau cu stima lor, ca pe niște oaze de lumină.

Măriuca Țarcă a „Țânului” de care s-a amintit, vorbind odată de elanul patriotic al rudeniilor sale, spunea: „Oamenii aceștia, de mănâncă, de ară, de seamănă, de bat coasa, de culeg, nu grăiesc numai de istorie. Nici pâinea nu le este mai aproape de gură, ca vorbele despre trecutul neamului. Doamne ferește, de ar fi țara în primejdie și ar trebui să umble la arme, ei ar pleca pe de-a dreptul, fără să mai intre pe acasă...”

Acești nobili țărani știau multă istorie, dar știau să o și povestească cu o convingere apostolică, sfântă.

Încheiem cu bucuria că neamul nostru românesc a avut și are astfel de țărani ce păstrează istoria neamului și dragostea de țară în altarul sfințeniilor vieții. Ne-am fi bucurat nespun dacă măcar unul dintre ei ar fi apelat la serviciile condeiului pentru a lăsa posterității din minunatele lor idei.

(1, Informația s-a cules la anul 1970 de la profesoara Natalia Bejenaru (+1975) din Iași, soția profesorului universitar Nicolae Bejenaru de la Universitatea din Iași. Doamna Bejenaru a primit informația de la tatăl ei, profesorul Constantin Stoițe, din București.

III. REPERE BÂRGĂUANE

Biserici și mănăstiri bârgăuane

Restituiri

Dumitru BODEA¹, *Istoria parohiei Prundu Bârgăului*²

Pe frumoasa vale a Bârgăului, la poalele muntelui Heniu, dealungul șoselei naționale Bistrița - Vatra Dornei, se întinde comuna Prundu Bârgăului. Această așezare există din timpuri străvechi. În vorbirea localnicilor auzim nume de localități: Poiana Zimbrului, Drumul Romanilor, Drumul Tătarilor. În istoria lui Ștefan cel Mare sunt menționați bârgăuanii. Comuna având circa 1.000 de familii este pur românească, cu excepția câtorva familii de sași și maghiari, care s-au așezat în aceste părți găsim existență ușoară ca meseriași. Aproape toți sunt romanizați, doar numele lor de familie arată originea străină (Kahler, Henris, Miler, Halas, etc.). Până în anul 1940 existau un număr de 65 familii de evrei comercianți și industriași. Guvernul hortist și ocupanții germani au deportat populația evreiască, încât în prezent nu există nici un evreu în comună. Locuitorii se ocupă unii cu creșterea vitelor, alții muncesc la fabrica de hârtie sau la cea de cherestea din Susenii Bârgăului și Bistrița Bârgăului și în fine mulți muncesc la exploatarea forestieră. Agricultură este puțin dezvoltată din cauză că pământul arabil este foarte puțin și pietros. Totuși se cultivă cartofi, ovăz, secară și porumb. Pe o scară întinsă se cultivă merii și prunii, constituind un izvor important de venituri pentru populație. În general oamenii sunt harnici, buni gospodari și iubitori de cultură. Casele, aproape toate din lemn, sunt frumoase, spațioase și împodobite cu covoare, ștergere cu motive locale, în care predomină bujorii și trandafirii. Populația din Prundu Bârgăului are "locuri", adică pășuni și ogoare, la "Pădure", adică pe drumul ce duce spre Vatra Dornei, la distanță de 25-30 km. de Prundu Bârgăului. Acolo sus la "Pădure", la Măgura, la Țihuța, la Tășuleasa, la Zimbru, la Șendroaia, și alte localități, prundenii au case și prisăci, unde stau, din luna mai până în octombrie, păzind vitele și cultivând cartofi, ovăz și fân. În luna mai se face "măsura oilor", adică se formează 6 -7 turme, având fiecare câte 4 - 500 capete de oi. Cu acest prilej se organizează petreceri populare cu obiceiuri din strămoși. Se consumă brânză, urdă, jântuit, plăcinte și carne de miel la frigare și se bea Țuică fiartă. Laptele se măsoară cu "carâmbul și cu budaca."

Populația este veche ortodoxă, păstrează nealterată legea strămoșească, dar ține unele sărbători și practici străvechi, unele din Moldova de Nord. Parohia este foarte veche. În cimitirul cel vechi numit „Ilea” se găsea cândva biserica parohială din care se păstrează până astăzi piatra altarului, în mijlocul cimitirului. Actuala biserică cu hramul Sf. Nicolae a fost clădită în anul 1837 din contribuția benevolă a poporului și cu ajutorul Fondului Grăniceresc. A fost renovată în anul 1879, dranița fiind înlocuită cu tablă, și a fost sfințită de Mitropolitul Ardealului. În anul 1946 a fost pictată în stil bizantin de către pictorul clujean Constantinescu, iar în anul 1948 a fost electrificată. Aceste două lucrări au fost săvârșite prin osteneala preotului Protopop Gavril Relea și din contribuția benevolă a credincioșilor.

Actualul preot Prot. Stavr. Dr. Dumitru Bodea conduce parohia de la 1 febr. 1959. De atunci și până în prezent s-au cumpărat trei rânduri de odăjdii, s-a reparat turnul bisericii, s-a cumpărat un clopot nou, s-au construit garduri și poartă de fier și beton la biserică, deasemeni trepte și trotuare din beton, s-a

¹ Prot. Stavr. Dr. Dumitru Bodea, paroh la Prundu Bârgăului în perioada 1959-1979

² Arhiva Protopopiatului ortodox român Bistrița, Dosar A 23/1972, Inventarul bunurilor de valoare istorică și documentară a parohiilor. Întocmit la Prundu Bârgăului, la 15 aprilie 1972, de către preot.dr. Dumitru Bodea. Procesul verbal al inventarului a fost semnat și de către următorii: Albu Toader, episcop, Ușeriu Ioan, consilier, Andreuț Ioan, consilier, Moșan Vasile, consilier, Tanca Grigore, consilier.

cumpărat o casă parohială, care s-a amenajat bine, fiind foarte convenabilă ca locuință și birou parohial. Actualul preot se bucură de respectul și dragostea poporului. În parohie nu există nici un sectar, iar frecvența la biserică este foarte bună.

Regimul democrat popular duce o activitate susținută pentru ridicarea comunei din toate punctele de vedere. S-au construit: cămin cultural, dispensar, casă de nașteri, două clădiri cu etaj pentru liceul din localitate, un mare complex comercial și s-a înființat un cinematograf. Mulți tineri urmează școli tehnice și diferite institute superioare din țară. Mulți profesori dela liceu sunt localnici.

Parohia Prundu Bârgăului a contribuit la ridicarea comunei prin colaborarea rodnică cu autoritățile locale și prin donarea unui teren intravilan pe care s-au construit cele două corpuri de clădiri ale liceului. Credincioșii parohiei au depus multe ore de muncă voluntară și patriotică pentru folosul obștesc și înfrumusețarea comunei. Frumosul port național se menține, constituind un semn al hărniciei poporului. Perspectivele viitorului sunt cât se poate de luminoase. Șoseaua națională este pe cale de finisare și va înlesni circulația între Transilvania și Moldova. Comuna Prundu Bârgăului se dezvoltă și se modernizează neîncetat și va deveni în viitorul apropiat un orașel înfloritor, important din punct de vedere economic, cultural și turistic.

Niculae VRĂSMAȘ, *Biserica nouă din Prundu Bârgăului împlinește 175 de ani*¹

Ortodoxia a fost și este credința veche a bârgăuanilor, care s-au rugat în biserici de lemn despre a căror urme încă mai sunt numeroase dovezi. În cimitirul numit „Ilea” încă din secolul al XVIII-lea funcționa biserica parohială a Prundului, în care au slujit primii preoți cunoscuți, începând cu Ștefan Vrăsmaș (care apare în unele arhive și ca Stephan Vrăsmașiu), despre care, la capitolul **Preoții din comuna Prundul Bîrgăului**, din monografia lui Ilarion Bosga se menționează următoarele: *Sub împăratul Iosef al II-lea al Austriei, care a dat și confesiunii gr.or.drept să își deschidă școli. Astfel comuna Prundul Bîrgăului la anul 1788 când a absolvit din școala grănicerească: Ștefan Vrăsmaș, caporal și a servit ca învățător pînă în anul 1793, apoi s-a sfințit ca preot în comună. În lista care cuprinde preoții, Ilarion Bosga menționează următorii: Ștefan Vrăsmaș 1793-1794, Andrei Țifu - a servit din 1794-1799, Administrator Alexandru Buzdug în anul 1799, Administrator Gavril Andreșel 1799-1800, Timoftei Sigmiren 1800-1801, Ștefan Vrăsmaș 1801-1835, Administrator Terente Bogat 1836 și Danilă Bogat a servit de la 1836-1844.*

Din analiza acestor date rezultă că preotul Ștefan Vrăsmaș a mai slujit și între anii 1801 și 1835, iar în timpul în care a fost preot Danilă Bogat (1836-1844), a fost construită biserica nouă, respectiv în anul 1837, cea actuală, așa după cum afirmă Prot. Stavr. Dr. Dumitru Bodea, cum că:

Actuala biserică cu hramul Sf. Nicolae a fost clădită în anul 1837 din contribuția benevolă a poporului și cu ajutorul Fondului Grăniceresc. A fost renovată în anul 1879, dranița fiind înlocuită cu tablă, și a fost sfințită de Mitropolitul Ardealului. În anul 1946 a fost pictată în stil bizantin de către pictorul clujean Constantinescu, iar în anul 1948 a fost electrificată. Aceste două lucrări au fost săvârșite prin osteneala preotului Protopop Gavril Relea și din contribuția benevolă a credincioșilor.²

Redăm în continuare, integral, textul cuprinzând lista cu preoții care au slujit biserica din Prundu Bârgăului, unul dintre puținele documente de acest fel, aflate până în prezent, în monografia în manuscris a lui Ilarion Bosga.

Preoții din comuna Prundul Bîrgăului

Sub împăratul Iosef al II-lea al Austriei, care a dat și confesiunii gr.or.drept să își deschidă școli. Astfel comuna Prundul Bîrgăului la anul 1788 când a absolvit din școala grănicerească: Ștefan Vrăsmaș, caporal și a servit ca învățător pînă în anul 1793, apoi s-a sfințit ca preot în comună.

1. Ștefan Vrăsmaș 1793-1794

2. Andrei Țifu - a servit din 1794-1799

3 Administrator Alexandru Buzdug în anul 1799

4. Administrator Gavril Andreșel 1799-1800

5. Timoftei Sigmiren 1800-1801

6. Ștefan Vrăsmaș (1793) 1801-1835

7. Administrator Terente Bogat 1836

Biserica nouă, construită în 1837:

8. Danilă Bogat a servit de la 1836-1844

9. Administrator Vasile Pavăl în 1845

10. Toader Câmpean 1845-1854, fost preot în Șieu Mare

11. Fiul său Niculai Câmpean în anul 1854

¹ După Niculae Vrăsmaș, *Prundu Bârgăului, o vatră străveche*, Editura Karuna, Bistrița, 2007

² Dumitru Bodea, *Istoria parohiei Prundu Bârgăului*

Arhiva Protopopiatului ortodox român Bistrița, Dosar A 23/1972, Inventarul bunurilor de valoare istorică și documentară a parohiilor. Întocmit la Prundu Bârgăului, la 15 aprilie 1972, de către preot.dr. Dumitru Bodea. Procesul verbal al inventarului a fost semnat și de către următorii: Albu Toader, episcop, Ușeriu Ioan, consilier, Andreuț Ioan, consilier, Moșan Vasile, consilier, Tanca Grigore, consilier.

12. Ion Hasnăș din anul 1855-1857

13. Toader Vrăsmaș din anul 1857-1903. Acesta a absolvit gimnaziul inferior din Bistrița, vorbea perfect nemțește. În afacerile preoțești și politice se știa afla foarte bine. El știa a conduce poporul, oare îl și asculta. Despre autoritatea dînsului înaintea poporului din tot Bîrgăul amintesc că în comuna Tiha Bîrgăului a repausat un Iacob Năcuț, om bogat de confesiune greco-catolică. Acesta, avea multe neamuri, pînă cu o vorbă, era om însemnat și cu ocaziunea înmormântării fiind ceva interzicere de al înmormînta în cimitirul bisericii, s-au trimis jandarmi pentru oprirea aceea, dar poporul s-a răsculat asupra jandarmilor și cînd s-a comandat foc să împuște mulțimea, preotul Toader Vrăsmaș, care era în ornate ca preot și la îngropare a ținut un discurs celor revoltați, că nu s-a întîmplat moarte. Pentru vredniciile sale a fost ridicat la rang de protopresbiter. Todor Vrăsmaș a avut numai o fiică, Lucreția, care s-a căsătorit cu Iuliu Suceava, preot în urma lui tot acolo.

14. Iuliu Suceava servește din anul 1887. Are copii: Toader Suceava - inginer, Ana - măritată cu Nicolau Șoner - profesor în Dej, Zoie - măritată cu Dumitru Țigănetea - profesor în Dej, Elena - măritată cu Ioan Costea – învățător, Ionel Suceava - primpretor în Toplița, Ștefan Suceava - student în drept, Nicolau Suceava - student la politehnică, Maria Suceava - studentă în economie, Marta - studentă la școala profesională.

15. Niculau Șoner din 1907-1919 - după aceea a plecat ca profesor la gimnaziul din Dej.

Datele mai sigure sunt cele de după 1857, când s-a refăcut biserica nouă din Prundu Bârgăului, la care au slujit, de atunci și până în prezent, următorii preoți:

Vrăsmaș Teodor (1857-1903), Suceava Iuliu (1887-1945), 15. Beșa Pavel, capelan (1870-1907), Soneriu Nicolae (1907-1919), Relea Gavril (1945-1958), dr. Bodea Dumitru (1959-1979), Țifu Traian (1956-1988), Jauca Ioan (1979 -), Turc Vasile (1988 -).

Menționăm că din anul 1957 la Prundu Bârgăului au funcționat două parohii.

După datele prezentate rezultă că în anul 2012 se împlinesc 175 de ani de la construcția bisericii actuale din Prundu Bârgăului, având ca patron spiritual pe Sf. Nicolae.

Ioan JAUCA, Vasile TURC, ***Scurt istoric al Parohiei Prundu Bârgăului***

Aceste plaiuri ale Bârgăului au existat demult și s-au bucurat de-a lungul veacurilor de o viață înfloritoare material-culturală și spirituală.

Deși informațiile despre această vale sunt puține și fragmentare, ele atestă nu numai existența unei populații care a trăit aici fără întrerupere din epoca bronzului, din perioada daco-romană și a migrațiilor, ci și rezistența în fața invadatorilor ca cei mongoli. Dovadă în acest sens sunt stâncile care astăzi se numesc „Tătarca Mare” și „Tătarca Mică”.

Locuitorii Bârgăului au luptat din greu pentru apărarea drepturilor în timpul militarizării regiunii de frontieră și chiar după suprimarea Regimentului din Năsăud.

Printre numeroasele dovezi legate de trecutul Văii Bârgăului, interesante și prețioase sunt cele care se referă la contactul învățătorilor din Prundu-Bârgăului cu mișcarea „memorandistă”, la atașamentul lor plin de compasiune în această privință. Cităm aici pe învățătorii: Ilarion Bosga, Eliseu Dan, Iacob Onea și capelanul Pavel Beșa. Aproape toți învățătorii din Prundu-Bârgăului erau și diplomați în teologie și aveau legături strânse cu învățătorii din Năsăud, fiind la curent cu lupta pentru revendicări naționale și păstrând viu în sufletul lor sentimentul național.

Biserica cu hramul „Sfântul Nicolae” din comuna Prundu-Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud, a fost construită în anul 1837, prin contribuția benevolă a poporului și cu ajutorul „Fondurilor grănicerești”, după mărturiile credincioșilor și inscripției care se găsește pe fațadă și care menționează scurt: *construită în 1837, renovată în 1879, zugrăvită în exterior în 1973.*

După mărturiile bătrânilor satului, înainte de construirea acestei biserici, se afla o bisericuță pe „Săcu”, despre care se spune că a fost construită la începutul secolului XVIII de către câteva familii creștine din sat și cu ajutor primit din Moldova. Urmele acestei bisericuțe din lemn (piciorul Sfântului Altar) se pot vedea astăzi în cimitirul Ilea.

Iată încă o dovadă a faptului că poporul nostru a existat pe aceste meleaguri de multă vreme, fiind strâns legat de religia străbunilor.

Nu se cunosc nici meșterul, nici zugravul care au efectuat lucrările noii biserici din 1837. În 1919, trupele ungurești au devastat biserica, au distrus arhivele și au luat obiectele de valoare și cele două clopote din turn. Din această cauză nu se găsesc la parohie înscriseri, note, despre documentele sau despre obiectele de valoare istorică sau artistică.

Biserica a fost construită din piatră și cărămidă, în stilul vechilor biserici romane. Poziția altarului nu este spre est, ci spre nord-vest. Această orientare a bisericii a fost impusă de organele locale austro-ungare, care au pus problema sistematizării comunei, aceasta pentru a se intra în biserică direct din șoseaua care unea Ardealul de Bucovina; deși preotul și credincioșii de atunci s-au opus acestei orientări necanonice, unii având de suferit fiind bătăuți și închiși.

Biserica a fost făcută după modelul unei biserici catolice din Viena. Dovadă în acest sens sunt ferestrele care au doar partea superioară, deoarece pe lângă această biserică vieneză, existau chilii mici, construcții ce serveau ca locuință personalului bisericii și musafirilor, astfel, nu se puteau construi ferestrele mai jos, deoarece chiliile erau lipite de pereții bisericii. Această știre am aflat-o de la preotul Țifu Traian, iar el de la bătrânii satului.

La început biserica a fost acoperită cu draniță; abia în 1879 a fost renovată și acoperită cu tablă, cât și zugrăvită.

Din documentele găsite la parohie, reiese că biserica a fost sfințită din nou în anul 1879 de către mitropolitul Ardealului cu mare pompă și ceremonie.

În 1921 s-au cumpărat 2 clopote, cu contribuția credincioșilor, a căror listă nominală se găsește în arhivele parohiei, cu suma de bani donată. În 1963 s-a cumpărat al treilea clopot, tot din contribuția credincioșilor, avându-l în frunte pe Macidon Tăloi, care a donat o treime din valoarea totală.

Pictura a fost executată în 1946 de către profesorul Constantinescu din Cluj, pe tencuială proaspătă, în stil bizantin. Cheltuielile picturii au fost suportate de credincioșii parohiei și de Primăria comunei, care a contribuit cu donarea unei cantități de 500 mc de material lemnos care a fost valorificat.

În 1948, biserica a fost electrificată din contribuția credincioșilor și în același an fost sfințită de episcopul Nicolae Colan din Cluj. Apoi, după zugrăvirea exterioară din 1973 a fost resfințită de episcopul de Cluj, Teofil Herineanu.

În biserică se află ștergare cusute sau țesute de credincioasele parohiei.

Din 1857, de când avem date exacte, în biserica din Prundu-Bârgăului au slujit următorii preoți: Vrăsmaș Teodor (1857-1903), Suceava Iuliu (1887-1945), Beșa Pavel, capelan (1870-1907), Soneriu Nicolae (1907-1919), Relea Gavril (1945-1958), dr.Bodea Dumitru (1959-1979), Țifu Traian (1956-1988), Jauca Ioan (1979-), Turc Vasile (1988-).

Trebuie să menționăm că din 1957 la Prundu-Bârgăului au existat două parohii.

În prezent parohia este deservită de doi preoți de parohie: Jauca Ioan la parohia I, și Turc Vasile la parohia II.

Numărul total al credincioșilor celor două parohii este de 1200 familii și 4240 suflete.

Astăzi biserica noastră este frecventată cu regularitate de credincioșii satului, care își îndeplinesc obligațiile materiale față de ea și care se adapă din izvorul nesecat al credinței ortodoxe bimilenare.

Prundu-Bârgăului, 29 octombrie 2004.

Niculae VRĂSMAȘ, *Crucea Ortodoxiei de la Piatra Fântânelor*¹

Fig. 1. Mănăstirea în construcție

Așezată într-un loc de o rară frumusețe, la trecătoarea spre Moldova a Carpaților Orientali, Mănăstirea de maici de la Piatra Fântânelor, având hramul „Nașterea Maicii Domnului” este locul de rugăciune asaltat de miile de credincioși din întreaga Țară a Bârgaielor, din localitățile apropiate ale județului Suceava și chiar mai de departe.

În decursul anilor Mănăstirea de la Piatra Fântânelor a devenit un adevărat simbol al ortodoxiei românești, unde a fost proiectată ridicarea unei cruci, amplasată pe stânca vulcanică de deasupra clopotniței vechi, care să lumineze în toate zărilor credința noastră ortodoxă.

Consiliul Local al comunei Prundu Bârgăului a cedat terenul aparținător construcției acestui monument, dar lucrările au stagnat datorită lipsei de bani.

Consiliul Județean Bistrița – Năsăud a aprobat de curând, în ședința extraordinară privind rectificarea bugetului, proiectul promovat de președintele Liviu Rusu pentru finalizarea lucrărilor la monumentul „Crucea de la Piatra Fântânelor”, arătând că acest monument va avea 30 de m înălțime și are o importanță nu doar locală, ci și națională.

Fig....Crucea Ortodoxiei de la Piatra Fântânelor

În 17 decembrie 2009, o delegație a executivului Consiliului Județean (vicepreședinții Iancu Luca Mihai și Mihai Bumbu), administratorul public Vasile Negrușeri și reprezentanții firmei SC Comlorela SRL din Beclean, care au început lucrarea, au luat parte la recepția preliminară a postamentului, care are o înălțime de 6 m și va susține o cruce de metal de 24 de m, care va fi luminată pe întreg cadramentul. A urmat realizarea licitației pentru execuția cadrului metalic, după care a început construcția monumentului, considerat simbolul ortodoxiei din acest frumos pas al Munților Bârgău,

¹ Niculae Vărășmaș, Crucea luminoasă a ortodoxiei are soclul la Piatra Fântânelor, Mar, 12/29/2009 - 13:33

care, după cele afirmate de către ÎPS Bartolomeu, într-o scrisoare deschisă „represents o prioritate nu doar pentru zonă și pentru județ, ci chiar și pentru cele două regiuni: Transilvania și Moldova, multă vreme despărțite din voia oamenilor și de vitregiile istoriei...”

Speranțele realizării acestui obiectiv sunt acum materializate, având în vedere sprijinul acordat de Consiliul Județean Bistrița – Năsăud.

Mănăstirea Piatra Fântânelor, o cruce luminoasă a ortodoxiei²

Mănăsirea de maici de la Piatra Fântânelor, având hramul „Nașterea Maicii Domnului”, este condusă de Stareța Pamfilia Solcanu și aparține, pe linie Administrativ - Bisericească de Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, din cadrul Mitropoliei Ardealului, Crișanei și Maramureșului.

Mănăstirea a avut, încă de la înființare, o viață monahală dusă de călugări până la trecerea ei ca biserică de mir, prin Decretul nr. 410/1959, când a devenit biserică parohială și i-a fost schimbat hramul cu Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul. După evenimentele din 1989, mănăstirea a fost reînființată pentru călugări, iar de la 10 aprilie 1995 a devenit mănăstire pentru maici, reluându-și vechiul hram „Nașterea Maicii Domnului”.

Așezată într-un loc de o rară frumusețe, la trecătoarea spre Moldova a Carpaților Orientali, în fiecare an, la hramul mănăstirii și în marile sărbători religioase, lăcașul de cult este asaltat de miile de credincioși din întreaga Țară a Bârgaielor, din localitățile apropiate ale județului Suceava și chiar mai de departe.

Satul Piatra Fântânelor (numele corect al localității, după sigiliul din 1929 al mănăstirii, n.n.) a fost proiectat a se realiza încă din anul 1813, sub comanda Regimentului II de graniță năsăudean care a lansat un apel românilor din așezările vecine să se stabilească în acest loc oferindu-li-se pământ și pădure, pentru a popula și apăra această importantă poartă de trecere spre Bucovina. Așezarea s-a realizat însă mult mai târziu, abia după construirea unei biserici, începute în 1928, la un deceniu după Marea Unire, prin inițiativa omului de acțiune Vasile Lazurcă, căruia i s-au alăturat peste 100 de familii ale credincioșilor ortodocși, sub conducerea preotului Constantin Flămând, catehetul liceului din Bistrița.

Primul stareț al mănăstirii a fost protosinghelul Vasile Luncan, venit de la Schitul Durău, care a păstorit aici până la moarte, fiind înmormântat în 2.06.1969 lângă altar.

Biserica este înzestrată cu obiecte de valoare artistică, între care icoana „Maicii Domnului cu Pruncul” pictată în 1914 și adusă de la Sfântul Munte Athos de către Ieromonahul Ilarion Mareș, înmormântat și el lângă mănăstirea Piatra Fântânelor. În biserică mai sunt icoane vechi pictate, care au fost donate la 15 iulie 1949 de studentul Andrei Pavel Neuc, achiziționate de tatăl său adoptiv, tenorul Constantin Pavel, întemeietorul primei opere românești din Cluj, dar și picturi ale lui Alexandru Cristea.

În decursul anilor Mănăstirea de la Piatra Fântânelor a devenit un adevărat simbol al ortodoxiei românești, unde a fost proiectată ridicarea unei cruci, amplasată pe stânca vulcanică de deasupra clopotniței vechi, care să lumineze în toate zărilor credința noastră ortodoxă.

Terenul necesar construirii monumentului a fost atribuit de Consiliul Local al comunei Prundu Bârgăului, iar lucrările au fost susținute de Consiliul Județean Bistrița – Năsăud.

Hramul mănăstirii Piatra Fântânelor³

Deși vremea nu a fost prielnică, sute de credincioși, localnici, din împrejurimi, dar și de mai departe, au participat, de „Nașterea Maicii Domnului”, la slujba de sărbătorire a Hramului Mănăstirii Piatra Fântânelor oficiată de PS Irineu Pop Bistrițeanul, alături de un sobor de 24 de preoți, din Valea

² Niculae VRĂSMAȘ, Mănăstirea Piatra Fântânelor, o cruce luminoasă a ortodoxiei, Răsunetul, Marți, 09/29/2009 - 14:01

³ Niculae VRĂSMAȘ, Hramul mănăstirii Piatra Fântânelor, Răsunetul, Joi, 09/09/2010 - 13:04

Bârgăului și alte parohii transilvane, între care și părinții protopopiatelor ortodoxe din Bistrița, Alexandru Vidican și din Năsăud, Ioan Dâmbu.

Fig. 2 Slujba oficiată de PS Irineu Pop Bistrițeanul, în 2010

**Ioan LAZĂR, *La cumpăna dintre Ardeal și Bucovina,
Mănăstirea „Piatra Fântânelelor” – o „oază” de rugăciune,
liniște și unitate ortodoxă*¹**

Există un loc binecuvântat de Dumnezeu, într-o zonă superbă, situată între Munții Călimani și Munții Rodnei, la o altitudine de 1200 m, unde harul divin coboară asupra credincioșilor, care stă la hotarele dintre Ardeal și Bucovina, ca un simbol de neclintit al mângâierii sufletelor, alinării suferințelor și-i unește în credință pe toți ce-i care trec pragul reprezentând o o mândrie a județului și a credincioșilor ortodocși, loc de rugăciune și pelerinaj, Mănăstirea Piatra Fântânelelor cu hramul „Nașterea Maicii Domnului”.

Aici am întâlnit un om deosebit și un preot duhovnic desăvârșit, de o amabilitate debordantă, implicat în viața a tot ce înseamnă rugă, muncă și care cu o privire caldă și vioaie, deși se afla în straie de muncă, ne-a relatat ce înseamnă și ce reprezintă mănăstirea pentru credincioșii din zonă și nu numai.

Astfel, preotul duhovnic protosinghel Gavril Horț, care slujește din anul 2000 în această „catedrală a sufletului”, ne-a făcut câteva precizări pertinente privind istoricul mănăstirii și stadiul actual al dezvoltării.

A fost înființată în anul 1928 la cererea credincioșilor de pe Valea Bârgăului, având ca preoți pe Vasile Luncanu (1928-1969), Adrian Făgețanu (1970-1973), Iustinian Petrinca (1973-1996), Damaschin (1996-1998), iar din 2000 pr. duhovnic Gavril Horț.

A viețuit în anul 1958 și pr. Dometie Manolache de la Râmeț, un deosebit și mare duhovnic.

Mănăstirea a fost de călugări până în anul 1995, apoi a devenit mănăstire de maici, iar biserica din lemn datează din anul 1928, în care se află icoana Maicii Domnului, pictată în Muntele Athos, la mănăstirea Prodromul (Sf. Ioan Botezătorul), în 1914 și adusă de preotul Ilarion Mariș, iar rugăciunile adresate icoanei sunt cu folos credincioșilor.

Actualmente, mănăstirea are ateliere de pictură și broderie, ateliere de litografie, iar construcția la corpul de chilii cu PARACLIS și ateliere a fost începută în 1995 și sunt funcționale, având în apropiere o cruce înaltă de 31 m, ridicată în 2010 și luminată noaptea, la inițiativa vrednicului de pomenire Î.P.S. Bartolomeu Anania, cu sprijinul C.J. BN, care trebuie finisată și pentru care se așteaptă donații și sponsorizări, inclusiv cele promise.

Fig. 3 Atelier de pictură și broderie,

¹ Articol publicat în Răsunetul, Joi, 08/25/2011 - 13:47

În mănăstire viețuiesc 20 de maici, se oficiază Sfânta liturghie zilnic, vecernia de la ora 16.00, iar Sfântul Maslu în ziua de miercuri, de la ora 21.00 și în ajunul sărbătorilor sau duminici se face priveghere.

În ateliere se confecționează straie preoțești, la comandă, de o calitate și frumusețe extraordinare cât și icoane care impresionează, iar doritorii pot face comandă și obține informații la telefoanele 0263.264016 și 0263.266017.

Cu ocazia hramului, din 08 septembrie 2011 – Nașterea Maicii Domnului, va fi oficiată slujba de către P.S. Vasile Someșanul, unde sunt așteptați toți cei însetați de a primi har Dumnezeiesc.

Mănăstirea are „în păstorire” satul Piatra Fântânele cu 93 de familii, cabanele din zonă, administrează Monumentul Eroilor de pe Grui, căzuți în Primul Război Mondial, iar în fiecare an, de Înălțarea Domnului, se sărbătorește „Ziua Eroilor” prin slujbe arhieresti cu participarea Batalionului de Artilerie din Prundu Bârgăului, a școlilor din zonă, oameni din Bucovina și Ardeal.

Un loc în care se înghesuie lumea la biserică, spre mulțumirea maicii starețe, Solcan Panfila, și a preotului, unde puterea rugăciunii face minuni, care nu trebuie ocolit, un simbol și o speranță a tuturor creștinilor.

Niculae VRĂSMAȘ, *Sfințirea bisericii din Ciosa*

Răsunetul, Luni, 07/05/2010 - 13:45

Duminică 4 iulie 2010, în satul Ciosa, aparținător de comuna Tiha Bârgăului, a avut loc sfințirea bisericii, nou renovate, prin slujba oficiată de IP Vasile Someșanul, alături de părintele protopop al Bistriței, Alexandru Vidican, preotul paroh al bisericii, Liviu Tomoroga, preoții Ioan Jauca și Vasile Turc, împreună cu Corul bisericesc din Prundu Bârgăului, preotul Ciupa și alți preoți, între care și colegi din Bihor ai preotului local și Maica Stareță Pamfilia, de la Mănăstirea Piatra Fântânelor, însoțită de măicuțe.

Fig. 4 Sfințirea bisericii din Ciosa, în anul 2010

Cuvintele frumoase și înălțătoare, rostite de slujitorii Domnului, în mirificul spațiu al cătunului de munte Ciosa, pe o vreme frumoasă în care nu a lipsit o scurtă și ușoară ploaie, purificatoare a sufletelor, dar și a unor tunete și fulgere îndepărtate, ca un semn al Cerului, au pătruns adânc în inimile celor aproape 200 de credincioși, participanți la o deosebită slujbă.

Niculae VRĂSMAȘ, *Înălțarea la Muntele Gruu*

Sărbătoarea Înălțării Domnului și Ziua Eroilor a intrat în ultimul deceniu în tradiție la Monumentul înălțat pe Muntele Gruu din Munții Călimani, unde și în acest an a avut loc o slujbă de comemorare a celor 60 de eroi români din Batalionul 56 Fălticeni, căzuți în acest loc în Primul Război Mondial.

La solemnitatea desfășurată joi 24 mai 2012 au participat: PS Vasile Someșanul, Episcop vicar al Arhiepiscopiei ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului, cel care a avut inițiativa ridicării Monumentului în 2005, pr.prof.univ. Ștefan Iloaie, consilier cultural al Arhiepiscopiei ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului, protosinghel Serafim Măciucă, Mănăstirea Nicula, protosinghel Paisie, Mănăstirea Sf. Spiridon de la Strâmba, ieromonahul Ieronim, Mănăstirea Petru Vodă, Neamț, eromonahul Nectarie, mănăstirea Schimbarea la Față, Cheile Turzii, preotul Gavriș, cu un grup de credincioși de la Săliștea de Sus, Maramureș, preotul Daniel Dascălu din Botoșani, preotul Călin Fecioru, de la Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, preotul Liviu Tomoroga, Parohia Ciosa, diaconii Cristian Timar și Daniel Mocan, Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, diaconul Ioan Flore, Mănăstirea Nicula, ierodiaconul Serghie Pârău, de la Patriarhia Română, București, monahul Andrei, de la Mănăstirea Vad, jud. Cluj, monahia Dorotea de la Mănăstirea Eleon, Ierusalim, un grup de maici de la Episcopia Clujului, Mănăstirea Văratec și Mănăstirea Râuaia, Lăpușul Românesc, Maramureș, Stareța Pamfilia Solcan și protosinghelul Gavril Horț, părintele duhovnic, de la Mănăstirea Piatra Fântânelor.

În cuvântul său Înaltul Ierarh s-a rugat pentru sufletele celor căzuți și a evocat personalitatea păstorului Lazăr Bozga, cel care a descoperit groapa comună în primăvara anului 1917, a acoperit osemintele celor 60 de martiri și a ridicat o troiță, revenind anual în acest loc. În 1985 s-a construit un mic monument comemorativ din piatră, de către părintele Halas din Tureac, iar în 2005, prin grija IPS Bartolomeu Anania a fost ridicat monumentul actual.

Printre cei peste 300 de participanți, care au urcat marea pantă a muntelui, alături de reprezentanți ai autorităților, jandarmeriei, salvamontului, ai ocoalelor silvice din zonă și armatei, între care Vasile Tiniș, ing. Ioan Rus, dr. Nistor Rus, artistul plastic Iosif Berindei din Cluj, proiectantul monumentului, frații Bucnar, din Tihuța, viceprimarul din Poiana Stampei și mulți alți credincioși. Au fost depuse coroane de flori, s-au tras salve de armă iar un pluton de militari ai Batalionului 817 Artilerie „Petru Rareș” Prundul Bârgăului, condus de colonelul Octavian Cioancă a prezentat onorul.

După slujba religioasă, oficiată de către PS Vasile Someșanul, în fruntea unui sobor de 10 preoți, 4 diaconi și nenumărate măicuțe, un grup de elevi de la Grupul Școlar „Radu Petrescu”, Prundul Bârgăului, coordonați de preotul Liviu Tomoroga și Maica Stareță, au prezentat un emoționant moment literar-artistic, închinat celor care și-au jertfit viața pentru neam și țară.

Participanți la eveniment au primit, din partea măicuțelor, sarmale, cremvuști, ouă roșii și colăcei, iar câțiva au primit cartea „Sfintele Evanghelii și Rugăciuni alese”, apărută sub îngrijirea PS Vasile Someșanul.

În slujba credinței

Niculae VRĂSMAȘ, *Bârgăuanul Dan Eliodor Moldovan, preot „Magna cum laude” în Elveția*¹

La Facultatea de Teologie din Cluj - Napoca, a avut loc susținerea tezei de doctorat având ca temă „Tradiția Cinei Domnului între exegeză și Wirkungsgeschichte Mc 14, 22-25; Mt 26, 26-29; Lc 22, 19-20; I Cor II, 23b-25”, prezentată de către preotul Dan Eliodor Moldovan, paroh ortodox român la Lucerne, Elveția.

Dan Eliodor Moldovan este originar din județul nostru, născut la Beclean în 12 august 1973, a absolvit Facultatea de Teologie din Cluj – Napoca și a funcționat ca profesor de religie la Grupul Școlar „Radu Petrescu”, din Prundu Bârgăului și ca preot în Parohia Colibița. În prezent este profesor și preot român ortodox la Lucerne, Elveția.

Pe linie genealogică paternă, preotul Dan Eliodor face parte din ramura primilor preoți ortodocși din Prundu Bârgăului, care au propovăduit ortodoxia începând de la 1794, prin Ștefan Vrăsmaș iar, ulterior, prin Teodor Vrăsmaș, spița și tradiția creștină a neamului păstrându-se și în prezent, în țară și în afara ei.

Teza de doctorat, condusă de preotul profesor doctor Stelian Tofană, a fost foarte bine apreciată de comisie acordându-i-se calificativul de Magna cum laude.

Fig. 5 Pr.dr. Dan Eliodor Moldovan și comisia

La susținerea lucrării au participat numeroși specialiști, colegi, prieteni și rude din București, Cluj, Beclean, Năsăud, Bistrița și Prundu Bârgăului, între care primarul comunei, Ilie Avram și familia, precum și trei dintre cetățenii de onoare ai comunei, preotul Simion Cristea, profesorul Titus Wachsmann – Hogiu și publicistul Niculae Vrăsmaș, care au salutat comisia și l-au felicitat pe noul doctor în teologie

¹ Articol publicat în *Răsunetul*, Luni, 11/21/2011 - 14:37

Titus WACHSMANN-HOGIU, ***Proaspăt doctor în teologie: Preot Dan Eliodor Moldovan***¹

Drumul spre cunoaștere, spre emancipare intelectuală și spirituală este unul anevoios, complicat, dar la capătul lui se vede fericirea. Avea mare dreptate omul de știință german Alexander von Humboldt (1769-1859), al cărui nume a fost luat de o universitate din Berlin, când a spus că „e o mare fericire să lărgesci hotarele cunoașterii omenești”.

Pe un astfel de drum s-a înscris și tânărul preot Dan Eliodor Moldovan când a decis să pregătească un înalt titlu academic: acela de doctor în teologie.

Fig.6 Preotul dr. Dan Eliodor Moldovan

În data de 17 noiembrie 2011, în Aula Nicolae Ivan a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj, a susținut examenul final pentru finalizarea mai multor ani de pregătire sârguincioasă, sistematică, profundă.

Alături de familia sa și de câțiva prieteni i-am fost alături în această zi, când, între două avioane a susținut teza cu o temă foarte interesantă și nouă din punct de vedere al cercetărilor teologice: Tradiția „Cinei Domnului” între exegeză și Wirkungsgeschichte...”

Comisia de doctorat a fost alcătuită din importante personalități ale vieții teologice:

- președinte: preot Conf. univ. dr. Ștefan Iloaie, consilier cultural al Mitropoliei Clujului ;
- conducător teză: preot Prof. univ. dr. Stelian Tofană;
- referenți: -preot Prof.univ. dr. Vasile Mihoc, Universitatea „Lucian Blaga”-Sibiu;
- preot Conf. univ. dr. Constantin Preda, Universitatea București;
- preot Prof. univ. dr. Ioan Chirilă, decanul Fac. Teologie Ortodoxă Universitatea „Babeș-Bolyai”-Cluj-Napoca;

Teza de doctorat a fost structurată pe 7 capitole mari: 1.-Hermeneutica sensului ; 2. –Coordonate hermeneutice în ortodoxie ; 3. –Wirkungsgeschichte ca fenomen și componentă în interpretarea Sfintei Scripturi ; 4. – « Masa » și « Cina euharistică »- o perspectivă Wirkungsgeschichte ; 5. –Tradiția « Cinei

¹ Articol publicat în *Răsunetul*, Marți, 11/29/2011 - 13:29

Domnului » și Wirkungsgeschichte ; 6. –Teologia relatărilor de instituire a Euharistiei ; 7.-Evaluare finală.

Candidatul a făcut un rezumat al conținutului tematic insistând pe explicarea termenilor, în special pe cel de Wirkungsgeschichte, termen german de dată mai recentă prin care se încearcă explicarea evenimentelor și ideilor biblice prin prisma evoluției istorice a acțiunii acestora asupra atitudinii oamenilor cărora se adresează.

Termenul Wirkungsgeschichte vine de la două cuvinte germane: -Wirkung care înseamnă acțiune, influență, înrâurire; efect, rezultat, impresiune – de aici și verbul wirken care înseamnă a face, a produce efect.. ; (în germană litera w se citește ca v românesc, nu ca în engleză) ; -Geschichte (citit geșichte), care înseamnă istorie ;

Așadar termenul Wirkungsgeschichte se referă la istoria efectului, a rezultatului și se aplică, în teologie, pentru a urmări modul în care învățăturile biblice au produs/produc efecte.

Susținerea Tezei s-a bazat pe o sumă de informații provenite dintr-o bibliografie vastă, informații selectate cu mare grijă și probitate și sintetizate cu originalitate, motiv pentru care referenții au adus laude candidatului, subliniind valoarea științifică și practică a lucrării.

În final au avut loc intervenții din partea audienței, intervenții care au mers pe aceeași linie a evidențierii valorii acestei lucrări. Subsemnatul a intervenit și cu părerea că această nouă teorie-metodă (aici au fost discuții) numită Wirkungsgeschichte ar trebui preluată și de către domeniul învățământului și educației, întrucât și oamenii școlii trebuie să urmărească eficiența, istoria rezultatului..., întrucât activitatea de formare religioasă, instructiv-educativă, morală se face nu numai în sincronie ci se vede în diacronie, bază pe care se creează acea imagine, concepție despre lume numită în filosofia germană ca Weltanschauung.

Tânărul preot Dan Eliodor Moldovan (născut la Beclean în 12.08.1973), căruia i s-a acordat Titlul de Doctor în Teologie cu calificativul Magna cum laude, a urcat pe treptele devenirii umane și ale îndumnezeirii, a sa Wirkungsgeschichte (din punct de vedere pedagogic) s-a concretizat la data de 17 noiembrie 2011.

Acest Titlu este rezultatul unei munci pe care a început-o încă din școala generală. Între anii 1989-1994 a urmat cursurile Seminarului Teologic Ortodox din Cluj, iar în perioada 1994-1998 a fost student al Facultății de Teologie Ortodoxă (secția Pastorală) din Cluj. Concomitent a frecventat și un Modul pedagogic pentru învățământul religios, după care între anii 2002-2004 a pregătit și a susținut Master la Facultatea de Teologie din Cluj cu lucrarea « Interpretarea Sfintei Scripturi în viața liturgică a Bisericii, între tradiție și critica modernă ». În anul 2004 a publicat volumul „Cercetarea nou-testamentară”, Editura Alma Mater din Cluj.

Acesta a fost doar începutul evoluției și devenirii lui Dan Eliodor Moldovan. A urmat cursuri de limba engleză și germană după care a ales pregătirea în străinătate, în Elveția. A fost Student Erasmus la Universitatea din Berna (2005-2006), Student la Facultatea de Teologie din Berna, studiu aprofundat-Exegeza Noului Testament ; a frecventat cursuri de limba germană pentru studii universitare (Freiburg).

Țelul avansat a fost cel de a pregăti doctoratul, din 2007 devenind Doctorand la Facultatea de Teologie Romano-Catolică din Luzern (Elveția), la profesorul Walter Kirchschräger, prietenul și colaboratorul conducătorului științific din Cluj, domnul Stelian Tofană.

Tânărul preot Dan Eliodor Moldovan, descendent pe linie paternă al unei vechi familii de preoți din Prundu Bârgăului (Vrăsmaș) are deja și o bogată activitate profesională: profesor de religie la Liceul « Radu Petrescu » din Prundu Bârgăului (1998-2005), preot în Parohia din Colibița (2001-2005), supervisor și traducător în tabere de copii, catehet în Cantonul Solothurn, iar din decembrie 2006 este preot al comunității ortodoxe române din Lucerna-Elveția.

Tânărul preot Dan Eliodor Moldovan, conjudețeanul nostru, și toți tinerii ca el, merită felicitări pentru vrednicie, stăruință, capacitate și câștigarea unui astfel de titlu academic, cum este cel de doctor în teologie.

Fundații și societăți culturale bârgăuane

Nicolae VRĂSMAȘ, *Asociația „Învierea”- Susenii Bârgăului*¹

Fig.7 Crucea de la Șoimu, Bistrița Bârgăului

Asociația „Învierea” a fost înființată în anul 2006 ca o misiune a Părintelui Dumitru Pugna și a familiei sale de a sluji aproapelui, de a întreprinde acțiuni care să vină în sprijinul comunității. Astfel, asociația are ca membrii fondatori familiile copiilor părintelui Dumitru: părintele Gabriel, Nicolae și Ana-Maria, care au format și primul Consiliu Director al Asociației, Părintele Gabriel fiind primul președinte al acesteia.

În 2007 Părintele Gabriel și Părintele Dumitru au hotărât ca pentru a exista mai multă implicare din partea comunității să responsabilizeze membrii acesteia alegând un alt Consiliul Director al Asociației „Învierea”, format din următorii:

- Bulbuc Palagia – președinte
- Cociș Ioana – vicepreședinte
- Krestel Ileana – membru
- Galben Maria Marcela – membru
- Păcurar Mirela – membru

Doi ani de zile asociația a desfășurat doar activități filantropice: susținerea materială și financiară a unor instituții și a unor familii/persoane aflate în situații de criză (săraci, bolnavi, persoane cu dizabilități, familii cu mulți copii, bătrâni, elevi și studenți cu situații materiale dificile, etc).

Din anul 2008, în urma parteneriatului semnat cu Consiliul Local Prundu Bârgăului, organizația a primit în folosință gratuită spațiul Centrului Multifuncțional din Susenii Bârgăului în care asociația oferă comunității rurale servicii profesionale, specializate.

Pentru a-și putea susține proiectele, Asociația a dezvoltat programele: Susținători la distanță, prin care persoane din țară și străinătate susțin financiar unul sau mai multe programe ale asociației noastre și programul Voluntariat pentru comunitate – program de responsabilizare socială și dezvoltare a

¹ Articol publicat în Răsunetul, Marți, 07/28/2009 - 13:08

voluntariatului pentru zonele rurale ale județului. Astfel, până în prezent, asociația are peste 40 de voluntari activi care prestează activități și servicii în cadrul asociației.

Pe lângă aceste două programe, în anul 2008, Asociația „Învierea” a mai dezvoltat proiecte în următoarele direcții:

1. Dezvoltarea programului prelungit în cadrul Grădiniței cu program normal din Prundu Bârgăului
2. Adaptarea spațiului Centrului multifuncțional Casa Armoniei în vederea obținerii avizelor necesare funcționării și derulării optime a activităților și programelor asociației.
3. Derularea programului TransFormare pentru copii și tineri
4. Programul de suport și instruire pentru părinți
5. Grădinița și Școala – prietene ale copiilor
6. Servicii de masaj și reflexoterapie
7. Dezvoltarea instituțională a organizației
8. Programul Dragostea Bunicilor

Programul Dragostea Bunicilor – este cel mai nou program al asociației „Învierea” și se constituie dintr-o misiune de credință a tuturor celor care activează în cadrul organizației, de a păstra cu dragoste întreaga moștenire spirituală și credința părinților acestui neam. Dacă veșnicia s-a născut la sat, așa cum spune poetul, atunci Dragostea bunicilor noștri constituie modalitatea prin care noi și copiii noștri putem păstra și trăi această veșnicie. Dragostea Bunicilor este cea mai valoroasă moștenire a noastră, transmisă prin ei de la o generație la alta, ea reprezintă esența noastră românească: creștinismul, glia, principiile și valorile noastre, tot ce este autentic și pur, creat de mintea și sufletul românesc.

Proiectul este o inițiativă a Asociației „Învierea” care, în parteneriat cu Unitatea Medico - Socială Susenii Bârgăului și-a propus să responsabilizeze comunitatea rurală, atât vis a vis de nevoile și problemele cu care se confruntă populația vârstnică, cât și față de moștenirea culturală și spirituală a Văii Bârgăului și satului românesc în general. Programul a demarat în data de 12 iulie 2009 cu un spectacol pregătit de copiii și tinerii Asociației „Învierea”, pentru buncii din Unitatea Medico - Socială Susenii Bârgăului. Spectacolul a fost pregătit și prezentat de doamnele profesor Daniela Vasilescu și Daniela Moldovan și a cuprins piesa de teatru de păpuși Turtița, dansuri de societate, pricesne, muzică instrumentală și muzică populară.

Următoarele acțiuni ale proiectului au ca scop scoaterea din izolare a bunicilor prin „adoptarea” lor de către nepoții din asociație. Astfel fiecare bunic va avea câte 3 nepoți care vor proiecta pentru buncii activități/acțiuni care să le aducă bucurie, să-i „activeze”, să-i scoată din singurătatea unei bătrâneți petrecute departe de cei dragi. Pentru aceasta nepoții trebuie să petreacă cât mai mult timp cu buncii lor pentru a reuși să-i cunoască foarte bine, pentru a le afla poveștile de viață. Cele mai multe dintre ele constituie adevărate lecții de viață.

Acesta este începutul, continuarea o veți afla din Cartea Bunicilor pe care nepoții o vor scrie pentru buncii lor.

Niculae VRĂSMAȘ. *Elevi bulgari – voluntari pentru o zi - în atelierul de icoane al asociației „Învierea” din Susenii Bârgăului*

Răsunetul, Marți, 05/24/2011 - 14:01

Fig. 8 Voluntari pentru o zi la „Învierea”

Un model de parteneriat public privat care ar trebui replicat în cat mai multe locații rurale îl constituie cel creat de Asociația Învierea și Grupul Școlar „Radu Petrescu” din Prundu Bârgăului. Este un parteneriat care a generat proiecte viabile a căror activități n-au dispărut de la un semestru la altul, ci din contră a generat mereu noi activități. Parteneriatul a debutat în anul școlar 2008-2009 cu un proiect care viza dezvoltarea educației timpurii în mediul rural și egalizarea șanselor la educație pentru copiii proveniți din grupuri vulnerabile (astfel s-a înființat programul prelungit în grădinița din Susenii Bârgăului, singura de acest fel, la acea oră pe Valea Bârgăului). În cadrul parteneriatului Asociația a reușit să creeze contextele și un mediu favorabil de dezvoltare a voluntariatului și a responsabilizării comunitare. Într-o perioadă a crizei, în care salariile scad iar șomajul crește, pare o nebunie să implementezi proiecte cu voluntari și să le dezvolți fără a avea finanțare de la UE sau alte instituții finanțatoare.

Și totuși, la Bârgău se poate! Asociația deține, datorită parteneriatului cu Primăria Prundu Bârgăului un Centru de zi multifuncțional care oferă servicii specializate gratuite psihologice, logopedice, terapeutice, asistență socială precum și activități de tip after - school în cadrul atelierelor de limba română, matematică, limba engleză, fizică, chimie, religie, pictură, etc, pentru un număr de peste 200 de elevi de pe Valea Bârgăului.

În cadrul proiectului Comenius „Active Citizenship Our Step For The Future”, implementat de Gr. Șc. „Radu Petrescu”, Prundu Bârgăului, delegații școlii bulgare Școlii Generale „Toma Kardzhiev” din Ruse, împreună cu colegii lor români, au participat la una din activitățile derulate de Asociația Învierea în Săptămâna Națională a Voluntariatului. În cadrul atelierului de icoane al asociației, elevii bulgari au fost familiarizați cu tehnica realizării de icoane și cu activitățile derulate de aceasta. Oaspeții au fost încântați să afle că prin activitatea lor ajuta la strângerea de fonduri pentru programele sociale ale

asociației, întru - cât icoanele realizate vor fi comercializate ulterior. Mare a fost bucuria elevilor bulgari când, în zilele următoare, au primit în dar o parte din icoanele la realizarea cărora au participat și ei.

Coordonatorul de proiect pentru Școala Generală „Toma Kardzhiev” din Ruse, Bulgaria, Rumena Petkova Gospodinova ne-a declarat: „Povestea vieții Sf. Nectarie, care le-a fost prezentată copiilor în timpul activității de realizare a icoanelor, ne-a impresionat foarte puternic. Centrul, locația în sine, sunt foarte frumoase, atmosfera creată acolo este minunată iar elevii noștri au fost foarte încântați și au învățat multe lucruri noi. Pentru noi toți a fost o experiență extraordinară, am mai fost implicați în activitățile de voluntariat ale unor organizații neguvernamentale din Bulgaria, am constatat că nivelul de dezvoltare al Asociației și de implicare în problemele comunității este mult mai mare. Am fi încântați să putem dezvolta un parteneriat și să lucrăm pe viitor împreună.”

Comentarii:

28/10/11 11:00

pusta daniela

Va multumesc mult pentru indrumarile si ajutorul duhovnicesc pe care mi l-ati dat ,m-a ajutat ca azi sa fiu o cu totul o alta persoana si sa imi gasesc linistea.Cu mult respect Pusta Daniela Oradea

05/07/11 13:41

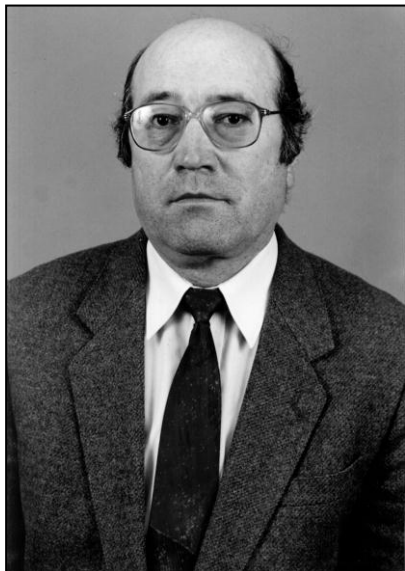
VOICULESCU ANI-...

MULTUMIRI DIN TOT SUFLETUL PENTRU POVETELE SI INDRUMARILE DUHOVNICESTI PE CARE LE-AM PRIMIT DIN PARTEA SFINTIEI VOASTRE INCEPAND CU OCT-2007, INVATATURI CARE IMI SUNT FOLOSITOARE SI ASTAZI . CU DEOSEBIT RESPECT , VOICULESCU ANI DIN MEDGIDIA-JUD CONSTANTA.

Școlile Bârgaielor

Restituiri

Viorel NEMEȘ, *Aspecte ale situației învățământului din Țara Bârgăului*¹

După desființarea Școlii triviale (fundaționale) din Prundu Bârgăului (1903), au continuat să funcționeze școlile populare sau confesionale din toate localitățile Văii Bârgăului până în 1918, după care s-au transformat în școli primare, învățământul primar fiind decretat obligatoriu gratuit.

Actul istoric de la 1 Decembrie 1918 a asigurat cadrul necesar unei evoluții superioare societății românești în ansamblul său. Învățământului românesc i s-a deschis o perspectivă nu numai de dezvoltare ci și de diversificare. Astfel, o importantă creștere a cunoscut învățământul primar (elementar) principalul factor de acțiune în lupta contra analfabetismului. Conform Raportului general deaspre situația învățământului primar în județul Năsăud, în anul școlar 1930-1931, tipurile de școli ce funcționau în acest sistem erau următoarele:

- a) Grădinițe de copii de stat și particulare;
- b) Școli primare de stat și particulare;
- c) Școli de adulți
- d) Alte școli (secundare, profesionale și de ucenici)²

Măsurile de reorganizare pe baze noi a învățământului, extinderea și diversificarea rețelei de școli alături de străduința și pasiunea dascălilor, eliberați de nefastele consecințe ale politicii de maghiarizare, vor permite obținerea unor succese reale atât pe planul școlarizării cât mai ales în cel al nivelului de pregătire a acestora. Cu toate aceste succese, școlile se vor confrunta cu numeroase greutăți legate de situația lor materială, sau realizarea propriu-zisă a sarcinilor instructive, ale procesului de învățământ.

Situația materială a școlilor

Fostele școli confesionale au devenit după 1918 școli de stat, care și-au reluat activitatea în întregime în toată Țara Bârgăului odată cu terminarea războiului, devenind în continuare un important factor de instruire și educare a copiilor. La Prundu Bârgăului în locul Școlii fundaționale au fost înființate două școli primare de stat, una de băieți și una de fete. Tot aici au luat ființă ulterior: Școala profesională de Arte și Meserii, școala de ucenici și școala de adulți menită să alfabetizeze pe cei care din diferite motive nu au putut să urmeze cursurile primelor patru clase primare.

Școlile și-au reluat cursurile în vechile localuri, iar aceste localuri aveau nevoie de multe reparații, de mobilier nou și adecvat, de material didactic, nevoi constatate de-a lungul anilor cu ocazia diferitelor controale efectuate. Una din cauzele acumulării acestor nevoi și a nerezolvării lor a fost determinată de faptul că după 1918 asigurarea cerințelor materiale ale școlilor a fost lăsată în seama comunelor, prin reglementări legislative, prevăzându-se în acest scop în bugetele comunale un quantum de 14 \$, după venitele ordinare ale acestora. Peste ani s-a constatat că efectul acestei măsuri este contrar

¹ Fragment din manuscrisul regretatului cercetător al Văii Bârgăului, Viorel Nemeș, profesor la Liceul „Radu Petrescu” din Prundu Bârgăului - D.J.A.N Bistrița-Năsăud

² Vezi: D.J.A.N Bistrița-Năsăud, Fondul Revizoratului școlar Năsăud, C I, Înv. 3

scopului urmărit, deoarece, comunele și conducătorii lor privesc școala ca o povară pentru comuna și în multe cazuri dacă nu sunt dușmani, atunci sunt indiferenți opera citată).

Cota de 14% nu s-a achitat nici în proporția încasărilor efectuate fapt care au pus școlile în situații deosebit de jenante, deoarece, pentru comenzile pe care acestea le-au făcut în vederea procurării de mobilier sau material didactic și pe care nu le-au putut onora, s-a recurs la rețineri din salariile învățătorilor. În anul 1955 situația restanțelor din cota de 14% era astfel:

- Bistrița Bârgăului:	Școală din sat	94.658 lei;
<i>Pusta</i>		95.164 lei
<i>Colibița</i>		57.490 lei
- Mureșenii Bârgăului		85.636 lei
- Prundu Bârgăului:	Școala de băieți	149.991,50 bani
	Școala de fete	141.832
- <i>Susenii Bârgăului</i>		107.150
- <i>Mijlocenii Bârgăului</i>		15.921
- <i>Josenii Bârgăului</i>		16.250
- <i>Rusu Bârgăului</i>		78.599

Desigur, influența crizei economice asupra realizării bugetelor nu trebuie exclusă, mai ales că în anii următori cotele restanțelor față de școli s-au diminuat, dar va fi în continuare sesizată de revizorii școlari, insuficienta preocupare a autorităților locale față de școli și nevoile lor reale. În anul 1939 se consemnează de pildă necesitatea unui nou local de școală la Mureșenii Bârgăului și a amplificării spațiului școlar la școala din- Josenii Bârgăului.³

Starea învățământului

În activitatea de predare a cadrelor didactice de la școlile - din Țara Bârgăului s-au susținut prin eforturile și priceperea profesională și pedagogică a acestora rezultate apreciate laudativ de către revizorii școlari care le-au controlat. În același timp procesul de învățământ era afectat în obținerea performanțelor-maxime și în Țara Bârgăului ca și în majoritatea școlilor primare din județ, de acțiunea a doi factori: modul de organizare a învățământului și frecvența neregulată a cursurilor.

Frecvența neregulată a cursurilor a fost mai accentuată în primii ani de după: război și în anii crizei economice. Revizorul școlar fixa în Raportul de analiză a situației învățământului primar pe anul școlar 1930-1931 pentru acest fenomen următoarele cauze:

- situația comunelor de munte (casele răsfirate până la distanțe apreciabile, care în timpul iernii sa în condiții climaterice defavorabile, condiționau absentarea copiilor de la școală);

- situația mizeră a unor familii a unei părinți și lipsa de îmbrăcăminte pentru copiii școlari (tabelele statistice întocmite cu ocazia absolvirilor, cuprind la rubrica privind cauza absențelor noțiunea de "mizer")

- nepriceperea rostului școlii la poporul nostru;
- lipsa spiritului de datorie a organelor însărcinate cu încasarea amenzilor școlare;
- instabilitatea corpului didactic prin sistemul de transferări și detașări cu și fără rost, schimbarea locului învățătorilor an de an scade spiritul de răspundere.⁴

La cauzele de mai sus se mai adaugă potrivit aceluiași raport, retribuția mizeră și plata salariilor cu întârziere, după luni de zile, fapt care a făcut ca majoritatea învățătorilor să-și piardă eckilibrul material.

În anul 1939 frecvența era la fel o problemă în cazul învățământului primar din Țara Bârgăului, evidențiindu-se însă faptul că absențele erau mai numeroase la cursul supraprimar, ca urmare a angajării "băieților și fetelor ca servitori în casele doamnelor".

³ Vezi o.c., Fondul Prefectura județului Năsăud, 1335, Dos. 16316.

⁴ Vezi o.c., Fondul Revizorul Școlar Năsăud, C 1, inv.3

Ca o lacună ce ținea de însăși organizarea sistemului de învățământ primar se subliniază neajunsurile școlii primare cu 7 clase, grupate în curs superior și inferior cu programă analitică neprogresivă; cele trei clase superioare (V-VII) trebuiau să fie conform legii egale cu clasele I-III liceale, fără să existe programa analitică și corpul didactic anume pregătit pentru acestea.

La școala primară de tip 7 clase erau obligați să urmeze cursurile copiii în vârstă de la 7-16 ani. În ceea ce privește programa analitică, aceasta era prea încărcată, se subliniază în același Raport și nu este adaptată școlilor după tipul lor, nedivizate, divizate în parte și în total și neluându-se în considerare puterea de muncă a copiilor.

Dificultățile erau sporite de faptul că în condițiile funcționării Programei analitice tip și cu orarul tip pentru școlile cu șapte „clase și șapte învățători, majoritatea școlilor cu șapte clase funcționau cu un învățător, care cu toată vechimea și experiența lor îndelungată abia se puteau orienta. Sistemul de școală existent era mai mult o școală primară pregătitoare pentru școlile secundare, pe când majoritatea absolută a elevilor rămăneau acasă în gospodărie. Ca o soluție de îmbunătățirea situației, Revizoratul școlar opina pentru școli primare cu 7 clase dar cu o programă analitică progresivă pentru școli diferite cu 1, 2, 3 învățători și cu 7 învățători.

În ceea ce privește obiectele de învățământ ce s-au predat în școlile primare cu 7 clase în perioada, interbelică, acestea au fost:

Nr Crt	Obiectele de învățământ	CLASELE						
		I	II	III	IV	V	VI	VII
1	Limba română - scriere și gramatică - cetire ¹ - exerc. de memorie - exerc. de compunere exerc. de intuiție	da	Da	da	da	da	da	da
		da	da	da	da	da	da	da
		da	da	da.	da	da	da	da
		da	da	da	da	da	da	da
		da	da	da	da	da	da	da
2	Matematicile	da	da	da	da	da	da	da
3	Religia	da	da	da	da	da	da	da
4	Istoria	-	da	da	da	da	da	da
5	Geografia	-	da	da	da	da	da	da
6	Științe fizico-naturale	-	-	-	-	da	da	da
7	Instrucție civică	-	-	-	-	da	da	da
8	Caligrafie	-	da	da	da	da	da	da
9	Desen	-	da	da	da	da	da	da
10	Cânt	da	da	da	da	da	da	da
11	Gimnastică	da	da	da	da	da	da	da
12	Lucru de mână	da	da	da	da	da	da	da
13	Lucrări practice agricole	-	-	-	-	-	-	da

Se pot observa următoarele: în primul rând, introducerea obiectelor de studiu istoria și geografia la clasele a II-a, a III-a, nu ține cont de nivelul de vârstă al elevilor și capacitatea lor de asimilare. În al doilea rând, obiectul limba română prevede aceleași sarcini de realizat, atât în cursul inferior (I-IV), cât și în cursul superior (V-VIII), supraîncărcându-i pe cei din clasele I-IV

Învățătorii

Revizoratul școlar opinează ca pregătirea învățătorilor în școlile normale (primare n.n.) cu șapte clase nu e suficientă și nu ridică prestigiul acestora. De aceea propune transformarea lor în școli normale cu cel puțin opt clase, egale cu liceul cu opt clase și cu examen de capacitate egal cu bacalaureatul, în urma căruia absolventul să poată continua prin-studii universitare. Altfel între un țăran cu 7 "clase" primare și un învățător cu 6-7 clase normale nu exista decât o diferență de cel mult 3-4 ani de școală, fapt ce îl pune într-o situație umilitoare în raport cu medicul sau alte persoane cu studii superioare ce puteau activa într-o comună.

În ceea ce privește învățătorii ce au funcționat la școlile din Țara Bârgăului în perioada Interbelică, e foarte greu, în condițiile existenței unor arhive parțiale și a practicării schimbării locurilor de muncă, să se facă o evidență personală obiectivă.

Niculae VRĂSMAȘ, *Vechimea așezărilor bârgăuane și prima școală prundeană*

Despre vechimea așezărilor din Țara Bârgaielor au existat foarte puține mărturii documentare. Cele mai vechi mențiuni, pentru care nu s-au găsit documente, fac referire la denumirea romană a așezării Borgo, iar unele informații despre Munții Borgoului datează de la 1058, în legătură cu lupta ungarilor împotriva cumanilor. Așezarea de la răsărit de Cetatea Bistriței, până la munții cei mari, este menționată în dania regală a regelui Carol Robert, de la 1311, către Ioan fiul lui Gheubul, zis Henel, de la care se pare că provine denumirea Muntelui Heniu.

În alte acte oficiale se fac referiri la împărțirea Munților Borgoului, între familiile nobiliare Bethlen și Apafi, de către comisiile de funcționari din Comitatele Dăbâca și Szolnoc, din anii 1317, 1328, 1336, dar pentru care nu există certitudinea veridicității. În anul 1386, regele Carol Robert semnează un act prin care dăruiește domeniul Borgo (Bârgăului), familiilor Bethlen și Apafi.¹

Acest act a fost considerat, de către intelectualitatea bârgăuană, drept prima atestare documentară a Bârgăului, care a fost sărbătorită, pentru prima dată, la 5-6 iulie 1986, când s-au împlinit 600 de ani. La aceeași dată s-au sărbătorit și 200 de ani de la înființarea Școlii triviale din Prundu Bârgăului, prima formă oficială de învățământ românesc din Valea Bârgăului, susținută din „fondul de provenite” al regimentului grăniceresc năsăudean.

În programul Simpozionul cultural al Văii Bârgăului, din 5-6 iulie 1986, dedicat aniversării a 600 de ani de atestare documentară a Bârgăului (considerată atunci) și a 200 de ani de la înființarea școlii din Prundu Bârgăului, au fost susținute numeroase lucrări științifice, dintre care menționăm următoarele: 200 de ani de școală românească la Prundu Bârgăului, Valeria Lucuța, dir. Liceul Prundu Bârgăului; Aspecte ale modernizării procesului instructiv-educativ în școlile din Prundu Bârgăului, Eudochia Vonica Ghița, prof., președinta Sindicalului învățământ; Școala de acum 40 de ani, George Vasile Rațiu, director Casa Personalului Didactic; Contribuții documentare la istoricul școlilor din Bârgău, Ioan Cernucan, profesor, resp. Filialei C.P.D.; Învățătorii Văii Bârgăului de la 1786 și până în 1918, Teodor Ghițan, cercetător științific; Am slujit școala — am slujit omul, Eleonora Costea-Buzdug, inv. pens.; Date pentru o monografie a Școlii din Prundu Bârgăului, Pompei Boca, prof. pens.; Amintiri din anii de școală. econ. pens. Nicolae Someșan; Materialul intuitiv realizat în școala din Prundu acum 60 de ani, Nicolae Moldovan, inv. pens.; Învățătorii mei, Valentin Raus, scriitor, membru al U.S. din România. Omagiu școlii, Aurel Rău, scriitor, redactor șef al revistei „Steaua”; Ilustrații la „Oceanul întors” de Radu Petrescu., Ioan Ilieș, inspector școlar general adjunct; Gânduri la aniversarea școlii din Bârgău, Ion Oarcășu, critic literar, redactor la revista „Tribuna”; Radu Petrescu și Prundu Bârgăului, Dumitru Andrașoni, redactor gazeta „Ecol”; Amintiri din anii de școală, Alexandru Cristea, artist plastic, membru al U.A.P.; Contribuția cărțurilor de pe Valea Bârgăului la lupta pentru emancipare națională și socială în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Traian Bălan, director Casa pionierilor și șoimilor patriei Prundu Bârgăului; Elev și director al Școlii din Bârgău, Matei Albu, prof. pens.; Peisajul Văii Bârgăului în opera lui Radu Petrescu, Mircea Platon, prof. Liceul Prundu Bârgăului; Prundu Bârgăului, străveche vatră de istorie și cultură. Lupta pentru independență, libertate și emancipare, Virgil Zamfir, prof. științe sociale.²

Sărbătorirea, în 1986, a celor 600 de ani de la atestarea documentară (considerată atunci), a Bârgăului și a 200 de ani de la înființarea primei școli oficiale românești la Prundu Bârgăului, care a avut ca punct crucial Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului, a fost precedată de o frumoasă paradă în costume naționale a formațiilor artistice din Prundu și localitățile vecine, urmată de un program cultural-artistic și o serbare cîmpenească.

¹ După Niculae Vărsmaș, Prundu Bârgăului, o vatră străveche, Editura Karuna, Bistrița, 2007

² După programul ediției din 1986, a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului.

Constantin ANDRIȚOIU¹, 225 de ani de școală la Prundu Bârgăului

O primă problemă pe care dorim să o abordăm este aceea a condițiilor istorice de la sfârșitul secolului al XVIII – lea când ia naștere oficial școala din Prundu Bârgăului. Ne propunem să pornim de la faptul că pe Valea Someșului Mare, la 1763 se înființează Regimentul al – II-lea grăniceresc cu sediul la Năsăud.

Pentru înarmarea grănicerilor cu elementele de cunoștințe necesare, la Năsăud, între 1770-1777 ia naștere o școală latino - germană sub denumirea de școala normală și tot aici, la 22 noiembrie 1884 își deschide porțile Institutul de creștere militară.

Dacă, la început, aceste școli erau destinate tinerilor de pe Valea Someșului și Sălăuței, după 5 ianuarie 1784, când vor depune jurământul de credință grănicerii de pe Valea Bârgăului, vor fi primiți și copiii bârgăuanilor în școlile năsăudene.

Pregătirea soldaților, subofițerilor și ofițerilor în școlile năsăudene se putea face numai dacă tinerii veniți din satele din jur aveau un minim de cunoștințe de scris, citit și socotit.

Tradiția orală și unele însemnări lăsate de învățătorul Ilarion Bosga vorbesc de primele cunoștințe pe care le primeau câțiva copii de la preoți sau dieci pe lângă fiecare biserică. Pe dealul Strâmba, dintre Bistrița Bârgăului și Tiha Bârgăului era o biserică de lemn la Hucii Urâtului (pădurea preotului Urātu) și, din când în când, preotul aduna câțiva copii și le dădea primele noțiuni de scris, citit și socotit. Astăzi, prin strădania preotului Ioan Fontu și a locuitorilor din Tiha pe acel loc s-a înălțat o troiță.

În condițiile în care era nevoie de un număr mare de știutori de carte, Curtea de la Viena inițiază înființarea de școli în localitățile locuite de familiile grănicerilor.

Prima școală pe Valea Bârgăului ia naștere în toamna anului 1786, la Prundu Bârgăului, sub denumirea de școala trivială. În această școală se învăța citirea, scrierea și calcularea. În celelalte localități de pe Valea Bârgăului, la insistențele Curții de la Viena se vor crea școli în anii 1828-1829, sub denumirea de școli populare. Demersurile imperiului au fost bine primite de locuitorii satelor, care credeau că prin știință de carte vor scăpa mai repede de sărăcie.

Înființarea de școli pe Valea Bârgăului, și mai ales a celei din Prundu Bârgăului, va avea urmări însemnate în evoluția vieții în această zonă. Mulți tineri vor pleca de pe băncile școlilor bârgăuane spre școlile năsăudene. Cei mai mulți vor urma școala normală și Institutul de creștere militară. Cei mai harnici și mai inteligenți vor trece la școli înalte din Transilvania sau de la Budapesta și Viena. Apare treptat o pleiadă de subofițeri și ofițeri bârgăuani în cadrul regimentului năsăudean. Alți bârgăuani vor deveni învățători, preoți, juriști. Mulți dintre ei, după terminarea studiilor, vor reveni pe plaiurile natale și vor contribui din plin la ridicarea intelectuală și morală a satelor de aici.

La înființarea școlii triviale din Prundu Bârgăului autoritățile vor stabili ca limba de predare să fie limba română. În funcție de condițiile prin care trece Transilvania, în predare vor fi introduse și alte limbi sau limba română va fi înlocuită pentru scurte perioade.

În anul 1837, având în vedere că la regimentul năsăudean erau mulți ofițeri veniți din Austria și că multiplele ordine imperiale veneau în limba germană, grănicerii trebuiau să aibă noțiuni de limba germană încă din școala trivială și, ca atare, se introduce în predare, pe lângă limba română și limba germană.

După așezarea dualismului austro - ungar, autoritățile maghiare vor introduce în predare, începând cu anul 1871, și limba maghiară, la clasele a III-a și a IV-a. În anii următori vom constata că, treptat, limba germană va fi înlocuită cu limba maghiară.

Începând cu luna noiembrie 1918 școala din Prundu Bârgăului își va desfășura activitatea numai în limba română.

Din toamna anului 1940, după alipirea Ardealului de nord la Ungaria, se introduce limba maghiară în predare începând cu clasa I.

Se va reveni la utilizarea limbii române, în școală, la începutul anului școlar 1944-1945.

¹ Constantin Andrițoiu este profesor pensionar din Prundu Bârgăului

Nu este lipsit de interes faptul că, pe parcursul celor 225 de ani, școala din Prundu Bârgăului a suferit anumite transformări și, de asemenea, și-a schimbat în anumite perioade numele.

În 1786 școala prundeană ia naștere cu numele de „Școala trivială” și va funcționa așa până în 1872 când autoritățile îi schimbă numele în „Școala normală cu 4 clase”.

În 1885 școala va primi numele de „Școală poporală elementară fundațională cu caracter comunal”.

La 22 aprilie 1909 școala fundațională din Prundu Bârgăului se transformă în „Școala de Stat Maghiară”, iar cadrele didactice existente la acea dată sunt obligate să se pensioneze.

După primul război mondial, la 10 noiembrie 1918, școala își reia activitatea ca „Școala de Stat de 7 ani” cu limba de predare română.

La 10 octombrie 1946 în cadrul școlii își începe activitatea „Gimnaziul Unic” cu 64 elevi în clasa I și cu 7 cadre didactice. Va funcționa astfel până la reforma din 1948. Această reformă școlară va numi școala prundeană „Școală elementară de 7 ani cu ciclurile I și II complete”.

În 1957 pe lângă școala elementară din Prund iau ființă cursuri liceale serale, iar de la 1 septembrie 1961 școala elementară se transformă în „Școala medie mixtă”. Școala medie va școlariza elevi în primul rând din localitățile văii, iar la 15 iunie 1965 dă prima promoție de absolvenți de liceu.

Începând cu anul 1966 scolile cu clasele I-VII se transformă în școli cu clasele I-VIII.

O altă schimbare are loc la 15 septembrie 1969 când apare Școala cu clasele I-X.

În 1974 Liceul Teoretic din Prundu Bârgăului devine liceu industrial, patronat de I.U.T.Bistrița. Pe lângă liceu, la 15 septembrie 1987 își începe activitatea Școala profesională.

În 1992 liceul ia numele fostului său profesor Radu Petrescu, iar în 1999 liceul și școala profesională vor deveni „Grupul Școlar Radu Petrescu”.

Nu putem vorbi de școala din Prundu Bârgăului fără a scoate în evidență cadrele didactice care prin talent, muncă și dăruire au onorat titlul de dascăl. Nu putem să uităm că dascălii bârgăuani, cei mai mulți ridicați din rândurile localnicilor, au fost sufletul activităților desfășurate pe plan local. Ei au fost nu numai intelectualii care puteau da sfaturi utile, ci și tenaci luptători pentru nevoile neamului. Să nu uităm că învățătorii Ilarion Bosga, Eliseu Dan, Iacob Onea, având alături preoții Pavel Beșa, Ioan Dologa și Anchidim Candale, s-au alăturat și au susținut mișcarea memorandistă, fiind judecați pentru aceasta și suspendați din învățământ. Să nu uităm că la instaurarea stăpânirii maghiare, în toamna lui 1940, pentru că elevii ei au atașat la costumele țărănești tricolorul, învățătoarea Eleonora Costea a fost înlăturată din învățământ.

Considerăm util să prezentăm câțiva dascăli care s-au remarcat în evoluția școlii prundene.

Primul învățător al școlii a fost Alexandru Ilieș, din Tiha Bârgăului, iar prima femeie învățător a fost Eugenia Greab, venită din zona Sibiului și dascăliță între 1900-1909.

Pavel Beșa, născut în Prundu Bârgăului în anul 1847, a urmat școala din Prund, apoi cursurile gimnaziului din Năsăud, făcând parte din prima promoție a gimnaziului – 1871. Își continuă studiile la Seminarul Andreian din Sibiu și devine profesor și preot catihet de religie greco-ortodoxă. A fost apreciat ca dascăl și om, a fost un luptător pentru nevoile neamului și, în același timp primul din familia care a dat și alți învățători ca Leontina Beșa, fiica sa și Sanda Croitoru, nepoata sa.

Ilarion Bosga s-a născut în 1855 în Tiha Bârgăului. Urmează școala în satul natal, apoi gimnaziul la Năsăud și cursurile preparandiei din Deva. A fost învățător și director al școlii din Prund și s-a remarcat nu numai ca dascăl ci și ca luptător pentru nevoile neamului, fapt ce a dus la scoaterea sa din învățământ în două rânduri. S-a preocupat de strângerea de date și rodul muncii sale a fost întocmirea monografiilor localităților Prund, Tiha și Mureșenii Bârgăului. Până în zilele noastre circulă vorba că cine a fost învățat de Bosga, acela știa carte.

Un fost elev al lui Ilarion Bosga este Matei Albu. S-a născut la 18 mai 1913 în Prundu Bârgăului, a făcut școală aici, cu învățătorul Ilarion Bosga, iar apoi a urmat cursurile Școlii Normale din Cluj. A venit la Prund ca învățător, dar din cauza concentrărilor în armată a funcționat puțin. În 1940 se refugiază în România de teama ocupanților maghiari. Participă la Al II-lea Război Mondial și se întoarce acasă ca învățător în 1945. Va fi învățător, apoi profesor și mulți ani director adjunct al școlii. A fost apreciat nu numai ca dascăl ci și ca animator al vieții culturale și mai ales constructor. De numele său se leagă construcția celor două localuri în care și astăzi funcționează liceul. La 99 de ani încă mai onorează școala participând la unele evenimente.

Ioan Liviu Cernucan a fost profesor și director al liceului. Venit de pe alte meleaguri se încadrează în viața socială și culturală locală și, mai ales, desfășoară o intensă muncă de cercetare a istoriei locale. De numele său se leagă înființarea muzeului școlii și, de asemenea, organizarea simpozionului științific, care de 40 de ani reunește, prin comunicări, cadre didactice și alți intelectuali cu preocupări științifice.

În ultimele două decenii conducerea școlii, asigurată de profesori – directori ca Valeria Lucuța, Leon Hogiu, Felicia Șipeteanu, Constanța Neuc, Marin Marinciuc, s-a străduit să mențină liceul la nivelul cerințelor, atât prin modernizarea bazei materiale cât și prin dotări cu mobilier și aparatură de nouă generație.

S-a modernizat centrala termică existentă și s-a extins încălzirea centrală în localurile de liceu. S-a reparat șarpanta la toate localurile grupului școlar, s-au înlocuit ușile și ferestrele tuturor clădirilor, s-au făcut reparații la școala de arte și meserii și la școala din Suseni. S-a modernizat localul grădiniței din Prund, prin construirea unui grup sanitar și a unei terase. S-a realizat construcția unui corp de legătură, între clădirile I și II de liceu. La toate aceste lucrări s-a primit sprijinul financiar din partea Primăriei și Consiliului Local Prundu Bârgăului.

S-au întocmit mai multe proiecte, în baza cărora s-au accesat fonduri europene, prin care s-au efectuat reparații capitale la clădirea școlii generale și la sala de sport, precum și înfrumusețarea aspectului exterior al instituției, amenajarea parcului și construcția gardurilor împrejmuitoare.

Laboratoarele și cabinetele școlare existente au fost dotate cu mobilier nou și s-au amenajat în plus: un cabinet fonc, un cabinet muzical și două laboratoare de informatică, dar cea mai importantă realizare, din ultimul timp, este Centrul de Documentare și Informatică (C.D.I.), cu bibliotecă și aparatură modernă, care asigură documentarea pentru toți elevii și cadrele didactice.

Prin felul în care arată, la ora actuală, grupul școlar și activitatea didactică realizată, s-a dovedit că nu numai fondurile bănești contează, în modernizarea unei școli, ci mai trebuie și cadre didactice cu suflet mare.

La 225 de ani Grupul Școlar „Radu Petrescu”, prin strădania dascălilor și a conducerii sale, trăiește o nouă tinerețe și promite să ducă mai departe drapelul înaintașilor.

Călin MUSTEATĂ:

Scurt istoric al școlii din comuna Bistrița Bârgăului

Comuna Bistrița Bârgăului

Comuna Bistrița Bârgăului este așezată în Depresiunea Bistrița Bârgăului. Din culoarul larg al Văii Bârgăului, la extremitatea lui nord-vestică, se profilează pitoreasca depresiune Bistrița Bârgăului, străjuită spre sud de crestele semețe și înalte ale Munților Călimani, iar spre nord de prelungirile Munților Bârgăului, deschizându-se larg spre vest. Depresiunea este drenată de râul Bistrița Ardeleană, având o altitudine cuprinsă între 598 m, la ieșirea din defileul Colibița-Bistrița Bârgăului și 465 m la confluența cu râul Tiha, având o lungime de 8 km.

Date fizico-geografice:

Asezare în cadrul județului: În partea de est a județului Bistrita Nasaud la 26 km –est - de orașul reședință de județ ; mărginită de Muntii Bîrgăului – la nord – si de Muntii Calimani – la sud-est

Suprafața: 18.640 ha, din care:

- 17.640 ha extravilan
- 1.000 ha intravilan

Relieful: muntos, colinar, depresionar;

Flora: paduri de rasinoase și foioase, pasuni și fânețe, pomi fructiferi, plante de cultura, fructe de padure, plante medicinale ;

Fauna: urși, lupi, vulpi, cerbi, capriori, mistreți, jderi, dihorni, iepuri, veverice;

Reteaua hidrografică: Valea Bistritei Ardelene cu afluenții săi;

Resurse naturale: paduri, pasuni, livezi, ape de munte;

Județul Bistrita-Nasaud

Populație

- Total: 4.562 din care: 2.290 barbati, 2.272 femei ;
- 1.947 Bistrita Bîrgăului
- 615 Colibita
- Nr. de gospodarii: 1.754;

Localizare geografică

Situată în partea de sud – est a județului Bistrita – Nasaud, comuna Bistrita Bârgăului, cu două sate: Bistrita Bârgăului și Colibita este așezată în lungul Văii Bistritei ardelene, de la izvoare Muntii Calimani, până aproape de confluența cu afluentul ei, valea Tiha, în comuna Prundu Bârgăului. Limitele muntoase ale comunei se învecinează cu județele Suceava, Harghita și Mureș. Varful Heniu (1611 m) oferă o priveliște minunată a întregii Văi a Bârgăului. Aici te poți considera cu „capul în nori” sau ... chiar deasupra lor. Între satele Bistrita Bârgăului și Colibita se afla

un defileu ce a permis construirea unui baraj de acumulare pentru lacul Colibita ce alimentează hidrocentrala Bistrita Bârgăului.

Comuna este situata la o altitudine ce incepe de la 570 m pana la varfuri muntoase de 1989 m. Elemente de relief importante: Piatra Bridireiului (1107 m), Piatra Mare (1170 m), Casarul (1589 m), Tomnaticul (1581 m), din Muntii Bargaului, Vulturul (1501 m), Piatra lui Orban (1462 m), Tiganca (1410 m) Dalbidan (1548 m), Struniorul (1966 m), Bistriciorul (1989 m), din Muntii Calimani. Paraele de munte: Colbu, Panulet, Izvorul Lung, Repedea, Șoimul de Sus, Șoimul de Jos, Pietroasa, si multe altele contribuie la formarea raului Bistrita ardeleana.

Istoric

Meleagurile comunei Bistrita Bargaului au fost locuite din timpuri stravechi, la „intrarea de camuflaj” din padurea seculara dintre Muntii Calimani si Muntii Bargaului.

In perioada ocupatiei romane, existau „bai de aur” sub muntele Bistriciorul, fapt atestat de unelte de tip roman gasite in galeriile stavechi. Bistrita Bargaului a facut parte din cele 44 comune graniceresti ale Imperiului Austro – ungar, din zona Nasaudului si Bistritei. Barbatii satelor au devenit granicieri si faceau instructie pentru serviciul de frontiera printr-o disciplina severa. Ei aveau pusca acasa, tinuta militara era alcatuita din hainele de acasa peste care purtau sumane din panura neagra. De aceea soldatii se numeau „catanele negre”.

In anul 1898 a fost finalizată constructia caii ferate pe distanta Bistrita – Bistrita Bargaului, care a facilitat transportul persoanelor si a marfurilor, indeosebi materialul lemnos exploatat din padurile locale.

In anii 1920 – 1924 s-a construit si calea ferata, ingusta, pe distanta Bistrita Bargaului – Colibita si pana sub muntele Dalbidan si Colbu (cca 30 km) care asigura transportul lemnului exploatat din paduri spre fabrica de cherestea Bistrita Bargaului.

Aceasta a fost desfiintata in anul 1968, transportul facandu-se apoi, auto, numai pe drumurile pietruite.

Astazi, Bistrita Bargaului face parte din cele 5 comune (Livezile Bargaului, Josenii Bargaului, Prundu Bargaului, Bistrita Bargaului si Tiha Bargaului) asezate pe o vale: Valea Bargaului, denumita sugestiv uneori – „Tara Bargaului”.

Turism

Cadrul natural al acestor tinuturi ofera peisaje montane de neuitat, un aer puternic ozonat si locuri de agrement sau de practicare a sporturilor, vara drumetii montane si iarna, mai ales schi.

Traseele turistice montane, marcate, asigura pentru amatorii de drumetii montane, minunate satisfactii:

- Bistrita Bargaului –Colibita – valea Magurii – Poiana lui Toader – poiana Vinului (1211 m) – Piatra Fantanele. Timp de mers: vara 10 – 11 ore, iarna - nu se recomanda;
- Bistrita Bargaului – Colibita – Piatra lui Orban – Poiana Calului – Poiana Cofii – satul Rastolita (Mures). Timp de mers: vara -13 – 14 ore, iarna - nu se recomanda.
- Bistrita Bargaului – valea Pietroasa – Piatra Cusmei . Timp de mers: vara - 4 – 5 ore, iarna - nu se recomanda.
- Bistrita Bargaului – Colibita – izvorul Colbul – stana Dalbidan – stana Terha – curmatura Tihu. Timp de mers: vara 6 – 7 ore, iarna - 8 – 10 ore.

La poalele muntilor Calimani exista izvoare de apa minerala feruginoasa (borcut) neexploatare:

- Dalbidan (debit 2880 l/24 ore, mineralizare 3480 mg/kg)
- Padure - Colibita (debit 4320 l/24 ore, mineralizare 4280,5 mg/kg)
- Dascalul-Colibita (720 l/24 ore, mineralizare 1750,2 mg/kg).

„Taul Zanelor” – lac cu flora si fauna specifice locurilor montane, este un veritabil loc de atractie turistica. Defileele paraielor de munte ofera peisaje de neuitat.

Școala pe meleagurile comunei Bistrița Bîrgăului **Aspecte generale**

Școala: *cum și de ce a apărut școala, cine a contribuit la apariția și dezvoltarea școlii, cum a evoluat școala, care au fost efectele asupra locuitorilor*, sunt numai câteva dintre întrebările care pot fi adresate fenomenului școală, iar răspunsurile care se pot da acestor întrebări concură la alcătuirea unui scurt istoric al școlii din Bistrița Bîrgăului. Acest istoric, care are la bază documente (unele se află în paginile care urmează în original), mărturii și povestiri ale oamenilor care au trudit în școală fie ca dascăli, fie ca elevi și încearcă să aducă puțină lumină asupra a ceea ce este școala și ce reprezintă ea pentru comunitate.

Deși nu s-au găsit documente oficiale care să ateste existența școlii înainte de Militarizare în comuna Bistrița Bîrgăului, există zvonuri care spun că aveau loc activități cu caracter scolastic desfășurate de către slujitori ai bisericii. Din acest motiv trebuie căutate începuturile școlii și al instrucțiunii în biserică, printre actele bisericii. „... *in Transilvania, ... prin secolul XVI și XVII dăm mai întâi de urma școalelor bisericesti, adecă școale înființate pe lângă biserici și mănăstiri, în cari preoții, călugării și cântăreții, pe atunci singurii cunoscători de carte, instruiu în cetire și scriere pe cei ce doreau să se preoțească. Afară de aceasta mai instruiu apoi preoții pe fiii lor și pe alți copii râvnitori de învățătură, în cetirea cărților bisericesti, tipic, cântări și ceva comput (socotit).*”

În anul **1829** putem spune ca ia ființă în comuna Borgobistrița (Bistrița Bîrgăului) școală comunală grănicerească cu predare în limba română. În raportul „Inspectorului școlariu districtual din Protopopiatul Bistriței” se menționează că: „*Școala Borgobistrița s-a edificat în 1829 pe pământul comunal cu grădină de pomărie pe cheltuiala comunei și salariul dascălului se plătea din laza comunală (fondul comunei) 10 iulie 1865*”

În acea perioadă se studiau ca discipline de învățământ citirea și scrierea, caligrafia, puțină gramatică, aritmetică și religia. În anul 1835 se introduc pe lângă disciplinele existente alte discipline din latura practică cum ar fi: legumicultura, pomicultura, apicultura

Școala se afla sub patronajul bisericii, astfel, în Bistrița Bîrgăului școala apare pentru prima dată ca școală grănicerească comunală, iar mai târziu își va schimba titulatura în școală confesională greco-orientală, încadrată cu un singur învățător așa cum reiese dintr-un raport din anul 1832 care spune: „... *este amintit un anume Toader Pavel – „om de rând” ca învățător fără studii pedagogice*

Învățătorul **Iacob Monda** a activat ca învățător aproximativ din 1861 până în anul 1889, era învățător calificat și se înscrie între cei mai de seamă învățători pe care i-a avut școala din comuna Bistrița Bîrgăului. Așa cum am arătat anterior acest dascăl a slujit cu dăruire școala aproape 30 de ani.

La 28 mai 1920 reiese că în **centru** situația școlii era următoarea: școala se numea școală confesională de stat cu un învățător, localul școlii construit în anul 1896 în valoare de 18000 de Coroane era în stare bună și era alcătuit din 2 săli de clasă, 2 camere de locuit pentru învățător și 2 anexe. Învățătoare la acea dată era **Leontina Beșa**.

Despre începuturile școlii de la Pustă relațiile sunt destul de controversate, din alte surse reiese că școala a fost înființată în anul 1896 de către preotul Simion Monda, când s-a construit local propriu pe terenul comunei împreună cu locuință pentru învățători, iar în anul 1899 este amintit ca învățător la Pustă **Ioan Jauca** învățător calificat care are un efectiv de 56 de elevi.

Un raport al vremii (1903), spune că școala construită din lemn în valoare de 5000 de Coroane este în stare bună și are în componență o sală de clasă, 2 camere de locuit pentru învățător, o anexă compusă din grajd, șură și lemnărie. La data amintită este menționat un efectiv de 21 de băieți și 27 de fete, iar ca învățător este amintit **Ștefan Bărbos**

La fel ca multe alte schimbări care au avut loc în viața școlii și denumirea acesteia s-a modificat de-a lungul timpului, astfel dacă la începuturile sale s-a numit școala grănicerească comunală, iar mai apoi școală confesională, în anul 1946 găsim denumirea acesteia trecută ca școală primară de stat, în anii 1949-1959 se numește școală elementară, ca mai târziu să se numească școală generală.

Învățătorul **Ilie Ciurea**, care se află la conducerea școlii din Bistrița Bîrgăului în anul 1945, și care apare în documentele școlare pomenit încă din anul 1938 ca învățător în această comună, solicită Inspectoratului Școlar al Județului Năsăud suplimentarea cu încă două posturi astfel ca școala să aibă 4 norme didactice.

În anul școlar 1961-1962 școlile din comuna Bistrița Bîrgăului se vor transforma în Școli generale de 8 clase respectiv Școala generală numărul 1 Centru, Școală generală numărul 2 Pustă, Școala generală numărul 3 Colibița, Școala generală Mița care a fost încadrată doar cu 4 clase primare

Colectivele de dascăli ai Școlii din centru comunei au fost conduse de-a lungul timpului de directori care au știut să-și facă treaba cât mai bine. Astfel încă imediat după cel de al II-lea Război Mondial din anul 1945 învățătorul Ciurea Ilie este amintit director al școlii până în preajma anului 1960 când este înlocuit de către Ciurea Maria, soția sa, pentru o scurtă perioadă. Din 1960 până în 1964 este numit profesorul Măgherușan Nicolae, între anii 1964 – 1980 deține funcția de director profesor Neuc Andrei, 1980 – 1984

profesor Turja Valentin, 1984 – 1989 profesor Neuc Andrei, 1989 – 2005 profesor Turja Valentin, 2005 – 2008 profesor Vlad Iuliana, 2008 – prezent institutor Gițan Nicoleta.

Școala de la Pustă a avut de-a lungul timpului următorii directori: Șutu Toader (1945-1950), Heinris Adolf (1950-1959), Fonogea Vasile (1959-1962), Măierean Ioan (1962-1966), Sabău Horea (1966-1970), Hulpea Ilie (1970-1980), Țigăroi (Chiriță) Maria (1980-1981), Sabău Horia (1981-1987), Ianiș Viorel (1987-2003), Botta Melinda (2003-2005), Greblă Aurora (2006), Ioana Aurel (2006-2010), Gițan Nicoleta (2010- prezent).

Școala Colibița este înființată în anul 1918, iar mai apoi apare pomenită ca școală și în anul 1921 în raportul preotului Aurel Monda, care arată că la școala de la Pustă sunt aduși copii care au urmat cursuri la școala Colibița și anume un număr de 50 de elevi fete și băieți.

La Colibița, fiind o comunitate relativ mică, și mai ales că locuitorii în marea lor majoritate migrau iarna spre centrul comunei, mult timp școala a fost încadrată doar cu 4 clase.

În anul 1960 apare ca învățător pomenit în această școală **Badiu Grigore**, care după spusele unor foști elevi încă de prin anii 1950 activa ca învățător în această școală. În 1972 se introduce în școală ciclul gimnazial, clasele V – VIII. Școala a funcționat într-o clădire care a avut statut de vilă a stațiunii, vilă trecută în patrimoniul statului după anul 1948.

După mutarea localității pe noul amplasament nu putem spune că s-a îmbunătățit foarte mult posibilitatea accesului la școala Colibița, dar odată cu amenajarea centrului satului a fost construit și un bloc de locuințe unde s-au pus la dispoziția cadrelor didactice spații de cazare. Noua școală Colibița activează într-un local nou modern cu 6 săli de clasă, cancelarie, direcțiune, spații pentru depozitat material didactic. După construire școala a fost utilată și dotată cu mobilier și material didactic nou. Tot aici s-a construit o sală de sport foarte modernă pentru acea vreme, care era la dispoziția școlii.

Școala de la Mița pe toată durata funcționării a avut în încadrare doar 4 clase care au funcționat în regim simultan. Numărul de copii din această școală a fost relativ mic, motiv pentru care școala nu avea un colectiv de cadre numeros. Vlad Ioan a activat în această școală ca învățător necalificat. Mai pot aminti și pe Vlad Cichel Florica care tot ca necalificată predă o perioadă în această școală. Despre școala de la Mița nu s-au găsit prea multe documente motiv pentru care relatările despre această școală nu sunt prea bogate. Alte nume ale celor care au mai activat în această școală le-am putu afla din discuțiile purtate cu oameni din zonă. Dintre oamenii care au lucrat în școală pot aminti: Andreica Victor (1957), Chira Aurel, Bruj Maria, Ghiba Aurel (1961), Fonogea Gheorghe, Prigon George, Galben Gica, Morar Floarea, Belei Livia. Școala, inițial funcționează într-o clădire care este transformată mai târziu în cantină muncitorească, aproximativ în anii 1960-1965, și mai târziu în această clădire este un magazin alimentar forestier. Aproximativ din anul 1960 școala se mută într-un spațiu nou, peste drum de vechea locație, dar în aceeași clădire era și o cârciumă care deranja activitățile educative.

În anul 1984, după amenajarea noului centru civic Colibița, școala Mița este mutată împreună cu cea din Colibița în localul nou.

Noua față a școlii de la Pustă

Urmează un lung șir de demersuri din partea conducerii primăriei pentru accesarea unor fonduri din partea Uniunii Europene, fonduri destinate aducerii școlii de la Pustă la un nivel adecvat de educare a copiilor.

În urma acestor lucrări, care au fost realizate în mai puțin de un an au rezultat: două corpuri de clădire cu destinație școală, corpuri compuse din două nivele fiecare:

- în primul corp de clădire destinat

claselor V – VIII există un număr de 7 săli de clasă, o sală profesorală, o sală direcțiune, o sală pentru depozitare arhivă, două spații destinate grupurilor sanitare, două coridoare spațioase, două uși de acces.

În unele spații destinate sălilor de clasă s-au amenajat cabinete de specialitate: cabinet de biologie, cabinet de istorie - geografie, cabinet de limba română, cabinet de religie, toate aceste cabinete fiind dotate cu planșe specifice, machete, mulaje, aparatură de proiecție, hărți etc. sălile de clasă, cabinetele, sala profesorală, direcțiunea au fost mobilate cu mobilier nou, adecvat tipului de activitate desfășurată în spațiul respectiv. Toate spațiile sunt încălzite cu calorifere racordate la instalația termică proprie.

- în cel de al doilea corp de clădire unde își desfășoară activitatea două grupe de grădiniță și elevii ciclului primar există: două săli în care sunt grupele de grădiniță, cinci săli de clasă pentru clasele I – IV, o sală de sport, cabinetul de informatică, cabinetul de matematică, laborator de chimie - fizică, bibliotecă, cinci spații destinate grupurilor sanitare, sală profesorală, magazie pentru alimente, două spații de depozitare a materialelor specifice pentru laboratorul de chimie – fizică și sala de sport, două coridoare pentru acces, două uși pentru acces, scara de acces și casa scării.

La fel ca în primul local și în al doilea local s-a adus mobilier nou adecvat tipului de activitate care se desfășoară în spațiul respectiv, cabinetul de informatică fiind utilat cu un număr de 15 calculatoare, tablă Smart, conexiune la internet pentru fiecare calculator. Laboratorul de chimie – fizică a fost utilat pe lângă mobilier specific cu aparatura necesară experimentelor, cu un sistem de vizualizare a Softului Educațional în trei dimensiuni alcătuit din video proiector, tablă ceramică ENO, unitate centrală de înaltă capacitate de stocare și prelucrare a datelor pe care s-a instalat soft educațional licențiat, 30 de perechi de ochelari pentru vizualizare 3D, acest sistem fiind unic în țară în ceea ce privește numărul de indivizi care pot urmări simultan o transmisiune 3D.

În același corp de clădire există un spațiu destinat punctului tehnic unde sunt instalate două centrale termice de mare capacitate care asigură necesarul termic în sezonul rece. Ambelor corpuri de clădire li s-au montat tâmplărie termoizolantă, pereții exteriori au fost izolați cu materiale termoizolante, calorifere, care oferă un confort termic de mare calitate. Clădirile au fost acoperite cu materiale adecvate astfel sunt evitate infiltrațiile apelor pluviale. S-a realizat racordarea la sursă de apă independentă care oferă necesarul de apă menajeră pentru ambele clădiri. S-a amenajat și împrejmuit curtea interioară care este supravegheată, la fel ca și cele două clădiri cu un sistem de supraveghere video cu circuit intern.

În perspectivă sunt prevăzute, pentru școala din comună, construirea unor noi spații destinate educării copiilor din comuna Bistrița Bîrgăului cum ar fi: un local pentru grădinița de la Școala din Pustă, o sală de sport tot la Pustă, amenajarea unor spații de joacă și spații verzi pentru școlile din comună. Pentru toate aceste obiective s-au început demersurile necesare se întocmesc proiecte s-au achiziționat suprafețele de teren necesare.

IV. ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR

Restituiri

Octavian COSTINAȘIU, *Repertoriul nunții pe Bârgău*¹

Evenimentul cel mai important din viața omului este căsătoria și legat de aceasta, nunta. În comunele noastre încă se mai păstrează în forme și obiceiuri destul de originale, însă noile condiții de viață, și e și firesc să fie așa, aduc mereu elemente noi, împrumuturi de obiceiuri, care-i știrbesc din acel farmec pe l-a avut cândva acel spectacol popular cu participarea la un moment dat a întregii comune.

Interesându-ne repertoriul muzical legat de nuntă, nu vom marca decât momentele mai importante cu cântece proprii, fără a face o descriere a acestui ceremonial complex.

Pe valea Bârgăului, cu câteva zile înainte de nunta propriu-zisă, mireasa își alege un număr de 10-12 fete chemătoare, care, îmbrăcate în ținută de sărbătoare (chiar și în zi de lucru, după masă), având un cindeu (ștergar) așezat pe după cap și care atârna până la glezne, cu cusături naționale proprii locului, prinse de braț, merg în lungul drumului cimpoid (Cimpoitura fetelor). Remarcăm că este un obicei propriu văii Bârgăului, foarte des valorificat în spectacolul folcloric pe scenă.

Miresucă, miresea (bis)
Bine ți se șade-așa, măi
Cu șlaier și cu cunună
Cămeșa pe tine sună,
Să cunoaște că-i fi bună
Că nici măta n-o fost rea
Numai tu să fii ca ea.
Rămâi casă, rămâi masă,
Eu mă duc la altă casă,
Doru cân m-o apuca
Oi vini dac-oi putea.

Cu o zi înainte de nuntă, mireasa trimite cămașa pregătită de ea, mirelui, tot printr-un grup de fete. Acestea sunt așteptate de mire, în casa părinților lui, împreună cu alți feciori. După un scurt ceremonial de dare a camășii, fetele sunt cinstite cu vinars, după care se încinge jocul cu melodii din repertoriul curent.

În ziua nunții, în casa miresei se adună prietenele ei, în timp ce mireasa e gătită, cimpoaie. Remarcăm că în microzona cercetată nu există o melodie vocală de tipul „goviei”, închinată miresei. Aceasta melodie e suplinită de cimpoituri (chiuituri) și fără acompaniament instrumental.

La plecarea mirelui după nănași, care se face pe jos sau în căruțe, iar în timpul iernii în sănii, feciorii, cântă melodii de strigăt, acompaniate de instrumente, aducând prin versuri potrivite, teme din viața de fecior a mirelului.

Tot cu melodii de strigăt se îndreaptă, apoi, spre casa miresei. Rămasul bun de la părinți, de la viața tihnită alături de ei, la viața nouă pe care o va începe, se exprimă prin cuvinte ce îndeamnă la harnicie și purtare frumoasă, pe care le rostește „omul ei de încredere”, care poate fi un vecin sau o rudă apropiată. Și mireasa își exprimă mulțumirea pentru creșterea pe care i-au dat-o părinții, „iertăciunea” propriu-zisă luându-și-o ea.

¹ Fragment reprodus din manuscrisul lucrării metodico-științifice pentru obținerea gradului didactic I, intitulată „Modalități de valorificare în școala generală a folclorului muzical de pe Valea Someșului Mare și Valea Bârgăului”, a regretatului profesor Octavian Costinașiu de la Liceul Industrial Prundu Bârgăului, întocmită în anul 1979, sub coordonarea științifică a conf. Traian Mârza, de la Inst. Central de Perfecționare Fil. Cluj-Napoca.

În casa miresei se cântă melodii instrumentale, tot de tipul celor de strigăt, la fel ca în drumul spre cununie sau la intratul în biserică, iar în timp ce se îndreaptă spre casa nunții, de asemenea alaiul e însoțit de muzică, fiind așteptat și întâmpinat de nuntași. Înconjuratul mesei de trei ori, se face după o melodie proprie ceremonialului nunții, având un scop prolific, aruncându-se asupra lor cu grâu și apă.

De trei ori pe după masă

Dă-ne grâu, nu ne da orz,
Că ni-i mirele frumos.
Dă-ne grâu nu ne da pleavă
Că ni-i mireasa de treabă.
Sărace mire frumos
Ai umblat singur pe jos
Ai umblat cât ai umblat
Mândră floare ți-ai luat,
Și-ai ales dintr-o mie
Din oameni de omenie
Care ți-a fost dragă ție.

La masa mare a nunții se pot auzi, în continuare, melodii instrumentale. Sigur că înzestrarea tinerilor căsătoriți cu cele necesare începerii și întemeierii căminului lor, o fac părinții. Nunta este în schimb și un prilej de manifestare a solidarității sătești concretizată prin daruri. Este momentul strângerii în colac. Fiecare nuntaș își manifestă acest spirit de solidaritate și în afară de bani, la nunțile românilor din Bârgău și de pe Someș, fângăduindu-se zile de coasă, zile de arat, vite, cereale etc.

Un moment deosebit al ceremonialului nunții, foarte distractiv, este «strigătura la găină», pe care o dă miresei și nașilor una dintre colcerițe (femeie care ajută la pregătirea mâcării). Semn de bunăcuviință este momentul în care se dau darurile mirilor pentru nănași.

Strigătura găinii

Când se duce găina la mireasă

Faceți-mi o țâr de larg
Să mă cobor de pe prag
Să mă duc până la masă
Cu găina la mireasă.
Mireasa când m-a vide
Doamne bine i-a păre
Ai mireasă draga me
Harnică și frumușe
Te-ai legat de-o noapte gre
Te curățe, te-albinește
Să nu rămâi de poveste
Te scoală deminocioară
Și fă foc și pune-n oală
Și pune cămeși la zoală
Cân s-o scula bărbatu
Să fie gata prânzu
Că bărbatu multe cere
Să-i dai apă și obgele

Strigătura găinii

Când se duce găina la nănaș

Săracu nănașu mare
Cuprins îi de supărare
Numai el găină n-are
Că găina-i borzoietă
Și-i în cămară-ncuietă
Dați-mi cheia s-o descui
Și s-o dau nănașului.
Găina-i mândră-mpănată
Nu i-oi da-o fără plată
Găina-i mândră și creață
Și nu mai poate de grasă.
Nănașule de nu crezi
Hai pune mâna s-o vezi
Cat-o coalea pe spinare
Că doară-i numa unsoare.

Când se dau desagii nănașei

Vai săraca nănașu
Ce colaci a căpăta
Și i-a pune-n dăsăguț
Și s-o lua pe drumuț
Și s-a duce cu ei acasă

Și i-a mânca sănătoasă
Și dășagii și i-a pune
La părete după masă
La părete lângă pat
Să știe c-o cununat.
Dășagi-s mândri și noi
I-o da la cina-napoi
Dășagi-s bine ițați
De mâna cinii lucrați.
Ai o cină ca o floare
Și harnică, lucrătoare
Că ți-o țăsut desagii
De poți duce apă-n i.

La petrecutul nănașilor

Noi amu vinim de ieri
C-o fost bune rânduiei
Noi amu vinim de-a sară
C-o fost bună rânduială
Și prin tindă și pe afară.
Săraca gurița mea
Bine strigă dacă vrea
Sărac păhăruțu meu
Bine cântă dacă-l beu
Hop, Hop, Hop, Hop
Eu de-aicea nu mă duc
Până nu-ncepe la plug.

Specific văii Bârgăului este «Jocul miresei în bani», pe o melodie instrumentală din repertoriul curent.

Nunta continuă cu jocuri pe melodii de dans până spre ziuă, când e marcată de momentul petrecerii nănașilor, cu o melodie proprie, specifică.

Dacă ar fi să comparăm o nunta din comuna Feldru și una din comuna Prundu Bârgăului, la aceasta din urmă se semnalează trei momente deosebite în cadrul ceremonialului: înmânarea cămășii mirelui, alaiul cimpoitoarelor și jocul miresei în bani.

Ioan CERNUCAN, *Casa cu cindeauăle*

Cu foarte multă vreme înainte ca oamenii să cunoască scrierea, ei au lăsat dovada existenței lor prin urme ale culturii materiale, pe care arheologii le scot mereu la lumină.

Cu foarte multă vreme înainte ca savanții și învățații să scrie despre artă și frumusețe, generații întregi de oameni, pe parcursul a mai bine de două milenii, au lăsat până în zilele noastre, comori artistice care ne încântă privirea și ne îndreptățesc mândria de a fi urmași.

În afara legendelor și a baladelor, în afara cântecului de muncă sau de ritual, poporul acesta a deprins și meșteșugul de a înfrumuseța casa, uneltele și portul.

Multă vreme trebuie să fi trecut până ce îmbrăcămintea și locuința să capete forme specifice locale, deși ele sunt atât de unitare pe întreg cuprinsul patriei.

Există și pe meleagurile județului nostru deosebiri distincte în portul național românesc. Recunoaștem cu ușurință portul celor de pe Someș, cu cămașa mai lungă și încinsă cu șerparul din piele, pălăria neagră cu marginile ei mai late din care nu lipsește pana de păun, frumos înmănunchiată, ca într-o rază de curcubeu.

Distinct ne apare și portul Șieului, mai sprintar și mai ușor, parcă anume adaptat învârtitei și bărbuncului, dar care în goana căutătorilor de senzații policrome a devenit cam încărcat și nu mai păstrează tradiția, de acum câteva decenii măcar.

Și, în sfârșit aparte ni se prezintă portul Văii Bârgăului, mai simplu, mai cu măsură împodobit, scoțând în evidență un rafinament și un gust al culorii estompate, cum rar se mai întâlnește. Deși nu se mai poartă opinci și nici măcar cizmele în zilele de sărbătoare, deși pălăria mică de prăvălie, a înlocuit din păcate, pe aceea a vechilor ciobani, cămașa și ȋtarii, dar mai ales pânzăturile, pe un fond roșu-cărămiziu dau o frumusețe deosebită portului de pe această vale.

Și multora dintre oamenii acestor locuri le place să se îmbrace așa cum o făceau străbunii, păstrând multe elemente de tradiție,

Dacă intri în casele bârgăuanilor, a acelor care s-au născut aici și provin din ȋărani, întâlnești adunate în una din încăperi tot ce au mai de preț, tot ceea ce se poate numi artă populară. Încăperea se mai numește și astăzi, "casa dinainte" sau "casa cu cindeăuale" căreia dorim să-i dedicăm câteva cuvinte, în cadrul Simpozionului cultural al Văii Bârgăului, la cea de a opta ediția a sa (19 iunie 1979).

Firește ca nici timpul și nici priceperea n-o să ne permită abordarea acestei teme, în maniera specialistului, care să o trateze într-un fel profesionist. Dar din ceea ce cunoaștem, de la cei mai vârstnici și din datoria de a valorifica elementele locale de cultură populară, "casa cu cindeauăle" nu poate trece neobservată, deoarece ea constituie un depozit neprețuit, o artă populară.

Dacă dorim să știm de ce s-a numit și se mai numește, în mai multe feluri, trebuie să ne întoarcem în istorie, cu mult înainte de vremurile noastre.

Deși Valea Bârgăului a fost mai puțin cercetată de către istorici, urmele vieții materiale găsite aici dovedesc că ea a fost locuită din neolitic. Strămoșii daci au lăsat urme în datini și îmbrăcăminte, cămașa albă, ȋtarii, opincile, hârzoabele, sumanul, căciula, jocul, stâna de oi, obiceiul laic al înmormântării cu buhași și multe altele. Romanii au ridicat un castru, nu departe de Livezile, stabilind în părțile noastre o limită de hotar înspre Moldova, unde trăiau dacii liberi, iar pasul Tihuța a fost așa cum sugestiv, îl numește Teodor Ghițan, un mare îndrăgostit de plaiurile natale, "o poartă de invazii barbare, un loc de trecere dinspre Transilvania spre Moldova și invers, iar întreaga Vale a Bârgăului un adevărat leagăn de românism".

Beneficiind de lemnul pădurilor, bârgăuanii și-au durat case din bârne cu mai multe încăperi. Chiar și acei care au avut numai două camere, în una au locuit în mod frecvent și în cealaltă și-au păstrat ceea ce au avut mai de preț și pe care au numit-o „casa dinainte” și i-au dat o înfățișare mai deosebită. Pereții i-au împodobit cu covoare, la grindă au pus adeseori blide frumos lucrate și bocauă. Pe o rudă atârnată de grinzi și-au pus hainele de pânură și cele de sărbătoare, sumanul și jocul iar gospodinele harnice, tot aici și-au păstrat tortul.

Masa și scaunele din lemn de brad, lavițele (laițele), blidarul și lada de zestre au fost lucrate de meșteri locali pricepuți iar patul a fost și mai este încărcat până la refuz cu cergi groase din lână, cu perini multe și frumos țesute sau cusute. Ștergarele (cindeauale) împodobesc pereții, în jurul blidelor sau icoanelor.

În această încăpere erau primiți oaspeții, colindătorii și peșitorii, de aici porneau în alai armatele, la "prea-frumoasele nunți de pe Bârgău", și tot aici se găteau mirele și mireasa.

Probabil că, odată cu statornicia așezărilor mai durabile, a satelor ce au avut o oarecare sistematizare, încăperea despre care vorbim era așezată spre drum și de aceea bârgăuanii i-au zis "casa dinainte".

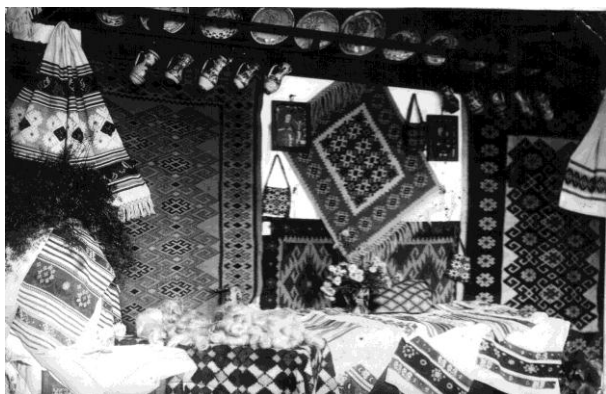

Fig.9 Casa dinainte sau casa de părade

Fig. 10 „Casa cu cindeauale”

Termenul de "casă de părade" suntem tentați să-l asociem perioadei de după militarizare când și localitățile din Valea Bârgăului au intrat în sfera Regimentului grăniceresc năsăudean. Bătrânii își mai amintesc, din spusele părinților, că periodic se organizau în Borgo Prund parade și că în centrul localității se treceau în revistă nu numai formațiile de cătane negre a Companiei a III-a de grăniceri ci ei, locuitorii îmbrăcați în haine de sărbătoare, ba uneori chiar și vitele mai frumoase ale gospodariilor. Portul românesc fiind obiectul unei parade iar "casa dinainte" fiind păstrătoarea lui, termenul de "casă de parade" a fost ușor de asociat celui de "casa dinainte".

Se pare însă că printre lucrurile cele mai de preț și mai stăruitor împodobite, un loc din ce în ce mai important îl ocupau ștergarele, numite „cindeauă", probabil numele provenind de la ustensila cu care pânza este întinsă la țesut, ștergare mai lungi, pe care chemătoarele la nuntă, druștele, le pun pe după gât, atunci când colindă satele de la un capăt la altul vestind evenimentul.

De bună seamă că și acestea sunt păstrate tot în "casa dinainte" iar după încetarea existenței regimentului de graniță această casă nu se va mai numi atât de frecvent "casă de părade" ci „casă cu cindeauăle".

Astăzi multe din case nu mai seamănă cu cele din trecut. Sunt mari, spațioase, cu multe camere și e firesc ca prefacerile social-economice să-și fi pus amprenta asupra noului mod de viață. Bar și acei care au radiouri, televizoare, mobilă modernă, și tot felul de ustensile ce dovedesc confort și bunăstare, mai păstrează în una din încăperi specificul tradițional local, adună aici tot ce au mai prețios și o numesc încă „Casa cu cindeauale".

Riscând repetarea unei afirmații făcute ceva mai înainte, aceea că această încăpere este un adevărat tezaur de artă autentică, de tradiție valoroasă, nu putem încheia rândurile de față fără a face îndemnul unei mai serioase valorificări a artei populare bârgăuănești și bineînțeles, îndemnul pentru localnici de a nu renunța nici în viitor, la păstrarea acestui obicei al "casei cu cindeauă".

Folclor bârgăuan

Niculae VRĂSMAȘ, *Alaiul Nunților de pe Bârgău*¹

Teritoriul Bârgaielor ocupă un avansat colț al Ardealului, în ceea ce privește așezarea geografică, în care încă se mai păstrează tradițiile, portul popular și străvechile obiceiuri, aproape unicate, care nu trebuiesc uitate. Păstrarea și revigorarea lor, însoțite de o creștere continuă a valorilor culturale, reprezintă cartea noastră de vizită în Uniunea Europeană.

Înainte de Postul Sfintelor Paști, în Țara Bârgaielor, a fost întotdeauna sezonul nunților tradiționale, care deveniseră aproape sărbători, pe care bârgăuanii le-au transformat în spectacole vii, transpuse în direct, pe imensa scenă a satului. Începând din februarie 1969, Alaiul Nunților de pe Bârgău s-a desfășurat, cu intermitențe și alternativ, în comunele bârgăuane, ajungând la aniversarea a patru decenii, odată cu festivalul folcloric din 2009 care s-a desfășurat, Duminică 31 mai în comuna Josenii Bârgăului.

Obiceiurile și tradițiile nunților bârgăuane sunt printre cele mai vechi, avându-și originea în „alae”-le romane, dovada vie până astăzi fiind însăși prezența călăreților cu clopuri simbolizând coifurile de luptă, steagul cu zurgalăi al „stegarilor” care dă tonul, urmat de cântecul druștelor și al ceterașilor, dar mai ales poziția „în picioare” a nuntașilor în carele de nuntă, ce formează „Alaiul nunților de pe Bârgău”. Acest străvechi și original obicei al nunții, păstrat nealterat în ținutul bârgăuan, a fost transpus într-un adevărat festival al datinilor care se desfășoară, începând din februarie 1969, în principiu anual dar cu intermitențe, pe o imensă scenă a ulițelor satelor bârgăuane, inițial extinsă până la Bistrița. Alaiul nunților este un grandios spectacol live, care cuprinde obiceiurile nunții, cu ritualuri și texte nescrise, păstrate în memoria bătrânilor, dar și reactualizate în pas cu noutățile epocii, devenind o adevărată cronică vie a datinilor, portului și ritualului nunții românești, cu specific bârgăuan. Desfășurat alternativ, în fiecare dintre comunele bârgăuane, festivalul nunților din acest an a avut loc în comuna Josenii Bârgăului, în organizarea Primăriei, Consiliului local, Căminului cultural și a Centrului Județean de Cultură Bistrița – Năsăud.

Au participat alaiul de nuntă din Bistrița Bârgăului, condus, în calitate de nănaș, de însuși primarul Vasile Laba, și instruit de Camelia Hulpe, alaiul din Prundu Bârgăului, condus de Ioana Suciu, directoarea Căminului cultural și instruit de Florin Flămând și Dumitru Ciupa, care s-au întâlnit în comuna gazdă cu alaiul de nuntă din Josenii Bârgăului, organizat de Tudorel Ciotmonda, primarul comunei, Mirela Baciș și Maria Moldovan Gavri, instructorul artistic.

Mirii din Bistrița Bârgăului au fost Ionuța și Mihai Ciungan, nănașii Cristina și Vasile Laba, Sabina și Vasile Belei, Mariana și Vasile Năuc, Marioara și Ștefan Hogiu, iar socrii Măriuca și Simion Buta, Maria și Ioan Vidican. Mirii din Prundu Bârgăului au fost Monda Ionuța și Leon Găvan, nănașii Teodora și Dumitru Greab, Lucica Ruscău și Bălan Ioan, iar soacra mare Măriuca Bălan. Nuntașii din Josenii Bârgăului au avut ca miri pe Ancuța Ursu și Cosmin Hogiu, nănași pe Simona Cordovan și Niculai Urs, Ionela Varga și Ionuț Dan, părinți pe Uța și Viorel Trifan și corceriță pe Ioana Matei.

După parada alaiurilor de nuntă, pe șoseaua comunei Joseni, nuntașii s-au adunat în curtea școlii, unde ritualul nunții bârgăuane s-a desfășurat pe scenă, în prezența unei numeroase asistențe. Fiecare alai a prezentat secvențe ale ritualului de nuntă. Astfel, Alaiul din Bistrița Bârgăului a prezentat "tocmala", nuntașii din Prundu s-au produs prin "chematul druștelor la nuntă", "datul colacului la soacra mare", "datul cămășii la mire" și "găina", iar Alaiul din Joseni a ranspus pe scenă "furatul miresei" și "strânsul în colac".

Desfășurarea scenică a alaiurilor de nuntă a beneficiat de participarea ca moderatori a unor mari specialiști, Alexandru Pugna și Emilia Ometiță, cu ajutorul cărora obiceiurile nunții au evoluat la adevărata lor valoare, dar trebuie să fie apreciate, în primul rand, strădania și devotamentul instructorilor

¹ Niculae Vărsmaș, „Alaiul nunților de pe Bârgău”, un festival folcloric ajuns la 40 de ani. Articol publicat în ziarul Răsunetul, Gazeta de Bârgău, Marți, 06/23/2009 - 12:11

celor trei mari alaiuri bârgăuane, precum și a tuturor participanților care au dat viață frumoaselor obiceiuri.

Spectacolul de la Joseni s-a încheiat cu recitalul unor soliști de mare valoare, invitați, precum bănățeanul Traian Jurchelea și bistrițeanul Mircea Simionca, acompaniați de muzica grupului „Balada”, care au dat viață cântecului și jocului.

Alaiul nunților de pe Bârgău, la ediția din 2009, a fost o mare reușită, la care, alături de sutele de spectatori și artiști populari, au participat și lideri ai celor mai reprezentante partide politice, cu ajutorul neprecupețit al cărora speram ca frumoasele tradiții folclorice să se mențină în viitor.

Din păcate acest original și specific festival folcloric bârgăuan s-a oprit după 2009, când a avut loc la Josenii Bârgăului, am ajuns în 2012 fără a mai avea speranța că se vor mai găsi organizatori prin comunele bârgăuane, după vechiul obicei, al rotației.

Titus WACHSMANN-HOGIU, *Ansamblul Folcloric „Plaiurile Bârgăului” 1976-2009 (33 de ani)*

25 octombrie 2009: o frumoasă inițiativă, într-o minunată zi de toamnă. Căminul cultural din Prundu Bârgăului a decis organizarea unei manifestări artistice sub numele de „Toamna bârgăuană”. Concomitent a apărut și ideea de a fi sărbătorit Ansamblul Folcloric care, după părerea inițiatorilor (Niculae Vrăsmaș), ar fi fost înființat în anul 1978, ceea ce ar însemna 30 de ani de activitate. Sunt fapte și evenimente pentru care uneori ceva este prea repede sau prea târziu. Pentru o sărbătorire de acest fel este bine. Lucrurile se pot pune cu ușurință în ordine, mai ales și pentru faptul că unii dintre cei de atunci mai trăim... Directorul Căminului Cultural din Prund (doamna Ioana Suciu), știind că am fost fondatorul acestei formații, și-a adus aminte de mine și m-a invitat la această sărbătoare, pentru a mă bucura alături de toți cei ce vor fi prezenți. Dându-mi-se cuvântul am formulat (prin exprimare liberă), aproximativ următoarele idei (acum, în scris, mai ordonat, mai cizelat):

Stimați concetățeni, stimați prundeni!

Ca unul ce am servit învățământul și cultura din Prund o perioadă de peste 30 de ani, mă simt bucuros și onorat să pot fi prezent la această sărbătoare.

*După cum se poate constata, în viața fiecărui om, familiei, comunități, există perioade cu evoluție, cu rezultate deosebite, după cum există și stagnări. Tot așa, în viața cultural-artistică se manifestă etape diferite, cu valori diferite. Am dovezi că la Prundu Bârgăului învățământul, educația, folclorul s-au dezvoltat încă din a doua parte a secolului al XVIII-lea. Bârgăul a avut propriile sale valori culturale pe care le-a perpetuat pe cale orală, apoi și prin scris, transmițându-le cu onestitate până în zilele noastre. Chiar dacă nu voi face o istorie a vieții culturale, risc să prezint câteva aspecte și nume (sigur incomplet), dintre cele mai apropiate de zilele noastre. În anii '50 și '60 ai secolului XX au activat cu rezultate meritorii: Matei Albu, Jenu Borbola, Mihai Costea, Teo Vrăsmaș, oameni care au reușit să mențină și să ridice corul, teatrul, montajul literar, brigada artistică la un nivel de recunoaștere nu numai pe Bârgău ci și în afara lui. Sfârșitul anilor '60 și începutul deceniului 7 a cunoscut o perioadă mai puțin propice demersurilor culturale. În această situație (pe baza pregătirii pedagogice și muzicale de care dispuneam) am fost numit, în octombrie 1972 (iată sunt 37 de ani de atunci), director al Căminului Cultural, în speranța că voi putea aduce oarecare înflorire și vigoare în acest domeniu. Am găsit aici două formații mai stabile: taraf, chiuitoare și trișcași. Când era nevoie, de regulă pe la sărbătorile de iarnă sau cele de stat, aceste echipe se mobilizau și se puneau în mișcare un mic repertoriu nou. Activitatea lor era sporadică și ocazională. Am considerat că Prundu **merită mai mult**. Astfel am reluat activitatea corală (dirijori Octavian Costinașiu și Raveca Repta), care a participat la mai multe concursuri și festivaluri (Doina Someșană, Doina Mureșană). Am reluat spectacolele teatrale (instructori Mihai Costea Mircea Platon) și am încercat perfecționarea tarafului (a cărui instruire mi-am asumat-o).*

*Activitatea ocazională a început să se permanentizeze. De acum se simțea nevoia unui ansamblu folcloric permanent. Se spunea atunci că nu merită efortul, pentru că bârgăuanii nu sunt dansatori precum șieuțenii sau năsăudenii. Atunci, **în toamna anului 1976**, am adus instructori de dans (Doruț Pavelea, Cornel Botoș) care i-au învățat pe tinerii bârgăuani să danseze. Între dansatori s-a remarcat tânărul **Florin Flămând**, care acum a devenit unul dintre cei mai buni instructori (el conduce Ansamblul „Bârgăul” din Suseni).*

*Între instrumentiști erau: Adrian Flămând, Mihai Furcea, Moni Lăcătuș, Simion Bugnari. Cu ei și câțiva soliști am stabilit un repertoriu bogat. Astfel formația a devenit una stabilă și eficientă, aptă să facă deplasări în alte localități. Iată de ce am considerat că avem deja un ansamblu folcloric ce trebuie să poarte un nume. Și acest nume, pe care l-am moșit împreună cu echipa de atunci, a fost unul care a rămas și s-a impus: „**Plaiurile Bârgăului**”. De atunci, **din toamna anului 1976**, directorii care au urmat (Traian Bălan, Petrică Moldovan, **Ioana Suciu**), s-au străduit ca acest Ansamblu Folcloric să evolueze, să se perfecționeze, fiind astăzi recunoscut în județ, în țară și în*

străinătate. Este meritul directorilor Căminului Cultural, al instructorilor dar și al artiștilor, pe care mă bucur să îi pot felicita. Ar merita să existe o altă scenă: mai mare.

Totodată cred că despre acest ansamblu merită să fie scrisă o carte, un documentar în care să fie prezentate istoria, momentele mai importante, succesele, premiile obținute. Această carte poate fi dăruită în deplasări precum și oaspeților și totodată să rămână un document peste ani, un model educativ pentru tinerimea bârgăuană, un motiv de bucurie și de laudă, pentru că are cu ce se lăuda. Nu-mi rămâne decât să îi felicit și să le urez „Mulți ani”, dacă tot s-a făcut sărbătoare acum.

Niculae VRĂSMAȘ, *Cântecul și dansul, în memoria manuscriselor*

Răsunetul, Vineri, 02/17/2012 - 10:48

Fig.11 Teo Vrăsmaș la mijloc, în Dorna Candreni

Fig.12

Fig.13

Fig.14

A fost o epocă de glorie a folclorului, când Teo Vrăsmaș era profesor suplinitor de biologie – geografie (15.09.1962 – 01.09.1965) și profesor de istorie – geografie (15.11.1969 – 31.08.1970), la școala din Susenii Bârgăului, unde, pe lângă o intensă muncă la catedră, a pus pe rol o bogată activitate cultural – artistică în școală, la Căminul Cultural și la Fabrica de cherestea, înființând brigăzi artistice, formații de teatru și montaje literar – muzicale, la care au fost antrenați numeroși tineri cu mult talent artistic, între care au excelat membrii familiei Ionel Flămând, prin frații Vasile, Adrian, Florin și surorile acestora. Ansamblul folcloric din Suseni a deținut, în acea perioadă, supremația artistică a întregii văi a Bârgăului, când s-a dezvoltat și sportul, iar echipa de fotbal Foresta Suseni a activat în divizia C.

Programele artistice s-au desfășurat în trei nuclee principale din Suseni, la școală, căminul cultural, în fabrică și pe stadionul din Prundu Bârgăului în cadrul festivalului „Popasul țăpinarilor”. Textele brigăzilor artistice, cântecele și dansurile populare, prezentate sutelor de spectatori, puse în scenă la inițiativa profesorului Teo Vrăsmaș, s-au bucurat de un deosebit succes și au fost bine cotate în ziarul „Ecoul”(27.03.1971, 10.04.1971, 08.09.1971, 16.10.1971, 12.12.1973, 13.09.1975, 02.04.1977, 14.02.1978, 11.11.1978, 02.12.1978, 16.12.1978, 07.04.1979, 31.08.1985, 03.04.1989, 25.04.1989) și „România Pitorească” nr.11(167), noiembrie 1985.

În manuscrisele lăsate de profesorul Teo Vrăsmaș au fost menționate numele celor mai activi și talentați artiști populari, pe care îi menționăm: Lucreția Sitaș, Leon Mureșan, Eugenia Tănase, Ion Mureșan, Tonica Pahone, Traian Șold, Paraschiva Galben, George Guguluț, Maria Gănaș, Ichim Holbură, Maria Tanca Ciupa, Ion Gâvan, Eligia Baciuc, Ion Busuioc, Ioana Tănase, Flămând Vasile, Flămând Adrian și Florin Flămând.

Cel mai prestigios ansamblu folcloric din Valea Bârgăului, a fost cel de la Prund, care, a funcționat din vremuri imemorabile, luând numele de „Plaiurile Bârgăului” prin anii 60.

După manuscrisul lui Teo Vrăsmaș, acest ansamblu a luat ființă la inițiativa unor oameni entuziaști și inimoși, precum: prof. Titus Wachsmann - Hogiu, pe atunci directorul Căminului Cultural, Doru Pavelea, fost educator la Casa de copii din Prundu Bârgăului, Daniel Vlad, primarul de atunci al comunei Prundu Bârgăului, ajutați de o serie de tineri talentați, între care frații Vasile, Adrian și Florin Flămând, Mihai Furcea, Cuța Crăcană -Bălan, și câteva cadre didactice suflătoare în activitatea cultural-artistică. Ansamblul a cuprins toate talentele de pe Valea Bârgăului, la acea dată, într-un buchet de tineri interpreți (soliști instrumentiști, vocali și dansatori).

După mărturiile membrilor fondatori și precizările făcute de Titus Wachsmann – Hogiu, directorul din acea vreme al Căminului Cultural, denumirea „Plaiurile Bârgăului” a fost dată ansamblului în 1976, dar unul dintre spectacolele de mare succes, menționat în manuscrisul profesorului Teo Vrăsmaș, care a fost prezentatorul programului, a avut loc în august 1978, pe scena Căminului Cultural din Prundu Bârgăului. După foile păstrate și însemnările de atunci, vom reda în continuare fragmente din discursul prezentatorului și conținutul programului acestei neuitate manifestări culturale artistice.

„Spectacolul nostru a început deja cu o suită de melodii populare ardelenesti executate de orchestra de muzica populară a ansamblului formată din: Iacob Bergi, Ionică Galben, Moni Lăcătuș, Ion Puțura și Ion Crăcană, la vioară, Iacob Bucnari, Iosif Horvath, Mihai Furcea, la acordeon, Dănilă Ion Viorel la taragot și Simion Bucnar la contrabas. Dirijorul orchestrei, prof. Titus Hogiu (Titus Wachsmann – Hogiu, n.n.).

Prima solistă vocală ce intră în scenă este Cuța Crăcană, din Susenii Bârgăului, care va interpreta cântecele populare: "De-ar veni primăvara", "Bade de dragostea noastră" și "Mamă, urât-o venit". Cuța Crăcană!!!

Poruncitu-mi-o badea / De la oi din Tihuta / Să-i fac țol și perinuță / Că de mult doarme pe frunză. / Să-i fac țol, perină nouă, / Că de mult doarme pe rouă, / Cu capul pe mușuroi / Cu fluierul către oi. / Înapoi i-am poruncit / Că să fie liniștit / Că-i fac țol și perinuță / Să știe că i-s drăguță. / Că-i fac țol, perină nouă / Să nu mai doarmă pe rouă

Acestea sunt cuvintele primului cântec care va fi interpretat de tână solistă din Prundu Bârgăului Ioana Bruj. Al doilea cântec se intitulează: "Drag mi-e cântecul și jocul", iar al treilea (dacă va fi bisată), "Ști tu bade ce ziceai"... Ioana Bruj!!!

Urmează o suită de melodii populare românești în interpretarea orchestrei... . Solo voce Iacob Bucnari din Josenii Bârgăului, care va interpreta: "O mamă atâta-i bună...", "Bate vântul dorului" și "Frunză verde brad umbros". Solo taragot și trișcă... Dănilă Ion Viorel !

Dragostea dacă o faci, / de trei boli trebe să zaci: / prima boală-i să iubești, / a doua îi să dorești / și-a treia... să te-ntâlnești... Urmează întâlnirea cu cea care la nici 15 ani, în 1965, a luat premiul I la faza regională de la Cluj-Napoca, la un concurs școlar de folclor. Ea iubește atât de mult cântecul încât îi prevăd un viitor strălucit ca solistă vocală și culegătoare de folclor: Ioana Hangan, din Bistrița Bârgăului (aplauze). Ea va interpreta cântecele: "Când eram la mama mea", "Cât îi drumu de-a lungu" și „Sus la munte la Strunior” Ioana Hangan !!!

Urmează multitalentatul Mihai Furcea, care va interpreta la acordeon, „Pandelașul”... Mihai Furcea !!!

Bătrânit-am bătrânit / Dar n-am bătrânit cosând / Nici vara la oi mărgând / Nici în fabrică lucrând... / C-am bătrânit ducând dor / Pe cea crugă de izvor, / Dorul bărgăuanilor, / Horit așa pe un ton / Cum horește Simion...

Simion Varga !!! (aplauze), care va interpreta: „Drag mi-e jocul să-l pornesc”, "Dragă-mi cărarea-ncoace", "Dragă-mi crâșma-n pădure"

Și-acum, în încheiere, montajul coregrafic a lui Doru Pavelea: "Nunta de pe Bârgău". Interpretează următoarele perechi de dansatori: 1. Florica Simitean - Mihai Furcea; 2. Livia Georza - Aurel Moga; 3. Măriuca Curean - Aurel Badiu; 4. Lenuța Tonea - Mircea Flămând; 5. Ileana Tănase - Florin Flămând; 6. Raveca Dan - Adrian Flămând; 7. Ioana Bruj - Liviu Tănase; 8. Măria Neamțu - Petrică Moldovan; 9. Silvia Crăciun - Mircea Pop; 10. Maria Ionele - Mircea Zaharie. CORTINA !!!"

Ansamblul prundean „Plaiurile Bârgăului” a urmat un drum ascendent, timp de 35 de ani, cucerind scenele județului, ale țării și chiar scene din afara acesteia, cu sute de spectacole intrate în istoria locală, despre unele dintre ele urmând a reveni în numerele viitoare ale cotidianului „Răsunetul” și în „Gazeta de Bârgău”. Cu toate că nu a fost o cifră rotundă de la înființare, în octombrie 2009 s-a realizat prima aniversare a ansamblului, cu ocazia ediției a I-a „Toamna Bârgăuană”, manifestare care se desfășoară anual, Ansamblul Folcloric „Plaiurile Bârgăului” împlinind în 2011 vârsta de 35 de ani.

Ioana SUCIU ¹, *Agendă culturală bogată la Prundu Bârgăului*²

Fig. 15 Ioana Suciu

Agenda culturala a anului 2011, a fost una încărcată și diversificată la nivelul comunei Prundu Bârgăului. Activitățile culturale au început odată cu prima lună a noului an , Ansamblul „Plaiurile Bârgăului” marcând semnificația zilei de 24 ianuarie 1859, iar cu ocazia organizării manifestării „Balul Fotbaliștilor” a prezentat un mic spectacol în fața celor prezenți.

În data de 27 februarie a avut loc Festivalul concurs „Zestrea Satului” Faza Intercomunală unde au participat soliștii Cristina Bugnar, Andreea și Maria Pavelean, Pavel Monda, cu toții întrunind punctajul de a participa la Faza Județeană. La această preselecție fondul muzical a fost asigurat de „Orchestra Plaiurile Bârgăului”.

La 1 martie 2011, în sala Căminului Cultural din Prundu Bârgăului, „Ansamblul Plaiurile Bârgăului” a prezentat un spectacol diversificat sindicatelor de pe Valea Bârgăului.

În 4 martie 2011, a avut loc deja devenit traditional spectacolul dedicat zilei femeii, intitulat „Un cântec pentru mama”, organizat cu sprijinul Centrului Județean pentru Cultură Bistrița - Năsăud.

La 11 martie 2011, a avut loc Faza Județeană „Zestrea Satului”, unde au promovat soliștii Cristina Bugnar, Andreea și Maria Pavelean.

În 21 martie 2011, solistele Cristina Bugnar și Maria Pavelean au participat la concursul „O voce populară” organizat de Sergiu Vitalian Vaida, unde Cristina Bugnar a obținut Premiul I și Maria Pavelean Premiul III.

În 25 martie 2011, a avut loc Faza Finală a concursului „Zestrea Satului”, desfășurată la Casa Municipală „George Coșbuc” din Bistrița, unde solistele ansamblului au obținut Premiul I, prin Cristina Bugnar și Andreea Pavelean, premiul III, prin Maria Pavelean, acest concurs desfășurându-se pe categorii de vârstă.

La 12 aprilie 2011, Teatrul Muzical din Galați a prezentat în sala Căminului Cultural Prundu Bârgăului spectacolul cu piesele de teatru „La scăldat” și Coana Chirița se întoarce”, la care au asistat, în principal, elevi din ciclul primar și gimnazial al Grupului Școlar „Radu Petrescu” și alții.

¹ Ioana Suciu este directorul Căminului Cultural din Prundu Bârgăului

² Articol publicat în Răsunetul, Luni, 03/05/2012 - 11:03

În 16 aprilie 2011, Ansamblul „Plaiurile Bârgăului” a participat la Târgul de Paști OSTERMARKT, alături de alte formații artistice, care a avut loc la Bistrița.

La 28 aprilie 2011, a avut loc, în sala Căminului Cultural Prundu Bârgăului, Festivalul Concurs „La porțile dorului” ediția a VII-a, pentru elevi, cu participarea unor ansambluri folclorice, grupuri vocale, vocal – instrumentale și soliști vocali.

În 30 aprilie 2011, a avut loc ediția a II-a a manifestării culturale „Bârgăuanii cântă folk și recită poezii”, care s-a bucurat de un real succes.

La 5 mai 2011, a avut loc Festivalul Concurs „Valeria Peter Predescu” – unde a participat solista Cristina Bugnar, obținând premiul pentru cel mai bun solist în interpretarea pieselor din repertoriul regretatei Valeria Peter Predescu.

La 5 mai 2011, a avut loc, în sala Căminului Cultural din Prundu Bârgăului, un concert rock susținut de „Prefix 990” – Bistrița.

În 22 mai 2011, Ansamblul „Plaiurile Bârgăului” a participat la festivalul „Laleaua Pestriță”, desfășurat în comuna Cetate.

La 29 mai 2011, Ansamblul „Plaiurile Bârgăului” a participat la festivalul călușarilor, care a avut loc la Budacu de Sus.

La festivalul „Dumitru Sopon” a participat și a obținut Premiul I, Cristina Bugnar, iar la concursul „O voce populară” a obținut premiul II pe Transilvania.

În 4 iunie 2011, a avut loc cea de-a 40-a ediție a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului.

La 12 iunie 2011, a avut loc spectacolul folcloric „De Rusalii pe Bârgău”, unde au prezentat spectacol membrii Ansamblului „Plaiurile Bârgăului”, juniori și seniori, Ansamblul „Poienița” din Poiana Șampei și „Flori Bârgăuane” din Josenii Bârgăului. De remarcat faptul că au evoluat în scenă pentru prima dată, juniorii Ansamblului „Plaiurile Bârgăului”, dar au pășit cu siguranță și încredere, stăpâni pe dansurile susținute, specifice zonei Bârgăului.

În 10 iulie 2011, Ansamblul „Plaiurile Bârgăului” a prezentat un spectacol la Unitatea Medico Socială din Susenii Bârgăului, un spectacol la care cei prezenți au rămas profund impresionați de mulțumirile adresate de către bătrânii găzduiți în această instituție.

La 31 iulie 2011 ansamblul prundean a participat la Festivalul „Flori de pe Dorna”, desfășurat la Poiana Șampei.

În perioada 3-12 August 2011, Ansamblul „Plaiurile Bârgăului” s-a deplasat la Monntmorillon, regiunea Poitou, din Franța, unde s-a bucurat de un real succes.

Cu ocazia Festivalului Internațional de folclor „Regele Brazilor”, ediția a XI-a din august 2011, Ansamblul „Plaiurile Bârgăului”, a prezentat spectacolul de gală al acestei manifestări.

La 14 octombrie 2011, a fost prezentat spectacolul de inaugurare a Stadionului „Arena” din comuna Prundu Bârgăului.

Tot în aceasta lună, micuța solistă Florina Bălan a participat și a obținut Premiul II la concursul „Miorița Copiilor”, din județul Hărgăhita.

În 26 octombrie 2011, artiștii prundeni au participat la festivalul concurs „Armonii de toamnă” din comuna Subcetate, județul Hărgăhita, unde s-au obținut următoarele premii: soliști instrumentiști – Florin Sas – premiul II, Pavel Monda - premiul III, soliști vocali – Andreea Pavelean premiul special, iar Premiul de Excelență - Orchestra „Plaiurile Bârgăului”.

La 27 octombrie 2011, solista ansamblului Maria Pavelean a participat la festivalul concurs „Doine și Balade” desfășurat la Drăgănești, jud. Olt, obținând premiul I.

În 30 octombrie 2011, a avut loc cea de a III-a ediție a manifestării folclorice „Toamna Bârgăuană”, cu participarea Ansamblului „Plaiurile Bârgăului”, juniori și seniori, alături de care și-au dat concursul: Ansamblul „Codrișorul” Bistrița, „Rapsodia Trișcașilor din Leșu, formația de dansuri „Flori de Mălin”, Șintereag și formația de călușari de la Budacu de Sus.

În 6 noiembrie 2011, Căminul Cultural Prundu Bârgăului, în colaborare cu Radio Someș au organizat „Hora Someșană”, împreună cu soliștii familiei Someș fiind și membrii Ansamblului „Plaiurile Bârgăului”, juniori și seniori, care au prezentat un spectacol de excepție, mult apreciat.

La 13 noiembrie 2011, a avut loc festivalul „Lăsatu Secului”, la Susenii Bârgăului, unde au participat ansamblurile „Someșul” din orașul Beclean, formațiile de dansuri din Dipșa, Silivașu de Câmpie, Josenii Bârgăului, Susenii Bârgăului și Ansamblul „Plaiurile Bârgăului”.

În 13 decembrie 2011, grupul de datini și obiceiuri din Prundu Bârgăului a participat la concertul de „Colinde și Căntece Străbune”, desfășurat la Centrul Cultural Municipal „George Coșbuc” din Bistrița, spectacolul fiind televizat.

La 18 decembrie 2011, ansamblul prundean a prezentat un spectacol de datini și obiceiuri pentru persoanele vârstnice, găzduite la UMS Susenii Bârgăului.

În 24 decembrie 2011, grupul de colindători a poposit în mijlocul celor de la Căminul de Vârstnici din Bistrița, făcându-i pe cei prezenți să trăiască cu adevărat atmosfera nașterii Domnului.

La 26 decembrie 2011, grupul de datini și obiceiuri din Ansamblul „Plaiurile Bârgăului” a fost pentru al patru-lea an, oaspeții primarului și locuitorilor din Satul Nou, prezentând un spectacol de înaltă ținută, mult apreciat.

În 27 decembrie 2011, s-a participat în comuna Mărișel, la concursul de Colinde și Obiceiuri de iarnă „Sobozi-ne gazdă-n casă”, unde ansamblul a obținut premiul III.

Mulțumesc întregului colectiv, alături de care trudesce pentru menținerea și promovarea folclorului autentic de pe Valea Bârgăului și din județul nostru și în mod deosebit aș aminti, fără a supăra pe ceilalți membri la fel de valoroși: Dumitru Ciupa – dirijor orchestră și Valentin Ciurea – instructor coregraf, datorită cărora cultura populară se află la loc de cinste, transmițând-o și generațiilor viitoare.

Aduc mulțumiri tuturor colaboratorilor, colegilor de cămine culturale și case de cultură, tuturor angajaților de la Centrul Județean pentru Cultură Bistrița - Năsăud și nu în ultimul rând Primăriei și Consiliului Local din comuna Prundu Bârgăului pentru sprijinul acordat și susținerea ansamblului „Plaiurile Bârgăului”, pe parcursul întregului an. Remarc receptivitatea primarului Ilie Avram de a fi alături și de cultura populară, însoțind ansamblul în deplasările efectuate. Datorită bugetului alocat în acest an doresc ca activitatea culturală să se desfășoare măcar la nivelul anului 2011.

Niculae VRĂSMAȘ, *Dumitru Ciupa, un taragotist de renume*

Dumitru Ciupa a văzut lumina zilei la Prundu Bârgăului, în 26 octombrie 1946, de Sărbătoarea Sfântului Dumitru, un semn ceresc, s-ar putea crede, dar poate că nu a fost doar o simplă întâmplare nici faptul că s-a născut în aceeași zi și an cu marea noastră interpretă Valeria Peter Predescu, un caz mai rar de gemeni astrologici care s-au cunoscut, în viață, dar care au și avut aceleași înclinații muzicale, cântând de multe ori alături, ca profesioniști adevărați, pe importante scene ale județului și țării.

La 5 ani, Dumitru a primit un fluier de la Ion Ruscău, zis „Bâsnacu”, bunicul său dinspre mamă, baci la oi în Munții Bârgăului și Călimanilor, pe care și eu l-am cunoscut, un renumit om de glume, meșter la cântatul din fluier mare fără dop și la fluier cu dop sau trișcă, ale cărui doine, balade sau cântece de joc și voie bună, le ascultam toamna după coborâtul oilor sau în serile lungi ale iernilor copilăriei.

Dumitru Ciupa a fost prins, de când era micuț, în plasa pasiunii pentru muzică, învățând să cânte din trișcă, moștenind, dar și furând, dibăcia bunicului său. Tainele cântatului le-a deprins și de la mama sa, Măriuța, care îl acompania, adeseori cu vocea, pe bunic, dar și de la tatăl său, Arghil, pe care la fel l-am cunoscut încă din copilărie, când păzea oile la gospodăria de vară din Tășuleasa a părinților mei, fiind un adevărat spectacol în sărbători sau în serile lungi de toamnă, neîntrecut în glume și cântări.

Omul care mi-a mărturisit că mă ținea în brațe, când eram mic, un copil neastâmpărat căruia îi „presăra zahăr în mămăligă pentru a o mânca”, Arghil Ciupa, a ajuns unul dintre cei mai mari rapsozi ai județului. Mult regretatul rapsod a fost mai mult decât părinte, pentru fiul său Dumitru, care l-a pregătit să devină un adevărat artist.

La numai 12 ani, în 1958, Dumitru Ciupa este membru fondator, alături de bunicul său Ion Ruscău și Ion Vrâncean, al primei formații de trișcași din cadrul Căminului cultural din Prundu - Bârgăului, care cuprindea circa 30 de membri și a participat, afirmându-se, la toate marile festivaluri și concursuri zonale.

În timpul stagiului militar efectuat la Ineu, județul Arad, cunoaște cântece și interpreți din Banat, Crișana, Țara Moșilor și Transilvania, fiind atras, în mod special, de taragot, învățând de la doi frați taragotiști, secretele acestui instrument pe care îl consideră „tot atât de apropiat de sufletul său ca și fluierul și cavatul”.

Ajungând în scurt timp un valoros instrumentist câștigă, în anul 1972, concursul de preselecție, la care s-au prezentat foarte mulți concurenți, efectuat de către o comisie condusă de Ionel Budișteanu, de la „Rapsodia Română” din București, în urma căruia devine membru al Orchestrei Profesioniște „Bistrița”, din cadrul Casei de Cultură a Sindicatelor. Aici își va face cunoscută valoarea sa, evoluând alături de cei mai străluciți soliști instrumentiști ai județului, printre care: Ion Sabadăș, Dumitru Cilica, Sabin Deac, Robert Lăcătuș, Anghel și Oscar Urs, sub conducerea muzicală a distinsului profesor de muzică Pop Cornel și a violonistului Alexandru Bubi, efectuând împreună numeroase turnee, în întreg județul, de la Agrieș la Rodna sau de la Piatra Fântânele la Silivaș, dar și în țară și străinătate, susținând numeroase spectacole de mare valoare artistică.

Fiind un bun și talentat muzician, Dumitru Ciupa și-a însușit variatul repertoriu al marilor artiști, din majoritatea zonelor țării, reușind să acompanieze numeroși soliști vocali consacrați, între care: Petre Petruse, Felicia Ilieș Negrescu, Iosif Buș, Cornelia Ardelean, Viorica Lazăr, Valeria Peter Predescu, Ion Conea, sau alți titani ai scenei românești, precum: Irina Loghin, Tiberiu Ceia, Ion Dolănescu, Mariana Drăghicescu, Petrică Moise, Nicoleta Voica, participând și la momentele vesele ale lui Iacob Tătaru.

După desființarea Orchestrei profesioniște „Bistrița” revine în satul natal, ca instructor la Clubul Elevilor, la Cercul de Instrumente Populare, unde, împreună cu prof. Mircea Platon, directorul Clubului Elevilor, Leon Hogiu, directorul Liceului, coregraful Teodor Giurgiucă, de la Cercul de Coregrafie și cu sprijinul inspectorului școlar general, Leonida Ștefănescu, dau ființă Ansamblului „Datina”, care va avea un bogat palmares, obținând numeroase premii și mențiuni, începând cu trofeul festivalului „Moștenite din bătrâni” și premiul pentru autenticitate și varietatea costumului, la Vorona, în 1995, după care marele premiu de la Tg. Jiu, urmate de alte participări în Bulgaria și spectacole în țară, dotate cu

premii și diplome, ansamblul „Datina” participând la toate edițiile Festivalului Internațional de Folclor pentru Copii „Regele brazilor”, din ultimul deceniu.

Dumitru Ciupa a primit numeroase premii și diplome, deținând valoroase înregistrări aflate în Fonoteca de Aur a Radioului, filmări realizate în Studioul de Folclor al Televiziunii Române, filmări și casete audio înregistrate în studiourile Radio-Târgu Mureș și Radio-Cluj.

Dintre premiile mai importante, primite de Dumitru Ciupa, amintim următoarele: 1995 - Premiul I la Festivalul de Folclor de la Vorona, jud. Botoșani); 1995 - Premiul I la Festivalul de Folclor de la Năvodari; 1996 – Laureat la Festivalul Internațional de Folclor al Țărilor Balcanice de la Plovdiv, Bulgaria; 1997-2000 – Premiul I și Trofeul Festivalului de Folclor „Pe fir de baladă”, Tg. Jiu; 2000 – Laureat la Festivalul de Folclor „Allutus”, Râmnicu - Vâlcea; 2000 – participant la „Zilele Francofoniei” din Besançon, Franța, împreună cu Fundația Culturală Româno - Franceză din Bistrița și multe altele.

În prezentările sale la diferite spectacole, directorul Centrului Județean de Cultură, Nicolae Gălățean, care îl apreciază în mod deosebit pe artistul Dumitru Ciupa, l-a numit adeseori „un Dumitru Fărcaș al județului”, ceea ce spune destul de mult.

În ziarele Mesageru, Răsunetul, Gazeta de Bârgău și revistele Studii și Cercetări Etnoculturale, Revista Ilustrată, Conexiuni, s-au scris numeroase articole despre bogata activitate a taragotistului bârgăuan, semnate de Emilia Bumb Ometiță, Menuț Maximinian, Carmen Bulz, Victor Știr, Niculae Vrăsmaș, etc. Emoționante aprecieri despre artist sunt prezentate de prietenii și colegii lui - Mircea Platon, Ioana Suci, Alexandru Pugna, Cornel Pop, Ștefan Cigu, Cornelia Ardelean Archiudean, preotul Vasile Turc și regretata Valeria Peter Predescu, cuprinse în volumul „Dumitru Ciupa - Sus pe Heniu la Bârgău”, alături de confesiunile personajului în fața autorului de origine bârgăuană, Tiberiu Irimia, al cărții apărute în 2009 la Editura Karuna, Bistrița, al cărui director este.

În prefața acestei cărți, scriitorul Dorel Cosma afirmă că „Valorosul instrumentist Dumitru Ciupa se destăinuie cu încredere scriitorului Tiberiu Irimia, reușindu-se o împletire remarcabilă între povestitor și autor”.

Dumitru Ciupa este cuprins în Dicționarul culturii județului Bistrița – Năsăud, vol. I, Țara Năsăudului, într-o bogată fișă alcătuită de jurnalistul Menuț Maximinian.

În prezent, ca și până acum, Dumitru Ciupa se ocupă de formația de instrumentiști a Căminului Cultural din Prundu Bârgăului, devenit o adevărată Casă de Cultură.

POZA

V. EVOCĂRI ȘI PORTRATE DE BÂRGĂUANI

Evocări

Simion CRISTEA, *Profesorul Alexandru Husar (1920-2009), un prieten al Bârgăului*

Prezentăm astăzi pe profesorul universitar Alexandru Husar de la Iași, care a fost un mare prieten al Bârgăului. Ne-am cunoscut cu 30 de ani în urmă (1981), în restaurantul Metropol din Cluj, la întâlnirea anuală a bistrițenilor și năsăudenilor clujeni ținută în prima duminică din octombrie. Eram împreună cu neuitatul Teodor Ghițan și cu geograful Teo Rusu din Mureșenii Bârgăului, cumnatul profesorului. Aflând că este din Ilva Mică, eu, scăpărând o vorbă, am zis: „Ce vecini buni suntem și ce aproape, întindeți doar dreapta peste Heniu și, în tonuri de răsărit de soare, mângâiați fruntea senină a Bârgăului!

Ozonul din Bârgău n-are termeni de comparație. Și, simțindu-mi calificativul prea acut, am continuat: mi se pare că am individualizat cu accente mari, la care mi-a răspuns ritos: „Să nu schimbați nimic, subscriu!” I-au plăcut cuvintele și, luându-mă în cascadele ochilor, un zâmbet cald îi luminează obrazul. Iar la revederile ulterioare repeta cu seninătate această expresie ce i s-a părut bine așezată. Ba mai mult, a continuat zicând: „Eu subscriu la toate atributele prin care stălucește Bârgăul!” Iată ce mult contează vraja unui verb armonios! Așa s-a încheiat prietenia noastră. Iar acum, după ani și ani, fiind dezmiardat de colindul amintirilor, de aici am pornit medalionul de astăzi.

Profesorul Alexandru Husar s-a născut în Ilva Mare la 26 aprilie 1920 într-o familie cu cinci copii, stabilită mai târziu la Ilva Mică. Părinții lor, Calman și Veronica, (din familia Micu), le-au dat o educație aleasă. Sora lui, profesoara Maria a devenit soția lui Teo Rusu. După școala din sat a urmat Liceul „George Coșbuc” (care se numea atunci „Liceul Grăniceresc”), situându-se în fruntea clasei. Din clasa a VI-a a început să scrie, cu un vădit talent, poezie și proză în publicațiile năsădene „Solia” și „Vatra”. Studiile universitare le face la București, la Facultatea de Filosofie și Litere (1939-1945), susținând, cu mare succes, teza de licență la Tudor Vianu, în estetică, iar în 1972 obține, cu aureolă, doctoratul.

În perioada 1945-1950 funcționează ca profesor la limba română și la filosofie la Liceul din Năsăud, apoi e arhivist la Arhivele statului din același oraș. Din 1951 onorează, ca asistent, catedra de filozofie și apoi cea de istorie a lui David Prodan de la Universitatea „Victor Babeș” din Cluj. Aici a legat o mare prietenie cu cercetătorul Teodor Ghițan. La Universitate l-am definit odată pe Ghițan „omul prietenilor eterne”. Iar cei care l-au cunoscut au primit sublinierea cu ovații. În 1959, la invitația profesorului Gavril Istrate, tot un năsăudean, decanul Facultății de Filologie, se transferă la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, unde va trece prin toate treptele învățământului universitar până în 1976, când a devenit titularul catedrei de literatură universală.

Face drumuri bune prin lume, ținând conferințe aproape în toată Europa, iar în anii 1975-1976 este numit profesor asociat la Universitatea de Stat „San Marcos” din Lima (Peru) unde a predat limba, literatura și istoria românească. În presa peruană a aprins o făclie lui Constantin Brâncuși prin articolele despre arta lui sculpturală. Tot acolo, împreună cu profesoara Dora Bazan de la catedra de romanistică de la aceeași universitate, a tradus în spaniolă poeziile lui Lucian Blaga. Pe unde a umblat a citit, a scris, a tradus... condeiele îi stăteau pe mijlocul mesei, crescându-i roadele într-o ființă.

Catedra și publicistica au fost altarele lui Alexandru Husar. Reverberațiile catedrei i-au adus în Universitate, în linie dreaptă, fără nimic peiorativ, supranumele de „maiestru”. Cât a fost de stimat de marii săi profesori dovedesc autografele primite de la ei. Iar academicianul Constantin Ciopraga se lăuda cu numele lui, mărturisind: „Prietenul meu Alexandru Husar a fost mai mult decât o decorație pentru mine”. Iar publicistica, cel de al doilea altar al său, l-a înconjurat cu peste 5.500 de pagini cuprinse în cele peste 25 de cărți și în sutele de studii, eseuri, articole, recenzii, traduceri), care au

împodobit numeroase reviste de prestigiu din Iași și din țară („Universul literar”, „Curierul literar”, „Meșterul Manole”, „Viața Românească”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „Convorbiri literare”, „Ateneu” și „Steaua” lui Aurel Rău, din Cluj. Premiile și diplomele de excelență, din țară și străinătate, au sosit și ele pe măsură. Iașul și Năsăudul i-au decernat și titlul de Cetățean de onoare.

A cultivat strânse legături de colaborare și prietenie literară cu Lucian Blaga, Tudor Vianu, Tudor Arghezi, Vintilă Horea, Rosa del Conte, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Grigore Vieru, Gavril Istrate, Constantin Ciopraga și mulți alții, fiind pretutindeni apreciat.

Gândirea lui Husar este nu numai originală, dar și pregnantă. Iată cum deschide studiul „Spațiul mioritic”: „Poet național, a cărui operă, la un pas de Premiul Nobel, își află azi un vad european; Lucian Blaga este în cultura noastră reversul apariției statului național unitar România pe harta Europei”. Orator entuziast, captivant și singular, Husar susține în conferințele și cărțile sale două dimensiuni fundamentale ale împlinirii omului: tradiția națională și chintesentele sau generalul filosofic. Mergând pe urmele lui Blaga, după care arta nu poate fi gândită la nivelul ei cel mai înalt decât prin filosofie, „Husar abordează simultan fenomenologia artei și filosofia acesteia”. (Zenovie Cârlogea).

Opera lui Alexandru Husar își descoperă autorul ca pe un împătimit al scrisului artistic. Căutând mereu, cu talent, prospețimea metaforei, a promovat ca temperament stilistic în familia Odobescu, Hogaș, Matei Caragiale. Iată un nou motiv pentru care Alexandru Husar a fost apreciat ca unul dintre cei mai străluciți profesori pe care i-a avut Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași în ultimii 60 de ani.

Dintre cărțile sale, amintim: „Dincolo de ruine”, Buc. 1980, „Intoarcerea la literatură”, Iași, 1978; „Ars Longa”, Buc., 1980; „Metapoetica”, Buc., 1983; „Lecțiile istoriei: (O, tempora!)”, Iași, 1996; „Periplu prin memorie: (O, tempora!)”, Iași, 1998; „Cetăți de peste Nistru”, în colaborare cu Gh. Gonța și S. Ghicu, Iași, 1998; „Poeme de odinioară”, Timișoara, 2000.

Lui Alexandru Husar nu i-au fost străine nici mărgăritarele din colanul credinței în icoana cerului. Încă din anii copilăriei, din miresmele sufletului matern, a înțeles că rugăciunea instituie în viața noastră acorduri sacre cu veșnicia, sălășluindu-l pe Dumnezeu în lumina sufletului. Ca răsăritul și apusul de soare i-au fost vorbele cu Dumnezeu în fiecare zi. Aici a fost frate geamăn cu Ciopraga. Mănăstirile Galata și Cetățuia i-au fost cele mai dragi locuri din Iași. Iar când a sosit exodul cel mare, în 2009, la 89 de ani la umbra Mănăstirii Galata și-a odihnit fruntea cu onoruri militare. În biografia sa laborioasă a avut un rol major și soția sa, distinsa doamnă Margareta.

Cetatea Ieșilor și cultura românească se pot mândri oricând cu profesorul, criticul și esteticianul literar Alexandru Husar.

Niculae VRĂSMAȘ, *Inima lui Anton Vlad a încetat să mai bată*

Anton Vlad s-a născut la 10 mai 1955 la Prundu Bârgăului dintr-o străveche familie de grăniceri, din neamul Vlădenilor, care a dat importante figuri Bârgăului, între care militari, agricultori, vânători, morari de renume, farmaciști, ingineri, doctori, pictori, profesori și o pleiadă de primari, viceprimari și consilieri locali care au condus comuna mai bine de un secol. Sunt multe realizări ale Vlădenilor și în afara țării, dar mai ales în comunele bârgăuane și în județ, între care Anton Vlad ajunge în cele mai înalte funcții, pe linie profesională sau politică, fiind consilier local, consilier județean și ministru secretar de stat, un adevărat bărbat și om de vază, cu o familie model și o dragoste nemărginită pentru glia strămoșească.

A fost fiul mai mare al Ioanei și al lui Grigore Vlad, gospodari de frunte ai Bârgăului, având ca frați oameni de certă valoare, precum Grigore, Dănilă și Ioan, ultimul gospodar continuator al tradițiilor familiei, ceilalți oameni cu studii superioare și doctorate, manageri adevărați, cu mari calități, bărbați care sunt mândria familiei și prin urmașii lor, care au continuat mai departe, drumul studiilor superioare, spre noi realizări.

Anton Vlad, cunoscut din familie ca Antonel iar de prieteni și colegi ca Toni, a urmat primii ani de școală și liceul la Prundu Bârgăului, apoi la „Liviu Rebreanu” din Bistrița, într-o clasă specială, nou înființată pentru elevii dotați la matematică, după care urmează Facultatea de Silvicultură și Exploatare Forestieră din Brașov, absolvind-o în anul 1981. A lucrat în primul an la Ocolul Silvic din Ilva Mică, după care s-a transferat la Ocolul Silvic din Prundu Bârgăului, unde activează din 1982 până în 1987, fiind apoi promovat ca Șef Sector de Exploatare a lemnului Prundu Bârgăului, în cadrul IFET Bistrița, lucrând aici până în 1991, după care se dedică mediului de afaceri, în domeniul în care era un bun specialist, fiind printre primii care, în 1996 și-a construit o fabrică de prelucrare a lemnului, angajând peste 200 de lucrători.

Anton Vlad a fost un om preocupat în permanență de rezolvarea problemelor comunității, fapt pentru care a intrat în politică și a fost ales consilier local, în perioada 1990 - 2000, la Prundu Bârgăului, având o intensă activitate binefăcătoare pentru întregă zonă, acționând, neprecupețit, pentru privatizarea și retrocedarea pădurilor granicerești ale bârgăuanilor. A fost apoi propus în alte funcții importante din administrația centrală, în cadrul Ministerului Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului, ca Inspector de Stat Șef la Păduri, în perioada 1997 - 1998 și apoi a devenit Ministru – Secretar de Stat, în perioada 1998 – 2000, la același minister, unde aportul său a fost deosebit de important.

Menționăm câteva dintre acțiunile sale din această perioadă: înființarea controlului de stat în teritoriu în domeniul silvic (ITRSV); reglementarea înființării noilor societăți private de vânătoare și desființarea monopolului statului în domeniul vânătoriei; înființarea primelor trei administrații ale Rezervațiilor Naturale (Parcul Național „Munții Rodnei”, Parcul Național „Piatra Craiului” și Rezervația Naturală Vânători - Neamț); reglementarea înființării primelor ocoale silvice, altele decât ale statului.

În ultimii ani a fost Consilier Județean și președinte al Comisiei Economice a Consiliului Județean Bistrița - Năsăud, contribuind nemijlocit la dezvoltarea localităților județului nostru, printre preocupările sale fiind și organizarea activității de vânătoare, sub aspect profesional și ca pasiune, Anton Vlad fiind fondatorul Societății Cinegetice „Bistrița - Tihuța”, societate independentă, având Fondul de Vânătoare la Colibița.

A fost căsătorit cu Livia (născută Vlad), absolventă a facultății de Ingineria Textilelor din Iași, având împreună doi copii: Mihai, absolvent al Facultății de Informatică Iași, căsătorit cu fiica lui Vasile Lupu, fost deputat în Parlamentul României și Ioana, absolventă a Academiei de Studii Economice București, demni, alături de tatăl lor, inginerul Anton Vlad, unchii și verii lor, de o viitoare carte a spiritualității bârgăuane.

Cetățeni de Onoare

**Menuț MAXIMINIAN, *Titus Wachsmann Hogiu și Niculae Vrăsmaș,*
*cetățeni de onoare ai Bârgăului***

Răsunetul, Vineri, 08/12/2011 - 15:19

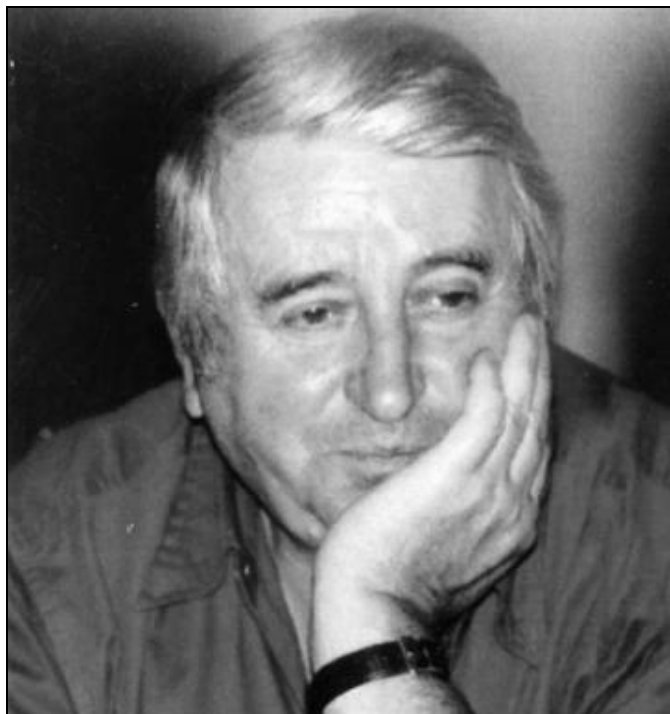

Fig. 16 Titus Wachsmann - Hogiu

În cadrul Festivalului Internațional „Regele Brazilor”, Consiliul Local Prundu Bârgăului a acordat luni 15 august 2011, la ora 13.00, pe scena Căminului Cultural din Parcul cu castani, prin primarul Ilie Avram, două certificate cu „Titlu de Cetățean de Onoare al comunei Prundu Bârgăului”, prof. Titus Wachsmann – Hogiu și ing. Niculae Vrăsmaș.

Multă lume îl cunoaște pe Titus Wachsmann – Hogiu, din Bârgău, Bistrița, Cluj, Germania, California, prin bogata lui activitate, ca profesor la Liceul „Radu Petrescu” și director la Căminul Cultural din Prundu Bârgăului, inspector școlar, director al Casei Corpului Didactic – Bistrița, sau ca principal militant cultural, fondator și președinte al Fundației Culturale „Valea Bârgăului”. Născut la 6 noiembrie 1943 în comuna Bistrița Bârgăului Titus Wachsmann-Hogiu, a studiat la Școala Pedagogică de Învățători din Cluj, după care a urmat cursurile Facultăților de Filosofie și Filologie (română - germană) la Universitatea „Babeș - Bolyai” din Cluj. A publicat numeroase articole didactice, dar și cărți: Ghid prin Țara Bârgăului, Prorocul Găbriș din Bârgău, Morala rușinii - dezbateri etice pe înțelesul tuturor, Nodul din gât, roman autobiografic, Câteva înțelesuri și interpretări ale omului și sensului vieții, Jurnalul di pe front al lui Leon Tănase, Bârgăuani de top, Cartea cu poze a neamului meu, Între atunci și acum - Confesiunile unui trecător prin politica locală, Sabia lui Johann W., și volumul de poezie Încercări literare timpurii – și câteva mai târzii.

Fig. 17 Niculae Vrăsmaș

Niculae Vrăsmaș s-a născut în 3 noiembrie 1939 la Prundu Bârgăului. A absolvit Universitatea din București, Facultatea de Geologie - Geografie, și a lucrat ca geolog în mai multe unități de profil, îndeplinind mai multe funcții de conducere și cercetând aproape întreg teritoriul țării. Retras din capitală, în anul 2000, în străvechea „capitală” a Bârgăului natal, continuă să lucreze în domeniul resurselor minerale și mediului, fiind o perioadă și consilier local ales, dar principala sa activitate a devenit publicistica. Colaborează la „Răsunetul” Bistrița, fiind redactorul șef al suplimentului „Gazeta de Bârgău”. A publicat, până în prezent, următoarele volume: Regele brazilor și folclorul, Prundu Bârgăului, o vatră străveche, și Jurnale paralele - Radu Petrescu văzut de un elev al său. A inițiat și îngrijit primul număr al publicației „Anuarul Bârgăuan”.

Titlurile s-au acordat pe baza Hotărârilor de Consiliu Local nr. 23, respectiv nr. 24 din 29 iulie 2011.

Fig.18. Înmânarea festivă a titlurilor de Cetățeni de Onoare

Niculae VRĂSMAȘ, *Propunere de acordare a Titlului de Cetățean de Onoare al comunei Prundu Bârgăului, domnului TITUS WACHSMANN - HOGIU*

Stimați consilieri și Domnule Primar,

Mă adresez Dumneavoastră cu rugăminta de a studia și aproba propunerea de acordare a Titlului de Cetățean de Onoare al Comunei Prundu Bârgăului, Domnului Titus Wachsmann - Hogiu, o personalitate recunoscută a Văii Bârgăului, în întreg județul, în țară și străinătate, cu activități meritorii, pe care le voi expune și argumenta în continuare.

În conformitate cu genealogia paternă este descendent al unei vechi și importante familii săsești - Familia Wachsmann - străbunicul său Albert Wachsmann fondând prima farmacie pe Valea Bârgăului în 1874, cu numele „Zum Schutzengel” - „La îngerul păzitor”, acesta fiind unul dintre cei mai mari pomicultori ai vremii, un producător de medicamente și de numeroase soiuri de fructe fiind apreciat cu diplome de către mai multe Academii (Berlin, Viena, Londra, Atena, Budapesta), a fost cuprins în importante lucrări de specialitate (Pomologia maghiară, Pomologia română).

Titus Wachsmann - Hogiu s-a născut la 6 noiembrie 1943 în comuna Bistrița Bârgăului, jud. Bistrița - Năsăud, iar după Școala Generală a studiat la Școala Pedagogică de Învățători din Cluj, după care a urmat cursurile Facultății de Filosofie și Filologie (romana - germană) la Universitatea „Babeș – Bolyai” din Cluj, activând în învățământ și cultură, în principal ca profesor, director de cămin cultural și publicist, la Prundu Bârgăului, dar și la Bistrița, ca inspector școlar județean și director al Casei Corpului Didactic. În cadrul comunei a fost ales consilier local, în legislația 2004 - 2008, depunând o muncă intensă pe plan economic și cultural.

S-a casătorit în 1965, soția fiind educatoare, având împreună 2 copii: Titus - Felix (1966), inginer zootehnist, cu masterat în științe administrative și Sebastian (1968), cu doctorat în fizica nucleară (Berlin), cercetător științific, prof. la Universitatea California - Devis, Facility Director UC Davis Medical Center, Sacramento CA. Are 4 nepoți: Titus -Dragoș (1996), Albert (2002), Ioana - Cristiana (2003), Robert (2004).

A activat la început ca învățător, apoi profesor de științe socio – umane, obținând gradul didactic I în filosofie (1982), fiind și profesor de limba și literatura română – limba germană. A avut următoarele locuri de muncă și funcții: învățător la Școala Generală clasele I-IV Dumbrava, comuna Livezile; învățător și educator la Casa de copii din Prundu Bârgăului; profesor la Josenii Bârgăului și la Liceul din Prundu Bârgăului; director la Școala Generală Mureșenii Bârgăului; director la Căminul Cultural Prundu Bârgăului; inspector școlar teritorial în cadrul Inspectoratului Școlar Județean Bistrița -Năsăud; director Casa Corpului Didactic Bistrița; profesor asociat la Universitatea de Nord Baia Mare, Colegiul Universitar Bistrița, unde a susținut cursurile de Etică, Educație moral - civică și Sociologia educației.

În bogata sa activitate, atât ca profesor la Liceul „Radu Petrescu” și director la Caminul Cultural din Prundu Bârgăului, inspector școlar sau director al Casei Corpului Didactic - Bistrița, Titus Wachsmann - Hogiu a fost un profesionist de excepție, recunoscut și apreciat nu doar de către superiori sau colegi, cât mai ales de sutele sale de elevi, ceea ce înseamnă foarte mult, pe care i-a educat ca să ajungă oameni adevărați în viață, iar mulți dintre ei specialiști de valoare în diferite domenii de activitate.

A fost, pe tot parcursul activității sale didactice, un principal militant cultural, unul dintre cei mai activi organizatori și moderatorii ai Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, fondator și președinte al Fundației Culturale „Valea Bârgăului”, dar și fondator al publicației locale „Gazeta de Bargau”, seria a I-a (1990), care a avut doar 11 numere și a II-a (2005), care apare și în prezent. Pe lângă numeroasele articole, multe de strictă specialitate, o altă activitate importantă a sa a fost dedicată, cu multă pasiune și devotament, scrierii unor cărți, de proza și poezie, cu subiecte și personaje din locurile natale, pe care le-a publicat.

A scris următoarele cărți: „Ghid prin Țara Bârgăului”, 2003; „Prorocul Gabriș din Bârgău”, 2003; „Morală rușinii - dezbateri etice pe înțelesul tuturor”, 2004; „Nodul din gât, roman autobiografic”,

2005, (605 pagini); „Câteva înțelesuri și interpretări ale omului și sensului vieții”, 2006; „Jurnalul din fața lui Leon Tanase”, 2006; „Bârgăuani de top”, 2009 (508 pagini); „Cartea cu poze a neamului meu; o istorie de 700 de ani”, 2009; „Între atunci și acum - Confesiunile unui trecător prin politica locală”, 2010; „Sabia lui Johann W. - istoria a 7 generații”, Bistrița, 2011 și volumul de poezie „Încercări literare timpurii - și câteva mai târzii”, Bistrița, 2011.

Titus Wachsmann - Hogiu a încercat condeiul literar încă din anii când învăța la Școala Pedagogică din Cluj, unde a prins gustul literaturii, începând să acopere primele foi albe, furat de magia versului, dar și de profunzimea prozei. "Cea mai prolifică perioadă - după cum afirmă autorul versurilor - a fost între anii 1961-1968 (având 17-25 ani), în anii de liceu și perioada în care am satisfăcut serviciul militar, după care, furat de alte preocupări, am recidivat rar. Tot mai rar, în special cu epigrame scrise cu prilejul revelioanelor spre hazul colegilor. Am știut că acele caiete, cu „operele” - încercările - mele literare stau bine între multe altele ce conțineau notițe, idei, gânduri preluate din literatura rusă, germană, franceză, italiană și română, pe care o citeam."

Poeziile sale au fost scrise în perioada când era elev al Școlii Pedagogice din Cluj (1957-1963), apoi ca militar în termen la Moldovița - Timiș (oct. 1963 - martie 1965), dar și după aceea, cu intermitențe, până în prezent, abordând și alte forme lirice dar acordând mai multă atenție prozei. Răsfoindu-și caietele prăfuite de vreme și recitindu-și versurile vechi, care i-au plăcut, a mai adăugat și altele, în timp, păstrându-le, alături, mai departe, ascunse într-un scrin și necitite de alții, care au ajuns acum, la fel ca vinurile vechi, să aibă aroma tentației de a fi gustate, nu doar de autor, care le oferă cu destulă modestie și altor doritori. Modestia lui Titus Wachsmann - Hogiu constă în aceea că îi este indiferentă critica, el nu și-a modificat versurile cărora doar le-a dat "o formă publică", iar valoarea lor o autoapreciază ca pe un "val de îmbucurare prin întoarcerea în timp".

În cei peste 40 de ani de activitate profesională a avut numai calificative de „foarte bine”, iar prin Ordinul MEI nr.7610 din 8 iunie 1988 i s-a acordat titlul de „Profesor evidențiat”, primind salariu de merit și gradația de merit. Considerat o personalitate importantă a județului, activitatea sa a fost cuprinsă în Dicționarul culturi și civilizației populare al județului Bistrița - Năsăud, vol. I, Țara Năsăudului.

Pentru toate motivele expuse, relative la personalitatea propusă, consider că domnul Titus Wachsmann - Hogiu, se încadrează în normele de acordare a titlului de Cetățean de Onoare al comunei Prundu Bârgăului, norme întocmite chiar de către dânsu și aprobate în ședința Consiliului Local din 2001.

Adrian MĂNARCĂ, *Propunere de acordare a Titlului de Cetățean de Onoare al comunei Prundu Bârgăului, domnului NICULAE VRĂȘMAȘ*

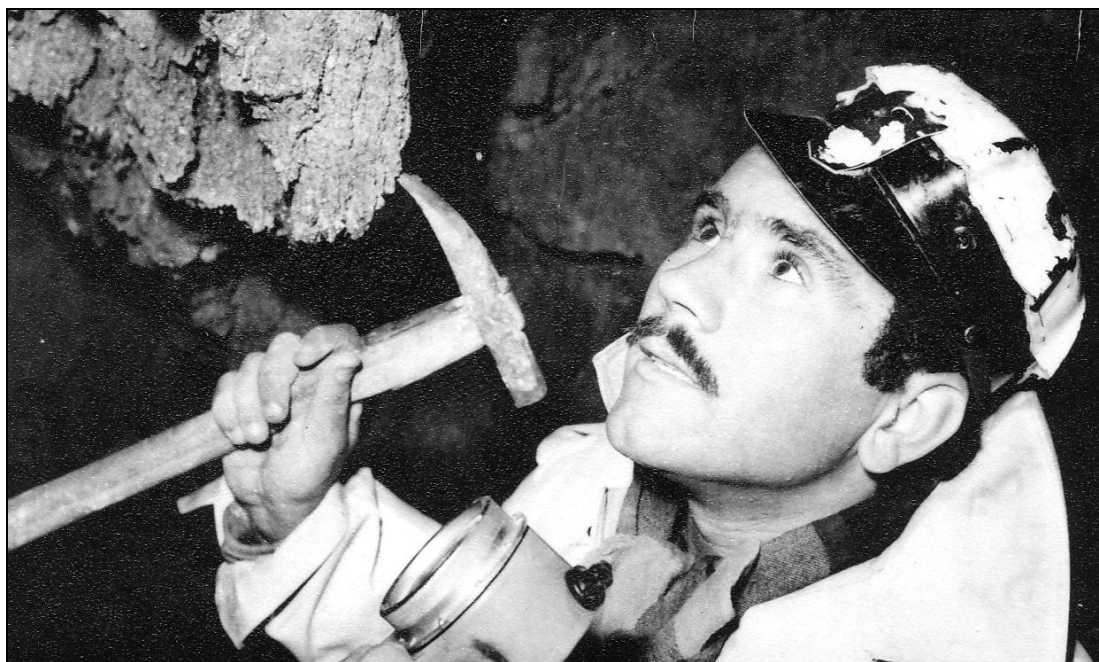

*Fig. 17. Geolog în galeriile din Calimani
(Foto Platon Pardău, redactor Zori Noi, Suceava, 1975)*

În anul acesta, peste puțină vreme, se împlinesc 40 le ani de la ctitorirea unui eveniment cultural simptomatic pentru „Valea Bârgăului”, ce și-a dovedit, prin vreme, perenitatea, puterea, forța de a atrage ca un magnet forțele culturale ale minunatei noastre văi. Această existență deosebit de fructuoasă, innobilată cu rezultate notabile, ce constituie prilej de mândrie pentru toate așezările din „Țara Bârgaielor” este rezultatul muncii neostenite, eforturilor și strădaniilor unor fii ai Bârgaielor, unor oameni ce și-au făcut din preamărirea, pe merit, a așezărilor Văii, și a activității unor oameni dedicați acestor așezări și oamenilor ce viețuiesc pe aceste Plaiuri, un scop, un țel în viață. Printre aceștia, la loc de aleasă cinste, se află un lume, un fiu autentic al Văii, al comunei Prundu Bârgăului: inginerul geolog, scriitorul și jurnalistul de aleasă vocație și posibilitate intelectuală, Domnul Niculae Vrăsmaș.

Acum când comuna Prundu Bârgăului, capitala Țării Bârgaielor”, se pregătește de un moment aniversar, pentru că așa ceva devine „A 40-a ediție a Simpozionului Văii Bârgăului, permiteți-mi să vă sugerez, cu tot respectul și prețuirea pe care vi le port, în calitate de Cetățean de Onoare al Comunei Prundu Bârgăului din 2006, un nume pe care îl propun să-l adaugați pe Lista Cetățenilor de Onoare ai Comunei și care este Niculae Vrăsmaș. Îngăduiți-mi, vă rog, în sprijinul acestei propuneri să aduc și câteva argumente care mi se par deosebit de elocvente, argumente pefațate doar de câteva, succinte, date biografice, dar care împreună să constituie un suport, mai mult decât îndestulător, menit să susțină în fața Dumneavoastră a propunerii avansată mai sus.

Niculae Vrăsmaș s-a născut la 3 noiembrie 1939 la Prundu Bârgăului în familia lui Niculae și Florica născută Sucilea, care au mai avut încă trei feciori: Teo (profesor, om le cultură, poet), Macedon (contabil șef la Primaria Prundu Bârgăului) și Traian (prof, inv. dr. la București). A urmat primele 7 clase la Școala din Prund, apoi la îndemnul profesorilor Radu Petrescu și Ioan Dihor, mai ales, își ia soarta în propriile mâini luând drumul Bucureștiului pentru a deveni geolog, dar drumul profesionist este complicat și „Nicu”, îngăduiți-mi prescurtarea, după ce reușește la Școala Medie Tehnică de Geologie din București, unica în țară cu acest profil, de patru ani, școala se desființează după doi ani, iar Niculae Vrăsmaș alege drumul șantierelor geologice, unde continuă să îndeplinească

munca cu școala, terminând liceul seral și urmează apoi Școala Tehnică de Geologie, devenită post-liceală, pe care o absolvă, în 1958, fiind repartizat la Întreprinderea de Prospekțiuni din București, lucrând două campanii de teren, ca tehnician hidrogeolog, în Delta Dunării și bazinul minier Motru, pregătindu-se intens pentru facultatea de geologie, la care reușește, printre primii, în anul următor, absolvind-o în 1964.

Repartizat la ISEM București, Niculae Vrăsmaș începe o intensă activitate de cercetare geologică, pe șantierele de explorare geologică din Munții Călimani - Gurghiu - Hărghita, ca inginer, șef secție și geolog șef (1964-1975), apoi conduce activitatea unor echipe complexe de prospecțiune geologică, efectuând lucrări pe întreg cuprinsul țării și studii de sinteză geologică a Carpaților Orientali, materializate în peste 100 de rapoarte, proiecte și studii de specialitate, asupra unor zone care au devenit obiective intrate în circuitul economic al țării. Niculae Vrăsmaș este principalul autor al proiectului de cercetare a mineralizațiilor auro-argentifere din Munții Călimani, prin care s-a realizat o galerie de 6.2 km, ce a străpuns Muntele Strunioru, trecând din județul nostru în cel vecin, Suceava, cu scop de explorare a filoanelor aurifere și a mineralizațiilor polimetalice dintre Pârâul Tihu (Dornișoara) și Pârâul Aurari (Colibița), lucrare ce a fost abandonată, din păcate, după anul 1989. După pensionarea sa, în 1999, a continuat să lucreze în branșă, efectuând lucrări de specialitate în cadrul unor cariere și balastiere din județul Bistrița – Năsăud.

Îndelungata și bogata sa activitate profesională a fost materializată în numeroase lucrări de specialitate (rapoarte, proiecte, studii și memorii), cu privire la obiectivele de interes economic, pentru care a lucrat timp de 45 de ani, materialele aflându-se în arhivele instituțiilor la care a activat, precum și la Fondul Geologic Național din București. Pentru munca depusă a fost adeseori evidențiat și premiat, iar despre activitatea sa profesională s-au făcut numeroase referiri în presa vremii (Scânteia Tineretului, Zori Noi, Suceava, Informația Hărghitei), radiou (Ion Vulcan) și televiziune (Horia Vasiloni), precum și în beletristică („8 aldin de noapte - Altfel de călătorii spre centrul pământului" de Mihai Caranfil), elogiile însoțind numele lui Niculae Vrăsmaș.

Niculae Vrăsmaș este căsătorit cu Sultana, născută Ștefănescu, ing. geolog, colegă de breaslă și tovarășă de viață, fără copii. Dorința lor este înființarea unui muzeu, privat, în casa de la Prundu Bârgăului, reprezentativ pentru tradițiile acestui colț de țară.

Revenit acasă, la Prundu Bârgăului, aici unde obârșia și locurile îl atrăgeau cu putere, bârgăuanul din el și-a regăsit repede albia și căutătorul din el, geologul de vocație s-a reorientat spre dezvoltarea economică a zonei și în primul rând a comunei, candidând de primar în anul 2000, dar reușind să contribuie la bunăstarea comunei și a locuitorilor doar în calitate de consilier ales, îndeplinind funcția de președinte al Comisiei de urbanism, administrație publică și juridică, în perioada 2000-2004, când a prezentat și a susținut numeroase proiecte în favoarea comunității (deschiderea carierelor de andezite din Muntele Heniu, construirea unor trotuare cu borduri și anrocament pe ulița Secu, înființarea unei societăți de gospodărie comună, transformarea clădirii fostei fabrici de brânzeturi într-o hală cu produse agro-alimentare, înființarea unui muzeu al Văii Bârgăului, întocmirea unor documentații pentru introducerea unor cladiri istorice în lista monumentelor clasificate, și multe altele).

Calitățile personale ale omului de cultură și dragostea pentru comuna natală, ale lui Niculae Vrăsmaș, au fost materializate prin punerea în funcțiune a valorosului său condei, pătruns și recunoscut în presa locală și în cercul scriitorilor bistrițeni. Este unul dintre fondatori, redactor și redactor responsabil al suplimentului „Gazeta de Bârgău", serie nouă, ajuns în anul VI, la Nr.74, găzduit de cotidianul „Răsunetul", la care este și redactor colaborator, dar activând și la alte publicații din județ sau din țară, precum: „Răsunetul literar", „Mesagerul literar și artistic", „Revista ilustrată" și „Mișcarea literară" (Bistrița), „Vatra Veche" (Tg. Mureș), „Arhiva Someșană", serie nouă și „Eco Terra" (Cluj - Napoca), „Ferma" (Timișoara) și altele, cu subiecte constând în cunoașterea Bârgăului și a oamenilor săi, în lume.

Menționăm câteva dintre articolele și eseurile sale, deosebit de apreciate de cititori și de specialiști: „Memoria jurnalului", „Primvara lui Tini Pavel", „Moștenirea lui Vasile Fabian Bob", „Un rege al bârgăuanilor", „Ion Lazu între geologie și literatură", „Dinu Flamand și Frigul intermediar", „Pe urmele lui Radu Petrescu la Petriș", „Radu Petrescu la Prundu Bârgăului", Interviu

cu Adela Petrescu", „Triunghiul s-a închis", „Interviu cu Aurel Rau", „Mircea Horia Simionescu, un clasic în viață", „Ion Th. Ilea - la centenar", „Valentin Raus - observator minuțios al realității cotidiene", „Lipsa de cultivare a literaturii, prin mas media, conduce la ignorarea acesteia de către publicul larg", „Simple creștături pe răbojul vremii mele" (în memoria lui George Vasile Rațiu), „Vasile Fabian Bob Reu (Rău) - 215 ani de la naștere", "La 30 de ani, Ioan Vrăsmaș are o recunoaștere europeană", „50 de ani de la înființarea Casei de Copii din Prundu Bârgăului", „Valentin Raus, 90 de ani de la naștere", „100 de ani de la trecerea lui George Coșbuc prin Valea Bârgăului", „Slujba de la Biserica din Mijlocenii Bârgăului", „Regele Mihai în Țara Bârgaielor", "Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului", „Lăsatul Secului în Țara Bârgaielor", „De Rusalii la Bârgău" și multe altele.

Cărțile sale: „Regele brazilor și folclorul" (2005), „Prundu Bârgăului - o vatră străveche" (2007), „Jurnale paralele - Radu Petrescu văzut de un elev al său" (2008), „Un brad intrat în legendă - Regele Brazilor în literatură și folclor" (2010), volumele îngrijite: „Nori dantelați" („Nuages d'entes"), (2008), ediție bilingvă a unor poezii scrise de Teo Vrăsmaș, precum și alte volume în pregătire: „Alaiul Nunților din Bârgău", monografie a folclorului specific bârgăuan desfășurat ca festival de 43 de ani, „Moștenirea lui Fabian", o antologie a unuia dintre primii poeți români, născut la Rusu Bârgăului acum 215 ani, ale cărui versuri au fost reluate de Eminescu în Epigonii, dar și „Anuarul Bârgăuan", Nr. 1, aflat sub tipar, care va fi lansat la cea de a 40-a aniversare din 4 iunie 2011, a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, îl definesc pe Niculae Vrăsmaș ca un adevărat scriitor al Țării Bârgaielor și nu numai.

Este, Niculae Vrăsmaș, și un om ancorat în viața cetății, fie că această cetate este Bistrița sau localitățile de pe Valea Bârgaielor, activitatea sa desfășurându-se și în cadrul unor fundații, la care este membru fondator, precum „Plaiurile Bârgăului", „Speranța reînviată", „Clubul Internațional Boema", sau Fundația Culturală „Valea Bârgăului", în cadrul căreia este un vechi și activ participant, cu interesante comunicări, dar și ca organizator și moderator, în ultimii ani, a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului.

Activitatea sa, cu adevărat prodigioasă, nu a trecut neobservată iar cărțile sale au fost primite apreciativ, elogios, uneia dintre ele acordându-i-se două premii în același an: Premiul Saloanelor „Liviu Rebreanu", 2008, pentru debut în volum literar și Premiul „Anului editorial 2008 al Bibliotecii Județene „Octavian Goga" din Cluj - Napoca, pentru proză și beletristică. Este membru al Asociației Geologilor din România, al Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România, al Societății Scriitorilor din județul Bistrița - Năsăud, al Societății Scriitorilor Bistrițeni „Conexiuni" și membru ASTRA, Năsăud. A primit numeroase Diplome de Aprecieri, Diplome de Excelență, Diplome de Onoare și Titlul de Onoare pentru activitate jurnalistica în domeniul culturii, în 2009 și 2010.

Numele lui Niculae Vrăsmaș este cuprins în Dicționarul culturii și civilizației populare a jud. Bistrița - Năsăud, Dicționarul „Scriitori romani la frontiera mileniului III, vol. I, Bistrița - Năsăud, antologiile „Solidaritate și toleranță", „Conexiuni", „Proado", „Boemia", „Cuvântul în timp", „Antologia prozei scurte transilvane" și altele

Normal ca în activitatea lui Niculae Vrăsmaș un capitol deosebit, pentru Valea Bârgăului, îl constituie apariția între paginile ziarului „Răsunetul" a „Gazetei de Bârgău" o publicație ce vorbește și județului dar și țării, despre faptul că în fiecare dintre localitățile ce alcătuiesc salba minunată a Văii trăiesc oameni adevărați, harnici și pricepuți, care sunt dăruiti muncii și știu, pe ogor, în livadă, în pădure sau la stative, să demonstreze că munca îi oferă omului șansa verticalității. Ca unul ce am încercat să sprijin apariția „Gazetei de Bârgău" și să o ajut să circule în județ, știu că, în fiecare număr, Niculae Vrăsmaș depune eforturi deosebite pentru a putea cuprinde evenimentele ce se petrec în comunele din acest perimetru și nu odată „fii ai Văii Bârgaielor" au fost satisfăcuți că, indiferent unde traiesc în țară, au tangență cu zona pe care o iubesc.

Pentru toate acestea și pentru multe alte motive ce se găsesc încă în sertarele cu muncă multă ale lui Niculae Vrăsmaș, îmi îngădui să vă recomand călduros ca acest veritabil bârgăuan să fie recompensat cu titlul de „Cetățean de Onoare al Comunei Prundu Bârgăului". Reiteriez faptul că subsemnatul sunt, din anul 2006, deținător al acestui titlu onorific și nu am ascuns nici o clipă faptul

că sunt deosebit de mândru pentru această distincție care, indiferent de vârstă, constituie prilej de mulțumire și motiv de emulație pentru fiii bârgăuani și copiii bârgăuanilor.

Concluzii privind argumentele principale ce justifică propunerea de acordare a titlului de Cetățean de Onoare Domnului Niculae Vrăsmaș.

Domnul Niculae Vrăsmaș este o personalitate cu merite recunoscute, pe linie profesională, având contribuții la propășirea comunei, a județului și a țării, fiind un apărător al valorilor istorice, etnofolclorice și culturale ale zonei natale, pentru a căror conservare și cunoaștere în lume se luptă printr-o intensă activitate publicistică. Domeniile sale de activitate au cuprins sectorul economic, prin cercetarea geologică a resurselor minerale din mai multe zone din țară, dar mai ales a celor din Munții Călimani și Bârgău, contribuind la dezvoltarea economică, dar și sectorul cultural-educativ, prin implicarea adâncă în istoria, administrația și cultura locală, redactarea în ultimii 7 ani a "Gazetei de Bârgău", cercetarea intensă a arhivelor, publicarea de articole și cărți, despre școală, tradiții populare locale și întocmirea primului volum al monografiei comunei natale, Prundu Bârgăului.

Bistrița, 4 aprilie 2011

VI. CENTENARE, ANIVERSĂRI, COMEMORĂRI 2012

Nestor Șimon – 150 ani de la naștere

Niculae VRĂSMAȘ, *Posteritatea lui Nestor Șimon*

Marți, 17 ianuarie 2012, la ora 14.00, în „Galeria din Hol” a Bibliotecii Județene Bistrița - Năsăud, a avut loc o întâlnire omagială prilejuită de împlinirea a o sută cincizeci de ani de la nașterea marelui cărturar năsăudean, Nestor Șimon, o întâlnire inițiată de instituția gazdă prin directorul Oliv Mircea, Loredana Chiuzan și Elena Cojocaru, care au deschis și au asigurat manifestarea, desfășurată sub genericul „Nestor Șimon, personalitate a timpului său”.

Nestor Șimon s-a născut la Ragla, în 6 ianuarie 1862 și a decedat la Năsăud, în aceeași lună ianuarie, în ziua de 19, a anului 1915. A urmat Școala primară în localitatea natală, apoi Școala trivială din Monor (1873-1875), Gimnaziul Superior Fundațional greco-catolic din Năsăud (1875-1883) și Facultatea de Drept a Universității „Ferencz József” din Cluj (1883-1887), devenind doctor „juris universi”, al aceleași universități, în anul 1897 și a fost secretarul Administrației Fondurilor Grănicerești Năsăudene (1 august 1889 - 1 iunie 1914).

Fig. 18. Nestor Șimon

Atras încă din anii de școală de studii, activează în cadrul societății de lectură a elevilor, „Virtus Romana Rediviva” și a societății studenților „Iulia”, din Cluj, susținând și scriind numeroase lucrări, referitoare la istoria oamenilor de seamă și trecutul istoric al spațiului năsăudean, publicând în magazinul societății „Musa Someșană”/1889-189, lăsând și alte lucrări publicate, dar și o sumedenie de manuscrise, de mare valoare, din care s-au înfruptat mulți care s-au ocupat, ulterior, de istoria neamului.

Activitatea de bază a lui Nestor Șimon a fost documentarea științifică și culegerea datelor despre trecutul zonei de graniță năsăudene și înregistrarea acestora în vederea elaborării unor lucrări monografice a fostului regiment românesc de graniță, implicându-se în gestionarea patrimoniului instituției și participând activ la toate acțiunile culturale, ca membru al reuniunilor Casina Română și ASTRA – Despărțământul Năsăud.

Eforturile sale în domeniul cercetării științifice au fost mari, iar străduințele sale nu au fost zadarnice, cu toate că nu a mai ajuns ca să elaboreze marele său proiect, o istorie integrală a zonei militarizate năsăudene, a lăsat urmașilor o bogată moștenire documentară, pe care alții au folosit-o, iar marele cercetător fiind aproape uitat.

Despre marele omagiat au vorbit doctorul în istorie Adrian Onofreiu, de la Arhivele Naționale Bistrița - Năsăud, care a prezentat trei cărți, ale lui Nestor Șimon, scoase la zi în lumina tiparului, prin îngrijirea sa și a altor colaboratori: Nestor Șimon. 1915-2005. **Corespondență**, (volum îngrijit de Adrian Onofreiu), Ed. Supergraph, Cluj-Napoca, 2005; Nestor Șimon, **Dicționar toponimic**, (volum îngrijit de Ioan Mureșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase); Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2007; Nestor Șimon, Starea regimentului și evenimentele din anii 1848-1849, (editori Ioan Mureșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase), în **Arhivele-mărturii ale trecutului**, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2007, pp. 49-305. Tot despre Nestor Șimon și lucrările sale au mai vorbit și prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, de la Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, precum și scriitorul Nicolae Bosbiciu, profesor drd. al Colegiului Național „George Coșbuc” din Năsăud.

Acțiunea de scoatere din umbra trecutului, a valoroaselor lucrări și a personalității lui Nestor Șimon, a fost activată de cercetătorii bistrițeni ai arhivelor, menționați ca îngrijitori ai celor trei volume enunțate și a altor lucrări, în pregătire, fapt necesar și benefic în cunoașterea adevăratei istorii a ținutului de graniță năsăudean. Este un merit necontestat al organizatorilor și al celor care au vorbit despre posteritatea lui Nestor Șimon, dar și a celor prezenți, între care autori ai unor lucrări de certă valoare, dar mai ales a participării masive a tineretului la această manifestare culturală.

Niculae VRĂSMAȘ, „Nestor Șimon și „Valea Borgoului”

Răsunetul, Gazeta de Bârgău, Marți, 01/24/2012 - 12:38

S-au împlinit o sută cincizeci de ani de la nașterea marelui cărturar al graniței năsăudene, Nestor Șimon, născut la Ragla, în 6 ianuarie 1862 și decedat la Năsăud, în aceeași lună ianuarie, în ziua de 19, a anului 1915. A urmat Școala primară în localitatea natală, apoi Școala trivială din Monor (1873-1875), Gimnaziul Superior Fundațional greco-catolic din Năsăud (1875-1883) și Facultatea de Drept a Universității „Ferencz József” din Cluj (1883-1887), devenind doctor „juris universi”, al aceleași universități, în anul 1897 și a fost secretarul Administrației Fondurilor Grănicerești Năsăudene (1 august 1889 - 1 iunie 1914).

Atras încă din anii de școală de studii, activează în cadrul societății de lectură a elevilor, „Virtus Romana Rediviva” și a societății studenților „Iulia”, din Cluj, susținând și scriind numeroase lucrări, referitoare la istoria oamenilor de seamă și trecutul istoric al spațiului năsăudean, publicând în magazinul societății „Musa Someșană”/1889-189, lăsând și alte lucrări publicate, dar și o sumedenie de manuscrise, de mare valoare, din care s-au înfruptat mulți care s-au ocupat, ulterior, de istoria neamului.

Nestor Șimon a fost adânc implicat în gestionarea patrimoniului instituției grănicerești și a participat activ, cu nespus devotament, la toate acțiunile culturale, ca membru al reuniunilor Casina Română și ASTRA – Despărțământul Năsăud.

Activitatea de bază, desfășurată în întreaga viață a lui Nestor Șimon, a fost documentarea științifică și culegerea datelor despre trecutul zonei de graniță năsăudene și înregistrarea acestora în vederea elaborării unor lucrări monografice a fostului regiment românesc de graniță.

Eforturile sale în domeniul cercetării științifice au fost mari, iar străduințele sale nu au fost zadarnice, cu toate că nu a mai ajuns ca să elaboreze marele său proiect, o istorie integrală a zonei militarizate năsăudene, a lăsat urmașilor o bogată moștenire documentară, pe care alții au folosit-o, iar marele cercetător a fost aproape uitat. Nestor Șimon rămâne însă marele gospodar al pământului grăniceesc, care a adunat și sortat semințele roditoare ale culturii ce nu au încetat să rodească. Posteritatea sa este scoasă la zi și va fi de lungă durată.

Printre multiplele sale preocupări de cercetare a graniței năsăudene, un loc important a fost ocupat și de „Valea Borgoului”, denumire veche a zonei Bârgaielor, pentru care a găsit și a explicat **numeroase toponime**, începând cu însăși denumirea de „Borgo”, atribuită văii și satelor bârgăuane, sau de „Alpes Borgo”, „Dăbidanu”, „Aurariu”, „Colbulu” pentru Munții Bârgăului, apelative considerate de proveniență romană, sau cu vechi rădăcini celtice, precum „Arii”, „Vârful Ariilor”, „Arșița”, extinse cu numiri din Munții Călimani pentru satul „Ardan”, sau pentru întregul teritoriu denumit „Ardeal”, nume de familii vechi din Borgou, ca de exemplu „Brumă”, „Danu”, „Orban” și „Vrăsmașiu”, unele de origine romană. O mulțime de vechi toponime sunt înregistrate pe teritoriul comunelor Borgo Mureșeni, Borgo Tiha, Borgo Bistrița, Borgo Prund, Borgo Suseni, Borgo Mijloceni, Borgo Joseni și Borgo Rus, a căror enumerare aduce la lumină importante date privind istoria acestor locuri.

Nestor Șimon a avut o **bogată corespondență** cu mari personalități ale vremii, printre care mulți bârgăuani, precum Pavel Beșa, învățător și catehet în Borgo Prund, Onea Iacob, director al școlii elementare fundaționale populare în Borgo Prund, lt. Rânziș Iacob, Rânziș Maria, din Borgo Tiha, învățătorii Eliseu Dan și Ilarion Bosga, dr. Hângănuț Nicolae, căpitanul Hangan și farmacistul Albert Wachsmann, din Borgo Prund. Din studiul acestor scrisori se pot obține multe informații utile pentru istoria Bârgaielor.

Alte date, adunate cu extremă sârguință de către marele cărturar, se referă și la **luptele grănicerilor în revoluția de la 1848 – 1849**, prin acțiunile militare conduse de colonelul Urban, în spațiul bârgăuan. Din păcate, cele mai multe din manuscrisele sale au fost utilizate de alții, în lucrări fracționate, simțindu – se, în prezent, necesitatea publicării integrale și elaborate a întregii sale opere.

Marți, 17 ianuarie 2012, la ora 14.00, în „Galeria din Hol” a Bibliotecii Județene Bistrița - Năsăud, a avut loc o întâlnire omagială prilejuită de împlinirea a o sută cincizeci de ani de la nașterea marelui cărturar năsăudean, Nestor Șimon, o întâlnire inițiată de instituția gazdă prin directorul Oliv Mircea, Loredana Chiuzan și Elena Cojocaru, care au deschis și au asigurat manifestarea, desfășurată sub genericul „Nestor Șimon, personalitate a timpului său”.

Despre marele omagiat au vorbit doctorul în istorie Adrian Onofreiu, de la Arhivele Naționale Bistrița - Năsăud, care a prezentat trei cărți, ale lui Nestor Șimon, scoase la zi în lumina tiparului, prin îngrijirea sa și a altor colaboratori: Nestor Șimon. 1915-2005. Corespondență, (volum îngrijit de Adrian Onofreiu), Ed. Supergraph, Cluj-Napoca, 2005; Nestor Șimon, Dicționar toponimic, (volum îngrijit de Ioan Mureșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase); Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2007; Nestor Șimon, Starea regimentului și evenimentele din anii 1848-1849, (editori Ioan Mureșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase), în Arhivele-mărturii ale trecutului, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2007, pp. 49-305. Tot despre Nestor Șimon și lucrările sale au mai vorbit și prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, de la Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, precum și scriitorul Nicolae Bosbiciu, profesor drd. al Colegiului Național „George Coșbuc” din Năsăud.

Acțiunea de **scoatere din umbra trecutului, a valoroaselor lucrări și a personalității lui Nestor Șimon**, a fost activată de cercetătorii bistrițeni ai arhivelor, menționați ca îngrijitori ai celor trei volume enunțate și a altor lucrări, în pregătire, fapt necesar și benefic în cunoașterea adevăratei istorii a ținutului de graniță năsăudean.

Este un merit necontestat al organizatorilor și al celor care au vorbit despre posteritatea lui Nestor Șimon, dar și a celor prezenți, între care autori ai unor lucrări de certă valoare, dar mai ales a participării masive a tineretului la această manifestare culturală.

Centenar Vasile Netea

Niculae VRĂSMAȘ, *Centenar Vasile Netea*

Răsunetul, Vineri 02/10/2012 - 15:36

Cărturarul Vasile Netea, al cărui centenar de la naștere se împlinește în acest an, a fost un militant extrem de activ al culturii, care a desfășurat o intensă muncă de răspândire a acesteia, atât prin scoaterea la lumină a scrierilor marilor tribuni, dar și prin scrierile sale și mai ales prin conferințele pe care le-a susținut, cu precădere în Ardeal dar și în alte părți din țară, propovăduind istoria și cultura neamului românesc.

Joi, 9 februarie 2012, ora 17, în cadrul seriei „Cadran” inițiată de Biblioteca Județeană Bistrița – Năsăud la Galeria „Arcade 24”, având ca amfitrion pe criticul de artă Oliv Mircea, a avut loc sărbătorirea centenarului nașterii istoricului ardelean Vasile Netea, despre opera și activitatea căruia au fost susținute următoarele conferințe: Vasile Dobrescu - ”Vasile Netea și istoria modernă a României”, Dimitrie Poptămaș - ”Pluridimensionalitatea cărturarului Vasile Netea”, Liviu Boar - ”Activitatea lui Vasile Netea în cadrul Căminului Cultural „Avram Iancu” al refugiaților ardeleni 1941-1944”, Mihail Mircea - ”Cărturarul

Vasile Netea în folcloristica mureșană”, David Dorian - ”Sub zodia întrebării”, la care s-au mai adăugat și alte valoroase completări din sală.

Fig. 19. Centenar Vasile Netea la Bistrița

Deși s-a născut în județul Mureș, la 1 februarie 1912 la Deda, la numai 4 ani Vasile Netea se refugiază la Gledin, județul Bistrița – Năsăud, satul natal al mamei sale Lucreția, născută în familia

Onigaș, când tatăl său merge pe frontul din Galiția. A copilărit și a urmat școala primară în Gledin și Deda, după care a continuat studiile la Școala Normală din Târgu Mureș, devenind pentru o vreme învățător, la Teaca, Lunca Bradului și Reghin. Dorința sa puternică de a studia istoria îl înscrie, de timpuriu, în aria cercetării și publicisticii, devenind colaborator al ziarelor și revistelor transilvane, remarcat de profesorul I. Lupaș și apoi de N. Iorga. Urmează cursurile Școlii Normale Superioare, devenind licențiat în istorie cu o teză despre Istoria Memorandului, iar în 1948 devine doctor „magna cum laude” cu teza intitulată „George Barițiu - Viața și Opera”, sub îndrumarea profesorului C. C. Giurescu. A funcționat un timp ca profesor în București, după care s-a consacrat definitiv istoriei, activând în cadrul Institutului de Istorie „N. Iorga”, până la pensionare.

Debutul literar al lui Vasile Netea a avut loc în ziarul Patria din Cluj și în publicația Drapelul din Lugoj, activitatea sa concretizându-se prin publicarea la Târgu Mureș a revistelor literare Clipa, în anii 1936- 1937 și Jar și slovă, în 1937.

Opera lui Vasile Netea, foarte bogată, cuprinde peste 40 de volume și sute de articole și comunicări, cu caracter istoric și literar. Vasile Netea s-a impus în primul rând ca istoric, fiind de două ori laureat al Academiei Române.

Vasile Netea s-a afirmat complex în cultură, atât ca folclorist, publicând în 1936 culegerea „Murăș, Murăș, apă lină” în colaborare cu E. Nicoară și pregătind apoi ediția de povești ale lui Ion Pop Reteganul, dar și în domeniul literaturii, prin articole și studii grupate în volumul „De la Petru Maior la Octavian Goga”, pentru care a primit premiul Academiei, întreprinzând interesante interviuri cu importante personalități ale vremii, între care Arghezi, Sadoveanu, Rebreanu, Camil Petrescu, care au apărut în „Interviuri literare”, 1977, prefățări de ediții și studii despre Ilarie Chendi, Pagini de critică, 1947, Ion Gorun, Scrieri alese, 1983 și Antologiile Interviuri din literatura română, 1978, Carmen saeculare valachicum, 1979, Figuri mureșene, 1934, Munții Apuseni, Muzeul istoric și Pantheon al poporului român, în 1947.

Vasile Netea a fost un neobosit gazetar și redactor al publicațiilor "Vremea" și "Universul", colaborator la "Ardealul", "Voința Transilvaniei", "Dacia Rediviva", "Duminica" și altele iar ca vicepreședinte al Căminului refugiaților ardeleni "Avram Iancu", a lărgit aria preocupărilor acestui așezământ cultural, destinat întrunirilor cu importante personalități ale culturii noastre.

Persecutat politic și suferind mai multe detențiuni, în perioada 1952 - 1963, totalizând șapte ani de închisoare, Vasile Netea și-a continuat activitatea până în martie 1989, când a trecut la cele veșnice, fiind înmormântat la Deda, comuna sa natală.

Niculae VRĂSMAȘ, *Despre Vasile Netea și „Țara Bârgăului”*

Răsunetul, Marți, 02/28/2012 - 13:22

Fig. 20 Călăreții bârgăuani

La cel de al 5-lea „Simpozion Cultural al Văii Bârgăului”, din 30 mai 1976, istoricul Vasile Netea a susținut lucrarea „Considerații privind Revoluția de la 1848” extinzând asupra zonei Bârgăului datele de cunoaștere din succesiunea evenimentelor din Transilvania. La aceeași sesiune a simpozionului bârgăuan au mai susținut comunicări următorii: Ion Clopoțel, *Aspecte ale luptei maselor populare pentru Unirea Transilvaniei cu România*; Ion Th. Ilea, *Lirică inspirată de pe Valea Bârgăului*; Teodor Ghițan, *Aspecte ale iobăgiei pe Valea Bârgăului*; Ion Oarcăsu, *Figuri de dascăli de pe Valea Bârgăului*; Andrei Neuc, *Portul popular din Bistrița Bârgăului*; Traian Bălan, *Cerc pedagogic la Prundu Bârgăului înainte de 1900*.

După 7 ani, Vasile Netea revine la Prundu Bârgăului unde participă la cel de al 12-lea „Simpozion Cultural - Științific al Văii Bârgăului”, din 5 iunie 1983, susținând o lucrare deosebită, intitulată „Țara Bârgăului”, pentru care, cu siguranță, s-a documentat foarte mult, așa cum o făcea de fiecare dată când conferenția undeva. Pentru bârgăuani, sintagma „Țara Bârgăului” a fost lansată public de Vasile Netea, fiind cuprinsă într-un articol publicat în ziarul bistrițean „Ecoul” nr.1438 din 4 iunie 1983, pe care am redat-o mai înainte la subcapitolul *Restituiri*.

În aceeași sesiune s-au mai susținut următoarele lucrări: Ioan Bureacă, *Obștea țărănească pe Valea Bârgăului*; Teodor Ghițan, *Înființarea târgului de la Prundu Bârgăului în 1784*; Alexandru Nistor, *Un document din 1848 despre Valea Bârgăului*; Teodor Tanco, *Diplomatul bârgăuan Login*; Traian Bălan, *Aspecte privind lupta populației de pe Valea Bârgăului prin școală pentru libertatea și unitatea națională în perioada 1867 – 1918*; Ioan Cernucan, *Școala din Prundu Bârgăului acum 100 de ani*; Virgil Zamfir, *Contribuția „Arhivei Someșene” la istoricul Regimentului II de graniță năsăudean*; Viorel Nemeș, *„Reforma agrară din 1921 pe Valea Bârgăului*; Rafila Mureșan, *Fapte de limbă din Valea Bârgăului în toponimie*; Eudochia Vonica - Ghița, Doina Dodu, *Valea Bârgăului, vale de mit și legendă*; George Vasile Rațiu, Ion Th. Ilea la a 75-a aniversare; Titus (Wachsmann) Hogiu, *Universul satului ardelean în lirica lui Ion Th. Ilea*; George Gavriluțiu, *Legende și basme din Valea Bârgăului în literatura magheară din secolul al XIX-lea*.

Restituiri

Vasile NETEA, „Țara Bârgăului”

În nord-vestul României, în județul Satu-Mare, se află un petec de pământ, care prin specificul sau etnografie, folcloric, prin accentele graiului și cântecele sale, a dobândit și a păstrat de-a lungul veacurilor, deși nu are decât abia câteva sate așezate unele din ele pe râul Turul, numele de: Țara Oașului.

Cine n-o cunoaște, cine n-a auzit de ea ? Cine nu i-a gustat la radio și televiziune „țâpuriturile”? Cine nu s-a entuziasmat de porturile și jocurile ei, mândria țăranilor oșeni?

Nimeni nu-i mărturisește dragostea și solidaritatea cu pământul natal, cu formele lui de viață, cu mai multă mândrie decât ei: „De m-ar ținea cu ovăz/ Oșenia nu o lăs.”

O astfel de „țară”, cu un specific al ei, cu anumite tradiții ale ei, cu captivante aspecte pitorești, cu țărani desprinși dintr-o mare frescă dacică, se afla și în răsăritul Ardealului – „Țara Bârgăului” – alcătuită și ea numai din câteva sate, așezate la poalele Munților Bârgăului, străjuți de vârful Heniu, și a Munților Călimani.

Cine nu le știe ? Rusu Bârgăului, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Susenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Tiha Bârgăului, Mureșenii Bârgăului, Bistrița Bârgăului, Colibița, din aceasta din urmă fiind pe cale să se dezvolte o strălucită stațiune climaterică montană.

Ca și Țara Oașului, și Țara Hațegului sau a Bârsei, pentru a aminti numai câteva din „Țările” Ardealului, Țara Bârgăului are prin arhitectura caselor și porturilor sale populare, o originalitate și o notorietate cunoscute peste toate cuprinsurile românești.

Folcloristul Ion Pop Reteganul a descoperit aici și o serie de cuvinte care sunt „numai ale bârgăuanilor”.

Țara Bârgăului a fost în toate veacurile unul din cele mai prielnice locuri de legătură cu românii de peste Carpați, Pasul Tihuța deschizându-și cu dragoste porțile către Vatra Dornei, spre inima Moldovei.

De altfel unul dintre cele mai pitorești drumuri din țară, este cel ce trece de-a lungul Văii Bârgăului, de la Bistrița la Vatra Dornei și la Colibița. Pe parcursul său, străbătând „țara”, vezi minunatele sate bârgăuane, cu casele lor văruite în alb-albastru, cu porți măiestrite, cu pridvoare deschise, cu mușcate la ferestre, totul fiind înveșmântat în culori de sănătate și tinerețe. Drumul urca hai-hui, descriind largi meandre și serpentine, printre poiene și brazi, printre izvoare și stânci, îndemnându-te să te uiți mereu înapoi pentru a recapitula și reține cele văzute. Din loc în loc întâlnești oameni cu „clopuri”, cu zale, sumane negre și baltage de aramă, care urcau sau coborau cu câte doi căluți spre turmele de oi din munții lor. (Vezi articolul cu titlul de mai sus în ziarul Ecoul nr.1437/28 mai 1983).

În sate e o viață intensă, hârnice multă și multă voie bună. Se cultivă și se transmit din generație în generație obiceiuri străvechi consacrate agriculturii și creșterii vitelor. Tot mai mult pulsează în acești ani în localitățile Bârgăului și activitățile industriale. La sărbătorile de iarnă se aud colinde venite din adâncul vremurilor. Dansurile sunt de o vigoare și o grație uimitoare. Costumele, atât la bărbați cât și la femei, sunt de o eleganță rustică tulburătoare. Bârgăuanii știu a lucra și știu a juca și a cânta. Mulți dintre ei sunt adevărați artiști în ceramică, cioplitori, țesători și cojocărit. La Mijlocenii Bârgăului se află renumitul atelier de olărit al lui Ștefan Gănău. Forma și înflorăturile oalelor confecționate aici sunt greu de egalat. La Mureșenii Bârgăului, lucrează și poeta populară Ioana Orban, care s-a impus la festivalurile „Cântarea României” și a ajuns să tipărească și o plachetă de poezii. La Prundu Bârgăului care este cel mai vechi și cel mai mare sat al „țării”, și într-un anumit fel însăși „capitala” ei, se află un muzeu al vieții satului, o echipă de trișcași și o formație artistică care au cucerit de mult aplauzele României. Sâmbăta e zi de târg pentru oale, pieptare, țesături, unelte de lucru. Aici s-a înființat și cea dintâi școală primară grănicerească din regiune (1786). Astăzi dispune și de un liceu industrial.

În fiecare an, la Prundu Bârgăului se organizează o serbare consacrată muncitorilor forestieri bârgăuani. În acest an (1983 n.n.) sărbătoarea bârgăuanilor care a ajuns deja la a 12-a ediție, va avea loc la 5 iunie.

Conștiința de sine a acestei „țări” s-a manifestat în anul 1936 și prin editarea unei publicații numită „Valea Bârgăului”.

Deși îngustă ca întindere, din Țara Bârgăului s-a ridicat, încă înainte de unirea tuturor românilor, un remarcabil număr de intelectuali – profesori, medici, avocați, ingineri, preoți, învățători și meseriași care și-au pus talentele și capacitatea lor de muncă nu numai în slujba ținuturilor bistrițene și năsăudene, ci și în a altor zone și orașe ardelene și transcarpatine.

Dintre bârgăuani s-au ridicat astfel profesorii Olimpiu Ghiță, Vasile Bonău, Iacob Rusu, medicii Alexandru Rusu, Liviu Rusu, Iuliu Monda, Grigore Ursache, avocații și juriștii Ioan Monda, Vasile Pahone, Atanasie Atanasi, Vasile Buta, Vasile Bondriș, Macedon Șutu, oficanți superiori în administrație, Teodor Bondriș, Ion Vlad, Ioan Suceava, Vasile și Nicolae Candale și atâtea alții.

Pentru orașul Iași, capitala Moldovei, Bârgăul a dat pe profesorul și poetul Vasile Fabian Bob (1795-1836), profesor la Seminarul de la Socola și la Academia Mihăileană, redactor alături de Gh. Asachi la revista „Albina românească”, autor al poemului Moldova în 1821 s.a. La Pomârla și Botoșani a funcționat ca profesor Valeriu Rusu. La București, ca funcționar superior în Ministerul Agriculturii și Domeniilor, a funcționat Alexandru Șutu. La Târgoviște, ca inginer hotarnic, a ajuns Vasile Nechiti. La Oradea a funcționat, ca profesor, bârgăuanul Valeriu Rus.

Astăzi numărul intelectualilor și tehnicienilor bârgăuani e de proporția sutelor.

În contemporaneitate „Țara Bârgăului” este prezentă cu scriitorii Ioan Th. Ilea (1908), cu Valentin Raus (1918), din Bistrița Bârgăului, cu Ion Oarcășu (1925), cu Aurel Rău (1930), din Joseni, Dinu Flămând, din Suseni, autori a numeroase volume de versuri, proză epică și critică, redactori la diferite reviste literare („Steaua”, Cluj-Napoca) s.a.

În pragul noii sărbători de la Prundu Bârgăului (este vorba de ediția a XII-a a Simpozionului cultural al Văii Bârgăului, din anul 1983, n.n.), am ținut să subliniem încă o dată frumusețea și hărnicia acestei țări.

Ecoul nr. 1438/04.06.1983

Centenar Teodor Ghițan

Titus WACHSMANN-HOGIU, *Teodor Ghițan*¹
(3 iulie 1912-20 septembrie 1992)

La 3 iulie 1912 a venit pe lume, în familia lui Ioan și al Mariei Ghițan, țărani de frunte ai comunei Bistrița Bârgăului, copilul Teodor, ce va deveni un important cercetător al istoriei meleagurilor natale. Țăranul Ioan Ghițan atunci, ca și mulți oameni de astăzi, a căutat în lume un loc de muncă prin care să adune bani pentru familia lui. Astfel în 1915 se afla muncitor-turnător la Fabrica de Autoturisme „Ford” din Detroit-U.S.A, în timp ce Toderică, acasă, păzea turma de miei în așteptarea valutei ce i-ar fi făcut posibil să studieze.

A început să învețe la școala din sat și la cea din Prund, unde a avut-o învățătoare pe apreciată Leontina Beșa, care i-a deschis dragostea pentru învățătură, la fel ca și lui Ion Th. Ilea și la mulți alții. Studiile medii le urmează la Liceul „Alexandru Odobescu” din Bistrița (astăzi Colegiul Național „Liviu Rebreanu”).

Își caută un drum al pregătirii și specializării, motiv pentru care, în perioada 1933-1948, frecventează cursuri universitare (trei facultăți: Dreptul, Geografia și Istoria) la Universitățile din Oradea, Cernăuți, București, Timișoara, Cluj. Nu a fost vorba despre întreruperi, repetări sau amânări dorite, ci războiul și dorința de cunoaștere. În paralel a urmat trei școli militare, pentru ca în final, fiind talentat în arta culorii, să absolve și Școala Populară de Artă-secția Pictură, din Cluj.

Teodor Ghițan a trăit din plin și activ, pe front, perioada celui de Al Doilea Război Mondial, ajungând până la gradul de maior.

După cum își amintește și apreciază Simion Cristea la un Simpozion Cultural al Văii Bîrgăului, *„viața lui T. Ghițan s-a prefirat din leagănul copilăriei, dar mai ales din vremea războiului, sub arcul intim și protector al credinței. La Odessa, în urma unor servicii aduse unei familii, o venerabilă doamnă octogenară a vrut să-l răsplătească cu mai multe daruri. Dar ce intră în ranița unui militar? Convinsă că nu poate lua darurile oferite, doamna, întinzând mâna, luă de pe perete o icoană a Maicii Domnului, placată cu argint. După ce se închină în fața ei cu câteva mătănii mari, o înmână militarului zicând: „Maica Domnului să-ți ocrotească toate drumurile ca să ajungi acasă sănătos”. Când era vorba de război, printr-o deasă țesătură de emoții, el (Teodor Ghițan, n.n.) ne mărturisea: „Icoana aceasta m-a adus pe mine acasă!”*

După încheierea războiului și terminarea studiilor Teodor Ghițan a intrat în activitate științifică, didactică, artistică, de cercetare, social-culturală.

Ajunge șef de cabinet și membru al corpului didactic de la Catedra de Istoria Medicinii din Cluj, pe lângă academicianul Valeriu Bologa, căruia îi devenise prieten și colaborator important. A participat la mai multe Congrese Internaționale de Istoria Medicinii, aducând importante contribuții prin comunicările sale, motiv pentru care a fost cuprins în diverse dicționare și enciclopedii de profil. În perioada 1948 până la pensionare (în 1972) a avut mai multe locuri de muncă și funcții profesionale:

-casier și secretar la Oficiul de Turism al regiunii Cluj (1948-1949);

¹ Text preluat din: Titus Wachsmann-Hogiu, *Bârgăuani de top*, Bistrița, 2009

-preparator, șef de cabinet și membru al corpului didactic la Catedra de Istoria Medicinii din Cluj (1949-1964);
-șef de serviciu la Biblioteca Centrală a I.M.F.-Cluj (Institutul de Medicină și Farmacie);
-redactor principal tehnic la revistele clujene ale I.M.F.: *Clujul Medical* și *Dialog* (1968-1972).

Ca recunoaștere a meritelor sale pe tărâmul cercetării a devenit membru al următoarelor societăți științifice:

- Uniunea Societăților de Științe Medicale, secția Istoria Medicinii din Cluj și București;
- Societatea Internațională de Istoria Medicinii din Paris;
- Societatea Geografică din S.U.A., *National Geographic-Washington*.

Activitatea de cercetător și publicist a lui Teodor Ghițan cuprinde 165 de titluri, reprezentând studii și articole istorice, medico-istorice, geografice, turistice, etnografice, biografice și monografii. A adunat un imens volum de material documentar-informativ, foarte mult rămânând în manuscris.

A colaborat la realizarea unor volume colective precum: *Contribuții la Istoria Medicinii în R.P.R.* (București, 1955), *Județul Bistrița-Năsăud. Studii și cercetări etnografice* (1977), *Istoria sănătății în județul Bistrița-Năsăud*, (împreună cu Radu Lezeu și Iuliu Șuteu) lucrare amplă și unică în acest domeniu, cuprinzând o perioadă de 700 de ani.

Teodor Ghițan a fost un mare iubitor al meleagurilor natale. Am purtat cu el o intensă corespondență privind cercetările monografice și organizarea Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, la care era prezent cu foarte documentate și interesante comunicări. De fiecare dată ne sfătuia să adunăm materiale, să invităm tineri și să îi atragem spre a fi cercetători și iubitori ai culturii, păstrători ai valorilor etnografice locale.

„*Pitorescul costum de pe Bârgău* (spune Simion Cristea), *țesut din zâmbete de soare și pajiști înflorite, era una dintre adorațiile sale vestimentare. In colecția sa sunt păstrate foarte multe fotografii de acest gen. La unele festivități se îmbrăca și el într-un astfel de costum, zicând celor din jur, cu o mândrie vecină cu virtutea: „Cred că nu există vreun rege îmbrăcat mai frumos decât mine”*.

Cercetătorul Teodor Ghițan a fost un îndrăgostit de natura florală și un talentat artist plastic. A învățat „*elocvența culorilor*” (Simion Cristea) și a reușit să toarne în lucrările sale substanță, viață, suflet. Preponderent florale, tablourile lui lucrate în ulei, foarte reușite, „*captivază și ochii severi ai criticilor de artă. Margarete și dimitrițe, violete și păraluțe, garoafe și crizanteme, albastrele, tufănele și trandafiri, gura-leului, busuioc de grădină și iriși, i-au inundat penelul în toată incandescența lor, palpitând în tablourile lui o îmbătătoare făgăduință de viață. Ni se pare partea cea mai aprinsă din fascicolul liric al activității sale*” (S.C.).

Teodor Ghițan a fost un iubitor de oameni, un bun și solidar prieten. Mulți s-au hrănit din munca lui de cercetare.

Un țăran din Joseni (Petru Pop, decedat în 1994, apud Simion Cristea), fiind în timpul războiului subordonatul lui Ghițan, își amintește și recunoaște: „*Când pomenesc numele domnului profesor Ghițan, trebuie să-mi ridic pălăria, așa om a fost*”.

Bârgăul se poate mândri cu astfel de oameni.

Viața lui Teodor Ghițan s-a curmat la vârsta de 80 de ani, în 20 septembrie 1992, în prezența soției sale Mariana, cea care l-a înțeles și l-a sprijinit în truda și vocația sa.

Trupul său a fost depus în grădina părintească din Bistrița Bârgăului, alături de ale părinților săi. Sufletul său este alături de noi și ne veghează întru continuarea dorințelor sale de cercetare și de emancipare socială, culturală, morală, spirituală.

Un nuc ce îmbătrânește și el an de an, freamătă și îl veghează.

Text preluat din: Titus Wachsmann-Hogiu, „Bârgăuani de top”, Bistrița, 2009

Restituiri

Teodor Ghițan, *Un țăran nonagenar de pe Valea Bârgăului - Gavril Cioanca al Mironescului - are ocazia în viața sa să cunoască pe trei mari poeți ai noștri: V. Aleccsandri, M. Eminescu, George Coșbuc*¹

În comuna Tiha Bârgăului din județul nostru, prin anul 1953 mai era încă în viață un bătrân țăran, dotat ca mulți alții cu o înțelepciune naturală, cu numele GAVRIL CIOANCA, zis și a MIRONESCULUI, astăzi decedat. Ca atâția dintre țăranii noștri, acesta în viața sa a știut să cinstească nu numai munca sa pe ogor, ci alături de alte preocupări pentru sustinerea unei gospodării, a știut să cinstească mereu și cartea, și, în mediul său sătesc citea orice carte credea că-i îmbogățește cunoștințele; citea ziarele vremii trăite de el, deci pentru sătenii săi era un adevărat cărturar rural. Din cărți a reușit să-și cunoască foarte bine atât istoria țării cât și ținutului nostru, despre care a lăsat și o monografie satului său în manuscris, dar cele mai multe trăite de dânsul le povestea cu mult drag tineretului care-l vizita.

Semnalat de către preotul comunei, protopopul Victor Coșbuc în vara anului 1953, am reușit să am o întrevedere cu acest bătrân nonagenar și la care a mai participat și un coleg de-al meu, prof. Alexandru Husar de la Facultatea de Filologie din Iași.

Intrând în ograda curții bătrânului Gavril Cioanca acesta stătea liniștit, ca un tarabostes dac, pe prisma casei sale bătrânești și ea; iar privirea îi era ținută undeva în necunoscut și parcă aștepta ceva. Bătrânul era orb de câțiva ani, de anii săi mulți ce-i adusese vremea, însă mintea sa era încă dârză și lucidă, după cum am constatat din discuțiile ce am avut cu dânsul în cele ce urmează.

După obișnuita „binețe” de sosire și explicația venirii noastre, fața bătrânului se luminează de bucurie și de pe prispa casei se ridică destul de vioi la vârsta sa și cu un gest de parcă ar fi început să ne recite un poem de pe treptele unui templu antic începu să ne agraiească:

-Am auzit de la popa nostru Coșbuc că mă vor vizita niște profesori de la Cluj, ca să le povestesc din trecutul meu, despre felul cum am avut norocul să văd cu ochii mei pe trei dintre cei mai mari poeți ai noștri, dar mai întâi vă rog să poftiți în odaia noastră de "parade", că doar n-o să stăm aici afară cu doi domni profesori de la Cluj. Dar mai înainte de a începe să vă povestesc țin să vă mulțămesc din inimă că ați binevoit să veniți să vizitați un bătrân orb și neputincios, care azi nu mai poate lucra, și nu mai sunt în stare decât să povestesc din întâmplările vieții mele celor tineri, care-i interesează. Vizita d-voastră, d-lor profesori, mă bucură, pintucă știu că d-voastră veți povesti la rândul d-voastră și altora cele auzite de la mine. Eu am dat odată informații unui redactor de la "Arhiva Someșană" despre vechea "vamă din Bârgău".

-Cum de ați reușit să cunoașteți în timpul vieții d-voastră pe acești trei mari scriitori ai țării noastre?

-Domnilor profesori, cunoașterea celor doi: Vasile Alecsandri și Mihai Eminescu s-a datorit norocului, că eu făceam școala în Prund și la doi pași de școală era și Poșta din aceasta comună, condusă de un ceh, Vokalek, și diligențele se opreau zilnic la Poștă, iar noi, copiii mai curioși, fugeam și căscam gura să vedem cine trece cu poșta prin Bârgău, căci aici până schimbau caii și se mai repara diligența, în care timp atât noi cât și învățătorul nostru mai stăteam de vorbă cu cei ce poposeau și ne admirau locurile în trecerea lor. Cu ocazia acestor popasuri am avut norocul să mă întâlnesc atât cu poetul Vasile Alecsandri cât și cu Mihail Eminescu, ale caror poezii învățătorii noștri pe atunci ne obligau să le învățăm pe de rost; iar mai târziu când eram concentrat cătană la honvezi am reușit într-o zi de târg să stau de vorbă și cu poetul George Coșbuc, numit pe atunci "poetul țăranimii" și ale cărui poezii ne plăceau, unele atât de mult încât noi feciorii le cântam la petreceri, la nunți și la diferite serbări ce se țineau pe Bârgău altadată. Coșbuc de fapt a vizitat Bârgăul de mai multe ori, după ce s-a dat amnistie

¹ Textul original al lucrării prezentate de Teodor Ghițan, redactor principal la revista „Clujul medical”, la al VII-lea Simpozion Cultural al Văii Bârgăului, din 11.06.1978.

pentru cei fugiți peste Carpați, cum a fost fugit și dânsul la București. El venea la nepoata sa, doamna preotului Zagrai din Bistrița-Bârgăului și cu această ocazie vizita și prietenii săi printre care era și preotul din satul nostru, Ion Dologa, decedat și dânsul demult.

Si acum să-i iau pe rând și să vă povestesc în ce împrejurări fericite am reușit să-i cunosc pe fiecare.

Cam prin anii 1880, vă zic "cam" pînt'ucă azi anii mă apasă din greu și aș putea să greșesc din cauza bătrânețelor cu câțiva.

Eram elev la școala de "norme" din Prund, având ca dascăl pe unul ce se numea Oanea. Învățam bine și îmi plăcea cartea atît mult , că învățătorul de multe ori îmi mai dădea în grijă câțiva conșcolari ca să-i învăț și pe ei carte, la acele studii care nu le înțelegeau. Printre cei pe care îi învățam era și băiatul cârciumarului Luncan, azi cum am spune restaurator, căci el ținea rets taurant și hotel mai târziu. Si fiindcă eu îi învățam copilul, pe Alexandru, care deși avea minte bună era cam mișel și ștrengar, tatăl său mă oprea la amiazi să iau masa cu băiatul lui, îmi mai dădea câteodată și câțiva grițari și făceam lecțiile împreună pînă cînd le știa bine și dânsul.

Intr-o zi de vară, cam spre sfârșitul anului, pe cînd învățam într-o cameră de lângă bucătărie cu Alexandru Luncan și eu mă străduiam să-l învăț să știe pe de rost "Miorița" deodată auzim afară zarvă mai mare, căci a sosit poșta. După cîteva minute vedem pe tatăl lui Alexandru, Aurel Luncan, intrînd în camera noastră în care făceam împreună lecțiile, cu un domn înalt, îmbrăcat în negru, cum era moda pe atunci, pe cap purta un "țilinder", cum se apunea în acele vremi. Străinul intrînd în cameră, se descoperi și atunci am văzut că domnul acela avea cam puțin păr pe cap și avea mustăți negre, mari.

Noi amîndoi ne-am sculat de pe scaune și am zis, cum ne învățase învățătorul și doamna Luncan, să salutăm domnii cu „săru'mîna”.

-Ce faceți voi aici copii, ne întreabă acel domn; iar Luncan-tatăl îi explică că unul e copilul său iar celălalt învață cu dânsul lecțiile.

-Fiindcă întrebarea ne-o puse nouă, eu fiind mai curajos, i-am răspuns:

-Învăț pe ortacul meu Alexandru, cu care sunt în aceeași clasă, poezia "Miorița".

Apoi, domnul străin zîmbind ne pune o altă întrebare:

-Voi știți de cine e făcută această poezie?

Alexandru tăcea și tot eu a trebuit să răspund ca să nu ne facem de rîs, am zis cu glas tare:

-Aceasta este o poezie poporană culeasă de Vasile Alecsandri, așa ne-a învățat dascălul nostru.

-Bine băiete, dar care dintre voi o știe? Ați învățat-o?

Alexandru se roși că n-o știa, dar eu repede, mă aplec spre dânsul ca la declamație și încep să spun: „Pe-un picior de plai/ Pe-o gură de rai,/ iată vin în cale/ Si cobor la vale/ Trei turme de miei /Cu trei ciobanei...” și așa mai departe pînă am spus-o toată. Am spus-o tare și fără nici o greșală și eu o știam de mai mult timp, că tare-mi plăcea această poezie, care-mi amintea de oile noastre, care le pășteam vara de multe ori în munții noștri.

După ce am terminat-o domnul zîmbi, apoi scoase din budilarășul lui o coroană și mă cinsti cu ea pentru că am spus-o toată și am declamat-o cu mult curaj. Mă mîngăie pe față, iar eu i-am zis: -Mulțămesc domnule, și i-am pupat mîna, așa cum se obișnuiește la noi.

Apoi domnul acela a fost poftit în sala de mese, pentru a lua amiaza, căci trăsura Poștei nu stetea prea mult în popas și masa trebuia luată cam în fugă.

Noi, copiii, am rămas cam surprinși de această întîmplare și din curiozitate copilărească, am intrat repede în bucătărie la doamna Luncan și am întrebat-o cine este acel domn care mi-a dat o coroană fiindcă i-am declamat "Miorița”.

-Măi copii, știți voi cu cine ați stat azi de vorbă? Tocmai cu marele nostru poet Vasile Alecsandri a cui e poezia, care a sosit cu poșta de la Paris și călătorește azi mai departe spre Cernăuți.

Vestea că poetul Vasile Alecsandri este la restaurantul Luncan s-a răspîndit ca fulgerul prin Prund și au început se se adune și țărani și intelectuali în jurul diligenței, așteptînd să-l vadă pe poet cînd va pleca.

La plecare 1-am așteptat în același loc și am mers și noi, alături pînă s-a urcat în diligență, eu fiind nemaipomenit de fericit că am fost cinstit de poetul Vasile Alecsandri cu o coroană și că i-am

pupat mâna. O coroană pentru mine atunci erau bani mulți. După ce trâmbița poștei a sunat plecarea diligenței poetul ne-a salutat cu mâna de mai multe ori și câțiva țărani mai îndrăzneți au strigat: „Trăiască marele nostru poet Vasile Alecsandri!” Apoi trăsura poștei dispăru peste podul Secului, îndreptându-se spre Vatra-Dornei. În ziua aceea și următoarele nimeni nu a fost în Bârgău mai fericit ca mine și clipele acelea nu le voi uita niciodată.

La vreo doi ani după trecerea lui Vasile Alecsandri prin Bârgău, când eram încă tot elev, într-o pauză iarăși fugim o parte din școlari la Poștă, căci am auzit zurgălăii diligenței când a sunat clopoțelul. După întimplarea cu Alecsandri, noi, copiii, am devenit și mai curioși în frunte cu învățătorul nostru Oanea. După noi a venit și dascalul, care s-a apropiat de diligența din care s-au scoborât o mulțime de domni, printre care am văzut și un tânăr frumos cu păr mare, ca o domnișoară, purtând pelerină neagră, care se uita mereu spre muntele Heniul și-l admira și apoi se adresă învățătorului nostru zicând:

-Domnule, nu ați putea să-mi spuneți cum se numește acest munte atât de frumos ca un Olimp și cât este de înalt? Aveți locuri minunate în ținutul d-voastră.

-Acest munte este numit Heniul Mare, cel mai înalt și ținut, iar cel dinspre miazăzi este Heniul Mic, spuse învățătorul, după care întrebă:

-Cu cine am cînta să vorbesc?

-Mihail Eminescu, răspunse străinul.

La auzul acestui nume, care elevilor ne era cunoscut, s-au auzit numai murmure din gură în gură....poetul Mihai Eminescu.

-Ne bucură mult trecerea d-voastră prin ținutul nostru și face mare cinste că am avut plăcerea să vă cunoaștem în trecere. Unde călătoriți, domnule Eminescu?

-Vin de la Viena și plec spre Cernăuți. Trâmbița poștei suna plecarea și majoritatea călătorilor erau urcați, dar Eminescu se mai uită încă o dată spre Heniu și murmură la plecare când dădu mâna cu învățătorul și cu mai mulți oameni, chiar și cu țărani care s-au adunat. Eu fiind aproape de dânsul i-am apucat mâna și i-am sărutat-o, dar el zâmbind și-a retras-o și spuse glumind:

-Copile, nu se cuvine să-mi săruți mâna că nu-s nici popă și nici femeie. Apoi, după ce bicele birjarilor pocniră tare, diligența se îndreaptă cu repeziciunea sa obișnuită spre Pasul Bârgăului, pe șoseaua spre Vatra-Dornei. Si această zi pentru mine a rămas zi de neuitat a vieții mele. Învățătorul nostru, după plecarea poetului, a comandat de la Iași, prin oameni care treceau prin "vama cucului" poeziile lui M. Eminescu și eu am împrumutat de la dânsul acel volum de poezii și mulți ani am tot citit din acea carte, din care am și declamat unele la serbări școlare, dar cu timpul mi-a luat-o și tare rău îmi părea că nu o aveam și eu. Mai târziu am citit poeziile marilor noștri poeți de la popa Ion Dologa, care scrie la revista din Oradea "Familia", unde a trimis multe poezii populare de pe Bârgău, dintre care multe i le spuneam eu. Tot dânsului i s-a dictat și o mică monografie a satului nostru Tiha - Bârgăului, pe care o mai păstrează d-l părinte Coșbuc.

Pe iubitul nostru poet George Coșbuc, numit și „poetul țăranimii noastre”, căci, într-adevăr el a scris poezii aproape de inima noastră, a țăranilor, l-am cunoscut pe când eram căprar la honvezi, într-o zi de târg, când poetul, în urma amnistiei date tuturor care au fugit din Ardeal în Țara mumă, în Vechiul Regat, a putut să vină liber în ținutul nostru. Poetul George Coșbuc a vizitat Bârgăul și Valea Someșului în mai multe rânduri, cam după anii 1908 mi se pare. Pe Bârgău, în afară de nepoata sa, doamna Zagrai, el mai avea prieteni buni și colegi de liceu de la Năsăud, pe Eliseu Dan, preot Zagrai, Ion Dologa, popa din satul nostru, care într-o zi de târg, după o vizită pe Bârgău l-a condus cu trăsura sa până la Bistrița, unde s-a întâlnit cu alți prieteni și poeți bistrițeni.

În această zi, eu fiind în cazarma honvezilor, unde eram concentrat, mi-am cerut voie de la căpitanul companiei mele să merg în târgul de scânduri din fața sinagogii evreiești, unde a sosit și poetul George Coșbuc, a dus de la Bârgău de popa Ion Dologa. Căpitanul de honvezi, Pockay, auzind scopul cererii mele a spus:

-Du-te imediat să-l vezi, dar să știi că am să vin și eu, căci eu îi cunosc pe amândoi și cu poetul am fost colegi la Cluj.

Într-o fugă am ajuns în piața de scânduri, unde am găsit pe preotul Ion Dologa și poetul George Coșbuc, ce era înconjurat de multă lume. Când popa m-a văzut a spus tare:

-Bade George, acest frumos căprar de honvezi este consăteanul meu Gavril Cioanca, de care ți-am mai povestit că a avut norocul să cunoască în trecerea prin Bârgău atât pe poetul Vasile Alecsandri cât și pe M. Eminescu, când aceștia au poposit la Poșta din Prund. Acuma are plăcerea să cunoască și pe unul dintre cei mai cântați poeți ai noștri, ai țăranilor legați de pământ, pe tine George.

-Noroc și bine, domnule căprar Cioanca, despre dumneata am auzit numai lucruri frumoase și părintele Dologa mi-a spus că nu mai are ce cărți să-mi mai dea, căci i le-ai citit pe toate.

-Să trăiți, Măria Voastră, Domnule Coșbuc, și eu acum încerc a treia mare bucurie din viața mea, că am fericirea să cunosc pe marele nostru poet al țăranilor, George Coșbuc. Să ne trăiți întru mulți ani!

Apoi, după ce am mai stat puțin de vorbă și a venit și domnul căpitan Pockay, care s-a îmbrățișat cu poetul Coșbuc căci au fost undeva colegi, după un timp eu am salutat militărește pe toți și am intrat împreună cu căpitanul în cazarmă, fericit de noul mare eveniment pentru mine. Cât am mai stat în armată, d-l căpitan Pockay mă ținea pe lângă dânsul la mare cinste, prin faptul că eu am văzut în viața mea pe cei trei mari poeți ai românilor.

Centenar Sabin Pop

Titus WACHSMANN-HOGIU, *Actorul Sabin Pop (1912-1974)*¹

Fig. 21 Actorul Sabin Pop

Sabin Pop s-a născut într-o familie de țărani, cu descendență grănicerească, din Josenii Bârgăului. Tatăl său, Vasile Pop (zis Popanu), a participat ca voluntar în Primul Război Mondial și a fost cunoscut pentru idealurile sale de Unire.

Ion Bureacă (Spiritualitate năsăudeană bistrițeană) a aflat un lucru interesant cercetând *Jurnalul – Fărâmituri dintr-o prăbușire*, 1916 a lui Octavian Goga: o notiță cu o adresă (*Raveica Pop, n. Nat, Borgo Joseni, Bistrița*), iar dedesupt, -„*Plutonierul Vasile Pop, care mi-a lăsat 800 de franci când a plecat pe câmpul de luptă*”. Înțelegem grija și nesiguranța ce îi stăpânea pe soldați pe câmpul de luptă...

Sabin Pop a învățat primele clase la Joseni cu învățătoarea Veturia Cuejdean, urmând apoi la Școala de Arte și Meserii din Prundu Bârgăului, absolvită în 1929.

Înzestrat cu talent actoricesc, în perioada 1930-1934, Sabin a continuat la Academia de Muzică și Artă Dramatică din Cluj, acolo unde a studiat înaintea lui și Ion Th. Ilea.

După absolvire a fost încadrat ca actor la Teatrul Național din Cluj (până în 1960; eu, fiind elev la Cluj pe atunci și un mare iubitor de teatru, având abonament în fiecare an, nu știam că pe scenă se află un bârgăuan...).

Între 1960-1974 a activat și la teatrele din Iași, Bârlad, Brăila, dând viață numeroaselor personaje din dramaturgia românească și universală.

¹ Text preluat din: Titus Wachsmann-Hogiu, *Bârgăuani de top*, Bistrița, 2009

Aniversări și comemorări 2012

175 de ani de la nașterea preotului Teodor Vrăsmașiu

Teodor Vrăsmaș (găsit în arhive și sub numele de Teodor Vrăsmașiu), s-a născut în 10.10.1837, în anul în care s-a construit biserica nouă din centrul comunei Prundu Bârgăului, înainte lăcașul de cult fiind pe locul actualei troițe din Cimitirul Ilea, unde până nu demult se mai găsea piatra de altar a vechii biserici. A trecut în veșnicie la 07.10.1903. În 2012 se împlinesc 175 ani de la naștere și 155 de ani de la instalarea sa ca preot paroh la Prundu Bârgăului, unde a slujit aproape o jumătate de secol, între 1857 și 1903. A trăit 66 de ani și a avut ca soție pe Ioana (07.02.1840 – 09.03.1875), cu care a avut o singură fiică, Lucreția (09.03.1870–?), căsătorită în 19.07.1887 cu preotul Iuliu Suceavă, paroh la Prundu Bârgăului, originar din comuna Gurghiu.

În monografia sa, Ilarion Bosga notează despre preotul Toader Vrăsmaș (1857-1903) că „Acesta a absolvit gimnaziul inferior din Bistrița, vorbea perfect nemțește. În afacerile preoțești și politice se știa afla foarte bine. El știa a conduce poporul, care îl și asculta. Despre autoritatea dînsului înaintea poporului din tot Bîrgăul amintesc că în comuna Tiha Bîrgăului a repausat un Iacob Năcuț, om bogat de confesiune greco-catolică. Acesta, avea multe neamuri, pînă cu o vorbă, era om însemnat și cu ocaziunea înmormântării fiind ceva interzicere de al înmormînta în cimitirul bisericii, s-au trimis jandarmi pentru oprirea aceea, dar poporul s-a răscurat asupra jandarmilor și cînd s-a comandat foc să împuște mulțimea, preotul Toader Vrăsmaș, care era în ornate ca preot și la îngropare a ținut un discurs celor revoltați, că nu s-a întîmplat moarte. Pentru vredniciile sale a fost ridicat la rang de protopresbiter. Todor Vrăsmaș a avut numai o fiică, Lucreția, care s-a căsătorit cu Iuliu Suceava, preot în urma lui tot acolo.

Tot din însemnările lui Ilarion Bosga aflăm și despre activitatea din învățământ a lui Teodor Vrăsmaș: De la anul 1896 acela s-a schimbat în senat, care se alegea de reprezentanții comunei pe termen de 3 ani. Cel dintîi președinte a senatului a fost Todor Vrăsmaș, protopresbiter, ca notar a funcționat Iacob Vanca, învățător director școlar. După moartea acestora a urmat președinte Iuliu Suceava, protopresbiter și notar Ilarion Bosga, învățător director. Școala s-a numit fundațională.

Preotul Teodor Vrăsmaș cu fiica Lucreția

Lucreția Vrăsmaș

125 de ani de la instalarea preotului Iuliu Suceava (1887-1945)

Despre ginerele său, Ilarion Bosga notează următoarele: *Iuliu Suceava servește din anul 1887. Are copii: Toader Suceava -inginer, Ana - măritată cu Nicolau Șoner - profesor în Dej, Zoie - măritată cu Dumitru Țigănetea - profesor în Dej, Elena - măritată cu Ioan Costea – învățător, Ionel Suceava - primpretor în Toplița, Ștefan Suceava -student în drept, Nicolau Suceava - student la politehnică, Maria Suceava - studentă în economie, Marta - studentă la școala profesională.*

Pe ginerele lui Iuliu Suceavă îl include în lista preoților care au funcționat la biserica din Prund: *Niculau Șoner din 1907-1919 (anii de preoție la biserica din Prund, n.n.) - după aceea a plecat ca profesor la gimnaziul din Dej.*

Din familia părintelui protopop Iuliu Suceavă s-a născut o pleiadă de oameni valoroși, cu studii superioare și funcții importante, care au activat în întreaga țară și în afara granițelor ei, despre care considerăm că ar fi necesare cercetări genealogice.

Lucreția și Iuliu Suceava

Familia Suceava

Viitoarele soții

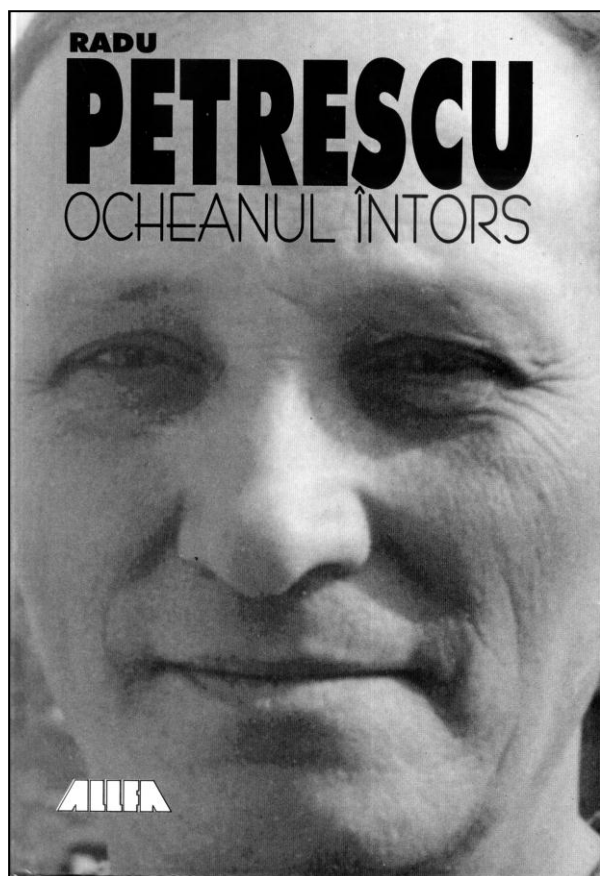
Pr. Iuliu Suceava

Familia Șoneriu

Radu Petrescu, 85 de ani de la naștere și 30 de ani de la trecerea în eternitate

Niculae VRĂSMAȘ,
Privind prin „Oceanul întors” al lui Radu Petrescu

„Oceanul întors”, sau „Jurnalul de la Petriș și Prundu Bârgăului”, după cum l-a denumit Costache Olăreanu, cu ocazia Saloanelor Culturale „Liviu Rebreanu”, de la Bistrița, în noiembrie 1987, a fost considerat, de Ioan Ilieș, drept „seismograful sensibil al unei vieți, al devenirii scriitoricești, al vocației didactice a lui Radu Petrescu, venit să se împlinească sub tâmpilele încărunțite ale Călimanilor și Heniului.” Explicația acestui titlu o dă chiar autorul, în ultima pagină: „A trebuit să privesc cu ochianul întors, prin lentila care depărtează, ca să nu-mi fie sfâșiată și hârtia. Rămân și așa, pe fața ei, destule zgârieturi.”

Cred că acest minunat pasaj radupetrescian, un adevărat moto al întregii sale opere, adeseori menționat, dar prea puțin analizat de critici, reprezintă, în mod enigmatic, adevăratul mesaj, al unuia dintre scriitorii de certă mărime, din literatura noastră postbelică. Trecând infernul înconjurător printr-un filtru optic, ochiul lui Radu Petrescu înregistrează emblematicul, miniaturalul, selectând fascinante detalii, discrete și aparent inofensive, dar pline de substanță și persistentă aromă intelectuală. A evitat, magistral, întotdeauna, să descrie sau să

comenteze anumite aspecte și întâmplări cotidiene, legate de vremurile grele pe care le-a trăit, conștient că nu trebuie să participe la anumite fapte sau să înregistreze detalii, ale unor acțiuni, care l-ar fi compromis, aducându-i chiar și posibile necazuri. Deși libertatea de a scrie era, în acei ani, limitată, iar conținutul operelor literare era dirijat politic, perspicacitatea lui Radu Petrescu a intuit traseul cel mai sigur al eternității operei sale.

Metodologia sa de lucru înfruntă cu sfidare și indiferență presiunea evenimentelor politice, cărora nu le acordă nici-o concesiune, fiind convins că notările lui diurne, de imagini și idei, adevărata sa hrană, dar și antidotul său intelectual care-l imunizează, nu vor rămâne simple piese de sertar. Pentru Radu Petrescu viața materială nu a fost niciodată pe primul plan. El avea o a doua viață, în care descoperise „detașarea de lucruri și avantajele interioare ale stărilor contemplative, regulile construcției lucide, fără risipă de cuvinte, și faptul că literatura este un uriaș organism irigat de sânge propriu”, așa cum menționează Gheorghe Crăciun în „Doi într-o carte”, cel care a avut o „profundă afinitate pentru cărțile lui și pentru felul lui de a fi ca om și scriitor.” Radu Petrescu este scriitorul care nu a făcut nici-un compromis, deranjând doar pe acei despre care, nu a scris nici măcar o frază, poate din considerentul că aceștia, pentru el, nu existau. A dus o viață grea, pe care a închinat-o scrisului, sorbind, în tăcere, din măreția nemărginită a spațiului și timpului, celor mai frumoase locuri, imortalizată în jurnalele sale.

„În timp ce beam marea orelor diurne am găsit mijlocul de a o bea și pe cealaltă, a cerului nocturn, înstelat.

Norii, culise în mișcare.

Răsăritul soarelui, cădere de cortină.

Spectacolul stă sub legea tăcerii, a abstracției, a geometriei pure. La ora când mai toți oamenii dorm.”

Câtă filozofie și cât de multă poezie emană din aceste superbe rânduri, care constituie un adevărat epilog, în „*Oceanul întors*”.

Poetul bistrițean Ioan Pinteș își exprimă părerea, în „*Mic jurnal discontinuu*”, că Radu Petrescu și Petru Creția „*au privit, „neîntrerupt „cerul” și se întreabă „dacă n-au avut oare, prin aceasta, darul „rugăciunii neîncetate” despre care vorbește Pavel tesalonicenilor ? Amândoi sunt în cer. Norii și cerul vorbesc despre ei. Cărțile lor vorbesc, cum nimeni n-a mai vorbit vreodată, despre nori și cer.*”

Cerul și norii, descrise cu atât de multă măiestrie artistică, de către Radu Petrescu, sunt norii și cerul acestor minunate locuri bistrițene, cu care scriitorul s-a contopit, de aceea locurile și oamenii de aici îl consideră, în mare parte al lor. În același timp, Petrișul și Prundu Bârgăului, au fost primele ateliere literare, în care s-a realizat structura principalelor opere ale scriitorului.

În 30 ianuarie sau împlinit 30 de ani de la trecerea sa în eternitate, iar în 31 august 2012, se vor împlini 85 de ani de la naștere, fapt pentru care memoria scriitorului Radu Petrescu trebuie reînprospătată și personalitatea sa omagiată, în cadrul unor acțiuni culturale organizate, operele sale epuizate, să fie reeditate, iar cele încă aflate în manuscris, cuprinzând bogata sa corespondență, să fie tipărite.

Imagine din Petriș, cu Școala veche Școala de la Prundu Bârgăului

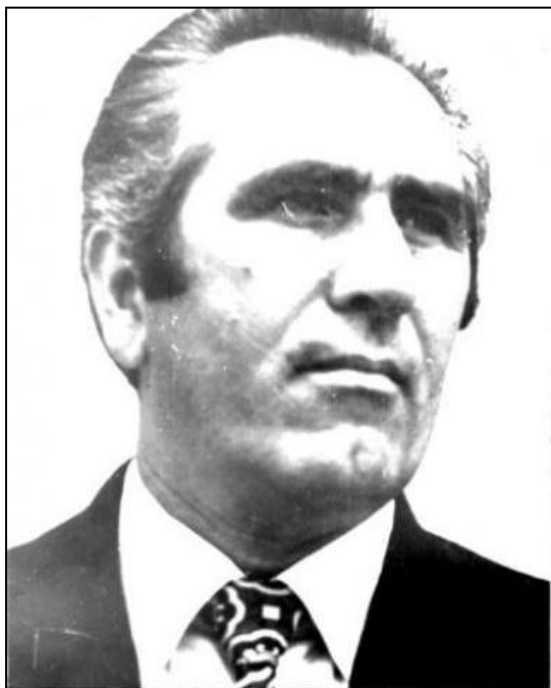

*Filmare la casa Cristinei, gazda lui Școala primară veche din Prundu Bârgăului
Radu Petrescu la Petriș unde a fost profesor Radu Petrescu*

80 de ani de la nașterea poetului Teo Vrăsmaș

Menuț Maximinian, *Teo Vrăsmaș, 80 de ani de la naștere*

Răsunetul, Joi, 11/03/2011 - 14:53

Poetul Teo Vrăsmaș ar fi împlinit maine 80 de ani, dacă nu și-ar fi mutat casa de mult în lumea îngerilor. Acolo scrie în voie, în atelierul de creație, alături de Coșbuc, Rebreanu, Mureșanu, și alte nume ale plaiurilor noastre. Mulți își poposesc gândurile pe aripile cerului. Omul a lăsat urme pe pământ. Cel care se ridică din inima Bârgăului, de la Prund, va deveni unul dintre străluciții dascăli ai județului. Facultatea de Biologie-Geografie de la Cluj îi va creiona destinul spre a fi profesor de geografie. A fost îndrăgit la fel de „puternic” de sute de elevi de pe Valea Bârgăului și Valea Someșului, fiind unul dintre profesioniștii de la catedră care ardea ca o lumină a înțelepciunii spre strălucirea clasei. Într-o zi de toamnă acum 13 ani a lăsat însă cele lumești, ducându-se pe harpele poeziei pe cărările veșniciei. De acolo, de Sus, zâmbește pe raze de soare, spunându-ne că nu suntem singuri. Ne-a rămas poezia. Una „De dragoste și dor”:

„Am căutat să pun pe note cântecul pădurii/ Un cântec și de jale și de dor;/ Să-l scriu pe coaja fagilor cu suc
muri/ Cu pana de șoim călător/ Ca pădurea să-l cânte mereu/ Să-l freamăte din crengi și cetini/ Pentru ai
codrului prieteni./ Izvorul m-a oprit și m-a rugat:/ - Dacă pui pe note cântecul pădurii fără hat/ Ca să-l
asculte chiar și buruienile/ Pune-l pe versurile tale/ Și susurul meu ca refren/ Să-l cânte și pădurea și
oamenii/ Și vremile./ Cântecul pădurii să cuprindă toate chemările/ Și oamenii să-l cânte pe toate
cărările/ Din gură, frunză ori din fluier/ În el să-și pună bunul gând/ Și jalea trăgănată-n șuier”. Ce
versuri minunate, scrise în anul 1949. Avea dreptate poetul. Cu el cântă o lume întreagă. Poezia îl
păstrează lângă noi, pentru eternitate. Ziarul „Ecoul”, devenit apoi „Răsunetul”, i-a fost gazdă bună
poetului încă de la debut, primindu-l cu drag, în numele cititorilor, în paginile lui. Îl admir celui care a
fost Teo Vrăsmaș în primul rând pentru preocupările legate de cultura populară, adunând în culegerile
sale cele mai frumoase tradiții din județ. Lumea pe unde a colindat de-a lungul timpului îi poartă vie
memoria și un deosebit respect. Activitățile culturale făcute de domnia sa au rămas repere peste timp.
Era un om de-al locului oriunde l-au purtat pașii vieții. Se identifica cu oamenii, de parcă era născut
acolo. Asta arată puterea lui de socializare, bucuria lui de a trăi pentru semenii săi. Apoi m-am apropiat de
Teo Vrăsmaș datorită fratelui său, Nicu Vrăsmaș, de care mă leagă o prietenie aparte. Prin grija pe care o
are pentru păstrarea vie a numelui Teo Vrăsmaș, scriitorul Niculae Vrăsmaș m-a făcut și pe mine să mă
înclin în fața poetului, descoperindu-l cu deosebită plăcere.

„Doar numele-mi stă scris pe-o carte – paragraf”, spunea Teo în versurile sale. Astăzi, prin
strădania urmașilor, numele a prins suflet, poetul fiind aievea în mijlocul nostru.

Ioan Cernucan, 75 de ani de la naștere

Titus WACHSMANN-HOGIU, *Ioan-Liviu Cernucan*¹

(17 aprilie 1937 – 29 iulie 1986)

Am în față niște foi îngălbenite pe care scrie data: 29 iulie 1986. Au trecut peste 22 ani. Le-am recitat cu emoție dublă: pe de o parte pentru că este vorba despre un bun prieten și pe de alta pentru sentimentul trecerii atât de fulgerătoare a timpului.

„Tempus irreparabile fugit!!!

Aceste foi vechi au în ele toată tristețea de atunci. Reprezintă cuvintele mele de rămas bun, de despărțire, atunci când sicriul ce îl închidea pe Nelu Cernucan urma să fie lăsat în groapa care închidea și sicriul...

Dacă voi reda acest text (pe care atunci cu siguranță nu l-au auzit cei prezenți), aproape că nu ar mai trebui să scriu multe lucruri. Am început prin a spune că vorbesc „în numele prieteniei care ne-a legat...”:

„Cu mintea răvășită, cu inima zdrobită de durere, cu glasul

înecat în plâns conducem astăzi la odihnă veșnică pe unul dintre cei mai buni dascăli pe care i-am cunoscut, pe un admirabil coleg de muncă, minunat prieten și sfătuitor. Am avut marea șansă și bucurie de a mă număra printre prietenii lui apropiati. A fost un spirit cultivat și o inteligență în febră, născut parcă pentru o longevitate de invidiat și părea pregătit pentru aceasta. A trăit pentru școală, pentru tânăra generație, iar autoritatea și prestigiul lui s-au întemeiat pe competență și măiestrie fără seamăn atât în munca didactică, cât și în cea extrașcolară.

Prezent în toate acțiunile, la greu și la ușor, părea cel mai rezistent dintre noi toți și era cel mai priceput în ducerea la îndeplinire a misiunilor mari și mici, cu care ni se umple efemera noastră viață, clădindu-și prin aceasta durată în viitorime, la fel ca Ilarion Bosga, Pavel Beșa, Eliseu Dan, și alți bârgăuani de mare suflet, minte și simțire, pe care i-a evocat Nelu Cernucan cu atâta simpatie. Astăzi pot spune că Nelu Cernucan s-a ridicat mult deasupra virtuților acestor înaintași.

Deși nu s-a născut pe Bârgău, a venit mai întâi ca profesor la Tiha și apoi ca director la Prund, în cei 26 de ani trăiți aici a devenit trup și suflet bârgăuan. A trăit, a simțit și a gândit pentru Valea Bârgăului. Nu e de mirare că pe patul de suferință spunea că numai la Prund se va face bine.

Prin toată munca lui și-a făcut pe deplin datoria față de Valea Bârgăului.

A fost inițiatorul și sufletul Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului conceput să aducă în lumină toată moștenirea sa culturală și istorică, să valorifice trecutul, să-l așeze la prețuirea ce i se cuvine și a pus temelie, liant pentru activitatea urmașilor.

A amenajat un Muzeu școlar pe care îl dorea mare, al Văii.

*Deși nu s-a născut bârgăuan, a fost adoptat repede și a devenit bârgăuan. Am remarcat încă o dată acest lucru în aceste zile când, făcând de gardă lângă trupul său neînsușlețit, a fost un adevărat pelerinaj. Din ochii tulburați ai tuturor curgeau lacrimile. Copii, adolescenți, bătrâni, țărani, muncitori, intelectuali l-au umplut de flori, așa cum o făceau și la festivitățile școlare. În aceste momente, din poziția rigidă în care stăteam, trăgeam cu coada ochiului spre chipul lui impasibil și detașat de toată procesiunea, spre chipul lui frumos și inteligent de **patrician roman**.*

A fost un prieten care te onora și, cult, inteligent, multilateral, nu te sufoca, era deosebit de modest. Ca profesor ar fi putut face carte singur la multe discipline de învățământ: istoria și româna prin titrare,

¹ Text preluat din: Titus Wachsmann-Hogiu, *Bârgăuani de top*, Bistrița, 2009

sportul prin plăcere, desenul și sculptura prin talent, biologia și geografia prin cultura lui. Putea face bine orice lucru de care se apuca. Basoreliefurile minunate pe care le-a dăltuit pentru a dota cabinetul de istorie, vor rămâne întotdeauna acolo, ca semn al trecerii sale.

Mă întrebai, Nelule, uneori copilărește: Oare peste 50-100 de ani vor scrie și alții despre noi, așa cum scriem noi despre înaintași? Cu siguranță numele lui Ioan- Liviu Cernucan va fi întotdeauna la loc de cinste în marea carte a școlii, a localității, a județului și a vieții urmașilor noștri. O meriți din plin.

Regretăm nespus că viața i-a fost curmată atât de devreme, moartea fiind profund nedreaptă cu acest om pe care l-a luat la 49 de ani. De ce a trebuit să moară acest om bun, harnic, cinstit, modest, cumpătat, echilibrat? Este o nedreptate umilitoare pentru noi, cei rămași...

Acum, în ceas de bun rămas, aducându-i un ultim omagiu profesorului desăvârșit care a fost Ioan-Liviu Cernucan, tristețile noastre se amplifică și în inimile noastre va rămâne un mare loc gol, un gol de neînlocuit. Colegii, prietenii lui, toți cei ce l-am cunoscut suntem alături de frumoasa lui familie..."

Cred că și cei ce nu l-au cunoscut știu acum cine și ce fel de om a fost Nelu Cernucan. Totuși câteva date mai trebuie.

*

Ioan-Liviu Cernucan s-a născut la data de 17 aprilie 1937 în localitatea Zalha-Sălaj, în familia preotului Ioan Cernucan.

Primele clase le-a urmat în satul natal iar apoi liceul la Năsăud și Dej. A avut probleme din cauza originii sale „nesănătoase” (ca fiu de preot), dar a reușit să se înscrie la Universitatea din Cluj, (română-istorie, specializându-se pe istorie). Aici a cunoscut-o și pe viitoarea soție, colega de facultate Cornelia care s-a specializat pe limba și literatura română, care a devenit o apreciată profesoară.

A fost un iubitor de învățătură formându-și o foarte bună pregătire de specialitate, pedagogică, metodică și totodată una multilaterală (literatură, teatru, arte plastice, limbi străine).

După absolvirea facultății a fost repartizat pe o catedră de istorie-geografie la Școala Generală din Tiha Bârgăului. A continuat să se perfecționeze, a făcut studii și cercetări istorice și etnografice, a luat toate gradele didactice. Aceasta l-a făcut să fie transferat și numit director al Liceului Teoretic din Prundu Bârgăului (1967), funcție pe care a deținut-o până la „rotirea” cadrelor, în 1984.

A fost un director admirat, respectat și urmat, făcând echipă bună cu adjuncții săi: Matei Albu și Valeria Lucuța, dar și cu întreaga echipă de cadre didactice. Ținea foarte mult la calitatea învățământului, lucru ce s-a materializat în numărul foarte mare de absolvenți care au urmat studii superioare. Dar ținea și la activitatea de cercetare științifică și valorificare a valorilor locale.

*Așa se face că a fondat Muzeul Școlar și a inițiat organizarea Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului (alături de Traian Bălan, Eudochia Vonica-Ghița, Virgil Zamfir, George-Vasile Rațiu), fiind un foarte activ susținător. Dintre multele comunicări rețin doar 3: *Portretul dascălului Ilarion Bosga, Casa cu cindeauăle, Incrustații pe Bota ciobănească.**

Iată ce scria Ioan Cernucan: „Printre primele obiecte donate de elevi Muzeului școlar am colecționat și o Botă ciobănească. O aducea elevul Tănase Teodor în 1969, pe atunci în clasa a X-a, spunând că un vecin de-al său din Suseni i-a vândut-o pe câțiva lei după ce elevul l-a convins să n-o taie în bucăți pentru foc.

Frumusețea acestei Bote a atras de la început atenția prin varietatea formelor geometrice încrustate și prin forța de stilizare a principalelor specii din flora montană bârgăuană. Ne-am propus, atunci, să facem o colecție de Bote ciobănești deoarece ni s-a părut că din întregul inventar pastoral al acestei Văi, ea deține cele mai reușite încercări de manifestare artistică. (...) Tot atât de veche cât păstoritul însuși, devenită ustensilă universală: unealtă, armă și podoabă, la un moment dat, Bota ciobănească sintetizează (aici pe Valea Bârgăului) un gust și rafinament artistic caracteristic poporului nostru. (...) Elementele florale sunt contribuția personală a celui care o lucrează și rareori găsești două bote absolut asemănătoare.(...) Căutând o semnificație a încrustăturii trebuie să admitem o evoluție logică de la simplitatea unor tăieturi de răboj până la simbolul unor forme ce sugerează continuitatea vieții, mișcarea astrelor, mersul vremii.(...) Dacă o privești, dacă îți treci degetele peste luciul ei

și-i simți adânciturile încrustate, nu poți să nu-i ascuți și tânguita ei poveste, veche și frumoasă ca aceea a Mioriței.”

Cred că nimeni nu a făcut și nu va mai face un elogiu mai reușit pentru acest obiect de dimensiuni mici cu „o mare valoare etnografică reușind să condenseze o mare forță de exprimare artistică”.

Ioan Cernucan a preluat aceste încrustații și le-a așezat pe hârtie (să nu se piardă, motiv pentru care pun și eu aici câteva):

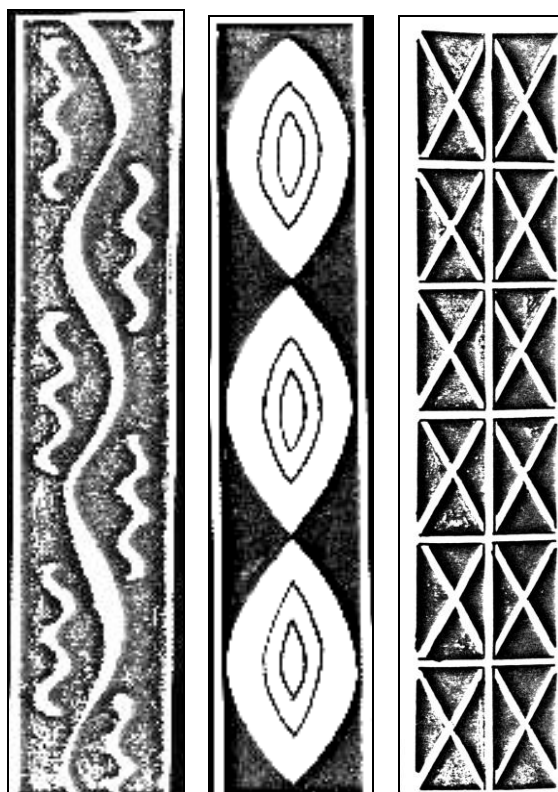

Fig.23. Ioan Cernucan. Încrustații

Cercetările lui Ioan Cernucan în domeniul didacticii, istoriei, etnografiei, folclorului s-au materializat prin participări la Sesiuni de referate și comunicări, Simpozioane, publicații în Arhiva someșană, File de istorie, Gazeta învățământului, Ecoul.

A organizat numeroase activități și competiții sportive pentru elevi și cadrele didactice, în special volei și fotbal. Inițiasse echipa numită „Estudiantes”, care contribuia în mod substanțial la petrecerea timpului liber. Era prezent peste tot și cu toată energia.

Mi-l amintesc pe Nelu Cernucan într-o toamnă, cu elevii la „Practica agricolă” pentru recoltări de fructe. Făceam parte dintr-o serie, undeva pe dealurile de la Dipșa. Aveam un radio mic pe care îl purtam mereu cu mine, pentru muzică. Când veneau orele de știri îl mai lăsam puțin în funcțiune. Și crainicii începeau cu ...*tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarășa...*

Nelu se apropia de mine, și cu o mișcare de modificare a poziției buzelor, a obrazului și a ochilor, într-un fel de ironie vizibilă, îmi spunea cu voce scăzută: „*Rupe-i gura, rupe-i gura!*”, asta însemnând să închid imediat. Eram de acord și așteptam să vină alte emisiuni...

Pentru meritele sale deosebite, recunoscute și apreciate, i s-a atribuit Titlul de **Cetățean de onoare al comunei Prundu Bârgăului** (acordat post-mortem, în 2001).

Ioan Cernucan ar fi putut fi, probabil, și un bun pictor sau sculptor. Portretele domnitorilor români sculptați de el, frumoase basoreliefuli, vor rămâne pentru totdeauna în Cabinetul de istorie al liceului.

Ioan-Liviu Cernucan are doi copii: Ionică, titrat, ziarist la cotidianul „Mesagerul” și Horia, absolvent al Institutului Politehnic din Cluj, amândoi oameni de o mare calitate umană și profesională.

Soția, Cornelia Cernucan a făcut cinste catedrei de limba și literatura română din Prundu Bârgăului și vieții comunitare.

Fig. nr. 24. Încrustații pe bota ciobănească

Fig. nr. 25. În fața casei sale

Fig. nr. 26. Privind tabloul de absolvire

Fig. nr. 27. Tablou pictat de Ioan Cernucan, pe care mi l-a promis, dar mi l-a dăruit soția lui Cornelia, mai târziu.

Matei Albu, 99 de ani de la naștere

Constantin ANDRIȚOIU, *Matei Albu 99 de ani de la naștere*

Se naște la Prundu Bârgăului la 18 mai 1913 în familia soților Nicolae și Maria Albu. Tata era funcționar la poștă iar mama casnică. Familia a avut opt copii. Face patru clase în Prund. La terminarea clasei a IV-a rămâne în gospodărie deoarece avea un frate – Ilie – ce urma Școala normală din Cluj și părinții nu puteau întreține doi copii în școală. Spera să termine Ilie școala, să intre pe post de învățător și să-l ajute și pe el să urmeze o școală superioară. În 1927 – prin aprilie – pe când era în ultimul an al școlii normale, Ilie Albu se îmbolnăvește de meningită și moare. Neavând mijloace materiale să-l aducă acasă, este înmormântat la Cluj, unde participă doar mama.

Tragedia din familia Albu este cunoscută de marele dascăl Ilarion Bosga care, discută cu Nicolae Albu și-l îndeamnă să-și dea copilul la Cluj, tot la școala normală. Pentru că Matei întrerupsese câțiva ani e școală, se angajează să-l pregătească în vederea admiterii, lucru ce are loc la sfârșitul lui 1927 și primele luni ale anului 1928. În vara anului 1928 Matei Albu merge la Școala

normală din Cluj, susține examenele necesare și este declarat admis. După un parcurs normal, Matei absolvă școala în 1936 și obține calificarea de învățător. În același an, 1936, fiind un post liber, devine învățător titular la Școala din Prundu Bârgăului. Perioada 1936 – 1940 este marcată de activități la clasă cu elevii și concentrări militare. Printre acestea se căsătorește cu Sabina – Nina care-i va fi soție și parteneră de priegie.

În toamna anului 1940, după cedarea Ardealului, pleacă peste granița stabilită atunci în Măgura Calului și se refugiază la Vatra Dornei, împreună cu soția. După circa o lună pleacă la București, unde primește un post de învățător și pleacă în localitatea Mădăraș – Fânațe, județul Alba. După alte două luni este mutat tot pe post de învățător în localitatea Galțiu, același județ. Noul post este mai bun iar localitatea mai bogată. De aici este repartizat ca sublocotenent la unitatea militară din Dorohoi, condusă de generalul Dragalina. Va fi în mai multe rânduri concentrat pentru instrucție. La 22 iunie 1941 trece împreună cu unitatea sa Prutul și va lupta pe frontul de răsărit pentru eliberarea Basarabiei, apoi va înainta spre est și va participa la luptele pentru Odesa. Când unitatea a avut pierderi grele, este adusă pentru refacere la Dorohoi. După un timp va reveni pe front, va lupta în zona Donului după care începe calvarul retragerii. După 23 august divizia sa va lupta pe frontul de vest, străbătând Ardealul, Ungaria și va fi găsită la 9 mai 1945 în Munții Tatra.

După război Matei Albu va reveni în țară iar în octombrie 1945 va fi investit ca învățător – director al Școlii din Prundu Bârgăului. În anii următori se va califica profesor cu specializarea în muzică. Va rămâne în același timp director adjunct și după înființarea liceului teoretic. Prin funcția avută a participat la reorganizarea școlii prundene după război și anii de maghiarizare forțată. În același timp a participat efectiv la evoluția școlii de la învățământul elementar la cel liceal. A contribuit efectiv la alfabetizarea a sute de oameni. A pregătit și a condus corul sătenilor, al bisericii și al cadrelor didactice ca director de școală, cea mai mare realizare a sa a fost edificarea localurilor de școală. Cele două clădiri ale liceului de azi au fost ridicate prin eforturile sale. Și astăzi, foști elevi își amintesc că prin anii 1964 – 1968 au descărcat și stivuit materiale de construcții, că au plantat flori și au amenajat parcul școlii împreună cu domnul director Albu Matei.

Se pensionează în 1975, dar desfășoară, în continuare, activități în cadrul CAR Bistrița iar pe plan local este președinte al Asociației Veteranilor de Război Prundu Bârgăului. Mulți veterani și

urmași ai acestora își datorează pensia actelor întocmite de Matei Albu. Pentru întreaga țară a Bârgăului a rămas „Domnul Albu”.

Autoritățile locale l-au cinstit acordându-i titlul de Cetățean de Onoare al localității iar autoritățile militare l-au cinstit de Sfântul Gheorghe la Monumentul Eroilor din Prundu Bârgăului, acordându-i și o medalie militară.

La împlinirea vârstei de 99 de ani, toți cei care-l cunoaștem îi spunem „La mulți ani Domnule profesor Matei Albu!”

Simion Cristea, 75 de ani de la naștere

**Titus WACHSMANN-HOGIU, *Preot prof. Simon Cristea*¹
(8 noiembrie 1937)**

Simion Cristea s-a născut la 8 noiembrie 1937, în Josenii Bârgăului, într-o familie de țărani cu gospodărie mijlocie, dornică de a-și vedea fiul realizat din punct de vedere profesional și social. Părinții, Petru și Florica, s-au străduit să-l sprijine material, băiatul având un adevărat cult al respectului pentru ei. (a și spus-o: „*Părinții- icoanele supreme din iconostasul vieții*”).

A învățat la Joseni, Năsăud, Cluj iar apoi a urmat cursurile Facultății de Teologie din Sibiu. Încă din perioada studiilor era cunoscut drept un împătimit al cititului, al învățaturii, al aspirației spre cunoaștere, fiind considerat un tânăr cu viitor.

Parohii în care a servit:

După terminarea facultății, în 1962, s-a căsătorit cu Eugenia Țarcă (Jenica) și a fost repartizat ca preot în Parohia din Cușma, unde a servit 7 ani, până în 1969.

A mai servit la Parohiile din: Susenii Bârgăului (1969-1977); Florești-Cluj (1977-1982); „Schimbarea la față”-Cluj (1982 și în prezent).

Funcții deținute: membru în Consistoriul Arhiepiscopiei Clujului, profesor la Seminarul teologic din Cluj, consilier cultural la Arhiepiscopia Clujului, redactor șef la revista *Renașterea*, profesor de religie la Liceul „Traian Vuia” din Cluj, conferențiar la Universitatea cultural-științifică din Cluj.

În domeniul scrisului: a colaborat la mai multe publicații: *Indrumătorul bisericesc*, *Renașterea*, *Telegraful Român*, *Mitropolia Ardealului*, *Ortodoxia maramureșană*, *Plaiuri năsăudene și bistrițene*, *Glasul Patriei*, „*Răsunetul*”, *Mesagerul*, *Balada din Köln*, *Actualitatea chujeană* (aici i-au apărut 129 de titluri) (apud pr.dr. Dorel Man, *Viața în cuvinte*, în vol. *In onorem-Părintelui Simion Cristea*, 2007).

A scris și publicat cartea **Sub stelele nopții**, (Ed. Risoprint, Cluj, 2004). În Prefața la această carte, Dr. Irineu pop-Bistrițeanul, Episcop-vicar, scria:

„Părintele Simion Cristea, preot la parohia <Schimbarea la față> din Cluj-Napoca, se situează printre cei mai devotați și învățați clerici din eparhia noastră. De acest lucru te poți convinge

¹ Text preluat din Titus Wachsmann-Hogiu *Bârgăuani de top*, Bistrița, 2009

ascultându-i predicile, citindu-i poeziile sau, pur și simplu, discutând cu Sfinția Sa. Cultura cucernicului preot reiese și din această carte care este un **buchet parfumat și multicolor de aforisme și vorbe înțelepte**...(...) Din filele acestei cărți descifrăm, totodată iscusința scriitoricească și cultura vastă a vrednicului sacerdot ortodox, odrăslit din plaiul mirific al Bistriței transilvane. Toate cuvintele înțelepte (din această carte, n.n.) sunt o **cântare simfonică înălțată omeniei românești, ca stare superioară a desăvârșirii umane...**"

Cred că numai aceste fraze, spuse de un înalt prelat, ar fi suficiente pentru ca Simion Cristea să merite un loc important în Cartea valorilor spiritualității bărgăuane.

Iată câteva dintre „perlele” (alese pe gustul meu) care formează acest „buchet parfumat”, pe care autorul le numește „licăriri”:

- „Când scrii, gândește-te la ochii posterității care culeg esență din esențe”
- „Stelele nu se caută cu făclii aprinse”;
- „Asupra unei cărți, fiecare cititor cu aprecierile lui. O carte, cât de bună, nu întrunește doi cititori la fel”;
- „Intunericul uitării e mai dens ca miezul nopții”;
- „In toate lungimile stăm bine, doar în lungimea de spirit și de inimă ne arde criza”;
- „Când ni se împlinesc dorințele umblăm cu Dumnezeu de mână; dacă El face o mică pauză, noi intrăm în vacanță”;
- „Adevăratul om nu are două măsuri: una pentru familia sa și alta pentru restul semenilor”;
- „Focul iubirii nu se întreține cu vreascuri”;
- „Când se descrie biografia celor adormiți să imităm culegerea trandafirilor: ocolind ghimpii să mergem de-a dreptul la flori”;
- „Să nu-ți păzezi icoana casei, nici sfințenia familiei”;
- „Condeiu ascuțit așteaptă o mână harnică”;
- „Apogeul moralității: iubirea dușmanilor”;
- „De nume să avem grijă, nu cumva să-l scriem pe nisip”;
- „Peștele mare nu se pescuiește în apă mică”;
- „Când nu-ți poți vizita satul natal, visează-l”;
- „N-am ținut evidența lacrimilor, știu doar că Atlanticul și Pacificul sunt ale mele”;
- „Blestemul, sudalma, certurile-o amestecare de limbi”;
- „Adevărul are mulți dușmani; minciuna are numai unul: adevărul”;
- „Pentru intrarea în rai nu există șperaclu”;
- „Cine trece printre spinii vieții prețuiește cu adevărat florile ei”;
- „La ce bună penița de aur fără călimara talentului”;
- „Dascălul e un om de multe sacrificii. E ca pomul în care toți trecătorii aruncă cu pietre”;
- „Pomul prieteniei să nu-l expui omizilor”;
- „Cea mai valoroasă proprietate: a fi stăpân pe numele tău”;
- „Ca să nu-l mai doară gândurile, poetul le scrie”;
- „Când îți cumperi pălărie să nu uiți căciula în magazin”

Vă propun să recitiți aceste autentice cugetări morale și să alegeți 3 dintre ele, care vă plac mai mult.

*

Pentru ca să evit a face doar propriile descrieri ale imaginii lui Simion Cristea, trebuie să amintesc faptul că în noiembrie 2007 (cu prilejul împlinirii unei vârste rotunde), cei care îl respectă și îl iubesc au editat volumul omagial *In honorem-părintelui Simion Cristea*, unde găsim aprecieri numeroase ce merită a fi cunoscute. Volumul s-a bucurat de binecuvântarea Mitropolitului Bartolomeu al Clujului.

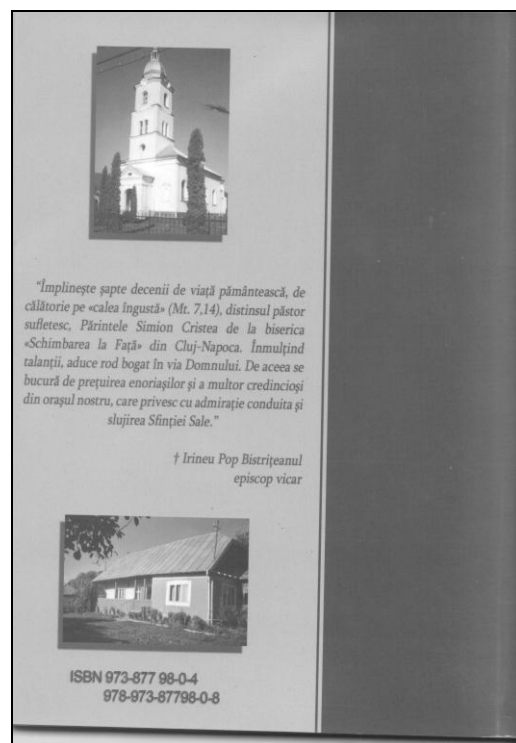
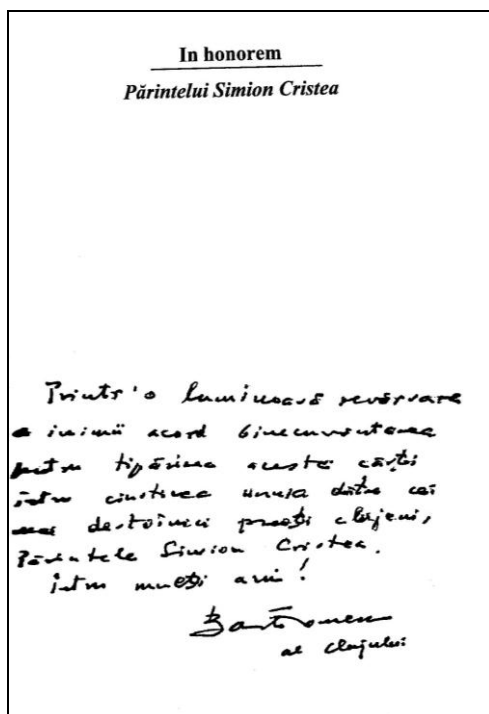

Fig. Nr. 28. Pagina cu autograful IPS Bartolomeu

Fig. Nr. 29. Coperta spate a volumului omagial.

Sus: Biserica din Suseni în care a slujit 8 ani

Mijloc: Cuvântul Episcopului-vicar

Jos: Casa natală din Joseni

Înalt Prea Sfinția Sa Bartolomeu consideră că Simion Cristea este „*unul dintre cei mai destoinici preoți clujeni*”, iar Sfinția Sa Irineu afirmă că „*înmulțind talanții, aduce rod bogat în via Domnului. De aceea se bucură de prețuirea enoriașilor...care privesc cu admirație conduita și slujirea Sfinției Sale*” (Textul: *Pilduitor în slujirea sfântă*).

Sfinția Sa Vasile Someșanu: „...am putut să descopăr în Părintele Simion un om echilibrat, bun slujitor și bun predicator, iubitor al poporului și prețuitor al tradițiilor, prezent activ în viața intelectuală și culturală a cetății, duhovnic și sfătuitor neobosit, străduindu-se mereu, fără să obosească niciodată să-i mobilizeze pe toți cei care-l căutau să-și sporească rugăciunea și să depășească greutatea încercărilor vieții...” (Textul: *Prețuire*).

Poetul bârgăuan Aurel Rău are pagini delicate prin care scrie despre cartea *Sub stelele nopții* numindu-l pe Simion Cristea, consăteanul său – „*preotul condeier*”.

Cartea cuprinde 42 de texte scrise de prietenii săi, cei mai mulți bârgăuani, care îl descriu dându-i nota maximă la toate capitolele: preot, duhovnic, părinte, soț, intelectual, om al cetății, prieten, om al lui Dumnezeu.

Îmi permit să redau un mic fragment, din textul care am avut cinstea să fie inclus în acest volum, cuvinte ce oricum ar fi trebuit să le rostesc. Textul meu se numea *Omul adjectivelor admirabile*, și mă autocitez:

„In tinerețea mea școlară, acolo, undeva într-un sat de pe valea Bârgăului (am numit Josenii Bârgăului), Simion Cristea era studentul timid, dar hotărât, ce reprezenta pentru cei ca mine **modelul** omului ce se află în căutarea învățaturii, a științei, a spiritualizării, în căutarea drumului spre sophia, spre înțelepciunea pe care mulți o doresc dar puțini o găsesc...drumul de ieșire din labirintul Peșterii descris de anticul Platon, drumul spre lumina și în lumina îndumnezeirii. Pe atunci se vorbea, se clevea fără malițiozitate, că studentul Simion Cristea citește multe pagini zilnic. Nu știu câte pagini citea, câte pagini citește acum, dar mie mi-a rămas ca o ștachetă la care mă raportez. A rămas ca un vârf, ca un ideal...Mai târziu l-am auzit vorbind la liturghie, la cununii, la înmormântări, la simpozioane, în conversații private. I-am cunoscut și i-am simțit cursivitatea și alternanța gândurilor și

al ideilor plimbate scrupulos, meticulos, i-am înțeles puterea persuasivă a argumentelor, bucuria vorbei de bun-simț întotdeauna încurajatoare. Căci, așa cum este cunoscut, are cuvinte de apreciere pentru oricine, o pedagogie preponderent laudativă, menită să zidească, să construiască, să înalțe, repugnându-i critica răutăcioasă, judecata pripită, aruncatul cu piatra (...) Rar întâlnești un vorbitor/scriitor atât de aplecat spre frumusețea și bunătatea limbii, spre alcătuirea buchetelor de adjective ce exprimă binele, adevărul sincer puse la superlativ, dar fără lingușire și fără ostentație”.

Așa cum reiese din toate textele din volumul amintit, Simion Cristea constituie un **model** spre care ar trebui să-și ridice privirea cu sfială, coborând-o, tinerii care aspiră la înălțare spirituală. El este așa cum singur o spune: „Preotul care nu se întâlnește cu Dumnezeu acasă, nu se va întâlni cu El nici la Biserică”.

*

Familia părintelui Simion Cristea are doi copii: Nică (doctor în lingvistică, în prezent în Portugalia) și Luminița (licențiată în sociologie, în prezent în California, căsătorită cu fiul meu Sebastian, doctor în fizică).

Am avut bucuria să-i cunosc pe copii, să-i văd crescând, iar pe Luminița devenindu-mi noră. De aceea, acum fiind cuscri, îmi permit să mă adresez Sfinției Sale cu directul „tu”, să folosesc numele de alint: *Nucu*.

Nucu, vorbind la cununie pune întrebarea:

-Care familii își fac cele mai scumpe daruri?

Gândul ne zboară la împărați. Dar părintele Simion spune:

-*Cuscii își fac cele mai scumpe daruri. O familie vine cu mirele, frumos ca un luceafăr, iar cealaltă, ca să nu rămână mai prejos, vine cu mireasa, coborâtă dintre stele, frumoasă și împodobită că și soarele se oprește în dreptul ei. Iată ce bogați sunt cuscri. Ei își oferă reciproc ce au mai sfânt și mai scump în casa și în inima lor.*

Acum, când Luminița este departe, cuscrul spune: „*Am fost la Los Angeles cu două corăbii: a rugăciunii și a visului*”.

Și Nucu mai are o vorbă: „*Mi-am dorit un cuscru fără de care să nu pot mânca un pui fript, când îl am...!*” Sper să i se fi împlinit...

*

Părintele Simion Cristea se întoarce mereu cu drag pe meleagurile natale, cu nostalgia celui pentru care satul înseamnă însăși casa părintească: „*Când nu-ți poți vizita satul natal, visează-l*”.

Prezența lui la Simpozioanele Văii Bârgăului este stimulatorie, întăritoare, benefică.

Ca recunoaștere a activității și meritelor sale, Simion Cristea a primit Titlul de **Cetățean de onoare** al comunelor Prund (2007) și Joseni (2007).

Merită să menționăm, nu în ultimul rând, faptul că în întreaga perioadă de când locuiește la Cluj a fost și este un sprijin creștinesc al multor bârgăuani tineri sau vârstnici pe care îi găzduiește cu drag în propria locuință și îi ajută să-și rezolve problemele ce țin de sănătate, de medici, de școli sau oricare altele.

*

Inchei cu vorbele lui:

„*Să fiu al vânturilor...și am fost,*

Să fiu al ploilor...și m-a plouat,

Să fiu al suferinței...și am lăcrimat,

Să fiu al veșniciei...

Numai Tu o știi.”

Cu stilul său poetic, vorbește cu sine interogativ, dar retoric în același timp:

„*O întrebare grea: cât soare am lăsat în urma mea și câtă noapte?*”

Toți cei care îl cunosc, știu răspunsul...

Alte aniversări și comemorări 2012

Pantelimon Lucuța (1839-1922)

Leontina Beșa (1882-1958), înv. dir, 130 de ani de la naștere

Eliseu Dan (1859-1927), preot, 85 de ani de la trecerea în eternitate

Ioan Dologa (26.04.1859-12.10.1927), 85 de ani de la trecerea în eternitate

Ilarion Bosga (1856-1937), înv. dir., 75 de ani de la trecerea în eternitate

Dochia Tonea (1922-), prof., 90 de ani de la naștere

Eudochia Ghița (1932-), prof. univ., 80 de ani de la naștere

Pr. prot. stavrofor Trif Eugen, 70 de ani de la naștere

Correspondențe

Titus WACHSMANN-HOGIU,
Correspondențe pe teme culturale despre Valea Bârgăului

Correspondența cu Teodor Ghițan

1.

Cluj-Napoca la 16 mai 1979

Mult Stimate Tovarășe Titus W. Hogiu,

Mai întâi țin să mulțumesc Comitetului de organizare al Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, din acest an, pentru amabila invitație de a participa și în acest an la bine reușitele și tradiționalele manifestări culturale, care fac cinste Văii Bârgăului și care alte Văi și zone ale județului nostru încă n-au reușit să le imite, decat numai ocazional.

Sunt de părere ca la manifestațiile de pe Valea Bârgăului să fie invitați și profesori și dascăli de pe Valea Someșului, de „după Târg”, de „pe Câmpie”, din Bistrița, care au subiecte despre Valea noastră, sau chiar și numai probleme istorice sau culturale din județul nostru. Noi nu trebuie să fim egoiști, ci trebuie să-i antrenăm și pe ei în asemenea munci culturale, care incită la adunarea de materiale, pentru. cele doua publicații oficiale bistrițo-năsăudene: "Arhiva Someșană" și "File de istorie", precum și adunare de materiale pentru muzeele noastre fie ele locale/comunale, satești/fie cele din Bistrița, Năsăud, Sângeorz, Monor, etc. .

Fiindcă de câte ori am participat am venit și cu câte o comunicare, cu câte un subiect de pe valea noastră, istoric sau cultural, anul acesta mă anunț cu următoarea, comunicare, pe care vă rog a o îngloba în programul D-voastră de la 10 iunie a.c.:

„LISTA ȚĂRANILOR ȘI INTELLECTUALILOR DIN PRUNDUL BÂRGĂULUI, din 1872, CARE AU CONTRIBUIT LA FONDUL ACADEMIEI ROMANE DIN BUCUREȘTI”.

Aceasta listă, pe care am găsit-o publicată în revista culturală a "Astrei" transilvănene în 1872, unică în felul ei la acea dată și azi uitată, trebuie cunoscută la valoarea și semnificația ei de ieri și de astăzi, căci dacă numai la 7 ani de la înființarea celui mai înalt for de cultură și știință din România Veche, a Societății academice romane /1866 iar în 1879 a însăși Academiei Române, un sat de țărani ardeleni, din ținutul nostru Bistrița- Năsăud - Prundul Bârgăului este primul și poate unicul, care se hotărăște, în frunte cu intelectualitatea patriotică de pe atunci, provenită din cea post-pășoptistă de pe acele timpuri, își oferă, la apelul "Astrei culturale, obolul său pentru cel mai înalt for al Academiei Române, ce înfruntă de 7 ani lipsurile oricarui început.

În 1872, 332 de intelectuali și țărani din Prundul Bârgăului au dăruit deci pentru Academia Română, pentru fondul ei, 83 de florini din colectă publică. Fără îndoială că gestul a fost remarcat de "Astra" culturală la timpul său ca să îndemne, desigur și pe alți patrioți, și poate au mai donat și alții la timpul său, dar prundenii, bârgăuanii au fost primii și asta le face cinste atât "poporenilor", cum își ziceau atunci, cât și conducătorilor intelectuali care au reușit atunci să convingă 332 de capi de familie, printre care și văduve și oamenii cei mai săraci din sat să dea cațiva "fileri", "crețari", pentru o institutie de cultură românească, ce atuncea era tânără și își trăia primele ei trudiri, pentru realizarea unei limbi românești unice și corecte și a unui dicționar al limbii române/ Magnum etimologicum Roumanae.

Această listă, pe care voi citi-o la Simpozion, ar trebui să o audă toți prundenii de astăzi, ca să-și recunoască fiecare pe străbunii și bunicii lor, care din toată sărăcia lor și-au dat cațiva crețari de pe vremea aceea pentru promovarea unei instituții românești de peste Carpați. Erau bani dați de o generație plină de avânt patriotic românesc, era legatura sufletească între românii de dincoace și de dincolo de Carpați, care se întetea, se întărea și aștepta numai Marea Unire de la 1918. Cei de azi să afle prin noi, prin această listă, cine au fost bunicii și străbunii lor, ce făceau parte din generația de la 1848 și de

după 1848, ei aruncau prin cei câțiva bani adunați o mană de ajutor pentru întărirea instituțiilor de peste Carpați, căci știau că Academia Română este și a celor din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș, Bucovina, chiar dacă ei erau încă subjugăți de regimul habsburgic, de cel austro-maghiar. Și ce mai este semnificativ în această listă, că printre donatori se găsește și un ungur și doi sași: Teodor Tocaci, Martin Presner și Albert Wachsmann (viitorul farmacist și pomolog), care donează și ei, poate din sărăcia lor câțiva creștari, pentru fondul Academiei Române, alături de țărani noștri prundeni, ceea ce înseamnă că deși de altă origine etnică, ei au trăit în bună frăție cu românii din sat, s-au identificat cu ceilalți săteni români, trăind ca într-o frăție, așa cum bârgăuanii generoși întodeauna au trăit în prietenie și frăție cu toate neamurile etnice: unguri, sași, evrei care au trăit printre noi. Pe Valea Bârgăului se poate spune că niciodată n-a fost ura de străini, ura de rasă. Poporul nostru a avut suflet nobil, îngăduitor, și s-a simțit frate cu cel cu care a conlocuit, de aceea și gestul acestor străini de neamul nostru este semnificativ, pentru acea vreme când neamul nostru era oropsit de oficialitatea austro-maghiară, și totuși existau și maghiari sau germani, ce ne iubeau, iubeau și oamenii noștri, dar și instituțiile ce se formau.

Generozitatea sufletului nostru românesc ne-a fost întotdeauna un scut, un certificat al omeniei, care a fost recunoscut de către acei care au judecat și în trecut cu omenie și discernământ.

V-am dat câteva detalii ca să puteți face cu aceste ocazii și o mobilizare mai largă și dintre sătenii țărani ai Prundului, când sunt asemenea subiecte care să nu credeți că nu-i interesează. Faceți mai populare aceste Simpozioane, nu numai intelectualii, care uneori nici nu participă. Alegeți săli mai mari pentru asemenea participări.

În speranța unei bune reușite a Simpozionului Cultural, va doresc spor în munca culturală și la revedere în ziua de 10 iunie.

Prof. Teodor Ghițan

Notă, acum, 2012: Nu cunosc unde se află această listă sau o copie a acesteia.

*

2.

Cluj-Napoca la 5 apr. 1981,

Iubite coleg Titus W. Hogiu,

Am primit săptămânile trecute materialul D-voastră biografic despre iubitul nostru poet Aurel Rău, care m-a îndrumat spre D-ta. Îți mulțumesc din suflet pentru materialul trimis, care îmi va completa, mai mult decât îmi trebuie mie datele biografice ale lui Aurel Rău și fiindcă eu din întregul material voi extrage numai o mică parte, atât cât am nevoie pentru o schiță biografică de dicționar", restul, adică întreaga lucrare a D-tale voi depune-o la terminarea redactării volumului meu dicționar, la arhivele statului din Bistrița, unde în noul local ce se va inaugura în curând în Bistrița, voi depune tot materialul adunat de la toți cei din dicționar, dar un material biografic exhaustiv - cum 1-ai dat și D-ta, și am propus să înființăm o cameră specială cultural-biografică a tuturor oamenilor de seamă din ținutul nostru al Bistriței-Năsăudului. Aici, în această cameră, se va putea găsi un material cât mai bogat și mai complet despre orice om de seamă al ținutului nostru, care a publicat ceva, începând de la academicieni și scriitori și până la rapsozii populari sau țărani-cărturari, aranjat întregul material alfabetic și cine va dori să găsească biografia cât mai completă cu lucrările publicate sau chiar încă nepublicate a unui om de seamă al nostru să nu mai aibă de alergat pe la familii sau instituții după ele, ci să se ducă la Arhivele Statului Bistrița, de unde să-și scoată materialul de care are nevoie, despre figura despre care vrea să scrie, să vorbească sau să conferențieze, iar în viitor aceste dosare biografice să se completeze mereu cu noi materiale, în măsura îmbogațirii biografiei fiecăruia, până când respectivul a activat sau a scris câte ceva. Poate o asemenea arhivă culturală să nu mai existe pe la alte județe, dar noi găsim că suntem datori moral s-o realizăm într-un timp mai apropiat sau mai îndepărtat, după bunavoința fiecăruia de a contribui cu câte o figură sau mai multe la realizarea ei. D-ta ești printre primii care ești contribuient cu o biografie frumoasă a unui distins și mare poet al țării noastre, originar din Bârgău și să fii și D-ta mândru că deja ai contribuit cu așa ceva, până acum. Dacă vei mai realiza și a lui Ion Th. Ilea, cu ajutorul meu, te rog să mi-o trimiți și pe aceea, căci D-ta sigur că vei face una cam la fel cu cea a lui Aurel Rău. Deci vă trimit un material pe care 1-am adunat cu multa truda și în timp, trimițându-ți atât volumele lui publicate, cât și 15 ziare și decupaje din ziare, ce mi le-a donat maestrul Ion **Th. Ilea**, când am intervenit printr-o scrisoare-memoriu la Tudor Arghezi, eu și prof. Alexandru Husar, ca să-i dea o mană de ajutor, când Ion Th. Ilea, sub treptele tribunalului de la Sfânta Vineri din București, prin 1954, trăia în mizerie dintr-un debit de tutun, lăsat în prada sorții. După intervenția noastră se vede că Arghezi a strigat celor de la Uniunea Scriitorilor să înceapă să-i publice din lucrări și astfel a fost readus bietul, bun prieten din copilărie încă, fiind primit

și în Uniune și republicându-i-se primele volume de după Al Doilea Război Mondial. Între timp el s-a refăcut și moralicește și pecuniar, primind pensie de scriitor și astăzi publică mereu și noutăți și din cele trecute. Îți mai trimit și originalul autobiografiei sale dictat întâi mie iar după aceea el și-a făcut o copie în 1957, care ți-o anexează în original. Deasemenea îți trimit și un tabel cu reconstituirea tuturor periodicelor la care a colaborat, pentru că dacă vrei să-i reconstitui toate publicațiile lui, după ziarele și revistele la care a colaborat exhaustiv, să știi la ce periodice să mai faci apel. În acele reviste și decupaje ce-ți trimit sigur că sunt numai o parte din ceea ce presa a vorbit pe vremuri despre volumele publicate de el. Vei mai găsi și în prefețele volumelor apărute ale prefăcătorilor despre opera lui, dar ce s-a mai scris prin revistele literare ale vremii, va mai trebui să parcurgi dacă crezi și revistele la care a colaborat. Apelezi și la "Istoria literaturii dintre cele două războaie mondiale.

Îți mai trimit și două fotografii mai bune ale lui care le-am primit de la dânsul, iar altele și schițe desenate despre el le vei găsi și în volume, care sigur ca le mai ai și D-ta.

Materialele ce vi le trimit sunt unicate și nici el nu le mai are pe toate ci numai fragmentar, căci și dânsul a avut o viață foarte agitată. A avut două soții și i-au rămas multe și pe la prima soție și poate și pe la alte multe mândre, ca așa-s bărgăuanii mai au și mândre multe, ca să le mențină spiritualitatea cât mai trează și să fie mai inspirați în arta lor creativă. Bărgăuanii nu-s nici turci și nici sultani, dar le place frumosul sub toate varietățile lui posibile și multiple.

Trimițându-ți un material valoros, sper ca în decurs de două luni maximum ai să-ți extragi tot ce crezi că ai nevoie și apoi să mi-l expediezi recomandat la adresa mea din Cluj, de poți și mai repede, căci după el voi face și eu materialul meu pentru biografia lui din "Dicționarul cultural, care am lăsat-o deci mai târziu, având la dispoziție material bogat despre el, după cum vei vedea și D-ta.

Îți doresc spor la muncă, succes la simpozion, la care voi participa și eu și te rog să-mi trimiți din timp și invitația precum și programul simpozionului din acest an, și mie și pentru Pompei Boca, la Bistrița. Mie aici la Cluj.

Să nu se înstrăineze din material nimănui, căci eu nu i l-am împrumutat nimănui. D-ta ești primul și ți l-am trimis cu multă plăcere fiindcă știu că ai să faci o bună lucrare de sinteză asupra lui Ion Th. Ilea. Să-mi trimiți și mie o copie, elaborată de D-ta.

Îți doresc succes în toate întreprinderile D-tale, optimism în viață și care să nu te părăsească nicicând. Același prețuitor al lucrărilor și muncii D-tale în interesul culturii Văii noastre a Bărgăului.

Te rog să-mi confirmi primirea materialului.

Prof. Teodor Ghițan

Note, acum, în 2012:

1. Din nefericire acele materiale promise de Teodor Ghițan nu au ajuns niciodată la mine, situație demonstrată de Portretul poetului Ion Th. Ilea pe care l-am făcut în cartea mea „Bărgăuani de top”, apărută în 2009.

2. Ideea și proiectele lui Teodor Ghițan au fost excepționale, dar nu s-au finalizat. Poate viitorimea...

3.

Cluj, 15 V 1981

Mult stimat coleg Titus W. Hogiu,

La ultima scrisoare a D-tale, vă răspund că subiectul comunicării mele va fi:

„Populația din comuna Prundul Bărgăului în anul militarizării 1783/84 – după conscripția iobagilor de la această dată”. Boca Pompei va face despre populația întregului Bărgău, iar eu despre o singură comună.

Ar fi de dorit să mobilizați și bătrânii din comună, căci și pe ei îi va interesa să știe ce familii de baștina existau în vremea când din iobagi devin oameni liberi - "cătane împără-tești". Eu l-am invitat și pe Tanco, scriitorul, dar mi-a spus că neinvitat, decât de voi, nu vine, deși i-am spus că mai am o invitație în plus disponibilă. În viitor ar fi bine să invitați și străini de Bărgău care au subiecte privind Bărgăul, să nu spună că suntem „rigizi”... El, în „Virtus Romana Rediviva” a scris în volumul IV (în curs de apariție) foarte multe figuri de pe Bărgău. Bineînțeles că eu i-am oferit materialele adunate dar el le prezintă frumos.

Spor și succes în cele începute de D-ta cu pasiune și dăruire.

Cu stimă, T. Ghițan

Correspondența cu istoricul Vasile Netea

1.

Prundu Bârgăului, la 5 mai 1983

Mult stimat d-le profesor Netea,

Plăcut impresionat de intervenția interesantă cu care ne-ați onorat în anul 1976 la Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului, vă invităm cu sincer respect să participați la a XII-a ediție a acestei manifestări, care va avea loc la Prundu Bârgăului în data de 5 iunie 1983 ora 10. Pe noi, intelectualii bârgăuani, ne-au mișcat aprecierile pe care le-ați dăruit acestor meleaguri, dându-ne un înălțător sentiment de mândrie patriotică, de perenitate și certitudine, de trăinicie și perspectivă. Am uzat de constatarea d-voastră că aici sunt întrunite acele elemente care permit unei zone să i se spună *țară*. Pentru întreaga noastră patrie noi am devenit **Țara Bârgăului**. Am rostit aceasta – fără infatuare - la una dintre emisiunile radio „De la 1 la 3”. Și ne străduim să merităm a fi Țara Bârgăului.

Pentru că vă prețuim activitatea și personalitatea, am fi onorați și entuziasmați dacă ați putea fi prezent în mijlocul nostru la 5 iunie 1983. Tovarășul George-Vasile Rațiu, director al Casei Corpului Didactic Bistrița, a avansat această invitație la care am înțeles că ați dat speranțe.

Vă scrie, în numele organizatorilor, Titus Wachsmann-Hogiu, prof, de filosofie la Liceul din Prundu Bârgăului, care, dacă sunteți de acord, vă oferă găzduire în locuința proprie din Susenii-Bârgăului.

Cu aleasă prețuire și speranță,

Titus W. Hogiu

2.

București, 17 mai 1983

Iubite domnule Hogiu,

Am primit scrisoarea Dvs. din 14 mai, și vă mulțumesc mult pentru aprecierile și pentru invitația făcută la serbarea d-voastră din 5 iunie.

Așa cum i-am spus și d-lui Rațiu, sper să pot fi de față pentru a vedea încă o dată minunatele peisagii și minunații oameni ai țării Bârgăului. Voi veni împreună cu soția mea. Intenționez să ajungem la Bistrița în dimineața zilei de 4 iunie (sâmbata). Vă rog să-mi precizați însă cu ce am putea ajunge la Dvs., având intenția să stăm până luni într-o vreme. V-aș ruga totodată să-mi căutați până atunci niște fotografii cu vederi de la Dvs. (peisagii, case, porturi, figuri de oameni etc.) având intenția să public un reportaj despre Prundu Bârgăului. N-ar fi rău dacă eventual m-ați chema într-o seară la telefon (nr.453094) pentru a putea pune toate lucrurile la punct.

Măine voi trimite un articol pentru ziarul *Ecoul* în legătură cu regiunea Dvs., lucru despre care am vorbit la telefon cu dl. Vasile Ilovan.

Sperând să ne vedem cu bine, va doresc tot succesul la noua ediție a serbării Dvs.

Cu cele mai bune sentimente,

Vasile Netea

Correspondență cu prof. Ion Salomir Delatopârcea

1.

Sibiu, 24 februarie 1984

Mult stimată Domnule profesor Titus W. Hogiu

Identificându-mă cu frumoasele Dv. Preocupări ale cercetărilor de orice fel, prin care urmeză a fi scoase la lumină trecutul istoric al Țării Bârgăului și comorile inestimabile ale a cestei părți a scumpei noastre Patrii, țin să reînnoiesc respectuoasele și caldele mele mulțumiri pentru *Portretul liric* al poetului Ion Th. Ilea, -(Partea I, Introducere în cunoașterea vieții și devenirii sale)- prun care aveți marele merit de a fi stabilit cel dintâi date care fac parte din biografia unei personalități literare, la care se pot adăuga descoperirile ulterioare, pe care, poate, tot Dv. Le scoateți la iveală dacă adânciți investigațiile.

Faptul că V-ați referit la istoricul Vasile Netea, pe care l-ați avut ca plăcut oaspete în casa Dv.. m-a bucurat mult, ceea ce m-a făcut să scot din bibliotecă valoroasa sa carte „*Munții Apuseni-muzeu istoric și panteon al poporului român*”, s-o răsfoiesc, să fac o drumeție imaginară pe min unatele plaiuri indicate de harta de la sfârșitul lucrării, cu un cuvânt, să retrăiesc alături de moșii și strămoșii noștri care au viețuit pe aceste scumpe meleaguri străbune cu mii de ani în urmă. Iar cu acest prilej am făcut retrospectiva acelor vremuri și în satul meu natal, Topârcea, unde urmele arheologice mărturisesc existența unei populații din neolitic, apoi din perioadele istorice ulterioare, despre care s-au preocupat prestigioase personalități sibiene din cadrul Facultății de Istorie și Filologie a Institutului de Învățământ Superior din orașul de pe Cibin, publicând în ziare și reviste rezultatul cercetărilor.

Cu această ocazie, pot spune și eu, stimată D-le profesor Titus Hogiu, așa cum ați consemnat și DV. în scrisoare, ca simțim "mândria neorgolioasă", de fii ai "Țării Cîbinului". Ba mai mult decât atât, toți la un loc, din orice parte a țării am fi, putem avea deopotrivă "mândria neorgolioasă de, român", deoarece fiecare parte de Țară, adică din România noastră dragă, este formată din "țărișoare", fiecare CU istoria și trecutul ei glorios. Trecut, unul mai interesant și frumos decât al celeilalte, așa cum și satele noastre își au fiecare mândria lor, după specificul, datinile, portul, graiul, tezaurul de artă, etc. moștenit de la înaintași.

Am luat cunoștință cu f. mare bucurie că ați început și ați și realizat o parte din *Partea a II-a* a studiului privitor la poetul. Ion Th. Ilea, și anume capitolul I, *lirica satului* care spuneți că a format deja obiectul unui simpozion. Sunt f. nerăbdător să cunosc și eu -(iar pe lângă mine și alți topârceni)- acest capitol al *Liricii satului*, motiv pentru care Vă adresez ru-gămîntea stăruitoare de a mi-l trimite să-l dactilografiez eu și să vi-l restitui împreună cu exemplarele respective bătute la mașină. Solicit aceasta, atât pt. a grăbi cunoașterea, cu un ceas. mai devreme ceea ce se poate spune despre viața și opera scriitorului și poetului Ion Th. Ilea, care a fost puternic legat sufletește de satul meu natal, Topârcea, așa cum v-am arătat în documentele scrise de însăși mâna lui, când m-a vizitat la Sibiu la patul suferinții în 1970, pat pe care nici acum nu l-am părăsit. De la început vreau să Vă asigur că voi respecta cu sfințenie munca și osteneala Dv, menționând numele truditului cu respectul cuvenit, atât în scrisorile către fiica poetului, -Cătălina Ilea- căreia îi voi trimite un exemplar al studiului Dv, pentru a-și completa documentația de care are nevoie pentru valorificarea operei iubitelui ei părinte. Socotind că prin aceasta Vă dau și un mic ajutor, -în pofida slabelor mele forțe fizice vlăguite de cei peste douăzeci de ani de imobilizare,- sper că mă voi bucura de încrederea Dv, făcându-vă promisiunea ca imediat ce voi primi materialul de la Dv, îl voi scrie și vi-l înapoiez în termen de câteva zile, în plic recomandat. Privitor la posibilitatea obținerii unei mașini de scris, de la cineva, îmi permit a Vă informa că posed Buletinul Oficial cu Decretul din anul trecut, care reglementează deținerea mașinilor de scris și a altor aparate de multiplicat, însă acest decret interzice împrumutarea mașinilor de. Scris. Organele miliției pot face vizite inopinate la domiciliu, iar dacă constată împrumutarea, pot încheia procese verbale de contravenție, cu amenzi până la 3000 lei.

Față de cele arătate la alin. precedent, am avut și eu cazul când mi s-a solicitat de prieteni mașina. I-am invitat să scrie în fața mea, apreciind textul ce urmează a fi scris pentru a nu ajunge la răspundere. Pentru scopuri cultural-științifice și patriotice, cu toata inima ajut pe oricine. Iar acum,

pentru a nu depăși spațiul acestei pagini, spre a nu Vă deranja și a nu Vă face să pierdeți TIMPUL, care este atât de prețios pentru cei ce-l știu prețui, vreau să mă refer și la *Post scriptum-ul* Dv, în care spuneți că ați avut rude la Sibiu, amintind pe distinsul profesor Ștefan Damian, Dr. în filosofie, fost director al Liceului Radu Negru din Făgăraș - care a avut domiciliul în Str. Kolarov. Este omul pe care l-am cunoscut, în casa căruia am fost cu regretatul Dv. bărgăuan Dr. Traian Budeceanu, cu care am locuit în aceeași casă, la adresa unde stau și acum. Era în 1966, puțin înainte de trecerea lui Toderică la cele veșnice. M-a dus să-mi prezinte pe mult apreciatul său prieten, care era suferind și cu care am purtat discuții plăcute, ca unul care era un bun român și un mare cărturar.

Prin 1932 când eram elev la Școala de Notari din Făgăraș, discut despre meritele mari ale acestui distins cărturar și patriot, Ștefan Damian, unul dintre făuritorii Unirii din 1 Decembrie 1918.

Atât ieri cât și azi, înainte de a lipi scrisoarea aceasta în plic, am sunat mereu la casa Damian Ovidiu (fiul lui Ștefan Damian) din str. Kolarov nr. 14, dar nu știu de ce nu răspunde nimeni la apel. Rămâne ca zilele viitoare să sun din nou, să reamintesc celor în viață despre vizita de acum aproape două decenii, apoi despre legătura Dv. De rudenie, despre Ion Th. Ilea, despre Toderica, etc., iar rezultatul vi-l voi comunica în proxima scrisoare. Inchei cu cererea de scuze pt. greșelile de dactilografiere, stând pe pat, la orizontal, sprijinit de trei perini, dar cu facultățile psihice integre, doritor să-mi împlinesc misiunea pe care o am aici pe pământ, referitor la satul meu, din care face parte și poetul Ion Th. Ilea, prin rudele sale de sânge, de acum peste 300de ani (1682), ca urmași ai preotului Gavrilă Ilea de Borgo, din Mijlocenii Bărgăului.

Multa sănătate, personală, familiei Dv, tuturor bărgăuanilor!

Ion Salomir Delatopârcea

2.

Sibiu, 4 ianuarie 1985

Mult stimați și iubiți bărgăuani,

-D-na Cătălina Ilea, fiica răposatului poet Ion Th. Ilea (București),

-prof. Titus W. Hogiu (Prundu Bărgăului)

Mai întâi, potrivit străbunelor datini, Vă rog să primiți sincere felicitări din Țara Sibiului cu prilejul Anului Nou 1985 și urări de multă sănătate, alături de cei dragi ai Dv.

Un gând de neuitare îndreptat alături de toți fiii satului Topârcea, vatră românească cu numeroase familii ILEA care-și trag obârșia de la strămoșul Găvrilă Ilea, preot din Țara Bărgăului, în amintirea poetului Ion Th. Ilea, de la a cărui plecare în eternitate s-a împlinit un an în septembrie 1984.

Exprimându-mi dorința de a apela la distinsul scriitor bucureștean MIRCEA HANDOCA să scrie cartea «Pe urmele lui Ion Th. Ilea», așa cum a scris-o pe cea intitulată «Pe urmele lui George Topârceanu», îmi permit a vă întreba dacă sunteți de acord, și dacă puteți pune la dispoziția autorului acum menționat, materialul literar pe care-l posedați. Rog f. mult pe Dl. Prof. Titus Hogiu să-mi trimită partea a II-a a studiului vieții și operei poetului Ion Th. Ilea.

La mulți ani și călduroase mulțumiri anticipate.

Ion Salomir Delatopârcea

VII. BÂRGĂUL LITERAR & ARTISTIC

Istorie literară

Mircea PLATON, *Primele texte scrise în limba slavonă și în limba română pe Valea Bârgăului*

Studierea literaturii române vechi, sec. XV-XXII, are semnificații deosebite, prin cunoașterea strădaniilor unor cărturari, sau oameni simpli, de a impune în scris limba română, în locul limbii slavone. (Nu trebuie însă uitată activitatea cronicarilor care și-au scris letopisețele dintr-un imbold patriotic, pentru ca vremile trecute să nu se uite și pentru a demonstra originea noastră romană, latinitatea limbii, unitatea tuturor românilor și continuitatea elementului roman în Dacia, idei fundamentale ale existenței noastre ca neam.)

Dovezi ale existenței scrisului în limba slavonă și în limba română, încă din cele mai vechi timpuri, există și pe meleagurile noastre. Astfel, în satul Rusu Bârgăului s-a descoperit un manuscris slav, datat 1511, cunoscut sub denumirea de „Tetraevangheliarul slavo-român”, care este „dacă nu cel mai vechi, în tot cazul printre cele mai vechi tetraevangheliare slave transilvănene precis datate”¹. La fila 152 a manuscrisului se consemnează autorul copiei, data și locul: „Acest tetraevangheliar l-a făcut preotul Mihai și soția sa Tecla pentru păcatele sufletelor lor (...) A scris cartea aceasta în Bârgău, în biserică, popa, spre sănătatea trupului său și mântuirea sufletului. A scris cartea în anul 7019 (1511,n.n.) ... 8 săptămâni, 4 zile, Sf. Gheorghe, miercuri după paști”

După opiniile lui M. Dan și O. Filipoiu, tetraevangheliarul de la Bârgău a fost copiat de preotul de sat Mihail din Bârgău (Azi Rusu Bârgăului), după un model venit din Moldova, „țara cu veche și bogată tradiție de slavă bisericească și care (...) a avut în timpul lui Ștefan cel Mare și sub urmașii săi intense legături economice, politice și culturale cu Transilvania”²

Din același studiu aflăm că manuscrisul a fost legat a doua oară (legătura inițială nu se păstrează) „în 1661, probabil în Bistrița”, așa cum rezultă din lunga însemnare marginală de pe filele 1-16, făcută de Ion Diac ot Bidiu, în limba română cu litere chirilice:

„Făcutu-s-au rugă și pomană Popa Gavriil din Bârgău de au plătit meșter și au legat această carte...(lipsă o filă, nota autorului)...și iar o au lăsat să fie în besearică cu hramul Uspenii la besearica din gios în Bârgău unde-i hramul Uspenii, unde o au fost dat și mai di demult moșul lor, popa Mihail, iar cine o va scoate din besearică afară fără blagoslovenie di la prinț, sau o va fura, unul ca acela să fie procleat și tricleiat și să fie afurisit di 318 oteț svinți părinți din Nikei și de domnul să fie neertat în veaci și de maica preacistă și de 12 apostoli și de toți svinții să fie neertat în veaci. Și s-au legat în zilele craiului Kimi Ianoș (Kemeny Ianoș, n.a) și episcop au fost pre nume Sava și mitropolit a toată țara Ardealului și a Maramureșului. Văleat 7169. A ot roj (detatva) H(ri)st(o)va... (lipsește o filă, iar după alte 2 file se continuă însemnarea, n.a.)...și au dat meșterului dreptu cât o au legat doi nasturi di argint. Pis (a scris) Ion Diac ot Bidiu”³

Acest manuscris în limba slavonă, pe lângă faptul că atestă legătura culturală neîntreruptă, dintre Moldova și Transilvania, dovedește și existența unui centru de copisti în Bârgău, numit de autorii lucrării citate „școala” din Bârgău, „mai ales că și în satul Feldru de lângă Năsăud este atestată existența unui astfel de centru de pisari, al cărui cunoscut exponent a fost diacul Toader (mai târziu, la sfârșitul

¹ M.Dan, O. Filipoiu, „Contribuții la istoria legăturilor culturale dintre Moldova și Transilvania în orânduirea feudală: Un manuscris slav transilvănean din 1511”, Mitropolia Moldovei și Sucevei, An XXXIX, nr.1-2, ianuarie, februarie, 1963, p.64.

² ibidem, p.62.

³ op.cit. p.56-57

sec. al XVI-lea și în prima jumătate a sec. al XVII-lea, n.n.). Este foarte probabil că pisarii de la Bârgău vor fi asigurați cu cărți de cult și bisetria din Sângeorș și pe cea din Năsăud ori din alte târguri și sate năsăudene, dacă nu cumva vor fi fost și în ele dieci ardeleni de slavonie”.⁴

În concluzie, dacă în lucrările de istorie a limbii române se menționează că din sec. al XV-lea se păstrează prima copie în limba slavonă, după o carte religioasă (Tetraevangheliarul) pe teritoriul românesc, se poate adăuga, cu ajutorul acestor date suplimentare, că peste câțiva ani, în 1511, la Rusu Bârgăului se face o copie asemănătoare, ceea ce demonstrează unitatea de preocupări culturale a românilor de pretutindeni. (din zona carpatică).

În același timp, însemnarea în limba română făcută în 1661, de „Ion Diac ot Bidiu”, dovedește că scrierea în limba română s-a generalizat, lucru argumentat și prin „Scrisoarea lui Cocrișel” (datată 1600), (reprodusă în întregime în manualul de cl. IX-a, fără precizarea), cu precizarea că acest manuscris în limba română se păstrează în Arhiva orașului Bistrița, manuscris despre care Al. Rosetti scria:

„De la începutul secolului al XVII-lea ne vine scrisoarea lui Cocrișel (înainte de 1 noiembrie 1600), expresie a unei sincere sensibilități, apropiată, prin naivitatea exprimării, de unele producții ale lui Fr. Villon. Păstrată în arhiva orașului Bistrița din Ardeal (primăria fostului oraș săsesc), scrisoarea a fost publicată pentru prima dată de N. Iorga în 1900...”⁵

Pe Valea Bârgăului sunt și alte dovezi ale existenței scrisului în limba slavonă și în limba română din sec. al XVII-lea. Astfel, la Susenii Bârgăului s-au păstrat din iconostasul vechii biserici, mutată la 1909 în satul Iad (azi Livezile) trei icoane mari, despre care criticul de artă Gheorghe Mândrescu⁶, afirmă că sunt « opere ale aceluiași pictor, memorabile prin calitatea artistică » și pe care se află inscripții de donație în limba slavonă, în una precizându-se și anul – 1645: « ...de la satul Dobr...a în zilele craiului Racotzi zilele Domnului 7154 » (1645, n.a.)

Din aceeași sursă aflăm că există și o altă inscripție, în limba română, pe o altă compoziție păstrată împreună cu cele trei icoane: « Această sfântă icoană o au plătit George Trăsneș și o au dat la Sfânta Biserică din Suseni anul 1700 ». Această însemnare este un argument în plus că « la sfârșitul secolului al XVII-lea limba română înlocuiește limba slavonă bisericească ».⁷

În procesul de înlocuire a limbii slavone cu limba română și de dezvoltare a limbii române literare, un rol deosebit de important l-au avut scrierile religioase tipărite în sec. al XVII-lea, ale lui Varlaam, Simion Ștefan, Dosoftei și Biblia de la București. Prin faptul că multe dintre acestea se găsesc și la bisericile din zona noastră (Cazania lui Varlaam – 1643, la Săsarm, Noul Testament de la Bălgrad al lui Simion Ștefan – 1648, la Chintelnice și Susenii Bârgăului, Biblia de la București – 1648, la Maieru, etc., toate fiind adunate recent la Bistrița sau în satul Liviu Rebreanu⁸), ajungem la convingerea că între cele trei provincii românești au existat legături strânse, argument în sprijinul ideii de conștiință a unității etnice, și că dragostea față de limba românească s-a manifestat și prin aceste strădanii de a o impune ca o limbă literară, autorii având grija permanentă de a folosi cuvinte « carele le înțeleg toți ».

Contribuția cronicarilor moldoveni la dezvoltarea literaturii artistice este și ea interesantă, cum este cazul lui Grigore Ureche, care povestește fuga lui Petru Rareș prin munți și sosirea lui la Ciceu, sau al lui Ion Neculce, care într-una din legendele sale din « O samă de cuvinte », narează, cu talentul cunoscut, episodul în care același Petru Rareș este închis în cetatea Ciceului.

⁴ Referitor la Toader Diacu din Feldru, N. Cartoian în „Istoria literaturii române vechi”, ed. Minerva, Buc., 1980, p.190, scrie că „era un dascăl iscusit, căci... în 1635, Petrașco Giogolea, ajuns mare logofit (în Moldova, n.n.), îl cerea din nou din Suceava, consiliului municipal al Bistriței...de data aceasta pentru instrucția nepoților săi”, după ce mai înainte îi învățase copiii.

⁵ Al. Rosetti, Câteva precizări asupra literaturii române, Ed. Eminescu, Buc., 1985, p.9.

⁶ Gh. Mândrescu, Biserici de lemn din Țara Năsăudului și din Ținutul Bistriței, în vol. Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj – Napoca, 1982, p.165-166.

⁷ Ibidem, p.173.

⁸ Ibidem, p.173.

Niculae VRĂSMAȘ, *Primul poet de origine bârgăuană, Vasile Reu (Rău) - Bob - Fabian*¹ (31.12.1795, - 07.04.1836)

Fig.1 Cursul de geografie

Fig.2 Școala Vasile Fabian Bob Rău

Născut la Rusu Bârgăului într-o străveche familie de grăniceri, Vasile Rău (Reu) – Bob – Fabian este considerat cel mai vechi intelectual de origine bârgăuană, cunoscut din documente, care a ajuns asistentul lui Gh. Asachi și profesor la Academia Domnească din curtea Mitropoliei de la Iași, redeschisă în 1828 sub numele de Gimnaziul Vasilian, care a funcționat, după 20 noiembrie 1834, prin sprijinul domnitorului Mihail Sturza, sub denumirea de Academia Mihăileană până în 1860, când domnitorul Al. I. Cuza va întemeia la Iași, prima Universitate din viitoarea Românie.

Cărturar de elită și poliglot, Vasile Rău (Reu) – Bob – Fabian, a devenit un strălucit profesor la Academia Mihăileană din Iași, fiind autorul mai multor manuale școlare, între care o gramatică româno - latină, o aritmetică și "Elementele geografiei", publicate în 1834.

A fost numit paharnic, de către domnitorul Mihail Sturza și a devenit, post mortem, unul dintre primii poeți clasici ai Moldovei și ai țării, fiind originar din Valea Bârgăului, județul Bistrița – Năsăud.

Bunicul său dinspre tată, preotul Vasile Reu din Rusu Bârgăului, a avut patru feciori: Ion Reu, care a ajuns preot în sat în locul tatălui său; Pavel Rău, care a ajuns căpitan în cel de-al II - lea regiment de graniță năsăudean, cunoscut ca un brav stegar și erou al batalionului acoperit de glorie, în vestita bătălie de la Arcole (1796) de lângă Areda, Veneția, împotriva unei armate condusă de însuși Napoleon Bonaparte, mort la Mocod în 1825; Maftei Reu, căprar în regimentul de graniță și Petru Rău, căprar și el în regiment și tatăl primului poet al Țării Bârgaielor, Vasile Reu (Rău) – Bob Fabian.

Mama poetului a fost Anisia Reu, născută Bob, unica fiică a preotului Toader Bob, nobil de Mănăștiur -Copalnic (jud. someș), paroh în comuna Maieru și văr primar cu Ioan Bob, episcopul Făgărașului. Bunicul îl adoptă pe Vasile Reu, care devine Bob, urmează școala în comuna Maieru și apoi școala germană normală din Năsăud, gimnaziul româno - nesc din Blaj, după care, primind o bursă acordată de Ioan Bob, Episcopul Făgărașului, văr cu bunicul său, Vasile Reu Bob își continuă pregătirea universitară la Cluj, unde face studii juridice și de filozofie, dar renunță în ultimul an la studii și părăsește Clujul, schimbându-și numele după latinescul Fabian, probabil ca să scape de armată, după

¹ Articol publicat în Răsunetul, Miercuri, 29/12/2010 - 00:00

cum se obișnuia pe atunci, cu toate că în tinerețe visase să ajungă „judecător militar” la regimentul grăniceresc.

Numele poetului a rămas, conform dorinței acestuia, cel de Vasile Fabian, sau Vasile Fabian - Bob, dar nu trebuie lăsat uitării numele său inițial, de Reu (Rău), care reprezintă de fapt familia din care s-a născut, la 31 decembrie 1795, în Rusu Bârgăului. Era o familie ce provenea dintr-un vechi neam de „deregători locali”, grăniceri și preoți, toți purtând acest nume de Reu (Rău) sau Reus (Raus), care s-a păstrat în satele bârgăuane, din care s-au tras și alți importanți scriitori și poeți, cum ar fi Valentin Raus din Bistrița Bârgăului, Aurel Rău din Josenii Bârgăului și nepotul acestuia, Dinu Flămând din Susenii Bârgăului, de mult consacrați în literatură. Într-o astfel de ipoteză, talentul literar al lui Fabian, s-a moștenit și pe linie genealogică, peste mai bine de un secol.

Din nefericire, poeziile scrise de Fabian în limba română sunt foarte puțin cunoscute. Ele au fost publicate postum, la trei ani după moartea poetului, grație lui George Barițiu, pe atunci tânăr editor - redactor la „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, supliment săptămânal al revistei „Gazeta de Transilvania”, primul mare periodic al românilor din Imperiul Austriac, tipărit la Brașov. Astfel, în nr. 13 din 26 martie 1839 este publicată în prima pagină poezia „Moldova la anul 1821”, având următoarea precizare: „Poezii dintr-ale răps. Prof. pah. V. Fabian”.

Versurile următoare străbat prin veacuri până la noi, reținându-ne și azi atenția:

„S-au întors mașina lumii, s-au întors cu capu-n gios,
Și merg toate dimpotrivă, anapoda și pe dos:
Soarele de-acum răsare dimineța la apus
Și apune dinspre sară cătră răsărit în sus”.

Ele au fost ca un sunet de diapazon pentru Eminescu, care a transpus într-o măiastră simfonie patetismul lor în Epigonii:

„S-a întors mașina lumii, cu voi viitorul trece;
Noi sântem iarăși trecutul, fără inimi, trist și rece;
Noi în noi n-avem nimic, totu-i calp, totu-i străin!”

Locul lui Vasile Fabian-Bob-Rău în literatura română a fost definit și prin publicarea de către Aron Pumnul a poeziilor sale în „Lepturariul rumânescu cules den scriptori rumâni”, tomul III, Viena, 1862, în care era așezat alături de Antohi Cantemir și Vasile Cârlova. G. Călinescu, în Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent (Buc.1941), caracterizează poezia lui Vasile Fabian Bob ca fiind înzestrată cu „viziunile cataclismului”, cu element „idilic”, dar și cu „vederi pătrunse de un blând umor”, încadrându-l în capitolul „Clasicii întârziați”, după primii Văcărești, Matei Milu, Vasile Aaron, Ion Barac, D.Țichindeal, Ion Budai-Deleanu, Dinicu Golescu, etc.

Vasile Reu - Bob - Fabian este unul dintre cei mai vechi poeți ai noștri. care deși a avut o viață scurtă și de la care au rămas doar câteva poezii, rămâne în rândul marilor cărturari vizionari, ce au lăsat importante urme și moșteniri literare. În ultima zi a anului 2011 s-au împlinit 216 ani de la nașterea poetului Vasile Fabian – Bob – Reu (Rău), iar la 7 aprilie 2012 s-au împlinit 176 de ani de la trecerea sa în eternitate.

Diana TODORAN, Mircea PLATON, *Scriitorul bârgăuan Ion Th. Ilea, întemeietor al reportajului literar românesc*

Gazeta de Bârgău, Marți, 11/25/2008 - 11:08

Într-o istorie a reportajului literar românesc, în care rolul de ctitor i se cuvine în mod firesc lui Geo Bogza, trebuie să fie consemnată și contribuția lui Ion Th. Ilea (1908-1983), personalitate originală, al cărui aport în acest domeniu a fost, după cum vom încerca să demonstrăm, remarcabil și chiar cu valoare de pionierat.

Cunoscut, îndeobște, între cele două războaie, ca publicist de stânga și ca poet social cu verb viguros, cântând fie satul ardelean, fie lumea suferinței și revoltei citadine, ori dând glas aspirațiilor naționale ale românilor din "Transilvania noastră" (titlul unei reviste pe care a condus-o în anii Dictatului de la Viena), Ion Th. Ilea s-a afirmat în același timp și ca prozator cu reale disponibilități pentru observația socială sau, mai târziu, pentru evocarea istorică ori cu caracter memorialistic.

Spirit aflat într-un permanent neastâmpăr, mereu la cea mai înaltă tensiune, nemulțumit și revoltat împotriva a tot ce înjosește ființa umană, Ion Th. Ilea a călătorit mult prin țară, poposind în special în centre muncitorești, ca reporter al unor publicații democratice, dar mai ales din nevoia lăuntrică de a cunoaște viața celor mulți și asupriți și de a-și spune răspicat și sincer impresiile, gândurile și sentimentele. Astfel s-au născut reportajele sale, care alcătuiesc un capitol însemnat în creația lui Ilea, foarte puțin cunoscut, deoarece au rămas în revistele la care a colaborat, îndeosebi în "Societatea de mâine" din Cluj, dar și în "Tribuna democratică", "Gazeta ilustrată", "România", "Azi" și altele.

Reportajele lui Ion Th. Ilea, apărute cam în aceeași perioadă cu primele reportaje ale lui Geo Bogza, unele chiar cu un an mai devreme, 1933, nu sunt niște simple anchete sociale - cum cu modestie le numește autorul - ci se înscriu în sfera literaturii prin faptul că reporterul apelează la mijloacele artei cuvântului, stilul metaforic conferindu-le un pronunțat caracter poetic. Ca problematică, se pot include în domeniul prozei cu puternice elemente de critică socială, scriitorul dezvoltând aspecte sumbre din viața celor oproșiți și cerând, cu sinceritate și curaj, dreptul firesc la o existență demnă, pe deplin meritată de cei ce trudes, cărora nu le lipsește însă nici capacitatea de a vibra în fața frumosului.

Câteva observații privind compoziția, stilul și limba acestor proze, în care observația necruțătoare a realităților dure se îmbină cu lirismul cel mai pur, ne vor edifica asupra originalității lor, în cadrul larg al reportajului literar românesc.

De obicei, reportajele lui Ion Th. Ilea sunt alcătuite din două sau trei părți, partea întâi având un caracter descriptiv, lirismul aducându-ne aminte că autorul este în fond un poet, după care urmează prezentarea aspectului social, aici structurile sintactice dovedind accente satirice sau chiar pamfletare.

Primul reportaj publicat de Ilea, "Însemnări fugare de pe Valea Jiului", apărut în revista "Societatea de mâine" din Cluj (A, nr. 7, 8T 9, 1933, p. 160-161), începe cu descrierea peisajului Văii Jiului această "țară a muncii", peisaj văzut din fuga trenului, însă surprins în metafore memorabile prin noutatea și puterea lor de sugestie:

„În dreapta și în stânga, lanuri cu țărani sprijiniți pe spicele de grâu...”

„Stânci masive se lovesc de cărări și-și oglindesc izolarea în apa curgătoare”.

„Mesteceni risipiți pe coline stau aplecați pe marginea zilei citind...”

Viața minerilor, "aceste ființe apocaliptice sortite unei tragedii inumane", este descrisă tot cu mijloacele literaturii, fie apelând la repetiții, epitete, personificări, comparații sau metafore, fie prin simpla așezare în pagină, dând impresia unui poem în proză. Iată un scurt fragment:

"Fiecare zi e un poem la care se adaugă un steag de doliu sau un zâmbet amar. Foamea, asemeni unui cuțit, crestează mereu în inimi, iar fizia le îndulcește timpul prin agonie.

Făpturi vitregite de împrejurări cerșesc.

Șomerii.

În cupa deșteptării picură mereu venin negru...

Priviri de fiară prind colțurile imensității.

Și condamnații vieții taie din inima pământului diamante.

Dumnezeu a închis ochii de multă vreme.

Dar întâmplările vor vorbi".

Urmează date exacte despre viața și munca minerilor, pentru a conchide, în final, pe un ton vehement și categoric:

"Exploatarea neomenești și luptelor disperate dintre muncitori și societățile miniere nu li s-ar putea pune capăt decât prin naționalizarea minelor... punându-se astfel capăt frământărilor nesfârșite și mizeriei în care se zbate muncitorimea de aici.

Așteptăm..."

Aceleași caracteristici le vom găsi și în următorul reportaj, "Rânduri despre un ținut bogat" (în "Societatea de mâine", A, nr. 12, dec. 1933, p. 243), închinat Văii Bârgăului, ținutul natal al autorului. Este alcătuit din trei părți, confirmând cele spuse despre reportajul anterior privind compoziția și procedeele stilistice, în plus aparând câteva noutăți de natură sintactică, morfologică și lexicală.

Partea I, "Drumuri albe", descrie peisajul înzăpezit, umanizat prin personificări, peisaj, ce urcă dintre Bistrița Bârgăului, satul natal al lui Ilea, spre Colibița, Piatra Fântânele, Tihuța, coborând apoi spre Mureșeni:

"Brazi îmbrăcați în odăjdii albe, prinși de mâini, lasă Bistricioara în urmă și merg înainte mohorâți, trecând prin Colibița, în cale se sprijinesc obosiți de stânci masive, iar apoi merg drum fara popas, spre Strunior, iar de acolo coboară la vale pe lângă stâne pustii și poeni înzăpezite până-n Dornișoara. Casele zgribulite îi primesc sfioase."

Dacă această introducere descriptivă este realizată într-o frază relativ lungă și armonioasă, în continuare, unde se referă la aspectul social, la mizeria și tristețea acestor înfloritoare cândva ținuturi grănicerești, semnalăm aspecte noi: propoziții scurte, juxtapuse, ce sună sacadat și sentențios, inversiuni și interesante construcții cu dativul, toate acestea producând un efect auditiv și emoțional deosebit:

"Școala primara cu copii zdrențuroși înscrie o pagină dureroasă.

Fabrica de cherestea aplecată râului înghețat stăruie muncii (sublinierea noastră).

Uruit de roti și ferăstraie hotărăsc soarta pădurii.

Umbre imprimate-n vieți împart mizeriei ofrande, șlefuite cu truda zilelor care trec. Opaițul așteptării e pe sfârșite.

Foamea deschide uși de răsărit.

Pumnul vitreg dat ținutului grăniceresc sângerează.

Regna și Caps-ul au pus cătușe de fier peste regiune.

Pădurile suspină lovirii săcurii nemiloase.

44 comune moștenitoare îndoiesc fila unui testament prin care o avere imensă e rău administrată de ceata profitorilor capitaliști.

Prăbușiri vestesc întâmplările.

Un tren electric șerpuiește pe panglica unui drum presărat cu argint.

Piatra Fântânele, Tihuța, Mureșeni...

Munții cuprinși pe după gât sărută norii.

Stele albe se luptă în văzduh risipindu-se.

Frânturi de vis cad lângă porți de cimitire.

Timpul trece prin zăbrelele de fier".

În pasajul citat, remarcabile sunt, în afară de procedeele amintite, metaforele inedite ce vorbesc despre înfrângeri, dureri înăbușite, asuprire nemiloasă, speranțe în izbăvitoare răbufniri sociale și prefaceri aducătoare de zile mai bune.

Partea a doua, „Înseilări fugitive”, cuprinde o descriere etnografică și o succintă prezentare a vieții culturale a satelor de pe Valea Bârgăului. Alcătuirile sintactice curg din nou armonios și forța lor evocatoare emoționează pe cei de azi, readucându-le în fața ochilor, oameni ce au trudit spre propășirea spirituală a acestor meleaguri:

"Un lanț leagă Bârgăul în opt sate așezate într-o vale împrejmuită de dealuri și munți. Case construite din lemn în stil românesc întind cerului brațe nenumărate.

E interesant că fiecare sat păstrează comori prețioase, datini și port național stramoșesc. Aici industria casnică e foarte dezvoltată, se țin cele mai frumoase covoare, apoi cusăturile cu motive românești în culori vii sunt neîntrecute. În interiorul caselor, țărancele aranjează cu gust estetic pereții împodobindu-i cu covoare și chindee.

Pe teren cultural, câțiva intelectuali se străduiesc și aduc o contribuție însemnată țărânimii, printre care notez pe harnicul și neobositul profesor de muzică Traian Dumbravă, care în orele libere pregătește coruri cu fetele și feciorii, ce fac mândria acestei văi...

Protopopul Iuliu Suceava, conștiințios și plin de duh. De câte ori îl văd, mă gândesc la popa Belciug din romanul "Ion" și-l aseamăn. Nu lipsește nici Herdelea, în persoana dascălului Nicolae Someșan. Trecutul și activitatea de azi îl îndreptățește la multă considerație. Entuziast pentru orice operă culturală.

Printre tinerii învățători sânguincioși, Toma Platon, prin munca neprecupețită, întinde ramuri verzi menirii sale în comuna Mijloceni".

În partea a III-a, Ion Th. Ilea ne arată "Cum trăiesc descendenții bravului regiment grăniceresc înființat de Maria Tereza. "Ritmul comunicării devine din nou sacadat, tonul dur și categoric:

"Mizeria bate la ușa țăranului, sursele de venit sunt restrânse, vitele n-au preț, pădurărit nu este. De ce?

Pădurile grănicerești sunt stăpânite exclusiv de cei interesați, toți veneticii profită de pe urma lor, numai grănicerii nu.

Faimoasa societate falimentară Regna a îmbogățit o seamă de spoliatori deghizați sub masca unei politici deșănțate (...)

Această exploatare neumană trebuie să se curme...

Așteptăm..."

Aceeași atitudine protestatară, aceeași intenție de a demasca exploatarea și in justiția socială există și în reportajele „O vizită la fabrica de tutun Timișoara”, „Flagelele satelor” și „Simple însemnări”, ultimul oferindu-ne o imagine sumbră a vieții petroliștilor de pe Valea Prahovei și totodată a splendorii Bucegilor în descrierea cărora metaforele hiperbolizante ne aduc aminte de Hogaș și Geo Bogza.

Dacă reportajele amintite până acum ne-ar putea da posibilitatea unei paralele cu reportajele lui Geo Bogza, bineînțeles păstrând proporțiile, reportajul "Creionări bucureștene" (Societatea de mâine, XI nr. 1, 1935) poate fi pus în relație cu pamfletele argheziene, prin tonul caustic și virulența limbajului, obiectivul satirei constituindu-l politicienii vremii: "Piața poate fi asemănată cu parlamentul. De altfel e și vecină cu el. Ba chiar și cu mitropolia... Zău, negustorii de legi sunt mai lacomi decât negustorii din piață, ei nu înșeală la cântar, ei înșeală țara (...)

Reprezentanții poporului nu văd poporul decât rar, și atunci în preajma alegerilor (...)

Parlamentul are pe creștet un vultur simbolic. Dovada că toate guvernele zboară".

Tonalitatea de pamflet arghezian a textului ne aduce aminte că Ilea a fost un constant admirator al marelui poet, căruia i-a facilitat publicarea celebrului pamflet "Baroane", și că el însuși a fost prețuit de autorul "Florilor de mucigai".

În concluzie, reportajele lui Ion Th. Ilea, fie că descriu frumuseți ale naturii românești, fie că demască stări de lucruri intolerabile, fac dovada spiritului său civic și patriotic. Dincolo de valoarea lor documentară și de atitudinea protestatară a autorului, textele supuse atenției constituie, fără îndoială, o contribuție remarcabilă la încetățenirea unei noi specii - reportajul literar - și ne prilejuiesc afirmarea unei opinii, aceea că proza publicistică, la care se poate adăuga și cea memorialistică, este un capitol interesant al operei lui Ion Th. Ilea, uneori superior ca valoare artistică poeziei sale, întregind astfel, imaginea de ansamblu a personalității celui pe care Liviu Rebreanu, marele său conju dețean, l-a numit "rapsod al durerilor celor mulți".

Despre scriitori bârgăuani (2)

Titus WACHSMANN-HOGIU, *Spațiul și timpul lui Aurel Rău*

Aurel Rău este unul dintre scriitorii de evidentă prolificitate intelectuală ai spațiului românesc-transilvan și ai experienței timpului de secol XX pe care le-a descris în versuri și proză, cu o pană sigură de memorialist.

În luna iulie 2011 și-a lansat la Bistrița o carte de mare finețe și sensibilitate care este o privire profundă aruncată asupra trecutului trăit în spațiul bârgăuan unde s-a născut, dar și în cel năsăudean, bistrițean și clujean unde a învățat și s-a format.

Cartea a apărut la Editura Dacia din Cluj sub titlul „**SPAȚIU ȘI TIMP**”, deocamdată în două volume: vol. I - „Ochiul de acvilă” și vol. II – „Apărarea pasivă”, cu precizarea autorului și așteptările cititorilor de a urma volumul III și eventual volumul IV.

Fig. 4 Coperțile volumelor „Spațiu și timp”

Mă număr printre cei care citesc foarte interesat scrierile lui Aurel Rău și care, întrucât pretinde că le cunoaște, își permite să menționeze despre ele în diverse ocazii, ca un semn clar al respectului pe care îl simt și îl manifest pentru omul și opera acestui, de top, bârgăuan-năsăudean-bistrițean-clujean-transilvănean-român intelectual.

Această recentă operă, memorialistică, descrie dureri, nostalgii, fapte, întâmplări, evenimente pe care autorul le-a trăit s-au le-a auzit, reconstituind cu migală un spațiu și un timp ce, în adunarea și rotunjimea lor, refac o istorie a locurilor prin care a trecut. Spațiu și Timp. Locuri și Timpuri pe care memoria lui Aurel Rău le-a confiscat și ni le oferă spre a fi re-trăite sau/și ne-uite. Printr-o expresie poetică. O istorie prezentată poetic, liric. O literatură în care este implicată istoria și geografia locală. Personajele sunt concret-abstracte, prezent-absente, descris-nedescrie, explicat-neexplicate, fotografii pe care ți le arată pentru ca apoi să ți le ia, lăsându-ți doar parfumul petalelor. Precum ți-ar fi dat spre a mirosi niște flori. Nu știi ce nu vei uita: floarea sau parfumul lor!?

Autorul vorbește cu detașare și destul de relaxat, ca un observator, îți dai seama că povestitorul este chiar personajul. Dar spune despre acesta, despre personaj, că este vorba despre un *el*, un fel de alter-ego, sau despre un *tu*, sau *tine*.

Spre exemplu: „*De vreo doi-trei ani, de când poți fi luat și tu (s.n.) cu copiii mai mari*” (În Prior); sau: „*Peste cămașă te strânge (s.n.) o curea nouă, lată numai cât un brâu, având un buzunăraș cu capac, pentru bani de metal, în cap ai (s.n.) o pălărie cu boruri mici și în loc de panglică un șnur, iar la sold, cu baierul petrecut pe după cap, o trufașă, înflorată, traistă*”.(Școala primară)

E clar, din cuvintele subliniate mai sus pe textul autorului, că este vorba chiar despre el. Acest mod de exprimare îl regăsim în toate prezentările-descriere, mai mult lirice decât epice, pe tot parcursul celor două volume. Adevărate poeme în proză pe care le citești cu senzația albinei căutătoare de nectar și polen în variate, colorate și diferit mirositoare flori de primăvară, flori de vară, flori de toamnă, dar și flori de...iarnă...

Când termini de citit simți că trăiești/ai re trăit istoria și geografia într-un splendid mod cultural, căci literatura, de bun gust, este deasupra tuturor: deasupra suferințelor, durerilor, tristeților, greutăților, rămânând bucuria pură a lecturii...

O copilărie și o adolescență marcate de Primul Război Mondial, așa cum l-a văzut copilul și adolescentul, dar exprimate ca un profesionist al poeticului.

Vezi/revezi Bârgăul. Vezi/revezi Năsăudul. Vezi/revezi Bistrița . Vezi/revezi Clujul. Colegi. Țărani. Soldați. Recolte. Animale. Obiceiuri. Autorități. Dascăli. Internate. Vacanțe. Cursuri școlare... (Na! Că m-am molipsit!?)

Cititorii cu aplecare și experiență livrescă vor înțelege mai repede. Cititorii mai tineri vor fi curioși dar poate așteaptă cu mai mult interes volumele următoare: oamenii la Timpul apropiat. Poate alți oameni în aceleași sau în alte Spații.

Spațiul și Timpul lui Aurel Rău reprezintă Spațiul și Timpul nostru, dar văzute cu ochii Poetului. Ce ar putea fi mai frumos?

Olimpiu NUȘFELEAN, *Dinu Flămând poartă Bârgaiele, muntele Heniu și cimitirul satului cu sine*

Metaforizînd sau nu, făcînd sau nu trimeri bibliografice, trebuie să recunoaștem net că orice scriitor, în speță poet, are ca patrie limba în care scrie. Oricât ar fi de ... cosmopolit sau de ... multicultural, pana lui poartă pe hîrtie sângele limbii învățate în leagăn, care îi ține în viață ideile și opera. Limba învățată din pruncie și locul care i-a găzduit copilăria sunt entități ce îi marchează, într-un fel sau altul, opera, poate destinul literar.

M-am gândit la această condiția a scriitorului avînd în față exemplul lui Dinu Flămînd. Este un poet de o structură și de o expresie moderne. A ales de tînăr să trăiască în Capitală și apoi în capitala culturală a Europei, Parisul, unde a lucrat ca ziarist. A scris eseuri despre George Bacovia sau Ion Barbu, unul - poet al orașului, celălalt - al incifrărilor aproape matematice, al poeziei „auguste”, a tradus și traduce din Martin Booth, Fernando Pessoa, Philippe Sollers, Georges Semprun, Samuel Beckett, Umberto Saba, Jean-Pierre Siméon ș. a., poezia lui exprimă starea de spirit a omului revoltat, cum remarcă un poet și critic clujean, dar, în total, opera lui poartă a discretă amprentă a locurilor în care sensibilitatea lui artistică s-a trezit și s-a făcut percepută. Mărturisirile lui confirmă acest lucru.

În urmă cu câțiva ani i-am solicitat un interviu pentru revista *Mișcarea literară*. Declarîndu-și disponibilitatea, am încercat să aflu, printre altele, cum vede poetul raportul dintre limba în care scrie și integrarea scrisului său într-un cadru european sau chiar mondial. În general – spuneam eu - poetul este ... poetul unei limbi, al unei limbi naționale... Ce a însemnat și ce înseamnă pentru Dinu Flămînd trăirea, de la un moment dat, într-o altă cultură? E doar o experiență de viață sau și o experiență lingvistică? Poate influența aceasta „idiomul poetic”, îi poate da mai multă forță, mai multă expresivitate?

Fig.35 Dinu Flămând

„Contactul cu alte limbi și cu alte culturi – mi-a răspuns interlocutorul - nu are cum să nu te îmbogățească. Dar eu nu pot spune că m-am lăsat tentat de aventura absolută a lui Cioran, care s-a născut a doua oară asimilînd, ca nimeni altul, toate subtilitățile limbii franceze. Primisem la Paris azil politic în altă epocă, aveam responsabilitatea unei familii, nu dispuneam de răgazul pe care și l-a permis el pînă să intre pe sub pielea noii limbi și să se altoiască în ea pentru noile sale cărți. Las că și poezia este

altceva decât textele filosofice, care își pot căuta reconfortul în splendoarea logică a acestei limbi carteziene. Poezia ține mai mult de capriciul limbajului. Poetul recurge la o arhivă proprie, pe care o clasează numai neașteptatele asocieri din imaginația sa. Dacă cineva s-ar uita din exterior la arhiva de cuvinte a poetului, nu ar putea să înțeleagă cum funcționează acest stoc de fișe prin care bate vântul. Cred că, pentru un poet, experiența scrisului în altă limbă decât cea maternă e riscantă. Nu și pentru prozatori. (...) Mulți poeți încearcă, totuși, să se exileze în alte limbi sau se traduc singuri. Eu o fac numai în caz de extremă urgență, tocmai fiindcă mă interesează viața poeziei și mai puțin specificitatea limbajului ei. Dar când traduc eu poezii în românește e vorba de o altă aventură...”

Aventura traducerii este des încercată de Dinu Flămând. Dincolo de traduceri, semnează cărți proprii de poezie – traduse - în Spania, Portugalia, Italia și, desigur, în Franța. Îl întreb dacă a traduce înseamnă oare să îndeplinești o misiune de, să zicem, ambasador cultural/literar sau e mai mult? E o pregătire a noastră, a lumii pentru plurilingvism, pentru o multiculturalitate mai mult prezentă în viața noastră? De fapt, de când e lumea, literații au trăit în mai multe limbi, dar, azi, ne pregătim sau ne apropiem de o altă realitate?

„Nu știu de ce insist eu să traduc poeții care m-au marcat profund – îmi răspunde poetul. Pierd multă vreme, timp pe care ar trebui să-l rezerv pentru propria mea literatură. Munca nu e niciodată plătită cu adevărat, iar cei care știu limbi străine se duc să-i citească în original. Poate că este un fel de a „canibaliza” corpuri poetice, ceva de genul curentului antropofag lansat pe la începutul veacului trecut în Brazilia de Oswald de Andrade. (...) Există un sens al continuității care justifică astfel și traduceri de poezie și reinterpretările picturale după vechi maeștri. Ca să înțeleg durerea umană trebuie să intru chiar în casa *Poemelor umane* ale lui Vallejo, sau în odaia unde Saba tocmai constată că numai faptul de a se gândi la moarte îl mai ține în viață. Picasso simțea o nevoie fizică de a se vedea înconjurat de giganții picturii, care îl precedaseră. Cum nu putea să devalizeze muzeele și să ia tablourile la el acasă, a găsit soluția să și le picteze singur. Și eu simt nevoia să fiu cât mai aproape de respirația vitală a unor mari poeți. Când îi traduc, mă simt acceptat în tinda casei lor. (...) În privința traducerilor, vă amintiți, am avut și noi un moment de cumpănă când ne întrebam dacă „traducțiunile” fac sau nu fac o literatură? Probabil că nu, nu în mod direct. Dar în anii imbecilizării programatice de la noi, acele minunate traduceri care a făcut posibilă circulația în limba română a unor nume mari din alte literaturi ne-au salvat de provincializarea noastră sigură. Iar uneori ne-au salvat și sufletul.”

Își regăsește Dinu Flămând sufletul și în alte literaturi, acest „suflet salvat”? mă întreb în tăcerea lecturilor. Și poetul îmi răspunde prin cuvintele sale aduse de internet, acest mijloc de comunicare atât de rapid și în același timp atât de puțin proprie reveriei, cultivării sensibilității:

„De când mă știu, m-au atras străinii. Aveam doar 15 ani când am „agățat” un cuplu de profesori belgieni care se opriseră în fața cârciumii din Prundu Bârgăului să bea apă. Am intrat în vorbă cu ei și era pentru prima dată când franceza mea de lectură, în care dominau subjonctivele marii retorici franceze, trebuia să facă față unei discuții reale, într-o cârciumă din viața reală. Vedeam uimirea pe chipul lor când auzeau întorsăturile mele de frază. Trebuie că decorul li s-a părut supraréalist. Mai cu seamă că am plusat și am debitat câteva strofe din Baudelaire. Simțeam că i-am cucerit, iar când le-am declarat că mi-ar plăcea să-l citesc pe Lautréamont, cred că i-am dat gata. La două săptămâni după aceea poștașul îmi aducea o ladă cu cărți noi nouțe expediate din Belgia. Intre ele, și ediția mea maldororă!

Mi-am dorit în permanență să ies, să mă confrunt cu alții, să vorbesc limbile altora, să înțeleg viața altora. De multe ori m-am aruncat cu capul înainte, fără mijloace, fără contacte, fără să știu unde voi dormi seara. Și am avut noroc. Soseam în prima mea călătorie în Portugalia cu un singur dolar simbolic în buzunar. Dar ghiftuit de toți portughezii din tren care au împărțit merindea și vinul lor cu mine, iar apoi m-au invitat în casele lor. Așa mi-am făcut și prieteni din câțiva mari scriitori, între care António Lobo Antunes este pentru mine chiar mai mult decât un frate. Mă simt bine în contactele cu alții fiindcă ei te iau și te cîntăresc doar după felul tău de a fi și după textele pe care le-ai produs. Întîlnisem cu două decenii și jumătate în urmă în Iowa City, la faimosul seminar internațional al scriitorilor din SUA, o extraordinară scriitoare de proză scurtă din Brazilia, Sonya Coutinho. Abia anul acesta am avut ocazia să ajung în Brazilia, iar contactul cu Sonya s-a restabilit de parcă ieri ne despărțisem. Ceea ce înseamnă că scriitorii lasă o urmă ceva mai vizibilă decât a păsărilor, și se reperează unii pe alții cu un simț special. Anumite locuri și întâmplări se pot impregna, de asemenea, de

prezența lor. Îmi vin mărturii diverse de prin locurile unde am fost, din Nicaragua, din Italia, din Portugalia, din Belgia. Noi am fost ținuți în carantină, lumea încă e uimită să descopere că existăm. Ajung undeva, și mi se cer texte. Mi-e și teamă, nu-mi dau seama dacă sunt pe gustul și pe înțelesul lor. Iar miracolul se produce de multe ori. Mi se publică poezii, mi se cer articole, sunt invitat la simpozioane și congrese, iau cuvântul și spun și eu ce cred.”

După ce participă la simpozioane internaționale, are burse în străinătate, deodată poate fi întâlnit la o serată literară pe plaiuri bistrițene. Proiectează, prin prezența și fantezia lui, Bârgăul în spațiul european, sau aduce, cum s-ar zice, Europa între câpițele de fin proaspăt cosit din grădina casei bârgăuane. Cum face față poetul unei asemenea transgresări, aş zice transhumante, de „lângă izvor” la sala de conferințe a unei universități franceze?

„Lumea, lumea largă – îmi spune el - arată altcumva decît e concepută ea în statutele birouri ale unor redacții de la București. Avem șanse să fim luați în seamă dacă intrăm efectiv în marea competiție. Dar nu cu mofturi și complexe de inferioritate/superioritate. Nu cu grila de valori a criticii autohtone teroriste.

Eu mă prezint ca poet român din Transilvania. Cuvântul exercită o magie indescritibilă, și nu totdeauna pe criterii vampirice. Suntem încă o *terra incognita* a spiritului european. Încă nu știm ce avem, cum suntem, cine suntem. Trebuie să o facem firesc, fără complexe. Trebuie să ne eliberăm creativitatea noastră, fără să tragem cu ochiul la rețetele de succes ale altora. Să mă ierte teoreticienii docti care glosează despre specificul și identitatea noastră, ajungînd repede fie la capătul exaltării naționaliste, fie la cealaltă extremă, unde s-ar părea că nu suntem nimeni. Vreau să spun că a te comporta normal este deja o dovadă de originalitate pentru cineva care a avut timp de câteva decenii toate reperiile și contactele sale cu exteriorul dereglate.

Cum pot eu să-mi asum asemenea „transhumante” în spațiu? Simplu. Iau Bârgaiele, iau muntele Heniu, iau cimitirul satului cu mine. Eram într-o grădină paradisiacă pe malul oceanului în golful Bahia de Todos os Santos. Uitându-mă cum se învâteau pe lângă oalele de pe sobă bucătărele de la acea *quintă*, am plonjat direct în copilărie; și mi-a apărut în vedenie mama, robotind ca și ele pe lângă oalele familiei, învîrtind în ceaunul unde fierbea magiunul, în fiertura pentru porci, în uriașa mămăligă în jurul căreia tribul nostru transilvan urma să se adune la lăsarea serii. E bine să călătorești. Vezi că literatura inventează puțin. Face ce face, și revine la ceva bazic: o lacrimă mîngîiată, o oală cu mîncarea de cină care fierbe, ghimpele durerii imposibil de scos de sub piele, norii care trec pe deasupra casei și iau cu ei baloturi de timp etc. etc. etc.”

Închei aducîndu-mi aminte de poezia *Dimineața, melancolia*, care exprimă atît de plastic un crîmpei din universul poetic al lui Dinu Flamînd: „O căpiță de fin dimineața pe cîmp / o desfăci cu ușoară sfială, în rouă... / Mușegaiul din ea aburește, piciorul desculț / e un copac pe drumul furnicilor... // Vîntul îți bea din cămașă sudoarea, / și o deltă de umbră, un nor tremurînd / pun pe cămașa ta desene de sare. / și o nouă zi urcă muntele blînd dimineața, melancolia...”

Meniu MAXIMINIAN, Titus Wachsmann-Hogiu, poetul

Răsunetul, Vineri, 04/01/2011 - 15:57

Profesorul Titus Wachsmann-Hogiu ne surprinde plăcut prin publicarea volumului de versuri „Încercări literare timpurii” care cuprinde poezii din perioada 1957-1968, adică atunci când tânărul Titus se pregătea să ia în piept viața. Deși declară, în prefață, că s-a hotărât cu greu să dea gândurilor așezate pe hârtie, sub formă ritmată, imaginea unei cărți ne bucurăm de câteva versuri reușite, care surprind clipa: „A bătut o dată tic/ Și-a trecut o clipă/ E o manie sau un tic/ veșnică risipă”. Poezia este precum un porumbel care-și ia zborul spre zare: „Porumbei pe-n tinsul țării/ Se avântă... se desprind/ Neștiuți în vastul zării/ Universul îl cuprind”. Câteva dintre pastelurile din acest volum creionează natura într-un mod aparte, acolo, la Josenii Bârgăului lumea căpătând o frumusețe aparte: „Tresărind, o vrăbioară/ Printre crengi se mistuie/ Și bătând din aripioară/ Vuruie”. Pe aceeași linie se continuă și în sonete: „Printre crengile de nuc/ Ale lumii triste raze/ Mereu vin, mereu se duc/ Și îngână calde raze”.

Poezia lui Titus desprinde liniștea zilei de iarnă din Țara Bârgăului, ca o chemare spre frumusețile lumii: „Izbucnesc lumini spectrale/ În bătaia soarelui/ A zăpezii albă cale/ Arde vraja gerului”. Seria de meditații ne face să descoperim cugetul trăirilor din zi și noapte: „Toate-s moarte, fără mine/ Fără strop de cugetare”. În goana anilor, penelul se așază pe hârtie din atelierul de creație, astfel încât poetul, căutându-și calea, încearcă să răzbată prin gânduri: „Suind înaltul drum al vieții/ Se nasc în suflet flăcări vii/ Alung din juru-mi vâlul ceții/ Că-mi plac reflexele-aurii”. O adevărată revelație, în care „Norii fug, luna răsare/ Dintre ei sentențios/ Și destramă vâlul nopții/ Ca pe-un caier prețios”.

Cartea este dedicată poeziilor din sufletul autorului, în topul căruia Eminescu ocupă un loc aparte: „Eminescu, liră sfântă/ Glas duios cu lină șoptă/ A turnat în formă nouă/ Limba veche și-nțeleaptă”. Poeții cântă pe aceeași linie cu oamenii care gustă opera. Din această carte răzbate versul de dragoste pentru viață, pentru persoana iubită, iar dincolo de acestea o dorință: „Doream în gând mărirea/ Doream să fiu poet/ Să capăt nemurirea”.

Volumul are inserate și epigrame, dar și plugușoare, care readuc în actualitate tradițiile noastre din veacuri.

O carte a bucuriei, în care Titus Wachsmann-Hogiu aduce versuri de primăvară.

Niculae VRĂSMAȘ, *Atunci și acum, în viziunea lui* Titus Wachsmann – Hogiu¹

Joi, 25 februarie 2010, la ora 18.00, Filiala „Andrei Mureșanu” a Bibliotecii Județene Bistrița – Năsăud a fost gazda unei noi și interesante lansări de carte, intitulată „Între atunci și acum – Confesiunile unui trecător prin politica locală”, apărută recent, în foarte bune condiții, la editura bistrițeană Karuna, colecției „Punktul pe Y” sub semnătura lui Titus Wachsmann Hogiu, cunoscut publicist bistrițean, autor a 6 cărți.

În fața unui numeros auditoriu, alcătuit și din mulți bârgăuani, directorul Bibliotecii Județene, Olimpia Pop, fostă elevă a profesorului Wachsmann, la Josenii Bârgăului, l-a prezentat pe autor și cărțile sale, după care au vorbit, aplicat, despre carte, scriitorii Zorin Diaconescu, Vasile Filip și Niculae Vrăsmaș.

Primul și cel mai detaliat dintre vorbitori, Zorin Diaconescu, a făcut la început o prezentare a cadrului general al evenimentelor, în care e cuprinsă problematica noii cărți a lui Titus Wachsmann Hogiu, după care, cunoscând foarte bine viața autorului, pe care îl explică atât în postura de povestitor, cât, mai ales, în cea de personaj, pe care nu-l consideră un politician ci un sensibil observator și un perseverent luptător în greaua luptă de cunoaștere și susținere a adevărului. Lucru greu de realizat, dar meritoriu pentru faptele tratate și confesiunile sincere ale unui, așa zis, trecător prin politica locală.

Profesorul Vasile Filip s-a referit, în cuvântul său, situațiilor descrise în carte, între care și episoade bine cunoscute de dânsul, dar și altele extrem de obiective, pe care le-a și precizat prin unele citate, bine apreciate de cei prezenți.

Subsemnatul, am intervenit prin susținerea că această a șaptea carte, a lui Titus Wachsmann Hogiu, este și ea un fel de „schimbare la față”, a cincea după „Schimbarea la Față a Domnului”, de pe Tabor, „Schimbarea la față a României”, a lui Emil Cioran, „Schimbarea la față” a lui Mihai Sin și „Schimbarea la față” a lui Zorin Diaconescu.

Despre ultima am remarcat că are un subiect asemănător celui tratat în cartea lansată azi, care este ingenios concepută, fixată între două jaloane: „atunci”, ceea ce înseamnă , istorie, trecut, vechi, mai rău sau mai bun și „acum”, care înseamnă prezent, nou, mai bun sau mai rău, totul raportat la axa anului 89, reflectat în oglindă și cântărit de balanța fină a trecătorului „Ovidius” (autorul cărții), prin politica locală.

Concluzia, exprimată de vorbitori și toți cei care au primit autografe, s-a încadrat într-o apreciere unanimă, atât autorul, cât și soția sa, care l-a ajutat, fiind felicități.

¹ Articol publicat în „Gazeta de Bârgău”, din 31.03.2010.

Vasile V. FILIP, *Despre o „Carte a spiritualității bârgăuane”*¹

Cu prezenta *Carte a spiritualității bârgăuane (Ghid incomplet)* profesorul Titus Wachsmann-Hogiu se află la a șasea apariție editorială, începând din 2003. Or, simpla enumerare a titlurilor (v. coperta) atestă profilul dendromorf al personalității sale, adânc înrădăcinate în pământul Văii Bârgăului, dar ținând cu creștetul cerul valorilor generale, absolute, cu deosebire în planul cultural și etic, atât de reprezentativ pentru spiritul ardelean îndeobște.

Călător în timp (are în spate o viață de dascăl, animator cultural și membru implicat al colectivității) și spațiu (Germania și SUA îi sunt destinații obișnuite), vorbitor al mai multor limbi de circulație internațională, moștenitor al unor tradiții de multiculturalitate transilvană, româno-germane îndeosebi, profesorul Titus Wachsmann-Hogiu a găsit acel punct de popas "la înălțime", de unde drumul parcurs se vede ca-n palmă iar orizonturile se largesc, permițând conștiinței individuale să se regăsească în condiția de afluent al fluviului uriaș ce străbate zona, și secolele, unind apele de diverse mărimi și ritmuri; ape care, chiar aparent răzlețite de matca originară, au dus cu ele lamura izvoarelor și au alimentat, nu o dată, însăși marea culturii naționale și universale.

Autorul își înțelege cartea ca "ladă de zestre a neamului", iar parcurgerea ei poate da cititorului sentimentul intrării într-o adevărată "țară". Și fiindcă lucrul acesta s-a mai spus în legătură cu romanele lui Tolstoi, simt nevoia să păstrez proporțiile: e vorba, desigur, de "Țara Bârgăului", în înțelesul arhaic al termenului (prim), evocată prin prisma a cca 75 de personalități ale culturii și științei românești care își au rădăcinile aici.

Spirit riguros, autorul își motivează, în partea I a lucrării, utilizarea în titlul a substantivului-concept *spiritualitate*, ce poate părea pretențios pentru spațiul la care se referă, printr-un temeinic suport teoretic, în care citatele din mari filosofi (Descartes, Protagoras, Aristotel) se întâlnesc, uneori pe distanța a doar 10 rânduri. Sensul general al desmersului său este recuperarea termenului (încă prizonier, oarecum, al limbajului teologic) pentru limbajul comun, elevat. Aceeași rigurozitate generează scrupulele autorului în privința opțiunii pentru personalitățile incluse; scrupule vizibile încă din subtitlu (*Ghid incomplet*), dar asumate și depășite printr-un întreg sistem de "criterii explicite", care să estompeze gradul inerent de subiectivism. Trec peste considerațiile, din aceeași parte I, de ordin etimologic privind toponimul *Bârgău*, ce i-ar putea interesa mai ales pe specialiști. (Considerații dintre care de o ușoară forțare pare a suferi opțiunea autorului pentru etimologia germană, pe baza apropierii scrise – s.n. – a termenilor "Bârgău" și "bergen", ca și respingerea etimologiei latine pe baza argumentului că zona a aparținut dacilor liberi, când – se știe – latinizarea i-a cuprins și pe aceștia.) Rețin, însă, din finalul părții I, vibranta evocare a zonei ca "centru al lumii" pentru locuitorii ei, evocare ce dă cărții acea perspectivă de verticalitate axiologică, centrată de un subiectivism asumat, care completează fericit cealaltă perspectivă, orizontală, monografică, de "obiectivă" istorie culturală locală.

Partea a II-a a lucrării trece în revistă "câteva elemente de spiritualitate bârgăuană", precum viața religioasă, educația, viața culturală. Rețin, din ultima categorie, puterea de sinteză și esențializare cu care autorul prezintă unele obiceiuri și tradiții populare din zonă, vizând mereu elementele de maximă importanță și semnificație, precum ștergarele druștelor la nunți, toiagul "cemătorilor", jocurile specifice de șezătoare, "împărțirea păcatului" clăcii în zi de (mică) sărbătoare, carâmbul de măsurat laptele oilor, caracterul inițiativ al "berii" de sfârșit de an (pentru aceasta pledând însăși expresia *a da în bere*, ce semnifică accesul flăcăului în structura organizată a cetei de feciori), îmbrăcatul "în nou" de Paște (ca însemn exterior al ideii de înnoire a ființei, primăvara) etc. Rețin, de asemenea, și cele trei ziare în care, de-a lungul timpului, s-au coagulat impulsurile mai puternice și mai conștiente de sine ale vieții culturale zonale, monografia publicată a fraților Teo și Niculae Vrăsmaș, *Jurnalul di pă front* al lui Leon Tănase, dar mai ales Simpozionul anual al Văii Bârgăului, care a depășit cea de-a 37-a ediție – toate,

¹ Prezentul articol este „Cuvânt înainte” la volumul lui Titus Wachsmann – Hogiu, „Bârgăuani de top”, Editura Karuna, Bistrița, 2009

virtuale surse de documentare pentru autor, dar și argumente incontestabile ale coagulării unei puternice conștiințe identitare a urmașilor "cătanelor negre" din cel de-al II-lea Regiment de graniță imperială.

Celelalte patru părți se constituie într-o adevărată "petrecere", într-un adevărat bal imaginar, la care (ca la cele două din 1912, la Prund, cele mai vechi atestate) sunt invitate cele mai proeminente personalități ale Văii Bârgăului, atâta cat se întinde memoria sa scrisă, grupate pe sate (Josenii, cu 27 de personalități, Prundu, cu 30, Tiha, cu 11 și Bistrița B. cu 7): "la care petrecere să invităm publicul inteligent din Bârgău și jur", cum sună textul uneia din invitațiile din 1912: dar și pe cel din Bistrița-Năsăud și de mai departe, cum adaugă (implicit), azi, autorul. Căci "Toți cei care au crescut undeva la sat (în special pa Valea Bârgăului) își vor regăsi trecutul, își vor aminti imagini ascunse undeva în meandrele memoriei. Cu plăcere. Cu sfială. Cu pioșenie." – cum aflăm din evocarea poetului Aurel Rău.

Și tot în legătură cu Aurel Rău, găsim o mărturisire din care răzbate marea încărcătură afectivă și de responsabilitate cu care autorul se raportează la material, mărturisire care ar putea fi extinsă la întregul său demers recuperator: "Dispon de un foarte bogat material (...) pe care trebuie să-l ordonez, să-l sistematizez, să-l ierarhizez, fără ostentație, fără amănunte care ar putea plictisi, dar aducând amănuntul fin, relevant și convingător. Am în jurul meu numeroase volume, lucrări...care mă inundă, mă inhibă, cu o apăsătoare și stresantă forță spirituală... Cum să încep?" Sau, mai departe, în legătură cu George Vasile Rațiu: "Ce să aleg, cum să prezint, cât să citez?" La toate aceste întrebări, desprinse parcă dintr-o poezie de Blaga, autorul are deja un răspuns, formulat încă la sfârșitul părții a II-a, ca un adevărat *Credo* goethean, în care **fapta** culturală, care rămâne și contează, stă - totuși - deasupra îndoielilor inerente, ce o infuzează cu adevăr omenesc: "Dacă am omis, dacă am uitat, dacă am fost subiectiv, dacă am dezamăgit, va scădea oare importanța acestei cărți pentru spiritualitatea Bârgăului? Chiar dacă va fi așa, îmi asum riscul, cu certitudinea că am făcut ce și cât am putut de bine. Alții să completeze, să îmbunătățească, să învingă dificultățile mele. Le urez succes."

A învinge îndoielile individuale, intelectualismul ca valoare "slabă", prin conștiința "tare" a faptului ca faci parte dintr-un lanț este chiar esența tipului de "spiritualitate" descrisă în carte, al cărei exponent se vrea și autorul însuși.

Cu ce chipuri și modele dintre cele evocate va rămâne cititorul în minte după lectura cărții depinde, desigur, de fiecare cititor în parte. Personal, îmi imaginez acum, la sfârșitul lecturii, "spiritualitatea bârgăuană" ca pe o brâncușiană coloană a infinitului, alcătuită din 75 de module, dar dând impresia că sprjină cerul și centrează întreaga lume. La bază, cel mai aproape de pământul-mamă, pare a se așeza Grigore Pop – Găbriș, prorocul, acel "Nostradamus de Bârgău", al cărui mod de cunoaștere e revelația prin post și rugăciune, așadar refractar oricărei încercări de raționalizare. (Cu atât mai meritorie opțiunea autorului de a-l include într-o serie de o cu totul altă factură și orientare.) Undeva spre vârf și-ar găsi cu siguranță locul poeți precum Aurel Rău sau Dinu Flămând, care au sublimat sevele tari ale rădăcinilor în parfumul învăluitor al metaforei poetice, colaborând sau chiar conducând reviste literare de prestigiu (precum "Echinoc" sau "Steaua"), sau vorbind lumii despre teroarea comunistă din România la Radio France Internationale. %ntre aceștia, pe la mijloc, un pedagog și un doctor în filologie comparată, știutor a 12 limbi, precum Stefan Damian (dar câți alții!), a cărui imagine se distinge mai ales prin capacitatea de a depăși greutatea insurmontabile în procesul "făcerii de sine", dar și prin frumusețea și profunzimea simțămintelor față de mama ce va muri singură și nemângâiată la Bistrița Bârgăului, simțăminte ce se revarsă dintr-o scrisoare din 1917 către verișoara Anuța: "Jalea și supărarea, ce le am în inima mea, nu au margini și nici hotar (...) Dară dacă m-aș putea jălui, nu cred că s-ar găsi ființă omenească care să mă priceapă..." Altfel spus, pe ritmurile doinei: "Jelui-m-aș și n-am cui..." Asocierea dintre vârfurile cunoașterii științifice și aceste litanii populare, în care sentimentalismul capătă accente de autentic tragism, nu mi se pare deloc întâmplătoare în personalitatea acestui exponent al "spiritualității bârgăuane". Dacă la această evocare post-mortem a a mamei ca jertfă auto-propusă pe drumul înălțării spirituale a fiului mai adăugăm și evocarea pe care poetul Ion Th Ilea o face fostei sale dascălă, Leontina Beșa ("...dascălă de școală veche ardeleană, ne vorbea mereu, ca din prima zi, de neamul cel mare românesc, unul și de-o ființă"), atunci devine evident că avem în *Cartea spiritualității bârgăuane* o imagine a copleșitoare nu doar a culturii unei zone, ci a continuității și perenității spiritului omenesc, ca lanț al "transmiterilor cognitive" (în termenii lui I. P. Culianu); o

imagine a faptului că se poate vorbi de o oglindă a lumii și spiritului și la dimensiunile câtorva sate, ale unei Văi sau "țări", în care a mijit și pulsează cu putere conștiința și orgoliul reprezentativității la scară general umană.

Iar autorul își confirmă pe deplin auto-definirea prin care răspundea mirării lui Simion Doru Cristea, că "un sas sau un german scrie despre oamenii acelui ținut mirific": "E adevărat că am gene germane, dar am și o profundă simțire românească, de Bârgău."

Poate tocmai de aceea – o simțire profund omenască și universală, s-ar putea adăuga.

Meniuț MAXIMINIAN, *Bârgăuani de top*

Răsunsetul, Joi, 11/03/2010 - 15:09

Prin volumul „Bârgăuani de top” Valea Bârgăului câștigă o lucrare care aduce în față spiritualitatea acestui ținut. Profesorul Titus Wachsmann-Hogiu recuperează valorile pentru a le da, mai apoi, posterității, într-o carte care adună, ca o ladă de zestre, tot ce are mai frumos Bârgăul. O lucrare densă și voluminoasă, ce depășește 500 de pagini, cuprinzând o mare parte din tezaurul spiritual, ilustrat prin 72 de personalități ale științei și culturii românești.

Autorul are marele merit de a face un top cu cele mai mari personalități, aducând din vremuri chipuri care ne impresionează profund.

Prima parte a lucrării prezintă Țara Bârgăului, de la cea mai veche atestare documentară din anul 1311, sub numele de Borgo, până în zilele noastre. Capitolul II vorbește despre spiritualitatea bârgăuană, de la viața religioasă la educație, elemente de viață culturală. O adevărată putere de creionare a istoriei încărcată de elemente române a acestui plai. Părțile care urmează se constituie într-un adevărat pro-domo pentru valoare.

La Joseni ne întâlnim cu 23 de personalități, la Prund cu 32, la Tiha cu 11 și la Bistrița Bârgăului cu 7. Oameni de marcă aleși după criterii stricte. Personalități pe care trebuie să le păstrăm în memoria colectivă în vecii vecilor, prin truda lor pentru luminarea căii spirituale. După cum afirmă în prefașa lucrării prof. dr. Vasile V. Filip, această spiritualitate bârgăuană se aseamănă cu o brâncușiană coloană a infinitului.

Primele personalități din top sunt din Josenii Bârgăului: 1.Vasile Bob Fabian-Reu (1795-1836)-cel dintâi poet cunoscut prin documente; 2.Login Holbura (1832-1910)-diplomat; 3.Vasile Pahone (1869-1931)-jurist, doctor; 4.Andrei Buzdug (1891-1939)-preot, profesor doctor; 5.Liviu Buzdug (1908-1991)-arhidiacon, profesor; 6.Gavril Relea (1910-1974)-protopop stavrofor; 7.Sabin Pop (1912-1974)-actor; 8.Vasile Parasca (1913-1988)- profesor; 9.Ion Oarcășu (1925-2000)-critic literar; 10.Aurel Rău (1930)-scriitor; 11.Leon Hogiu (1935)-profesor; 12.Vasile Știrbu (1936-1970)-doctor în lingvistică; 13.Simion Cristea (1937)-preot; 14.Ion Mânzat (1938)-SRI; 15.Dan Titieni (1941)-medic; 16.Ilie Vrâncean (1942)-doctor în drept; 17.Adrian Mănarcă (1943)-jurnalist; 18.Ioan Lazăr (1944)-artist; 19.Ioan Parasca (1945)-doctor în medicină, conferențiar universitar; 20.Livia Titieni (1945)-doctor în filologie; 21.Olimpia Pop (1951)-director Biblioteca Județeană; 22.Marcel Lupșe (1954)-artist plastic; 21.Simion Doru Cristea (1964)-doctor în lingvistică; 22.Adrian Suci (1970)-scriitor; 23.Raluca Velișcu (1979)-doctor în Administrație Publică.

Prundu Bârgăului: 1.Pavel Beșa (1847-1921)-dascăl de excepție; 2.Albert Wachsmann (1849-1928)-om de știință, farmacist; 3.Eliseu Dan (1859-1927)-preot; 4.Victor Rusu (1872-1918)-aghiotant al Șefului de Stat Major austriac; 5.Ion Vlad (1883–1957)-pictor; 6.Marius Hângănuț (1895-1971)-doctor în medicină; 7.Ștefan Vlad (1910-1982)-doctor în medicină; 8.Traian Galben (1925)-doctor în chimie; 9.Sabina Constantin (1928)-doctor în pedagogie; 10.Alexandra Cristea (1928)-pictor; 11.Teodor Vrăsmaș (1931-1998)-poet; 12.Traian Jacotă-Bârgău (1933-2004)-scriitor; 13.George-Vasile Rațiu (1935)-profesor, scriitor; 14.Ioan-Liviu Cernucan (1937-1986)-profesor, artist plastic; 15.Ionel Bufu (1938)-inventator, inginer; 16.Niculăe Vrăsmaș (1939) - geolog, scriitor; 17.Leonida Ștefănescu (1942)-profesor; 18.Mircea Bejan (1944)-inginer, profesor universitar, dr.;

19.Traian Bălan (1946-1994)-profesor; 20.Dinu Flămând (1947)-scriitor; 21 .Traian Vrăsmaș (1951)-conferențiar universitar, dr.; 22.George Țăra (1952)-editorialist; 23.Mircea Mereuță (1953)-medic veterinar, senator ; 24. Anton Vlad (1955)-secretar de stat; 25.Toader Zaharie (1955)-doctor în medicină; 26.Grigore Vlad (1955)-cercetător ; 27.George Galben (1958)-prof. doctor în SUA; 28.Anca Andrițoiu (1966)-director DSP; 29.Marta-Veronica Andronache (1968)-cercetător lingvist; 30.Sebastian Wachsmann-Hogiu (1968)-profesor la Univestitatea din California, 31.Horia Ștefănescu (1969)-profesor; 32.Tiberiu-Corneliu Irimia (1976)-scriitor.

Tiha Bârgăului: 1.Nicolae Hângănuț (1850-1927)-prim medic onorariu; 2.Ilarion Bosga (1856-1937)-profesor; 3.Ioan Dologa (1859-1927)-preot; 4.Grigore Pop-Găbriș (1861-1944)-clarvăzător; 5.Zaharia Șutu (1891- 1962)-farmacist; 6.Teodor Paveleanu (1911-2004)-farmacist; 7.Teodor Rusu (1925-2000)-speolog; 8.Paul Ilieș (1952)-director firmă, deputat; 9.Ioan Bâca (1963)-doctor în geografie; 10.Ioan-Cristian Morari (1970)-doctor în științe naturale; 11.Claudia Anamaria Fontu (1976)-jurnalist.

Bistrița Bârgăului: 1.Andrei Monda (1856-1926)-doctor în medicină; 2.Constantin Pavel (1884-1945)-tenor; 3.Ștefan Damian (1886-1959)-profesor; 4.Ion Th. Ilea (1908-1983)-scriitor; 5.Teodor Ghițan (1912-1992)-cercetător; 6.Valentin Raus (1918-1994)-scriitor; 7.Ioan Cott (1934-2005)-pictor.

Animator cultural, având la activ 7 cărți, organizator al simpozioanelor bârgăuane, fondator al Fundației Culturale „Valea Bârgăului” și al „Gazetei de Bârgău”, Titus Wachsmann-Hogiu este un reper pentru bârgăuani. Un model care prezintă alte repere, înșirate pe firul istoriei într-o salbă care încununează mândria bârgăuanilor. Cartea este de acum un document peste care nu se va mai putea trece, devenind un documentar, un volum de istorie care nu trebuie să lipsească din viața bârgăuanilor. Fiecare din ilustrele personalități sunt trecute prin filtrul sufletului autorului, care cu talentul scriitorului și a specialistului bine documentat aduce topul celor mai mândri oameni de pe Bârgău. O carte care nu trebuie să lipsească din biblioteca celor care vor să-și cunoască înaintașii.

Menuț MAXIMINIAN, *Cartea celor șapte generații*¹

Fig.27 *Cartea celor șapte generații*

Scriitorul Titus Wachsmann-Hogiu face un gest de mare sensibilitate, acela de a realiza o carte despre șapte generații ale familiei Wachsmann. Volumul „Sabia lui Johann W.”, apărut la Editura Mesagerul, pornește de la însemnările lui Albert Wachsmann Wasmansdorff din perioada aprilie 1921 – noiembrie 1922. După aproape 100 ani, un descendent al său completează și continuă demersul istoric de investigație și descriere a neamului. Un puzzle care trebuie aranjat, completat și rânduit de Titus, pornind de la 49 nume regăsite într-o perioadă de 314 ani (1470-1784).

O carte scrisă în primul rând cu sufletul, dar și cu documente pe masă, iar acolo unde acestea nu există, cu un licăr de metaforă. Familia Wasmansdorff împletește istoria unor spații și a unor timpuri în forma unui documentar extraordinar, care se concentrează în jurul unei săbii adusă din provincia Brandenburg de primul descendent al familiei ajuns în Transilvania.

După 250 ani de la sosirea lui Johann W. în Reps, unde și-a întemeiat o casă, după aproape 130 ani de la venirea farmacistului Albert W. la Prund, apare Septimius, care renaște numele familiei. Tânărul în care îl descoperim, de fapt, pe Titus W. Hogiu este cel care va rescrie atât de frumos istoria familiei sale ca un arc peste timp, ca o legătură între generații. Sabia nu se mai regăsește printre noi, însă simbolul acesteia, a eroului plecat din Landul Brandenburg, a rămas din generație în generație. Interesante sunt relatările istorice, romanul având adevărate conotații în acest sens, de la războiul de șapte ani până la Revoluția care a trecut și pe la Bârgău.

Arborele genealogic al familiei Wachsmann pe nouă generații de la Johann Wasmansdorff până la stră-strănepoți, completează acest documentar, oglindind puterea de a răzbate prin timp a unor oameni cu care actualmente se mândrește și Valea Bârgăului.

¹ Articol publicat în Răsunetul, Joi, 04/14/2011 - 12:27

Niculae Vrăsmaș, *Reflexul literaturii la Constantina Raveca Buleu*

(Răsunetul, Gazeta de Bârgău, Miercuri, 30/03/2011 - 00:00)

Constantina Raveca Buleu s-a născut la 16 martie 1979, la Bistrița, din părinți intelectuali, descendenți ai unei străvechi familii din Prundu Bârgăului, localitatea copilăriei, a primilor ani de școală și a Liceului „Radu Petrescu” pe care îl absolvă în anul 1997. A urmat cursurile Facultății de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj - Napoca, secția Limba și literatura română – limba și literatura germană, pe care o termină în 2002, apoi continuă cursurile masteratului Istoria ideilor – istoria imaginilor, din cadrul aceleiași facultăți, dându-și doctoratul în filologie cu teza *Paradigma puterii în secolul al XIX-lea*, tot la Universitatea „Babeș-Bolyai”, cu calificativul *Summa cum laude*, în 2008, când devine și membră a Uniunii Scriitorilor.

Afilieri: membră a Uniunii Scriitorilor din România; membră a Asociației de Literatură Generală și Comparată din România. Granturi și burse de cercetare: un stagiu de cercetare la Universitatea din Bologna (2005); un stagiu de cercetare la Jawaharlal Nehru University, New Delhi, India (2009).

Premii: Biblioteca Județeană „Octavian Goga”, în cadrul celei de-a doua ediții a „Anului editorial 2007 – carte și presă clujeană”, premiul pentru eseu.

Participări la congrese, colocvii și simpozioane: participări la sesiunile de comunicări științifice, cu lucrări din domeniile: lingvistică, literatură română, literatură comparată (în perioada studiilor universitare), și la congrese, conferințe și colocvii (în perioada studiilor postuniversitare): Michel Foucault – după 20 de ani, Cluj-Napoca, 29-30 octombrie, 2004; Colocviul internațional „George Bariț – cetățean al lumii”, Cluj-Napoca, 12-14 octombrie, 2005; Colocviul ALGCR, Marile orașe și literatura, Sibiu, 13-15 iulie, 2007; Al IV-lea simpozion național de jurnalism, *Forme ale manipulării opiniei publice*, Cluj-Napoca, 16-17 noiembrie, 2007; Conferințe la Köln și la Bonn, 29 mai – 3 iunie 2008 (*Literarische Begegnung im Zeichen der Partnerschaft Klausenburg – Köln*); Festivalul și Colocviul Internațional „ZILE ȘI NOPTI DE LITERATURĂ”, ediția a IX-a; Neptun / Mangalia, 05-09 iunie, 2010; Al IX-lea simpozion național de jurnalism, cu participare internațională, *Documentarea în jurnalism*, Cluj-Napoca, 22-23 octombrie 2010.

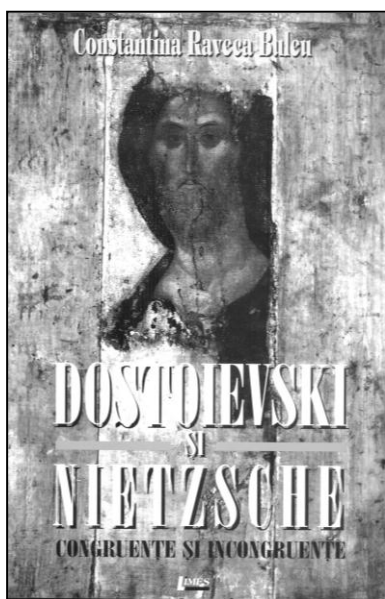
Volume personale: *Reflexul cultural grec în literatură*. Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003, *Dostoievski și Nietzsche. Congruențe și incongruențe*. Editura Limes, Cluj-Napoca, 2004, *Patru eseuri despre putere. Napoleon, Dostoievski, Nietzsche, Foucault*. Prefață de Ștefan Borbély, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2007, *Paradigma puterii în secolul al XIX-lea*, Editura Ideea Europeană, 2011, 642 pag.

Alte publicații: articole în volume colective, precum și studii, articole și cronicile literare publicate în: „Apostrof” (unde publică lunar), „Discobolul”, „Echinox”, „Tribuna”, „Steaua”, „Observator cultural”, „Caietele Echinox”, „Contemporanul/ Ideea Europeană”, „Euphorion. Revistă de literatură și artă”.

Referințe critice: Ștefan Borbély: Eleganță și erudiție, în: „Apostrof”. Nr. 12 (247), 2007. „Fire în esență senină, ludică, sublimată auster în identitatea unei sobrietăți disciplinate ce urcă din respectul obiectiv și avizat pentru actul de cultură, Constantina Raveca Buleu e cel mai realizat nume de până

acum al seriei postdecembriste de tineri comparațiști clujeni. Ea a pornit la drum sistematic, ambițios și precis, făcând remarcabile studii de diacronie culturală, materializate în volumul *Reflexul cultural grec în literatură* (Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2003), a trecut apoi la abordarea preponderent speculativă, de profunzime, a unei relații intelectuale specializate (*Dostoievski și Nietzsche: Congruențe și incongruențe*, Cluj-Napoca: Ed. Limes, 2004), oprindu-se în cele din urmă, preț de un doctorat aflat în curs de finalizare, la reprezentările culturale și literare ale puterii în secolul al XIX-lea. [...] Cărțile de până acum ale Constantinei Raveca Buleu confirmă din plin stilul înalt, perfecționist al omului care le-a conceput. Conținând numeroase aspecte discutate în premieră în exegeza românească, de pe poziția unei excelențe stilistice echilibrate, care face ca volumele să fie foarte dense la lectură, cărțile Constantinei Raveca Buleu confirmă o vocație erudită de tip universitar, combinată cu o disciplină bibliofilă de esență constructivă, sistematizatoare, caracteristică pentru un om cu har și chemare pentru actul peren de cultură, care suferă atunci când nu găsește toate cărțile de care are nevoie și exultă atunci când liniștea bibliotecii îi oferă calmul uman și intelectual în spiritul cărora a ales, foarte frumos și discret, să trăiască.”

Horia Gârbea: Șapte cărți noi în șapte fraze fiecare, în *Luceafărul de dimineață*, Nr. 2, ianuarie, 2008. „Contează poate contextul formării, dar mai cu seamă înzestrarea și studiul autoarei. Tânăra cercetătoare cu nume aiuritor izbutește să fascineze lectorul într-un volum care numai facil nu este, dar se citește ca romanele polițiste.[...] studiul despre Napoleon ar merita două coperti de carte, ba și un premiu pe care un juriu dibaci ar trebui să îl acorde. Talentul fără erudiție e ca pălăria fără cap, dar Constantina [...] le are pe amândouă, adică pe toate patru, cum se vede și dintr-o poză de copertă. Bravo ei, să mai scrie!”

Lista publicațiilor

Cărți: *Reflexul cultural grec în literatură*. Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003, *Dostoievski și Nietzsche. Congruențe și incongruențe*. Editura Limes, Cluj-Napoca, 2004. *Patru eseuri despre putere. Napoleon, Dostoievski, Nietzsche, Foucault*. Prefață de Ștefan Borbély, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2007, *Paradigma puterii în secolul al XIX-lea*, Editura Ideea Europeană, 2011, 642 pag.

Articole în volume colective: Despre Dostoievski. Fragment. În: Cuvinte. Almanah literar 2006. Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Cluj, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006, p. 79. Despre Nietzsche. Fragment. În: Cuvinte. Almanah literar 2006. Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Cluj, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006, p. 80. Minoratul perpetuu. Dialog între Kant și Foucault. Fragment. În: Caietele Colocviului Național al Tinerilor Scriitori. Ediția a doua, 3-4 mai 2007, Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Cluj, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007, p. 15. Minoratul perpetuu. Dialog între Kant și Foucault. În: Literatură tânără.

2007. volum alcătuit de Irina Petraș, Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Cluj, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007, pp. 251-254, Triptic răsfrânt în oglinzi multiple. În: Iop Popescu-Brădiceni: Metodologia focului viu. Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2007, pp. 231-233. Manipularea formelor simbolice. În: Forme ale manipulării opiniei publice. Coordonator: Ilie Rad, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2008, pp. 93-106. Parisul conspirațiilor. Francmasoni, iluminați și reflexiile lor literare – Dumas și Balzac. În: Orașul și literatura. Coordonator Dumitru Chioaru, Cuvânt înainte de Paul Cornea, Editura ART, Sibiu, 2009. SF-ul ca profesiune de credință. În: Cornel Robu: Teoria pierde omenia. Theory Kills Sympathy. Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009, pp. 521-523. Forme simbolice ale puterii în Europa secolului al XIX-lea. În: Festivalul Internațional „Zile și nopți de literatură”/Marginalizarea literaturii? – Literature, Marginalized? – La marginalization de la littérature?, Uniunea Scriitorilor – Institutul Cultural Român, București, 2010, pp. 110-118.

Studii, articole și cronici literare:

Reflexe ale Greciei antice în Renaștere. în „Discobolul”, nr. 52-53-54, aprilie-mai-iunie, 2002. Inițieri contemporane. în „Echinox”, nr. 10-11, iulie, 2002. Memoria sau timpul regăsit. O mitologie în versuri. în „Tribuna”, nr. 38, aprilie, 2004. Cafeneaua Kafka. în „Steaua”, nr. 6, iunie, 2004. Crezul

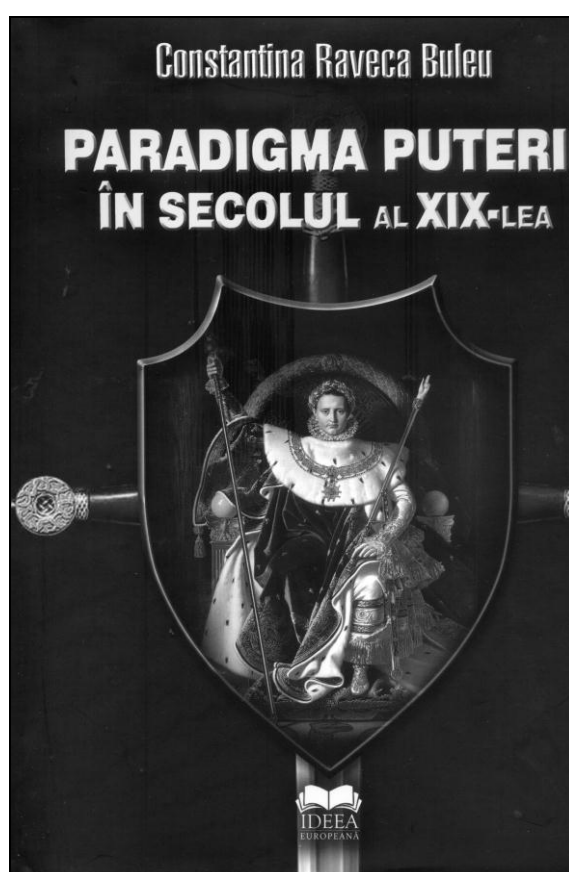
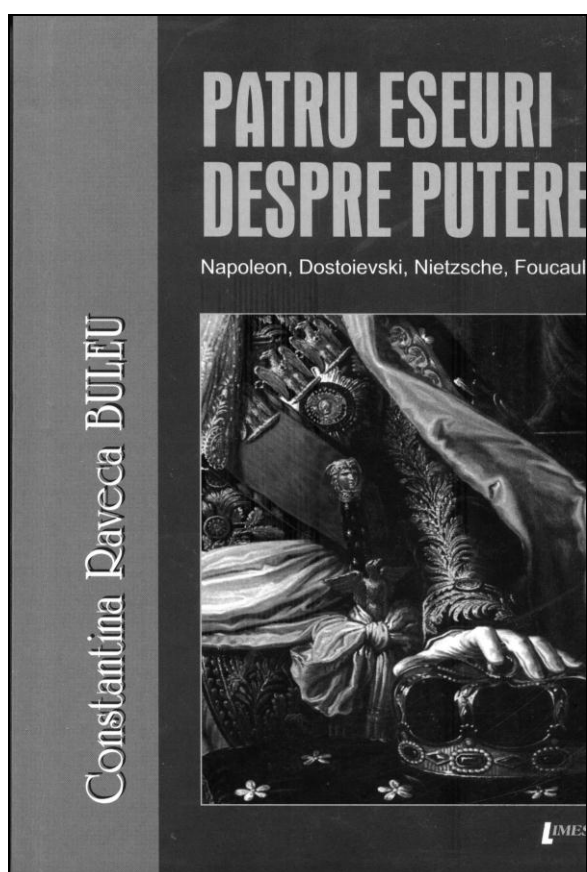
unui fabricant de iluzii. în „Steaua”, nr. 6, iunie, 2004. Ciorba de burtă. în „Steaua”, nr. 12, decembrie, 2004. Singurătatea dintr-un jurnal de lectură. în „Steaua”, nr. 1-2, ianuarie-februarie, 2005. Utilitatea repetiției. în „Steaua”, nr. 1-2, ianuarie-februarie, 2005. Pledoarie pentru un histrionism terapeutic, creator și vital. în „Steaua”, nr. 5, mai, 2005. Jurnalul liric al unui poet singur în cuvinte. în „Steaua”, nr. 12, decembrie, 2005. Teatrul (ne)uitat. în „Steaua”, nr. 1-2, ianuarie-februarie, 2006. Transparența și reflexia. în „Steaua”, nr. 1-2, ianuarie-februarie, 2006. Grădinile și cerurile parohului din Chintelnic. în „Steaua”, nr. 4-5, aprilie-mai, 2006. Arta „hoțului de jucării”. în „Steaua”, nr. 6, iunie, 2006. Poarta leilor sau primul pas în asanarea istoriografică. în „Steaua”, nr. 7-8, iulie-august, 2006. Identitatea culturală – obsesia criticului ca Ianus bifrons. în „Steaua”, nr. 12, decembrie, 2006. Fantazări necesare. în „Steaua”, nr. 12, decembrie, 2006. Dialoguri în raza de fascinație a Maramureșului. în „Steaua”, nr. 12, decembrie, 2006. Avatarurile recunoașterii. în „Steaua”, nr. 12, decembrie, 2006. „Triptic rășfrânt în oglinzi multiple” în „Steaua”, nr. 12, decembrie, 2006, reluat în: Iop Popescu-Brădiceni: Metodologia focului viu. Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2007, pp. 231-233. Catolicism / pravoslavnicie. Nietzsche și Dostoievski. în Caietele Echinox, nr. 6, 2004. „Trăiască tinerețea splendidă a lumii!”. în Caietele Echinox, nr. 7, 2004. Petru Popescu: Prins. în Caietele Echinox, nr. 7, 2004. După șaizeci de ani. Jurnal de război. în „Steaua”, nr. 1-2, ianuarie-februarie, 2007. Noica, Eminescu și corectitudinea identității culturale. în „Steaua”, nr. 1-2, ianuarie-februarie, 2007, p. 63. O nouă interpretare a fețelor literare ale lui Adrian Marino. în „Steaua”, nr. 3, martie, 2007. O teatralitate orfică aparte. în „Steaua”, nr. 4-5, aprilie-mai, 2007. Reflex leonin secund. în „Steaua”, nr. 6, iunie, 2007. Spiritul milenarist și ideologia politică modernă. în „Observator cultural”, nr. 361, 1-7 martie, 2007. Dumitru Țepeneag văzut de Nicolae Bârna. în „Apostrof”, nr. 11, 2008, pp. 12, 28. Modernism și antimodernism. în „Apostrof”, nr. 12, 2008, pp. 30-31. Schițe despre mentalități. în „Apostrof”, nr. 1, 2009, p. 26. Despre cultură și fericire. în „Apostrof”, nr. 2, 2009, pp. 25-26. Predestinarea cărții. în „Steaua”, nr. 3, martie, 2009, pp. 53-54. Rafinament și erudiție. în „Apostrof”, nr. 3, 2009, pp. 27-28. Eul reconstituit pe voci multiple. în „Apostrof”, nr. 4, 2009, p. 21. Ubicuitatea puterii. în „Contemporanul/ Ideea Europeană”, nr. 6, 2009. SF-ul ca profesiune de credință. în „Apostrof”, nr. 6, 2009, p. 16; reluat în: Cornel Robu: Teoria pierde omenia. Theory Kills Sympathy. Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009, pp. 521-523. Lecțiile critice ale memoriei. în „Apostrof”, nr. 7, 2009, p. 17. Spectacol și putere. în „Contemporanul/ Ideea Europeană”, nr. 7, 2009, p. 11. Selecția miturilor. Eliade. în „Contemporanul/ Ideea Europeană”, nr. 8, 2009, p. 11. Un profesionist al prozei. în „Apostrof”, nr. 9, 2009, p. 23. „Inactuale” dilematice. în „Apostrof”, nr. 10, 2009, pp. 22-23. Locul Contemporanului ține de idealism. în „Contemporanul/ Ideea Europeană”, nr. 10, 2009, p. 24. Memoria ludică. în „Tribuna”, 1-15 noiembrie, anul VIII, 2009, pp. 21-22. Îngerul cu laptop sau fascinația (re)povestirii. în „Apostrof”, nr. 11, 2009, p. 37. Magia povestitorului. în „Apostrof”, nr. 12, 2009, pp. 30-31. Un roman „cu cheie”. în „Apostrof”, nr. 1, 2010. Aforisme și „aletheofanii”. în „Apostrof”, nr. 2, 2010. Identitatea culturală a românilor. în „Apostrof”, nr. 3, 2010. Mărturisirile unui om de cultură. în „Apostrof”, nr. 4, 2010. Oameni din Est. în „Apostrof”, nr. 5, 2010. Tratat versificat de supraviețuire. în „Apostrof”, nr. 6, 2010. Nicolae Manolescu în modulațiile critice ale lui Ion Bogdan Lefter. în „Apostrof”, nr. 7, 2010. „Terapeutul înăscut”. în „Apostrof”, nr. 8, 2010. De la personajul istoric la proiecția lui ficțională. în „Luceafărul de dimineată”, nr. 28/2010; reluat în „Euphorion. Revistă de literatură și artă”, nr. 9-10, 2010. Autoportret în interviuri. în „Apostrof”, nr. 9, 2010. Andrei Marga despre Joseph Ratzinger. în „Apostrof”, nr. 10, 2010. În cheie nietzscheană... în „Apostrof”, nr. 11, 2010. Jocuri literare cu puterea (Nichita Danilov, Ambasadorul invizibil: Roman în șase tablouri). în „Apostrof”, nr. 12, 2010. Între documentare și opinie. Scriitori străini în presa secolului al XIX-lea. în: „Studia Universitatis Babeș-Bolyai Ephemerides”, nr. 2, 2010. Ștefan Bobély, Pornind de la Nietzsche..., Editura Limes, Cluj-Napoca, 2010. în: „Studia Universitatis Babeș-Bolyai Ephemerides”, nr. 2, 2010. Lucian Ionică, Dicționar explicativ de televiziune englez-român, Editura Tritonic, București, 2005. în: „Studia Universitatis Babeș-Bolyai Ephemerides”, nr. 2, 2010. Cărți formative. în „Apostrof”, nr. 1, 2011.

Lista de citări:

Dorica Boltașu: Constantina Raveca Buleu, Reflexul cultural grec în literatură. în: „Observator cultural”. nr. 225, 15 iunie, 2004. Paul Cernat: Un maraton comparatistic. în: „Observator cultural”. nr. 124 (381) 19-25 iulie, 2007. Ștefan Borbély: Eleganță și erudiție. în: „Apostrof”. nr. 7, iulie 2007.

Cristina Miloș: Patru eseuri despre putere. în: „Steaua”. nr. 1, 2008. Horia Gârbea: Șapte cărți noi în șapte fraze fiecare. în: „Luceafărul de dimineață”. nr. 2, ianuarie 2008. Ion Popescu Brădiceni: Eveniment cultural. în: „New York Magazin”. nr. 557, 13 februarie, 2008. Daniela Gîfu: Fascinația puterii. în: „Cetatea culturală”. Seria a II-a, an IX, nr. 6 (78), iunie 2008, Cluj-Napoca. Ingmar Brantsch: Literarische Begegnung im Zeichen der Partnerschaft Klausenburg – Köln. în: „Siebenbürgische Zeitung. Zeitung der Gemeinschaften der Siebenbürger Sachsen”. 14 iulie 2008. Andi Goral: Deutsche und rumänische Schriftsteller im Kölner Rathaus. în: „Köln Internetzeitung”, iulie 2008. Irina Petraș: Constantina-Raveca Buleu. în: Literatură română contemporană. Editura Fundația Culturală Ideea Europeană, București, 2008. Oana Popițiu: Constantina-Raveca Buleu, Dostoievski și Nietzsche. Congruențe și incongruențe, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2004. în: „Studia Universitatis Babeș-Bolyai Ephemerides”, nr. 2, 2010. Mihai Lisei: Constantina-Raveca Buleu, Patru eseuri despre putere. Napoleon, Dostoievski, Nietzsche, Foucault, Editura Limes, Cluj-Napoca. în: „Studia Universitatis Babeș-Bolyai Ephemerides”, nr. 2, 2010 și „Paradigma puterii în secolul al XIX-lea”, Editura Ideea europeană, București, 2011.

Constantina Raveca Buleu a fost nominalizată la Premiul Uniunii Scriitorilor, categoria Critică, pentru volumul "Paradigma puterii în secolul al XIX-lea", apărut la Editura Ideea Europeană, București, 2011. (Teza de doctorat).

Cărți noi semnate de bârgăuani

Niculae VRĂSMAȘ, Titus Wachsmann – *Hogiu, între poezie și proză*

Multă lume îl cunoaște pe Titus Wachsmann – Hogiu, din Bârgău, Bistrița, Cluj, Germania, California sau de cine știe de mai unde ? Și totuși, deși mulți îi cunosc și bogata lui activitate, ca profesor la Liceul „Radu Petrescu” și director la Căminul Cultural din Prundu Bârgăului, inspector școlar, director al Casei Corpului Didactic – Bistrița, sau ca principal militant cultural, fondator și președinte al Fundației Culturale „Valea Bârgăului”, dar foarte puțini știu că a scris, până mai ieri, 11 cărți, ultima fiind prima, dar și vechea, sa carte de poezie, ocrotită până acum în sertar.

Născut la 6 noiembrie 1943 în comuna Bistrița Bârgăului, jud. Bistrița – Năsăud, Titus Wachsmann-Hogiu, a studiat la Școala Pedagogică de Învățători din Cluj, după care a urmat cursurile Facultăților de Filosofie și Filologie (română - germană) la Universitatea „Babeș - Bolyai” din Cluj, activând, după cum sa menționat anterior, în învățământ și cultură.

A publicat numeroase articole didactice, dar și următoarele cărți: *Ghid prin Țara Bârgăului*, 2003; *Prorocul Găbriș din Bârgău*, 2003; *Morala rușinii - dezbateri etice pe înțelesul tuturor*, 2004; *Nodul din gât, roman autobiografic*, 2005, (605 pagini); *Câteva îtelesuri și interpretări ale omului și sensului vieții*, 2006; *Jurnalul di pe front al lui Leon Tănase*, 2006; *Bârgăuani de top*, 2009 (508 pagini); *Cartea cu poze a neamului meu; o istorie de 700 de ani*, 2009; *Între atunci și acum - Confesiunile unui trecător prin politica locală*, 2010; *Sabia lui Johann W. - istoria a 7 generații* -, Bistrița, 2011 și volumul de poezie *Încercări literare timpurii – și câteva mai târzii*, Bistrița, 2011.

Titus Wachsmann – Hogiu a încercat condeiul literar încă din anii când învăța la Școala Pedagogică din Cluj, unde a prins gustul literaturii, începând să acopere primele foi albe, furat de magia versului, dar și de profunzimea prozei.

„Cea mai prolifică perioadă - după cum afirmă autorul versurilor - a fost între anii 1961-1968 (având 17-25 ani), în anii de liceu și perioada în care am satisfăcut serviciul militar, după care, furat de alte preocupări, am recidivat rar. Tot mai rar. În special cu epigrame scrise cu prilejul revelioanelor spre hazul colegilor. Am știut ca acele caiete, cu „operele” – încercările - mele literare stau bine între multe altele ce conțineau notițe, idei, gânduri preluate din literatura rusă, germană, franceză, italiana și română pe care o citeam.”

Poeziile sale au fost scrise în perioada când era elev al Școlii Pedagogice din Cluj (1957-1963), apoi ca militar în termen la Moldovița - Timiș (oct. 1963 - martie 1965), dar și după aceea, cu intermitențe, până în prezent, abordând și alte forme lirice dar acordând mai multă atenție prozei.

Răsfoindu-și caietele prăfuite de vreme și recitindu-și versurile vechi, care i-au plăcut, a mai adăugat și altele, în timp, păstrându-le, alături, mai departe, ascunse într-un scrin și necitite de alții, care au ajuns acum, la fel ca vinurile vechi, să aibă aroma tentației de a fi gustate, nu doar de autor, care le oferă cu destulă modestie și altor doritori. Modestia lui Titus constă în aceea că îi este indiferentă critica, el nu și-a modificat versurile cărora doar le-a dat „o formă publică”, iar valoarea lor o autoapreciază ca pe un „val de îmbucurare prin întoarcerea în timp... Doar atat!”

Vă asigur că este o poezie bună, cu multe sensuri și metamorfoze, demne de reținut, fapt pentru care vă oferim câteva poeme.

Clipa

Bate ceasul: tica-tic rar și impasibil. / În mișcarea-i de nimic mersu-i invizibil. / A bătut o dată: **tic**, și-atrecut o clipa... / E-o manie sau un tic: veșnica risipă!? / Și mai bate-odată: **tac**, clipa nu se-ntoarce. / Clipe multe fac un veac: Ceasu-ncet le stoarce. / Clipe vin și clipe trec; unde-și au izvorul? / Clipele în mers se-ntrec îngânându-și zborul. / Clipa bate, și s-a dus undeva și moare.... / În tăcutul ei apus unde merge oare?

(Josenii Bârgăului, septembrie 1963)

Caniculă

Căldura-mplinește tăcerea, / Ea însăși tăcere fiind. / Înăbușă, arde părerea, / Se-amestecă-n sân cu durerea / Cu zâmbetu-n raze mijind. / Se-ncruntă în frunze stejarul; / Își plânge vreo plantă în gând / Durerea și focu' și-amarul, / Se-ascunde tăcută, de jarul / Ce razele-aruncă trecând. / Și firea întreagă suspină / În somnu-i adânc, de mormânt; / O floare-n tăcere deplină / La orice-adiere se-nchină, / Cu mijlocul frânt, la pământ.
(Josenii Bârgăului, iulie 1963)

Porumbei...

Porumbei pe-ntinsul țării / Se avântă...se desprind... / Neștiuți, în vastul zării, / Universul îl cuprind./ În tăcerea albă, plată, / Se rotesc și se dezleg; / Jocul tainic, dintr-odată, / Numai eu îl înțeleg. / Porumbei.. .cu înțelesuri... / Îi aștept, îi rânduiesc; / În tăcerea lor cu sensuri / Multe știu, dar.. .tăinuiesc. / Gândul meu, ușor îi leagă / Dintr-un joc străin, rebel, / Cine vede să-nțeleagă / Ce ascunde-un porumbel. / Taina jocului ascunde / Cântul vorbelor, divin; / Rânduite, poți pătrunde / Înțelesul lor deplin.
(Josenii Bârgăului, septembrie 1963)

Seara zeilor

Seara zeilor / E împănată cu cepul butoaielor / Și cântecul nopții. / E banchetul istovitor al neîntoarcerii la clipa de ieri. / O imposibilă aventură / A vieții în ne-viață. / Speranța deșartă: / A fi ce nu există; / A fi și mâine, / Un alter-ieri.
(Prund, 1969)

Din tinda vremii

Din tinda vremii eu pandesc / La masa aștrilor ce strălucesc. / Văd coptii struguri aromind / Și bănuiesc al toamnei glas doinind. / În cupe fine de cristal / Se zbate vinul epocal / Și-n limpezimea lui de atmosferă / Așteaptă ca să facă eră. / În timp ce aștrii n-au răbdare / Un licurici timid apare / Aduce-o anonima boabă argintie / Și o depune-n custodie: / S-o mai transporte-i este chin! / Poate aici, se va prefăce-n vin!?
(Mureșenii Bârgăului, 1970)

Cumpănă

Limpede-ntâlnire cu cerul / Aici, la capătul zării. / Nu-i margine, nu-i mijloc / Nu-i mal, nu-i adâncime / Nu-i scară, nu-i cristal. / Nu-i punte. / E-nălțime. / Prin semicercul nopții / Răzbate în triumf / Ca o balanță-statornică din fire- / Cumpăna fântânii / Și-a vieții. / Din veșnicie sorbi în pripă / Tăcuta clipă / Spre timp./ Spre nemurire!? / Dar de greșești, / La capătul opus: caier de vânt / Cădelnița, balast, mormânt / Te-ai dus, te-ai dus / Spre veșnic necuvânt.
(Prund, 1972)

Cu permisiunea d-voastră

Să iei cărăbușul de coarne / Și taurul de antene / E ca și cum ai crede / Că se poate face un transplant / De simpatie / În inima trenului; / Și un altoi de grâu / Pe o crenguță de busuioc / Să poți mânca - cu poftă / Pâinea fericirii; / Cu permisiunea d-voastră.
(Susenii Bârgăului, 1974)

Numai Ulysses ?

Închisă în cere / Se zbate tăcerea: / Electron perpetuu de indeterminare. / Spadă și buzdugan. / Foame și sete. / Cântec de sirenă / Și dopuri de ceară. / Numai Ulysses să fie / Nemuritorul / Ce ascultă cum / Se zbate tăcerea / Înlanțuită-ntr-un cere?
(1974)

Cafea

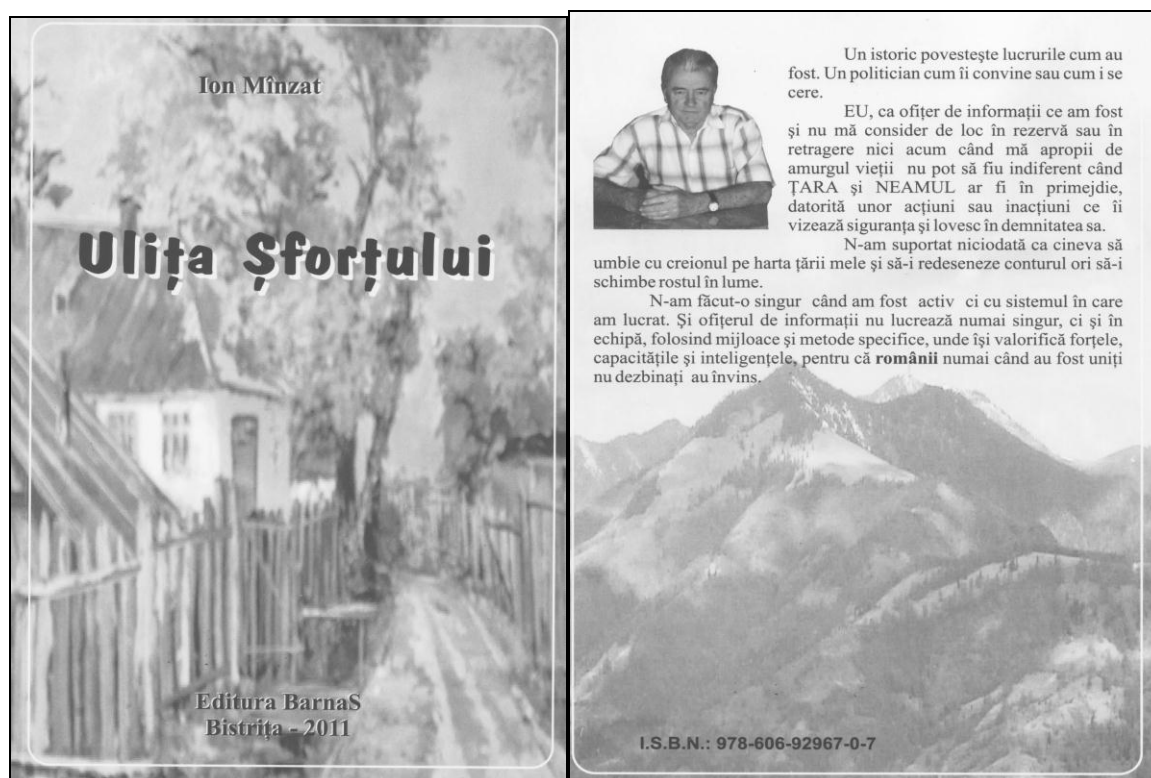
Pulbere aromitoare;.../ praf meteoritic / de a cărei grijă / nu poți să dormi. / Sorii
universului tău / se revoltă / în noaptea lui doisprezece / spre unu / mai proaspăt / al zilei
de maine. / Revolta naivă, / revolta nativă / fără putere / persuasivă.

(Suseni, 1986)

Titus WACHSMANN-HOGIU, *Ulița Șforțului, de Ion Mânzat*

Mulți dintre cei care iubesc literatura s-au putut bucura de „Ulița copilăriei” și „În casa bunicilor” operă memorialistică prin care Ionel Teodoreanu s-a impus ca „prozator artist”, după cum îl descria Tudor Vianu (Arta prozatorilor români). Ulița aceea „umilă și neștiută” este ulița unui scriitor cunoscut și de mare succes în literatura română care a făcut-o și pe ea, pe uliță, cunoscută și recunoscută ca fiind a multor cititori de pe tot atâtea ulițe umile și neștiute.

Comparația pe care o fac nu riscă nici un fel de orgoliu de simpatie față de autorul cărții pe care o prezintă, nici măcar o încercare de a ridica „Ulița Șforțului” pe un pedestal la fel de înalt ca cel al celebrului scriitor Ionel Teodoreanu. Comparația implică doar ideea de înălțare a privirii spre o temă comună.

Coperta Ulița Șforțului, de Ion Mânzat

Ion Mânzat vine în literatură cu un pas mai modest dar la fel de sincer ca al oricărui scriitor consacrat. El se află la a doua sa carte. Prima a fost „**Ecouri din zig-zag-urile vieții**”, apărută la Editura Mesagerul-Bistrița 2008 la care bistrițeanul conte umorist-epigramist, poreclit și „Tartorul soacrelor” (și nu numai) Alexandru Misiuga a așezat în față o...Prefață pe care o numește Predoslovie (în patru fraze), în care scrie că Ion Mânzat „...a fost primul care a avut curajul și a îndrăznit să se ia în clanță cu superiorii săi...ca dovadă că și tovarășa <LEANȚA>, savanta CO2 a pus o pilă strâmbă și cu o zi înainte de vânătoreea lui NEA-Ceau...(oct. 1985) de la Dealu' Negru, bârgăuanul nostru josenar, Colonelul Ion Mânzat a fost mazilit, rotit fără voia lui și a trecut în rezervă cu i pensie de ...caporal, ca să-i intre mintea în cap!”

Alexandru Misiuga nu uită să aducă omagiul său „pentru aportul lui ION la botezul COROANEI de AUR și-n special pentru pila lui...ceaușistă la făurirea visului lui BRAM STOKER, la zidirea CASTELULUI DRACULA de la Piatra Fântânele. BRAVO de trei ori IOANE!!!”

Autorul Prefetei îl prezintă cu prietenie, spunând printre altele: „...contează că Ion Mânzat, fiu de țăran, mânuia cu măiestrie, coasa, în tinerețe iar după...rotire cu aceeași măiestrie știe să mânuiască și condeiul...recomand cititorilor avizi de senzații tari (volumul prefațat) care vor rămâne cruciți, constatând harul cu care autorul descrie prin câte prăpăstii poate să treacă un om în viața lui, dar mai cu seamă ce memorie fenomenală are acest < scribalău> ca să citeze peste 1300 de nume, începând cu colegii lui de școală și terminând cu Ion Gheorghe Maurer și Nicolae Ceaușescu...”

Acum, când a apărut a doua sa carte l-aș putea completa pe maestrul Alexandu Misiuga spunând BRAVO de patru ori IOANE!

Ion Mânzat s-a născut în ziua de 19 februarie 1938, *o zi deosebit de friguroasă cu multă zăpadă de se rupeau pomii sub greutatea ei. În primul capitol din „Ecouri din zigzag-urile vieții” -Locul sosirii mele pe lume și primii pași- începe așa: „JOSENI e unul din satele Văii Bârgăului. Și nu oricare. E satul meu. Și, ca oricare sat, are mai multe ulițe. Una dintre ele este ULIȚA ȘFORȚULUI. Și dacă e cum spun bătrânii, este cea mai veche...Acum șaptezeci de ani această uliță era străjuită de-o parte și de alta de căsuțe mici, din lemn, acoperite cu șindrilă...înnegrită de vreme, cu prispe pe una din părți unde aveau și câte două sau patru gemulețe mici... ”.*

Așa începea prima carte a lui Ion Mânzat, cu descrierea uliței copilăriei sale. Se vede că ideea tratării mai amănunțite a acesteia i-a rămas ca un ghimpe, pentru că a făcut să apară cartea cu numele de „Ulița Șforțului”. De altfel cartea are un Moto sugestiv pentru intenția și interesul autorului: „*Să rețineți ce spun bătrânii despre trecutul nostru, că și ei au aflat –de la alți bătrâni asta – că așa s-a învățat, un timp, istoria și mai puțin prin scris*”. Asta a învățat Ion Mânzat de la dascălul său de geografie și istorie Liviu Mănarcă încă din anul 1952. Este vorba despre un bun dascăl pe care l-a avut școala din Joseni, pe care și eu mi-l amintesc cu multă admirație. Normal este să învățăm de la înaintașii noștri, să-i respectăm și să le continuăm ideile mesajelor. Ion Mânzat se dovedește un silitor învățăcel care se străduiește să readucă istoria locurilor natale în conștiința tinerilor, cu sinceritate și cu dragoste.

În Cuvânt înainte precizează: „*Un istoric povestește lucrurile cum au fost. Un politician cum îi convine sau cum i se cere. EU, ca ofițer de informații ce am fost –și nu mă consider deloc în rezervă sau în retragere nici acum când mă apropii de amurgul vieții – nu pot să fiu indiferent când ȚARA și NEAMUL ar fi în primejdie, datorită unor acțiuni sau inacțiuni ce îi vizează siguranța și lovesc în demnitatea sa...am simțit nevoia să scriu acum, nu ca istoric ce nu sunt, nu ca scriitor, că nu fac parte din breasla celor ce scriu cu talent, ci ca OM ce simte la un moment dat, CEVA, care trebuie să rămână...am vrut să menționez câteva lucruri despre Bârgău și în special despre Ulița Șforțului, una dintre cele mai vechi, ce unește satele Mijloceni și Joseni și unde m-am născut...*”

Demersul lui Ion Mânzat este unul mai mult decât lăudabil, întrucât face să fie cunoscută o altă ULIȚĂ, diferită dar și asemănătoare cu a lui Ionel Teodoreanu. Ion și Ionel. Nume specifice dar și distincte în neamul românesc.

Cartea bârgăuanului Ion Mânzat este structurată în două părți: Prima se numește „*Ulița Șforțului între două milenii*” și înseamnă, după cum însuși autorul apreciază, „*un recurs la memorie*”, pornind de la ceea ce însuși a trăit și i-a „*mers la inimă*”. Partea a doua este intitulată „*ION din ȘFORȚURI*”, în care prezintă în mod romanțat viața unui om care fugea de colectivizare, viața familiei sale și a oamenilor ce populau ULIȚA, venind cu notările până în zilele noastre. Întâmplările prezentate de autor „*sunt reale, au fost doar contopite în cadrul povestirii și scrise ca să transmită un mesaj: dragostea de glie, de țară și de neam! (chiar dacă așa ceva nu se mai poartă azi!)*. E trist că are dreptate!

Prin cartea sa Ion Mânzat scoate din anonim nu doar o uliță ci o comunitate, o societate, o istorie. În anotimpul cel mai aspru ULIȚA avea farmecul ei: „*Jarna, când ULIȚA ȘFORȚULUI era îngropată în omăt, nămeții de zăpadă erau cât gardurile, iar căsuțele acelea mici (din copilăria mea) abia de-și arătau gemulețele deasupra gardurilor, iar noaptea, zarea vieții din ele răzbătea, ici acolo, unde casele aveau porțițe –de intrare – în dreptul acestora...Viața întreagă intra în hibernare. Doar copiii înotau dimineața și la amiază prin zăpadă, mergând ori venind de la școală,...Când sosea primăvara, uneori pe neașteptate și cu ploi, zăpezile se topeau brusc și formau povoai mari de ape acoperind de la un capăt la altul ULIȚA, și o transformau într-un adevărat râu până la Badiu, unde apa nici nu încăpea pe sub podeț și forma un lac până spre Aricu, inundând și casele de-o parte și de alta, până la Mohna...*”

Descrierea ULIȚEI vizează toate anotimpurile și oamenii în perioadele de muncă, de cote obligatorii, de greutăți economice. Cu toate acestea ULIȚA înseamnă paradisul copilăriei autorului. Ea nu este ca la Ionel Teodoreanu fără nume ci este clar denumită și definită parcurgând drumul din sat până sub Heniu. Sau invers, la coborâre. Nici nu știi ce vizează Ion Mânzat mai mult: urcarea sau coborârea acestei ulițe care a născut și a dat oameni de seamă prezentați cu respect.

Partea a doua este dedicată vieții lui ION. Un Ion ca atât de mulți Ioni care au o biografie atât individuală cât și universală. ION al lui Ion Mânzat face parte din galeria personajelor literare sau concrete cu acest nume, care alături de IOANA lui/a lor fac să trăiască și să perpetueze familia românească peste veacuri și evenimente. Când ION a murit, căci și personajele cărților mor, Ioana și urmașii lui au așezat la mormânt *o STÂNCĂ înaltă de circa 3 metri și lată cam de 1 metru și ceva, cu*

vârf puțin ascuțit, ca o cușmă...” Semnul, simbolul perenității neamului și al demnității sale rămasă neștirbită de vitregiile timpurilor.

Prin vocea unui personaj episodic ce se adresează urmașilor Ion Mînzat încheie: „*Eu dragii mei, ce-am avut pe suflet am deșertat aici la voi considerându-vă pe toți trei (fiică, ginere și nepot, n.n.) ca fiind copiii mei și cred că voi ați tras concluziile corespunzătoare, pentru că neamul nostru nu trebuie să moară! O să aveți și voi copii și pentru ei trebuie să vă zbateți, eu sunt bătrân acum, iar spusele mele să rămână în gândurile voastre.*”

Ce vrem mai mult decât exemplul sensibilității, al perenității și al patriotismului sincer pe care Ion Mînzat ni-l oferă în cartea sa.

Nicolae VRĂSMAȘ, *Ulița lui Ion Mânzat la Bistrița*

Răsunetul, Marți, 02/28/2012 - 13:25

Noua carte scrisă de bărgăuanul Ion Mânzat, „Ulița Șforțului”, Editura „Barna'S”, Bistrița, 2011, discutată imediat după apariție, la Piatra Fântânelor, în cadrul Societății Culturale „Speranța Reînviată”, a ajuns să fie bine cunoscută și la Bistrița, unde a fost lansată la 21 februarie 2012, în generosul spațiu al Complexului turistic „Decebal”, devenit aproape neîncăpător față de mulțimea celor prezenți.

Lansarea volumului I al primei cărți, intitulată „Ecouri din zig-zag-urile vieții”, apărut la Editura „Mesagerul”, Bistrița, în 2008, a avut loc la Cercul Militar din Bistrița, iar maestrul de ceremonie a fost, atunci, baronul Alexandru Misiuga, cel care a plecat pe neașteptate, dintre noi, dar în preajma împlinirii a trei ani de la plecarea lui, cu siguranță că baronul s-a reîntors, fiind și el, acum, prezent la cea de a treia lansare, alături de toți ceilalți din restaurantul „Decebal”, care nu aveau cum să-l mai vadă.

Manifestarea a fost deschisă de col.(r) Dumitru Pop, care a l-a prezentat pe autor și pe cei care au urmat să vorbească, despre Ion Mânzat și cartea sa.

Jurnalistul Adrian Mănarcă a trecut în revistă activitatea autorului, ca ofițer de informații, pe care a exercitat-o în slujba poporului și a țării, ca un adevărat profesionist, după cum el însuși mărturisește în carte, că, „nici acum când mă apropii de amurgul vieții nu pot să fiu indiferent când țara și neamul ar fi în primejdie datorită unor acțiuni sau inacțiuni ce îi vizează siguranța și lovesc în demnitatea sa”.

Consătean cu autorul și născut pe aceeași uliță a Svortului, din străvechiul sat Mijlocenii Bârgăului, ce urcă spre piramida muntelui Heniu precum o „coloana infinitului”, Adrian Mănarcă aduce o serie de completări și argumente despre oamenii locului și istoria acestora.

Despre cartea lansată a vorbit, aplicat, profesorul Vasile Găurean care s-a referit la textul literar, stilistic și ideatic al acesteia, într-un discurs succint și bine legat, insistând asupra nostalgiei autorului față de ulița copilăriei și dragostea acestuia pentru bărgăuani. Au mai luat cuvântul, vorbind despre carte și autorul ei, pe larg, profesoara Varvara Ușeriu și profesorul Ene Iordan, pe scurt și la obiect.

Profesorul Nicolae Gălățean, fost director al Centrului Județean pentru Cultură, a făcut referire la sprijinul acordat culturii, de către col. Ion Mânzat, înainte de 1989, făcând apoi o frumoasă lectură din poeziile „Fără țară” și „Bisericuță din Albac” de Octavian Goga, iar în încheiere, un adevărat „bărgăuan de top”, după cum l-a încadrat scriitorul Titus Wachsmann – Hogiu în cartea sa, profesorul Ion Lazăr, cetățean de onoare al comunei Josenii Bârgăului, a dat drumul vocii sale, interpretând cu neîntrecută sa măiestrie, melodiile „A venit aseară mama” și „Ionică, Ionică”, cântece mult apreciate de cei prezenți, aplaudate de cei prezenți.

Prin această reușită și frumoasă lansare, ulița copilăriei lui Ion Mânzat, nu una oarecare ci una istorică, prin datele și informațiile prezentate în carte, dar și viața lui Ion din Svorturi, a ajuns acum la Bistrița, dar drumul acestei cărți rămâne deschis și va merge mai departe, ducând în lumea largă dragostea pentru pământul românesc.

Niculae VRĂSMAȘ, *Mărturii peste timp,* de Mircea Vlădică și Pavel Costea jr

„Mărturii peste timp – Martiriul de la Prundu Bârgăului”, este o nouă carte apărută recent, în bune condiții grafice la o editură clujeană, sub semnătura lui Mircea Vlădică și Pavel Costea jr. O carte deosebită, o istorie trăită de unul dintre autori al cărui tată a căzut victimă, alături de alți bârgăuani nevinovați, care au fost masacrați, prin împușcare, de către călăii hortiști, în noaptea de 10 spre 11 octombrie 1944. Cartea a fost prezentată, duminică 9 octombrie 2011, la comemorarea celor 67 de ani de la odiosul masacru, la troița ridicată pe locul săvârșirii acestei odioase crime, din Prundu Bârgăului, comună declarată martir.

În întreg județul Bistrița – Năsăud au fost executați de către hortiști 24 de cetățeni români, între care Grigore Hângănuț la Ciosa și alți 7 bârgăuani: Pavel Costea, Leon Vlad, Vasile Rațiu, Lucreția Tanca, din Prundu Bârgăului, George Popandron și Simion Rogină, din Bistrița Bârgăului și Augustin Pop, din Mijlocenii Bârgăului, care au fost chinuiți și împușcați, mișelește, în noaptea de 10-11 octombrie 1944, fiind aruncați într-o groapă comună, la Prundu

Bârgăului. Singurul supraviețuitor care a scăpat printr-o minune dumnezeiască, mărturisind și făcând cunoscut tuturor odioasa crimă săvârșită de hortiști, a fost preotul Augustin Pop din Mijlocenii Bârgăului.

Consemnarea acestor triste evenimente, care fac parte din lupta și viața grea a poporului roman, este o acțiune strict necesară pentru cunoașterea adevărului și un semnal al neuitării, pentru ca astfel de evenimente dramatice să nu se mai repete. Încercarea celor doi autori octogenari, cu tâmpelile albe, este meritorie iar strădania lor nu va fi, niciodată, zadarnică.

Niculae Vrăsmaș

Troița martirilor

Menuț MAXIMINIAN, *Descendenți ai familiei Vlad, de George Vlad*¹

Profesorul George Vlad din Prundu Bârgăului se întoarce în trecut pentru a-și cunoaște identitatea studiind arborele genealogic al familiilor Vlad Samson (1830-1879) și Vlad Leonte (1832-1897). Volumul „Descendenți ai familiei”, apărut la Editura Karuna, în Colecția „Identități”, este un omagiu adus înaintașilor. Punctul de plecare l-a constituit întâlnirea cu Vasile Iuga din Săliștea de Sus, Maramureș, cel care a alcătuit arborele genealogic al familiei Vlad, care își are rădăcini prin anul 1248. Autorul a găsit 9 ramuri ale familiei Vlad la Prundu Bârgăului, iar în urma studierii arhivelor bisericii, pusă la dispoziție de părintele Ioan Jauca, dar și a celor de la județ, a cercetării familiilor din sat, ne întâlnim cu o lucrare frumoasă în care pozele, actele de studii, certificatele de naștere stau alături de interviuri și gânduri ale lui George Vlad întru construirea ca o casă a neamului, a rădăcinilor.

Prefațată de profesorii Remus Deac și Vasile Coșofreț, cartea surprinde atât prin portretele în cuvinte, cât și prin felul în care autorul a știut să adune, ca o albină, materialele. Primul avut în vizor este bunicul tatălui, Vlad Samson, născut la 1830 în Prundu Bârgăului. Un om destoinic cu o familie pe

măsură, nemurită în această carte de autor. Urmează datele despre familie Vlad Leonte, străbunicul mamei, născut în 1832, tot la Prund. O altă familie, alte istorii, însă aceeași vrednicie a sângelui de bârgăuan. Printre descendenți o remarcăm și pe interpreta de muzică populară Florina Mureșan, prezentă și ea cu un medalion. Autorul George Vlad a pornit acest studiu împreună cu soția sa, învățătoarea Maria Marinela Vlad, trecută la cele veșnice în urmă cu doi ani, la numai 57 ani. De altfel, prima carte pe care a scris-o fostul director al Clubului Elevilor din Prund este „In memoriam 1951-2008” dedicată activității soției.

Cartea de față cuprinde și un istoric al Văii Bârgăului, astfel încât fiecare cititor să facă cunoștință cu această frumoasă vatră de spiritualitate românească. Impresionează, pe lângă fotografiile aduse din negura timpului, și manuscritele unor scrisori și ale unor alte oficiale ale familiei. O carte în care măcar un pic, fiecare dintre noi își regăsește identitatea de român.

¹ Articol publicat în Răsunetul, Joi, 30/06/2011 - 00:22

Victor ȘTIR, *Cartea de familie a „Vlădenilor”*¹

Am putea spune cu destulă acoperire că nu există la prea mulți dintre noi un interes ardent pentru cunoașterea arborelui genealogic, a familiilor și a preocupărilor pe care le-au avut antecesorii noștri. Mare lucru dacă știm, cei de rând, pe cineva din spița noastră cu trei-patru generații în trecut, situația marilor familii boierești fiind alta. Bunăoară, în urmă cu niște ani, academicianul Constantin Bălăceanu Stolnici a relatat momentul când, copil fiind, bunicul său i-a prezentat dintr-un cufăr documentele de familie care depășeau opt secole vechime. În alte zone și la alți oameni este greu de găsit o chitanță sau o ilustrată de la 1900, ca mostre ale memoriei vremii.

O pledoarie pentru păstrarea informațiilor despre oamenii din părțile noastre, aparținând aceluiași neam, este cartea „Descendenți ai familiei Vlad Samson (1830-1879) și Vlad Leonte (1832-1897)”, semnată de profesorul George Vlad și apărută în 2011 la Editura „Karuna” din Bistrița.

În cuvântul înainte, autorul argumentează demersul său prin dorința de a ști mai multe despre înaintași, motiv pentru care a cercetat arhiva bisericii din Prundu Bârgăului, a primit informații de la colaboratori care „au acordat un sprijin esențial în adunarea pozelor și a unor date pe care nu le-am cunoscut”.

Originile familiei Vlad sunt căutate până la 1284 în Maramureș, cercetarea urmărind ramificații ale neamului nu numai în județul nostru, ci și în Moldova și Țara Românească. Membrii cunoscuți ai generațiilor de acum și trecute sunt prezentați cu date biografice, fotografii, profesii, urmași etc. Dacă acum cartea pare la îndemână de realizat celor ce nu o vor face niciodată, să ne închipuim valoarea ei pentru urmașii de peste un secol.

O carte importantă nu numai pentru neamul Vlad!

¹Articol publicat în Mesagerul, Marți, 10.01.2010

Meniuț MAXIMINIAN, *Mărturii despre cândva*¹

Profesorul Titus Wachsmann Hogiu aşază vechi povești, povestiri, expresii și imagini adevărate, pentru generațiile viitoare în volumul „Mărturii despre cândva”. Cartea, structurată în patru părți, cuprinde adevărate lecții de viață pentru cei care doresc să cunoască identitatea noastră.

Despre daci și Burebista autorul are doar cuvinte de laudă, poveștile continuând cu o cea despre întemeierea Romei atunci când troianul Eneia ar fi venit pe malurile Tibrului, unde a întemeiat cea mai puternică cetate din lume. Cu totul aparte este povestirea legată de strămoșul nostru, care a ajuns pe jos la Roma, țăranul autodidact Gheorghe Cârțan, care a trecut prin Ungaria, Austria, Elveția, Egipt, Germania și Ierusalim, cu costumul lui de autentic român. Cu toții știm că, atunci când s-a odihnit la Columna lui Traian, italienii au spus „a coborât un dac de pe Columna”. Puternici sunt strămoșii noștri, cei care ne-au lăsat limba și portul, așa cum sunt și vrednicii bârgăuani pe care autorul îi descrie cu atâta drag.

O pildă legată de floarea rușinii ne arată că buna creștere este din ce în ce mai rară, astfel încât lumina albă a florii este

pătrunsă de petele negre. Fiecare pildă are o anumită însemnătate în lumea satului, acolo unde orice se afla prin bătutul tobei într-un ritm specific, de la anunțarea liturghiei, la înmormântări, incendii, vreme rea, dându-se de știre, în același timp, și anunțuri legate de traiul satului. O expresie cu totul inedită o găsim la badea Simion, care se adresează cu salutul „Vadă-te Dumnezeu cum mă vezi”.

Nu lipsesc tradițiile satul, de la măsura oilor, la alduit, colindat, joc, nuntă, botez. Pentru că profesorul Titus a fost întotdeauna atașat de școală, remarcăm poveștile cu elevi din această carte, pline și ele de farmec. Adevărate lecții de viață pentru tânăra generație, pentru omul nou, care trebuie să-și cunoască rădăcinile, astfel încât, prin lumea largă să aibă propria identitate. Cartea găzduiește doar o parte din miile de povești pe care le cunoaște scriitorul, semnificative pentru alcătuirea imaginii unei istorii. Cea a neamului românesc.

¹ Răsunetul, Vineri, 05/04/2012 - 18:56

Niculae VRĂSMAȘ, *Bistrița Bârgăului în carte*¹

Comuna Bistrița Bârgăului este cuprinsă, de mai multă vreme, într-o continuă și efervescentă dezvoltare economică, dar alături de aceasta ține pasul și cultura, a cărei făclie luminează calea. Sunt numeroase personalitățile ilustre ale înaintașilor bârgăuani, originari din comuna de la Poarta Călimanilor, dintre care amintim pe următorii: preotul Vasile Pavel, nepotul său artistul Constantin Pavel, doctorul Andrei Monda, profesorul Ștefan Damian, poetul Ion Th. Ilea, cercetătorul Teodor Ghițan, scriitorul Valentin Raus, pictorul Ioan Cott, dar și sportivi de mare performanță, campioni naționali și internaționali, precum Ileana Hangan Ianoșiu, Vasile Șneaga, Mihaela Șteff, Sergiu Ioan Viorel Costin, Cetățeni de Onoare ai comunei și tânărul Petrică Hogiu, vicecampion mondial și recent, campion european la ski, în marea cursă a Alpilor. Sunt doar câteva exemple din elita acestei comune bârgăuane.

Un act cultural foarte important, atât pentru comună cât și pentru întreaga Vale a Bârgăului, a avut loc miercuri 15 decembrie, ora 13 în modernă sală de ședințe a Consiliului Local, unde a fost lansat volumul "Bistrița Bârgăului - Contribuții Documentare", îngrijit de prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, directorul Spitalului Județean, și dr. Adrian Onofreiu de la Arhivele Naționale Bistrița – Năsăud, proaspăt apărută, în excelente condiții grafice, la editura Eikon Cluj Napoca.

Într-o sală arhiplină, participanți de toate vârstele au luat parte la festivitatea de lansare deschisă de primarul Vasile Laba și moderată de prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, care a prezentat drumul apariției și nașterii acestei importante lucrări.

Despre carte, dar și despre comuna Bistrița Bârgăului și celelalte așezări bârgăuane au vorbit: Ioan Pinteș (șef serviciu la Centrul Județean pentru Cultură), directorul Ioan Mureșan (Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud), profesoara Constanța Neuc (director al Grupului Școlar "Radu Petrescu" din Prundu Bârgăului), scriitorul Olimpiu Nușfelean, inginerul Dan Țacăl (șeful Ocolului Silvic Bistrița Bârgăului), publicistul Niculae Vărsmaș, dr. Adrian Onofreiu, îngrijitor al documentelor din volumul apărut și viceprimarul Leon Hogiu, care au subliniat necesitatea și importanța acestui demers, în drumul, deloc ușor, spre întocmirea unei monografii complexe, a localității bârgăuane.

Într-un peisaj de iarnă autentică, evenimentul a fost bine organizat și a beneficiat de o largă participare a profesorilor și elevilor, a consilierilor locali și a silvicultorilor, dar și ai unor cercetători activi de la Direcția Județeană a Arhivelor, între care Cornelia Vlașin, Ana Maria Nețoiu și Dorin Dologa. A fost o adevărată sărbătoare a culturii din frumoasa comună bârgăuană, un preludiu al unor noi realizări pe linie monografică.

Parcurgând volumul nou apărut, primul sub această formă pentru o localitate bârgăuană și printre puținele lucrări, de acest gen, existente prin alte părți, concluzia principală se poate rezuma la faptul că acest demers este lăudabil și era stringent necesar.

Lăsând la o parte considerațiile de ordin general, privind întreaga Țară a Bârgaielor, meritorii doar pentru introducerea în contextul practic al comunei Bistrița Bârgăului, dar cu multe probleme neclare și contradictorii, atât în privința cadrului natural, al toponimiei cât și privitoare la primele atestări sau scurta istorie, destul de puțin cunoscute, considerăm că mai trebuiesc cercetate și alte surse, în principal documentare, lucru mai ușor accesibil cercetătorilor abilitați și consecvenți ai arhivelor, vizând prin aceasta, în primul rând arhiviștii.

Din investigațiile mele de teren și cercetările de arhivă, privind cu deosebire ținutul Bârgaielor, rezum doar câteva importante observații.

În primul rând, consider că denumirea corectă este cea de Țara Bârgaielor, care exprimă cele 8 localități și munții care au purtat numele de Borgo, menționate în prima atestare cunoscută până acum, apelativ atribuit greșit, de către unii cercetători, ca provenind din limba maghiară, unde nu există această

¹ Articol publicat în Răsunetul, Marți, 12/28/2010 - 13:29

rădăcină, și nici din slavă, franceză sau germană, limbi care au preluat acest apelativ, cu mult mai vechi, asemeni și provenitor de la cel al localităților Borgo, numeroase și azi în Italia.

Denumirea de Bârgău a râului Tiha, deși utilizată de unii geografi, nu respectă numele inițial și actual al localnicilor, care este Tiha, având și alte toponime precum pârâul și localitatea Tihuța, alta decât Piatra Fântânelor (denumire corectă după primul sigil al mănăstirii, din 1928), pârâul Tihu, afluent al râului Dornișoara sau muntele Tihu, din Călimani.

Denumirile de „borgo”, ale munților și a localităților, au fost date de romani și au fost preluate, după vechile documente în limba latină, de către unguri și apoi germanici, care le-au adaptat dar nu le-au schimbat, pentru că populația românească a fost tot timpul majoritară în „Alpes Borgo” și „Valea Borgoului”, denumiri neschimbate și păstrate, în aproape toate actele oficiale, până la începutul secolului XX.

Cercetări arhivistice viitoare, despre ținutul Bârgaielor, ar putea să găsească dovada unor atestări mult mai vechi, după cum se afirmă, în primele documente cunoscute, întocmite de notabilitățile comunelor bârgăuane, cu referire la învingerea cumanilor de către regele Solomon, al Ungariei, prin anul 1070, în Alpes Borgo.

În ceea ce privesc cele 50 de documente prezentate în volum, se poate afirma că la Bistrița Bârgăului începe să se ridice ușor vălul vremilor puțin cunoscute, din ultimele două secole, ceea ce nu este deloc puțin. Mai ales publicarea integrală, a manuscrisului inedit, intitulat „Consemnări istorice despre localitatea Bistrița Bârgăului”, întocmit de pretorul Simion Nica Popandron, în a doua jumătate a secolului XIX, cât și celelalte documente, deschid noi orizonturi de cercetare în vederea desăvârșirii unei monografii complexe a localității Bistrița Bârgăului, dar și a întregirii datelor referitoare la întreaga Țară a Bârgaielor.

Considerăm că datele prezentate în volumul "Bistrița Bârgăului - Contribuții Documentare", îngrijit de prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, directorul Spitalului Județean, și dr. Adrian Onofreiu de la Arhivele Naționale Bistrița – Năsăud, proaspăt apărut, în excelente condiții grafice, la editura Eikon Cluj Napoca, este o realizare științifică stringent necesară, bine alcătuită și extrem de folositoare viitoarelor cercetări.

Această lucrare este asemenea unor piloni bine amplasați și solizi, ai unui pod important peste râul cunoașterii monografice a ținutului bârgăuan.

Victor ȘTIR, „Bistrița Bârgăului, Contribuții documentare”

Volumul "Bistrita Bargaului. Contributii Documentare", ingrijit de prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, directorul Spitalului Judetean, si dr. Adrian Onofreiu de la Arhivele Statului, este socotit de exceptionala importanta pentru istoria Vaii Bargaului si a fost lansat astazi in eleganta sala de consiliu a Primariei Bistrita Bargaului. Cartea a aparut la Editura "Eikon" din Cluj-Napoca in bune conditii grafice si festivitatea de lansare a fost deschisa de primarul comunei Bistrita Bargaului, Vasile Laba, care o socoteste un cadou al autorilor pentru comunitate si totodata un serios sprijin pentru redactarea monografiei in lucru a localitatii.

Prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta s-a referit in continuare la "geneza" lucrarii, izvorata din necesitatea ridicarii Vaii Bargaului la nivelul Vaii Somesului si a Sieului, despre care s-a scris mai mult. Constatarea a fost urmare a unei discutii a directorului Buta cu protopopul ortodox Alexandru Vidican. Demersul recuperarii personalitatii muzicianului Constantin Pavel pentru cultura romana si reinhumarea lui in Bistrita Bargaului natala este o parte a proiectului amplu, schitat pentru viitor.

Au mai exprimat opinii despre carte directorul Ioan Muresan (Directia Judeteana a Arhivelor Nationale Bistrita-Nasaud), Ioan Pinte (sef serviciu la Centrul Judetean pentru Cultura), profesoara Constanta Neuc (director al Grupului Scolar "Radu Petrescu" din Prundu Bargaului), scriitorul Olimpiu Nusfelean, inginerul Dan Tachal (seful Ocolului Silvic), inginerul Nicolae Vrasmas si viceprimarul Leon Hogiu, fara exceptie apreciind importanta scoaterii din arhive a documentelor pe care se va sprijini monografia Bistritei Bargaului, in curs de elaborare. In incheiere, dr. Adrian Onofreiu a precizat ca s-a dorit ca documentele publicate sa fi avut importanta in viata comunitatii, sa fi fost legate de evenimente cu adevarat semnificative, cum de pilda, "Descrierea hotarului Bargaului la militarizare-1783", "Despre Revolutia de la 1848-1849" si altele. Directorul Buta a precizat ca este in faza avansata pregatirea pentru tipar a volumului al doilea de documente, o parte din texte fiind referitoare la Conscriptia din 1750.

Intrebarea asupra implicarii in viata culturala bargauana a prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta a fost explicata prin faptul ca o ramura a familiei sale vine din vatra frumoasei localitati si de aici interesul pentru istorie, un domeniu pe care il adauga multiplele sale preocupari cu benefic impact asupra vietii comunitatii.

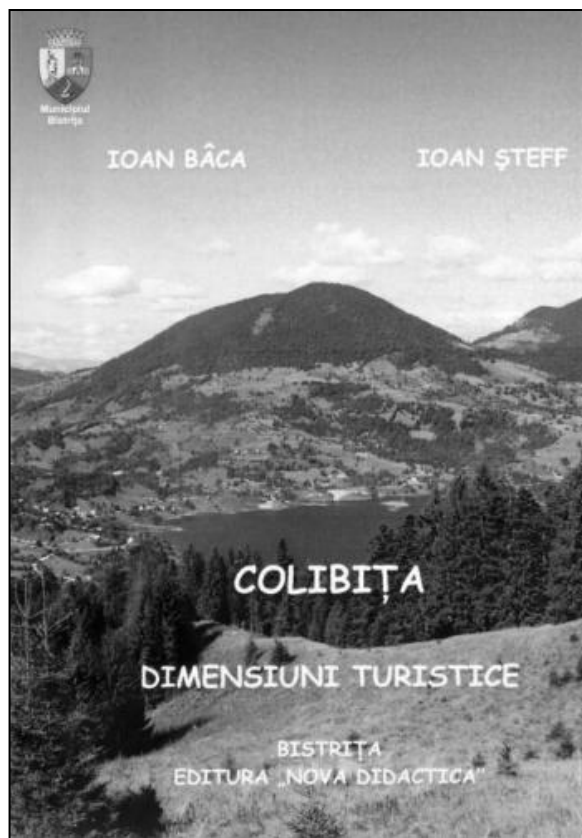
La evenimentul foarte bine organizat au mai participat profesori si elevi ai scolilor din Prund si Bistrita Bargaului, de asemenea, Cornelia Vlasin, Ana Maria Netoiu si Dorin Dologa, consilieri superiori ai Directiei Judeteane a Arhivelor Nationale Bistrita-Nasaud. Cei prezenti si-au promis o intalnire la lansarea monografiei localitatii.

Fig. 29 Lansare "Bistrița Bârgăului. Contribuții Documentare" (foto: Mesagerul.ro)

Niculae VRĂSMAȘ, *O nouă carte scrisă de bârgăuani, „Colibița – dimensiuni turistice”*

Răsunetul, Gazeta de Bârgău, Marți, 09/28/2010 - 14:14

Sub semnătura a doi cunoscuți profesori de origine bârgăuană, Ioan Bâca, doctor în geografie, și Ioan Șteff, specialist în aceeași ramură, a apărut volumul intitulat *Colibița – Dimensiuni turistice*, în editura bistrițeană "Nova Didactica", 2010, cu sprijinul financiar al Primăriei și Consiliului Municipal Bistrița.

Rod al unor cercetări și documentări aprofundate, cartea în sine este bine structurată și conține o evoluție în timp a uneia dintre cele mai interesante așezări montane, nord-est transilvane, cu un trecut plin de mister și transformări radicale, în ultimele decenii, dar și cu perspective reale ale unei dezvoltări durabile.

Pe măsura lecturii, cititorul este prins în mreaja cunoașterii și pătrunde, capitol după capitol, într-un univers care îl atrage ca un magnet, spre Colibița, locul miraculos unde parcă ar vrea să ajungă, înainte de desnodământ, cu cartea în mână, folosită drept ghid sau asemeni unei lanterne magice, pentru a materializa, în direct, superbe imagini prezentate în carte și a respira dulcele și îmbătătorul aier al fânațelor, brazilor și florei alpine, sau a gusta fructele de pădure, din minunatele locuri descrise, cu multă pricepere și acribie, de către

cei doi autori.

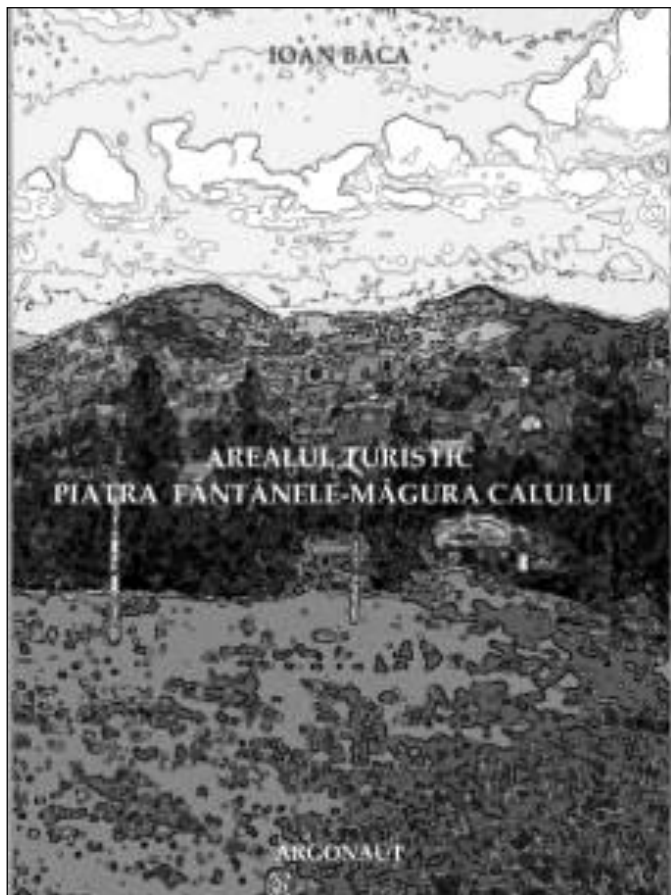
Situată într-un spațiu creat prin îndelungate și intense fenomene geologice, depresiunea Colibița a fost modelată în cuaternar, pe măsura încetării activității vulcanice din Munții Bârgău și Călimani, relieful rezultat prin acțiuni ulterioare, de eroziune și depunere, conducând la sculptarea unui loc de o nespusă și rară frumusețe, cu rezervații geologice și geobotanice, o vegetație variată, o faună bogată, cu ape curate și un imens potențial hidrografic, izvoare minerale și sărate, dispuse într-un areal cu o climă temperat - montană, foarte sănătoasă.

Coordonatele istorice ale zonei Colibița sunt încadrate în datele de cunoaștere ale arealului întregii țări a Bârgaielor, scop în care autorii aduc la lumină o mare parte din documentele de arhivă și fac referiri la unele lucrări de specialitate, publicate. Sunt prezentate principalele resurse ale spațiului depresionar, evoluția așezării și ocupațiile locuitorilor, dezvoltarea căilor de circulație și legăturile acestora cu zonele învecinate, impactul activităților antropice asupra mediului, provocat de minerit, lucrări hidroenergetice, exploatarea lemnului și deșeuri, punându-se accentul pe turism, zonarea, dimensiunile și amenajările acestei activități, ca dezvoltare durabilă în viitor.

Cartea scrisă de cei doi profesori de origine bârgăuană, Ioan Bâca și Ioan Șteff, se înscrie printre cele mai bune monografii ale acestei frumoase părți a Țării Bârgaielor, cu numeroase date inedite și mai asles, cu fotografii de excepție, valoroase prin aducerea la lumină a vechilor locuri, oameni și construcții, azi dispărute sau mult schimbate, dar și prin calitatea artistică, deosebită, a celor cu imagini actuale, viu colorate, îmbietoare la drumeție. Această lucrare va fi, cu siguranță, oglinda perfectă a Colibiței, pentru foarte multă vreme, o carte de vizită și o emblemă a perlei de la Poarta Călimanilor.

Felicităm pe cei doi bârgăuani, pentru onorabilul și reușitul lor demers.

Camelia STRUNGARI, *Arealul turistic Piatra Fântânele - Măgura Calului, într-o prezentare de excepție*¹

O călătorie într-un ținut misterios, din hotarul Transilvaniei cu Bucovina - „care sfidează timpul și dă nume negurilor, care închide și deschide porțile cerului, care așterne drumuri spre cele patru zări”, „cu ziduri de munți păduroși, cu turnuri de măguri și porți ferăstruite de ape” - asta ne propune profesorul Ioan Băca, de la extensia Bistrița a Universității „Babeș-Bolyai”, în cartea „Arealul turistic Piatra Fântânele-Măgura Calului”, recent scoasă de sub tipar la Editura Argonaut Cluj-Napoca.

Socotit de autor un „castel al naturii”, perimetrul cercetat este prezentat în circa 300 de pagini într-o manieră care provoacă cititorul la drumeția imaginară - împletită cu elemente de istorie, geografie ori ficțiune preluate din romanul „Dracula” al lui Bram Stoker, stârnind totodată curiozitatea și celor care ar vrea să îl descopere pe viu, mai ales că este readusă în atenție legenda despre contele-vampir și castelul său din „Borgo Pass”.

Structurată pe trei paliere - geografie, istorie și turism - cartea poate fi utilizată și ca instrument didactic-științific datorită

informațiilor detaliate, riguros documentate despre localizarea arealului Piatra Fântânele-Măgura Calului, cu tot ce ține de acces, delimitare, suport geomorfologic, mediu atmosferic, rețea hidrografică, vegetație și faună, la fel cum se constituie și într-un ghid la îndemână pentru proprietarii de cabane și pensiuni ori pentru turiști, cărora autorul le pune dinainte obiectivele și traseele ce pot fi vizitate, sporturile care pot fi practicate aici, atracțiile și riscurile zonei. Lucrarea cuprinde tabele, diagrame, schițe de hărți turistice și fotografii care scot în evidență aspectele descrise ori panorama și care fac paginile ușor de parcurs.

Cartea este dedicată „tuturor celor care iubesc natura, care au îndrăgit aceste meleaguri, care cunosc dimensiunea cultural-istorică a acestor locuri și celor care vor să desfășoare activități de amenajare și valorificare turistică pe întinsul arealului Piatra Fântânele-Măgura Calului”, după cum precizează autorul, care îndeamnă vizitatorii să manifeste respect față de minunăția acestor locuri, să lase în urma lor „doar pașii” și să ia cu ei „doar fotografii”.

¹ Mesagerul, 06.06.2012, 13,31

Niculae VRĂSMAȘ,
O monografie geografică a județului Bistrița – Năsăud

Răsunetul, Vineri, 12/23/2011 - 13:32

În cadrul unui proiect de bun augur, cu scop de editare a monografiilor județene de către Academia Română prin Institutul de Geografie, Consiliul Județean Bistrița – Năsăud s-a implicat între primii din țară la susținerea elaborării unei lucrări de acest gen pentru județul nostru.

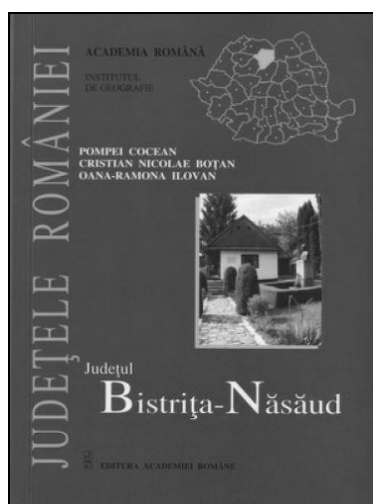

Fig. 32 Monografia geografică a Județului Bistrița - Năsăud

Fig. 33 Lansarea monografiei la Casa Cărții „N. Steinhardt”

Monografia geografică a județului Bistrița – Năsăud, concepută de cercetătorii Pompei Cocean, Cristian Nicolae Boțan și Oana Ramona Ilovan, de la Facultatea de Geografie a Universității „Babeș – Bolyai” din Cluj – Napoca, a văzut recent lumina tiparului, în Editura Academiei Române, prin grija Centrului Județean pentru Cultură Bistrița – Năsăud și a fost lansată joi 22 decembrie ora 16 la Librăria Casa Cărții „Nicolae Steinhardt” din municipiul Bistrița, în prezența unui public numeros, într-o atmosferă înnobilită cu interludii de muzică clasică oferite de Grupul ”Pro - Opera”, alcătuit din Olga Bartaș – pian, Alexandra Hordoan – mezzosoprană, Lavinia Bocu – mezzosoprană și Horațiu Ruști – bariton.

Despre carte au vorbit scriitorul Virgil Rațiu, amfitrionul manifestării, Vasile Șomlea, directorul Centrului Județean pentru Cultură Bistrița – Năsăud, profesorul universitar Andrei Marga, rectorul Universității „Babeș – Bolyai” din Cluj – Napoca, autorii prezenți ai cărții, profesorul dr. Pompei Cocean, decanul Facultății de Geografie și Cristian Nicolae Boțan, precum și profesorul universitar Virgil Surdeanu, care au subliniat importanța acestei lucrări, în contextul actual al continuilor schimbări și al cunoașterii la zi a rezervelor naturale și umane implicate în evoluția județului Bistrița – Năsăud.

S-au adus mulțumiri autorităților și instituțiilor județene, care au contribuit la apariția acestei valoroase și utile cărți, bine receptate de către cei prezenți care au primit și autografele autorilor.

Nicolae VRĂSMAȘ, *Despre Valea Bârgăului, în „Arhiva Someșană”*

Răsunetul, Marți, 02/22/2011 - 14:21

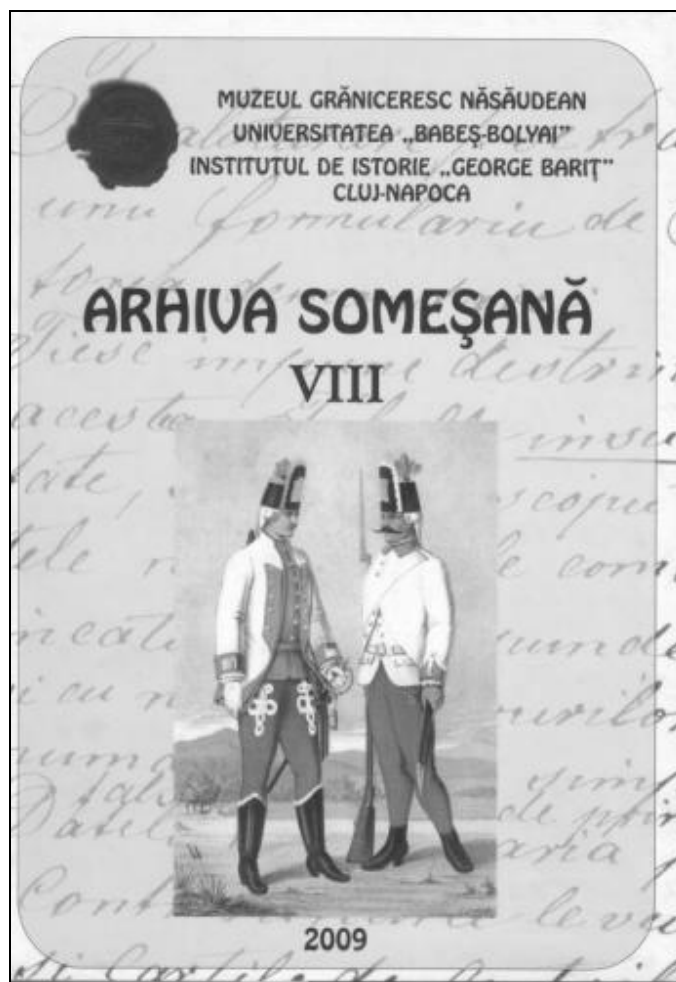

Fig. 34 *Arhiva Someșană* nr. VIII/2009

În nr. VIII / 2009 al prestigioasei reviste de istorie și cultură "Arhiva Someșană", seria a III-a, inițiată în anul 2002 de către noua generație de istorici, de la Muzeul Grăniceresc Năsăudean - director dr. Dan Lucian Vaida, precum și de Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității "Babeș Bolyai" Cluj - Napoca - prof. Nicolae Bocșan și prof. Toader Nicoară, apar și o serie de articole cu referire la Valea Bârgăului.

Revista este o continuatoare a primei serii din perioada interbelică, redactate la Năsăud în 27 de numere, între anii 1924-1940, dar care a fost întreruptă din cauza nefericitelor evenimente ce au urmat Dictatului de la Viena. Ultimul număr, 28, al revistei năsăudene de înaltă ținută științifică, a fost păstrat în manuscris, la Biblioteca Academiei Române din Năsăud, ajungând să vadă lumina tiparului abia în 1994, datorită strădaniilor unui colectiv de la Direcția Județeană Bistrița - Năsăud a Arhivelor Naționale.

Deși condițiile politice nu s-au îmbunătățit, devotamentul și insistențele neobosite ale unor intelectuali deosebiți, din Năsăud, Cluj și Iași, au condus la inițierea unei serii a II-a, publicată în 4 numere, doar în intervalul 1972-1977, care nu a reușit să păstreze nealterate tematica și modul de abordare al istoriografiei tradiționale năsăudene, statuate de prima serie. Extinzând exagerat arealul cercetărilor, generalizând nejustificat și politizând, uneori până la degradare, evenimentele reale, practic, în perioada următoare, dacă ar fi continuat, revista celei de a II-a serii s-ar fi sufocat.

Noua serie a revistei de istorie și cultură „Arhiva Someșană” și-a propus, și a reușit până în prezent, să păstreze orientarea primei serii, în ceea ce privește conținutul, publicând studii și articole din diverse domenii: istoric, cultural, social, economic, lingvistic, etc., referitoare la ținutul năsăudeano - bistrițean, cu extindere la zonele învecinate, ale întregului bazin someșan și transilvan. Noua revistă are ca principale obiective aflarea și respectarea adevărului istoric, prin obiectivitate și rigurozitate științifică, în vederea scoaterii la lumina și întregirii paginilor albe de istorie și cultură.

Dacă în vechea serie a revistei „Arhiva Someșană” au existat și numeroase referiri la ținutul Bârgăului, unele scrise chiar de cărturari bârgăuani, în noua serie există posibilitatea participării cu noi date, care să lumineze petele albe din istoria, tradițiile și cultura Țării Bârgăului, rămasă într-un relativ con de umbră, comparativ cu bine cunoscutul ținut someșan.

Numărul VII/2009, din seria a III-a, are o tematică diversă, despre politică și societate, biserică, școală și varii articole, semnate de cunoscuți cercetători, precum: Adrian Onofreiu, Vincenzo Foti, Anna Irimias, Simion Valer Cosma, Viorel Rus, Ligia Dănilă, Aurelia Dan, Claudia Septimia Peteanu, Ioan Seni, Ana Maria Nenițoiu, Marius Bârlianu, Ion Lăpușneanu, Alin Șteopan, Ioan Bâca, Ioan Manta, Dan Prahase, Crin Triandafil Theodorescu și Dan Lucian Vaida.

În numerele anterioare ale revistei au apărut numeroase articole cu referiri la ținutul Bârgaielor, semnate de Mihai Georgiță, precum și o lucrare antologică intitulată „Izvoare monografice bârgăuane”, (I, II și III), sub semnătura subsemnatului. În numărul de față sunt scoase la lumină și alte date noi despre care vom vorbi în cele ce urmează.

Ar fi de dorit ca prestigioasa revistă năsăudeană să fie prezentată și bârgăuanilor, cu ocazia lucrărilor Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, ajuns în 2011 la cea de a 40 – a ediție.

Petiții grănicerești.

„Contribuții documentare privind evoluția procesului de restituire a proprietăților grănicerești în perioada 1862 – 1866”, articol semnat de dr. Adrian Onofreiu, cuprinde un set de 6 documente, mai puțin cunoscute, sub formă de petiții a împuterniciților „Districtului Rodnei”, a unor reprezentanți ai Districtului Năsăud, în numele întregii populații din Cercul Monor și a comunității grănicerești Năsăud, adresate Prea înaltei Comisii Cezaro – regească regulatoare de proprietate, cu referire la recăștigarea proprietăților, terenuri, păduri și pășuni și „clădiri erariale”.

Încă de la înființarea graniței militare, prin Regulamentul din 12 noiembrie 1766, Majestatea Sa apostolică cezaro – regească, Împărăteasa Maria Terezia a recunoscut solemn și netăgăduit ca, în caz de deces a locuitorilor ce au făcut parte din institutul de graniță, averea lor mobilă și imobilă să nu fie atribuită pro – erariu, ci să fie transmisă moștenitorilor legali ai acestora. Cu toate acestea, după desființarea regimentului de graniță năsăudean, drepturile grănicerilor au fost greu de redobândit. Eforturile foștilor militari, în special a celor din cercul Monor, care la fel ca și grănicerii cercului Bârgău, au avut în trecut un statut de independență feudală, au fost îndreptate împotriva tendinței autorităților de a contesta dreptul de proprietate, care trebuia recăștigat pe cale juridică.

Analizând datarea acestor petiții, prezentate în material, se confirmă faptul că, în această perioadă, cercul notarial Rodna își avea sediul la Prundu Bârgăului (în „Casa Maiorului”, înainte de a deveni școală și apoi primărie, n.n.). Ar fi interesant de cercetat și alte asemenea mărturii documentare referitoare și la comunele bârgăuane, foste grănicerești.

„Bună învoire” la Tiha Bârgăului

În articolul „Protocolul despre buna învoire la căsătorie” din comunitatea Tiha Bârgăului (1895 – 1897), Claudia Septimia Peteanu se ocupă de unul dintre cele mai importante momente ale instituției familiei din Transilvania secolului al XIX-lea, analizând elementele de încheiere a căsătoriei și efectuând un studiu de caz, pe baza unui document al preotului Ioan Dologa, aflat la Arhivele Naționale Direcția Județeană Bistrița – Năsăud, în fondul Oficiul parohial greco - catolic român Tiha Bârgăului registrul 4, 1895-1897, filele 1-20.

Întitulat: „Protocolul despre buna învoire la căsătorie”, documentul cuprinde „contracte”, „protocoale”, „atestare”, „țidula de căsătorie” și alte „documente” despre „buna învoire la căsătorie” și „slobozenia la căsătorie”, care au fost înscrise de către preotul din localitate în protocol, organizat sub

forma unui registru, cronologic, conținând un număr de 38 de „contracte”, încheiate la Casa Parohială din comunitatea Borgo Tiha (Tiha Bârgăului), în perioada 1895 - 1897).

Legislația vremii prevedea obligativitatea întocmirii „contractelor de buna învoire”, civile și eclesiastice, prin articolul 75 din Codicele Civil Austriac universal publicat în Maele Principat cu Patenta din 29 mai 1853, unde se preciza: „Declarația solemnă a învoirii trebuie a se face de față cu doi martori, înaintea popii ordinar al unuia dintre miri, - numească-se popa după diversitatea religiunii paroh, pastor ori altcum, - sau înaintea substitutului lui”. Cu toate acestea, au rămas foarte puține documentele de „învoire”, situație în care arhivele vor scoate și altele la lumină.

Redăm în continuare, spre exemplificare, Anexa nr.1 din documentul cules de cercetătoarea nășăudeană Claudia Septimia Peteanu, referitor la comuna Tiha Bârgăului.

Protocolul despre buna învoire la căsătorie

Parohia Borgo-Tiha anul 1895

Nr. 1 - 1895 Document - despre buna invoire la casatorie -

Subsemnații martori în cunoștința sufletelor noastre atestăm cum că prezentându-se în fața noastră, înaintea preotului local junele gr. orth. din B. Joseni Țarcă Larion și juna gr. cath. din B. Tiha, Ioana Danilă Raț Bosga, atât deosebi, cât și ambii deodată fiind întrebați cum că singuri din iubire fără de a ave alte interese în vedere doresc a se căsători împreună.

Ca martori: Mirii:

Vasile Ilieșiu + Larion Țiarca

+George Bosga + Ioana Bosga, prin Iieșiu

Cum că mai sus descrisa bună învoire s-a întâmplat întocmai în prezența subscrisului atestăm

Borgo Tiha, 31/11895, Ion Dologa, preot

Ca zestre subsemnatul dau fiicei mele Ioana Raț Bosga în mod nerevocaver cu datul de astăzi din averea mea o vacă cu vițel. Iar din moșia nemișcătoare îi dau ca zestre din pământul meu de pe valea Gîrlei Ridul „Dealului Halostă/r de o zi de arătură și de două care de fân între Timotei Rânziș.

Borgo Tiha, 31/11895

Ca martori: Ion Dologa, Vasile Ilieșiu, + Dănilă Rațiu Bosga, prin I. Dologa

În legătură cu etapa premergătoare căsătoriei, trebuie avut în vedere faptul că viitoarele cupluri, care își exprimau în fața preotului „buna învoire” pentru căsătorie, în comunele bârgăuane, erau stabilite de părinții tinerilor, care se înțelegeau înainte prin așa numita „tocmală”, care în timpul instituției de graniță se realiza la înrolarea militară a viitorului mire, iar până la întoarcerea sa la vatră, viitoarea mireasă ajuta în gospodăria socrilor săi. Obiceiul acesta este cunoscut la Tiha Bârgăului și a fost descris de Teo Vrăsmaș într-un manuscris, publicat, postum, în Gazeta de Bârgău , serie nouă, anul II, nr.12, februarie 2006 și în „Revista ilustrată”, de Niculae Vrăsmaș.

Vechi monografii bârgăuane

„Contribuția intelectualilor bârgăuani la cunoașterea geografiei și istoriei Văii Bârgăului”, se întitulează articolul semnat de Ioan Bâca, prof. dr. geogr., un titlu îmbietor prin frumusețea străveche a locurilor dar greu de acoperit datorită numeroșilor cercetători care le-au investigat, sub aspectele enunțate, lucrarea selectând doar 4 nume de intelectuali bârgăuani, a căror manuscrise sunt alese ca studiu de caz.

Bine structurat și concis, materialul prezentat evidențiază aportul adus de cei patru intelectuali bârgăuani, selectați, a căror lucrări monografice, rămase în manuscrise, din a doua jumătate a secolului XIX și începuturile secolului XX, parțial publicate, ulterior, cuprind informații despre așezarea vetrelor vechi bârgăuane și evenimentele mai importante care au avut loc.

După unele considerații preliminare și generale asupra bazinului Bârgăului, cu o poziție geografică, larg deschisă spre Transilvania și Bucovina, se trece la o etapizare a cercetărilor, care debutează odată cu înființarea Regimentului grăniceresc nășăudean, în a doua parte a secolului XVIII, având un impuls spre sfârșitul secolului XIX și în secolul XX, dar mai ales după 1989.

Evoluția preocupărilor cu tematică istorico - geografică referitoare la ținutul Bârgăului, este separată de autor în trei etape, pe care noi le-am rezuma în: perioada de până la Unirea din 1918,

perioada de după Unire, până în 1989 și perioada post 1989. Autorul acordă și meritul adus de intelectualii din Prundu Bârgăului care au inițiat șirul de comunicări științifice și culturale prezentate, anual, în cadrul Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, începând din 1972 și până în prezent, multe dintre aceste lucrări, cu pronunțat caracter monografic, fiind valoroase, unele fiind ulterior publicate. Manuscrisele furnizează informații importante despre evenimentele social - istorice și culturale din zonă.

Cei patru intelectuali bârgăuani, luați în discuție sunt: George Georgiță, învățător la Mureșenii Bârgăului (sic!), autor al lucrării aflate în manuscris „Însemnări geografice și istorice despre comuna Mureșeni” (1884)¹, Simion Nica Pop Andron, pretor din Bistrița Bârgăului (manuscris despre Borgo Bistrița, 1905), Ilarion Bosga, învățător – director al școlii din Prundu Bârgăului (sic!), autor al unei monografii a Văii Bârgăului, în manuscris și Victor Lazăr, paroh în Mureșenii Bârgăului, care preia informațiile anterioare ale lui Bosga și Georgiță, dezvoltându-le în Istoricul parohiei Mureșenii Bârgăului (1938).

Manuscrisele semnate de către cei patru intelectuali bârgăuani, existente la Arhivele Naționale Direcția Județeană Bistrița – Năsăud, care fac obiectul studiului de caz, sunt precedate de o altă lucrare foarte importantă, scrisă de preotul Vasile Pavel, în 1876 și publicată de Teodor Ghițan în Arhiva Someșană, nr.23, p.469, Năsăud, 1938, intitulată „Istoria Comunei Borgo – Bistrița, de Popa Vasile Pavel, 1876”, care este prima monografie bârgăuană, cunoscută și una dintre cele mai vechi din întreg județul, mai dinainte existând doar manuscrisele parohiei Ilva Mare (paroh Grigore Gallanu, 21 iuliu 1840) și ale comunei Ilva Mare (Paul Gallan, 1863, revăzută de Nestor Șimon în 1991).

Textul integral al monografiei preotului Vasile Pavel, bunicul tenorului Constantin Pavel, a fost reprodus integral, cu adnotări și comentarii, comparativ cu datele din textele monografiilor din manuscrisele lui George Georgiță și Ilarion Bosga, toate cele 3 lucrări fiind publicate, împreună, integral și comentate de către Niculae Vršmaș, în „Izvoare monografice bârgăuane” (I), Arhiva Someșană, IV, 2005, p.413-431 și „Izvoare monografice bârgăuane” (II), Arhiva Someșană, V, 2006, p. 349-366.

Textul manuscrisului întocmit de Simion Nica Pop Andron, pretor din Bistrița Bârgăului, la 1905, a fost publicat, integral, în lucrarea „Bistrița Bârgăului – Contribuții documentare, apărută în Editura Eikon, Cluj – Napoca, 2010, având ca autori pe Mircea Gelu Buta și Adrian Onofreiu.

¹ Lucrarea a fost publicată integral, comparativ cu alte două monografii bârgăuane semnate de preotul Vasile Pavel (Bistrița Bârgăului, 1864) și de Ilarion Bosga (Comunele din Valea Bârgăului, 1931), de către Niculae Vršmaș în: „Izvoare monografice bârgăuane – partea I, Bistrița Bârgăului și Mureșenii Bârgăului”, Arhiva Someșană, seria III-a, nr.IV, 2005, p.413-431, Editura Mega, Cluj – Napoca și „Izvoare monografice bârgăuane – partea II, Tiha Bârgăului și Prundu Bârgăului, Arhiva Someșană, seria III-a, nr. V, 2006, p.349-368.

Niculae VRĂSMAȘ, *Premii noi acordate lui Dinu Flămând*

Răsunetul, Marți, 01/25/2011 - 14:11

Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” pentru Opera omnia a fost acordat poetului de origine bărgăuană, Dinu Flămând, la cea de a XX-a ediție a festivităților de la Botoșani.

Născut la 24 iunie 1947, în Susenii Bârgăului, județul Bistrița - Năsăud, Dinu Flămând este absolvent al Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, promoția 1970. A intrând din studenție în literatură, devenind membru fondator al cnaclului și revistei Echinocțiu, redactor la Editura Enciclopedică Română (1971-1973), la revistele Flacăra (1973-1974), Amfiteatru (1974-1988) și Secolul XX (1988-1989).

În 1989 s-a stabilit la Paris, unde a devenit corespondent la posturile de radio BBC, Europa Liberă, iar după 1995 redactor la RFI. A desfășurat o intensă activitate literară, fiind recunoscut și apreciat în țară și străinătate.

Dinu Flămând a primit și Premiul Uniunii Scriitorilor pe 2011, pentru cea mai bună traducere, a cărții lui F. Pessoa - "Opera poetică" (Humanitas Fiction).

Interferențe

Ion BUZAȘI, *Două cărți nășăudene*

Răsunetul, Joi, 02/16/2012 - 11:09

La serbările aniversare ale Astrei de la Blaj, - 100 de ani de la Semicentenarul Astrei, 1911 – colegul meu de filologie clujeană din anii 60-65, profesorul Ioan Lăpușneanu, mi-a dăruit „două cărți nășăudene”. Ambele au fost pentru mine prilej de bucurie și de recunoștință pentru că în Țara Nășăudului, mai sunt profesori care-și amintesc de tradițiile culturale nășăudene, de personalitățile culturale, pedagogice și literare din acest ținut de nobilă mândrie grănicerească.

1. Prima carte despre care aș vrea să glosez este volumul omagial – Octavian Ruleanu, alcătuit de foștii săi elevi, Ioan Lăpușneanu, Grigore Marțian și Vasile Șt. Tutula.

Profesorul Octavian Ruleanu (1910-1993) a fost una din gloriile didactice ale învățământului nășăudean. După un scurt stagiul de profesorat secundar la Satu-Mare, unde colaborează la revista „Afirmarea”, fiind unul dintre membrii fondatori ai acesteia, se întoarce la Nășăud – orașul său natal și al studiilor liceale – ca profesor la vestitul liceu grăniceresc care a dat culturii române atâtea personalități.

L-am cunoscut mai întâi la concursurile naționale de literatură „Mihai Eminescu”, faza pe regiune (ținută la Cluj – prin anii 1956-1960) unde elevii nășăudeni ai profesorului Ruleanu se clasau de obicei pe locuri fruntașe. Apoi, după 1990, s-a bucurat de reapariția unor publicații de altădată: „Arhiva someșană” și „Plaiuri nășăudene”. A colaborat cu hărnicie la acestea, iar la „Plaiuri nășăudene” a fost o vreme chiar redactor coordonator și, în această calitate, mi-a solicitat articole despre Eminescu și Transilvania, tema ce mă preocupa, domnia sa, profesorul însuși, fiind un cercetător minuțios al obârșiei nășăudene – a Veronicăi Ana Câmpeanu, viitoarea Veronica Micle, și muza Poetului național.

Volumul Himere din Țara cu Dor este unul antologic și reprezintă aproape integral scrisul divers și fecund al dascălului nășăudean: de la pagini de proză literară (a publicat mai ales în „Afirmarea” sătmăreană) nuvele și povestiri, studii și articole, până la recenzii, însemnări pe marginea cărților, evocări. Și, în mod firesc, se încheie cu pagini omagiale – ce stau sub semnul unei emoționante dedicații – Domnului profesor cu dragoste, semnate de Emil Bălăi, Ironim Marțian, George Catarig, Simion Chiș, Teodor Tanco, Grigore Marțian, Ioan Lăpușneanu, Ioan Mititean, Vasile Șt. Tutula ș.a.

2. Pentru profesorii de literatură de la liceul nășăudean, studiul vieții și operei lui Rebreanu, mai ales sub aspectul de istorie literară locală a devenit o preocupare constantă. Ioan Lăpușneanu a publicat nu numai în presa locală, ci și în câteva reviste literare, dar mai ales în „Limba și literatura română” articole ce anunțau o cercetare mai amplă asupra destinului tragic al lui Emil Rebreanu, fratele romancierului și prototipul literar al eroului principal din Pădurea spânzuraților, Apostol Bologa. Cu titlul Emil Rebreanu eroul de la Ghimeș- Făget, publică bogata corespondență a acestui înzestrat artistic frate al lui Rebreanu. De fapt, aproape toți frații romancierului au avut înclinații artistice, fie literare, fie plastice. Emil Rebreanu își vădește acest talent în genul epistolar, cu o caligrafie admirabilă, dar și cu virtuți de prozator. Corespondența vine cu o completare a celei publicate de Nicolae Gheran, eminentul editor al lui Rebreanu, în seria de Opere, și este mai ales un document uman, nu lipsit de tragism, al celui care, dintr-un sublim sentiment de demnitate națională a preferat să-și încheie existența în ștreang decât să lupte împotriva compatrioților săi.

Cu adnotări de istorie literară și cu multe referințe la posteritatea lui Rebreanu, cu neînțelegerile, uneori degenerate în certuri și procese ale urmașilor romancierului, această carte intră în bibliografia despre... Ctitorul romanului românesc

Ioan SENI¹, *Breviar astrist – ianuarie 2012*

Răsunetul, Marți, 02/14/2012 - 12:41

10 ian. 2012 – Întâlnirea președintelui Desp. Năsăud Astra – prof. Ioan Seni cu delegații. Consorțiului „Pentru o Românie Durabilă” – prof. Ioan Neagoș și Luisa Iliescu (București) și edili orașului – ing. Dumitru Mureșan – primar, ing. Ovidiu Maghiar – viceprimar. Au fost analizate obiectivele posibile ale unor proiecte de finanțare privind amenajarea și dotarea sediului Astei din fonduri europene prin care spațiul respectiv să fie dotat cu materiale moderne și utile acțiunilor educative prestate în interes public. În spațiul respectiv se va amenaja o expoziție permanentă cuprinzând aspecte din cei peste 150 de ani ai Astei, cu precădere din ultimii peste 20 de ani; De asemenea, va fi amenajată biblioteca Despărțământului năsăudean în care intelectualii care doresc să-și creeze fonduri personale prin donații o vor putea face la timpul potrivit. În vecinătatea acestui sediu va avea un spațiu corespunzător Consorțiul „Pentru o Românie Durabilă” – societate ce are în vedere atrageri de fonduri europene în interesul comunității năsăudene.

15 ian: Astra a depus jerbe de flori la busturile Mihai Eminescu și Veronica Micle: I. Seni, fam. Ioan și Lucreția Mititean, Fl. Pleș, I. Lăpușneanu, Gh. Pleș, fam Romulus și Valeria Berceni, Romelia Cosma, Crina Nistor (Lic. Silvic), Mihai Cucoș, Macedon Suciu, George Năsăudean, Gavrilăș Livia, Grumezea Nicolae, Pahone Pop, primarul D. Mureșan, Ivașc Maria, Gh. Dască, preoții Ovidiu Sermeșan, Lucian Greab și Florin Rusu, diacul George Cârca, Mariana Gâlici..., mulțime de năsăudeni care au apreciat intervențiile lirice ale Lucreției Mititean și Floarea Pleș precum și documentarul prezentat de Ioan Lăpușneanu. Monitorizare – prof. I. Seni.

Fig.36 Astriștii năsăudeni

16 ian La manifestările organizate de managerii Școlii Generale „Mihai Eminescu” (director – Bogdan Spiridonică, dir. adj. – Șt. Kovacs, dir. educativ – Victorița Costea) au participat și membrii Astei – fam Ioan și Lucreția Mititean care au prezentat, în calitate de autori, monografia școlii, familia Grigore și Florica Marțian, familia Valerica și Romulus Berceni – dascăli năsăudeni care, în cuvântul lor, au scos în evidență rolul școlii și al dascălilor formatori în pregătirea zecilor de generații; Programul

¹ Ioan Seni este președintele Desp. Astra Năsăud

celelalte ediții a Zilelor Școlii a scos în evidență creația eminesciană și locul ei în cultura română. Și-au adus aportul în frumoasa reușită profesorii Mărioara Secheli, Ioana Kertesz, Alina Copil, Monica Maghiar, Violeta Rogoz, Ionela Prodan, Vasile Solovăstru, Răzvan Baniai, Vasile Moldovan, Ioan Talpoș și Doruț Podobea precum și tinerii Alexandra Sidor, Alexandru Ionașc și Darius Talpoș...

17 ian - Omagiu lui Nestor Șimon – acțiune găzduită de Biblioteca Județeană (dir. Mircea Oliv) și la care au colaborat prof. univ. dr. Gelu Buta, drd. Nicu Bosbiciu (membru Astra C.N."G.Coșbuc"), dr. Adr. Onofreiu, I. Cordovan, Vasile Tutula – apropiați ai Astei născuțene ș.m.a.

24 ian. La Colegiul Național „G. Coșbuc” (dir. Steluța Vîju, dir. adj. Marius Lazăr, dir. educ. Speranța Baba), în pauza mare elevii C.N."G.Coșbuc" au ascultat și dansat Hora Unirii împreună cu directorul școlii – prof. Vîju Steluța; De la ora 13 toate manifestările s-au derulat în cadrul catedrei de istorie, socio-umane și geografie, în Aula școlii: Pagini de istorie națională - 24 ianuarie 1859, 1859-2012 - 153 de ani de la Unirea Principatelor Române - Moldova cu Țara Românească; Un istoric al evenimentului din 1859 realizat de prof. Vaida Floare; Un concurs gen „Cine știe câștigă” pe tema ”Mica Unire” a fost realizat de prof. Suci Sorin. La eveniment au participat elevii claselor a XII-a C, XI S, IX A, IX C însoțiți de profesorii lor. Celorlalți elevi din CNGC li s-a prezentat Mica Unire la ora de istorie. Acțiuni similare s-au desfășurat și în celelalte Cercuri ale Desp. născuțean, din Valea Someșului, a Sălăuței, Ilvelor...

24 ian . Înființarea Cercului Astra la Liceul cu Program Sportiv Bistrița, prilejuit de evenimentele lunii ianuarie. Astfel, profesorii care au organizat serbarea dedicată lui Eminescu au fost: Fiscutean Călina, Dedean Niculina, Șiman Luminița și Berințan Daniela care au pus în scenă poemul Luceafărul, dramatizare reușită cu elevi din clasele a XI-a și a XII-a; Prof. Giurgea Alexandra cu elevii săi prezintă sceneta Mos Ion Roata și Unirea iar Hora Unirii este pusă în joc de prof. Galben Călin; Despre Actualitatea-Inactualitatea lui Mihai Eminescu în zilele noastre a vorbit prof. Călina Fiscutean. În continuarea festivităților, prof. Ioan Seni – președinte, a evidențiat principalele acțiuni reușite de aștrii născuțeni de-a lungul celor peste 20 de ani de existență, insistând pe semnificația și amploarea celor 21 de adunări anuale, pe găzduirea a două adunări generale la nivel național (1991 și 2010), pe frumusețea relațiilor ce s-au creat cu românii de peste Prut în cele 15 ediții ale Taberei internaționale „Acasă la Noi”, pe frumusețea celor 15 ediții ale Festivalului ilvean de colinde, port popular și obiceiuri de iarnă, vorbind despre editarea vol. I, realizat în două ediții a Dicționarului culturii și civilizației populare Țara Născuțului etc, etc, acțiuni care n-ar fi existat fără implicarea voluntară și altruistă a aștriștilor născuțeni. În același sens a vorbit prof. Romulus Berceni – vicepreședinte, despre revista Ecologistul și implicarea cadrelor didactice în activitățile educative la nivelul comunităților locale; prof. Ioan Lăpușneanu – președinte Secțiunea Literară – despre frumusețea lansărilor de carte și importanța colaborării la revistele Tribuna ideilor și Muza someșană; prof. Liviu Păiuș – vicepreședinte C. Astra Rodna – despre realizarea Muzeului etnografic și al mineritului din Rodna, despre experiența aștriștilor rodneni și editarea periodică a revistei Cetatea Rodnei; col. r. Ioan Cordovan – președinte al Societății Cultul Eroilor – despre cartea Recunoștință pentru eroi, edit. Eikon, 2011, în calitate de autor și eleganța colaborării cu membrii Astei născuțene; prof. Ovidiu Nușfelean – aștrist fondator al Desp. bistrițean, despre paleta largă de afirmare a intelectualilor bistrițeni, felicitând cadrele didactice de la LPS Bistrița pentru reușita înființării unui cerc Astra care, împreună cu Cercul de la „Grigore Moisil” vor putea reprezenta mult mai bine Asociațiunea Astra în ținutul bistrițean; prof. dr. Gh. Pleș – președinte al Secț. științifice și pedagogice Astra, elogiază performerii sportivi ai acestei unități școlare, invitând managerii școlii să găzduiască în anii viitori Concursul interdisciplinar „Dr. Paul Tanco”, inițiat și realizat în cele 15 ediții de către Astra născuțeană. Un salut cald din partea massmediei bistrițene l-a adus Victor Știr (Mesagerul de BN) iar președinta Tudorica Pampa - din partea aștriștilor de la „Grigore Moisil” aducea propuneri concrete de colaborare între cele două cercuri, inclusiv un bal al Astei pentru tinerii liceeni. Un moment deosebit de plăcut al manifestării a fost înmânarea carnetelor de membru Astra și a diplomelor de merit celor 45 de profesori din școală: Augustin Pop – director, Violeta Cristurean – dir. adj., Mihai Fiscutean – dir. adj., Silvia Bumbu – dir. educativ, Romana Fetti, Angela Șteopan, Alexandra Giurgea, Octavean Guiu, Brigitte Pop, Orsolya Nădășan, Erno Nagy, Mariana Miheștean, Ancuța Toniuc, Călin Galben, Mihaela Beraru, Iacob Mudure, Hajnalka Stoica, Iuliana Matean, Luminița Ujică, Luminița Șiman, Calina Fiscutean, Niculina Dedean, Carmen Berințan, Adriana Salak,

Crina Monorean, Iuliana Pașca, Iuliana Chilom, Uliana Stoica, Dana Harpa, Olimpia Pop, Doina Micu, Alina Voica, Maria Cordoș, Cornel Săplăcan, Daniela Nechifor, Natașa Șomfelean, Gheorghe Șomfelean, Adriana Toderic, Vasile Duda, Doina Pop (Șc. nr. 4), Arabela Guiu (C.N."L. Rebreanu"), stud. Alina Ceuca (UBB B-ța), educ. pens. Clara Nicula, ofițer pens. Petre Nicula, ofițer pens. Ioan Cordovan. Noul Cerc și-a ales comitetul de conducere: Romana Fetti – președinte, Angela Șteopan – vicepreședinte, Alexandra Giurgea – secretar, Octavean Guiu – cenzor iar directorii Augustin Pop, Violeta Cristurean și Mihai Fiscutean – ca membrii de onoare. Acțiunea s-a terminat cu impresiile elegante ale directorului Augustin Pop, într-o atmosferă de înaltă stimă și respect reciproc.

4 febr. Rebrîșoara – acțiune astristă în care a fost evocată viața și opera scriitorului Valer Varvari – distinsă personalitate a culturii contemporane, un apropiat al aștrîștilor rebrîșoreni, dispărut dintre noi, evocare reușită de prof. Leon Măti – secretar al Astrei locale; vicepreședintele Astrei Rebrîșoara - Leon Catarig a prezentat CV-urile coloneilor în rezervă Onișor Cărcu, Ioan Cărcu și Ioan Mureșan cărora primarul comunei – Nicolae Bodiu le-a înmănat Diploma de Cetățean de Onoare. Aceeași calitate a primit-o și organizatorul manifestării – prof. instr. Leon Catarig al cărui bogat CV a fost prezentat de prof. Leon Măti. Liceana Liana Bodiu – cls. a XII-a la Colegiul Național „G. Coșbuc” Năsăud a creat un moment artistic superb, recitând din creația poetului Coșbuc, binecunoscutele creații Dușmancele, Nunta Zamfirei și Decebal către popor – impresionând auditoriul prin calitatea interpretării și puterea ei de memorare; Lansarea de carte a completat fericit programul zilei. Prof. Ioan Seni a prezentat volumul autorilor Ioan Mititean și Leon Catarig Sătenii – o monografie romanțată a satului; prof. Mircea Daroși (Nepos) – volumul Duminicile pictorului verde a scriitoarei Virginia Brăescu (Bistrița), iar profesorul Romulus Berceni – propriul său volum Rădăcini.. Despre momentele sărbătorii au vorbit pe larg primarul Nicolae Bodiu, prof. Leon Măti și Leon Catarig, Ioan Seni - președintele Desp. năsăudean, fam. Ioan și Lucreția Mititean, Romulus Berceni, Floarea Pleș, Valer Petrehuș, Grigore Iuga – directorul editurii Venus Star Năsăud, Vasile Tutula (Cluj-Napoca), Emil Cărcu (Bistrița), Liviu Păiuș (Rodna), Radu Gavrilă – președintele Desp. Astra Dej, Mihai Beltag – secretar Astra Josenii Bârgăului.. A fost vizitat Muzeul sătesc – o realizare de suflet a neobositului Leon Catarig. Grupul folcloric al comunei – instrumentiști fam. Petru, Dănuț și Nicu Muthi, Onița Ciuta, Bianca Pop, Toader Acu., a încheiat fericit sărbătoarea de la Rebrîșoara. Expoziția pictorului verde Nechita Bumbu din Nepos a încălzit sufletele tuturor participanților la sărbătoarea rebrîșoreană. Amănunte interesante despre acest eveniment vor fi prezentate într-o pagină de mijloc a ziarului Răsunetul – Realitatea rebrîșoreană, supliment promis de primarul Nicolae Bodiu...

5 febr. La invitația preotului Leon Pop, corul Deisis din Năsăud (pr. Lucian Greab și Florin Rusu), dirijor – cântărețul bisericesc George Cărcu a susținut programul liturgic duminical din Poiana Ilvei, prilej cu care aștrîștii locali Ioan Coruțiu – director, Mărioara Buta, pr. Leon Pop, Varvari Ofilar, Alexandru Pop, Alexandru Ureche, prof. Romulus Berceni – vicepreședinte al Desp. Năsăud au pus în discuție noi proiecte astriste...

Programul Astrei pe anul 2012 va depinde mult de felul în care fiecare Cerc local se va implica în activitatea de utilitate publică a localității sale, va depinde de inițiativele pe care le au membrii Astrei la locul lor de muncă și-n cercul spiritual în care se manifestă, va depinde de inițiativele membrilor conducerii Despărțământului năsăudean și măsurile pe care doresc să le întreprindă în numele Astrei, va depinde și de condițiile asigurate de administrația locală astfel ca societățile culturale, inclusiv Astra să se poată afirma în sensul sprijinirii interesului public. Aștrîștii care-și doresc consemnate activitățile în evidențele Astrei ne vor informa în timp util.

Nicolae VRĂSMAȘ, *Bârgăuanii și Rebreanu*

Răsunsetul, Marți, 06/29/2010 - 13:19

Interesul pentru scriitorul Liviu Rebreanu a cuprins întreaga țară, dar cel mai mult a fost apreciat și iubit de cei apropiați de locul nașterii, copilăriei și trăirii unei mare părți a vieții sale, unde ne-au rămas locurile pe care le-a atins, le-a iubit și le-a descris, dar și muzeele în care spiritul marelui scriitor dăinuiește în continuare.

Despre marea prețuire acordată lui Rebreanu, de către locuitorii Văii Bârgăului, profesorul Mircea Platon nota în *Gazeta de Bârgău*, din noiembrie 2005, despre o elocventă mărturie, consemnată de poetul Ion Th. Ilea, în „Mărturisirile unui anonim”, carte apărută în 1974, în care autorul relatează că l-a însoțit, în 1933, pe pictorul scenograf Traian Cornescu în zona Bistriței, cu scopul procurării unor costume naționale pentru piesa „Ion”, dramatizare făcută de Mihail Sorbul și Mihail Sadoveanu, după romanul lui Liviu Rebreanu. Redăm în continuare relatările consemnate.

Fig.37 Bârgăuanii și Rebreanu

„La Prundu Bârgăului ne-a primit Nicolae Someșan, învățătorul de școală veche ardeleană, fost coleg cu Vasile Rebreanu (tatăl lui Liviu, notă M.P.). La restaurantul „Marcu”, în seara zilei, l-am întâlnit pe protopopul Iuliu Suceavă, pe învățătorul Toma Platon (tatăl lui M.P., notă N.V.) și pe inimosul inginer silvic Gheorghe Prapescu (socrul poetului Aurel Rău, notă N.V.).

În micul grup constituit astfel întâmplător, se depăneau amintiri despre Vasile Rebreanu și „domnișorul Liviu”, cum îl numeau toți. Din acest grup mai făceau parte și Carol Viragh și profesorul de muzică Traian Dumbravă. La un moment dat a intrat șeful de post Orha, cerând să se facă închiderea localului. Învățătorul N. Someșan îl apostrofează, spunându-i că între ei se află un pictor trimis de la București de „domnișorul Liviu”, autorul romanului „Ion” în care meleagurile noastre „trăiesc ca

lumina-n soare". Învățătorul Someșan a mai adăugat cu mandrie: „...eu îl cunosc pe domnișorul Liviu de când era copil că am fost coleg de dascălie și cu tatăl său și de pe atunci i-am prevăzut un viitor strălucit. I-am și spus personal că va ajunge om mare”.

Previziunea s-a împlinit, „domnișorul Liviu” devenind cel mai de seamă romancier român și unul dintre marii prozatori realiști ai lumii, a adăugat prof. Mircea Platon, în Gazeta de Bârgău din noiembrie, 2005.

Sunt însă puține informații despre legătura lui Liviu Rebreanu cu bârgăuanii, dar este un lucru cert că aceștia l-au iubit nespus pe marele romancier și o vor face mereu.

O dovadă recentă este vizita membrilor Societății Culturale „Speranța reînviată”, înființată acum doi ani în mijlocul Bârgaielor, care a vizitat pe 21 iunie, în cea mai lungă zi a acestui an, muzeul „Cuibul Visurilor” din Maieru. A fost nu doar o zi lungă și frumoasă, ci și una foarte bogată, în care cei aproape 20 de bârgăuani s-au întâlnit cu marele Rebreanu, prin dialogul purtat și expunerile făcute de profesorul Sever Ursa, ctitorul muzeelor de la Liviu Rebreanu și Maieru, care nu și-a precupețit nimic în scopul păstrării rădăcinilor și a culturii românești. Liviu Rebreanu trăiește prin Sever Ursa.

Virginia BRĂNESCU ¹, *Și eu am fost la Bârgău*

Răsunetul, Marți, 01/27/2009 - 12:15

(fragment din vol. "DIN UMBRA AMINTIRILOR – CU SUFLETUL ÎN PALMĂ")

Un vrășmaș - gând mi-a adus aminte de Bârgău!

Valea Bârgaielor - loc pitoresc, plin de amintiri.

Am fost și eu acolo. Profesoara în Prund. O clipă în fugara trecere a anilor! Eram tânără. Si cum te simți la ora amintirilor? Veselă? Tristă? Poate nostalgică! Așa e în apus! Poate fi și roșu, dar este totuși un apus!

Când m-au chemat la Inspectorat, m-au pus să-mi aleg între Șieu și Prund. L-am ales pe ultimul. Că mai fusesem prin Bârgău, pe la colega mea de bancă din liceu, Sabina Ghiță din Suseni. Făceam naveta, dar numai săptămânal - adică sâmbăta, când ne aduceam mâncare pentru câteva zile și haine curate.

Aveam o gazdă minunată, la familia Blaga, pe drumul ce duce la Bistrița-Bârgăului. Familie de gospodari, cu trei fete foarte frumoase, toate plecate - aveam loc berechet! Și familia Blaga în lipsa propriilor copii ne-a adoptat parcă pe noi. Aveam nevoie de lemne, mâine erau lemnele în curte; trebuiau tăiate, mâine era prezent tăietorul! Căci domnul Blaga, pe atunci fiind agent veterinar, pe toți îi cunoștea! Și ne era bine!

Zic "ne era" căci nu stăteam singură, ci cu profesoara de limba rusă, Margareta Mocodean. O fire veselă, iar eu, care mereu dusesem dorul unei surori, mă simțeam bine în preajma ei.

Școala (generală), își desfășura activitatea într-o clădire din centru (azi parcă este acolo un complex de magazine). Aveam la școală copii inteligenți, o inteligență vioaie. "Hrăniți cu lapte și brânză", ziceam noi, „și respirând aerul de munte, curat precum cristalul, cu miros de cetină”. Dar azi, când am citit povestea vieții unui scriitor proaspăt născut, am înțeles cât de greu lucrează muntenii la pădure! Și Creangă ne spune acest lucru.

Bârgăuanii, oameni deschiși, își trimeteau co-piii la școală. Și ei asimilau ușor și învățau bine. Am avut noroc de o promoție de absolvenți excepționali, care i-au bătut pe bistrițeni la admitere. Îmi amintesc prin ceața vremii doar două nume: Dodu Doina (în clasa mea) și Mircea Platon (într-una paralelă). Nu le-am urmărit destinul.

Și ce frumoasă era tinerețea și ce încrezători eram în viață! Când privesc la filmul vieții trecute, mă cuprinde un dor de anii tineri - când îmbătați de atâtea daruri ale naturii, nu știam ce să facem cu ele! Într-un album vechi am găsit o fotografie, un grup de profesori, într-o grădină cu pomi. Probabil lângă curtea școlii. Unii din ei nu mai sunt printre noi, alții au plecat pe meleaguri străine.

Și mi-amintesc un personaj care în mintea mea avea alură de erou: prof. Albu Matei. Bârgăuanii nu ne mai omorau pe noi cu colectiva ca la Livezile - unde trebuia să notăm în fiecare seară cât a arat fiecare gospodar, ca să-i dăm în scris primarului - un croitor evreu, foarte arțăgos. Iar oamenii aruncau câinii pe noi! (Că de aia eram profesori de limbi - să învățăm și limba câinilor!) Dar la Prund erau activiști permanenți la Cămin (voluntari) și care munciau de dragul profesiei îmbrățișate. Pe noi, navetiștii ne lăsau duminica acasă.

Și a chemat domnul Albu pe compozitorul Tudor Jarda, cu care a mers la o bătrână, undeva pe niște coclauri, de le-a spus cum se desfășurau mai demult nunțile, le-a cântat și le-a recitat niște orații, după care a compus o muzică pentru cor. Domnul Albu i-a învățat pe coriștii de la Cămin.

...Întâi încet, cemațoarele recită auzite de departe: "De trei ori pe lângă masă / Să iasă răul din casă /", apoi mai tare (veneau mai aproape) "Să rămână bine-le / Să trăiască mirele /" Apoi izbucnea corul pe mai multe voci. Și cântau tinerii cu toată căldura și elanul tinereții. Au luat și premii pe la concursuri.

¹ Virginia Brănescu este pictor și scriitor din Bistrița

Într-o sâmbătă, pe când mergeam spre casă, ne-am întâlnit cu o căruță cu cemătoare la o nuntă și care cântau ca la Cămin de-ți era mai mare dragul. Bârgăuanii erau veseli, tinerețea de o stârnesti, aderă cu voioșie și cu dor.

Și totul era frumos și bine, noi ne sileam să ne facem datoria, până într-o zi, când s-a înființat liceul seral. Avea o singură clasă - a noua - și mulți cursanți, mai ales de la Fabrica de Hârtie. Învățau uneori fiul cu tatăl alături, muncind cu zel, ca să-și poată păstra locul de muncă.

Dar... e și un "dar", căci fără el nu se poate!

Cursurile se țineau după masa de la orele 18-22, într-o sală de clasă. Școala avea un singur petro max, iar cancelaria rămânea în întuneric.

Eu, care suplineam la limba franceză (alesesem cu doamna Vâlcu, ea latina), căci nu puteau aduce pentru o singură clasă un profesor de limbi, zic, aveam ore de la 18 la 19, căci locuiam departe. Dar iarăși la ora aceea e deja întuneric, iar eu în drumul spre casă trebuia să trec podul de lângă abator, pe unde se spunea că umblau și lupii. Ce mai spaimă trăgeam! Așa că m-am hotărât să-l aștept pe colegul Staniște, profesorul suplinitor de l. rusă, care locuia împreună cu Sonea Aurel, cel de istorie, dincolo de casa noastră, la moară. Asta ca să nu merg singură acasă. Dar acesta fiind cavaler avea, întotdeauna, ultima oră - iar eu asistam la lecții până se terminau cursurile. Într-o seară de toamnă târzie, cu ploaie deasa ca din sită și cu întuneric beznă, ne-am împiedicat pe pod de un om beat și căzut în mijlocul drumului. Ce mai spaimă pe mine!

Și cu Staniște asta ce mai poveste! Era abia un copil, învățător, proaspăt absolvent, fost șef de promoție, trimis de inspectorat să suplinească la limba rusă.

Zic, ce mai poveste, fiindcă și de el mă leagă un crâmpel de amintire din studenție și care după trecerea anilor se deslușește plin de haz!

Eram în anul al treilea studentă la Psihologie – Pedagogie, la Cluj, și venise vremea să facem practica pedagogică la școli. Noi- desigur la Liceul Pedagogic, unde trebuia să trecem prin toate formele de practică: profesor de serviciu pe școală, conducător de practică la clasă a elevilor din clasele mari, care învățau și ei cum să predea lecții - apoi să predăm și noi câteva lecții la Liceu (pedagogie), la ciclul gimnazial (l. română) și la ciclul primar.

Și ajung eu în sfârșit în postură de profesor conducător de practică Pedagogica la anul III liceu. Tocmai se preda prima lecție - erou liderul clasei, un băiat sfătos și mai curajos. Preda la clasa I-a (cea mai grea), o lecție -, o literă din alfabet. A lucrat băiatul bine, dar fiind emoționat a avut și ceva scăpări. Și la sfârșit urma să-mi spun eu părerea și să propun nota.. Și spun eu tot ce mi-am notat și propun nota 8. Și unde nu-mi vine toată clasa la catedră într-un protest (dar calm), sub pretext, că propunătorul era liderul clasei și că a spart ghița fricii! Dar profesorul a rămas la nota propusă de mine.

Și vine vremea să predau eu o lecție de specialitate și unde nu-mi cade chiar clasa la care urmărisem practica elevului! Acum e acum, eroino! Să te văd ce te faci? (Era o lecție de sinteză pe care trebuia să o scot de la elevi prin conversație euristică!) Dar dacă nu te susține clasa prin conlucrare?

Am tras o spaimă soră cu moartea, mi-am făcut și refăcut conspectul până la refuz. Și apoi a venit și ziua cea grea! Dar elevii m-au susținut atât de bine, încât la jumătatea lecției profesorul de practică a întrebat pe o colegă dacă am mai lucrat în învățământ. Ce bine e să nu fii răzbunător! Și la momentul fixării am îndrăznit să-l provoc și pe Staniște (acesta era elevul cu pricina) care mi-a răspuns corect.

Și acum, iată-l pe Staniște, coleg cu mine (suplinitorul de la limba rusă). Ce mică e lumea! Și să mai zici că nu e și rotundă!

Iată-mă eu - după atâția ani grei - pe urma amintirilor la Prund! Și cu o fotografie în față! Câțiva colegi: Domnul Lazăr, doamna Vonica (matematică), eu, Virginia Frișan (acum Brănescu), (l. română), Margareta Mocodean (Săvulescu), (l. rusă), Paula Murgășanu (directoare și prof. de științele naturale) și jos: Eugenia Pop (Măgherușan), (limba română), Sabina Raus (educație fizică) și Eudochia Ghița (geografie).

Anul următor am venit la Bistrița, unde aveam părinții, dar amintirile de la Prundu Bârgăului au rămas ca o fereastră deschisă spre un loc pitoresc și cu oameni vrednici!

Niculae VRĂSMAȘ, 50 de ani de la înființarea Casei de Copii din Prundu Bârgăului

Mar, 09/29/2009 - 14:02

Sâmbătă 5 septembrie 2009, la Prundu Bârgăului, a avut loc un eveniment deosebit: aniversarea unei jumătăți de secol de la înființarea Casei de Copii din Prundu-Bârgăului, care a readunat, după zeci de ani, peste 200 de cadre didactice, maiștrii și salariați de toate profesiile, care au activat în această instituție, alături de foști elevi, deveniți astăzi, cu toții, oameni de valoare.

Casa de Copii din Prundu Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud, a fost înființată în 20 octombrie 1959, prin decizia Nr.798 a Sfatului Popular al Regiunii Cluj, în locația fostei Unități Militare de Vânători de Munte Nr.03425. Beneficiind de un spațiu generos, cu o suprafață de peste 20 de hectare și peste 30 de clădiri solide, cu diferite funcționalități, Casa de Copii a fost organizată ca un complex de ocrotire a copiilor, cu obiectiv instructiv-educativ, care cuprindea Casa de Copii Școlari Mixtă și Casa de Copii Preșcolari, care au funcționat din 1 noiembrie 1959 până în 1976, respectiv din 1 septembrie 1960 până în 1981. În acest complex au fost comasate, practic, toate Casele de Copii din Transilvania, respectiv cele de la Turda, Cluj, Sâncraia, Aiud și Bistrița, o acțiune laudabilă și de anvergură care a fost coordonată de profesorul Frișan Teodor, inspector școlar la Secția de Învățământ a Regiunii Cluj.

Primul director al Casei de Copii Școlari Mixtă, din Prundu Bârgăului, a fost Martin Romulus, profesor de psihologie, iar cel al Școlii Elementare a fost Augustin Micle, profesor de limba română. Primul colectiv de educatori, în anul școlar 1959-1960, era alcătuit din următorii: Elena Lupu, Viorica Voitecovici, George Gavriluțiu, Victor Reucov, Octavian Tudoran, Ioana Pop, Silvia Moșneag, Octavian Tudoran, Ioana Pop, Silvia Moșneag, Ioan Curta, Lucreția Dragotă, Valeria Stângă, Sabina Gavriluțiu, Valer Păcurari, Dumitru Șes, Maria Crișan.

Primii dascăli, la Școala din incinta Casei de Copii, au fost: Alexandru Retegan, Maria Reucov, Cornelia Micle, Vera Retegan, Nicolae Ani, și Floarea Arcălean (învățători), Augustin Micle, Dumitru Șes, Doina Vlad, Ioan Rusu, Romulus Martin, Ștefan Lazăr, Teodor Pop, Victor Reucov, Maria Pitiș, Nicolae Satmari, Octavian Tudoran, Ioana Pop, Virgil Moșneagu și Alexandru Dragotă (profesori). Din primul colectiv de educatoare, la preșcolari, au făcut parte: Emilia Aluaș (directoare), Maria Crișan, Ana Câmpăan, Nastasia Farcaș, Rozalia Fechet, Aurelia Hațiu, Victoria Mateuț, Livia Zah, Sbina Laurențiu, Elena Herțan, Elena Șes, Letiția Lascu.

În cei 17 ani de existență a Casei de Copii Școlari Mixtă, din Prundu Bârgăului, efectivul de copii ocrotiți a crescut progresiv, ajungându-se la circa 800 de copii care învățau aici în fiecare an.

Școala din cadrul Casei de Copii din Prundu Bârgăului a fost printre primele unități din țară în care s-au introdus noi metode și procedee în procesul de predare-învățare, printre ele amintindu-ne de problematizare, algoritimizare, învățare prin descoperire, ș.a. Aici s-au organizat și experimentat predarea diferitelor discipline în cabinete speciale și laboratoare, a funcționat un cabinet fonic de predare a limbilor moderne, înființat de Floarea Brișan, directorul Casei, precum și cabinet de biologie al profesorilor Ioan Burzo și Sandu Dragotă, unde s-au împăiat peste 200 de animale, săli de muzică, ateliere de arte plastice, broderie, foto, legătorie, lăcătușerie.

Sfârșitul Casei de Copii începe din 1968, odată cu evenimentele din Cehoslovacia, când sa trecut la instituirea unui nou sistem de apărare a țării, care a condus la reînființarea unității militare. Copiii au început să fie mutați în nou înființatele case de copii de la Năsăud, Beclean și Bistrița, ajungându-se la desființarea celei de la Prundu, în 1976, în pragul deschiderii noului an școlar.

La Prundu Bârgăului a mai continuat sa functioneze Casa de Copii Preșcolari, până în 1981, când și aceasta s-a închis, încheind epopeea "cele mai mari si unice institutii de ocrotire și educare a copiilor din aceasta parte a Europei", cum este descrisă în volumul tipărit cu ocazia aniversării celor 50 de ani de la înființarea ei, un volum omagial, coordonat de profesorul scriitor, George Vasile Rațiu, intitulat «O oază de căldură și lumină», din care am preluat principalele date prezentate.

O revedere cu lacrimi de bucurie

Întâlnirea după zeci de ani, a dascălilor, funcționarilor și a foștilor elevi, dintre care mulți s-au născut, au fost educați, au urmat școala, s-au căsătorit și au trăit în Casa de Copii din Prundu Bârgăului, a avut loc în Căminul Cultural din localitate. Înainte de ora 9 dimineața, parcare, de lângă Parcul cu castani, era plină de mașini, cu numere din multe județe, din care au coborât oameni de toate vârstele, perechi și grupuri care se apropiau, cu strângere de inimă și oarecare rezervă, unii de alții. Mulți dintre ei nu se mai recunoșteau. Desigur că mulți nu s-au mai văzut de zeci de ani. Se întrebau chiar unii pe alții: « Cine sunteți ? », după care răspunsurile lor îi făceau să se îmbrățișeze, plini de emoție, unii cu lacrimi de bucurie în ochi. Grupurile deveneau tot mai mari, amestecându-se, la intrarea în sală, cu cei care veniseră mai devreme. A fost o primă întâlnire, de mare simțire, plină de emoții și lacrimi de bucurie, a unor oameni care alcătuiau, acum mulți ani, o adevărată familie. Acum, din nou împreună, la o cafea, au început, fiecare, să-și scormonească amintirile celei mai sensibile părți ale vieții.

În Biserica ce le-a fost interzisă

2După prima întâlnire de la Căminul Cultural, unde bucuria revederii i-au reunit, la fel ca în anii tinereții, formând un adevărat alai, participanții la emoționanta întâlnire au intrat în Biserica din Prund, în care accesul lor era interzis în tinerețe de comuniști. Mulți dintre cei născuți în marea Casă de Copii, nici măcar nu au fost botezați cu un preot. Singura credință le-o inspirau educatorii. Acum, biserica îi aștepta pentru a se reculege și a se ruga, împreună cu preotul Ioan Jauca. Dumnezeu s-a apropiat acum, aici, de ei, pentru iertarea lor, atât de mult necesară.

Din nou în fosta lor casă

Mult mai îmbărbătați după slujba de la Biserică, participanții la aniversare s-au îndreptat spre casa lor de altădată, aflată în incinta actualei unități militare. Formând un lung convoi, înșirat pe toată lungimea drumului. Doi câte doi, se îndreptau, pe marginea cu același gard înalt de odinioară, al șoselei copilăriei și tinereții, într-o liniște desăvârșită care trăda o altă mare emoție, întoarcerea, din nou, în fosta lor casă.

Primiți cu deosebită atenție de către militari, actualele gazde ale fostei lor case, toți cei sosiți au început să retrăiască, cu intensă emoție, amintirile lor din trecut, legate de aceste locuri și clădiri, în care au trăit, dar care nu s-au schimbat prea mult, doar destinația lor. Au făcut un tur al unității, fiindu-le expusă tehnica de luptă și au vizitat bogatul muzeu al unității militare.

Viața ca un destin aparte

Dupa emoțiile revederii fostei lor case, participanții la aniversare s-au reunit în sala Căminului Cultural din Prundu Bârgăului, unde au vizionat expoziția de pictură, reprezentând chipurile lor, realizată de talentatul lor coleg, profesorul Ștefan Olteanu, autor și al unei interesante cărți despre viața lui și Casa de Copii din Prundu Bârgăului. Au mai fost lansate și alte cărți, ale scriitorului George Vasile Rațiu și albume ale Casei de Copii, după care a urmat emoționante prezentări și dezbateri despre Casa de Copii din Prundu Bârgăului și oamenii ei valoroși.

Este foarte greu să pătrunzi în tainele vieții cuiva, pentru că fiecare are un destin al său, o cruce pe care trebuie să o ducă. Dar despre cei care au crescut, în Casa de Copii din Prundu Bârgăului, se poate spune că au avut un destin cu totul aparte. Viața multora dintre ei nu ar mai fi avut o traiectorie normală dacă nu ar fi fost această minunată instituție de ocrotire și educare a lor. Copiii fără familie și-au găsit aici părinții, frații și surorile, o întreagă familie, realizate prin dăruirea și devotamentul unor adevărați educatori, învățători, maiștri și profesori care i-au ajutat.

Am fost profund impresionat de luările de cuvânt ale multora dintre acești oameni integri, adevărați eroi, care au răzbit prin vremurile grele și au reușit, în situația dificilă în care erau, să ajungă adevărate valori: oameni utili pentru societate, mulți dintre ei maiștri, educatori, învățători, asistenți medicali, doctori, ingineri și chiar profesori universitari.

Discuțiile au continuat la elegantul restaurant Costas, într-o atmosferă aproape familială, dar a urmat apoi, din nou, despărțirea.

Comentarii 1

AMINTIRI ȘI EMOȚII PRIMITE PE MAIL

Trimis de Ion Pator la Vin, 04/09/2009 - 05:19.

Sânt din Mijloceni și locuiesc în America de treizeci de ani. Când eram copil intram prin gard și mă jucam cu copiii de acolo. Fiind copil eram fericit dar știam că pentru ei era mai greu.

Vă rog să îmi trimiteți ceva fotografii.

Mulumesc Thank you God bless you all

Dumnezeu să vă binecuvinteze pe toți care ați ajutat la Casa de copii.

Michigan, United States 3 Sep. 2009

Emotii

Trimis de Cecilia, 07/09/2009

Mi-am petrecut 17 ani în mijlocul copiilor din Casa, am învățat alături de ei, părinții mei au fost cadre didactice la Casa.. Ma bucur că a fost așa, mulțumesc Bunului Dumnezeu că am avut o copilărie atât de fericită. Întâlnirea a fost extrem de emoționantă.

Am petrecut 17 ani din viața în această "oază de căldură și lumină", căldura venea din sufletul dascălilor, limina din mintile lor. O întâlnire emoționantă, nu credeam niciodată că se va întâmpla acest lucru. Ceea ce m-a impresionat cel mai mult au fost cuvintele de mulțumire, apreciere, pe care foștii elevi le-au adus oamenilor care le-au îndrumat pașii în viață. Cinste elevilor! Lauda tuturor angajaților CASEI.

(Cecilia)

ACASA

Trimis de Cecilia la Lun, 07/09/2009 - 18:43.

Am petrecut 17 ani din viața în această "oază de căldură și lumină", căldura venea din sufletul dascălilor, limina din mintile lor. O întâlnire emoționantă, nu credeam niciodată că se va întâmpla acest lucru. Ceea ce m-a impresionat cel mai mult au fost cuvintele de mulțumire, apreciere, pe care foștii elevi le-au adus oamenilor care le-au îndrumat pașii în viață. Cinste elevilor! Lauda tuturor angajaților CASEI.

Întoarcerea acasă

Istoria Casei de Copii

Moment aniversar la 50 de ani

Cred că o asemenea aniversare nu a mai avut loc în țară, până în acest an la Prundu Bârgăului, când ne-am întâlnit într-o frumoasă zi de toamnă, dascăli, foști elevi, directori, oameni de seamă dintre care unii au fost membrii fondatori ai Casei de copii. De asemenea a fost invitat și personalul auxiliar care, cu pricepere și migală, a slujit ani mulți fiind ca acasă, cu preocupări majore față de marea familie ce era Casa de copii. Parcă acest nume nu e potrivit. Casa de copii de la Prund a avut părinți buni, talentați care au știut să formeze oameni și care la rândul lor să fie formatori de suflete.

În material se stipula „că a fost o adevărată școală de aplicație”, o „școală pilot”, eu aș spune ca un Step by step de astăzi, însă cu mult mai bine pus la punct sub aspect material. Se lucra pe ateliere, existau săli de jocuri, de basme, de muzică, de teatru, cinematograf, ateliere de tâmplărie, cismărie, croitorie, săli de sport, infirmerie, săli de mese, biblioteci cu mii de volume, laborator fonic și multe altele.

Activitățile se desfășurau în cercuri (foto, pictură, sculptură, etc). Erau sere cu plante și flori în care elevii învățau creșterea și întreținerea lor.

Orchestra de mandoline, corul de cameră, coruri de copii pe 3-4 voci, dar și grupuri vocale cu profesori și învățători, care se deplasau în centre de desfășurare la anumite concursuri, smulgând diplome fruntașe în toate domeniile. Așa se desfășura învățământul în Casa de copii.

În care școală din România mai existau atâtea posibilități de educație? De la copilul mic și până la adolescentul (asistat), care vara se întorcea de la școlile din țară și își petrecea vacanța în Casă, creindu-i-se condiții familiale de către personalul administrativ. Aici nu numai că erau educați cum să-și petreacă timpul liber constructiv, dar aveau prieteni din rândul personalului, iar mai tarziu își întemeiau familii foarte reușite.

Au curs lacrimi, am schimbat impresii, au reînviat amintiri.

BRAVO ORGANIZATORILOR! Cinste localnicilor care i-au adunat după 50 de ani întregindu-și comuna cu marea familie a Casei de copii școlari și preșcolari din Prundu Bârgăului.

Mulțumim D-lui primar Ilie Avram precum și consilierilor locali care au fost, cu sufletul și inima, alături de invitați. Demn de apreciat este preotul Jauca Ioan, om de mare onoare pentru comuna Prundu Bârgăului, care prin rugăciune amintea de cei care astăzi nu mai sunt printre cei vii, dar amintirea lor va rămâne veșnică. Dumnezeu să-i odihnească și nouă să ne dăruiască sănătate și împliniri.

(Livia Blaga, învățător - educator al Casei de copii, timp de 2 ani, unde m-am format ca dascăl, iar amintirile frumoase m-au marcat pentru întreaga viață.)

La biserică

Olimpia Țifu, depănând amintirile

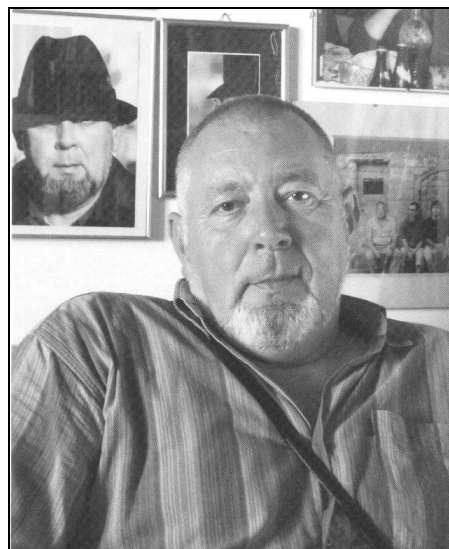
Revederea

Arta plastică și bârgăuanii

Titus WACHSMANN-HOGIU, *Marcel Lupșe* (21.08.1954)¹

Fig. 38 Marcel Lupșe, autoportret

Marcel Lupșe

Artistul plastic Marcel Lupșe este o figură unică în felul său pe străzile Bistriței. Autoportretul de mai sus îl reflectă în stilul său original. Pălăria neagră, cu borurile aplecate uniform, de sub care simți că iese o privire pătrunzătoare și aproape imposibil de cercetat. Barba îi dă un farmec special, căci nu seamănă cu a altor „bărboși”. Poți prevedea că sub încercările sale de a-și „masca” imaginea cotidiană, frivolă, a multor concitadini, se ascunde un artist. Este o figură cunoscută și ușor re-cunoscută.

Marcel Lupșe s-a născut la 21 august 1954, în Dej (întâmplător), căci este fiul familiei Lupșe din Mijlocenii Bârgăului. Mai are doi frați: Mira și Tiberiu. Deși nu a învățat la școlile din comună, a petrecut toate vacanțele aici, cu părinții și frații. El se consideră bârgăuan.

A studiat la Institutul de Arte Plastice „Ioan Andreescu” din Cluj (1975-1979) la clasa profesorului Vasile Crișan.

După absolvire devine profesor, dar realizează o valoroasă operă plastică, fapt care face posibilă primirea lui în Uniunea Artiștilor Plastici (UAP), secția Pictură, în anul 1989.

A participat și activat în cadrul mai multor Tabere de creație: Calica-Tulcea (1987), Botoșani (1988), Râmnicu-Vâlcea (1991), Sângeorz-Băi (1993, 1996, 1997), Lovasbereny-Ungaria (1994)...

Artistul plastic Marcel Lupșe a deschis **Expoziții personale** încă din perioada studenției.

-principalele sale expoziții personale, în țară: Cluj, Galeria „Tribuna” (1979, 1985, 1994, 1998, 2004); Brașov, Galeria „Arta” (1985); Târgu Mureș, Galeria „Vatra” (1982, 1983, 1987, 1995); București, Galeria „Orizont” (1989, 2007); **Bistrița** (1991, 1992, 1994, 1997, 2000, 2004, 2006); Oradea, Bacău, Dej; Timișoara;

-în străinătate: Luxemburg, Toulon, Paris, Besanson, Sancerre –Franța; Veneția-Italia; Kerkraade-Olanda; Castelul Burg Rode-Germania; Budapesta-Ungaria; Bruxelles-Belgia;

Marcel Lupșe are lucrări în muzee și colecții particulare în circa 20 de țări: România, Austria, Belgia, Canada, Danemarca, Elveția, Franța, Germania, Italia, Israel, Japonia, SUA, Ungaria, Turcia, Polonia...

Pentru activitatea sa plastică lui Marcel Lupșe i s-au acordat următoarele **Premii**:

-1989: Mențiune, Expoziția Internațională de pictură a tineretului, Sofia-Bulgaria;

-1997: Premiul pentru pictură al saloanelor „Liviu Rebreanu” din Bistrița;

¹ Text preluat din volumul „Bârgăuani de top”, Editura Karuna, Bistrița, 2009

- 2000: Ordinul Național „Serviciul credincios” în rang de Cavaler;
- 2001: Premiul pentru pictură al Saloanelor Moldovei, Chișinău-Rep. Moldova;
- 2005: Premiul „Lascar Vorel” pentru pictură, al Bienalei „Lascar Vorel”, Piatra Neamț.

În prezent Marcel Lupșe este profesor la Liceul de Arte Plastice „Corneliu Baba” din Bistrița și își susține **doctoratul** în domeniul artelor plastice.

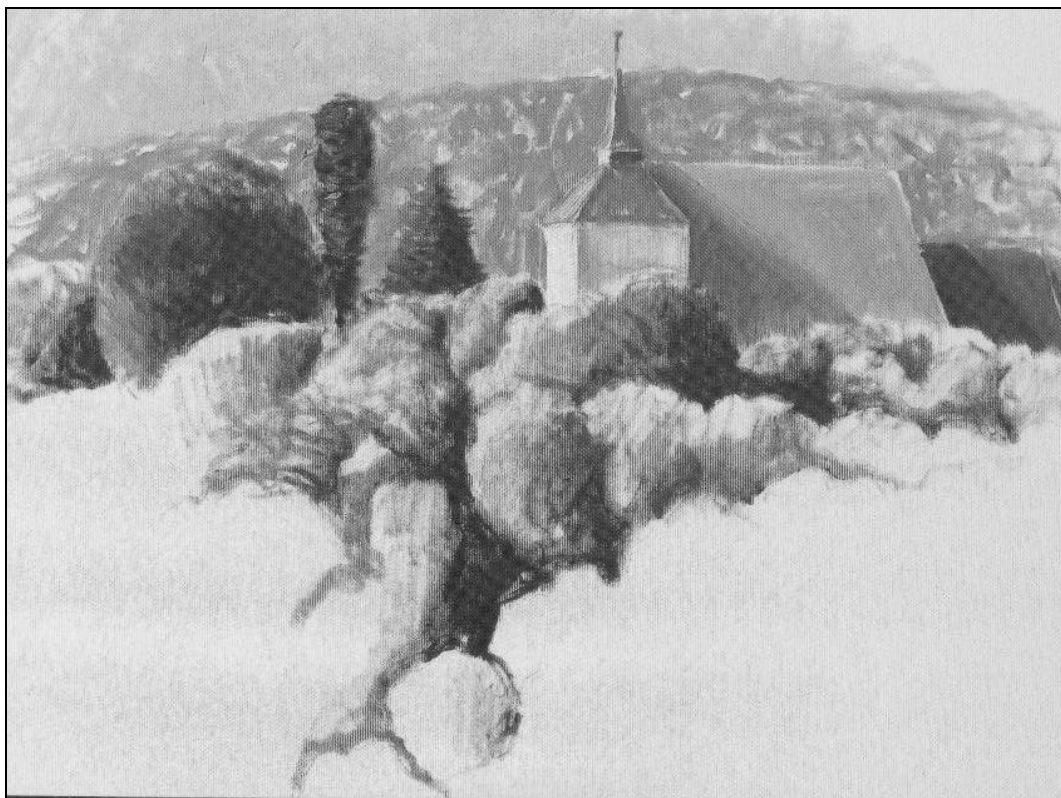

Fig. 40 Biserica din deal

– „Candoare, ce merge laolaltă cu o nelipsită astuție de autor, Marcel Lupșe era chemat să o încerce prin însuși itinerarul său biografic.

Din Valea Bârgăului, pe care o poartă în sine, fidel, până la Nicula, unde îi place, tot mai des, să se aștearnă la peisaj, distanța de parcurs seamănă cumva cu o prielnică ademenire”.

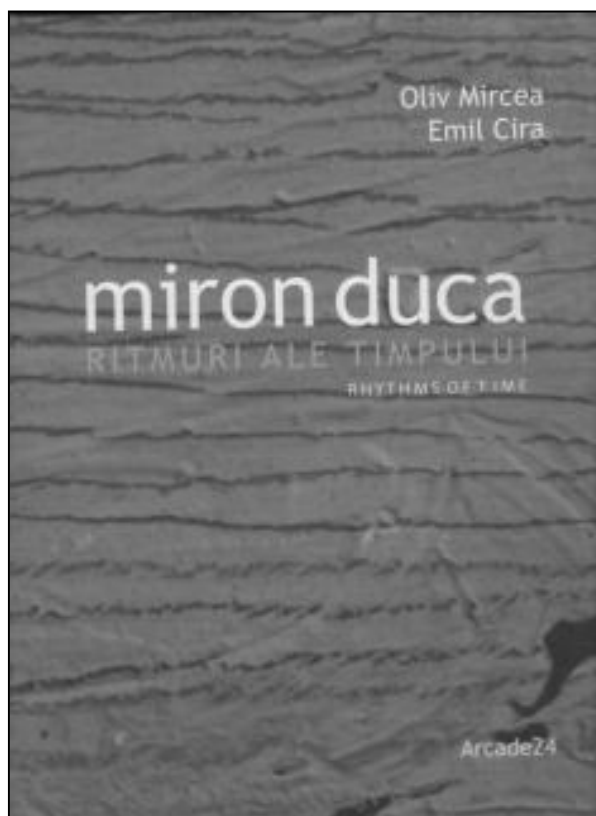
(Dan Hăulică)

– „Caracterul explicit al imaginii împreună cu dorința de a găsi valențe expresive, formale, spirituale, alegorice și simbolice noi ale imaginii devine, în viziunea lui Marcel Lupșe, un efort mult mai dificil decât a inventa. Nu e oricând și oricui la îndemână să compună imagini care să conțină, în mod explicit, trimiteri la un cadru cultural, la o tradiție.!

(Mircea Oliv)

Notă: De la apariția portretului său în vol. „Bârgăuani de top”, 2009, Marcel Lupșe a înregistrat și alte realizări.

Menuț MAXIMINIAN, *Ritmurile lui Miron Duca*¹

Miron Duca, artist de renume pe plan național, este evocat în albumul „Ritmuri ale timpului”, apărut la Editura Eikon din Cluj-Napoca, sub semnătura criticilor de artă Mircea Oliv și Emil Cira. Cartea, care face parte din Colecția „Mentor” a galeriilor bistrițene Arcade 24, surprinde, în condiții grafice deosebite, atât biografia artistului, cât și lucrările acestuia, adevărate orizonturi și semne pe care le-a surprind în ultimii 30 de ani.

Născut la Boianu Mare, în Bihor, Miron Duca este absolvent al Institutului de Arte „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca. De ani buni, în care a fost și profesor la Bistrița Bârgăului, este stabilit la Bistrița, făcând parte din filiala UAP din județul nostru. Prima expoziție personală a avut-o în anul 1974, sub genericul „Naturi statice” la Galeriile Institutului de Medicină din Cluj-Napoca. De atunci, an de an, Miron Duca ne-a surprins plăcut atât în expozițiile din țară, cât și în cele din străinătate. Obține o serie de premii, amintind aici Premiul Național al Uniunii Artiștilor Plastici din anul 1993, Premiul Primăriei Chișinău în 2004 sau Meritul Cultural acordat de Președinția României în același an.

Albumul descoperă un spectacol al inocenței, cu o conștiință aflată ea însăși într-o continuă căutare, după cum declară criticul Pavel Șușară. Cele două texte aplicate ale criticului de artă Oliv Mircea, cel care a făcut posibilă apariția acestui album și ale scriitorului Emil Cira, stabilit de ani buni în Germania, aplicate cu termeni de specialitate, sunt deschise spre lecturare nu doar specialiștilor ci și publicului larg. Ele sunt însoțite de alte gânduri frumoase semnate de Virgil Cîmoș. Traducerea în limba engleză de către Laura Roșca asigură albumului o circulație internațională, astfel încât concitadinul nostru, artistul Miron Duca se poate bucura, ca un adevărat ambasador al culturii, de admirația internațională.

Pentru această serie de albume, criticul de artă Mircea Oliv, directorul Bibliotecii Județene, merită toate aprecierile, fiind cel care nemurește în carte creația artiștilor. În aceeași serie au apărut și Marcel Lupșe și Vasile Tolan.

¹ Articol publicat în Răsunetul, Vineri, 01/07/2011 - 00:22

Nicolae VRĂSMAȘ, *La Tiha Bârgăului s-au născut mari artiști* *Maria Trifu, la 90 de ani*

În 15 octombrie 2011 a fost ziua de naștere a unei mari artiste, Maria Trifu, pictoriță naivă cunoscută în țară și străinătate, născută în anul 1921 în comuna Tiha Bârgăului, care a împlinit frumoasa vârstă de 90 de ani.

Absolventă a școlii profesionale, secția croitorie – broderie, începe să picteze încă din anul 1977, participând la Saloanele Naționale de artă naivă din Arad, Pitești, Dorohoi, Botoșani, dar și peste hotare la Stockholm - Suedia, Mannheim - R.F.G., Roma - Italia, Zagreb - Iugoslavia. A luat numeroase premii: Premiul I la Festivalul național „Cântarea României”, ediția a III-a, a IV-a, a V-a și a VI-a, Premiul special al juriului la Salonul național de artă naivă, Arad, 1980, Premiul I la

Salonul de artă naivă la Moldovei, Botoșani, 1987, Premiul I la Expoziția omagială „Arthur Verona” Dorohoi, 1974. Lucrări ale sale se găsesc în colecția națională de artă naivă a Muzeului de artă din Pitești și în colecții particulare din țară, Austria, Germania, Israel și SUA.

Arta naivă a Mariei Trifu a început după întoarcerea sa de la București, unde a lucrat ca asistentă sanitară, descoperind locurile natale ale Bârgaielor mult schimbate, fără casele și oamenii de odinioară, ale căror față nu o mai recunoștea. Casele erau modernizate iar portul tradițional aproape dispăruse, fapte care ștergeau patina frumoaselor vremuri de odinioară ale ținutului bârgăuan.

Maria Trifu a pus mâna pe pensulă începând să amestece cu măiestrie culorile și redea viață tradiției și obiceiurilor prin arta sa. Pânzele ei căpătau viață iar satul, casele, împrejurimile și oamenii din trecut, odată cu datinile și tradițiile bârgăuane se renășteau prin opera sa. „Alaiul Nunților de pe Bârgău” și „Regele Brazilor” depășeau domeniul legendelor, devenind realitate.

Maria Trifu și-a pus tot talentul, dar și sufletul, în slujba picturii, continuând să mânuiască pensula și să cucerească sufletele semenilor.

Pictura Mariei Trifu este un adevărat univers, o lume pitorească readusă în actualitate, un salut și un îndemn transmis tuturor și mai ales celor tineri.

Transmitem artistei salutările noastre și urări de sănătate și viață lungă.

Zilele Operei „Constantin Pavel”

Niculae VRĂSMAȘ, *Opera Românească și Bistrița Bârgăului*

Zilele Operei „Constantin Pavel” ediția I (19 - 21 mai 2010)¹

Fig.41 „Constantin Pavel” ediția I

Demersurile către Ministerul Culturii și Patrimoniului Național în vederea asigurării bazei logistice pentru o nouă sărbătoare, anuală, sub numele „Zilele Operei Constantin Pavel”, spre cinstirea memoriei ctitorului Operei Române din Cluj, născut la Bistrița Bârgăului au fost încheiate și incluse în programul cultural al județului.

Prima ediție „Zilele Operei Constantin Pavel” a avut loc în 2010, la Bistrița Bârgăului și Bistrița în zilele de 19 și 21, în frumoasa lună mai, care a adus primăvara muzicii de operă românești, înființate la Cluj.

„Zilele Operei Constantin Pavel” au fost o primă ediție a unei sărbători care se va desfășura anual, spre cinstirea memoriei edificatorului primei instituții de operă românească și este o manifestare cuprinsă în acțiunile Ministerului Culturii și Cultelor, Consiliului Județean, Centrului Județean pentru Cultură Bistrița – Năsăud, Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului, Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” Cluj – Napoca și Primăriei comunei Bistrița Bârgăului. O sărbătoare bine aleasă, de către organizatori, în frumoasa lună mai, în care au avut loc trei momente cruciale: nașterea lui Constantin Pavel, la 21 mai 1884, inaugurarea primei opere naționale la Cluj, în 25 mai 1920 și trecerea la cele veșnice a marelui artist, în 9 mai 1945.

Constantin Pavel a fost o personalitate gigantică în cultura românească a vremii sale, un artist desăvârșit: tenor de talie europeană, ctitor și director de operă, regizor și scenarist, care a pus fundamentul teatrelor lirice din Cluj și București, lăsat uitării mai multe decenii, dar memoria lui a fost din nou revigorată, începând cu inițiativa Consiliului Local al comunei Prundu Bârgăului, care i-a oferit primul Titlu de Cetățean de Onoare – post mortem - al comunei, la cea de a XXX-a ediție a

¹ Niculae Vrăsmaș, *Zilele Operei „Constantin Pavel” ediția I (19 - 21 mai 2010)*
Răsunetul, Mar, 05/25/2010 - 13:15

Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului din anul 2001, iar cu ocazia Zilelor Operei „Constantin Pavel”, în 2010, comuna natală, Bistrița Bârgăului, i-a acordat același titlu.

Pe baza unui inimos proiect, susținut de Clubul „Rotary” Bistrița, la inițiativa prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, directorul Spitalului Județean Bistrița - Năsăud și a urmașilor marelui artist, familia prof. Andrei Pavel Neuc și fiica acestuia, prof. Constanța Neuc, director al Grupului Școlar „Radu Petrescu” din Prundu Bârgăului, în anul 2009 a avut loc dezvelirea unei plăci memoriale pe casa ctitorită de Constantin Pavel, în comuna natală, un adevărat muzeu al operei românești legat de marele artist, după care, în toamna aceluiași an, rămășițele pământești ale artistului, uitate la Cimitirul Bellu din București, au fost reînhumate în pământul natal din curtea bisericii.

Zilele operei „Constantin Pavel” la Bistrița Bârgăului

Manifestarea culturală realizată la ediția I-a a „Zilelor Operei Constantin Pavel” (19 – 20 mai 2010), a început la Bistrița Bârgăului printr-o slujbă de pomenire săvârșită de P.S. Vasile Someșanul, episcop al Vadului Feleacului și Clujului, Exarhul Dumitru Cobzaru, protopopul ortodox al Bistriței Alexandru Vidican, preoții din Valea Bârgăului și alte localități, întruniți într-un sobor de 13 slujitori ai altarului, alături de care au participat numeroase personalități, între care Livu Rusu, președintele Consiliului Județean, prof. univ. dr. Octavian Lazăr Cosma, prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, Familia Neuc Pavel, primarul Vasile Laba și viceprimarul Leon Hogiu, din Bistrița Bârgăului, și mulți alții.

A urmat un colocviu de comunicări, despre viața și activitatea lui Constantin Pavel, deschis de primarul comunei gazdă, Vasile Laba și moderat de prof. dr. Mircea Gelu Buta, la care au luat cuvântul Liviu Rusu, președintele Consiliului Județean, Florin Vasile Șomlea, care a citit și un mesaj din partea Ministerului Culturii și Patrimoniului, prof. univ. dr. Octavian Lazăr Cosma, conf. Univ. Elena Chircev, care a susținut comunicarea prof. univ. dr. Bujor Dănșorean și asist. univ. Dr. Tatiana Olteanu, de la Academia de Muzică „Gheorghe Dima” Cluj – Napoca, prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, care a prezentat noua sa carte apărută, recent, la Editura Eikon din Cluj – Napoca, sub egida Centrului Județean pentru Cultură Bistrița – Năsăud, intitulată „Bârgăul lui Tini Pavel”. O altă lansare de carte a fost realizată de prof. Gavril Țărmure, președinte la „Societatea de Concerte” Bistrița, care a prezentat publicului numeros o monografie unicat: „Opera Română din Cluj”, despre care a vorbit chiar autorul ei, prof. univ. dr. Octavian Lazăr Cosma, prezent la colocviul de mare ținută culturală de la Bistrița Bârgăului, unde primarul a înmănat familiei Pavel Neuc, Titlul de Cetățean de Onoare post- mortem, al comunei natale, acordat marelui artist Constantin Pavel, despre care prof. Constanța Neuc a făcut o impresionantă evocare, mulțumind, tuturor, pentru implicarea și prezența la această manifestare.

Ca ultim omagiu, adus sub o exelentă formă muzicală, a fost recitalul susținut, în foaierea primăriei, de către: Vlad Crosman (bariton) și Ionică Vrăsmaș (bas), acompaniați de Horea Haplea și Adela Bihari și de grupul "Pro Opera", coordonat de Nicolae Gălățean, directorul Centrului Județean pentru Cultură, în cadrul căruia au evoluat Alexandra Hordouan, Cristina Bălan, Roxana Costeanu și Horațiu Ruști, acompaniați la pian de Cristian Lepădatu.

Zilele operei „Constantin Pavel” la Bistrița

Zilele Operei „Constantin Pavel”, care au debutat în ziua de 19 mai 2010 la Bistrița Bârgăului, satul natal al marelui artist, au continuat în seara aceleiași zile la Sinagoga din Bistrița, unde a avut loc un recital vocal - instrumental susținut de studenți ai Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj Napoca, în preludiul căruia s-a făcut prezentarea uneia dintre cele mai valoroase cărți, unice în genul ei, o monografie aproape exhaustivă despre începuturile primului teatru liric românesc de la Cluj. Apărută în Editura „Charmides” în acest an, "Opera Română din Cluj", vol. I, este semnat de prof. univ. dr. Octavian Lazăr Cosma, unul dintre marii muzicologi români, autor al multor lucrări de excepție, care a fost prezent la toate manifestările culturale, din aceste zile, vorbind unui public numeros despre noua și importanta sa carte.

Dintre cărțile sale amintim: "Opera românească" (2 volume), "Oedipul enescian", "Hronicul muzicii românești" (9 volume), "Hronicul Operei Române din București" (vol. 1) "Universul muzicii românești - Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor din România", "Simfonicele Radiodifuziunii Române - 1928-1998", "Filarmonica din București în reflectorul criticii muzicale 1921-1945",

"Universitatea Națională de Muzică din București la 140 de ani (Istoria Conservatorului)" (vol. 1 și 2), cea mai recentă fiind "Opera Română din Cluj" (vol. 1), lansată la Bistrița Bârgăului și la Bistrița, despre care au vorbit prof. Gavril Țărmure, prof. univ. dr. Constantin Râpă de la Academia de Muzică "Gh. Dima" din Cluj, prof. dr. Mircea Gelu Buta și autorul ei, care a subliniat faptul că o astfel de carte este unică, în lume.

Recitalul vocal - instrumental, care a urmat, la Sinagoga din Bistrița, a fost susținut de studenți ai Academiei de Muzică "Gh. Dima" din Cluj – Napoca și a cuprins un bogat și variat program, conținând lucrări de Schubert/Liszt, Schumann/Liszt, Adrian Pop, G. Donizetti, P. Sarasate, G. Verdi, Ch. Gounod, Pascal Bentoiu, T. Brediceanu și B. Bartok, în interpretarea următorilor: Raluca Ciobanu, pian, Luiza Fatyol, soprană, Horia Haplea, pian, Andrei Ciobanu, vioară și Alin Anca, bas.

De un înalt nivel artistic, recitalul a fost mult apreciat de un public numeros și avizat, ale cărui aplauze au adus, într-un fel, un omagiu postum ilustrei personalități a lui Constantin Pavel, ctitorul teatrului liric românesc.

Opera „Constantin Pavel” pe scena „G. Coșbuc” din Bistrița

Cea de a doua zi, dedicată operei „Constantin Pavel”, s-a desfășurat, joi 20 mai 2010, pe scena primitoare a Centrului Cultural Municipal "George Coșbuc", unde directorul instituției, prof. dr. Dorel Cosma a deschis o minunată seară de operă, iar prof. dr. Mircea Gelu Buta a vorbit despre artizanul teatrului liric românesc și a salutat prezența în sală a prof. dr. Octavian Lazăr Cosma, autorul monografiei operei române din Cluj, precum și a familiei prof. Andrei Pavel Neuc, a prof. Constanța Neuc, director al Grupului Școlar „Radu Petrescu” din Prundu Bârgăului, urmași ai lui Constantin Pavel.

A urmat un extraordinar spectacol, "Cafe belcanto", cu variate scene din opere, susținut de ansamblul de operă al Academiei de Muzică "Gh. Dima" din Cluj-Napoca, în regia prof. univ. dr. Ionel Pantea, fost director al Operei din Cluj, dirijor fiind prof. univ. dr. Gh. Victor Dumănescu, având la pian pe prof. univ. dr. Francisc Fuchs și prof. univ. Ștefan Ronai, iar ca asistent de regie pe asist. univ. drd. Ligia Ghilea.

Programul a cuprins selecțiuni din actul I al operei "Flautul fermecat" de Wolfgang Amadeus Mozart, selecțiuni din actul III din "Nunta lui Figaro", un fragment din "Fidelio" de Beethoven, un fragment din opera Evgheni Oneghin de Ceaikovski, un fragment din actul I al operei "Aurul Rinului" de Richard Wagner, duet din „Aida” de G. Verdi, cuplet Doolittle din „Mz fair lady” de Fr. Loewe și sextet din „Lucia de Lammermoor” de G. Donizetti, în interpretarea artiștilor. Au interpretat următorii artiști: Simioana Batar, Timar Kinga, Judit Isabela Kutasi, Daniel Ovidiu, Vlad Crosman, Adela Zaharia, Gergely Arnold, Kinga Timar, Raluca Irimia, Cristinel Laiu, Attila Fodre, Tudor Bărbos, Cristina Tohătan, Maria Hândorean, Toro Arpad, Ana Dumitriu, Bianca Pătraș, Apollonia Egyed, Veress Orsolya, Andrei Mîță, Ștefan Korch, Luiza Fatyol, Daniel Ovidiu, Bogdan Baci, Cristinel Laiu și Florin Pop.

„Cafe – belcanto” a fost un spectacol cu totul deosebit și mult apreciat de publicul bistrițean, adânc pătruns de faptul că opera din Cluj, ctitorită de Constantin Pavel, pătrunde peste decenii și rămâne vie, amintind mereu de marele artist.

Zilele operei „Constantin Pavel” ediția a II-a (25 - 26 mai 2011)¹

Cea de a II-a ediție a Zilelor Operei „Constantin Pavel”, eveniment de excepție pentru județul Bistrița-Năsăud, a debutat în scuarul din fața Primăriei Bistrița Bârgăului, prin dezvelirea bustului tenorului Constantin Pavel, operă a sculptorului Maxim Dumitraș, și prin slujba de sfințire oficiată de către un sobor de preoți, având în frunte pe P.S. Vasile Someșanul și protopopul Alexandru Vidican. Dintre cei care au susținut alocuțiuni îi amintim pe vicepreședintele Consiliului Județean, Mihai Bumbu, viceprimarul comunei Bistrița Bârgăului, Leon Hogiu, prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta-directorul Spitalului Județean, Florin Vasile Șomlea, directorul Centrului Județean pentru Cultură, primarul din Prundu Bârgăului, Ilie Avram, artistul Miron Duca, urmașii tenorului, profesorii Tanța Neuc-director și Andrei Neuc cu soția. În sala de festivități a primăriei a urmat o sesiune de comunicări, având ca temă viața și activitatea artistului Constantin Pavel, moderată de prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta. Au fost susținute lucrările: „Constantin Pavel între Opera Națională Română din Cluj și Opera Română din București” – prof. univ. dr. Octavian Lazăr Cosma; „Creația românească în preocupările lui Constantin Pavel” - conf. univ. dr. Elena Chircev; „Constantin Pavel și strategia repertorială a Operei Române din Cluj” - asist. univ. dr. Tatiana Olteanu; „Puterea creației ca esență a umanului” - prof. univ. dr. Vasile Boari; „Constantin Pavel – rememorări”- prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta.

Fig. 42 Tenorul Constantin Pavel

Dezvelirea bustului tenorului Constantin Pavel

Miercuri 25 mai 2011, ora 10,30, în scuarul din fața Primăriei Bistrița Bârgăului, a avut loc dezvelirea bustului tenorului Constantin Pavel, oficiată religios de un sobor de preoți, având în frunte pe P.S. Vasile Someșanul, după care s-au susținut alocuțiuni de către președintele Consiliului Județean, Liviu Mihai Rusu, și primarul comunei Bistrița Bârgăului, Vasile Laba.

Sesiune de comunicări „Constantin Pavel”, ediția II-a

În sala de festivități a primăriei a avut loc o sesiune de comunicări, având ca temă viața și activitatea artistului Constantin Pavel, moderată de prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta.

¹ Niculae Vrăsmaș, Zilele operei „Constantin Pavel” ediția a II-a (25 - 26 mai 2011), Răsunetul, Miercuri, 05/25/2011 - 14:49

S-au susținut următoarele lucrări: „Constantin Pavel între Opera Națională Română din Cluj și Opera Română din București” – prof. univ. dr. Octavian Lazăr Cosma; „Creația românească în preocupările lui Constantin Pavel” - conf. univ. dr. Elena Chircev; „Constantin Pavel și strategia repertorială a Operei Române din Cluj” - asist. univ. dr. Tatiana Olteanu; „Puterea creației ca esență a umanului” - prof. univ. dr. Vasile Boari; „Constantin Pavel – rememorări”- prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta.

Lansarea cărții „Constantin Pavel, Întemeietorul”

Cu această ocazie a fost lansat și un nou volum despre marele tenor, originar din Bistrița Bârgăului, intitulat „Constantin Pavel, Întemeietorul”, apărut la Editura Eikon din Cluj – Napoca, cartea fiind prezentată de Florin Vasile Șomlea, directorul Centrului Județean pentru Cultură Bistrița - Năsăud, Vasile G. Dâncu, directorul Editurii Eikon și prof. dr. Mircea Gelu Buta, coordonatorul volumului, la care au mai contribuit următorii: Octavian Lazăr Cosma, Tatiana Olteanu, Bujor Dânsorean, Florin-Vasile Șomlea, Dorel Cosma, Andra-Maria Armean, Cornel Sigmirean, Vasile Timiș, Niculae Vrăsmaș.

Menționăm că la prima ediție „Zilele operei „Constantin Pavel”, din 2010, a fost lansat un prim volum, intitulat „Bârgăul lui Tini Pavel”, apărut la aceeași prestigioasă editură clujeană, sub semnătura lui Mircea Gelu Buta, în colaborare cu următorii: Niculae Vrăsmaș, Vasile Timiș, Adriana Bera, Florin-Vasile Șomlea, Ioan Vrăsmaș, Vasile Bar, Constanța Neuc și Gavril Țarmure.

Zilele Operei „Constantin Pavel”, organizate de Consiliul Județean, Centrul Județean pentru Cultură, Centrul Cultural Municipal „George Coșbuc” Bistrița, Academia de Muzică „Gheorghe Dima” Cluj-Napoca și Primăria comunei Bistrița Bârgăului, localitatea natală a marelui artist, au ajuns în 2011 la cea de a II.a ediție. Această manifestare culturală constituie un eveniment de excepție, pentru județul Bistrița – Năsăud, având reverberații la Cluj și chiar la București.

Recital de muzică clasică la Bistrița Bârgăului

Manifestarea de la Bistrița Bârgăului s-a încheiat cu un recital de muzică clasică susținut de Grupul Pro Opera al Centrului Județean pentru Cultură. Au interpretat: Alexandra Hordouan – mezzosoprană, Florin Pop – tenor, Lavinia Bocu – mezzosoprană, Horațiu Ruști – bariton, Cristina Stăuceanu Bălan – soprană, Lucian Petrean – bariton, acompaniați de Adriana Bordaș, la pian.

„Pagini celebre din opere”, seara la Bistrița

În sala Centrului Cultural Municipal „George Coșbuc” din municipiul Bistrița a avut loc, în seara zilei de 25 mai 2011, la ora 18.30, concertul „Pagini celebre din opere”, susținut de Academia de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca, în cadrul parteneriatului cu Centrul Județean de Cultură Bistrița – Năsăud. Programul a cuprins arii din „Nunta lui Figaro” și „Directorul de operă” de Wolfgang Amadeus Mozart, în regia semnată de Anca Mișu și acompaniamentul, la pian, al lui Francisc Fuchs. Au interpretat: Andrei Miță, Aniela Hălmăgiu, Arnold Gergely, Elisa Gunesch, Cristina Olteanu, Fana Frățeanu, Ștefan Korch.

Seara ariilor din opere s-a încheiat cu recitalul susținut de Grupul Pro Opera, al Centrului Județean de Cultură Bistrița – Năsăud.

Joi, 26 mai 2011 la ora 18.30, la Centrul Cultural Municipal „George Coșbuc” Bistrița a avut loc un spectacol cu opera „Rigoletto” de Giuseppe Verdi, în interpretarea ansamblului Teatrului de Operă și Balet „Oleg Danovski” din Constanța.

Este lăudabilă acțiunea instituțiilor de cultură din județul nostru, desfășurată cu nobilul scop de cultivare și răspândire a muzicii clasice, în rândul spectatorilor.

Zilele Operei „Constantin Pavel” au ajuns la ediția a treia¹

Fig.43 „Constantin Pavel” ediția a III-a

Organizate de Consiliul Județean Bistrița - Năsăud, Centrul Județean pentru Cultură, Centrul Cultural Municipal „George Coșbuc”, Academia de Muzică „Gh. Dima” Cluj - Napoca, Primăria Comunei Bistrița Bârgăului, Fundația „Alexandru Vaida Voievod” și Rotary Club Bistrița, Zilele Operei „Constantin Pavel”, inițiate de prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, directorul Spitalului Județean, în cinstea marelui artist liric, născut la Bistrița Bârgăului, ctitor al Operei Române, au ajuns la ediția a treia.

Manifestarea culturală a început în ziua sărbătorii Sf. Constantin și Elena, luni 21 mai ora 11, printr-o sesiune de comunicări științifice cu tema „Viața și activitatea lui Constantin Pavel”, susținute de lect. univ. dr. Ligia Ghilea, as.univ.dr. Tatiana Olteanu, de la Academia de muzică „Gh. Dima” Cluj – Napoca, Francisc Mureșan, dirijorul corului Apasionata, prin Simona Rus și prof. dr. Mircea Gelu Buta, care a fost și moderatorul colochiului. Au mai vorbit Vasile Laba, primarul comunei, Florin Vasile Șomlea, directorul Centrului Județean pentru Cultură, prof. dr. Dorel Cosma, directorul Centrului Cultural Municipal „George Coșbuc Bistrița, Gabi Cosma, din partea Rotary Club Bistrița, Liviu Rusu, președintele Consiliului Județean și prof. Constanța Neuc, descendenta marelui tenor, Constantin Pavel.

A urmat un interludiu muzical, susținut de mezzosoprana Alexandra Hordoan, tenorul Florin Pop, baritonul Bogdan Nistor și baritonul Horațiu Ruști, acompaniați la pian de Olga Adriana Bordaș, de la Grupul „ProOpera” al Centrului Județean pentru Cultură, în cadrul căruia s-a intercalat o succulentă lansare de carte, intitulată „Bustul de la poalele Heniului”, apărută la Editura Eikon, sub coordonarea a trei importanți directori ai unor instituții bistrițene: Mircea Gelu Buta, Florin Vasile Șomlea și Dorel Cosma, un volum dedicat artistului Constantin Pavel, despre care au vorbit prof. Elena M. Cîmpan, președinta Societății Scriitorilor Bistrițeni „Conexiuni”, poetul George Vasile Dâncu, directorul editurii clujene Eikon și prof. Marcel Lupșe, care a oferit, tabloul cu portretul lui Constantin Pavel, familiei Neuc, descendenta acestuia.

Pentru cinstirea memoriei marelui artist, la cavoul acestuia din cimitirul bisericii din Bistrița Bârgăului, a avut loc o slujbă religioasă oficiată de un grup de preoți conduși de părintele Alexandru Vidican, Protopopul Bistriței, după care manifestarea s-a încheiat, la Prundu Bârgăului, printr-o reușită agapă frățască.

În seara primei zile a celei de a treia ediții „Constantin Pavel”, muzica de operă a evoluat pe scena Centrului Cultural Municipal „George Coșbuc” din Bistrița, cu concursul artiștilor Operei Române Naționale din Iași, urmând ca în seara celei de a doua zi, Teatrul Național de Operă și Balet „Oleg Danovski” Constanța să susțină un alt spectacol muzical, pe aceeași scenă bistrițeană.

¹ Niculae Vrăsmaș, Zilele Operei „Constantin Pavel” au ajuns la ediția a treia, Răsunetul, Marți, 05/22/2012 - 11:59

VIII. INTERVIURI

Andrei MOLDOVAN, *Ancheta* – *Interviu cu NICULAE VRĂȘMAȘ*¹, membru al Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud

Scriitori din Societatea Bistrița-Năsăud

Cu Ioan Pinte, Aurel Rău și Olimpiu Nușfelean

1. Ce credeți că ar trebui să știe cititorii despre dumneavoastră?

- Nu atât despre mine, cât despre orice seamăn al nostru care scrie, cred că cititorii ar trebui să știe cel puțin următoarele lucruri: locul de origine, generația din care face parte, domeniile de activitate abordate și o poză reprezentativă.

2. De ce scrieți?

- Întrebarea nu este ușoară, dar răspunsul meu e simplu. Având prima filă albă în față și cunoscând puterea cuvintelor scrise, am luat pana cu cerneală de tintă și am notat primele nume, observații, idei, întâmplări, dar mai ales scrisori, pentru că am plecat la 12 ani din satul natal. Viața mea, prin meseria de geolog, a fost un adevărat pelerinaj, în care am cunoscut cele mai frumoase locuri și oameni deosebiți, despre care simțeam nevoia să scriu.

3. Cum vedeți rostul scrisului?

- Viața reală a omului bate romanul și filmul, pe care ficțiunea o poate modela, așa spune, în mod educativ.

4. Care sunt valorile în care credeți?

- Aici ar fi mai multe lucruri de comentat, dar ca să fiu practic așa rezuma doar faptul că valorile, de orice fel, trebuie să fie perene. Mai ales literatura.

5. Cum scrieți?

- Scriu foarte simplu, oricând, oriunde și în orice poziție, angajându-mă aproape la oricare temă, dar asta o fac pentru acumularea datelor și ideilor, pasiunea mea fiind cercetarea domeniului înconjurător. Consider că imaginile, întâmplările, convorbirile și ideile trebuiesc înregistrate în forma lor brută, dar ele necesită ori o prelucrare de strictă specialitate, ori îmbrăcarea lor într-o cât mai adecvată haină literară.

Scriu foarte mult, dar public puțin. Sunt într-o continuă luptă cu timpul pentru a reuși finalizarea lucrărilor începute și în perspectivă. Așa afirma că scrisul meu nu este încă definit, având în vedere multitudinea temelor care mă atrag. Pendulez între monografie, istorie literară și proză.

6. În cariera dv. scriitoricească, există oameni cărora le datorați ceva?

¹ Interviuul a fost publicat în ziarul Răsunetul, Vineri, 07/01/2011 - 00:09

- Evident. Nu cred că mă apucam nici în mod serios de citit, dacă nu aveam exemplu pe fratele mai mare, Teo, un adevărat spărgător de zid spre cunoaștere, care a înghițit biblioteca bunicului și a scris numeroase poeme. Dar am mai avut și marele noroc de a fi elevul lui Radu Petrescu, profesorul meu de limba și literatura română la Prundu Bârgăului, un veritabil model, fără al cărui sfat nu aș fi început să scriu.

7. Considerați că aveți format un cerc de cititori? Cine sunt ei și ce așteaptă de la dv.?

- Primul meu cerc de cititori s-a format printre cei interesați de monografia locurilor și personalităților din ținutul Bârgăuan, despre care am scris și încă mai am în sertar numeroase lucrări care sunt așteptate de foarte mulți, care deseori mă întreabă când le voi publica.

8. Credeți în prietenii literare?

- Prietenii literare pot fi și între scriitori care nu sunt contemporani, sau care nu se cunosc personal, dar cele mai prețioase rămân prietenii între cei care se întâlnesc mai des, schimbând opiniile, alături de un pahar de nectar.

9. Fiecare scriitor gândește la cartea de căpetenie care să-l reprezinte. Ați scris-o deja? Dacă nu, cum o imaginați / proiectați?

- Cred că oricare carte scrisă trebuie să aibă un anumit rost, care să acopere un gol despre valori rămase în umbră și să aibă, evident, un rol educativ. Mă dezgustă pornografia care a început să-și scoată colții, în detrimentul unor adevărate poeme. Personal am multe viitoare cărți în sertar, pe care le consider interesante, dar nu aș putea face o ierarhizare a lor.

10. Grupările literare, cenaclurile, credeți că mai au vreun rost? Care ar fi el?

- Atât grupările cât și cenaclurile, literare, au avut și vor avea, mereu, un mare rol în cunoașterea, cultivarea și stimularea creației literare.

11. La ce lucrați acum?

- În prim plan rămân: „Monografia Țării Bârgaielor”, „Dicționarul culturii Țării Bârgaielor”, „Alaiul Nunților de pe Bârgău”, articole de proză, dar și un viitor roman, cu titlul încă nedefinitiv.

12. Ce reprezintă pentru dv. Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud?

- Ca în orice activitate, lucrurile se desfășoară pe făgașul normal atunci când sunt bine organizate și susținute printr-un for de breaslă, fapt dovedit și de Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, care are un rol benefic.

*

NICULAE VRĂSMAȘ

Născut în 3 noiembrie 1939 la Prundu Bârgăului, jud. Bistrița – Năsăud, Nicolae Vrăsmaș a absolvit Universitatea din București, Facultatea de Geologie - Geografie, secția geologie și a lucrat ca geolog în mai multe unități de profil (ISEM, IGEX, București, IPEG Hărghita, Miercurea Ciuc și PROSPECTIUNI București), îndeplinind mai multe funcții de conducere și cercetând aproape întreg teritoriul țării. Activitatea sa profesională a fost oglindită și în presa vremii, în numeroase articole și reportaje, în „Zori noi”, Suceava („Geologii din Călimani”, reportaj de Platon Pardău) și „Informația Hărghitei”, în emisiuni radiofonice realizate de Ion Vulcan, filme documentare realizate de Horia Vasiloni, de la TVR și în volumul de reportaje „8 aldin de noapte”, Editura Eminescu, București, 1973, al lui Mihai Caranfil, capitolul „Altfel de călătorii spre centrul pământului”, p.110-112.

Este autorul a peste 100 de lucrări de specialitate în domeniul cercetării resurselor naturale, din întreaga țară.

Retras din capitală, în anul 2000, în străvechea „capitală” a Bârgăului natal, continuă să lucreze în domeniul resurselor minerale și mediului, fiind o perioadă și consilier local ales, dar principala sa activitate a devenit publicistica.

Colaborează la diferite ziare și reviste locale sau naționale, în principal la Casa de presă „Răsunetul” Bistrița, aflându-se, în primăvara lui 2005, printre inițiatorii seriei noi și ulterior redactorul șef al suplimentului „Gazeta de Bârgău”, publicat lunar în ziarul „Răsunetul de Bistrița – Năsăud”. Numeroase din lucrările sale (studii, eseuri, proză scurtă și diverse articole, preponderent pe teme de cronologie, toponimie, etnografie și folclor, memorialistică, istorie și critică literară), au apărut în următoarele publicații culturale: „Vatra”, Târgu Mureș, „Revista Ilustrată”, Bistrița, „Mișcarea literară”, Bistrița, „Eco Terra”, Cluj - Napoca, „Ferma”, Timișoara, „Arhiva Someșană”-seria a III-a, Cluj - Napoca, „Vatra Veche”, Târgu Mureș, „Studii etnoculturale”, Bistrița, „Mesagerul”, „Mesagerul literar și artistic”, Bistrița, „Răsunetul”, Bistrița, „Gazeta de Bârgău”, Bistrița și altele.

A publicat, până în prezent, următoarele volume: Regele brazilor și folclorul, Editura „Europres” Bistrița, 2005, Prundu Bârgăului, o vatră străveche, vol.1, Editura „Karuna” Bistrița, 2007 și Jurnale paralele - Radu Petrescu văzut de un elev al său, Editura „Eikon”, Cluj - Napoca, 2008, Un brad intrat în legendă, Editura Eikon, Cluj – Napoca, 2010. A îngrijit o serie de articole postume și volumul omagial „Nori dantelați – Nuages denteles”, ale poetului bârgăuan Teo Vrăsmaș, având în pregătire „Anuarul Bârgăuan”, la care este fondator.

Cartea „Jurnale paralele - Radu Petrescu văzut de un elev al său”, Editura Eikon, 2008, Cluj-Napoca, a fost bine receptată de critica de specialitate din țară, având cronici pozitive, într-o serie de publicații culturale, precum România literară, Altitudini, Viața Românească, Făclia, Cluj, Ziua de Cluj, Mișcarea literară, Revista ilustrată, Mesagerul literar și artistic, Răsunetul, etc., cartea primind două premii, în anul apariției: Premiul pentru debut în volum literar, la Concursul Național de Proză a celei de a XXVI-a ediție a Saloanelor „Liviu Rebreanu”, noiembrie 2008 și Premiul pentru beletristică – proză, al "Anului Editorial 2008 – Carte și presă clujeană", oferit de Biblioteca Județeană "Octavian Goga" din Cluj – Napoca.

Niculae Vrăsmaș este membru al următoarelor societăți: Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România, Societatea Scriitorilor din județul Bistrița – Năsăud, Societatea Scriitorilor Bistrițeni „Conexiuni” și membru fondator al Clubului Cultural Internațional ”Boemia” și al Fundațiilor Culturale „Plaiurile Bârgăului” și „Speranța Reînviată”, președinte în exercițiu al Fundației Culturale „Valea Bârgăului”.

Este prezent în mai multe dicționare și antologii literare și a primit numeroase diplome de apreciere și de excelență, „Titlul de Onoare” - în presa culturală pe anul 2009 și 2010 din partea Centrului Județean pentru Cultură Bistrița – Năsăud, precum și Titlul de Cetățean de Onoare al comunei Prundu Bârgăului, în 2011.

Menuț MAXIMINIAN, *Cu Ana Oltean, despre Bârgău, flautul fermecat și centrul lumii¹*

Ana Oltean s-a născut în anul 1977 în Prundu Bârgăului și este stabilită la Berna. Absolventă a Academiei de Arte din Berna, în 2002, cu diplomă de solist, Ana a pus prima dată mâna pe un flaut la vârsta de 10 ani. La doar un an s-a înscris la gimnaziul Liceului de Muzică "Sigismund Toduță" din Cluj-Napoca, unde a avut șansa să-l întâlnească pe dascălul Vasile Gocan, de la care a învățat cu adevărat ce este muzica. Solista a susținut concerte în toate țările Europei, dar a dat lecții de flaut și în India. De șase ani are un proiect prin care ține cursuri estivale de flaut la Bistrița.

Un dialog în miez de vară, purtat cu artista la Bistrița, ne descoperă povestea unui flaut. Ci nu unul oarecare, ci un flaut fermecat.

Rep. - Vară de vară avem cursuri susținute la Bistrița de dvs. De unde ideea acestui proiect?

-Ideea de a realiza acest proiect s-a născut în toamna anului 2005, când am avut un turneu de concerte în România și am fost rugată de către fostul meu profesor, Vasile Gocan, să fac un work-shop cu elevii Liceului de Muzică din Cluj. Lucrând atunci cu elevii, am realizat că sunt multe informații pe care le pot aduce tinerilor de aici. În mai 2006 am venit cu ideea proiectului scrisă, iar în luna iulie am încheiat cu succes prima ediție a cursurilor de vară.

Rep. - Cum sunteți sprijiniți de comunitatea locală?

-Liceul de Muzică „Tudor Jarda” ne pune la dispoziție întreaga infrastructură pentru cursuri, repetiții și studiu. Fundația Societatea de Concerte ne sprijină prin minunata sală a Sinagogii, în care au loc concertele pe întreaga perioadă a cursurilor. Centrul Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud ne pune la dispoziție materialele promoționale și programele detaliate ale concertelor.

Rep. - Aveți ca loc natal Valea Bârgăului. Ce este pentru dvs. Bârgăul ?

- Bârgăul este acasă. La fel este și Berna pentru mine acum, dar aici vin în locul în care m-am născut, aici este un cântec al sufletului meu pe care îl aud de fiecare dată când văd Munții Bârgăului din depărtare. Aici îmi încarc bateriile și aici este o parte din mine, familia mea. Berna este un oraș de mărimea Clujului, foarte plăcut, cu o istorie de sute de ani și o tradiție pe măsură. E o plăcere să locuiești acolo.

Rep. - Cât de greu a fost să vă desprindeți de cei dragi să luați drumul lumii spre performanță? Câteva date despre performanțele dvs. pentru cei de acasă.

-Întotdeauna este greu când pleci într-un loc nou, care te obligă să te cunoști, să interacționezi într-un nou mod. Însă depinde foarte mult de deschiderea pe care o ai față de nou. Și este important să înțelegi că nu există luptă, că este de fapt, un drum. Nu sunt prea pricepută în a vorbi despre performanțe. Sunt recunoscătoare pentru fiecare clipă pe care o pot primi ca pe un dar și pentru faptul că pot cânta cu drag pentru publicul care vine la concertele mele. Doresc să închei studiile de master la care m-am înscris, cu o lucrare pentru tinerii flautiști și pedagogi, în care să-i ajut să înțeleagă importanța pe care trebuie să o dea corpului în viața lor de muzicieni și cât de important este să îi învețe acest lucru pe cei mici din momentul în care încep să studieze un instrument.

¹ Interviu realizat de Menuț Maximinian, publicat în Răsunetul, Marți, 02/08/2011 - 10:40

Rep. - Ce este muzica? Cum este să fii 100 de minute în compania muzicii?-Muzica este limbajul care ne unește pe toți. În modul cel mai ideal, ea vine din inimă și ajunge în inimă. Dacă acest lucru se întâmplă, cele 100 de minute devin o clipă sau o eternitate. Este o binecuvântare.

Rep. - Cum începeți lecția de flaut?

-Cu exerciții de Qi-Kung sau Tai-Qi! Sunt exerciții lente care corectează poziția corpului unui solist. Nu încep o lecție de flaut fără ele. Lumea ar trebui să conștientizeze importanța sportului pentru sănătate. Sportul e esențial pentru dezvoltarea armonioasă a corpului. Un liceu de muzică ar trebui să aibă fizioterapeut, psiholog, dar și multe ore de sport în programa școlară.

Rep. - Avem tineri care vor putea atinge noi performanțe în județ?

- Din păcate, în ultimii ani la cursurile noastre nu au participat elevi de la Liceul de Muzică din Bistrița. Raluca Ilovan, din Rusu Bârgăului, este cea care a participat, mai întâi ca elevă a Liceului de Muzică din Cluj, apoi ca studentă a Academiei de Muzică „Gheorghe Dima”, la toate edițiile cursurilor noastre. Este foarte talentată și sunt convinsă că va continua cu succes pe drumul ei artistic.

Rep. - O comparație între cum este privită muzica la noi și cum este la Berna, sau în alte locuri occidentale.

- La noi este greu ca oamenii să se deschidă spre muzica clasică, când aceasta este prea puțin promovată în mijloacele mass-media majore. În Elveția au loc concerte peste tot în sate, în biserici, în aer liber, oamenii ascultă multă muzică clasică. Și aproape toată lumea știe sau învață să cânte la un instrument sau în cor. Bineînțeles, este și o altă conjunctură economică, politică.

Rep. - Ce alte proiecte ați derulat în ultimul timp?

- În ultimul timp am cântat mai mult ca solistă, spre deosebire de anii trecuți, în care proiectele de muzică de cameră erau pe primul loc. Am lansat în decembrie anul trecut primul meu CD înregistrat împreună cu pianistul Simon Bucher, cu care am cântat și la Bistrița. Proiectul LADIES FIRST! a fost încheiat cu lansarea acestui CD, care include muzică compusă de compozitoare europene, iar concertele noastre cu aceste piese și altele, care nu apar pe CD, au avut un mare succes, atât în România, cât și în Elveția.

Rep. - Un gând pentru bistrițeni.

- Gândul meu pentru bistrițeni, pentru prieteni, pentru cei care ne susțin și pentru public este unul plin de recunoștință și dragoste.

Niculae VRĂSMAȘ,
Interviu cu dr. Ioan Chintăuan¹,
despre custodia ariilor naturale protejate

Fig.1 Colibița

Rep. - Care este baza legală care reglementează ofertarea de custodie pentru ariile naturale protejate?

- Autoritățile publice pentru protecția mediului din România, având ca bază „Metodologia de atribuire a custodiei ariilor naturale protejate care nu necesită constituirea de structuri de administrare” – Anexa nr.2 din Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.816/07.12.2010, au declanșat acțiunea de ofertare a suprafețelor respective.

Rep. Când și cum se organizează sesiunea de atribuire a custodiei ariilor naturale protejate?

- Sesiunea de atribuire se organizează în a treia lună din fiecare semestru. Atribuirea în custodie a unei arii protejate, la o persoană fizică sau juridică, chiar dacă nu este o soluție foarte bună, în această etapă este utilă. Ea nu este practică în țările din vestul Europei unde s-a dovedit că numai autoritățile sau comunitățile locale pot asigura protecția și administrarea ariilor naturale respective.

Lista ariilor naturale protejate din România, inclusiv din județul Bistrița-Năsăud, nu a suferit schimbări, în timp, deși unele dintre ariile protejate s-au modificat, au suferit un puternic impact, în principal antropic și subordonat, datorită acțiunii factorilor naturali, de ordin climatic, hidrologic, geologic, etc.

Aceste modificări, antropice sau naturale, au condus la dispariția elementelor naturale de valoare (obiectivelor de conservare) care au stat la baza înființării ariei naturale protejate.

Rep. - Ce se întâmplă cu aceste arii naturale protejate, care s-au degradat?

- Respectivetele arii nu trebuie oferite în custodie ci trebuie eliminate din lista ariilor naturale protejate. Specialiștii care au propus protecția suprafețelor cu valoare deosebită, științifică, estetică etc. ca arii protejate (rezervații naturale) trebuie, cu acordul autorităților de mediu, să revadă suprafețele și să facă propuneri de păstrare și protecție sau de eliminare din rândul ariilor naturale protejate.

Rep. - În urma impactelor antropice și naturale calitatea și numărul ariilor naturale protejate va scădea, fapt care va duce la slăbirea calității mediului. Ce ar trebui făcut în scopul refacerii ecologice, în perspectivă?

¹ Ioan Chintăuan este Cercet. Șt.1. Dr. la Comisia pentru ocrotirea monumentelor naturii (CMN), Subcomisia Cluj.

- Aceste activități și demersuri nu exclud posibilitatea includerii în rândul ariilor naturale protejate a noi suprafețe sau obiective.

În județul Bistrița-Năsăud există pe lista ariilor naturale protejate suprafețe care au suferit modificări intense. Intensitatea impactului face ca statutul lor să fie reconsiderat; ele trebuie eliminate din lista ariilor naturale protejate.

Rep. - Se pot exemplifica situații de acest fel în județ?

- O astfel de arie naturală, aflată pe lista celor protejate și care trebuie eliminată, este „Masivul de sare de la Sărățel”, care nu poate fi refăcută ecologic. Alte arii naturale protejate, cum sunt: „Vulcanii noroioși („La Gloduri”) de la Monor”; „Pădurea Posmuș”; „Piatra Fântânele”; „Zăvoaiele Borcutului”, necesită acțiuni de refacere ecologică rapidă. În acest fel reducerea, simplă sau drastică, înceată sau rapidă, iar apoi dispariția unor componente bio - sau geo - , să fie stopată.

Necesitatea abordării periodice a studiului ariilor naturale protejate, pentru a constata intensitatea modificărilor negative în timp sau absența lor este obligatorie.

IX. BÂRGAIELE ÎN SPAȚIU ȘI TIMP

Niculae VRĂSMAȘ, *Așezările bârgăuane între Tiha și Livezile*

*Drumul Bârgaielor*¹

Fig.44 Drumul Romanilor la Tășuleasa

Lăsând în urmă Poarta Lemnelor a Cetății Bistriței, din ceața vremurilor medievale, între Livezile și până la Podul Coșna, unde se limitează geografic Munții Bârgăului, se întinde străvechea cale, denumită „Drumul Borgoului”, Drumul medieval Brașov – Bistrița – Lwov, „Drumul Împărătesc”, sau „Drumul Țării”, după cum i-au fost atribuite denumirile în lungul istoriei, o cale care se înscrie azi în proiectata „Șoseaua Nordului”, un drum turistic modern, în curs de realizare.

Împrejurimile pe care le străbate „Drumul Bârgaielor” sunt dintre cele mai frumoase din țară, cuprinzând două mari parcuri naționale, în Munții Rodnei și în Munții Călimani, dar și alte numeroase rezervații geologice și geobotanice, multe încă neomologate. Pentru ajungerea în aceste zone, care mustesc de istorie locală, sunt necesare noi căi de acces, laterale, modernizate.

În Munții Bârgăului sunt tronsoane bine conservate ale drumurilor vechi, dacice, romane și austriece, din timpul împărătesei Maria Tereza și a lui Iosif al II-lea, precum și situri arheologice, încă insuficient cercetate, care ar trebui investigate.

Peisajele încântătoare din zona lacului Colibița, străvechiul sat Ciosa și multe alte comori turistice vor trebui să aibă, în primul rând, căi moderne de acces.

¹ Niculae Vărsmaș, Drumul Bârgaielor, Răsunetul, Marți, 11/23/2010 - 14:08

Niculae VRĂSMAȘ, *Tiha Bârgăului, vechea poartă a Transilvaniei*¹

Fig. 45 Drumul Romanilor la Măgura Calului

Fig. 46 Drumul Romanilor

Fig. 47 Drumul Romanilor

Primele căi de comunicație au apărut odată ce omul a intrat într-o formă superioară de organizare a vieții, pe măsură ce au apărut schimburile de mărfuri între diferitele așezări, transporturile și comunicația făcându-se la început pe uscat, apoi pe apă și mult mai târziu, aerian.

De la primele cărări și poteci ale omului și animalelor, pentru apă și hrană, care au fost amenajate în timp, la început ca drumuri de pământ și mai târziu pietruite, folosite de călăreți și odată cu inventarea roții, de atelaje tractate, drumurile au devenit strict necesare aprovizionării și dezvoltării comunităților umane, fiind folosite în apărarea așezărilor, dar și de către cotropitori, mai ales după părăsirea Daciei de către romani.

Traseele terestre ale drumurilor au ales căile cele mai accesibile și avantajoase, pe distanțele cele mai scurte create natural de formele de relief preexistente, pe parcurs urmărindu-se și consistența terenului, în funcție de compoziția și grosimea solului și a stabilității compoziției straturilor de subsol, influența precipitațiilor, ocolirea zonelor de alunecare sau inundabile, condiții care au contribuit în timp la modificarea, îmbunătățirea și modernizarea căilor de comunicație, a căror rol are o mare importanță în evoluția vieții.

Având în vedere structura geologică diferită, a nord – estului Transilvaniei, caracterizată prin diferențe de nivel, între Masivul Rodnei și cel al Călimanilor, între care se dezvoltă, cu o treaptă intermediară mai joasă, aria unor conuri, măguri și podișuri, ferestruite de văi cu energii reduse de relief, corespunzătoare Munților Bârgăului, apare evident faptul că pe acest relief, favorabil geomorfologic, s-au născut traseele primelor căi importante de acces, între vechile provincii intra și extra carpatice.

Accesul prin aceste trecători naturale s-a făcut din cele mai vechi timpuri, dar o primă cale, cunoscută din documente, a fost cea din nordul Munților Bârgău, pe Valea Coșnei și izvoarele Someșului, prin care tătarii au invadat Cetatea Rodnei, în anul 1242, dar și cea din Pasul Bârgăului - Valea Străjii, semnalată mult mai târziu.

¹ Niculae Vršmaș, *Tiha Bârgăului, vechea poartă a Transilvaniei*,
Răsunetul, Marți, 07/26/2011 - 13:52

O veche informație referitoare la existența unor drumuri stabile, întreținute și păzite, dinspre nord estul Transilvaniei spre Moldova și Polonia, apare în scrisoarea către bistrițeni, a principelui Transilvaniei, G. Bathori, din 29 X 1610, prin care dispunea: „... unde ar fi drumuri și poteci spre Polonia și Moldova, îndată să le tăiați, ..., îndată să le închideți, așa ca nici călăreț, nici pedestru din cele două părți, nici din alte locuri să nu poată veni în țara noastră.” (G. Asanache, Contribuții la istoria relațiilor dintre cetatea Bistriței și Moldova (sec. XVII), în Arhiva Someșană, vol. II, Năsăud, 1975, p. 180.)

Într-o astfel de situație s-a aflat și vechiul drum, presupus a fi construit de romani, dacă nu doar refăcut de aceștia, calea fiind și mai veche, deschisă și utilizată de vechii daci liberi, care trăiau în arealul comunei Tiha, Bistricioara și Prund, în așezarea Borgo.

Abia după înființarea în 1762, a Regimentului II grăniceresc năsăudean, respectiv după încorporarea Văii Borgoului în instituția de graniță militară, în 1783, s-au produs importante mutații de ordin economic și social în viața locuitorilor din așezările bârgăuane. Una dintre măsurile cu rațiuni militare importante impunea construirea unor legături rutiere stabile și păzite, în scopul controlării și apărării zonei de trecere spre Moldova, fiind utilizată trecătoarea Valea Străjii și Pasul Bârgăului (Tihuța).

Un lucru este însă cert: nu există nici-un indiciu documentar care să ateste construcția unui astfel de drum, în această parte a ținutului bârgăuan, cu atât mai mult în stilul roman, al celui în discuție, care să fie realizat înainte sau în timpul imperiului austro - ungar, ale căror căi de acces urmăreau, de preferință, valea.

Cele mai vechi date, privind construcția unui drum pietruit pe Valea Borgoului, se referă la cel inițiat de guvernul austriac în urma celei de a doua vizite efectuată în zonă, în 1783, a lui Iosif al II-lea, dar al cărui traseu nu se suprapune cu drumul roman.

După relatările din monografia învățătorului bârgăuan, Ilarion Bosga, rezultă că „Drumul Împărătesc”, denumit și „Calea Iosefină”, a fost construit pe un alt traseu, între Valea Străjii, urmărind valea, prin Tihuța și apoi urcând Dealul Tihuții, prin Piatra Fântânelor, până la Măgura Calului, unde se întâlnea cu vechiul drum roman.

Acest drum a fost construit de austrieci, începând din anul 1783 și a fost finalizat în 1786, cu ocazia celei de a treia vizite efectuate de Împăratul Iosif al II-lea, în drum spre Bucovina. Redăm în continuare câteva fragmente, edificatoare în acest sens, din monografia amintită.

„Lucrul la drumul cel nou, începând de la „Fântâna Iancului” până în „Măgura Calului” a fost însemnat de Vasile Mureșanu, căruia-i era cunoscut locul prin păduri, fiindcă avea plaiul pe apă la poiana sa din Dealul Tihuții, unde până astăzi au unii membri din familia Mureșanu moșii. În durata cât a ținut lucrul la drumul amintit a fost bătaie în afară și foamete mare.”

... () „Conducător la edificarea drumului nou prin Tihuța a fost un anumit „Ujfalvi” dintr-o familie aristocrată din Câțcău (Kaczko).

Portofoliul pentru plată îl avea un anume „Lani” din Bistrița. Supraveghetor peste lucrări era groful Adam și căpitanul Smisk. Lucrul îl prestau numai români iobagi de la țară, care erau trimiși după mandatul fiecărui domn nobil (Nemeș). Fiecare nobil avea câte o stațiune.

Pre lângă acel drum, până în anul 1914, se vedeau table de piatră cu insignele respectivului nobil, care au făcut drumuri și poduri.”

...() „După porunca împărătească, după cum s-a văzut, în 1783, ritmul lucrărilor a fost accelerat, existând părți pe care se putea deja circula. Cu toate acestea efectuarea lucrărilor nu a mai continuat, ele nefiind integral efectuate.

Ca dovadă, în 1786, cu prilejul celei de-a treia vizite efectuate pe traseul Reghin – Bistrița – Valea Bârgăului – Bucovina, împăratul Iosif al II-lea „s-a putut convinge personal de mersul lucrărilor, atât la drum, cât și la regularea satelor grănicerești din zonă.” (A.N.B-N. – Colecția Iulian Marțian, dos. 17,)

Interesul constant pe care Iosif al II-lea l-a manifestat față de construcția acestei căi de comunicație, dar posibil și ca o expresie a atitudinii de măgulire față de suveran, au determinat ca acestui drum să i se atribuie numele de „Calea Iosefină”, „Drumul Împărătesc” sau „Drumul Țării”.

Pentru a se putea asigura supravegherea permanentă a drumului spre Bucovina, care, în multe privințe, dată fiind intensificarea legăturilor Transilvaniei cu Moldova și Polonia, începuse să fie mai

importantă decât drumul de pe Valea Someșului, și pentru o permanentă întreținere a acestei căi de comunicație – în zona cea mai înaltă – la 15 septembrie 1813, comanda regimentului de la Năsăud a hotărât ca aici (Piatra Fântânele n.n.) să fie înființat un sat în care să locuiască mai multe familii de grăniceri.”

În perioada de înflorire a Daciei și chiar după cucerirea acesteia de către romani, în cele două trecători au existat așezări cu rol comercial, centre miniere, cu siguranță în Cetatea Rodnei și posibil în bazinul Colibiței, târguri în zona Bârgăului, unde cea mai veche atestare, Borgo, în accepțiunea originii sale latine, poate să însemne așa ceva, cetăți de pământ, la Contenița (Rusu Bârgăului), Monor și Ardan și castre romane la Ilișua (Arcobadara), Livezile, Orheiu Bistriței și Brâncovenești.

Nu avem date certe, bazate pe documente și nici alte informații orale sau toponimice, suficiente, pentru a preciza vechimea și traseele geografice ale celor mai vechi drumuri din ținutul bârgăuan, dar vom pune în discuție ipoteza că cel mai vechi drum cunoscut datează din epoca romană a Daciei. Este vorba de drumul din zona mediană a Munților Bârgăului, pavat cu andezite, recunoscut de localnici, între Valea Străjii și Măgura Calului, care poartă denumirea de „Drumul Romanilor”, „Drumul cel vechi” sau „Vârful Părăului”.

Lucrări despre „Drumul Romanilor” din Munții Bârgăului au fost susținute în cadrul Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, de către profesorii bârgăuani Andei Neuc și Viorel Nemeș, dar au rămas din păcate în manuscris, singura lucrare publicată, având acest subiect, aparține lui Corneliu Mureșan.

Dovezile arheologice atestă existența omului în spațiul bârgăuan încă din epoca bronzului, la est de limesul Imperiului Roman, unde au fost descoperite vestigii arheologice din această perioadă, iar „Drumul Romanilor” poate avea o astfel de datare.

Argumentele pe care ne bazăm sunt următoarele: toponimul „Drumul Romanilor” se păstrează din vremuri imemorabile; sub această denumire drumul apare pe cele mai vechi hărți ale Imperiului Austro –Ungar; nu există date certe, care să ateste o altă perioadă în care ar fi fost construit; unele documente de arhivă menționează construcția „Drumului Imperial”, parțial, pe un vechi traseu al unui „drum roman”; drumul, considerat roman, este încă foarte bine conservat pe anumite porțiuni, mai puțin circulate; traseul drumului urmează, predominant, zonele de culme joasă, denumirea pentru această porțiune fiind „Vârful Părăului”, în zona Tășuleasa, între Muntele Zimbroaia și Dealul dintre Iliuța, porțiune în care drumul desparte două principale bazine hidrografice, pe cel al Someșului, spre nord, de cel al Bârgăului, spre sud, dar și pe acestea de bazinul Dornei, la est, în zona vârfului Măgura Calului, punct cu posibilul terminus al drumului, cu o largă vizibilitate spre cele trei văi menționate, unde se presupune a fi fost un „turn de observare” roman; alegerea acestui traseu al drumului demonstrează o adevărată artă a strategiei militare romane, prin construirea, la est de limesul cunoscut al imperiului, a celui mai scurt și accesibil drum, situat pe un teren rezistent, în zona mediană dintre trei văi de acces, cu largă vizibilitate către principalele așezări cunoscute, ale dacilor liberi: Valea Someșului, Depresiunea Dornei și Bârgăul de Sus; drumul este construit din plăci de andezite, având în infrastructură pietriș cu pământ, fapt vizibil în porțiuni degradate în urma eroziunii; în porțiunile cu drum bine conservat, dar în pantă, apar porțiuni cu plăcile de andezite bine deschise și uniform așezate, aproape nederanjate, observându-se, din loc în loc, plăci alungite și mai înalte, dispuse transversal, cu scop de oprire și frânare a roților, pentru o scurtă pauză de odihnă a cailor; lățimea drumului, în zonele bine conservate, este de 4-7 m, cu bombare la mijloc pentru scurgerea apei, în șanțuri adânci până la 1 m și largi de 1 m, dispuse pe ambele laturi; în zonele foarte puțin circulate, sau abandonate, plăcile de andezite sunt înierbate, lățimea drumului și forma șanțurilor se mai păstrează iar infrastructura este intactă.

„Drumul Romanilor” alcătuiește, în prezent, o ramificație nordică a șoselei naționale Bistrița – Vatra Dornei, între Valea Străjii la „Fântâna Iancului” și Vârful Măgura Calului la Izvorul Vameșului, având o lungime de 11 km. (Vezi harta alăturată).

Drumurile construite de romani în Dacia au constituit scheletul de bază al drumurilor realizate ulterior, dar unele au rămas în ruină, secole întregi. Între acestea, drumul romanilor din Munții Bârgăului, pe porțiunea încă păstrată, are o vechime milenară și ar trebui să fie protejat având o importanță istorică și un mare viitor turistic.

Tiha Bârgăului, o vatră străveche în curs de modernizare ¹

Fig.1 Primăria Tiha Bârgăului

Vechea vatră tihană făcea parte din comunitatea Borgo, atestată documentar la 1317, existând numeroase indicii că această denumire este cu mult mai veche, ea fiind dată de coloniile romane. Ulterior, a făcut parte din Bârgăul de Sus, din care s-au desprins și alte localități bârgăuane, în jurul anului 1750, când a luat numele de Borgo Tiha, devenind, oficial, Tiha Bârgăului, abia în anul 1925.

Tiha Bârgăului este una dintre comunele cele mai întinse din țară având o suprafață ce însumează aproape 20.000 de hectare, din care peste 85% este acoperită de păduri, pășuni, fânețe, ape și drumuri, cu puține terenuri arabile, livezi, curți și construcții. Situată într-o mică depresiune, cu largi suprafețe colinare și montane, într-o zonă cu pitoresc deosebit, comuna este străbătută, pe circa 30 de km, de vechiul Drum Împărătesc ce făcea legătura Transilvaniei cu Bucovina, astăzi aflat în fază de modernizare, ca viitoare șosea europeană.

Sub aspect administrativ, comuna Tiha Bârgăului cuprinde mai multe așezări: Piatra Fântânelor (numele sub care localitatea a fost atestată documentar, prin sigiliul mănăstirii cu același nume, din 1928), Ciosa, Iliuța Bozghii, Mureșenii Bârgăului, Bozgani, Tureac și Tiha propriu zisă, a cărei vetre vechi a fost, înaintea înființării Regimentului de graniță, pe platoul Strâmba, după cum se menționează în documente.

Situată la răspântii de imperii, așezarea tihană, ca de altfel întreaga Țară a Bârgaielor, a fost apărută de plăieșii care păzeau culmile înalte și trecătorile, vechii străjeri, al căror nume a rămas în toponimia locului, urmași de grănicerii al căror sediu de companie era în centrul comunei, dar și prin jertfele localnicilor ce au luptat în cele două războaie, sau în rezistența anticomunistă, a căror memorie trebuie păstrată.

Locuitorilor comunei Tiha Bârgăului nu le-a fost niciodată viața ușoară, dar vitregia soartei lor a fost, în mai toate momentele grele, contracarată de o mare solidaritate și o bună conducere obștească. După evenimentele din 89 în viața comunei Tiha s-au produs importante schimbări calitative, multe dintre ele lăsând în umbră realizările celorlalte comune bârgăuane. Amintim, deocamdată, câteva dintre principalele obiective realizate în ultimii ani, sau în curs de desfășurare: regularizarea și consolidarea malurilor din bazinul Văii Tiha și ecologizarea albiilor, recondiționarea drumurilor forestiere și de hotar, protejarea ariilor naturale, curățarea pășunilor comunale și conservarea fondului forestier, recondiționarea drumurilor și a podurilor comunale, asfaltarea principalelor drumuri comunale, continuarea lucrărilor la rețeaua de alimentare cu apă potabilă și canalizare, cu finalizare până în anul 2013, electrificarea tuturor zonelor neelectrificate, inclusiv a grupurilor de case izolate, construirea unui nou cămin cultural, a unei săli moderne de sport și a școlii generale, la Tureac, a unei grădinițe și a unui dispensar, la Mureșeni, modernizarea căminelor culturale din Tiha Bârgăului și Mureșenii Bârgăului, dar și construirea unui nou, la Piatra Fântânelor, construirea unui dispensar în centrul comunei, modernizarea tuturor școlilor și grădinițelor de pe raza comunei și construirea a trei grădinițe noi, încurajarea investitorilor și întreprinzătorilor particulari, sprijinirea investițiilor în turism și agroturism, crearea premiselor pentru valorificarea produselor zootehnice ale locuitorilor, consilierea cetățenilor în privința legilor privind retrocedarea și aplicarea lor corectă, înlesnirea accesului populației la sistemul medical, facilitarea accesului la educație pentru copiii din zonele izolate, dezvoltarea relațiilor de dialog și parteneriat, cu administrații din țările Uniunii Europene.

Aceste schimbări se datorează, în primul rând tradiției de unire și bunei gospodării a locuitorilor, dar și colaborării dintre consilierii locali și executivul primăriei. Primarul Vasile Dologa și viceprimarul Gheorghe Oniga au avut o permanentă preocupare în direcția modernizării și înfrumusețării comunei, lucru deloc ușor, prin faptul că în administrația Primăriei Tiha Bârgăului intră

¹ Niculae Vrăsmaș, Răsunetul, Gazeta de Bârgău, Marți, 11/29/2011 - 13:25

mai multe sate și cătune, răspândite pe o suprafață întinsă. Cu toate greutățile întâmpinate, realizările sunt evidente și conduc localitatea bărgăuană spre statutul ei european.

Tiha Bârgăului și drumul european ¹

Amplasată geografic la trecerea spre Bucovina, pe străvechiul „drum împărătesc”, astăzi șosea europeană cu ramificații și mai vechi, cu urme de la romani și de la daci, comuna Tiha Bârgăului a avut întotdeauna un rol strategic în istoria acestui spațiu nord est transilvan, greu încercat de urgiile vremilor dar mereu înfloritor în această zonă de obârșie a Ținutului Bârgăuan, reprezintă una dintre cele mai frumoase și prospere așezări bârgăuane, bine gospodărită de administrația locală, cu toate că trăim o perioadă prelungită de criză.

Spre a nu fi afectată de criză, o comună trebuie să fie bine gospodărită, iar primarul Vasile Dologa și viceprimarul Gheorghe Oniga, împreună cu întreg aparatul primăriei și în bună înțelegere cu Consiliul Local, au înțeles acest lucru și au luat măsuri ca atare, astfel ca principalele firme și magazinele alimentare să poată funcționa, dar și populația a înțeles că sunt necesare economii, proporțional cu veniturile mai reduse, dar și activități suplimentare prin revigorarea agriculturii, pomiculturii și zootehniei.

Pentru bătrânii din zonele izolate, cum ar fi Bozgani, Iliuța Bozgii, Ciosa și Piatra Fântânele, au fost atribuite ajutoare sociale, sub diverse forme legale de plată a unor nevoi și posibilități de efectuare a unor munci în folos obștesc.

Printre măsurile desfășurate permanent se includ: colectarea taxelor și impozitelor restante, informarea populației asupra oportunităților de dezvoltare, igienizarea spațiilor și instituțiilor publice, precum și aprovizionarea acestora cu combustibilul lemons, necesar pentru iarnă, efectuarea reparațiilor curente, reabilitarea drumurilor comunale, decolmatarea șanțurilor de scurgere precum și intervenții pe cursurile apelor pentru păstrarea unui mediu curat. De multe ori, se întâmpină lipsa de înțelegere a unora dintre cetățeni care își aruncă gunoaiile menajere pe unde apucă, depozitând necorespunzător rumegușul și alte deșeuri lemnoase sau de altă natură. S-a găsit o soluție și aici, Primăria având în plan amplasarea unor centrale pe biomasă și crearea unei stații de brichetare a rumegușului.

Bugetul fiind subțire împiedică sau întârzie realizarea mai multor lucrări de interes public, cum ar fi, de exemplu, cele din zona satului Ciosa, legate de extinderea rețelei de iluminat, care a fost amânată. Deși au mai existat și unele vicii de comunicare cu furnizorii, s-au găsit, până la urmă, soluțiile salvatoare și formula optimă pentru amânarea sau conservarea unor lucrări. S-au recondiționat patru podețe din resurse proprii și s-au curățat albiile de apă.

Din fonduri europene și guvernamentale a fost extinsă rețeaua de apă și canalizare a întregii comune, dar lucrarea a condus la deteriorarea rețelei de drumuri comunale, fapt care a nemulțumit populația, astfel că s-a intervenit pentru refacerea suprafețelor degradate, redându-se circulației normale.

Prosperitatea comunei Tiha Bârgăului este una dificil de realizat, având în vedere extinderea mare a localității și multitudinea satelor componente, de la Tiha centru la Tureac, Valea Tureacului, Bozgani, Valea Biciei, Mureșeni, Tihuța, Piatra Fântânele, Ciosa și Iliuța Bozghi. Fondurile se distribuie în mod egal, după priorități și proporțional cu numărul de locuitori și necesitățile acestora. Cu toate greutățile întâmpinate și accentuate de interminabila criză, Primăria și Consiliul Local ale comunei Tiha Bârgăului reușesc să o mențină frumoasă și atrăgătoare, ca o adevărată perlă a Văii Bârgăului, prin care trece drumul European.

¹ Niculae Vrăsmaș, Răsunetul, Gazeta de Bârgău, Marți, 11/29/2011 - 13:25

Tiha Bârgăului, o comună bine gospodărită ¹

Primarul Vasile Dologa are o permanentă preocupare în direcția modernizării și înfrumusețării comunei, lucru deloc ușor, prin faptul că în administrația Primăriei Tiha Bârgăului intră mai multe sate și cătune, răspândite pe o suprafață întinsă.

Suprafața aparținătoare comunei însumează 19.878 hectare, în care se includ 1.283 hectare teren arabil, 2.041 hectare de pășuni, 2.354 hectare de fânețe, 50 hectare de livezi, 12.891 hectare de pădure, 277 hectare de ape, 307 hectare de drumuri, 403 hectare de alte terenuri, 122 hectare de curți și construcții.

Un obiectiv principal, care stă în atenția Primăriei Tiha Bârgăului, îl constituie drumurile, ale căror șanțuri de scurgere trebuie curățate de cetățeni, iar gunoaiele și alte blocaje, cu lemne, piatră sau pământ, trebuie strânse, în dreptul propriilor gospodării, mai ales din Tiha, Tureac și Mureșeni, pentru evitarea inundațiilor.

Acțiunile de acest fel au fost monitorizate de echipele de muncitori și ecologiști trimise de administrația comunei. Primarul este nemulțumit de faptul că, cetățenii și agenții economici, folosesc cadrul natural drept rampă de gunoi și este hotărât să treacă la amenzi, conform legii.

În scopul bunei funcționări a școlilor și celorlalte instituții, ale comunei, s-au luat măsuri de aprovizionare cu lemne, pentru încălzirea pe timpul rece, încă de la sfârșitul verii, acțiunea fiind coordonată de viceprimar și verificată de primar.

Printre inițiativele în perspectivă, ale primarului Vasile Dologa, se preconizează, ca în anul următor, să fie amplasate camere video, performante, după modelul traficului rutier, pentru supravegherea fondului forestier și reducerea infracțiunilor silvice, dar utile și în alte scopuri, cum ar fi verificarea faunei montane, ajutor pentru crescătorii de animale sau turiști. Edilul din Tiha Bârgăului mai are un alt plan de perspectivă, care constă în înființarea a două unități de asistență medicală modulară, ambulante, sub forma unor rulote auto, dotate cu aparatura necesară unei prime intervenții de urgență, dar și cu personal specializat, după modelul celor din SUA, care să fie utilizate pentru zonele izolate ale satelor și perimetrelor alpine, din raza comunei.

Un alt plan edilitar, conturat de primarul Vasile Dologa, constă în înființarea unui centru informatic, ce ar urma să fie amplasat anul viitor, într-o locație izolată de la Piatra Fântânelelor, în scopul facilitării accesului la canalele moderne de informare prin internet, în rândul populației din Bozgani, Iliuța Bozghii, Ciosa și Piatra Fântânelelor.

Frumusețea naturală a terenurilor, ce aparțin de administrația comunei Tiha Bârgăului, este bine păstrată și rațional exploatată, prin măsurile adoptate de primarul Vasile Dologa, viceprimarul Gheorghe Oniga și Consiliul Local al comunei.

¹ Niculae Vrăsmaș, Răsunetul, Gazeta de Bârgău, Marți, 11/29/2011 - 13:25

La Tiha Bârgăului se revigorează tradiția ¹

Vineri 8 octombrie 2010, la Căminului Cultural din Tiha Bârgăului, a fost inaugurat Centrul de tradiții populare „Artizanat” Valea Bârgăului, o inițiativă necesară, dar de multă vreme așteptată, care a prins abia acum viață printr-un proiect bine inspirat, intitulat „Femeia română de la tradiție la succes”, finanțat de Ambasada Statelor Unite la București. Inaugurarea primului centru de acest gen, înființat pe Valea Bârgăului, a fost posibilă datorită primarului Vasile Dologa și Consiliului Local din comuna Tiha Bârgăului, care au pus la dispoziție un spațiu generos de la etajul Căminului Cultural din centrul civic, unde s-a deschis o adevărată expoziție a vechilor meșteșuguri practicate de bârgăuani, unele de multă vreme uitate, dar readuse acum în atenția celor interesați.

În spațiul curat și frumos amenajat au fost expuse, printre altele, următoarele piese tradiționale: „canapei” din lemn, acoperit cu „procuțe” vechi, multicolore, dulap de bucătărie cu „blide” din ceramică veche, pat vechi din lemn, acoperit cu „verincă”, „cergă” și perne îmbrăcate în pânză de in cusută artizanal cu motive în diferite culori, „păretare”, masă de lucru, „vârtelniță”, „sucale” și „suveici”, fuse, furcă de tors cu „caiere” din lână, „jărebgi”, „stative” cu „teara”, costume populare de femei și de bărbați.

La inaugurarea primului centru de acest gen, înființat pe Valea Bârgăului, la inițiativa Fundației „Biosanta” Bistrița, prin Doina Ioana Monda, Adriana Tăut și Livia Blaga a participat Mihaela Paraschivescu, ofițer de grant la Ambasada Statelor Unite din România, reprezentantă a Centrului Cultural American, București, alături de susținători ai proiectului, din întreaga Vale a Bârgăului, dar și din Bistrița și alte localități din județ, cu activități asemănătoare, dintre care amintim următorii: Sabina Ignat, Maria Valerica Șut, Ioana Beșa, Adriana Tăut, Livia Blaga, Pop Viorica, Carmen Horoba, Eva Edit Kantor, Lidia Pop, Elena Suciuc. Nicoleta Cobuț, Gavril Bruj, alături de soții Bacea, creatori populari cu vechi tradiții de jocuri, moștenite din familie, specializați în produse de piele, adevărate simboluri ale artizanilor locali.

Proiectul discutat prezintă, în esență, dragostea bârgăuanului de o viață întreagă pentru tradițiile și meșteșugurile specifice locului, care nu trebuie să se piardă ci să ajungă a fi din nou practicate și cunoscute, nu doar local dar și în întreaga țară și în lume. Produsele realizate vor fi reprezentative pentru zonă și se pot obține, cu mai mici eforturi, dacă există dorința necesară și dragostea pentru trecutul neamului nostru. Revigorarea tradițiilor și a vechilor meșteșuguri, elemente de adevărat tezaur, constituie o poartă care trebuie deschisă ca o primă necesitate de cunoaștere și reevaluare.

Prin acest proiect, început în mediul rural, acolo unde, spre deosebire de oraș, după cum sublinia, cu optimism, în cuvântul său Mihaela Paraschivescu, tradițiile se uită mai greu, iar dacă ideile bune vor coagula, se vor da ajutoarele necesare obținerii unor acțiuni de succes.

Invitat la această inaugurare, am prezentat noua mea carte apărută, „Un brad intrat în legendă”, Editura Eikon, Cluj – Napoca, 2010, o monografie a folclorului desfășurat începând din 1968, prin cântece, dansuri și costume populare, autentice, într-un important festival purtând numele „Regele brazilor”, devenit internațional din anul 2001 până în prezent.

(Niculae Vrăsmaș, *La Tiha Bârgăului se revigorează tradiția*,
Răsunetul, Gazeta de Bârgău, Marți, 10/26/2010 - 14:50)

¹ Niculae Vrăsmaș, Răsunetul, Gazeta de Bârgău, Marți, 11/29/2011 - 13:25

Colinde din bătrâni, la Tiha Bârgăului ¹

FOTO 1

Duminică seara, în 3 ianuarie 2010, la modernul cămin cultural din Tureac, a avut loc un spectacol artistic, cu totul deosebit, susținut de Grupul artistic din comuna Tiha Bârgăului, condus de Ana Belei, director al Căminului Cultural din localitate. În program au fost cuprinse plugușoare tradiționale, „Colinzi din bătrâni”, o piesă de teatru nescris, de fapt o transpunere foarte inspirată, adaptată specificului local, a lucrării „Sacul fermecat”, aparținând scriitorului bistrițean Dumitru Munteanu, urmate de joc și voce bună, respectiv tradiționala horă bârgăuană, dar și discoteca modernă, nelipsită, în ultimul timp, în Valea Bârgăului.

La plugușor și colinzi au participat următorii artiști populari: Ionuț Ilieș, Gabriela și Nicolae Pavelean, Maria și Andreia Pavelean, Cristina Bucnar, Ionuț Curtean, Andrei Belei, Ani Belei, Andreea Hângănuț, Costică Tanca, la fluier, Maria Tanca, și Sofica Galben.

În piesa de teatru „Sacul fermecat”, au evoluat următorii: Ioan și Maria Șut, Ioana și Ion Tomoroga, Domnița și Ilie Lucin, Ileana Șut, Ana și Nicolae Belei.

Invitat la această manifestare am prezentat o interesantă și succintă expunere, cu privire la trecerea a 150 de ani de la nașterea uneia dintre cele mai importante personalități bârgăuane, învățătorul și preotul Ioan Dologa, născut la Tiha Bârgăului, un om de mare valoare, care a cules numeroase creații populare (doine, hore, cântece haiducești și balade, din ținutul Bârgăului și din câmpia Ardealului, pe care le-a publicat în revista „Familia” din Oradea, condusă de Iosif Vulcan, între anii 1884 și 1888. Au fost citite mai multe creații populare, dintre cele culese și publicate de Ioan Dologa, în revista Familia și republicate, în 2005, de profesorul și scriitorul bârgăuan George Vasile Rațiu.

Manifestarea artistică de la Tiha Bârgăului a fost ca o explozie scenică finală, a supapei unui recipient plin de vechi și valoroase colinde bârgăuane, acumulate și difuzate asemenea unui superb foc de artificii muzical, care au străpuns sufletul celor aproape 500 de participanți. Mai simplu spus, a fost o serbare specific bârgăuană, numită spolocania berii, realizată pentru întreaga comunitate. Dar colinzile bârgăuanilor vor continua, așa cum este tradiționalul obicei al locului, din Ajunul de Crăciun și până după Bobotează, iar spolocania berii se va mai relua.

Spectacolul în sine a fost de un nivel ridicat, artiștii populari din Tiha Bârgăului demonstrând că posedă un uriaș talent nativ, care dacă va mai fi exersat și prelucrat, va readuce comuna Tiha Bârgăului la marile ei performanțe de odinioară.

¹ Niculae Vrăsmaș, *Colinde din bătrâni, la Tiha Bârgăului*, Răsunetul, Gazeta de Bârgău, Luni, 01/04/2010 - 14:29

Niculae VRĂSMAȘ, *Bistrița Bârgăului în plină dezvoltare*

Cel mai amplu proces de dezvoltare și modernizare edilitară a comunei Bistrița Bârgăului a avut loc, în perioada anilor 2004 – 2012, în cadrul administrației conduse de primarul Vasile Laba.

În această perioadă comuna și-a schimbat, aproape total, înfățișarea sa inițială. Este de ajuns ca să străbați împrejurimile, ulițele satelor, sau centrul civic al comunei, cu localurile renovate ale Primăriei și ale Școlii generale, pentru a constata numeroasele și importante realizări, în această frumoasă așezare din Țara Bârgaielor, care deschide poarta Călimanilor.

Vom enumera, în acest spațiu, doar câteva dintre principalele realizări obținute prin implicarea actualei conduceri administrative ale comunei Bistrița Bârgăului:

- Efectuarea lucrărilor de reabilitare și modernizare a localului Primăriei;
- Efectuarea lucrărilor de reabilitare și modernizare a localului Școlii generale, clasele I -IV din sat;
- Construirea podului de beton de la Cociorva, peste râul Bistrița;
- Construirea podului de beton de la Tătarca, peste râul Bistrița;
- Amenajarea popasului turistic de la Șoimul;
- Amenajarea și dotarea spațiului de joacă pentru copii de la Școala generală cu clasele I - IV din sat, de la Școala generală cu clasele I - VIII din Pustă și de la Școala generală cu clasele I - VIII din Colibița;
- Amenajarea Centrului de colectare a laptelui și dotarea acestuia cu două tancuri de răcire, cu o capacitate totală de 3000 de litri. În anul 2008 s-a reușit și achiziționarea unei mașini de transport a laptelui, de la subcentrele zonale de colectare, la tancurile de răcire;
- Efectuarea lucrărilor de defrișare și curățire a pășunilor din Corca, Petreușeri, Cioanca, Preluci, Strunior;
- Extinderea cu două săli a spațiului pentru Grădinița de copii din sat;
- Dotarea unităților de învățământ și a grupelor de gradiniță, de pe raza comunei, cu mobilier nou;
- Efectuarea lucrărilor de reabilitare și pietruire a următoarelor drumuri comunale: Valea Munceilor, Valea Slatinii, Blidireasa, Valea Bârnelor, Tătarca, Ulița lui Cloșca și efectuarea lucrărilor de plombare a porțiunilor deteriorate;
- Asigurarea cu tehnica de calcul a tuturor unităților școlare de pe raza comunei și înființarea, la fiecare școală generală, a unor cabinete de informatică;
- Extinderea trotuarelor din comună;
- Construirea unui număr de peste 10 poduri și punți din lemn, pe raza comunei;
- Amenajarea sediului pentru Ocolul silvic al comunei Bistrița Bârgăului;

Toate aceste realizări au fost posibile datorită unei bune colaborări cu Consiliul Local, precum și competenței de care a dat dovada echipa de conducere, în frunte cu primarul Laba Vasile, care, cu o strădanie neobosită și un climat de colaborare sănătos, a știut să promoveze un spirit de echipă armonios, în întregul colectiv din Primărie, să mobilizeze agenții economici și instituțiile din comună, la rezolvarea problemelor de interes general, să valorifice și să gestioneze, cu pricepere și spirit gospodăresc, totalitatea resurselor, materiale, financiare și umane, de care dispune comuna.

Secretul acestor frumoase realizări este continuitatea și buna înțelegere dintre vechiul consiliu local și executiv, preluată de noul consiliu local al comunei Bistrița Bârgăului.

Proiecte în derulare la Bistrița Bârgăului

Una dintre realizările administrației locale ale comunei Bistrița Bârgăului a fost, recepționarea, încă din vară, a noului pod nou, de beton, care traversează râul Bistrița în zona numită de localnici Cociorva. Construcția a fost realizată în baza OUG nr. 7/2006.

Acest pod are un rol important prin faptul că face legătura între centrul de comună și Valea Pietroasa, intens locuită. Construcția face parte din proiectul în care este prevăzută și reabilitarea podului de la Tătarca, întocmit de administrația locală. Valoarea totală a investiției, la cele două poduri, se ridică la circa 1,1 milioane lei.

În această toamnă, unul dintre obiectivele principale, ale administrației comunei Bistrița Bârgăului, reprezentată prin primarul Vasile Laba și viceprimarul Leon Hogiu, a constatat, în primul rând, în repararea și pregătirea școlilor pentru noul an școlar, pe baza referatelor cu strictul necesar și prioritar, cerut directorilor de școli.

Atenția principală a administrației comunei Bistrița Bârgăului este orientată, în continuare, în direcția pregătirii proiectelor intrate în faza a doua a fondurilor europene pentru dezvoltare rurală.

Unul dintre principalele proiecte este cel de reabilitare a Școlii generale Bistrița Bârgăului – Pustă. Acest proiect este combinat cu aducțiuni de apă, pe mai multe ulițe, în valoare de 3,2 milioane de lei.

Un alt proiect este destinat modernizării ulițelor, precum și în vederea achiziționării de utilaje necesare sezonului rece.

În privința aprovizionării pentru sezonul rece, depozitul necesar de lemne a fost acoperit, încă din toamnă, în proporție de cca 80 la sută, din cantitatea de lemne necesară pentru buna desfășurare a primei părți din anul școlar 2008-2009.

Între prioritățile Primăriei Bistrița Bârgăului, pentru anul viitor, în centrul atenției stă recondiționarea drumurilor comunale, pe cât posibil, financiar, prin asfaltare și efectuarea lucrărilor de apă-canal pe raza întregului areal, al comunei, inclusiv Colibița, după cum susțin primarul Vasile Laba și viceprimarul Leon Hogiu, a căror dorință este transformarea întregii localități într-o stațiune modernă.

Niculae VRĂSMAȘ, **„Toamna Bârgăuană”, o sărbătoare a „Plaiurilor Bârgăului”¹**

Duminică 25 Octombrie 2009, după ora 14.00, în sala arhiplină a Căminului Cultural din Prundu Bârgăului, a avut loc prima manifestare cultural - folclorică, intitulată „Toamna Bârgăuană”, o sărbătoare aniversară dedicată Ansamblului Folcloric „Plaiurile Bârgăului”, de la a cărei înființare a trecut mai mult de treizeci de ani.

Organizată de Primăria și Căminul Cultural din localitate, cu sprijinul Centrului Județean pentru Cultură Bistrița – Năsăud, manifestarea a debutat cu piese de orchestră, sub conducerea muzicală a lui Dumitru Ciupa, după care a urmat un scurt istoric al formațiilor artistice din Valea Bârgăului, având în prim plan Ansamblul „Plaiurile Bârgăului, prezentat de Nicolae Gălățean, directorul Centrului Județean de Cultură, prof. Titus Wachsmann – Hogiu, fost director al Căminului Cultural și unul dintre fondatorii ansamblului aniversat, Ioana Suci, actualul director al Căminului Cultural și Ilie Avram, primarul comunei Prundu Bârgăului. Au fost oferite diplome de onoare și de excelență celor care au contribuit la înființarea, coordonarea, dezvoltarea și recunoașterea ansamblului, pe plan județean, național și în străinătate, următorilor: Titus Wachsmann – Hogiu, Raveca Repta, Arghil Ciupa (post – mortem), Ioana Beșă, Moni Lăcătuș, Ioan Gordon, Florin și Adrian Flămând, Furcea Mihai, soții Măriuca și Ionel Bălan, Petru Moldovan, Aurel Badiu, Ilie Avram, Ilie Vlad, Ioana Suci și Niculae Vršmaș.

Au mai fost acordate Diplome de excelență Ansamblului „Plaiurile Bârgăului” și tuturor celorlalte ansambluri participante la „Toamna Bârgăuană”, considerată, în acest an, o primă ediție.

Programul artistic a debutat cu Ansamblul „Plaiurile Bârgăului” și „Bârgăul”, din comuna Prundu Bârgăului, conduse de Ioana Suci, Dumitru Ciupa, Pavel Monda și Florin Flămând, având ca soliști vocali pe: Ioana Pamparău, Cristina Bucnar, Oana Cioncan, Anuța Sălăgean, Maria Pavelean, Florina Bălan, Ancuța Lăcătuș, Andreea Pavelean; instrumentiștii Dumitru Ciupa, fluier și taragot, Florin Sas, taragot, Pavel Monda, vioară. Dansatorii au fost următorii: Anton Bălan, Maria Pavelean, Tiberiu Găvan, Lenuța Pavelean, Gabi Bălan, Anca Ignat, Ionuț Albu, Raluca Ignat, Florin Albu Găvan, Anamaria Tomoroga, Oana Cioncan, Otilia Pamparău, Ionuța Monda, Vasile Colniță și Emil Bălan. Componenta orchestrei „Plaiurile Bârgăului” a fost umătoarea: Dumitru Ciupa, Pavel Monda, Mihai Furcea, Paul Furcea, Florin Sas, Dănuț Axente, Dorel Colniță, Ioan Rânziș, Nicușor Rus, Florin Gordon, Grigore Borgovan, Adrian Flămând.

A urmat apoi Ansamblul Profesionist „Dor Românesc” Bistrița, condus de Anghel Urs, având ca soliști pe Cristina Stăuceanu – Bălan, Domnica Dologa, Ioan Lazăr, Rozalia Fucă Tomescu, Anuța Motofelea, Mirela Petruș, Veronica Bălan și Alexandru Pugna, după care Ansamblul Folcloric „Poienița” Poiana Ștampeii, Suceava, condus de Petrică Chiforescu și, în încheiere, Ansamblul de datini și obiceiuri „Măgura Șieului” Șieu, condus de Viorica Gherasim, care au încălzit atmosfera cu voia bună transmisă în sala arhiplină, care a solicitat repetarea unui cântec, interpretat de talentata Alexandra Zbâncă, elevă la Șc. de Muzică din Bistrița, viu aplaudată.

Spectacolul a fost o adevărată sărbătoare care a impresionat profund pe toți cei prezenți, care au mulțumit artiștilor cu ropote de aplauze.

¹ Niculae VRĂSMAȘ, „Toamna Bârgăuană”, o sărbătoare a „Plaiurilor Bârgăului”, Răsunetul, Marți, 10/27/2009

O nouă toamnă bârgăuană¹

Fig. 48 O nouă toamnă bârgăuană

Duminică 24 octombrie 2010, ora 16, pe scena vechiului Pavilion Cultural din capitala bârgăuană a început ediția a II-a a sărbătorii culturale locale „Toamna bârgăuană”, organizată de Căminul Cultural, Primăria și Consiliul Local din Prundu Bârgăului, cu sprijinul Consiliului Județean de Cultură Bistrița – Năsăud.

La această ediție au participat: Grupul „Pro-Opera”, Formația „Balada”, Ansamblul profesionist „Dor Românesc”, din Bistrița, ansamblurile folclorice „Măgura Șieului”, „Flori Bârgăuane” și „Plaiurile Bârgăului.”

Sărbătoarea culturală "Toamna bârgăuană" a fost inițiată în toamna anului trecut, cu scop de aniversare și rememorare ai celor 35 de ani de activitate artistică a Ansamblului „Plaiurile Bârgăului”, urmând ca micul festival bârgăuan să se desfășoare anual, pentru revigorarea culturii vechi, autentice, în paralel cu identificarea unor tinere talente și pregătirea lor pentru perpetuarea tradițiilor artistice în viitor.

Debutul manifestării culturale a fost făcut de Grupul „Pro – Opera”, al Centrului Județean pentru Cultură Bistrița – Năsăud, printr-un tânăr și talentat mănunchi de artiști, alcătuit din Cristina Stăuceanu Bălan, Nistor Bogdan, Alexandra Zbâncă și Cristian Lepădatu, care au fost ascultați cu răsuflarea tăiată de spectatorii bârgăuani.

Prima piesă muzicală, interpretată la pian de Cristian Lepădatu, un artist cunoscut și apreciat de bârgăuani, a fost „Nocturnă nr.2 op.9”, de Chopin, urmată de o mare surpriză, produsă de tânărul și talentatul bas, Nistor Bogdan, cu neîntrecuta arie a lui Figaro din opera „Nunta lui Figaro” de Mozart, dar și cu aria lui Don Magnifico, din opera „Cenușereasa” a lui Rossini, cu care a înlemnit pur și simplu, spectatorii, care l-au gratulat cu furtunoase și îndelungate aplauze.

Încântarea spectatorilor nu s-a sfârșit, urmând așteptatele arii ale Cristinei Stăuceanu, cunoscută și apreciată de mai mulți ani la Prund, mai ales după căsătoria ei cu bârgăuanul Dumitru Bălan, care a cântat singură, sau în duet cu tânăra Alexandra Zbâncă, melodia „Cine aude a mea guriță” de Tiberiu Brediceanu, sau cu Nistor Bogdan, duetul folcloric „Zău, Zău, Zău, cei trei cântăreți fiind îndelung aplaudați.

O altă frumoasă surpriză pentru prundeni a fost tânăra Alexandra Zbâncă, din Șieu, prezentă alături de părinții ei, amândoi artiști populari, încă de la prima ediție „Toamna Bârgăuană”, cu originale cântece populare, de astă dată a venit atât ca interpretă de folclor, cât și cântând aria Despinei, din opera Cosi fan Tutte, de Mozart, demonstrând realul și multiplul său talent.

Au urmat ansamblurile de muzică populară din Bistrița, între care au fost la mare înălțime artistică profesioniștii de la „Dor Românesc”, atât prin valoroasa orchestră, condusă de bârgăuanul Mihai Spănu, alături de fratele său Ioachim, strănepoți ai maestrului la țiteră Serețan, din Bistrița Bârgăului, un om de mare talent, pe care l-am admirat în copilărie și pe care, cu siguranță, frații Spănu l-au moștenit, fiind recunoscuți maeștrii ai viorii și soliști vocali mult apreciați.

În acompaniamentul valoroasei orchestre bistrițene au evoluat soliști vocali consacrați, bine cunoscuți și iubiți de bârgăuani, precum: Domnica Dologa, Anuța Motofelea, Mirela Petruș, Cristina Retegan, Veronica Bălan, alături de Ioachim Spănu și Mihai Spănu – solo vioară.

Ansamblul „Balada” din Bistrița, condus de Ioan Simionca, directorul interimar al Centrului Județean pentru Cultură, a evoluat într-un stil profesionist, încântând publicul, prin dansuri vioaie și cântece interpretate de soliste: Alina Ceuca, Nicoleta Burduhos și Ileana Melian, născută Corciu, originară din Tiha Bârgăului, acompaniată de virtuozii instrumentiști bistrițeni.

La un înalt nivel artistic s-au prezentat și celelalte ansambluri, „Flori Bârgăuane” din Josenii Bârgăului, condus de Maria Moldovan Gavri, solistă cunoscută a Văii Bârgăului și „Plaiurile

¹ Niculae VRĂSMAȘ, O nouă toamnă bârgăuană, Răsunetul, Marți, 10/26/2010 - 14:54

Bârgăului”, din comuna gazdă, un vechi ansamblu prundean condus de Ioana Suciu, directoarea Căminului Cultural, cu un variat și bine pus la punct program artistic, conținând elemente clare de folclor autentic, sub conducerea muzicală a maestrului Dumitru Ciupa și a coregrafului Valentin Ciurea. Din programul prundenilor nu au lipsit dansul fecioresc de pe câmpie „Sălcuța” și „Cioflâncul”, dansul butinarilor bârgăuani din Munții Călimani, urmate de neîntrecutele soliste: Anuța Sălăgean, Mariana Condrea, Cristina Bucnar, Oana Cioncan, surorile Maria și Andreea Pavelean, alături de micuța și talentata Florina Bălan, în acompaniamentul orchestrei prundene.

În încheierea programului, la fel ca în ediția din anul trecut, folclorul specific Văii Șieului a inundat Pavilionul Cultural al Prundului, cu autentice costume, dansuri, cântece și obiceiuri străvechi ale oierilor care coboară toamna de la munte. A fost ca miezul unei toamne de basm, a satului nostru românesc, cu elemente folclorice bine puse în scenă și rearanjate de Viorica Gherasim, alături de care au fost prezenți primarul Olimpiu Iuga Napea și viceprimarul Vasile Macarie din comunei Șieu.

Fiind o importantă manifestarea culturală de toamnă, înainte de Lăsarea Secului, bârgăuanii au participat în număr mare la spectacolele de înalt nivel, ale valoroaselor ansambluri invitate, apreciind cu vădită pricepere, atât folclorul cât și muzica cultă. Se poate spune că această ediție, deși s-a desfășurat în condiții de criză, a fost un real succes.

Toamna Bârgăuană la cea de a III - a ediție ¹

Fig. 49 Toamna Bârgăuană la cea de a III - a ediție

Duminică 30 octombrie 2011, la Prundu Bârgăului s-a desfășurat ediția a III-a „Toamnă Bârgăuană”, a sărbătorii culturale bârgăuane, organizată de Căminul Cultural, Primăria și Consiliul Local din Prundu Bârgăului, cu sprijinul Centrului Județean pentru cultură Bistrița – Năsăud.

Sărbătoarea culturală "Toamnă Bârgăuană" a fost inițiată în toamna anului 2009, cu scop de aniversare și rememorare a celor 33 de ani de activitate artistică a Ansamblului „Plaiurile Bârgăului”, urmând ca micul festival bârgăuan să se desfășoare anual. În acest an s-au împlinit 35 de ani de activitate a ansamblului, în slujba revigorării culturii vechi, autentice, în paralel cu identificarea unor tinere talente și pregătirea lor cu scop de perpetuare a tradițiilor cultural folclorice în viitor.

Fiind o importantă manifestarea culturală de toamnă, înainte de Lăsarea Secului, bârgăuanii au participat în număr mare la un spectacol de înalt nivel artistic, prezentat de următoarele valoroase ansambluri invitate: Formația de dansuri Budacu de Sus, condusă de Ionel Stăjereanu, „Flori de mălin”, Șintereag, instructor Ioan Simionca, „Rapsodia Trișcașilor”, Leșu, condusă de Nicolae Lupșan, primarul comunei, „Plaiurile Bârgăului”, condus de Ioana Suci, instructor Valentin Ciurea, conducerea muzicală Dumitru Ciupa și „Codrișorul”, Bistrița, condus de Alexandru Câtcăuan, instructor Traian Simionca.

Au cântat: Mălina Pop, Candida Telcean, Florina Bălan, Tinuț Cornea, Maria Pavelean, Ioana Monda, Mina Buga, Simona Pop Labiș, Ionel Dejan, Augustin Beudean și Olimpia Deneș.

Adânc implicat în dezvoltarea și gospodărirea comunei și în organizarea manifestărilor culturale, a fost primarul Ilie Avram, întors de la Brașov cu o zi înainte, unde a participat la Gala Premiilor de Excelență la categoria „Activitatea din primăriile de comune”, edilul bârgăuan fiind singurul primar de comună din județul nostru, care a primit „Premiul de Excelență în Administrație” și „Placheta Administrației Publice din România”, distincții care fac cinste comunei Prundu Bârgăului. Primarul Avram a înmănat celor cinci ansambluri participante „Diplome de Onoare”, mulțumindu-le pentru participare și mesajul artistic transmis bârgăuanilor.

Se poate spune că această ediție, la care au participat un public numeros, oameni de cultură, politicieni și consilieri locali, deși a avut loc în condiții de criză, s-a desfășurat sub semnul unei toamne bârgăuane bogate, cu simboluri ale bunei gospodării și un ridicat nivel cultural, fiind un real succes al comunei Prundu Bârgăului și o adevărată sărbătoare.

¹ Niculae VRĂSMAȘ, *Toamna Bârgăuană la cea de a III - a ediție*, Răsunetul, Marți, 11/29/2011 - 13:32

Niculae VRĂSMAȘ, *Ansamblul „Plaiurile Bârgăului” în Franța*

Răsunetul, Marți, 01/24/2012 - 12:46

Fig.50 Întâlnirea primarilor

Ansamblul Folcloric „Plaiurile Bârgăului” a avut, în perioada 3-14 august 2011, un turneu în Franța, unde frumoasele noastre tradiții au fost bine reprezentate de colectivul coordonat de Ioana Suciu, dansurile și cântecele românești fiind mult apreciate de francezi.

În virtutea unor bune relații, pe linie culturală, anul trecut a fost realizat un acord de parteneriat între Ansamblul Folcloric „Lo Chadas dau Poetou” din Montmorillon – Franța și Casa de Cultură a Sindicatelor din Bistrița – România, girat de Asociația Montmorilloneză pentru schimburi internaționale, solidaritate și prietenie (AMEISA) și Asociația Națională a Caselor de Cultură ale Sindicatelor din România.

Deplasarea în Franța a fost organizată de Asociația Națională a Caselor de Cultură ale Sindicatelor din România, prin participarea directă a secretarului general Ioan Cristea, a Casei de Cultură a Sindicatelor din Bistrița, reprezentată prin directorul Alexandru Câțcăuan, a Primăriei comunei Livezile, reprezentate prin primarul Olimpiu Neamț și a Primăriei comunei Prundu Bârgăului, reprezentată prin primarul Ilie Avram. Ansamblul Folcloric „Plaiurile Bârgăului”, a fost însoțit în Franța de Ioana Suciu, directorul Căminului Cultural din Prundu Bârgăului, conducătorul muzical Dumitru Ciupa și coregraful Valentin Ciurea.

Ambasadorii folclorului românesc au fost bine primiți de familiile din Montmorillon, beneficiind de numeroase vizite, la principalele obiective din Paris, admirând zborul vulturilor deasupra castelului Chauvigny și a orașului cu același nume, unde au susținut un spectacol mult apreciat, încheiat seara târziu, cu foc de artificii, vizitarea Parcului European al Imaginii, a satului Angles sur Anglin, clasat în Patrimoniul Național ca unul dintre cele mai frumoase sate din țară, vizita laboratoarelor L Oreal și a orașului La Roche Posay, unde bârgăuanii au susținut un spectacol, vizitarea localității Saint Savin și a fostei mănăstiri cu frescă clasată în Patrimoniul UNESCO, vizitarea primăriei din localitatea gazdă, Montmorillon, orașul cărții și a scrisului, unde au prezentat un nou spectacol, o zi pe țărmul Oceanului Atlantic, în Ile d Oleron, vizitarea Văii Cerbilor din Luchart, a primăriei și a satului Adriers, urmată de un nou spectacol, cu final la ferma de oi La Vaux.

Turneul și spectacolele solilor folclorului românesc au contribuit activ la transmiterea, în rândul francezilor, a frumoaselor noastre tradiții, prin tinerii artiști ai ansamblului bârgăuan, adevărați ambasadori pentru România, parteneriatul cultural fiind un real succes, în cunoașterea țării noastre în lume și stabilirea unor bune relații de prietenie româno – franceze, care să garanteze perenitatea unor schimburi culturale.

Nicolae VRĂSMAȘ, *Succes bârgăuan, la Tulcea*

Răsunetul, Marți, 05/29/2012 - 14:42

Fig. 51 Ansamblul prundean la Tulcea

La Tulcea și Sarighiol de Deal, a avut loc „Festivalul național al păstoritului”, în organizarea Primăriei Tulcea și a Asociației Aromânilor din Sarighiol de Deal. Au participat 14 ansambluri folclorice din zona Moldovei, Transilvaniei, Olteniei, Dobrogei, Banatului și București. Invitatul de onoare al acestei prestigioase manifestări cultural-artistice de nivel național a fost Nicolae Gălățean, o personalitate culturală cunoscută și recunoscută în toată țara.

În cadrul Festivalului a fost evidențiat rolul deosebit, al lui Nicolae Gălățean, în sprijinirea fenomenului cultural din județul Tulcea și în stabilirea acestor benefice schimburi culturale între Bistrița-Năsăud și Dobrogea. Pe parcursul a zece ani, Bistrița-Năsăud, în coordonarea d-lui Nicolae Gălățean, a participat la manifestările culturale din Mamaia și județul Tulcea cu 27 de formații artistice de mare valoare.

În acest an, județul nostru a fost reprezentat de Ansamblul Folcloric „Plaiurile Bârgăului”, condus de Ioana Suci, directorul Căminului Cultural, sub conducerea muzicală a maestrului Dumitru Ciupa și coregrafia instructorului Valentin Ciurea.

Ansamblul folcloric „Plaiurile Bârgăului” a prezentat 4 spectacole, două în municipiul Tulcea și două la Sarighiol de Deal. Formația bârgăuanilor s-a bucurat de multă prețuire și simpatie din partea numerosului public spectator, datorită spectacolelor de excepție pe care le-a reprezentat.

În repertoriul coregrafic, având jocuri de pe Bârgău, Valea Someșului, de pe Șieu, Bărbuncu de la Sălcuța, dansul țăpinarilor și cu o interpretare de mare ținută a unui colectiv de excelenți dansatori, la care se adaugă un grup de patru soliști vocali cu voci deosebite și un repertoriu autentic, curat, într-o ținută vestimentară reprezentativă pentru județul nostru.

Ansamblul folcloric „Plaiurile Bârgăului” a fost cel mai aplaudat, cel mai prețuit și iubit grup artistic de la festival. Numai laude pentru dansatori, coregraf și solistele vocale Anuța Sălăgean, Florina Bălan, Pleșcan Iulia, Scurtu Măruța.

Despre orchestra condusă de maestrul Dumitru Ciupa, toate aprecierile au fost la superlativ. Cei 9 instrumentiști au arătat multă măiestrie interpretativă, cunoașterea repertoriului, pasiune și talent.

Punctul culminant al spectacolului a fost momentul Dumitru Ciupa. Virtuozitatea și talentul de excepție a lui Dumitru Ciupa în piesele muzicale interpretate la taragot și caval a entuziasmat publicul, care l-a ovaționat minute în șir.

Un alt interpret de mare talent cu o frumoasă interpretare a unui repertoriu valoros din zona noastră a fost violonistul Pavel Monda.

Reușita acestui turneu se datorează în mare măsură sprijinului acordat de primarul comunei Prundu Bârgăului, Ilie Avram. Domnia sa a făcut un gest, pe care puțini dintre noi l-ar face. Cu toate că în acele zile avea loc lansarea candidaturii pentru postul de primar, a acceptat și a sprijinit plecarea ansamblului artistic la Tulcea. Asemenea gesturi nu se uită.

Directorul Căminului Cultural, Ioana Suci, s-a ocupat cu multă competență și dragoste de reușita acestui turneu și a transmis, în cadrul festiv al manifestărilor de la Tulcea și Sarighiol de Deal, salutul domnului primar Ilie Avram, care a fost primit cu respect de primarul de Tulcea, dr. ing. Constantin Hogeș și de primarul din Beidand.

Felicitări pentru ansamblul folcloric „Plaiurile Bârgăului” și pentru oamenii săi minunați.

Ovidiu LĂZĂROAIE, ***Cupluri de aur sărbătorite la Prundu Bârgăului***

Mesagerul, Luni, 26.03.2012

Fig.52 Cupluri de aur sărbătorite la Prundu Bârgăului

Fig. 53 Cuplurile de aur de la Prundu Bârgăului, 2012

De Bunavestire, 57 de cupluri din Prundu Bârgăului, care au trecut de 50 de ani de căsnicie neîntreruptă, au fost omagiate în sala Căminului Cultural. A fost un eveniment cu o încărcătură emoțională deosebită, la care au luat parte cuplurile sărbătorite alături de copiii lor și nepoți. Cu lacrimi în ochi, vârstnicii s-au bucurat de acțiunea organizată de Primăria Prundu Bârgăului și Consiliul Local. „Cu vremuri bune și mai puțin bune, cu părul alb și încercate de viață, perechile au ajuns să-și sărbătorească Nunta de Aur. Oamenii ne-au povestit cum au reușit să ajungă împreună la 50 de ani, prin multă muncă, înțelegere, îngăduință, respect reciproc, iar speranța de mai bine și sănătate sunt principalele atuuri care i-au călăuzit în toți acești ani. Sunt de admirat pentru ceea ce sunt și pentru viața frumoasă pe care au trăit-o alături de copiii lor și acum, la vârsta senectuții, au ajuns să fie înconjuțați cu căldură de nepoți și strănepoți și să se bucure de ceea ce au realizat în viața lor. I-am felicitat pentru că au ajuns să sărbătorească acest moment deosebit de important din viața lor. Fiecărui cuplu le-a fost acordată o «Diplomă de aur» și câte 500 de lei din partea Primăriei și Consiliului Local Prundu Bârgăului. Le-am urat să fie în continuare sănătoși și să se bucure de bătrânețe, alături de copii și de nepoți”, ne-a declarat primarul Ilie Avram, care a oficiat "nunta de aur" a celor 57 de perechi.

După ce au fost felicitați, au fost poftiți la masă, în atmosfera întreținută de artiștii Ansamblului Folcloric "Plaiurile Bârgăului".

Sărbătorile iernii bârgăuane

Iarna a venit, ca anotimp, asemeni celor dinainte, cu zăpezi și temperaturi scăzute, dar fără săniile de altă dată, cu schimbări de roți moderne și lanțuri obligatorii, la vehiculele pe care le folosim și care ne ajută să parcurgem într-o mai mare viteză, deși uneori cu obstacole neprevăzute, distanțele dintre așezările și locurile noastre în care ne desfășurăm viața și activitatea.

Toate așezările bârgăuane, începând din vârful munților și până în lungul văilor, de la Ciosa, Iliuța Bozghii, Piatra Fântânele, Mureșeni, Tureac și Tiha Bârgăului, Colibița, Pusta Bistriciorii, Bistrița Bârgăului, Prund și Suseni, Mijloceni, Joseni, Rusu Bârgăului și Livezile, frumoasele sărbători ale iernii au readus în prim plan datinile și vechile tradiții românești, în spiritul vechilor obiceiuri locale, păstrate timp de secole și revigorate de către bârgăuani.

La Mureșeni, Tiha, Bistrița Bârgăului, Prund, Suseni, Mijloceni, Joseni, Strâmba, Rusu Bârgăului și Livezile, atât Nașterea Domnului, Anul Nou și Boboteaza au fost sărbătorite în cea mai mare parte, în familie, dar și între săteni, prin grupuri de colindători tradiționali, îmbrăcați în costume naționale, cu sumane sau cojoace, opinci țărănești, dar și cu bocanci sau cizme „birghăl”, cu ceteri, acordeoane și taragoate, buhaie, plugușoare, stea, zurgălăi, turcă și pușcături, în grupuri de fete și băieți, sau oameni în etate, coruri de tineri sau bisericești care au colindat pe preoți și primari, viceprimari, consilieri locali, învățători, profesori, precum și alți oameni de vază ai satului.

Anul Nou, 2011, a fost sărbătorit mai mult în țară, acasă sau la localuri și cabane din stațiuni apropiate, foarte puțini fiind cei care au plecat în străinătate în comparație cu anii trecuți, criza obligându-i la economie.

Obiceiurile și tradițiile seculare din Țara Bârgaielor s-au regăsit în toiul iernii, iar colinzile tradiționale și cântecele vechi au răsunat în casele oamenilor, pe ulițele satelor, dar mai ales pe scenele căminelor culturale, în săli arhipline, cu artiști adevărați, de toate vârstele, mulți dintre ei evoluând și pe scenele orașelor sau în studiourile televiziunilor bistrițene, regionale sau naționale.

La căminele culturale din Tureac, comuna Tiha Bârgăului, Prundu Bârgăului, Josenii Bârgăului și Rusu Bârgăului s-au desfășurat ample spectacole artistice, desfășurate în săli arhipline, în care au fost etalate datinile și obiceiurile de iarnă, nelipsind colindele, șezătorile și dansul.

Moderna și marea sală a Căminului Cultural din Tureac a fost neîncăpătoare pentru sutele de spectatori prezenți, dornici să asiste la programul artistic organizat de Primăria și Consiliul Local al comunei Tiha Bârgăului, care a fost o mare reușită.

Tinerii din Ansamblul folcloric "Bârgăul" din Suseni au participat de marea sărbătoare a Bobotezii la ritualul de sfințire a apei, la râul Bistrița, oficiat de preotul Gabriel Pugna și recuperarea Sfintei Cruci, aruncate după obiceiul ortodox în râu, după care credincioșii, în originalele costume populare bârgăuanești, au primit sfântul mir.

La spectacolul intitulat „De Bobotează la Rusu Bârgăului” au participat: Corul Bisericii Ortodoxe din Rusu Bârgăului, condus de preotul Ioan Platon, Corul Bisericii Ortodoxe din Strâmba, condus de preotul Ioan Murgoi și Ansamblul Folcloric „Flori Bârgăuane”, condus de Maria Moldovan Gavri, care au prezentat cântări religioase, colinde, cântece de voie bună și satirice, cântece vechi și dansuri, specifice folclorului bârgăuan, autentic. Originalitatea și autenticul pieselor prezentate s-a datorat prestației deosebite ale unor mari voci ale corurilor celor două biserici, între care amintim pe Ioana Șovrea, Lelea Ioana Mateiu, de pe părau, tânărul diac Ioan Parasca, vednici interpreți și păstrători ai cântecului bârgăuan, alături de mici soliști precum Elena Ciotmonda, Alexandra Pop și Robert Pop și tinerii membrii ai ansamblului de dansuri, care au preluat ca să ducă mai departe obiceiurile și cântecele din străbuni.

Manifestarea de Bobotează de la Rusu Bârgăului a fost, pe lângă acest măreț spectacol artistic și un bine ales și potrivit moment de sărbătorire publică a multor importanți oameni legați de satele comunei Joseni, care poartă numele Ioan, dar și Ioana, care au primit felicitări, diplome și cadouri, înmânate de harnicul și gospodarul primar Tudorel Ciotmonda. Au primit felicitări publice, prin vocea primarului, de ziua numelui, următorii: preoții Ioan Nechita, Ioan Platon și Ioan Murgoi, viceprimarul

comunei, Ioan Parasca, Ioan Simionca, specialistul Centrului Județean pentru Cultură, implicat activ în pregătirea ansamblurilor bărgăuane, alături de cunoscuți și apreciați soliști locali.

Hora sătească a prins forțe noi în toate sălile căminelor culturale, unde tineri și bătrâni s-au avântat în iureșul jocului, dar și în discotecile luate cu asalt, cu dorința specifică a tinerilor de a se dezlănțui, odată cu mult așteptata vacanță de iarnă.

Cu toate schimbările petrecute, în viața noastră aflată în continuă dezvoltare și modernizare, se poate spune că datinile, tradițiile și obiceiurile străvechi, legate de anotimpul iernii, păstrate, din bătrâni, în toate așezările bărgăuane, vor dăinui în viitor.

(Niculae Vrăsmaș, *Sărbătorile iernii bărgăuane*,
Răsunetul, Gazeta de Bărgău, Marți, 01/25/2011 - 14:08)

A fost inaugurată arena sportivă modernizată din Prundu Bărgăului

Vechea bază sportivă din Prundu Bărgăului, renovată și modernizată, după un efort care s-a realizat în aproape trei ani de zile, printr-o investiție guvernamentală beneficiată de O.G. nr. 7/2007 privind "Programul de dezvoltare a infrastructurii și a unor baze sportive din spațiul rural", a fost inaugurată vineri 14 octombrie 2011 în prezența primarului Ilie Avram, a președintelui clubului Heniu, George Ruscău, a consilierilor locali și a invitaților: deputat Ioan Țintean, directorul DJST, Raoul Zanca, viceprimarul municipiului Bistrița, George Avram, vicepreședintele Asociației Județene de Fotbal, Titus Feier, alte oficialități județene, și locale.

Actuala arenă sportivă a echipei Heniu Prundu Bărgăului are un teren de fotbal cu lungimea de 100 m și lățimea de 68 m, fiind înconjurat de o pistă de zgură pentru atletism, o tribună, parțial acoperită, cu o capacitate de 200 de locuri, vestiare pentru jucători și arbitri, cu băi și dușuri, la apă curentă și caldă, un teren sintetic cu instalație de nocturnă și o tribună aferentă, cu 75 de locuri. Terenul de fotbal este dotat cu instalație de aspersoare automate, conectate la un sistem electronic cu programare.

Arena modernizată a primit binecuvîntarea preoților Ioan Jauca și Vasile Turc, dar și botezul unei scurte ploii a primelor partide desfășurate între echipele gazde și cele din Maieru, ale juniorilor, finalizate cu un scor egal (3-3), respectiv ale seniorilor, în care bărgăuanii au învins fără drept de apel, cu scorul de 4-1, dar și ratând un penalty. Echipa Heniu Prundu Bărgăului este în continuă ascensiune, ocupând locul secund în clasamentul Ligii a IV-a de fotbal, având reale perspective de avansare spre titlu. (Niculae Vrăsmaș)

La Josenii Bârgăului folclorul este la loc de cinste

Încheierea anului 2009 arată că acesta a fost extrem de rodnic pentru activitatea culturală desfășurată la nivelul comunei Josenii Bârgăului, unde putem constata bogăția evenimentelor folclorice, aflate în plină efervescență. Acest lucru a fost posibil prin alcătuirea unui program riguros, susținut de membrii ansamblului conduși de Maria Moldovan Gavri, cu ajutorul neprecupețit și constant al Consiliului Local, Primăriei și al inimosului primar Tudorel Ciotmonda.

Prima mare sărbătoare anuală a folclorului bârgăuan este Festivalul „Alaiul Nunților de pe Bârgău”, desfășurat alternativ în comunele bârgăuane de acum patru decenii. În anul 2009 această mare sărbătoare a avut loc în comuna Josenii Bârgăului.

Obiceiurile și tradițiile nunților bârgăuane sunt printre cele mai vechi, avându-și originea în „alae”-le romane, dovada vie până astăzi fiind însăși prezența călăreților cu clopuri simbolizând coifurile de luptă, steagul cu zurgalăi al „stegarilor” care dă tonul, urmat de cântecul druștelor și al ceterașilor, dar mai ales poziția „în picioare” a nuntașilor în carele de nuntă, ce formează „Alaiul nunților de pe Bârgău”. Acest străvechi și original obicei al nunții, păstrat nealterat în ținutul bârgăuan, a fost transpus într-un adevărat festival al datinilor care se desfășoară, începând din februarie 1969, în principiu anual dar cu intermitențe, pe o imensă scenă a ulițelor satelor bârgăuane, inițial extinsă până la Bistrița. Alaiul nunților este un grandios spectacol live, care cuprinde obiceiurile nunții, cu ritualuri și texte nescrise, păstrate în memoria bătrânilor, dar și reactualizate în pas cu noutățile epocii, devenind o adevărată cronică vie a datinilor, portului și ritualului nunții românești, cu specific bârgăuan.

Desfășurat alternativ, în fiecare dintre comunele bârgăuane, festivalul nunților din acest an a avut loc în comuna Josenii Bârgăului, în organizarea Primăriei, Consiliului local, Căminului cultural și a Centrului Județean de Cultură Bistrița – Năsăud.

Au participat alaiul de nuntă din Bistrița Bârgăului, condus, în calitate de nănaș, de însuși primarul Vasile Laba, și instruit de Camelia Hulpe, alaiul din Prundu Bârgăului, condus de Ioana Suci, directoarea Căminului cultural și instruit de Florin Flămând și Dumitru Ciupa, care s-au întâlnit în comuna gazdă cu alaiul de nuntă din Josenii Bârgăului, organizat de Tudorel Ciotmonda, primarul comunei, Mirela Baci și Maria Moldovan Gavri, instructorul artistic.

Mirii din Bistrița Bârgăului au fost Ionuța și Mihai Ciungan, nănașii Cristina și Vasile Laba, Sabina și Vasile Belei, Mariana și Vasile Năuc, Marioara și Ștefan Hogiu, iar socrii Măriuca și Simion Buta, Maria și Ioan Vidican. Mirii din Prundu Bârgăului au fost Monda Ionuța și Leon Gâvan, nănașii Teodora și Dumitru Greab, Lucica Ruscău și Bălan Ioan, iar soacra mare Măriuca Bălan. Nuntașii din Josenii Bârgăului au avut ca miri pe Ancuța Ursu și Cosmin Hogiu, nănași pe Simona Cordovan și Niculai Urs, Ionela Varga și Ionuț Dan, părinți pe Uța și Viorel Trifan și corceriță pe Ioana Matei.

După parada alaiurilor de nuntă, pe șoseaua comunei Joseni, nuntașii s-au adunat în curtea școlii, unde ritualul nunții bârgăuane s-a desfășurat pe scenă, în prezența unei numeroase asistențe. Fiecare alai a prezentat secvențe ale ritualului de nuntă. Astfel, Alaiul din Bistrița Bârgăului a prezentat "tocmala", nuntașii din Prundu s-au produs prin "chematul druștelor la nuntă", "datul colacului la soacra mare", "datul cămășii la mire" și "găina", iar Alaiul din Joseni a ranspus pe scenă "furatul miresei" și "strânsul în colac".

Desfășurarea scenică a alaiurilor de nuntă a beneficiat de participarea ca moderatori a unor mari specialiști, Alexandru Pugna și Emilia Ometiță, cu ajutorul cărora obiceiurile nunții au evoluat la adevărata lor valoare, dar trebuie să fie apreciate, în primul rand, strădania și devotamentul instructorilor celor trei mari alaiuri bârgăuane, precum și a tuturor participanților care au dat viață frumoaselor obiceiuri.

Spectacolul de la Joseni s-a încheiat cu recitalul unor soliști de mare valoare, invitați, precum bănățeanul Traian Jurchelea și bistrițeanul Mircea Simionca, acompaniați de muzica grupului „Balada”, care au dat viață cântecului și jocului.

Alaiul nunților de pe Bârgău, la ediția din 2009, a fost o mare reușită, la care, alături de sutele de spectatori și artiști populari, au participat și lideri ai celor mai reprezentante partide politice, cu ajutorul neprecupețit al cărora sperăm ca frumoasele tradiții folclorice să se mențină în viitor.

La marea sărbătoare folclorică „Festivalul de la Prislop”, care a început acum patru decenii, organizată și în anul trecut, de către conducerile județelor Maramureș, Suceava și Bistrița-Năsăud, respectiv de președinții Consiliilor Județene au urcat pe scena de la Prislop și ansamblurile bârgăuane din Susenii, Josenii și Pundu-Bârgăului, în originalele costume populare, prezentând cele mai frumoase cântece și dansuri, din repertoriile proprii, obținând numeroase aplauze și lăsând o deosebită impresie.

„Flori Bârgăuane” și poetul de la Runcu Salvei

Ansamblul folcloric „Flori Bârgăuane” din Josenii Bârgăului, a participat, duminică 23 august 2009, alături de ansamblurile „Pană de Păun” din Telciu, „Somesul” din Beclean, „Mureșul din Târgu Mureș, Fanfara de la Dej și „Roata” din Runcu Salvei, la spectacolul artistic de la Căminul Cultural, desfășurat cu ocazia primei ediții a sărbătorii satului, intitulată "Zilele culturale ale comunei Runcu Salvei".

Manifestarea a debutat după săvârșirea liturghiei, prin lansarea a două cărți, scrise de runcani: "Casa Teslarului" a preotului Ioan Pinte, volum apărut la Editura Cartea Românească în 2009, prezentat de George Vasile Dâncu și "Slove rurale", apărut la editura clujeană Eikon, tot în 2009, autorul acesteia fiind poetul țaran Vasile Dâncu, despre carte vorbind scriitorii Constantin Cubleşan și Nicolaie Bosbiciu.

Runcu Salvei, satul cu dealuri între dealuri, este un adevărat izvor de școală literară, din care au țâșnit patru membri ai Uniunii Scriitorilor.

La această întâlnire a fiilor satului, Vasile Dâncu, poetul de la Runc, cel care a locuit, din totdeauna, într-o casă de pe unul dintre dealurile comunei, de unde s-a încumetat a relua periplul lui Cristofor Columb, peste mări secate, sau a încercat să lupte cu morile de vânt, dar și cu gândul la Homer, a primit Titlul de Cetățean de Onoare. Poetul „țaran” – după cum se și mândrește atunci când i se spune - este primul cetățean de onoare al comunei natale.

Dansurile și cântecele ansamblurilor prezente, la această manifestare, între care și „florile bârgăuane”, au adus omagiul lor poetului Vasile Dâncu de la Runc, autorul mai multor volume de versuri dar și a unei recente poezii, intitulată „Cântec”, din care reproducem în continuare.

Cu aripa ce vine/ voi zbura departe,/ zbor invizibil,/ zbor fără motor/ nu va fi radar/ să-l poată detecta./ Voi lăsa aici/ invidii și dorințe/ și satul cu dealuri/ demne ca-mpărații./ Un dangăt de clopot/ mă va însoți un timp,/ dar nici o plecare/ nu schimbă peisajul./ Se vor zidi case,/ se vor planta livezi/ mai de folos ca lupta/ cu morile de vânt.

Poetul Vasile Dâncu, din Runcu Salvei, a împlinit 70 de ani, în 11 mai 2009, dar a rămas tânăr și stăpân pe „cântecele” sale, punți spirituale necesare călătoriilor imaginare către învingerea spațiului și timpului.

„Josenii în sărbătoare”

O altă mare manifestare culturală a fost „Josenii în sărbătoare”, desfășurată duminică 18 octombrie 2009, când a avut loc cea de a IV-a ediție, în condiții de criză. Manifestarea, intitulată cultural – religioasă, nu a fost deloc în criză, din contră a avut un foarte bogat program artistic, debutând cu o scurtă slujbă oficiată de preotul paroh al comunei și cel al satului Strâmba, aparținător de Josenii Bârgăului. A lipsit însă Colocviul Cultural „Josenii Bârgăului, o nestemată a Țării Bârgaielor”, care a fost, cu adevărat, o sărbătoare culturală, de suflet, a spiritualității bârgăuane, desfășurată în două din edițiile anterioare ale zilelor de sărbătoare ale Josenilor, frumoasa comună așezată la mijlocul văii, care a fost atunci capitala culturală a bârgăuanilor.

Primarul comunei, Tudorel Ciotmonda, a oferit diplome de onoare și suma de 500 lei pentru fiecare dintre familiile care au împlinit 50 de ani de căsnicie, după cum urmează: Florentina și Teodor Chiuzan, Floarea și Dănilă Baci, Domnica și Ioan Filipoi, Victoria și Grigore Moldovan, Damian Gănuș și soția, Ioana și Dănilă Condrea, Maria și Echim Cucu, Ioana și Ezechil Mare, Iulia și Teodor Stoda.

Au mai fost oferite diplome persoanelor longevive din comună, după cum urmează: Maria Hangan (90), Maria Corciu (97), Maria Rău (100) și Ioan Pop.

Cu toate că semnele iernii, care au sosit în ultimele zile premergătoare serbării, bârgăuanii și invitații lor, dintre care nu au lipsit fruntașii partidelor politice, au umplut la refuz curtea Școlii Generale, unde scena amenajată în aer liber a fost o adevărată flacără ce a încălzit atmosfera și a luminat chipurile spectatorilor, până seara târziu.

Dansurile și cântecele, care au făcut să răsună Bârgăul, au fost interpretate de următoarele ansambluri folclorice: „Flori Bârgăuane” Josenii Bârgăului, care s-a prezentat cu trei generații de artiști, având ca soliști vocali pe Paula Tănase, Maria Moldovan – Gavri, cărora li s-a alăturat marele artist Ioan Lazăr, fiu al satului, care a susținut un adevărat recital, de zile mari, cucerind furtunoase aplauze. Au urmat dansatorii Simion Ștefănuț și Diana Bartoș, de la Clubul Floris, apoi „Dor Transilvan” Cluj-Napoca, „Balada” Bistrița, „Arcanul” Fundu Moldovei, Suceava, „Mureșul” Târgu Mureș, „Dor Românesc” Bistrița, „Bârgăul” Susenii Bârgăului, cantautorul Florin Săsărman și grupul Viorel Simionca.

Organizată de Primăria comunei Josenii Bârgăului, primar Tudorel Ciotmonda și Centrul Județean pentru Cultură Bistrița – Năsăud, director Nicolae Gălățean, manifestarea prilejuită de Zilele Josenilor, ediția a IV-a, 2009, a fost o sărbătoare reușită.

(Nicolae Vrăsmaș, *La Josenii Bârgăului folclorul este la loc de cinste*,
Răsunetul, Gazeta de Bârgău, Marți, 02/23/2010 - 14:07)

Zilele comunei Josenii Bârgăului

Josenii Bârgăului au fost din nou în sărbătoare, sâmbătă și duminică, prin desfășurarea celei de a șasea ediție „Zilele comunei Josenii Bârgăului”, 2011.

În prima zi, la ora 10.00, la Școala Generală din localitate au fost vizitate spațiile și dotările modernizate ale locașului de învățământ, după care, în Centrul de Documentare și Informare s-au desfășurat Colocviile Culturale, ediția 2011, în care au susținut comunicări oameni de seamă ai locurilor bârgăuane și invitați din Cluj, Bistrița și Țara Năsăudului, având ca moderator pe prof. Adrian Mănarcă, Cetățean de Onoare al comunei Josenii Bârgăului.

Duminică, după liturghia desfășurată în biserică, pe scena din curtea școlii din Joseni, a urmat o slujbă de binecuvântare săvârșită de preotul paroh Ioan Nechita și un cuvânt de deschidere susținut de primarul comunei Tudorel Ciotmonda, care a înmănat diplome și plicuri conținând câte 500 lei, reprezentând premii de fidelitate pentru 13 cupluri care au împlinit 50 de ani de căsătorie neîntreruptă, la data depunerii cererii și a actelor doveditoare, precum și un premiu de longevitate pentru cea mai vârstnică persoană, în viață, din comună, atribuit cantorului bisericii din satul Rusu Bârgăului, Constantin Parasca, la împlinirea a 100 de ani la 1 octombrie 2011.

După premiere au început serbările cântecului și dansului, organizate de Consiliul Județean, Centrul Județean pentru Cultură, Asociația Culturală „Bistrițeană” și, nu în ultimul rând, Primăria și Consiliul Local Josenii Bârgăului, care au dat dovadă de multă experiență în materie realizând cea mai reușită ediție de până acum a zilelor comunei Josenii Bârgăului.

Spectacolul artistic a fost susținut de ansamblurile folclorice „Flori bârgăuane”, din Josenii Bârgăului, coordonator Maria Moldovan Gavri, „Balada”, din Bistrița, coordonator Ioan Simionca, și ansamblul profesionist „Dor Românesc” al Centrului Județean pentru Cultură, dirijor Anghel Urs, alături de care au evoluat soliștii: Alexandru Pugna, Domnica Dologa, Ioan Dordoi, Anuța Motofelea, Felix Gălan, Ioachim Spân, Cristina Retegan, Nicolae Cioanca, Maria Pavelean, Cristina Bugnar și invitați speciali, în recital, Sava Negrean Brudașcu, Marcel Avram și Ramona Fabian, dar și o mare surpriză, realizată de profesorul Ioan Lazăr, Cetățean de Onoare al Comunei Josenii Bârgăului, a cărui voce a răsunat la fel ca în prima sa tinerețe.

Promisiunea primarului Tudorel Ciotmonda s-a împlinit, întradevăr, participanții beneficiind de un spectacol deosebit, dar și de renumita tocană de oaie și ginars fierbinte, specifice locului, care i-au făcut imuni soarelui „cu dinți” și vântului rece.

Au fost două zile de sărbătoare pentru bârgăuani, în prag de iarnă, care știu să-și organizeze bine treburile vieții, dar și să respecte credința și să păstreze datinile și tradițiile. Strădania primarului Tudorel Ciotmonda, a Consiliului Local, a Școlii și a Căminului Cultural din localitate, a condus la reușita sărbătorii „Zilele comunei Joseni”. (Niculae Vrăsmaș)

Muzeul comunei Josenii Bârgăului, dupa Tiha și Josenii revigorează tradiția

Primul muzeu al unei comune bârgăuane, după cel de la Livezile, a luat ființă Vineri 8 octombrie 2010, la Căminului Cultural din Tiha Bârgăului, care a prins viață printr-un proiect bine inspirat, intitulat „Femeia română de la tradiție la succes”, finanțat de Ambasada Statelor Unite la București, datorită primarului Vasile Dologa și Consiliului Local din comuna Tiha Bârgăului, la inițiativa Fundației „Biosanta” Bistrița, prin Doina Ioana Monda, Adriana Tăut și Livia Blaga.

Primarul Tudorel Ciotmonda și Consiliul Local din Josenii Bârgăului nu s-au lăsat mai prejos, facilitând înființarea unui muzeu al comunei, la propunerea și susținerea Societății Culturale „Speranța reînviată”, prin stăruința și devotamentul lui Mihai Bîltag.

În spațiul curat și frumos amenajat, din incinta fostului dispensar uman din Josenii Bârgăului au fost expuse primele piese tradiționale: „canapei” din lemn, acoperit cu „procuțe” vechi, multicolore, „blide” din ceramică veche, pat vechi din lemn, acoperit cu „verincă”, „cergă” și perne îmbrăcate în pânză de in cusută artizanal cu motive în diferite culori, „păretare”, masă de lucru, „vârtelniță”, „sucale” și „suveici”, fuse, furcă de tors cu „caiere” din lână, „jârebgi”, „stative” cu „teara”, costume populare de femei și de bărbați, o veche mașină de cusut, diverse instrumente meșteșugărești și obiecte gospodărești tradiționale și o ladă de zestre din anul 1882. Toate cele enunțate, precum și multe altele au fost adunate de inimosul bărbat, Mihai Bîltag și au fost expuse cu ajutorul profesorului Remus Deac și a altor binevoitori.

(Niculae Vrăsmaș, *Muzeul comunei Josenii Bârgăului,
dupa Tiha și Josenii revigorează tradiția*,
Răsunetul, Gazeta de Bârgău, Marți, 10/25/2011 - 14:06)

Sărbătoarea Bobotezii la Rusu Bârgăului

Botezul Domnului sau Boboteaza din 6 ianuarie, alături de ziua Sfântului Prooroc Ioan Botezătorul și Înaintemergătorul Domnului, prăznuită în 7 ianuarie, marchează sfârșitul sărbătorilor de iarnă și, totodată, al celor dedicate nașterii lui Mântuitorului Iisus Hristos. De Bobotează, familiile credincioșilor primesc Botezul Domnului și Crucea, luând aghiazmă, fetele își visează alesul, iar bărbații se întrec să scoată crucea din apă.

Sărbătorile Bobotezei, în tradiția bârgăuană, sunt însoțite de colinde, cântece, jocuri și voie bună, care continuă iarna prin „Serbările Berii”, cunoscute din bătrâni.

Tradiția este păstrată cu rigurozitate la Rusu Bârgăului, unde Primăria, Consiliul Local al comunei Josenii Bârgăului și Asociația Culturală Bistrițeană a organizat, sâmbătă 7 ianuarie de la ora 15.00, la Căminul Cultural din localitate, la fel ca în anii trecuți, sărbătoarea „De Bobotează la Rusu Bârgăului”, având sprijinul, nelipsit, al Centrului Județean pentru Cultură.

Și-au dat concursul formațiile folclorice locale „Flori Bârgăuane”, un valoros ansamblu, de tineri și copii, condus de Maria Moldovan Gavri, asistați artistic de specialistul Ioan Simionca de la Centrul Județean de Cultură și acompaniați de instrumentiști ai ansamblului Balada din Bistrița, Corul tradițional al Bisericii Ortodoxe din Rusu Bârgăului, condus de preotul Ioan Platon și renumitul Ansamblu Folcloric „Plaiuri Someșene” din Feldru, cu un taraf bine pus la punct și o tânără garnitură de soliști și dansatori virtuosi, din care nu au lipsit copii curajoși cu talent, un adevărat care au adus un simbol al cântecelor populare și a costumelor naționale someșene.

Artiști populari de toate vârstele, cu toții trăitori în raza comunei bârgăuane Josenii Bârgăului, au petrecut Boboteaza prin cântări religioase, colinde, cântece de voie bună și satirice, cântece vechi și dansuri, specifice folclorului bârgăuan, autentic.

Originalitatea și autenticul pieselor prezentate s-a datorat prestației deosebite, ale unor mari voci ale Corului Bisericesc, alături de tinerii membri ai ansamblului, care au preluat ca să ducă mai departe obiceiurile și cântecele din străbuni.

Manifestarea de Bobotează de la Rusu Bârgăului a fost, pe lângă acest măreț spectacol artistic și un, bine ales și potrivit, moment de sărbătorire publică a multor importanți oameni, legați de satele comunei Joseni, care poartă numele Ioan, dar și Ioana, care au primit felicitări, diplome și cadouri, înmânate de harnicul și gospodarul primar Tudorel Ciotmonda, alături de viceprimarul comunei, Ioan Parasca.

Se poate spune că la Rusu Bârgăului, la fel ca și în celelalte așezări bârgăuane, tradiția de sărbătoare a Bobotezii, păstrată din vremuri imemorabile, va dăinui în viitor.

(Niculae Vrăsmaș, *Sărbătoarea Bobotezii la Rusu Bârgăului*, Răsunetul, Luni, 01/09/2012 - 13:33)

Comuna Livezile, între istorie și prezent

Vatra actualei comune Livezile ocupă spațiul situat la poarta vestică a Bârgaielor, un larg și frumos teritoriu intens zbuciumat și adânc frământat în lungul istoriei.

Atestată în anul 1311, odată cu celelalte sate bârgăuane, localitatea, cu populație săsească, a purtat mai multe denumiri: Jaad, Jood, Iad (1311), Livezile Bârgăului (1964), Livezile (1968). Anul 1311 reprezintă o atestare comună a ținutului primelor așezări bârgăuane și a actualei comune Livezile, care au făcut parte dintr-o singură mare latifundie oferită prin danie regală de Carol Robert de Anjou, regele Ungariei, care dăruiește, printr-un act datat la 24 II 1311, lui Ioan zis Henul, fiul lui Geubul din Bistrița (Iohannes dictus Henul de Bystricia), drept răsplătă pentru fapte de arme, o moșie cuprinsă între această localitate, Iaad (actualmente Livezile) și Eppendorf (sat dispărut care se presupune a fi fost vatra străveche a bârgăuanilor, ocupată de sași). De la acest Ioan, zis Henul, se trage și denumirea celui mai înalt munte din Munții Bârgăului ce se profilează la orizont, pe stânga Heniul, înalt de 1612 m, pe care în prezent se află și reful de televiziune. Vechea denumire a Heniului era Parângul, pentru bârgăuani și Herugu, pentru someșeni.

Cercetările arheologice au descoperit la Livezile ruinele unui castru roman, în locul numit „Poderei”, de lângă cimitirul sașilor, din nordul localității, o fortificație secundară dar cu un important rol strategic pe linia castrelor: Căței – Ilișua (Arcobadara) – Orheiul Bistriței – Brâncovenești (jud. Mureș), amplasate pe granița de nord a Daciei Romane (Dacia Porolissensis).

Un drum atribuit romanilor se cunoaște din vremuri imemorabile în Pasul Bârgăului, având tronsoane cu trăsături specifice, foarte bine conservate, ce pot rivaliza cu Via Apia din Roma. Acest posibil „Drum al romanilor”, denumit ca atare, dar și „Drumul cel vechi” sau „Vârful Păraului”, urmărea culmea muntoasă ce străjuiește bazinul hidrografic al Bârgăului de cel al Ilvelor și al Dornei, având rol militar, de supraveghere și apărare a imperiului. Acest drum, posibil roman, avea legătură cu Castrul de la Livezile, în acest caz existând legătura lui, foarte bine conservată, între satele Strîmba (Josenii Bârgăului) și Dumbrava (Livezile).

Asupra vechimii acestui drum există numeroase rețineri dar și părerea că ar fi construit de austroungari, sau că aceștia ar fi refăcut vechiul traseu roman, în ideea ocolirii Bârgaielor, cu religie neunită, printr-o legătură între Jaad (Livezile) și localitățile din Valea Someșului, cu religie predominant greco - catolică. Indiferent de realizatorii acestor „drumuri romane”, austriece, sau poate chiar dacice, până la definitivarea unor cercetări geoarheologice, în această direcție, tronsoanele încă bine conservate ar trebui protejate prin stabilirea unor perimetre de protecție.

Nicolae Iorga ajungând aici în Livezile (pe atunci Iaad) scria că „*Nu seamănă deloc cu Iadul fioros care așteaptă pe vinovații lumii acesteia*”.

Localitatea Livezile a fost și este și în prezent, o comună frumoasă, cu veche arhitectură tipică săsească, a unor case și gospodării mari, în mare majoritate modernizate, având în centru Biserica Săsească, din sec. XV, și pe cea românească, ortodoxă, Primăria și „Muzeul de sub poartă” sau „Casa Săsească”, ce cuprinde mii de exponate, foarte interesante, începând din epoca primitivă și până în zilele noastre. Este primul muzeu realizat în Valea Bârgaielor. Clădirile Căminului Cultural, Bibliotecii, școlilor și grădinițelor, din comună, sunt bine întreținute și modernizate.

Comuna are alimentare cu apă potabilă și canalizare, iar în fața caselor mai sunt, încă, mari spații verzi, cu flori și plantații de pomi fructiferi, predominant peri, care oferă drumetului imaginea bunăstării și civilizației.

Realizarea cea mai importantă din ultimii ani, a actualei administrații locale condusă de primarul Olimpiu Neamț, este modernizarea bazei sportive „Voința”, a cărei echipă valoroasă activează, din nou, în Liga a III-a, făcând cinste județului nostru.

Nicolae Vrăsmaș

POZE: Primăria, Drumul roman

(Niculae Vrăsmaș, Comuna Livezile,
între istorie și prezent,
Răsunetul, Gazeta de Bârgău)

Livezile au devenit capitala fotbalului județean

Având în vedere evoluția spectaculoasă a echipei de fotbal din comună, primarul Olimpiu Neamț, care și-a dorit ca Voința Livezile, ce activează în Liga a IV-a, a județului Bistrița – Năsăud, să promoveze anul viitor în eșalonul superior, are în față toate șansele de îndeplinire. După ultimele rezultate, echipa din Livezile este campioana de toamnă a diviziei, indiferent de rezultatul ultimului meci pe care îl mai are în față, în 2 noembrie.

Ambițios și dornic să încurajeze mișcarea sportivă locală, edilul livezean a depus efortul necesar amenajării și modernizării bazei sportive din localitate, oferind fotbaliștilor condiții dintre cele mai bune, care au adus și rezultate satisfăcătoare, în competițiile din acest an. Consiliul Local și Primăria, alături de principalii sponsori ai echipei Voința Livezile au toate motivele să susțină, în continuare, vrednica echipă locală. (Niculae Vrăsmaș)

Nicolae VRĂSMAȘ, *Cultura bârgăuană în „Revista ilustrată”*

Răsunetul, Marți, 11/23/2010 - 14:14

Noul număr „Revista ilustrată”, 9-12 (2008–2009), editată de Centrul Județean pentru Cultură Bistrița – Năsăud, director Nicolae Gălățean, a fost lansat în luna noiembrie la salonul ARTGaleria, de pe pietonalul bistrițean, odată cu vernisajul expoziției de fotografii și documente, dedicate cunoscutului folclorist Ion Pop Reteganul, editorul fondator, alături de preotul Ioan Baci, a primei serii a acestei reviste culturale, apărute în noiembrie 1908, ca foaie enciclopedică literară lunară.

La manifestare au participat numeroase personalități ale culturii județului, deschiderea fiind făcută de Ioan Simionca, directorul interimar al Centrului Județean pentru Cultură, după care a luat cuvântul scriitorul Ioan Pinte, inițiatorul seriei noi a revistei de cultură, arte și literatură, Emilia Bumb Ometiță, redactor șef, precum și prof. dr. Vasile V. Filip, care au prezentat și au comentat lucrări cuprinse în cele 500 de pagini, subliniind continuitatea și legătura necesară între tradiție și modernitate.

Noua serie „Revista ilustrată” a apărut în anul 2004, având câte două numere pe an, fiind redactată de următorii: Emilia Bumb Ometiță, Valeria Peter Predescu, Simion Pop, Ioan Simionca, Dalma Szekely, Mihaela Vultur, Alexandru Uiuiu, redactori, Christina Cărăbuș, tehnoredactare computerizată și Anca Luca Rad, corectare, la care s-au mai adăugat și alții, pe parcursul următoarelor numere, din colectivul de redacție al celui recent făcând parte și Claudia Burcă, Florin Sabo și Adrian Năstase, la tehnoredactare. În cele 12 numere editate până în prezent, cultura s-a revărsat pe mai multe paliere, cuprinzând editoriale, memoria, texte fundamentale, anchete, recitiri, studii și sinteze, zestrea satului, ateliere de antropologie religioasă, cartea de aur, dialoguri oportune, credință și cultură, muzee sătești, medalioane, izvoare, meșteșuguri tradiționale, rapsozi, interviuri, in aeternum, enciclopedia, consemnări, retrospective, manifestări culturale, raftul de sus, revista revistelor, la care s-au mai adăugat: poemul universal, reportaje, atitudini, literatură și folclor, pictură, personalități culturale, diaspora, minorități, destin, cenacluri literare, manifestări, turnee internaționale, turnee naționale și albume.

Din aproape toate numerele revistei nu au lipsit tradițiile, personalitățile și evenimentele culturale ale Zonei Bârgaiei, dintre care amintim principalele teme:

Literatură: „Ochianul re(întors)” (Nicolae Vrăsmaș), 2005; „Teo Vrăsmaș, Poeme rebele” (Nicolae Vrăsmaș), 2007; „Ioan Dologa, Doine și Hore. Căntece haiducești. Balade” (G. V. Rațiu), 2007; „Leon Tănasă, Jurnalul di pi front” (Titus Wachsmann - Hogiu), 2007.

Personalități culturale: „Teodor Vrăsmaș” (Nicolae Vrăsmaș), 2005; „La 30 de ani, Ioan Vrăsmaș are o recunoaștere europeană” (Nicolae Vrăsmaș), 2009; „50 de ani de la înființarea Casei de Copii din Prundu Bârgăului” (Nicolae Vrăsmaș), 2009.

Participări la „Fire de tort”, la Reteag, Maieru, Hordou, Bistrița.

Folclor: „Un rege al bârgăuanilor” (Nicolae Vrăsmaș), 2005; „Alaiul nunților din Țara Bârgăului” (Nicolae Vrăsmaș), 2005.

Pictură și grafică: Ernst Schuler.

Interviuri: „Folclorul în comuna Prundu Bârgăului” (Nicolae Vrăsmaș), 2008;

In aeternum: „Teo Vrăsmaș, Poeme rebele” (Nicolae Vrăsmaș), 2007; „Ion Th. Ilea, centenar” (Nicolae Vrăsmaș), 2008; „Valentin Raus, 90 de ani de la naștere (1918 – 1994)” (Nicolae Vrăsmaș), 2008; „150 de ani de la nașterea lui Ioan Dologa” (Nicolae Vrăsmaș), 2008.

Raftul de sus: „Nicolae Vrăsmaș: „Prundu Bârgăului, o vatră străveche” (Gavril Moldovan), 2008; „Jurnale paralele – Radu Petrescu văzut de un elev al său” de Nicolae Vrăsmaș (Virginia Brănescu), 2009.

Consemnări: „Josenii în sărbătoare” (Nicolae Vrăsmaș), 2006; „Poezie și biografie” (Ion Radu Zăgreanu), 2007; „Festivalul internațional de folclor „Regele brazilor” (Nicolae Vrăsmaș), 2007; „Comuna Bistrița Bârgăului în arealul Țării Bârgăului” (Nicolae Vrăsmaș), 2007; „Activitatea cultural - artistică din comuna Josenii Bârgăului” (Nicolae Vrăsmaș), 2007; „Profesoara de flaut Ana Oltean

Zehnder din nou la Bistrița, via Țara Cantoanelor” (Niculae Vrăsmaș), 2008; „100 de ani de la trecerea lui George Coșbuc prin Valea Bârgăului” (Niculae Vrăsmaș), 2008; „Slujba de la Biserica din Mijlocenii Bârgăului” (Niculae Vrăsmaș), 2009.

Retrospective: „Festivalul cântecului și jocului de pe câmpie” (Niculae Vrăsmaș), 2008; „Festivalul folcloric „Alaiul nunților din Țara Bârgăului” (Niculae Vrăsmaș), 2008; „Festivalul internațional de folclor „Regele brazilor”, (Niculae Vrăsmaș), 2006; „Alaiul nunților de pe Bârgău a ajuns, în 2008, la Bistrița Bârgăului” (Niculae Vrăsmaș), 2008; „Simpozionul cultural al Văii Bârgăului” (Niculae Vrăsmaș), 2008; „Lăsatul Secului în Țara Bârgaielor” (Niculae Vrăsmaș), 2008; „Alaiul nunților de pe Bârgău, un festival folcloric ajuns la 40 de ani” (Niculae Vrăsmaș), 2008; „Icoanele de la Nicula au luminat „ART Galeria” din Bistrița” (Niculae Vrăsmaș), 2009.

Manifestări culturale: „Regele brazilor după 41 de ani” (Niculae Vrăsmaș), 2009; „Simpozionul cultural al Văii Bârgăului, la cea de a 38-a ediție” (Niculae Vrăsmaș), 2009; „Dezvelirea și sfințirea plăcii memoriale la casa din Bistrița Bârgăului” (Niculae Vrăsmaș), 2009; „Toamna bârgăuană” – o sărbătoare a „Plaiurilor Bârgăului” (Niculae Vrăsmaș), 2009; „Zilele Culturale ale comunei Josenii Bârgăului, ediția a IV-a” (Niculae Vrăsmaș), 2008.

”Revista ilustrată” este o revistă cultural – artistică și literară în plină dezvoltare, cu real efect benefic, de înregistrare, conservare, revigorare și stimulare a obiceiurilor, tradițiilor și altor manifestări culturale din această parte a țării.

X. RETROSPECTIVĂ CULTURALĂ BÂRGĂUANĂ

Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului

Menuț MAXIMINIAN, *Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului*¹

Răsunetul, Joi, 06/03/2010 - 14:52

Fig.54 Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului, 2009

Ediția din acest an a Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului se va derula sâmbătă la Căminul Cultural Prundu Bârgăului și are ca temă „Personalități ale Țării Bârgăului”. De la ora 10.00 vor prezenta comunicări: Olimpiu Nușfelean: George Vasile Rațiu - prin cărți, deasupra clipei; Liviu Paiuș: Dascăli bârgăuani la școala din Rodna; Constantin Andrițoiu: Dănilă Purceilă, unul dintre primarii prundeni; Mihai Georgiță: Preoți din Valea Bârgăului în secolul al XVII-lea; Adrian Onofreiu: Din „Pantenomul” grăniceresc, Vasile Buzdug; Dana Văran: Familia protopopilor Buzdug din Rusu Bârgăului; Andreea Salvan: Oameni de pe Valea Bârgăului în Conscriptiile celei de a doua jumătăți a secolului al XVIII – lea; Ioan Seni: Ideile Mitropolitului Andrei Șaguna pe plaiuri nășăudene, bistrițene și bârgăuane; Simion Cristea: Și Părintele Stăniloaie, prin Bârgău”; Ioan Bâca: Preotul Vasile Pavel fondatorul spiritual al Colibiței; .Mircea Gelu Buta: Doctorul Andrei Monda și stațiunea Sângeorz-Băi; Menuț Maximinian: Interpreți de folclor din Valea Bârgăului; Ion Moise: Ioan Oarcasu, o personalitate marcantă a Văii Bârgăului și .Niculae Vrăsmaș: Cetățeni de onoare ai Țării Bârgăului. De la ora 12.30 vor fi prezentări de carte Titus Wachsmann - Hogiu: Între atunci și acum, prezintă Zorin Diaconescu; .Mircea Gelu Buta: Bârgăul lui Tini Pavel, prezintă Niculae Vrăsmaș; .Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, VioREL Rus: Familiile din Năsăud în anul 1869, prezintă Adrian Onofreiu și .Adrian Onofreiu: Districtul Năsăud (1861-1876), prezintă Adrian Onofreiu. Organizatori sunt Ilie Avram, Constanța Neuc, Iulius Ușeriu, Constantin Andrițoiu, Ioana Suciu, Niculae Vrăsmaș, prin Primăria, Căminul Cultural și Grupul Școlar „Radu Petrescu” Prundu Bârgăului, Centrul Județean pentru Cultură, Fundația Culturală „Valea Bârgăului” și Gazeta de Bârgău.

¹ Articol publicat în Răsunetul, Joi, 06/03/2010 - 14:52

Menuț MAXIMINIAN, *Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului - ediție de colecție*¹

Fig.55 Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului, 2010

Fig.56 Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului, 2010

A XXXIX ediție a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului s-a derulat sub semnul culturii de marcă la Primăria Prundu Bârgăului.

Tema centrală din acest an a fost „Personalități ale Țării Bârgăului” și a debutat cu comunicarea lui Olimpiu Nușfelean „George Vasile Rațiu - prin cărți, deasupra clipei”, în memoria dispărutului bârgăuan fiind și un moment de reculegere.

Constantin Andrițoiu a vorbit despre „Dănilă Purceilă, unul dintre primarii prundeni”, Adrian Onofreiu: „Din „Pantenomul” grăniceresc, Vasile Buzdug”; Dana Văran: „Familia protopopilor Buzdug din Rusu Bârgăului”; Andreea Salvan: „Oameni de pe Valea Bârgăului în Conscriptiile celei de a doua jumătăți a secolului al XVIII – lea”.

Plin de suflet și deschis comunicării a fost părintele Simion Cristea, care a avut ca temă „Părintele Stăniloie, prin Bârgău”. Mircea Gelu Buta a adus în atenția participanților pe Doctorul Andrei Monda și legătura acestuia cu stațiunea Sângeorz-Băi.

Au urmat Menuț Maximinian cu „Interpreți de folclor din Valea Bârgăului”, Ion Moise: „Ioan Oarcasu, o personalitate marcantă a Văii Bârgăului” și Niculae Vrăsmaș, cu „Cetățeni de onoare ai Țării Bârgăului”.

Partea a doua s-a concretizat în lansări de carte, primul fiind Titus Wachsmann – Hogiu cu volumul de eseistică politică „Între atunci și acum”, prezentat de Zorin Diaconescu. Doctorul Mircea Gelu Buta a adus cartea „Bârgăul lui Tini Pavel”, prezentată de Niculae Vrăsmaș, un elogiu adus tenorului Constantin Pavel, întemeietorul Operei Române din Cluj.

Apoi doctorul Adrian Onofreiu a vorbit despre volumele „Familiile din Năsăud în anul 1869” și „Districtul Năsăud (1861-1876)”. În premieră, scriitorul Olimpiu Nușfelean și-a prezentat cele mai recente apariții o carte de proză și una de poezie.

Organizatori au fost Fundația Culturală „Valea Bârgăului”, Primăria, Căminul Cultural și Grupul Școlar „Radu Petrescu” Prundu Bârgăului, Centrul Județean pentru Cultură și Gazeta de Bârgău. O întâlnire ce a stat sub girul unor lucrări bine documentate, a unor personalități de marcă ce au girat prin prezența lor acțiunea de care s-u ocupat, în mod constant, Ioana Suciu, directorul Căminului Cultural, și publicistul Niculae Vrăsmaș, redactor șef Gazeta de Bârgău, care a fost principalul organizator al simpozionului și moderatorul sesiunii de comunicări.

Alături de cei care au susținut lucrări, au mai participat intelectuali bârgăuani, precum Ioan Ștef, Pavel Știrbu, Adrian Mănarcă, Ioan Sărățean, Mihai Baltag, Margareta și Anca Andrițoiu, Valeria și Eremia Lucuța, Ioana Șuler, Ioana Hangan, Dumitru Ciupa, George Țăra, consilierii locali Nicolae Monda, Leon Rațiu, Teo Răcilă, dar și scriitorul Ioan Pinteș, șef serviciu la Centru Județean de Cultură Bistrița – Năsăud.

Cu sprijinul CJC, comunicările vor face subiectul unei cărți care se anunță de pe acum foarte interesantă, mai ales că participanții au catalogat ediția din acest an drept una dintre cele mai valoroase prin temele expuse.

Fig.....Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului, 2010

¹ Articol publicat în Răsunetul, Luni, 06/07/2010 - 15:08

Virgil RAȚIU, *Simpozionul cultural al Văii Bârgăului – ediția 40,* Mesagerul, Cultură, Duminică, 05.06.2011

De 40 de ani se întrunesc la Prundu Bârgăului personalități de diferite ranguri care, în comunicările lor, prezintă date istorice, figuri reprezentative ale locului, viața administrativă, așezarea geografică, primele locașuri de învățământ și dezvoltarea lor de-a lungul secolelor, biserica, preoții și mirenii, relațiile cu teritoriile vecine de la datele atestării documentare ale localităților componente a Văii Bârgăului, până în prezent. Unii sunt localnici, alții vin din alte părți ale țării, în mod special, pentru acest eveniment.

Fig. 57 Simpozionul 40

Sâmbătă, 4 iunie, în aula Grupului Școlar „Radu Petrescu” din Prund a avut loc, după obicei, sesiunea de comunicări. Sunt elocvente titlurile conferințelor participanților pentru a înțelege despre ce a fost vorba: Titus Wachmann-Hogiu a făcut o trecere în revistă a a simpoziunelor desfășurate până în prezent, istoricul Mihai Gheorghiu a prezentat câteva considerente cu privire la Valea Rodnei și Valea Bârgăului în secolele XII-XIV.

Despre consemnarea proprietății localităților bârgăuane în secolele XVIII și XIX a vorbit cercetătorul Adrian Onofreiu. 225 de ani de școală bârgăuană a fost tema profesorului Constantin Andrițoiu, iar Liviu Păiuș a evocat figura a doi grăniceri someșeni în revoluția de la 1848-49 din Bârgău. Preotul Simion Cristea a evocat figura unui prieten al bârgăuanilor, prof. Alexandru Husar, universitarul de la Literele din Iași.

Evenimentele culturale importante, desfășurate pe Valea Bârgăului în anul 2010, au fost prezentate de Menuț Maximilian. Constantin Musateșu a expus un scurt istoric al Școlii din Bistrița Bârgăului.

„Locul natal în poezia lui Dinu Flămând” a fost expunerea scriitorului Olimpiu Nușfelean. Runda de comunicări s-a încheiat cu referatul lui Niculae Vrăsmaș, „Drumuri vechi, presupuse romane, în nord-estul Transilvaniei”.

În finalul întrunirii de la Prundu Bârgăului au fost consemnate câteva lansări de carte, printre care și „Anuarul Bârgăuan” - știință, cultură, arte și literatură (anul I, nr.1, 2011), un cuprinzător calendar despre Țara Bârgaielor și oamenii ei, publicație îngrijită de Niculae Vrăsmaș.

Gabriela CIORNEI, *De 40 de ani, Simpozionul Văii Bârgăului, reper pentru cultura românească*

Răsunetul, Marți, 07/06/2011 - 00:00

Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului a adus în capitala Bârgaielor, oameni de vază, care au marcat cea de-a 40-a ediție. Manifestarea coordonată de Niculae Vrăsmaș a fost una de sărbătoare, temele abordate fiind generoase, axându-se pe cunoașterea trecutului, dar și a prezentului și viitorului. „Simpozionul este una dintre cele mai importante acțiuni culturale, pe care bârgăuanii le-au realizat în ultimele patru decenii”, a declarat în discursul său Niculae Vrăsmaș.

Primul Simpozion Cultural al Văii Bârgăului s-a desfășurat la data de 11 iunie 1972 în sala de festivități a Fabricii de Hârtie din Prundu Bârgăului, având un program foarte bogat, alcătuit din 17 comunicări științifice, care a avut un puternic răsunet în întreaga vale și în întreg județul.

A 40-a ediție s-a desfășurat, în aula Grupului Școlar „Radu Petrescu”, având ca temă „Exerciții de trecut...cu privire spre viitor”. Au susținut comunicări: Titus Wachsmann - Hogiu – Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului la 40 de ani, Mihai Georgiță-Considerații cu privire la Valea Rodnei și Valea Bârgăului în secolele XIII și XIV, Adrian Onofreiu: Contribuții referitoare la consemnarea proprietății localităților bârgăuane în secolele XVIII și XIX, Constantin Andrițoiu: 225 de ani de școală bârgăuană, Călin Musteață: Scurt istoric al școlii din Bistrița Bârgăului, Liviu Păiuș: Doi grăniceri someșeni în revoluția de la 1848-49 din Bârgău, Simion Cristea: Profesorul Alexandru Husar, un mare prieten al Bârgăului, Menuț Maximilian: Evenimente culturale pe valea Bârgăului în anul 2010, Olimpiu Nușfelean: Locul natal în poezia lui Dinu Flămând, Niculae Vrăsmaș – Drumuri vechi, presupuse romane, în nord – estul Transilvaniei.

Cu acest prilej a fost lansat „Anuarul Bârgăuan”, editat la Eikon, de George Vasile Dâncu, sub genericul „Despre Țara Bârgaielor și oamenii ei”. Redactorul fondator, Niculae Vrăsmaș, merită toate felicitările pentru acest important pas, de a aduna istoria de pe aceste ținuturi într-o publicație deosebită.

Cu ocazia celei de a 40-a ediții a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, au fost acordate, de către Centrul Județean de Cultură Bistrița Năsăud, prin scriitorul Ioan Pinte, 40 de „Diplome de Onoare” pentru cei care au susținut mai multe lucrări, în cadrul sesiunilor, au fost participanți activi, organizatori sau sponsori, dintre care două post mortem pentru Ioan Liviu Cernucan și George Vasile Rațiu. Au participat deputatul Ioan Țintean, prof.univ.Dorin Dobra, directorul Bibliotecii Județene Oliv Mircea, scriitorii Ioan Pinte, George Vasile Dâncu, Virgil Rațiu și George Țăra, profesorii Ioan Ștef, Iuliu Lucața, Margareta Andrițoiu, Ioana Zamfir, Cornelia Cernucan, Valeria și Eremie Lucața, Sabin Trifan, consilierii Leon Rațiu și Teo Răcilă, viceprimarul Ilie Vlad, primarul Ilie Avram, directorul Căminului Cultural Ioana Suciu, Pavel Costea jr., Alexandru Hangan și alții.

Îeșirea în lume a revistei culturale „Anuarul Bârgăuan”

Prezentare la întâlnirile clubului „Saeculum” Beclean și „Rondul de noapte” de la Bistrița,
Răsunetul, Marți, 06/28/2011 - 14:22

Lansarea primului număr al revistei de știință, cultură, artă și literatură „Anuarul Bârgăuan”, An. I, Nr.1, apărut în 2011 la editura Eikon, a avut loc, la Prundu Bârgăului, cu ocazia celei de a 40-a ediție a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, din 4 iunie 2011.

Joi 23 iunie 2011 la Școala Generală „Liviu Rebreanu” Beclean a avut loc întâlnirea Clubului „Saeculum” în cadrul unei dezbateri literare, realizate în colaborare cu Clubul cultural „Euphorion” Dej, având ca temă „Poezia română contemporană”, la acțiune participând un număr important de scriitori, jurnaliști, oameni de cultură, având ca invitat special pe scriitorul clujean Ion Pop, aflat la ceas aniversar și subiect central al recentului număr al revistei „Mișcarea literară”, lansată cu această ocazie.

Odată cu revista „Mișcarea literară”, scriitorul George Vasile Dâncu, directorul editurii clujene Eikon, a adus și „Anuarul Bârgăuan”, nr.1, o lucrare editată de Fundația Culturală „Valea Bârgăului”, intitulată „Despre Țara Bârgaielor și oamenii ei”, ediție îngrijită de Niculae Vrăsmaș, redactor fondator. Cartea semnalată a stârnit un viu interes, printre cei prezenți fiind și scriitorii beclenari Cornel Cotuțiu și Ion Radu Zegrean, participanți cu lucrări la Simpozionul „Văii Bârgăului” și prezenți în anuarul prezentat, care a fost apreciat de scriitorul Ion Pop, invitatul principal al întâlnirii și ceilalți participanți.

Valentin Falub, *Poezia română contemporană în dezbaterile Clubului Saeculum Beclean*

Răsunetul, Joi, 06/23/2011 - 13:49

Fig. 59. La Saeculum Beclean, în 2011

La Școala Generală „Liviu Rebreanu” Beclean a avut loc întâlnirea Clubului „Saeculum” care în colaborare cu Clubul cultural „Euphorion” Dej au organizat dezbaterile cu tema „Poezia română contemporană”, la acțiune participând un număr important de scriitori, jurnaliști, oameni de cultură, toți iubitori de poezie, amintind aici pe: Aurel Podaru, Andrei Moldovan, Virgil Rațiu, Olimpiu Nușfelean, Ion Moise, Niculae Vrăsmaș, Mircea Cupșa, Cornel Cotuțiu, Vasile și Adrian Cherhaț, Liua Zăgrean, Ioan Radu Zăgreanu, Vasile George Dâncu, Ionela Nușfelean, Silvia Poenar, Liana Pașca, Vasile Vidican, Linda Taloș, Ștefan Mihut, Ioan Poenaru, Luigi Bambulea, Pop Ioan Bica, Magdalena Vajda.

.....
Cu ocazia întâlnirilor Clubului Saeculum de la Beclean, odată cu revista Mișcarea literară, George Vasile Dâncu, a adus și „Anuarul Bârgăuan”, o superbă lucrare editată de Fundația Culturală „Valea Bârgăului” despre Țara Bârgaielor și oamenii ei, ediție îngrijită de scriitorul Niculae Vrăsmaș, redactor fondator, care cu această ocazie acordă și câteva autografe, odată cu cartea despre care o să mai vorbim în curând. Deocamdată felicitări pentru harnicul publicist, care este Niculae Vrăsmaș, un venerabil bârgăuan !

Fig. Nr. Participanții la Clubul „Saeculum”

La „Rondul de noapte - Întoarcerea poeziei”, organizat de Biblioteca Județeană, având ca parteneri Asociația „Bibliopolis”, Uniunea Artiștilor Plastici, cu participarea editurilor „Eikon”, „Limes” și „Pro Moldova”, desfășurat între 24 și 29 iunie la Galeriile „Arcade”, la secțiunea lansărilor și prezentărilor de carte, a fost semnalată și apariția primului număr „Anuarul Bârgăuan”, intitulat „Despre Țara Bârgaielor și oamenii ei”.

Printre cei prezenți la manifestarea literară – artistică, au fost prezenți mai mulți participanți la simpozioanele culturale ale Văii Bârgăului, între care venerabilul Sever Ursa, Marcel Lupșe, Oliv Mircea, Adriana Rodica Barna și Ion Bogdan Lefter, invitatul principal la „Rondul de noapte” din anul 2011.

După cum se vede, „Anuarul Bârgăuan” începe să iasă în lume. Este un semn bun.

Fig. Nr. Participanții la „Rondul de noapte – Întoarcerea poeziei”

(Niculae Vărsmaș, „Anuarul bărgăuan”, prezentat la întâlnirile clubului „Saeculum” Beclean și „Rondul de noapte” de la Bistrița, Răsunetul, Marți, 06/28/2011 - 14:22)

Niculae Vrăsmaș, „Anuarul Bârgăuan”, prezentat la „Zilele Bistriței”

Răsunetul, Marți, 07/26/2011 - 13:55

Fig. Nr. 60. Lansarea anuarului la „Zilele Bistriței”, 2011

Lansarea primului număr al revistei de știință, artă și literatură „Anuarul Bârgăuan”, apărut la editura clujeană Eikon, a avut loc, la Prundu Bârgăului, cu ocazia celei de a 40-a ediție a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, din 4 iunie 2011, după care, joi 23 iunie 2011 la Școala Generală „Liviu Rebreanu” Beclean, unde a avut loc întâlnirea Clubului „Saeculum” în cadrul unei dezbateri literare, realizate în colaborare cu Clubul cultural „Euphorion” Dej, având ca invitați scriitori, jurnaliști, oameni de cultură, între care scriitorul clujean Ion Pop, aflat la ceas aniversar și subiect central al recentului număr al revistei „Mișcarea literară”, lansată cu această ocazie și adusă de la Cluj – Napoca odată cu „Anuarul Bârgăuan”, nr.1.

Această lucrare, editată de Fundația Culturală „Valea Bârgăului”, intitulată „Despre Țara Bârgaielor și oamenii ei”, ediție îngrijită de Niculae Vrăsmaș, redactor fondator, a fost semnalată și la „Rondul de noapte - Întoarcerea poeziei”, organizat de Biblioteca Județeană, având ca parteneri Asociația „Bibliopolis”, Uniunea Artiștilor Plastici, cu participarea editurilor „Eikon”, „Limes” și „Pro Moldova”, desfășurat între 24 și 29 iunie la Galeriile „Arcade”, invitat principal fiind scriitorul Ion Bogdan Lefter.

Cu ocazia manifestării „Zilele Bistriței”, la Teatrul de vară al Centrului Cultural Municipal „George Coșbuc” au avut loc vernisaje ale unor interesante expoziții, urmate de o importantă lansare de carte a următorilor autori: Aurel Rău, Dinu Flămând, Dorel Cosma, Elena M. Cîmpan, Menuț Maximinian și Niculae Vrăsmaș.

Au fost lansate următoarele cărți: Aurel Rău, O sută de sonete, Dorel Cosma, Peregrinări, Elena M. Cîmpan, Cel mai frumos poem, Menuț Maximinian, Pomul cu litere, Niculae Vrăsmaș, Anuarul Bârgăuan. A mai fost lansat numărul 16 al revistei culturale „Conexiuni”. Despre cărțile lansate au vorbit: Dinu Flămând, Mircea Măluț, Melania Cuc, Victor Știr și alții, întâlnirea scriitorilor desfășurându-se rapid, urmând și o altă lansare, la Centrul Județean pentru Cultură, unde au fost prezentate numai cărțile lui Aurel Rău, de către Dinu Flămând, Ion Moise și Olimpiu Nușfelean, moderator fiind scriitorul Ioan Pinte.

Niculae Vrăsmaș, „Anuarul Bârgăuan”, prezentat la „Zilele Bistriței”

Răsunetul, Marți, 07/26/2011 - 13:55

Despre „Anuarul Bârgăuan” (1)

Victor ȘTIR, *Niculae Vrăsmaș a „pornit” Anuarul Bârgăuan*

Sub egida Fundației Culturale „Valea Bârgăului” a apărut recent „Anuarul Bârgăuan”, publicație de știință, cultură, arte și literatură, despre Țara Bârgaielor și oamenii ei, lansarea fiind consemnată la cel de-al patruzecilea Simpozion Cultural al Văii Bârgăului. Redactor fondator și îngrijitor al volumului omagial este Niculae Vrăsmaș, scriitor și îngrijitor de cărți, un devotat al spațiului cultural atât de efervescent cum este Valea Bârgăului.

Lucrarea, cu o excelentă aparență grafică, a fost sprijinită de Centrul Județean pentru Cultură, Asociația Proprietarilor de Pădure „Bârgău-Călimani”, Primăria Prundu Bârgăului și este structurată în zece secțiuni. La loc de cinste, fotografia de o pagină întreagă a profesorului Ioan Liviu Cernucan (1937-1986), întemeietorul simpozionului, veritabilă instituție culturală a Văii Bârgăului. Secțiunea „Cadrul natural al Țării Bârgaielor” cuprinde texte de Niculae Vrăsmaș și Ion Bâca; „Istorie”, înmănunchează texte semnate de autori cunoscuți ca Adrian Onofreiu, Simion Lupșan, Niculae Vrăsmaș, George-Vasile Rațiu, în „Repere Bârgăuane” îi găsim pe Liviu Păiuș, Ioan Seni, Vasile Tutula, Dumitru Popițan. Fațetele „etnografie și folclor” ale spiritualității bârgăuane sunt evidențiate de Ion Moise, Titus Wachsmann-Hogiu și Maximilian Menuț, iar la „Evocări și portrete de bârgăuani” îi găsim semnatori pe Sever Ursa, Mircea Gelu Buta, Ion Moise, Olimpiu Nușfelean; în „Despre scriitori bârgăuani”, Ion Radu Zăgrean scrie despre Teo Vrăsmaș, iar la „Interviuri” răspund Adela Petrescu și Aurel Rău. Secțiunea „Retrospectiva Bârgăuană” este susținută de Niculae Vrăsmaș cu mai multe texte diverse ca tematică, interesante, urmând capitolele despre istoricul simpozionului și scurte prezentări ale edițiilor anterioare, semnate de către Titus Wachsmann - Hogiu.

Este „Anuarul Bârgăuan”, fondat și îngrijit de Niculae Vrăsmaș, o carte frumoasă despre cultura și viața uneia dintre cele mai frumoase „țări” românești.

Victor ȘTIR, Mesagerul, Sâm, 18/06/2011 - 08:27

Aurel RĂU, *Am răsfoit cu plăcere Anuarul Bârgăuan...*

Răsunetul, Marți, 07/26/2011 - 13:49

Am răsfoit cu plăcere *Anuarul Bârgăuan* (Anul 1, Nr. 1, 2011), volum cu un cuprins bogat și divers, grupând un număr mare de colaborări și semnatari, oameni de cultură, scriitori, profesori, cercetători în arhive, texte acoperind domenii ca istorie, etnografie, învățământ, economie, literatură și arte, topografie, creație populară, unele dintre ele foste comunicări științifice sau abordări cu alte prilejuri publice, totul preluat în cunoștință de cauză, realizat sub îngrijirea și cu o mare dăruire sufletească și cu un Cuvânt înainte de Niculae Vrăsmaș.

Acest gest editorial e unul reprezentativ și prin recurs la modalități și forme revuistice și publicistice diverse, studiul științific sau monografic, articolul aniversar sau evocativ, profilul de scriitor, interviul și reportajul, recenzia, fotografia cu portrete și port popular și formații artistice și peisaj.

Mi-au plăcut - în grade diferite, cum e și firesc - toate textele, pentru caracterul lor în primul rând documentar, legat de realități, și de lucru făcut cu bună credință și respect pentru valori și pentru trecutul istoric. Volumul adună, o dovadă în plus de exigență, roadele câtorva decenii de împătımiri pentru o conștiință de sine a unei întregi zone geografice, cărora principal cadru de manifestare le-a putut fi în mare măsură Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului, căruia îi face un „scurt istoric”, la împlinirea a 40 de ani de activitate, amintindu-i ca fondatori pe mai mulți profesori, scriitorul și profesorul Titus-Wachmann-Hogiu.

Dacă aş menționa, la repezeală, câteva din lecturile care mi s-au propus singure, aş face-o numai și numai de dragul formulei pentru care s-a optat, de almanah, de harum-horum, în care de câștigat are singură lumea care aici se mărturisește, cu un farmec: „Preoți din Valea Bârgăului în secolul al XVII-lea”, de Mihai Gheorghiță, și „Familia protopoilor Buzdug din Rusul Bârgăului”, de Dana Văran, „Contribuțiile documentare” despre „Situația economică a satelor nășăudene ...”, de Adrian Onofreiu, și o frumoasă rubrică, plină de antic ori de modern, „Drumuri vechi bârgăuane”, cuprinzând articolele „Drumul Romanilor” din Pasul Bârgăului, de Niculae Vrăsmaș, și „Scurte considerații istorice referitoare la căile de comunicație ...” (cu poezia căii ferate benzino-electrice, în sistem „tirolez”, Tiha-Dornișoara), de Simion Lupșan, „Valea Bârgăului - vatră de legendă și adevăr”, de Remus Deac, la fel recenzia dezvoltată „Țara Bârgaielor în opera lui Florian Porcius”, de Liviu Păiuș, și profilul literar „Vasile Fabian Bob”, de Sever Ursa.

Evident, un astfel de început ar trebui continuat. Cu o preocupare sporită pentru o construcție concertantă și o problematică specifică. Eventual cu fixări pe rubrici (câteva s-au și conturat), care să permită o cuprindere mai conformă cu exigențele și cerințele unei publicații periodice. Situație în care și-ar avea rostul ei și constituirea unui comitet de redacție, care să se implice atât în arhitecturarea sumarelor, cât și în lărgirea cercului de colaboratori, inclusiv la personalități din întreaga țară, care au o tangență cu istoria sau locurile fostei plase Bârgău, cum și ale întregului județ Bistrița - Năsăud. Poate atunci ar fi justificată și o schimbare de titlu, prin prelurea sintagmei propuse, într-un elan, de Vasile Netea, dar cu acest plural, de Țara Bârgaielor – ca pentru o publicație a tuturor locuitorilor de pe un sistem de „axe geografice” atât de frumos dăruit de natură și de forțe de peste vieți.

Virginia BRĂNESCU¹, *Anuarul Bârgăuan - Un document prețios despre activitatea culturală a Văii Bârgăului*

M-am întrebat uneori, ce am ști noi, bistrițenii, despre Valea Bârgăului dacă n-ar exista domnul Nicolae Vrăsmaș? Ar fi o zonă lipsită de publicitate și chiar de unele manifestări culturale. Ne-am obișnuit să citim lună de lună „Gazeta de Bârgău”, pentru a afla ce se mai întâmplă acolo. Cenacluri, sfîștiri de biserici, aniversări, comemorări sau apariții de cărți, toate cuprinse în paginile îngrijite de domnul Nicolae Vrăsmaș. Inginer de meserie, s-a dedicat în pensie muncii culturale. Pentru că și-n Bârgău se găsesc mulți intelectuali de marcă – unii plecați din zonă și lucrând prin țară, iar alții rămași la locul de baștină, dar mai puțini din cei activi au avut preocuparea de a sintetiza într-o carte toate activitățile cultural-educative dintr-o perioadă dată. Aceasta a reușit-o după mai multe strădanii, domnul Nicolae Vrăsmaș, fondatorul revistei „Anuarul Bârgăuan”.

„Primul Anuar Bârgăuan” este un mai vechi început, realizat abia acum, în 2011, odată cu posibila acceptare a atestării de acum 700 de ani a ținutului bîrgăuan, marcarea jubileului de 225 de ani, a primei școli bîrgăuane românești, sărbătorirea a 50 de ani de la înființarea Liceului Industrial – curs de zi din Prundu Bârgăului, devenit ulterior „Radu Petrescu” și a celor 40 de ani pe care îi împlinește, în 2011, Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului, început la 11 iunie 1972 (N. Vrăsmaș, „Cuvânt înainte” – Anuarul Bârgăuan, pag. 10).

Spicuim din sumar capitole ca: „Aniversări bîrgăuane în 2011”, „Cadrul natural al Țării Bârgaielor”, „Istorie”, „Repere bîrgăuane”, „Etnografie și folclor”, „Evocări și portrete de bîrgăuani”, „Despre scriitori bîrgăuani”, „Interviuri”, „Retrospectivă bîrgăuană” și „Scurt istoric al Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului”, unde sunt cuprinse programele ce s-au desfășurat pe parcursul celor 40 de ediții ale acestei manifestări.

„În acest volum sunt publicate comunicările științifice prezentate la Simpozionul din anul 2010, avînd ca temă „Personalități ale Țării Bârgaielor”, dar și lucrări cu alte teme, susținute la edițiile anterioare, din anii 2007, 2008, 2009 și chiar mai vechi, pe care am reușit să le obținem de la autori” (pag. 9). O lucrare vastă și care trebuie citită pagină cu pagină, pentru că ne aduce în față pagini din lupta românilor de pe aceste meleaguri, pentru menținerea identității naționale și sociale. Citez în acest scop doar un mic fragment din lucrarea Danei Văran, intitulată „Familia protopopilor Buzdug din Rusu Bârgăului”:

„Moto:

Noi, aceste 6 sate neunite din apa Bârgăului, adică: Borgo Bistrița, Prund, Suseni, Mijloceni, Joseni și Rus, de multe veacuri trecute au răbdut și răbdăm necazuri pentru rîvna credinței și, totuși, până astăzi s-a îndurat Mîntuitorul nostru Hristos, de n-am rătăcit de la adevăr, avînd în toată una vreme preoți între noi, bărbați vrednici, evlavnici, care și clerului neunit îi este spre cinste cu noi” (Colecția personală Bazil Buzdug).

Sau mai jos: „Acest lung șir de protopopi, preoți și teologi ne dezvăluie destinul clerului ortodox român de pe Valea Bârgăului, pe parcursul a 200 de ani și efortul familiilor lor de a-și conserva și transmite de la o generație la alta numele, credința, educația și funcțiile... (...). Asemenea lor au trăit și multe familii de preoți români din Transilvania, ortodocși sau greco-catolici, care au pus fiecare, prin eforturile lor, o cărămidă la edificiul națiunii noastre „ (pag. 39).

Anuarul Bârgăuan este o lucrare vastă, care a necesitat multe zile de trudă, răbdare, minuțiozitate și dăruire, care-i conferă principalului autor din plin dreptul de cetățean de onoare, nu numai al Prundului ci a întregii Văi a Bârgăului. Menționez că la specificarea: Tehnoredactare computerizată apar două nume: Nicolae Vrăsmaș și Titus Wachsmann Hogiu.

Realizată într-o foarte bună ținută grafică, la Ed. Eikon din Cluj, editor V. G. Dîncu, lucrarea de față devine un vast document al spiritualității oamenilor de pe Valea Bârgaielor, dar care

¹ Virginia Brănescu este pictor și scriitor din Bistrița

dovedește în același timp devotamentul primului fiu al ei, domnul Nicolae Vrăsmaș pentru ținutul natal și oamenii lui. (Virginia Brănescu, Răsunetul, Joi, 30/06/2011 - 00:00)

Meniuț MAXIMINIAN, ***Anuarul bârgăuan, publicație de excepție a Văii Bârgăului***

Scriitorul Niculae Vrăsmaș merită toată aprecierea pentru munca dăruită în editarea „Anuarului bârgăuan”. Publicația apărută sub egida Fundației Culturale „Valea Bârgăului” propune întâlnirea cu știința, cultura, arta și literatura din acest colț mirific de țară. Numărul 1 a fost lansat la Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului, ajuns la ediția 40. Sub genericul „Despre Țara Bârgaielor și oamenii ei” descoperim lucrări științifice ce creionează viața spirituală din aceste ținuturi. Pe prima copertă este ilustrată clădirea fostului hotel grăniceresc, monument istoric din Prundu Bârgăului, iar pe ultima clădirea „Casa Maiorului”, actuala primărie din Prundu Bârgăului. De altfel, în întreaga lucrare apărută în condiții grafice excelente la Editura Eikon sunt surprinse imagini de mare ținută, cu scriitori, artiști, oameni ai locului, fotografii îngălbenite care vorbesc atât de multe. Merită amintite măcar câteva dintre materialele incluse în cele 10 capitole: Niculae Vrăsmaș, Țara Bârgaielor. Scurtă încadrare geo-istorică, Ion Bâca, Axa Bistrița-Prundu Bârgăului-Piatra Fântânele. Repere geografice, Mihai Georgiță, Preoți din Valea Bârgăului în secolul al XVII-lea, Andreea Salvan, Oameni de pe Valea Bârgăului în conscripțiile celei de-a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea, Dana Văran, Familia protopopilor Buzdug din Rusul Bârgăului, Adrian Onofreiu, Situația economică a satelor nășăudene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Contribuții documentare, Niculae Vrăsmaș, „Drumul Romanilor” din Pasul Bârgăului, Simion Lupșan, Scurte considerații istorice referitoare la căile de comunicație de pe Valea Bârgăului în decursul timpurilor, George Vasile Rațiu, Acțiune militară revoluționară la Prundu Bârgăului în decembrie 1956, Niculae Vrăsmaș, Locotenentul Teodor Mărgineanu, condamnat la moarte pentru insurecție armată anticomunistă, la Prundu Bârgăului, în 1956, Remus Deac, Valea Bârgăului – vatră de legendă și adevăr, Niculae Vrăsmaș, Bistrița Bârgăului, repere monografice, Liviu Păiuș, Țara Bârgaielor în opera lui Florian Porcius, Ioan Seni, Ideile Mitropolitului Andrei Șaguna pe plaiuri nășăudene, bistrițene și bârgăuane, Pavel Costea jr., Din Mărginimea Sibiului pe Valea Bârgăului, Vasile Tutula, Claudiu Tutula, Evoluția populației comunei Prundu Bârgăului în perioada 1941-2002, Dumitru Popițan, Societatea „TRANSILVANIA” – Filiala Prundu Bârgăului, Titus Wachsmann-Hogiu, Vechiul costum popular din Valea Bârgăului, Ion Moise, „O privilegioare a Văii Bârgăului” – Ioana Hangan, Sever Ursa, Vasile Fabian Bob – profil literar, Titus Wachsmann-Hogiu, Ion Th. Ilea – poetul bujorilor, Niculae Vrăsmaș, Bârgăuanul Constantin Pavel – personalitate a muzicii de operă românești, Mircea Gelu Buta, Doctorul Andrei Monda și stațiunea Sângeorz-Băi, Constantin Andrițoiu, Personalități bârgăuane din familia Purceillă, Simion Cristea, La efigia prof. Teodor Ghițan (1912-1992), George-Vasile Rațiu, Trei personalități bârgăuane și lucrările lor manuscrise care merită să vadă lumina tiparului: Iulian Someșan, Ana Florescu, Viorel Nemeș, Simion Cristea, Și Părintele Stăniloae prin Bârgău, Olimpiu Nușfelean, George-Vasile Rațiu – prin cărți, deasupra lumii, Titus Wachsmann-Hogiu, Aurel Rău – desen în tuș al tăcerilor sângerând în cărți, Ion Radu Zăgreanu, Poezie și biografie (Teo Vrăsmaș, De dragoste și dor), Gavril Moldovan, O monografie mult așteptată: Prundu Bârgăului, o vatră străveche de Niculae Vrăsmaș, Victor Știr, Omagiu Țării Bârgăului.. Nu lipsește retrospectiva culturală a ultimilor 40 de ani, de când se derulează Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului. Organizatorii Simpozionului, Situația statistică a comunicărilor, Lista celor care au prezentat comunicări în perioada 1972-2011, Lista expozițiilor care au precedat susținerea comunicărilor, roate sunt prezente în această publicație.

„Ideea realizării unei publicații culturale periodice, care să cuprindă lucrări din toate domeniile: științe, etnografie, arte și literatură, despre ținutul bârgăuan, este veche. Până acum realizarea ei a fost posibilă doar într-un manuscris xerografiat, în două volume omagiale, intitulat „Plaiurile Bârgăului”, Anuar Școlar nr 1 editat în iunie 1986 de către Liceul Industrial Prundu Bârgăului (devenit ulterior „Radu Petrescu”), având ca redactori pe profesorii Titus Hogiu (Wachsmann) și Mircea Platon. Această revistă culturală a școlii prundene a fost editată cu prilejul sărbătoririi a 200 de ani de la înființarea primei școli românești din ținutul Bârgaielor și a împlinirii a 600 de ani de la prima atestare documentară (cunoscută atunci), a localității Prundu Bârgăului. Lucrarea amintită cuprindea numeroase

articole și importante comunicări științifice, despre ținutul bârgăuan, susținute cu ocazia celei de a XV-a ediții a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, desfășurată în același an, la Prundu Bârgăului. În spațiul bârgăuan există, în prezent, o singură publicație care de 7 ani apare lunar, „Gazeta de Bârgău”, serie nouă, supliment al cotidianului „Răsunetul”, a cărei rază de percepție cuprinde întregul județ și poate fi accesată pe net. Dar de aici și până la existența unei publicații culturale periodice, care să cuprindă complexitatea evenimentelor, datelor și informațiilor, referitoare la ținutul bârgăuan, încă mai este distanță. Considerând necesitatea unei astfel de publicații ca o acțiune stringentă, am inițiat, încă de mai mulți ani, editarea revistei „Anuarul Bârgăuan”, în care să fie publicate lucrări referitoare la „Țara Bârgaielor” și în primul rând, comunicările științifice susținute, anual, la edițiile Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului. În acest prim volum sunt publicate comunicările științifice prezentate la simpozionul din anul 2010, având ca temă „Personalități ale Țării Bârgaielor”, dar și lucrări cu alte teme, susținute la edițiile anterioare, din anii 2007, 2008, 2009 și chiar mai vechi, pe care am reușit să le obținem de la autori.

În prezentul anuar au fost incluse, cu specificațiile necesare, lucrări susținute în cadrul simpozionului, dar publicate în alte periodice, precum și o serie de alte lucrări și documente, considerate de strictă importanță pentru Țara Bârgaielor, care au apărut în alte publicații, dar sunt apreciate a fi de un deosebit interes local, din dorința de a le cuprinde și a le concentra, în „Anuarul Bârgăuan”, pe care îl dorim o carte de referință.

Rămâne un deziderat ca acțiunea să continue, iar în numerele viitoare să fie publicate, pe lângă articolele noi și o parte din lucrările mai importante, susținute la celelalte ediții anterioare ale simpozionului, aflate încă în manuscris, pe măsura recuperării lor și a redactării computerizate.

Primul „Anuar Bârgăuan” este un mai vechi început, realizat abia acum, în 2011, odată cu posibila acceptare a atestării de acum 700 de ani a ținutului bârgăuan, marcarea jubileului de 225 a primei școli bârgăuane, românești, sărbătorirea a 50 de ani de la înființarea Liceului Industrial – curs de zi, din Prundu Bârgăului, devenit ulterior „Radu Petrescu” și a celor 40 de ani pe care îi împlinește, în 2011, Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului, născut la 11 iunie 1972”, declară fondatorul revistei, publicistul Niculae Vărsmaș.

O revistă construită profesionist, ce poate sta, la loc de cinste, alături de orice publicație de gen din țară.

(Menuț Maximilian, Răsunetul, Mie, 29/06/2011 - 00:00)

Ioan SENI, *Anuarul Bârgăuan – veritabilă cronică de ținut neaoș românesc*

Răsunetul, Marți, 03/27/2012 - 13:29

După multe încercări reușite ale bârgăuanilor de a-și face cunoscute și publicate în timp, valorile culturale locale în numeroase publicații – „Plaiurile Bârgăului”, „Valea Bârgăului”, „Gazeta de Bârgău” – serie veche și serie nouă, iată împlinit un gând mai vechi, dar de-o actualitate ce nu mai putea fi amânată – editarea primului număr din „Anuarul Bârgăoan”, anul I, nr. 1, 2011, cu un generic ce te îmbie la studiu și admirație - „Despre Țara Bârgaielor și oamenii ei”, volum îngrijit de harnicul și omniprezentul redactor fondator Nicolae Vrăsmaș, volum ce a văzut lumina tiparului la prestigioasa editură Eikon din Cluj-Napoca, ca un dar al respectatului realizator pentru bârgăuanii săi.

Un volum atât de condensat în evenimente, fapte și personalități nu putea începe, în concepția binecunoscutului artizan, decât cu aniversările bârgăuane ale anului 2011 prin care se marcau cei 700 de ani de atestare documentară (1311 – „Domenius Borgo”), 225 de ani de școală bârgăoană, 50 de ani de liceu bârgăuan, 40 de ani de la primul simpozion cultural al Văii Bârgăului, prilej de a-l evidenția pe neuitatul fondator al acestuia – profesorul Ioan Liviu Cernucan.

Distinsul cercetător și documentarist, inginerul Nicolae Vrăsmaș, pune la dispoziția cititorilor în primul rand „Cadrul natural al Țării Bârgaielor”, la care contribuie cu o „Scurtă încadrare geo-istorică” în care-și evidențiază plaiurile bârgăoane atât de dragi – „Alpes Borgo”, „Valea Borgoului”, „Satele unite ale Bârgaielor”, la care va adăuga alte numeroase informații ce vor face deliciul volumului. La fel de documentat este și celălalt colaborator al capitolului – dr. Ion Bâca.

În capitolul „Istoria în documente”, Mihai Georgiță zăbovește cu folos asupra Preoților din Valea Bârgăului în sec. al XVII-lea, ca și Dana Văran care prezintă Familia protopopilor Buzdug sau Adrian Onofreiu, ce prezintă personalitatea complexă a lui Vasile Buzdug, ori a satelor nășăudene în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, ori Andreea Salvan cu Oameni de pe Valea Bârgăului...

Omul muntelui din Ținutul Bârgaielor – Nicolae Vrăsmaș - scoate la iveală taina Drumului Romanilor, folosit încă din antichitate, apoi evul mediu și epoca modernă pentru comunicarea între provinciile românești în toate timpurile și de către toți cei interesați - antici, migratori, foști grăniceri, autorități împărătești, emigranți, până la călătorii de astăzi... Toponimul Drumul romanilor se armonizează interesant cu alte toponime păstrate ca niște comori nestemate, până astăzi: Valea Străjii, Măgura Calului, Zimbroya, Drumul imperial, Fântâna Iancului, Izvorul Vameșului...

Sârguinciosul cercetător Simion Lupșan lărgeste și mai mult această tematică, referitoare la căile de comunicație de pe Valea Bârgăului în decursul timpurilor. Despre ecoul evenimentelor din Ungaria anului 1956 în acest ținut și despre dramele bârgăoanilor vorbesc documentat atât George-Vasile Rațiu cât și Nicolae Vrăsmaș. Profesorul Remus Deac vede Valea Bârgăului ca o vatră de legendă și adevăr, sprijinindu-se în acest demers pe izvoare istorice, lingvistice, arheologice, toponimice... iar Nicu Vrăsmaș aduce numeroase repere monografice pentru Bistrița Bârgăului.

Binecunoscutul cercetător Liviu Păiuș prezintă Țara Bârgaielor așa cum a cunoscut-o Florian Porcius, George Barițiu, Virgil și Valeriu Șotropa, iar mai târziu Mircea Mureșianu, Mihai Giorgiță, Simion Retegan, Ioan Bolovan sau Adrian Onofreiu (după Karl Klein). Tot el scoate în evidență figurile de dascăli bârgăoani care au lucrat la Rodna...

Întâmpinând jubileul 150 de ani de la înființarea Astrei, profesorul Ioan Seni – președintele Despărțământului Nășăud al Astrei, prezintă Ideile Mitropolitului Andrei Șaguna pe plaiurile nășăudene, bistrițene și bârgăoane, demonstrând cât de importante erau ideile Astrei de culturalizare și educație pentru românii din Transilvania, în perioada anilor de dominație a acestora de către străini, idei ce proveneau de la întâiul președinte al Astrei – Mitropolitul ortodox Andrei Șaguna și se puneau în aplicare întocmai, într-un ținut nășăudean greco-catolic, bârgăoan ortodox sau multiconfesional bistrițean. Cu mult interes este prezentată și colaborarea aștrăștilor bârgăoani cu cei nășăudeni prilejuite de adunarea națională a Astrei la Nășăud (1893), dar și mai interesantă este prezentarea unei bibliografii demnă de toată atenția

(Viorica Enăchiuc, Rohonczy Codex descifrare, transcriere și traducere, edit. Alcor Edimpex SRL București, 2002) privitoare la zona muntoasă a Bârgaielor (Vezi și Adrian L. Mănarcă, senior editor, Moșii și strămoșii românilor au trăit mii de ani pe actualul areal al Țării! (3), în Răsunetul nr. 5962, 13 martie 2012, p. 7)...

Despre unele populări ale Bârgaielor aduc contribuții interesante Pavel Costea jr., Vasile Tutula și Claudiu Tutula. Dumitru Popișan dezvăluie realități privitoare la Filiala din Prundu Bârgăului a Societății „Transilvania”.

Capitolul Etnografie și Folclor este susținut de binecunoscutul cercetător și documentarist Titus Wachsmann-Hogiu care descrie amănunțit vechiul costum popular din Valea Bârgăului, de împătimitul și atentul etnografist Niculae Vrăsmaș ce ne prezintă amănunțit povestea vestitului molid candelabru, denumit și regele brazilor de pe Bârgău.

Binecunoscutul Maximinian Menuț, îndrăgostit fără limite de frumoasa cultură populară a județului, prezintă pe valoroșii interpreți de folclor din Valea Bârgăului, oprindu-se cu interes și migală asupra activității lui Dumitru Ciupa, Ioan Lazăr, Teodor Giurgiucă, Nicolae Cioancă, Mina Buga, Mărioara Sigheartău, Florina Mureșan, Maria Moldovan Gavri, Mariana Condrea, Frații Ioachim și Mihai Spănu, Oana Adriana Cioncan, Cristina Bugnar, Paula Tănase, iar Ion Moise o prezintă pe celebra Ioana Hangan. Numeroși cercetători și specialiști ai condeiului evocă și prezintă personalitatea a numeroși bârgăoani. Astfel, profesorul Sever Ursa din Maieru îl evocă pe bârgăoanul Vasile Fabian Bob, scoțindu-i în evidență talentul poetic; Titus Wachsmann-Hogiu îl evocă pe poetul bujorilor Ion Th. Ilea, pe Aurel Rău, Ioan Sărățean; Niculae Vrăsmaș realizează un elegant medalion tenorului și directorului de operă – Constantin Pavel iar bistrițeanul Mircea Gelu Buta prezintă figura doctorului Andrei Monda și stațiunea Sângeorz-Băi. Alte personalități bârgăoane sunt prezentate de Constantin Andrițoiu (fam. Purceilă), Simion Cristea (Teodor Ghițan, Părintele Stăniloae prin Bârgău), Ion Moise (Ion Oarcăsu, Valentin Raus), George-Vasile Rațiu (Iulian Someșan, Ana Florescu, Viorel Nemeș), Olimpiu Nușfelean (George-Vasile Rațiu), Ion Radu Zăgrean (Teo Vrăsmaș)...

Anuarul reține și alte frumoase și utile aprecieri despre cărțile lui Niculae Vrăsmaș: „Prundu Bârgăului – o vatră străveche” (Gavril Moldovan), „Jurnale Paralele.” (Mihai Dragolea, Ion Buzași, Eugenia Țarălungă, Virginia Brănescu, Jenița Naidin, Virgil Rațiu, Victor Știr, Menuț Maximinian), „Regele brazilor și folclorul”, „Un brad intrat în legendă” (Virgil Rațiu, Victor Știr, Menuț Maximinian, Virginia Brănescu, Jenița Naidin, etc.).

O față interesantă a Bârgaielor ne este prezentată prin metoda interviurilor, unde, prin numeroase confesiuni ne delectăm cu interesante nuanțări despre locurile și oamenii acestui ținut. Astfel, Adela Petrescu – soția scriitorului Radu Petrescu, ne asigură că .. nu toate manuscrisele lui Radu Petrescu au putut fi publicate.; abilul Niculae Vrăsmaș smulge de la Aurel Rău adevărul că „...arta trebuie să fie transfigurare și detașare de real”. Același cârturar de mare suflet și cu largi viziuni spirituale - Niculae Vrăsmaș - ne prezintă retrospectiv și amănunțit date despre participarea Mitropolitului Bartolomeu Anania la resfințirea bisericii din Prundu Bârgăului, despre vizita familiei regale pe Valea Bârgăului, sau despre înființarea unei noi fabrici RAAL pe Bârgău; despre expoziția de animale de pe Valea Bârgăului.

Cu lux de amănunte ne sunt prezentate primele ediții ale Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, oamenii implicați în buna reușită a acestora, propunerile lor, într-un cronologic și documentat istoric al Simpozionului, ajuns la a 40-a ediție, de către binecunoscutul condeier și om de aleasă cultură Titus Wachsmann-Hogiu, care etalează implicarea și susținerea acestei activități de către intelectualii acestor timpuri. Cu multă migală și solitudine sunt prezentate, în Anexe, Programul celor 40 de ediții ale Simpozionului, oferind cititorului satisfacția descoperirii frământărilor din culisele fiecărei ediții. Astfel, îi descoperim pe organizatorii acestor ediții, cu autoritatea lor decizională, pe cei peste 120 de intelectuali care au prezentat peste 350 de comunicări în cele 40 de ediții, expozițiile organizate, lansările de carte, lista sponsorilor, Regulamentul acordării titlului de Cetățean de Onoare etc, etc. – în fine, o activitate laborioasă, responsabil asumată și bine finalizată. Felicitări redactorului fondator, Niculae Vrăsmaș, un mare și fin condeier al zilelor noastre, o prezență boemă și benefică la toate manifestările spirituale ale culturii județului nostru, reprezentându-și cu cinste Țara Bârgaielor...

Ioan MITITEAN, *Bârgăuanul Nicolae Vrăsmaș, ctitor de operă*

Răsunetul, Joi, 03/22/2012 - 14:21

Cărturarul de mare cuprindere de pe Valea Bârgăului, omul cu vorbă smerită și blândă ca la ușa unui schit, Nicolae Vrăsmaș, are darul și harul de a aduna în jurul lui o generație exemplară de erudiți și spirite luminate, fii ai locului care și-au făcut un crez din înaintarea Bârgăului prin cultură.

Sprijinindu-se pe această forță cărturărească, Nicolae Vrăsmaș și-a luat atribuțiile de redactor fondator, predând iubitorilor de cultură „ANUARUL BÂRGĂUAN”, o carte –document despre Țara Bârgăielor și oamenii ei, ce conține știință, cultură, arte și literatură, un volum omagial, la 40 de ani de activitate neîntreruptă a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, cu fapte, gânduri și sentimente de ridicare a acestui ținut pitoresc la înălțimea demnității de sine.

Anuarul bârgăuan - 2011, este un document inegalabil, ce tinde spre noi idealuri umane, scris de oameni entuziaști ce slujesc fiecare în felul său cultura română prin studii de istorie, repere bârgăuane, etnografie și folclor, evocări și portrete de bârgăuani, cărțile bârgăuanilor, interviuri, introspectivă bârgăuană, etc.

La pagina 238 Titus Wachsmann - Hogiu face un scurt istoric al Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului. Se face o întoarcere în timp la data de 11 iunie 1972, deci cu 40 de ani în urmă, când a avut loc Primul Simpozion Cultural al Văii Bârgăului, având ca fondatori iluștrii pe cărturarii locului: Ioan - Liviu Cernucan, Traian Bălan, George – Vasile Rațiu, Eudochia Vonica - Ghița și Virgil Zamfir susținuți în demersul lor, încă de la începuturi, de dascăli cu dragoste de muncă și de sat Margareta și Constantin Andrițoiu, Ioana Zamfir, Valeria Lucuța, Viorel Nemeș, Leon Hogiu, Titus (Wachsmann) - Hogiu, Ilie Halostă, Nicolae Vrăsmaș, Ilie Vlad, Constanța Neuc, Ioana Suci, etc.

Apreciem valoarea și importanța științifică și sufletească a „Anuarului Bârgăuan” ce reprezintă o sărbătoare de suflet a Țării Bârgăului. El este concluzia evaluării vocației generației de condeieri marcați de măreția spirituală a satului din care au răsărit ca fervenți și perseverenți, iubitori și susținători ai culturii.

Comunicările susținute la cele 40 de simpozioane vor continua să picure în sufletul generațiilor viitoare puternice îndemnuri de a continua și a se însufleți totdeauna mai mult de fapte decât de vorbe mari.

Iată, că Țara Bârgăului, prin ilustrul cărturar Nicolae Vrăsmaș este o pildă de românism curat, ce concordă cu modul nostru de a gândi, cu așteptările și speranțele sătenilor din aceste sate grănicerești ce-și cultivă gândurile pozitive printr-o stare de confort, de sănătate fizică și mentală, iar Nicolae Vrăsmaș, acest cercetător riguros este un adevărat lexicon viu.

Vasile DOBRESKU, *Un veritabil act de cultură*¹

Poza

Apariția unui nou periodic în arealul cultural al județului Bistrița Năsăud, „Anuarul Bârgăuan” dedicat Țării Bârgaielor se constituie într-un ales și notabil act de cultură, menit să circumscrie civilizația spirituală și materială a locuitorilor unei zone cu frumoase tradiții istorice și etnografice, din păcate uneori uitată sau marginalizată până acum de lipsa unor introspecții sistematice care să-i releve valorile specifice și autentice. E drept că predominanța elitelor românești în centrele urbane și culturale ale Bistriței și Năsăudului a focalizat, firească, atenția spre aceste zone, neglijându-se adeseori sondarea altor vetre strămoșești unde s-a făurit și împlinit nu numai o cultură și civilizație populară extrem de densă și diversă dar, prin extinderea procesului modernizării ce a dat naștere la ridicarea unor elite locale consistente, s-au ridicat și remarcat reprezentanți de seamă ai vieții spirituale românești moderne de anvergură națională. Unul dintre aceste ținuturi, ce s-a integrat în lumea modernității și a mișcării de renaștere națională și culturală a fost și cel al satelor Bârgaielor, caracterizate de o îndelungată organizare și experiență grănicerească, ce și-a pus amprenta asupra climatului educațional și cultural în consonanță cu întreaga comunitate a grănicerilor ce-și avea centrul administrativ la Năsăud.

În acest fel, alcătuirea și lansarea „Anuarul Bârgăuan” de către inimosul și talentatul inginer Niculae Vrăsmaș se realizează din perspectiva investigației unor locuri situate geografic și cultural la „periferia” arealului bistrițean sau năsaudean, tocmai pentru a umple un gol de informație și, mai ales, a trezi interesul specialiștilor și nu numai, în ideea valorificării patrimoniului cultural cu mult mai bogat și mai interesant decât cel cercetat în zonele apreciate ca tradiționale.

Pornind acest demers cultural „Anuarul Bârgăuan”, cu subtitlul „Despre Țara Bârgaielor și oamenii săi” se bucură de o conceptualizare sistemică a conținutului articolelor și studiilor pe 10 domenii distincte, care însă se completează și se susțin reciproc. Astfel, periodicul se constituie pe capitole consistente dedicate: cadrului natural al Țării Bârgaielor; istoriei în comentarii și documente; reperelor bârgăuane; etnografiei și folclorului; evocărilor și portretelor de bârgăuani; despre scriitorii bârgăuani; interviuri; retrospective bârgăuane și, în sfârșit, dar nu ultimul ca valoare documentară, capitolul ce trece în revistă seria de manifestări și comunicări din cadrul Simpozionului cultural al Văii Bârgaielor în 40 de ani.

Pentru susținerea acestui judicios și pretențios program tematic redactorul Niculae Vrăsmaș a reușit să capeteze un număr extrem de mare de colaboratori, specialiști în cercetarea istoriei, geografiei, etnografiei, literaturii etc. precum: Ion Bâca, asist. dr. Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Geografie – Extensia Bistrița, Mircea Gelu Buta,

Cu deosebită discreție și fără pretenția de a-și copleși interlocutorii, prin numărul articolelor, Niculae Vrăsmaș intervine în repetate rânduri cu articole interesante ce completează sau fac legătura între conținutul articolelor propuse, intercalațiile sale, realizându-se din perspectiva moderatorului decât al redactorului ce-și dorește, în primul rând, să evidențieze calitatea contribuțiilor numeroșilor săi colaboratori. Reușitele sale sunt în această privință demne de subliniat în sensul că se remarcă ca un talentat scriitor, iubitor și cunoscător al istoriei Țării Bârgaielor, iar demersurile redacționale se ridică la nivelul realizărilor unor veritabile instituții culturale prin volumul de muncă și calitatea colaborărilor, obținute după îndelungate străduințe, care a presupus sensibilizarea numeroșilor specialiști, ce l-au sprijinit în acest frumos și durabil proiect. La începuturile acestui ales demers cultural felicitările noastre și urările de bine sunt îndreptate, deopotrivă, către Niculae Vrăsmașu și către darnicii săi prietenii ce ne-au oferit acest minunat, bogat și interesant „Anuar Bârgăuan”.

¹ Vasile Dobrescu este prof. univ. dr. la Universitatea „Petru Maior” din Târgu Mureș.

Comunicarea a fost susținută la colocviul „150 de ani de la nașterea lui Nestor Șimon, personalitate marcantă a graniței năsaudene” desfășurat la Muzeul Grăniceresc din Năsăud, cu ocazia manifestării „Zilele Năsăudului”, în mai 2012, unde a fost prezentat și „Anuarul Bârgăuan” anul I, nr.1, apărut la editura clujeană Eikon, în 2011.

